

دهزگای توێژینه‌وه‌و بلاوکردنه‌وه‌ی موکریانی

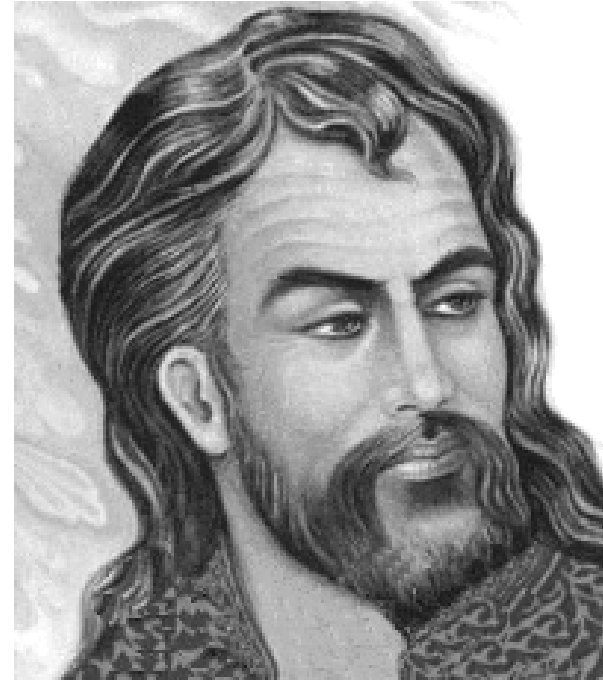
بۆ فوێندنه‌وه و داگرتنی سه‌ره‌به‌م کتێبه‌کانی ده‌زگای
موکریانی سه‌ردانی مانیپهری ده‌زگای موکریانی بکه...

www.mukiryani.com

بۆ په‌یوه‌ندی..

info@mukiryani.com

MUKIRYANI
ESTABLISHMENT FOR RESEARCH & PUBLICATION

مه‌هره‌می راز

شهرحی غه‌زه‌لیاتی حافر

غەزەلی ھەشتا و نۆبەم:

بەحرى موجتەسى ھەشتى مەخبونى ئەسلەمى مەسبەغ

(مفاعىلن مفاعىلن فع لان)

۱- شىنیدەم سخنى خوش که پیر کنعان گفتم

فراق یار نه آن می کند که بتوان گفتم

شەنیدە ئەم سوخەنى خوش که پیری کەنئان گوفتم، فیراقتی یار نه ئان کونەد که بتەفان گوفتم.

قسەبەکی جوانم گوی لى بووه که پیری کەنئان گوتویوەتی: جودایی له یار شتی ناکات که بتوانی بگوتی.

شىنیدەم: گویم لى بوه (رابردوی تەواو) خوش: جوان، سەرنجراکیش پیرکنعان: پیری شاری کەنئان، مەبەست له ھەزەرەتی (یەعقوب) باوکی ھەزەرەتی (یوسف) - د.خ -

نه آن می کند: ئەوە ناکات، شتی ناکات بتوان گفتم: بتوانی بگوتی

رەنگە ھەموومان چیرۆکی جودایی ھەزەرەتی (یوسف) له (یەعقوب) - د.خ - و ناپەھەتی و خەم و خەفەت خواردنی ھەزەرەتی یەعقوب له تاو فیراقتی کورە خۆشەویستەکی بزانی، که بووه مایەبی کویری داهاتنی، ئەو پیاو زۆر چاک دەتوانی لەبارە فیراقتی ھەرچی سەبارەت به فیراقتی بلیت سەرنجراکیش، چونکە کورد و تەنی (سەد ھەکیم ھیندە دەردەداریک نازانی)، ھەریۆیە خواجە کاتی دەبەیت باس له فیراقتی بکات باشترین ریگە ھەلدەبۆیەتی و قسە دەردەداریک دەکات، دەلی: قسەبەکم له پیری کەنئان بیستوو دەلی: جودایی و فیراقتی کاریک به مەزۆ دەکات که له باسکردن نایەت، واتە ھیندە نازارویە ناتوانی به زمان گوزارشتی لى بکریت.

۲- حدیث ھول قیامت که گفتم واعظ شہر

کنایتی است که از روزگار ھجران گفتم

ھەدیسى ھۆلى قیامت که گوفتم فائىزى شەھر، کینایەتییست که ئەز روزگاری ھیجران گوفتم. مەسەلەى ترسى رۆژى قیامت که وتارخوینی شار باسی کرد درکەبەکه له رۆژگاری جودایی.

حدیث: مەسەلە، چیرۆک ھول: ترس واعظ: نامۆژگاریکەر، وتارخوین کنايە: درکە (زاراوايەکی رەوانبۆیە) وشەبەکه بەکار دەھینری و مەبەست لیبی واتایەکی دیکەبە

بەبیتەکه درێژەى باسی جودایی و دووریە، خواجە لێرەشدا ھەرباس له ناپەھەتی جودایی و دووری یارەدەکات، دەلی ئەو چیرۆک و مەسەلەبەیی یاخود ئەو فەرمودانەى که وتارخوینی شار لەسەر ترسی رۆژی قیامت باسیان دەکات درکە و کنايەبەکه که مەبەستى و ناپەھەتی رۆژانی جیایی و دووری له یار دەخاتەرۆو.

واتە: ئەوترس و ناخۆشییەى که له کاتی دورى و جوداییدا توشى عاشق دەبیت له ترسى رۆژی قیامت دەچیت، له بەبیتەکەدا به زیاتریش خراوەتەرۆو.

۳- نشان یار سفرکرده از که پرسم باز

که هرچه گفتم برید صبا پریشان گفتم

نیشانی یاری سەفەرکەرە ئەز که پرسەم باز، که ھەرچە گوفتم بەریدی سەبا بەریشان گوفتم.

دووبارە سۆراغ و ھەوائی یاری سەفەرکرد و له کى پرسەم، چونکە سەباى پەيام ھینەر ھەرچی گوت تیکەلاو و بى واتابوو.

نشان: ھەوا، سۆراغ یارسفرکرده: یاری سەفەر کردو، ناوی بکەرە از که پرسم: له کى پرسم برید: پەيام ھینەر، پۆستەچی پریشان: پەرشان: تیکەلاو، تیکەل و پیکەل تەنیا کەسى که سۆراغى یارى بۆ خواجە دەھینا (سەبا) بوو، کەچی ئەمجارە قسەکانى پۆستەچی سەبا یاخود پەيام ھینەرى سەبا تیکەل و پیکەل و بیسەرۆبەربوون و خواجە له مەبەستى تى ناگات و ناتوانى ھەوائى یارى سەفەرکردووى دەستکەوى، بۆیە دەلی دیسانەوھ سۆراغى یارى سەفەرکردووى له کى پرسم.

۴- فغان که آن مه نامهربان دشمن دوست

به ترك صحبت ياران خود چه آسان گفتم

فەغان که ئان مەھى نا مېھربانى دوشمن دوست، بە تەركى سۆھبەتى یارانى خود چه ئاسان گوفتم.

ئەى ھاوار که ئەو مانگە نامیھەربانە دوژمن دوستە، چەندە ئاسان دوژمانى خوڤى بەجیھت.

فغان: ئەى ھاوار، بەداخەرە نامهربان: نامیھەربان دشمن دوست: دوژمن ویست، کەسى که دوژمنى خۆش بوى به ترك گفتن: وازلیھیتان، بەجیھتشن له لای شاعیران یار ھەمیشە لەگەل عاشقدا نامیھەربان و لەگەل دوژماندا روخۆش و میھەربانە وەك (نالی) دەلی:

ئهچى بۆ لای ره قیب قهینا وهلی ئه و داخه کوشتومی

له لای من چهنده مه غرور و له کن ئه و چهنده مه جبوره
لێره شدا (یار) هه مان ئه و یاره ئه ده بیهیه که خه یالی شاعیران دروستی کردوه، له گه ل
دۆستان، مه غرور و قسه په ق و نامیهره بان و روگرژ، به لām له گه ل ره قیب و دۆژمنانیش مه جبوره
و قسه خۆش و میهره بان و روخۆش.

گوتم: قوربانی تو من بم، گوئی: قوربانی تو سه گ بی

گوتم: شیشه ی دلم ناتوی؟ گوئی: بۆ چیم؟ مه کسوره

خواجه زۆر به داخه وه و له داخ و ئه سه فدا و له ده ست قسه په ده قی و بی وه فایبی یاری
مانگناسای هاوار ده کات.

ئه ی هاوار که ئه و مانگه ئه و یاره نامیهره بانه ی له گه ل دۆژمناندا دۆسته چهنده بی په روا و
چهنده به ناسانی وازی له هاورییه تی یارانی خۆی هینا.

۵- من و مقام رضا بعد ازین و شکر رقیب

که دل به درد تو خو کرد و ترک درمان گفت

مه ن ومه قامی ریزا به ئد ئه زین و شوکری ره قیب، که دل به ده ردی تو خو که رد و ته رکی
ده رمان گوئی.

منم و مه قامی رازیبون له مه ودوا و سوپاسگوزاری ره قیب، چونکه دل خوی به ده ردی
تۆوه گرتوه و وازی له ده رمان هیناوه.

مقام رضا: مه قامی رازیبون، رازیبون لای عارفه کان بریتیه له رازیبونی دل به وه ی که
خودا په سه ندی کردوه، (رازیبون) یه کیکه له مه قامه کانی سو فیگه ری و پاش مه قامی
ته وه کول (پشتبه ست به خودا) دیت و هه ندی جار تیکه ل به سنوری (حال) ده بیت، یاخود ده لێن
که رازیبون دوا یین مه قام و یه که م حاله. هه ره ها گو تراوه که رازیبون چیژ بر دنه له به لا و
تا قی کرد نه وه کان و ده رجوونه له رازیکردن (رازیبونی) نه فس و هاتنه نیو ره زامه ندی خودایه، بۆ
شه رحی ئه م به یته هینده باسی رازیبون ناکه یین، چونکه له به ی تیکه دیکه دا به درێژی باسی
مه قامی (ره زا) رازیبون ده که یین رقیب: چاودێر، یاخود که سی دووه که یاری خۆش ده وی
خو کرد: خوی گرت، راهات ترک درمان گفت: وازی له ده رمان هینا

خواجه ده لئی له مه ودوا من ده چمه نیو مه قامی رازیبونه وه و به هه موو ده رد و
عه زابه کانی تو رازی ده م و سوپاسی ره قیب و چاودێره که شت ده که م که ناهیلێ بت بینم
{هروی، ج ۱، ل ۳۹۹} یاخود دروستتر سوپاسی ره قیب ده که م که به بونی ئه و من توانیم بگه م

به مه قامی رازیبون و له مه ودوا دلم به هه موو ده رد و ره نه کانی تو راهاتوه و - که ده ردی
دووری سه ربازی هه موویانه - وازی له ده رمان و دکتۆر هیناوه و له بیری چاکبونه وه و
چاره سه ردا نییه.

۶- گره به باد مزن گر چه بر مراد وزد

که این سخن به مثل مور به سلیمان گفت

گره به باد مه زه ن گه ر چه به ر موراد فه زه د، که ئین سوخه ن به مه سه ل مور به سه لیه یان
گوئی.

پشت به (با) مه به سه ته با به ئاره زووی تۆش هه لکا، ئه مه قسه یه که که میرو له وه ک نمونه
به چه زه تی سه لیه یانی گوئی.

گره: گری گره به باد مزن: به با گری مه ده، واته پشت به با مه به سه ته
بر مراد: به ئاره زوو، به ویست وزد: هه لکات مثل: نمونه
مور: میرو له سلیمان: چه زه تی سه لیه یان کوری چه زه تی داود - د.خ - یه کیکه له
پیغه مبه ران، خودا توانایه کی زۆری به خشییه چه زه تی سه لیه یان، له وانه ده سه لات هه بوون به
سه ر با و زانیینی زمانی گیانداران و.. هتد

په یوندی میرو له له گه ل سه لیه یاندا به روونی له قورئاندا باسکراوه - ته نانه ت سه ره تی باسی
چه زه تی سه لیه یان ده کات و ناوی النمل (میرو له) ی لێ تراوه - چونکه کاتی سه لیه یان و سوپا بی
شوماره که ی هاتن میرو له یاخود شای میروان هاواری کرد که ئه ی میروان له ترسی پی و سمی
سوپا که ی سه لیه یان بچنه ژووره وه با نه تان لیلی شیننه وه.

له نوسخه ی (قزوینی، سو دی، خانلری...) دا له بری (مور) (باد) هاتوه، به لām له نوسخه ی
(تیموری، قدسی) دا (مور) هاتوه و د. هروی گوته نی له به ره ئه وه ی که چیرو کی قسه و گفتو گو ی
سه لیه یان و میرو له زۆر باسی لێوه کراوه زیاتر ریی تیده چی که (مور) راستتر بی ت {بۆ ئه م
گفتو گو یه بروانه: ج ۱، هروی، ل ۳۹۹}

له راستیدا کاتی که له و گفتو گو یه ی نیوان چه زه تی سه لیه یان و میرو له ورد ده بی نه وه که له
یه که مین ته فسیری فارسی عیرفانیانه ی قورئانی په رۆز (کشف الاسرار) ی (خواجه ره شید الدین
ابو الفضل میبیدی) دا هاتوه زیاتر واتای به یته که مان بۆ روونده بیته وه. جگه له وه ش گرنگی
ئه م چیرو که له مه دایه له (کشف الاسرار) دا هاتوه که به رای (داریوش ناشوری) حافز زۆر
سو دی له م ته فسیره عیرفانیه وهرگرتوه {داریوش آشوری، معمای حافظ، له ئه نته رنیتته وه}.

(میبیدی) له (کشف الاسرار) دا نووسیویه تی:

"رۆژتیکیان سوله‌یمان پیغه‌مبەر (د.خ) که با ودیو و بالئنده هه‌میوان له‌ژێر فه‌رمانی شه‌ودابوون، به‌سه‌ر ته‌خته‌که‌یه‌وه له‌گه‌ڵ ده‌ست و پیوه‌ند و پیساوانی ده‌وله‌تدا دانیشته‌بوو می‌روه‌یه‌ک هاته‌ سه‌ر ری و گوته‌ی خودا له‌م دونیایه‌دا چ که‌ره‌میکی له‌گه‌ڵ کردووت؟ هه‌زه‌ته‌ی سوله‌یمان (د.خ) گوته‌ی: وه‌ک ده‌بینی با‌ی بو‌ ملکه‌چ کردووم، گوته‌ی: ته‌ی سوله‌یمان ده‌زانی ته‌مه‌ ناما‌ژه‌ی چییه‌؟ ته‌وه‌ی به‌ تۆیانداوه له‌م مه‌مله‌که‌ته‌ دونیایه‌ هه‌روه‌ک با‌یه، له‌ با‌چ به‌ره‌مه‌میک دیت، کاری مو‌لکی دونیاش ناوا ده‌بی {خوجه رشید الدین ابو‌الفضل میبیدی، نواخوان بزم صاحب‌دلان، گزیده‌ی کشف الاسرار و عده‌ الابرار، گزینش و گزارش از: د. د. رضا انزلی نژاد، چاپ اول، ۱۳۷۴، تهران، انتشارات جامی}.

لی‌ده‌دا خواجه ده‌لی: می‌روه‌ گوته‌ی به‌ هه‌زه‌ت پشت به‌ با‌ مه‌به‌سته‌ هه‌رچه‌نده به‌پی‌ی وستی تۆش هه‌لکات، چونکه‌ رۆژی دیت که‌ ته‌واوبیت و بی‌ فه‌رمانی بکا. مه‌به‌ست له‌وه‌یه که‌ مرۆف‌نابی پشت به‌ دنیا و شته‌ مادییه‌کان به‌ستی، چونکه‌ ته‌م شتانه‌ خۆیان زوو له‌ناوده‌چن و گه‌ر ماوه‌یه‌ک به‌پی‌ی ناره‌زوی تۆ گۆزه‌را فریو مه‌خۆ.

۷- به‌ مه‌لتی که‌ سپهرت دهد ز راه مرو

ترا که‌ گفت که‌ این زال ترک دستان گفت

به‌ موهله‌ته‌ی که‌ سپهرت ده‌هد ز راه مرو، تورا که‌ گوته‌ که‌ ئین زال ته‌رکی ده‌ستان گوته‌.

به‌ مو‌لته‌تیک که‌ رۆژگار پی‌ی داوی له‌ ری‌ ده‌رمه‌چۆ، کی‌ به‌ تۆی گوت که‌ ته‌م (زال) ه‌ وازی له‌ فرۆفیل هیناوه.

مه‌لت: مو‌لته‌ت سپهر: ئاسمان، رۆژگار ز راه مرو: له‌ ری‌ ده‌رمه‌چۆ، هه‌له‌ و تاوان مه‌که‌ زال: لی‌ده‌دا درکه‌یه‌ له‌ (رۆژگار) به‌لام له‌ به‌ره‌تدا (زال) زالی ته‌فسانه‌یی باوکی رۆسته‌می زاله، زال له‌ (شانامه‌ی شاعیری گه‌وره‌ی ئیرانی (فیرده‌وسی) دا - که‌ بو‌ یه‌که‌مین جار ته‌و به‌م شیوه‌ ورد و درێژه‌ی ئیستا چیرۆکه‌ ته‌فسانه‌ییه‌کانی کۆنی نووسیه‌وه‌ته‌وه‌ و رۆسته‌م زۆراب یه‌کیکه‌ له‌و چیرۆکه‌ ته‌فسانه‌ییانه‌ - به‌ هۆشیار و فیل‌ باز وه‌سف‌کراوه‌ دستان: فرۆفیل، مه‌کر و حیله‌

خواجه رۆژگار و زه‌مانه‌ به‌ زالیکی زۆرزان و فیل‌باز ده‌زانیت که‌ دنیا‌یه‌ک فرۆفیلی شه‌ر ده‌زانیت، بو‌ نموونه‌ ته‌و فیل‌ه‌ی که‌ رۆسته‌م له‌ یه‌که‌م به‌زینیدا له‌گه‌ڵ زۆرابدا کردی و بو‌وه‌ مایه‌ی زرگاریونی له‌ ده‌ستی زۆراب، به‌هه‌رحال زالی باوکی رۆسته‌م له‌ شه‌ر و داستانداندا

سه‌رباری نازایه‌ته‌ی هونه‌ری فریودانی زۆربووه، بو‌یه‌ گه‌ر مو‌لته‌ت به‌ به‌رامبه‌ر بدات بی‌گومان فیل‌تیک‌ی تیدا‌یه‌.

خواجه رۆژگار و زه‌مانه‌ به‌م زاله‌ ده‌زانیت، به‌ مرۆف - ته‌و مرۆفانه‌ی به‌ دنیا ده‌خه‌له‌تین - ده‌لی: به‌ مو‌لته‌ت و فریوکاری دنیا فریو مه‌خۆ و هه‌له‌ مه‌که‌ و له‌ ری‌ ده‌رمه‌چۆ، چونکه‌ کی‌ بی‌گوتی که‌ دونیای پیری فیل‌باز وازی له‌ فرۆفیل و حیله‌گه‌ری هیناوه و له‌ پر له‌ پشته‌وه‌ خه‌نجهرت لی‌ نادات.

۸- غم کهن به‌ می‌ سالخوره‌ دفع کنید

که‌ تخم خوشدلی این است و پیر دهقان گفت

غه‌می کوهن به‌ مه‌یی سالخوره‌ ده‌فت کونید، که‌ توخمی خوشدلی ئینه‌ست و پیری دیهقان گوته‌.

غه‌می کۆن به‌ شه‌رابی کۆن لابه‌رن، چونکه‌ تۆی دلخۆشی ته‌مه‌یه و جوتیاری پیر گوته‌ی. سالخوره‌: به‌ سالآچو، لی‌ده‌دا سیفه‌ته‌ی شه‌رابه، به‌ واتای کۆن، ماوه‌ دیت دفع کنید: لابه‌رن، بجه‌نه‌که‌نار تخم: تۆو خوشدلی: دلخۆشی دهقان: جوتیار خواجه پی‌ی وایه که‌ قسه‌ی ژیرانه‌ی جوتیاری پیر ته‌وه‌یه که‌ تۆی دلخۆشی (عه‌شق/ مه‌ی) یه، هه‌ر بۆیه‌ ته‌م عه‌شقه‌ ده‌بیته‌ مایه‌ی لابه‌رن و به‌رکه‌نار کردنی غه‌می کۆن، و به‌ مرۆف ده‌لی: غه‌می کۆنتان به‌ مه‌یی ماوه‌ لابه‌رن، چونکه‌ جوتیاری پیر (جوتیاریک که‌ له‌نیو تۆوه‌کاندا پیربووه و ده‌زانیت چاکترینیان کامه‌یه) گوته‌یه‌ته‌ی تۆی دلخۆشی و شادمانی ته‌م عه‌شقه‌ یاخود (مه‌ی) یه‌یه.

۹- مزن ز چون و چرا دم که‌ بنده‌ی مقبل

قبول کرد به‌ جان هر سخن که‌ جانان گفت

مه‌زه‌ن ز چون و چرا ده‌م که‌ به‌نده‌یی موقبیل، قه‌بول که‌رد به‌ جان هه‌ر سوخه‌ن که‌ جانان گوته‌.

ده‌م له‌ چه‌ند و چۆن مه‌کوته‌، چونکه‌ به‌نده‌ی خۆشبه‌خت (به‌ختیار) ته‌وه‌یه که‌ هه‌رچی قسه‌ی یاره‌ به‌ دل و گیان قبولی کرد.

دم زدن: ده‌م کوتان، قسه‌ له‌ باره‌وه‌ کردن چون و چرا: چۆن و بۆچی، هاتنی ته‌م دو وشه‌یه‌ پی‌که‌وه‌ واته‌ بیان و زۆر له‌ سه‌ر شت رۆشتن، له‌ کوردیدا له‌ جیاتی ته‌مانه‌ (چه‌ند و چۆن) به‌کار دیت

مقبیل: خاوه‌ن به‌خت، خۆشبه‌خت سخن: قسه

بنه‌مایه‌کی گرنگی (عشق) له‌م به‌یتهدا دیاری ده‌کریت، شه‌ویش رازیبوون و قه‌بولکردنی قسه‌ی یاره به‌ دل و گیان و به‌بێ پرسیارکردن، ئەم بنه‌مایه‌یه که لای حکم و عاقله یۆنانیه‌کان به‌ کوێر و که‌رپوون دراوه‌ته قه‌له‌م، به‌لام لای خواجه و لای عارفه‌کان و تهنانه‌ت له‌ فه‌لسه‌فه‌ی رۆژه‌لاتیشدا به‌گوێکردن و قه‌بولکردنی بێ‌چهند و چونی قسه و راسپاردنه‌کانی یار به‌ دل و به‌ گیان یه‌کیکه له‌ مەرج و تهنانه‌ت له‌ هۆکاره‌کانی خۆشه‌ختی عاشق.

خواجه ده‌لی: گهر ده‌ته‌وی بیته به‌نده‌یه‌کی خاوه‌ن شانس و خۆشه‌ختی یار، هه‌رچی گوت به‌ دل و گیان قه‌بولی بکه و بیانو مه‌هینه‌ره‌وه و به‌بێ چهند و چون رازی به.

۱۰- که گفت حافظ از اندیشه‌ی تو آمد باز

من این نگفتم آن کس که گفت بهتان گفت

که گفت حافظ ئەز ئەندیشه‌یی تو نامەد باز، مەن ئین نەگوفتە ئەم ئان کەس که گفت بوختان گوت.

کێ گوتی حافظ وازی له‌ بیرکردنه‌وه له‌ تۆ هیناوه، من ئەمەم نەگوتوه و شه‌وه‌ی گوتیه‌تی بوختانی کردوه.

اندیشه: بیرکردنه‌وه آمد باز: گه‌رايه‌وه، وازی هینا

بهتان: بوختان، درۆ هه‌لبه‌ستن

ده‌لی بوختانیان بۆ خواجه کردوه که وازی له‌ مه‌عشوقی حه‌ق هیناوه و له‌ بیریادا نه‌ماوه، بۆیه لیره‌دا خواجه به‌رگری له‌ خۆی ده‌کات و بوختانی وازه‌ینانی خۆی له‌ مه‌عشوقی حه‌ق به‌درۆ ده‌خاته‌وه و ده‌لی: کێ گوتی من وازم له‌ عه‌شق و بیرکردنه‌وه له‌ تۆ و یادی تۆ هیناوه من خۆم شتی وام نه‌گوتوه، هه‌رکه‌سه‌یکیش که گوتیه‌یتی بوختانی بێ کردوم.

له‌ راستیدا ئەم بوختان و قسه هه‌لبه‌ستنه‌ میژووی مرۆفایه‌تی ته‌نیوه و یه‌کێک له‌ ناشیرینترین سیفەت و سیماکانی مرۆقه، ئیدی چ له‌ عه‌شقی مه‌جازیدا بێت یاخود له‌ عه‌شقی حه‌قیقیدا، ده‌توانم بلێم بوختانکردن بنه‌مایه‌کی گرنگی دروستبوونی رووداوه تراژیدییه راستیه‌کانی وه‌ک مەرگی حه‌لاج و رووداوه تراژیدییه چیرۆکی و ئەده‌بیه‌کانی وه‌ک (عطیل) یا (تۆتیللو) ... هتده.

به‌هه‌رحال ترسناکی بوختان له‌و کاته‌دا زیاتر ده‌رده‌که‌وێت که په‌یوه‌ست بێت به‌ عه‌شقی حه‌قیقی و ژبانی رۆژانه‌ی مرۆقه‌وه، له‌ بواری ناییندا کوشت و خوینێکی زۆر و کافرکردنی لێ ده‌که‌وێته‌وه، ترسناکی ئەم دیارده‌یه‌یه، بۆیه خواجه یه‌کسه‌ر و به‌ بێ دوودلی و به‌ ناشکرا ره‌تی ده‌کاته‌وه.

غزه‌لی نه‌وه‌ده‌م:

به‌حرى هه‌زه‌جى هه‌شتى مه‌كفوفى مه‌حزوف

(مفعول مفاعيلن مفاعيلن فعولن)

۱- يا رب سببى ساز كه يارم به سلامت

باز آيد و برهاندم از بند ملامت

يا رهب سه‌به‌بى ساز كه يارم به سلامت، بازايده و بره‌هانه‌ده‌م ئەز به‌ندى مه‌لامه‌ت.

خوايه هۆكارێك بسازينه كه يارم به سلامت بگه‌رێته‌وه و رزگارم بکات له داوی سه‌رزهنشت و لۆمه‌ی خه‌لکی.

سبب: هۆکار ساز: بسازينه، دروست بکه بازايده: بێته‌وه، بگه‌رێته‌وه بره‌اندم: رزگارم کات، نه‌جام بدا ملامت: سه‌رزهنشت، لۆمه

خواجه له‌ دووری یاردا بێ نارام بووه و هه‌ندێ هه‌لسوکه‌وتی کردوه که بوونه‌ته مایه‌ی شه‌وه‌ی که خه‌لکی لۆمه و سه‌رزهنشتی بکات، بۆیه لیره‌دا له‌ خوا ده‌پارێته‌وه که هۆکار و سه‌به‌بێک فراهه‌م بکات و بێته‌ مایه‌ی هاتنه‌وه‌ی یار و رزگاری بکات له‌ لۆمه سه‌رزهنشتی خه‌لکی.

۲- خاک ره آن یار سفر کرده بیارید

تا چشم جهان بین کنمش جای اقامت

خاکی ره‌هی ئان یاری سه‌فه‌رکه‌رده بیارید، تا چه‌شمی جه‌هان بین کونه‌مه‌ش جای ئیقامه‌ت. خاکی رێگه‌ی شه‌و یاره سه‌فه‌رکردوه به‌ین تا چاوی جیهانبینی خۆم بکه‌مه جێگه‌ی نیشته‌جێبونی.

خاک ره: خاکی سه‌ره‌رێ، خاکی رێ سفرکرده: سه‌فه‌رکردو کنمش: بیکه‌م اقامت: نیشته‌جێ، ئیقامت

به‌ شپۆه‌یه‌کی هونه‌ری و ئەده‌ببانه و ناراسته‌وخۆ خواجه ده‌لی: خاک و خۆلی سه‌ره‌رێگه‌ی یار- شه‌و خۆله‌ی که به‌ سه‌ریدا چووه - به‌ئین تا له‌ جیاتی کل و سورمه بیکه‌مه چاوم و چاوم بکه‌مه مه‌نزله‌گی شه‌و خاکی سه‌ره‌رێیه.

۳- فریاد که از شش جهتم راه ببستند

آن خال و خط و زلف و رخ و عارض و قامت

فریاد که ئەز شیش جیهه‌ته‌م راه به‌سته‌ند، ئان خال و خه‌ت و زولف و روخ و ئاریز و قامه‌ت.

ئەي ھاوار لە ھەر شەش لاوە رینگەيان لینگرم، ئەو خال و خەت و پرچ و گۆنا و روخسار و بەژنە. شش: شەش شش جەت: شەش لا، شەش لای مەرۆف مەبەست لە (رۆژەهەلات، رۆژتاوا، باکور، باشور، سەرەو، ژێرەو) راه بەستن: رینگە گرتن رخ: گۆنا عارض: روخسار قامت: بەژن و بالا جوانیە کانی یار رینگەي دەرچوونيان لە خواجە گرتوو. ئەم عارفە جوانیە کانی یار ھەر شەش لایان گرتوو و رینگەي دەرچوونی نەماوە، ھەربۆیە ناچار دەبیت ھاوار و داد بکیشی کە ئەي ھاوار، ھەي داد و بی داد ئەو جوانیانەي مەعشوقی ھەق (خال و خەت و پرچ و گۆنا و روخسار و بەژن) لە ھەر شەش لاوە رینگەيان لی گرتووم، تەواوی عارفە کانی گرفتاری جوانیە کانی مەعشوقن، خواجەش لی دەدا یە کیکە لەوان.

زۆر جار لە نێوان (رخ و عارض) دا جیاوازی ناکریت بە تاییەتی گەر جودا بە کاربەتیرین، بەلام (عارض) ھەمو دەموچاو و روخسار، بەلام (رخ) بە واتای (گۆنا) دیت - بەلامی کەمی لەم بەیتەدا - ھەرچەندە بە واتای روخساریش بە کار دەھینریت بە تاییەتی لە فارسی نویدا.

۴- امروز که در دست توام مرحتمی کن

فردا که شدم خاک چه سود اشک ندامت

ئیمروز کە دەر دەستی تو ئەم مەرھەمەتی کون، فردا کە شو دەم خاک چە سود ئەشکی نەدامەت.

ئەمڕۆکە لە ژێر دەستی تو دام مەرھەمەتی بکە بە یانی کە بوومە خاک فرمیسیکی پەشیمانی چ سودیکی ھەيە.

دردست توام: لەژێر دەستی تو دام، دیلی تو م
 فردا: بە یانی کە شدم خاک: بوومە خاک، مردم
 ندامت: پەشیمانی

اشک ندامت: فرمیسیکی پەشیمانی

خواجە بە یار دەلی: ئەمڕۆ کە زیندووم و لە ژێر دەستی تو دام و ھەموو شتیکم بە دەستی تو یە، میھەربان بەو مەرھەمەتیکم لە گەل بکە، چونکە کاتی مردم و بوومە خاک فرمیسیکی پەشیمانی ھێچ سودیک نابەخشی بە من با ھەر فرمیسیکی پەشیمانیم بۆ برژی.

۵- ای آنکه به تقریر و بیان دم زنی از عشق

ما با تو نداریم سخن خیر و سلامت

ئەي ئانکە بە تەقریر و بە بیان دەم زەنی ئەز نیشق، ما با تو نەداریم سوخەن خەیر و سەلامەت.

ئەي ئەوکەسەي کە بە قسە و دەربرین دەم لە عەشق دەکوئی، ئیمە قسەيە کمان لە گەل تو دا نییە بە سەلامەت.

تقریر و بیان: قسە و دەربرین خیر و سلامت: بە خیر و سەلامەت، خوات لە گەل خواجە خۆي لەو کەسانە بە دور دەگریت کە بە زمان و قسە خەریکی حال و عەشقی ھەقیقین و پیتی وایە کە عارفە راستە کانی و ئەو بانگەشە کەرانی ھێچ قسەيە کمان بۆ یەک نییە و چاکتر وایە یە کتری بە جی بەیلن.

عارفە کانی بۆچوونيان وایە کە عەشق و خۆشەویستی خودا و سوڤیگەری مەسەلەيە کي زمانی و قسەيی نییە و حالەتیکی روحی و کردارییە بە گوتەي پینشینە کانی عیرفان و عەشق مەسەلەيە کي حالییە نەو ک قیل و قالی. گەر ئەم بر وایە لای عارفە کانی بە شیوہیە کي سنوردار بەرچاو بکەوێت، لای خواجە لە رادە بە دەر جەختی لە سەر کراوە تەو، رەنگە گەر بە وردی سەیری غەزەلە کانی خواجە بکەین لە (۵۰ - ۶۰) غەزەلدا بە راستە و خۆ یاخود ناراستە و خۆ جەخت لە سەر دەر نەبرینی عەشق بە زمان و دورخستنەو ی زمان لەم مەسەلەيە کراوە تەو.

لیژەشدا جەخت دەکاتەو لە سەر ئەم مەسەلەيە کە ئەي ئەوکەسەي دەتەوی بە قسە و دەربرین عاشق بیت - کە ئەمە سیفەتیکی زاهیدە روکاریە کانی کە خواجە خۆشیی لییان نایەت - لە ئیمە دورکەوەرەو و خوات لە گەل، چونکە ھێچ قسەيە کمان نییە لە گەل یە کتریدا بیکەین.

د. ھروی لە (عين القضاة) - شرح احوال و آثار دوییتی های بابا طاهری عریان، ل ۲۷۸ - ۲۷۹) ھو لە سەر ئەم مەسەلەيە قسەيە کي پوختی وەرگرتوو، ھەرکەسی خودا بە رینمایي زانست بناسیت زمانی درێژ و قسەي زۆر دەبیت! چونکە لەم حالەدا خودا لیسی شاراو یە و ناچار ناسینی ئەو بە زمان و دەربرینی، بەلام ھەرکەس خوا بە وەجد و جەزبە بناسیت زمانی دەبەستری و توانای قسە و وەسف کردنی نامینی {ج ۱، ل ۴۰۵}.

۶- درویش مکن ناله ز شمشیر آجیا

کاین طایفه از کشته ستانند غرامت

دەر قیش مە کون نالە ز شەمشیری ئەھیببا، کین تاییە ئەز کوشتە ستانەند غەرامەت. دەر قیش لە تاو شمشیری خۆشەویستان مە نالینە، چونکە ئەم ھۆزە ھەقی خویین لە کوژراوە کە دەسەن.

مکن نالە: مە نالینە، نالە نال مە کە
 طایفە: ھۆزە، تیرە
 کشته: کوژراو، مقتول
 احبا: خۆشەویستان، کۆی حیببە
 ستانند: دەسەن وەر دەگرن
 غرامت: خویین

ناشکرایه که قاتل و پیاوکوژ دهبی خوین به خیللی کوژراو بداتهوه و ههقی خوین له بکوژ دهسه نریت نهوه که له کوژراو، بهلام له مهزه بهی خوشه ویستاندا و لای تیره ی خوشه ویستان به پیچه وانیه، کاتی که سی ده کوژن ههقی خوینه که دهبی خودی کوژراوه که - کهس و کاری - بیدن، بویه نهی دهرویش کاتی یاران شمشیرت لی ددهن، مه نالیینه نهوه که ههقی ناله کهت لی بسنه نهوه. بهیته که ناماژهیه کی روونه بۆ دلرهقی و درندهیی خیللی دۆستان و یاران و پی ناچیت ناماژهیه کی دیاریکراوی تیندابیته بۆ هژزیک یان خیللی که یاسای خوین و ههقی خوین بهو شیویه بیت، بهلام دهرووی پی وایه که به روکار - ظاهرا - تایفه یه که له دهرویشان هه بوون بهوشیویه بوون و له کاتی کوشتندا - کوژراو - یان به که مته رخه م زانیوه و ههقی خوینی له سه ر بووه {ج ۱، ل ۴۰۵} له راستیدا هم ناماژهیه ی دهرووی له ههچ شوینیکی دیکه دا نه هاتوه و بهندهش زۆر به دوری دهزام.

۷- در خرقه زن آتش که خم ابروی ساقی

بر می شکنند گوشه‌ی محراب امامت

دهر خرقه زن ناتەش که خەمی ئەبروی ساقی، بەر می شیکەنەد گوشه‌ی میهرابی ئیمامەت.

ناگر له خرقه بەرده، چونکه چه‌ماوه‌ی برۆی ساقی گوشه‌ی میحرابی ئیمامەت تێک دەشکێنی.

در خرقه زن آتش: ناگر له خرقه بەریده خم: چه‌ماوه، خواری

برمی شکنند: تێکەدەشکێنی، رەونەقی ناھیللی، لە رەونەقی دەخات محراب، میحراب، ئەو جێیە نیو مزگەوت که ئیمامی تیدا دەهەستیت

امامت: ئیمامەت، پێش نوێژی

هەمان ناوکی و پێشپڕکی نیوان شەریعەت و تەریقەتە، (ساقی) رەمزی عێرفان و تەریقەت و خرقەش رەمزی شەریعەتە - بێگومان مەبەست لەو بەندایەتی و زوهدە سەرزاری و روکەشیانەیه که خەلکی پی فریو دەدری و لەدڵهوه راست ناکەن - هەمیشە خواجه تەریقەت و عێرفان له خرقه و زوهدی ریاکارانە ی زاهیده‌کان به چاکتر دەزانن، لی‌ره‌دا به درویش (به‌رای سودی) دەلی: ئەو دەرویش خرقەت ناگر تیبەرە و وەرە به راستی خەریکی عەشقی خودایی به، چونکه جوانی عەشقی خودایی - ساقی وەك رەمزیک و چه‌ماوه‌ی و هیلالی برۆی ساقیش وەك رەمزیک جوانی ئەو - هیندە رەونە‌ق‌دارە که رەونە‌قی هیلالی میحرابی پێشنوێژی تێکشکاندوو و به‌بای داوه.

۸- حاشا که من از جور و جفای تو بنالم

بیداد لطیفان همه لطف است و کرامت

ه‌اشا که مەن ئەز جۆر و جەفای تو بنالەم، بیدادی لەتێفان هەمە لوتفەست و کەرامەت. حاشا ئەگەر من لە دەست زۆلم و جەفای تۆ بنالیم، چونکه سته‌می نەرم و نیانان هه‌مووی نەرم و نیانی و کەرامته.

حاشا: حاشالله، به واتای (هەرگیز شتی وانا کهم یا نالیم) جور و جفا: زۆلم و سته‌م بنالم: بنالیم سته‌می، ناعه‌داله‌تی

خواجه ده‌زانێ یاری نەرم و نیانی سته‌م و زۆلمی لی داکات، به‌لام ئەم جەور و جەفایه‌ش لای خواجه لوتف و نەرمی و حکمەت و کەرامەتە، هەر بویه هەرگیز له دەستیان ناناڵینی. ده‌کرێ ئەمە یه‌کی بیت له بروا ئەشعەر یه‌کانی حافظ که رهنج و دەردی دنیا به‌تاقیکردنه‌وه و ئەزمون دابنی و به‌جۆرێک له‌سه‌ر سته‌می یار بیده‌نگ بیت.

۹- کوته نکنند بحث سر زلف تو حافظ

پیوسته شد این سلسله تا روز قیامت

کوتە ه‌ نه‌کونەد به‌هسی سه‌ری زولفی تو ه‌افز، په‌یقه‌سته‌ شود ئین سیلسیله تا روزی قیامەت.

حافظ باسی سه‌ری زولفی تۆ کورت ناکاته‌وه - دوایی پیناهینی - ئەم زنجیره تا رۆژی قیامەت بەرده‌وام ده‌بی.

کوتە: کورت کوتە نکنند: کۆتایی پی ناهینی، کورتی ناکاته‌وه پیوسته شد: بەرده‌وام بوو سلسله: زنجیر

باسی عەشق و نەینی عەشق و په‌یوه‌ندییه رازناسا‌کانی ع‌اشق و مه‌عشوقی حەق (په‌رچ) و تاریکیه‌کانی په‌رچ، خواجه زۆر له‌م مه‌سه‌له‌یه‌ش واته مه‌سه‌له‌ی رازی خودایی و ره‌شی په‌رچ ده‌دوێ و پی وایه مه‌سه‌له‌یه‌که قسه‌ زۆر هه‌ل‌ده‌گرێ و تا قیامەت کۆتایی نایه‌ت، له‌م به‌یته‌شدا ئەوه ده‌خات‌رو. حافظ نایه‌وی و باسی نەینی و رازی خودایی - زولفی تۆ - دوایی پی ناهینی، چونکه ئەم باسه‌ یان ئەم په‌رچ زنجیره‌یه تا رۆژی دوایی روون نایه‌ت‌وه و بەرده‌وام ده‌بی، ئیدی چۆن حافظ کۆتایی پی به‌ینی.

غەزەلى نەوود و بەكەم:

بەحرى موزاربعى هەشتى ئەخرەبى مەكفوفى مەقسور
(مفعول فاعلات مفاعيل فاعلن)

۱- ای هدهد صبا به سبا می فرستمت

بنگر که از کجا به کجا می فرستمت

ئەى ھودھودى سەبا بە سەبا مە فرەستەمەت، بنگەر کە ئەز کوجا بە کوجا مە فرەستەمەت.

ئەى ھودھودى سەبا ئەتتەنیرم بۆ سەبا (سەبە)، سەیرکە لە کوی بۆ کویت دەنیرم.

ھەدھ: ھودھود، پەپوسلیمانە، بالئەدھەیکە بوو لە دەربارى ھەزەرتى سولەیماندا بوو و بوو تە رەمزی نامەبەرى ھەدھ صبا: باى سەبا کە وەك پەپوسلیمانە وایە سبا/سبا: ناوی ولاتی بەلقیسە، لە سەردەمى ھەزەرتى سولەیماندا ژیاو، دەكەوتتە بەشى باشورى رۆژئاواى نیوودورگەى عەرەبیبیھو مى فرستمت: دەتتەنیرم بنگر: سەیرەكە، تەماشاکە، بزائە

خواجه به باى سەبا دەلێت: ئەى شەمالى نەرمى سەبا کە وەك پەپوسلیمانەكەى ھەزەرتى سولەیمان ھەوال دەبەیت و دەھینى، دەتتەنیرم بۆ ولاتى سەبە سەیرکە لە کوی بۆ کویت دەنیرم، واتە سەیر کە چەند بۆ دورت دەنیرم، یاخود چەندە بۆ شوینىكى گرتگ دەنیرم.

۲- حیف است طابری چو تو در خاکدان غم

زینجا به آسمان وفا می فرستمت

ھەیفەست تاییرى چو تو دەر خاکدانى غەم، زینجا بە ئاسمانى قەفا مە فرەستەمەت. ھەیفەكە بالئەدھەیکە وەك تۆ لە زبڵدانى غەمداییت، لێرەو بە ئاسمانى وەفات دەنیرم.

طابری: بالئەدھە ھاكدان: زبڵدان

خواجه ئیترە (دونیا یاخود لای خوۆ) بە زبڵدانى غەم و تەنەكەى غەم دەزانیت و ولاتى یاریش (ئەوۆ) بە ئاسمانى وەفا دەزانى، ھەرئەمە واتە ئیترە پر لە غەم ولاتى وەفانییە. بۆیە بە پەپوسلیمانە دەلێ: ھەیفەكە بالئەدھەیکە وەك تۆ بەرپێز کە وەفاداریكى پێغەمبەرىك بوویت لێرە لەم زبڵدانى غەم و بۆ وەفاییەدا بۆیت، بۆیە لێرە ناتھێتلم و دەتتەنیرم بۆ ئاسمانى وەفا، بۆ ئەوۆ کە لای یارە و پرە لە وەفادارى، ئەوۆ -رەنگە مەملەكەتى سەبە بێت - وەك

د. ھەروى پێنى وایە - یاخود لای یار بێت - وەك سودى پێنى وایە - یاخود رەنگە ھىچ یەكێك لەمانە نەبیت و بارەگا و مەپخانەى عەشق بێت، بەلام ھەركوێ بێت ئیترە (دونیا) و غەم و بۆ وەفاییەكانى نییە.

۳- در راه عشق مرحلهی قرب و بعد نیست

می بینمت عیان و دعا می فرستمت

دەر راھى ئیشق مەرھەلەبى قورب و بوئد نیست، مە بێنەمەت ئەیان و دوتا مە فرەستەمەت.

لە رینگەى عەشقدا قوناعى نزیک و دور نیە، بە ئاشکرا دەتتەنیرم و دۆعات بۆ دەنیرم.

مرحله: قوناع، ماوہبەك کە بە یەكجار دەپردى قرب: نزیک بعد: دور مى بینمت: دەتتەنیرم عیان: بە ئاشکرا خواجه پێنى وایە دورى و نزیکى جەستەبى، زەمانى و مەكانى لە عەشقدا مەسەلەبەك نییە و قوناعىك نین لە عەشقدا ھەبن، بەلكو دەكرى یار زۆر لیت نزیک بێت و ھەست بە دورى بکەیت، یاخود بە پێچەوانەو، عەشق پەیوہست نییە بە دوریە دیاریکراوہکانەو. بۆ نمونە ئەى مەعشوق من تۆ دەببینم و کەچى دۆعاشت بۆ دەنیرم.

۴- هر صبح و شام قافلەبى از دعای خیر

در صبحت شمال و صبا می فرستمت

ھەر سوہ و شام قافلەبى ئەز دوتایی خەیر، دەر سوہبەتى شمال و سەبا مە فرەستەمەت. ھەر بەیانى و ئیوارەبەك بە ھاودەمى باى شەمال و سەبا قافلەبەك دۆعای خیرت بۆ دەنیرم.

صبح و شام: بەیانى و ئیوارە شمال: شەمال، بایەكى فینك کە لە باکورەو ھەلئەكەت، بە باى رۆژھەلات (سەبا) و بە شەمالى باشورىش (جەنوب) دەگوتى بەیتەكە رۆنكەرەو و درێژە پێدەرى ميسراعى دووہمى بەیتى پێشوو کە نزا و دۆعا بۆ یار دەنیرى، لێرەشدا دەلێ: ھەر بەیانى و ئیوارەبەك بە ھاودەمى و ھاوڕێبەتى ھەر دوو شەمالى باکور و رۆژھەلات قافلەبەك دۆعا و نزاى خیرت بۆ دەنیرم.

۵- تا لشکر غمت نکند ملک دل خراب

جان عزیز خود را به نوا می فرستمت

تا لەشكەرى غەمەت نەكونەد مولىكى دل خەراب، جانی ئەزیزى خود را بە نەفا مە فرەستەمەت.

تا لهشکری غه مت ولاتی دل ویران نه کات، گیانی نازیزی خۆمت وهک بارمته بۆ ده نیتیم.
 تا: تا، بۆ ئه وهی ملک: ولات، مهمله کهت نوا: بارمته، ئیستا له
 بری (نوا) (گروگان) به کاردیت، به داخه وه بارودۆخی ناله باری سیاسی و سه ربازی ئه مپوۆ
 ئیمه ی کورد هینده ناله باره که پتیوست به وه ناکات (بارمته) شهرح بکه یین
 خواجه ده ترسی لهشکری غه می یار روژی وابزانیت که ئه م له ژیر فرمانه وایی یار ده رچوه
 و عاشقیکی گویرایه ل نییه و هیرش بکاته سه ری و مهمله که تی دل ویران بکات. جاران و
 ئیستاش بۆ دلنیا بوون له هیتیک یا خود فرمانه وایه که له پادشا هه لئاگه ریتته وه و یاخی
 ناییت چه ند که سیک له خۆشه ویستانی لای پاشا به بارمته داده نران. خواجه ش ده لئ: بۆ
 دلنیا بوونی خۆم - که ئه م به کاره یئانه زۆر پیچه وانه ی یاسای خودی بارمته دانانه له لهشکری
 غه می تۆ گیانی عه زیزم وهک بارمته لات داده نیتیم تا دلنیا بیت له عه شقت ده رناچن و فه رمان
 به لهشکری غه مت ناده ی که مهمله که تی دل ویران بکات.

سهیره خواجه ده ترسی هیرش به نه سه ری که چی بارمته ش داده نی، خۆی ده بسوا داوای
 بارمته ی بکردایه له مه عشوق، هه ربۆیه یاساکه ی پیچه وانه کردوه ته وه، به لام زۆر به ته واوی
 مه به ستی خۆی پیکاره.

۶- ای غایب از نظر که شدی همنشین دل

می گویمت دعا و ثنا می فرستم

ئهی غایب ئه ز نه زه ر که شودی هه منشین دل، می گویمه مت دوئا فو سه نا می
 فره سته مه ت.
 ئهی له به رچاوان نه بوو بویتته هاوده می دل، دۆعات بۆ ده که م و درود و ئافه رینت بۆ
 ده نیتیم.
 غایب از نظر: له به رچاوان نه بوو، ئه وه ی که به چاو نابینری همنشین: هاوده م، هاوما ل
 ثنا: درود و وه سف و ئافه رین کردن
 خواجه به مه عشوق - ئه وه مه عشوقه ی به چاو نابینری - ده لئ: بویتته هاوده م و
 خۆشه ویستی دل و به رده وام درودت بۆ ده نیتیم و نرات بۆ ده که م.

۷- در روی خود تفرج صنع خدای کن

کایینه ی خدای نما می فرستم

ده ر روی خود ته فه روجی سونتی خودای کون، کایینه یی خودای نوما می فره سته مه ت.

له روخساری خۆتدا له دروستکراوی خودا وردببه ره وه، چونکه ئاوینه یه کی وات بۆ ده نیتیم
 که خودا تیایدا رهنگ ده داته وه.

تفرج: ته ماشاکردن، گه ران، گه ران به دوی خۆشیدا صنع خدای: دروستکراوی خودا
 آیینه: ئاوینه

آیینه ی خدای نما: ئاوینه یه که خودای تیدا ده رده که وه، مه به ست له دلئ عارفه که لای
 عارفه کان به ئاوینه ی ره نگدانه وه ی خودا دراوه ته قه له م
 خواجه به یاری نادیار - له به رچاوان نه بوو - ده لئ: دل - که دلئ عارفه و ئاوینه ی
 خودا وه نه - بۆ تۆ ده نیتیم تا روخساری خۆت که ره نگدانه وه ی جیلوه ی ذاتی حه قه له وه
 ئاوینه یه دا بیینی و چیۆ و له زه تی لی به ییت که چۆن خودا له دروستکردنیدا رازاندویه تیه وه.

۸- تا مطربان ز شوق منت آگهی دهند

قول و غزل به ساز و نوا می فرستم

تا موتربیان ز شوقی مهنه ت ناگه ی ده هه ند، قۆول و غه زه ل به ساز و نه فا می
 فره سته مه ت.
 بۆ ئه وه ی گۆرانییژان له شه وق و تاسه ی من ناگا دارت بکه نه وه، قه ول و غه زه لت به ساز و
 نه وا بۆ ره وانه ده که م.

مطربان: گۆرانییژان آگهی دهند: ناگا دارت بکه نه وه
 قول و غزل: وشه و غه زه ل، سه رباری واتای زمانییان هه ریه کیکیان جۆریکن له جۆره کانی ساز:
 نامیری ساز، یا خود جۆریکه له ناواز نوا: ناواز، ئاهه نگ، به رای سو دی
 هه ر چوار وشه که جۆری ناوازن {ج ۱، ل ۵۵۷} به لام ده کری مانای (قول و غزل) وشه و یا خود
 شیعر (ساز) یش نامیر بیت
 واته: بۆ ئه وه ی که زیاتر گۆرانییژان بتوانن به ریگه ی گوتنی شیعه رکانی منه وه به گۆرانی
 تۆ له شه وق و تاسه ی من بۆ تۆ ناگا دار بکه نه وه، شیعر و غه زه لت به ئاوازی (نه وا) که به
 نامیری ساز لیبدریت بۆ ده نیتیم.

۹- ساقی بیا که هاتف غییم به مژده گفت

با درد صبرکن که دوا می فرستم

ساقی بیا که هاتفی غه بییم به موژده گو فت، با درد سه برکون که ده فا می فره سته مه ت.
 ساقی وه ره که فریشته ی جیهانی غه یب مژده ی پیدام، به ده رده وه ئارام بگه ره، چونکه
 ده رمانت بۆ ده نیتیم.

هاتف: فریشتهیهك كه له جیهانی نادیارهوه بانگ بکات به بی شهوهی دهرکهویت

درد: دهر

خواجه به ساقی دهلی: وهره فریشتهی جیهانی غهیب له غهیهوه مژدهی پیدام که سهبر و نارام لهسهردی دروی بگره، چونکه دها و دهرمانت بۆ دهنییم.

۱۰- حافظ سرود مجلس ما ذکر خیر تست

تعجیل کن که اسب و قبا می فرستمت

هافز سرودی مهجلیسی ما زیگری خهیری توست، تهتعجیل کون که نهسب و قهبا می فرسته مهت.

حافظ سرودی کۆزی ئیمه یادی چاکه ی تۆیه، خیراکه چونکه نهسپ و کهوات بۆ دهنییم.

ذکر خیر: یادی چاکه، باسکردن به چاکه
قبا: کهوا (کهوای جافی)

رهنگه مژدهکهی فریشتهی غهیب که دهوای بۆ دهنارد نه مه بهیته بیت که بانگهیشتی دهکهن بۆ مهجلیس و کۆزی یاران و باسی چاکه ی دهکهن.

جاران وا باوبوه له کاتی بانگهیشتکردنی کهسیکدا (نهسپ و کهوا) یان بۆ نارووه تاوهکو نهبوونی نهکاته بیانو یان نهییته ریگر، بۆیه به خواجهش دهلیت: له کۆز و مهجلیسی ئیمه دا بهردهوام باسی چاکه ی تۆیه - وهك بلئی بوته سرودی کۆزه کهمان - خیراکه وهرهوه بۆ لامان، چونکه دهعهوتت دهکهن و نهسپ و کهوات بۆ دهنییم. سودی دهلی رهنگه مه بهست له (قبا) له مه بهیتهدا (بارانی، کراسی ناودانه دهر، سهبر بهرگ، پالتوی نه مړۆ) بیت، چونکه جاران باو بووه که کاتی کهسیک بانگهیشت بکرایه نهسپ و (بارانی) یهکیان بۆ دهنارد به تایبهتی له رۆژانی باراناویدا {ج ۱، ل ۵۵۹}.

له (حافظی) (خلخالی) قهزوینیدا له بری (تعجیل کن) ی میسراعی دوهم (بشتاب هان) بهکارهاتوه که له روی واتاییهوه هیچ جیاوازییهکیان نییه.

غهزهلی نهوهد و دووهم:

بهحری موزاریعی ههشتی نهخرهبی مهکفوفی مهحزوف

(مفعول فاعلات مفاعیل فاعلن)

۱- ای غایب از نظر به خدا می سپارمت

جانم بسوختی و ز جان دوستدارمت

ئهی غایب نهز نهزهر به خودا می سپاره مهت، جانهم بسوختی و ز جان دوستداره مهت.

ئهی له بهرچاوان نهبوو به خوات دهسپیرم، گیامت سوتاند و له گیان زیاتر خۆشم دهویتی.

می سپارمت: دهسپیرم دوست دارمت: خۆشم دهویتی

یار و غه می یار و جهفای یار گیانی خواجه دهسوتینن، بهلام نه مه نابیته مایه ی شهوهی که خواجه یاری خۆش نهوی و بهردهوام له گیان زیاتر خۆشی دهوی و دهیسپیریته دهست خودا. حافظ به یار دهلی: ئه ی له بهرچاوان نهبوو تهتسپیرم به خوا، گیامت سوتاندو له گیان زیاتر خۆشم دهویتی.

ههرتهم ناگرهیه که بهردهوام ههلاج دهسوتینی و کهچی ناشتوانی له ژیر دهسهلاتی یار دهبرچیت، خۆشهویستی یاریش وای له خواجه کردوه که له گهل سوتانی گیانشیدا ههرخۆشی بوویتی.

۲- تا دامن کفن نکشم زیر پای خاک

باورمکن که دست ز دامن بدارمت

تا دامه نی کهفهن نه که شهیم زیر پای خاک، باقهرمه کون که دهست ز دامنه بداره مهت.

تا داوینی کفن رانه کیشمه ژیر پیی خاک، باورمه که که دهست له داوینت بهردهم (هه لگرم).

نکشم: نه کیشمه، نه خه مه زیر: ژیر پای خاک: پیی خاک دهست ز دامن بدارمت: دهست له داوینت هه لگرم، واز له عه شقت بهییم

میسراعی یه کهم وینه یه کی شیعری زۆر جوان و تاکه که سی و نویی خواجه یه، له لایه که وه داوینی بۆ کفن دروستکردوه (پی) شی به خاک به خشیوه و روحیشی داوه تی، به مهش وینه یه کی زۆر جوان و نویی بۆ مردن کیشاوه له بری شهوهی به سادهیی بلیت تا نه مرم دهلی: تا داوینی کفنه کهم نه خه مه ژیر پیی خاکه وه. له م وینه شیعریه دا جگه له جوانی شیعری شه و

باوهره غیرفانیه شمان بۆ دهرده کهوی که مروّف نامریت و مهرگ وناشتنیش، هی کفن و تیسک و پروسکه نهو دک مروّف.

خواجه به جوانی به یار دهلی: تا نه مرم و نه ممکن به ژیر خاکه وه واز له عه شقت ناهینم و دهست له داوینت هه لئاگرم، بۆیه نه گهر پیتیان کوتی باوهر مه که یاخود هه رگیز باوهر مه که من واز له عه شقت بهینم.

۳- محرابی ابرویت بنما تا سحرگهی

دست دعا بر آرم و در گردن آرمت

میهرابی نه برویت بنما تا سه هه رگه هی، دهستی دونا به رناره م و دهر گهر دهن ناره مت.

میهرابی برۆت بنوینه تا به ره به یانیک دهست له دؤعا هه لگرم و بیخه مه گهر دنت.

بنما: بنوینه، دهرخه، نیشان بده سحرگه: به ره به یان بر آرم: هه لگرم
گردن: گهر دهن گردن آرمت: بیکه مه گهر دنت

له روخساری به یته که دا نهوه روونده بیته وه که نهی یار برۆتم نیشان بده تا به ره به یانیک زوو که دهستی دؤعا و نزام به رز کرده ته وه واز له دؤعا و نزا بینم و دهست بکه مه ملت و له باوهره شت بگرم، به لآم ده بی نه م برۆنواندنه چی بیت که خواجه واز له خو شه ویستترین سه رمایه ی (دؤعای به ره به یان) ده هی نی بۆی (ابرو) که سیفاتی جوانی یاری حه قه و دهر که وه تنی جیلوه کردنی زات و سیفاتی نهوه لای خواجه له نزای به ره به یان خو شه ویستره. نه سلهن ته وای نزای خواجه بۆ خاتری دهر که وه تنی نهوه جیلوه جوانه ی ته وای ئافه ریده کانه، خواجه به مه عشوقی حه ق دهلی: به ره به یانیک که من مه شغولی دؤعا و نزام - یاخود مه شغولی شه ریعته و نزا کردم و دهستم به رزه - تو جیلوه بکه بۆ من و تیشکی نوری خو تم بۆ دهر بجه تا من واز له دؤعا بهینم و ئاویزانت بم.

۴- گر بایدم شدن سوی هاروت بابلی

سدگونه جادویی بکنم تا بیاورمت

گهر بایه دهم شودهن سوی هاروتی بابلی، سه دگونه جادویی بگونه م تا بیاقه ره مه مت.

گهر ناچاریش بم بچمه لای هاروتی بابلی، دهچم و سه د جو ر جادو ده که م تا بتهینم.

گر بایدم شدن: گهر پیویست بکات بچم هاروت بابلی: هاروتی بابلی یاخود (هاروت و ماروت)، هاروت و ماروت له قورئاندا هاتوه و دوو فریشته بوون که خوی گه وره بۆ تاقیق کرده وهی مروّف ناردنیه سه رزه وی و خه لکیان فیبری سیحر و جادو ده کرد، به لآم به رله وه پیتیان ده گوتن که ئیمه ش تاقیق کرده وهین و نابی داوای بکه ن، وه که له سورته ی (البقره / ۱۰۲)

ده فهرموئی: "و ما انزل علی الملکین ببابل هروت ومروت و ما یعلمان من احد حتی یقولوا انما نحن فتنه فلا تکفرو..".

به لآم له نه فسانه ی تاینیدا نه م چیرۆکه به م شیویه گؤراوه: هاروت و ماروت دو فریشته بوون و دابه زینه سه رزه وی - نه مه ش له سه رداوای خو یان گوايه داد له سه ر زه وی پیاده بکه ن - به لآم پاشان لایاندا و هه موو جو ره گونا هیکیان کرد و خوداش غه زه بی لیگرتن و له بیریکی بابلدا سه ربه ره و خوار هه لواسراون و ده میشیان ناگاته ئاو، نه لئین که سی که بیهوی فیبری جادو بیی له سه ر بیره که وه پرسیا ریان لی ده کات و فیبری ده که ن.

جاران ئیمه مندال بووین ده یانوت نه گهر چل روژ به میز ده ستنو یژ هه لگرت و (نه له مه مد و قوه له لا - فاتحه و اخلاص) به به ره وازی بخوینی و له نو یژدا قسه ی دیکه بکه یت ده بیته جادو گهر.

نه مانه هه مو نه ترسه ن که نه مرو د ده گوتری ت و نه وه حه قیقه ته راستیه بوون که جاران و له سه رده می هاروت و ماروتدا هه بوون.

(شیخ طنطاوی جواهری) له تفسیری (الجواهر فی تفسیر القرآن الکریم) دا سه باره ت به نه فسانه ی هاروت و ماروت ده لی: "به پروای جوله که فریشته مروقیان به سوک دایه قه لیم، خوداش فه رمانی پیکردن که له نیو خو یاندا دوو که س هه لبریزن تا له رواله تدا وه که مروقیان لی بیت، هاروت و ماروتیان هه لبرژارد و دابه زینه سه ر زه وی و له نیو مرو قدا مانه وه تائفه رته یک فریوی دان و (اسم اعظم) - نه و ناوه شاروه خوداییه که هه رکه س فیبری بو هه موو داوکاریه کی جیبه چی ده بیت هه روه که نه وه ی که حه زره تی سوله یان ده یزانی - له وانه وه فیبری بو یاخود لی ذین و خو ی بووه نه ستیره ی زوهره، ئیدی عه زاب دران و له شاری بابل هیلرانه وه تا روژی دواپی و نه وانیش خه لکی فیبری جادو گهری ده که ن". نه مه خوارافات و چۆن نایه ته که نه م مانایه هه لده گری.

مه سه له ی هه لواسینی به ره و خواری هاروت و ماروت له نه ده بیاتی کلاسیکی کوردیشدا - که به زوری ره نگدانه وه ی نه ده بیاتی فارسییه - هاتوه. (نالی) ده لی:

ره قیب و موده عی هه ردو عه لاقه ی چاوی جادوتن

له گو شه ی گو شه واره ت ناییسی هاروت و ماروتن

به هه رحال خواجه به مانای قورئانی (هاروت) ی به کارهیناوه، چونکه زیاتر مه سه له ی پیوه ندی کوفر و جادوی خستوته رو، خودی گوته کانی خواجه به م شیویه: نهی یار بۆ هیئانه وه ی تو هه موو هه ولئیک ده ده م و هه مو ریگه یه که ده گره به ر ته نانه ت نه گهر ناچاریش بم بچم بۆ لای هاروتی بابلی خو م فیبری جادو بکه م که نه مه نه بیته عه زاب بو م، به لآم هه رده ی که م.

۵- خواهم که پیش میرمت ای بی وفا طیب

بیمار باز پرس که در انتظارم

خواهم که پیش میرمهت تهی بی قهفا تهیب، بیمار باز پرس که دهر تینتیزاره مهت. تهی پزشکی بی وفا ته مهوی له بهردهم تودا برم، لهم نه خۆشه بپرسه، چونکه له چاوه روانیتدام.

خواهم: ته مهوی میرم: برم بی وفا: بی وفا باز پرس: لپرسینه وه، هه والپرسی در انتظار: له چاوه روانی

بیگومان ته نیا یاره که پزشکی بیوفایه، چونکه له لایه که وه دهرمانی دهردی دلئی عاشقانی بییه و له لایه کی دیکه شه وه بی وفا به رامبه به په پمانه که ی! خواجه ته مانه چاک ده زانی، به لام هیشتا داوای لیده کات که لپرسینه وه و داوای ساته کانی ژبان لای ته وه سه سر ببات، هه ربویه پی ی ده لی: تهی پزشکی بی وفا هه والیکم بپرسه، چونکه ته مهوی لای تو برم و چاوه پیت ده کم.

۶- صد جوی آب بسته ام از دیده در کنار

بر بوی تخم مهر که در دل بکارم

سه د جویی تاب به بسته ام تهز دیده دهر که نار، بهر بوی توخمی میهر که دهر دل بکارمهت.

سه د جوگی نام به که ناری چاودا هه لکردوه به ئومیدی ته وهی که تووی خۆشه ویستی و وهفا له دلندا بچینم.

جوی: جوگه بر بوی: به ئومیدی مهر: خۆشه ویستی، وهفا تخم: توو بکارم: بچینم، بر بوی

له کاتی توو چاندندا ئاو پیوسته بو ته وهی سه وزییت، به لام خواجه ده لی: بو ته وهی له دلئی تودا تووی خۆشه ویستی و وهفا بچینم سه د جوگه نام به لای چاودا هه لکردوه.

سه ره تا مه به ست له سه د جوگه ئاوی که نار چاو، گریانه. سو دی ده لی: واته له تاو زوری گریانم له که نارمدا ده ریچه دروست بووه به ئومیدی ته وهی که به لکو توو گریانم بیینی و به زهیت به مندا بیته وه و منت خۆش بوی {سو دی، ج، ۱، ۵۶۴} شهر حی سو دی هینده ئاشکرا و ته واره که ئیدی پیوستی به لیکدانه وهی دیکه نیه، به لام به یته که ته په یوه ندییه شمان بیره خاتوه که له نیوان گریانی به نده و لیبوردنی خودا داهیه.

۷- خونم بریخت و ز غم عشقم خلاص داد

منت پذیر غمزه ی خنجر گذارم

خونم بریخت قهز غه می ئیشقه م خه لاس داد، مننهت په زیری غه مزه یی خه نجه ر گوزاره مهت.

خوینی رژاندم و له غه می عه شق رزگاری کردم، مننهتباری غه مزه ی خه نجه ر وه شینتم.

بریخت: رژاند (ته م کاره یه کینکی دیکه یه له کار/ چاوه گه دولایه نه کان واته تیپه ر و تیپه په ره کان وله کوردیدا بهر چاونا که ون، لیله دا ریخت تیپه ره) خلاص داد: رزگار کرد منت پذیر: مننهتبار غمزه: خه مزه، ناز، عیشوه خنجرگذار: خه نجه ر وه شین، چه قو کیش، به لام چه قو کیش له کوردیدا مانایه کی نیگه تیقی وه رگرتوه (

غه مزه و نازی خه نجه ر وه شینی یار خواجه ی کوشتوه، که چی ته وه له بری گله یی له نازی چه قو کیشی یار سوپاسگوزار و مننهتبار یه تی. چونکه راسته خه مزه ی یار کوشتویه تی و خوینی رازاندوه، به لام نه جاتی داوه و له غه می عه شق رزگاری کردوه، هه ربویه خۆی به مننهتباری ته وه خه مزه و نازه ده زانی.

۸- بارم ده از کرم سوی خود تا به سوز دل

در پای دم به دم گهر از دیده بارم

بارم دیه تهز که ره م سوی خود تا به سوزی دل، دهر پای دم به دم گوهر تهز دیده بارمهت. به لوتف و گه وره یی خۆت بوام بده ری تا به ره وه توو بینم به دلئی گه ره مه وه له به ریپیتدا سات به سات گه وه ره ت له دیده بوو ببارینم.

بار: بوام و مؤلته ده: بده ری از کرم: به لوتف و گه وره یی به سوز دل: به دلئی گه ره مه وه، له ناخی دلوه، به ناگری دلوه در پای: له به ریپیتدا دم به دم: سات به سات گهر: گه وه ره بارم: ببارینم

خواجه بو فرمیسک رشتن له به ریپیی یاردا داوای مؤلته له یار ده کات. به یار ده لی: مؤلته تم بده ری تا له گه وره یی و به خشنده یی خۆت بینم و بکه ومه سه ر پیت و فرمیسکی وه ک گه وه ره م له به ریپیتدا ببارینم و بریژم.

۹- حافظ شراب و شاهد و رندی نه وضع تست

فی الجملة می کنی و فرو می گذارم

هافز شه راب و شاهید و ریندی نه قه زئی توست، فیلجوله می کونی و فرو می گوزاره مهت.

حافظ شہراب و مہجوب و رہندی شایستہی تو نییہ، بہہرحال نہیانکہیت و چاوپوشیت لیّ دہکەم.

شاهد : محبوب، یار، خوْشہویست (بہ رای سودی ئەم وشہیہ لہ فریشتہ وەرگیراوە، چونکہ عہرەب بہ فریشتہ - شاہد - ییش دەلّین) {سودی، ج ۱، ل ۵۶۶} نہ وضع تست: شایہنی توْنی یہ، بارودوْخی توْ نییہ فی الجملہ: بہ ہہرحال، ہەرچۆن بیّت فرومی گذارمت : چاوپوشیت لیّ دہکەم، لیّت ناگرم

ئەم بہیتہ گوتهی کیّ یہ؟ نہفس یاخود روحی خودی خواجہ؟ یار؟ خودا؟ قازی و فەرمانرہوا؟ پادشا؟ فریشتہی غەیب؟ مەلا و مامۆستا؟ ۰۰۰۰ یان ۰۰۰۰؟

نازانریت ہی کیّ یہ، بہلام ناشکرایہ کہچی دەلّیت جوْریک لہ موژدہ و چاوپوشییہ، بہ خواجہ دەلّی: ہەرچەندہ مەمی و یار و رەندی شایانی توْ نییہ و ہەرسیکیشیان دہکەمی؛ واتە ہەم مەمی دەنۆشی و یارت ہەییہ و رەندیشی، بہلام چاوپوشیت لیّ دہکەم و لیّت ناگرم.

غەزەلی نەوہد و سببەم:

بەحری موجتەسی ہەشتی مەخبونی مەحزوف
(مفاعیلن فعلاتن مفاعیلن فعّلن)

۱- چە لطف بود کہ ناگاہ رشحە قلمت

حقوق خدمت ما عرضه کرد بر کرمت

چە لوتف بود کہ ناگاہ رەشہہیی قەلەمەت، حقوقی خدمەتی ما نەرزە کەرد بەر کەرەمەت.

چ بەخشندەبیەک بوو کہ لہ ناگاہ پرژەیی قەلەمەکەت، حەقی خزمەتی نییمەیی بوو گەرەبیّت خستە پروو.

ناگاہ: لہ ناگاہ، لہ پیر رشحہ: پیر رشحہ: رشحە قلم: پیرژەیی قەلەم، پیرژەیی مەرەکەب، مەبەست لہ نووسینە

عرضہ کرد: خستە پروو

لہ فەزا و واتای غەزەلە کەدا وادەردەکەویّ کہ ئەم غەزەلە یاخود بەلامی کەمی چەند بەتیککی غەزەلە کە لہ وەلامی نامەییە کدا - رەنگە نامەییە کی خەیاالی بیّت - نووسراوە.

سودی پیّ وایہ کہ یەکیّ لہ دۆستانی خواجہ پاش ئەوہی کہ ماوەیەک خواجہ لہ بیری دەکات، دواتر نامەییە کی بو دەنیزیّت و باسی چاکە و دۆستایەتی پیّشو دەکات، خواجەش لہ وەلامدا ئەم نامەییە دەنووسیت، ہەر وەہا رای ہرویش ہەر بەم شیوہییە. ئەکریّ ئەم بیریە یاخود ئەم نامەییە نامەییە کی خەیاالی و وەہمی بیّت و خەیاالی شاعیرانەیی خواجہ دروستی کرد بیّت. ہەرچۆن بیّت، خواجہ دەلّیت: تو مافی پیّشوی خزمەت و دۆستی نییمەت بیر کرد بوو کہ چی لہ ناگاہ لوتفی قەلەمەکەت بوو کہ نییمەت بیرکەتەوہ.

۲- بہ نوک خامە رقم کردەای سلام مرا

کہ کارخانەیی دوران مباد بی رقمت

بە نوکی خامە رەقەم کەرەبیی سەلامی مەرا، کہ کارخانەیی دۆوران مەباد بی رەقەمەت.

بە نوکی خامە سەلامت بو نووسیوم، خوابکات کارگەیی رۆژگار بیّ نووسینت نەبیّ.

نوکی : نوک خامە : قەلەم رقم کردەای : نووسیوتە کارخانە : کارگە دوران : رۆژگار مباد : نەبیّ بیّ رقمت : بە بیّ تو

خواجه دعای خیر بۆ نووسهری نامه دهکات و دهلی: به نوکی خامهکەت سهلامت بۆ من نووسیوه و ناردووته ئاوانتهخوازم که دنیا (کارگهی دهوران) به بی ناوی تو و به بی تو نه بیته و هرگیز له دنیا دهرنهچی (له کوردهواریدا دهلیته: هرگیز ناوت کویر نه بیتهوه)

۳- نگویم از من بی دل به سهو کردی یاد

که در حساب خرد نیست سهو بر قلمت

نه گویم نهز مهنی بی دل به سهف کهردی یاد، که دهر هیسابی خیره نیست سهف بهر قهلهمهت.

نالیم به ههله یادی منی بی نارامت کردهتهوه، چونکه به داوهری عهقل قهلهمی تو ههله ناکات (له هیسابی عهقلدا نییه قهلهمی تو ههله بکات).

نگویم: نالیم، وابیرناکهمهوه، وانازام بیدل: بی قهرار، بی نارام سهو: ههله خرد: عهقل، هوش

لیردها خواجه نهو گومانه رتهدهکاتهوه که نهوهک (نامه نیر) یار به ههله نامه کهی نارد بیته، بهلکو دهلیته به عهقلی کهسدا نایهت و ری تی ناچیت که قهلهمی تو به ههله شت بنوسیت؛ بۆیه وانازام یاخود نالیم که تو به ههله یادی منی بی نارام و بی قهرارت کردهتهوه.

۴- مرا ذلیل مگردان به شکر این توفیق

که داشت دولت سرمد عزیز و محترمت

مهرا زهلیل مهگهردان به شوکری تین توفیق، که داشت دۆلهتی سهرمهده تهزیز و موهته ره مهت.

به سوپاسگوزاری نهوهی که بهختی جاویدان تووی خوشهویست و بهرپیز کردوه من زهلیل مه که. مگردان: مه که ذلیل مگردان: زهلیل مه که سرمد: جاویدان، نهمر نهو کهسهی خواجه نامه کهی بۆ دهنیری به هوی بهختی باش و جاویدانییهوه له لای ههمووان تازیز و بهرپیز بووه؛ بۆیه خواجه پی ی دهلی: بۆ خاتری نهو بهرپیزیته که سوپاسی دهوی له جیاتی سوپاس من زهلیل و کم مه که (لهم بهیتهوه وا دهرده کهوی که نهم نامه یه - نهگهر نامه بیته - بۆ کهسیکی دهسه لاتدار نیردراوه).

۵- بیا که با سر زلفت قرار خواهم کرد

که گر سرم برودم برندارم از قدمت

بیا که با سهری زولفته قهرار خاهم کهرد، که گهر سهرمه برهقهده بهرنه دارم نهز قهدهمهت.

وهه که له گهل سهری زولفتهدا په یمانیک نه بهستم، نهگهر سهریشم تیچیت سهر له بهر بیته هه لئناگرم.

قرار خواهم کرد: په یمان ده بهستم سرم برود: سهرم بپوات، سهرم تیچیت برندارم: هه لئناگرم

لیروهه فهزای غهزه له که دهگوریت و زاراهه و چه مکه عاشقی و عیرفانیه کان دینه ناوهوه و فهزای سروشتی مادیانهی نامه که له دهست دهچیت نه مهش له غهزه لدا - که یه کی له بنه ماکانی نه بونی یه کیه تی بابه ته - دیاردهیه کی ناساییه. وهک خوی سروشتی عاشقانهی خواجه کاریگه ربونی نهم به پرچی یار و خو خستنه بهرپی ی نهو، په یمان له گهل یاردا ده بهستی و دهلی: وهه، په یمان له گهل سهری پرچتدا ده بهستم که ههتا نه سرم سهرم له سهر زهوی و له بهر بیته دایت، ته نانهت گهر سهریشم بچیت و تیچام سهرم له بهر بیته بهر زناکه مهوه.

په یوهندی بهرپی و سهری زولف (که له بهیته کهدا هاتوه) به شیوه یه کی نادیار و شاراهه نهوه ده خاته روو که سهری پرچت ده گاته پیت.

۶- ز حال ما دلت آگه شود ولی وقتی

که لاله بردمد از خاک کشتگان غمت

ز هالی ما دلته ناگه هه شهقهده قهلی قهقتی، که لاله بهر ده مهت نهز خاکی کوشته گانی غه مهت.

دلت کاتی به حالی تیه ده زانیت، که گولاله له سهر خاکی کوژراوانی غه مهت دهر بیته (سهوز بیته).

کشتگان: کوژراوان

خواجه به (...). دهلی دلتان له حالی تیه ناگادار ده بیتهوه، به لام زور درهنگ و تا تیه له ژبان دین نهو به ناگا نایهتهوه، بهلکو کاتی به ناگا دیتیهوه که گولاله سوره له سهر گوری کوژراوانی غه مهت سهوز بووه و سوری گولاله بیرت ده خاتهوه که نهوه خوینی کوژراوی خه مهت.

۷- صبا ز زلف تو با هر گلی حدیثی راند

رقیب کی ره غماز داد در حرمت

سهبا ز زولفی تو با هر گولی هدیسی راند، رقیب کهی ره هی غه ماز داد دهر هه ره مهت.

سهبا سهبارت به پرچی تو له گهل ههمو گولیکدا قسهی کرد، دهر گاوان کهی ریگهی داوه قسه هه لیه ست بیته حه ره مهتوه.

باهرگلی: له گهڻ همر گولیکدا، له گهڻ هه موو گولیکدا، (له کوردیدا پینکاته هی دووهم به کاردی) حدیثی راند: قسه هی کرد، باسی کرد رقیب: دهرگاوان، پاسه وانی بهردهرگا، چاودیر غماز: قسه هه لبه ست، دووزمان سه با ده گیشته به همر گولیک باسی نهینیه کانی تۆی ده کرد و نهینی تۆی بلاوده کرده وه، چاودیری بهردهرگات که هی ریگه ی داوه نهم دووزمان و قسه هه لبه ست (سه با) بچیتته حه رهم و شوینی مه حه رمانی تۆ (یار) وه ناوا نهم هه موو نهینیه ده زانیت.

به ییتیکی عارفانه یه و گهر سه با به ره قیب و نه وکه سانه بدریتته قه لهم که قسه له عیرفان و عه شقی نیلاهی و نهینیه کان ده کهن (زلف) خودی نهینیه کانه، به لأم خواجه لیږدها شه وه ی پی سیره که شه وان (سه با - ره قیب) چۆن چوونه ته نیو حه ره مسه رای یاره وه.

۸- روان تشنه ی ما را به جرعه یی دریاب

چو می دهند زلال خضر ز جام جمت

ره فانی ته تشنه یی ما را به جورته یی دهریاب، چو می ده هه ند زوالی خیزر ز جامی جه مهت. چون ناوی زولالی خدر (ناوی حه یات) ت له جامی جه مدا ده ده نی، به قومیک گیانی تینوی نیمه به سه ربکه ره وه.

روان: گیان تشنه: تینو دریاب: به سه ربکه ره وه می دهند: ده دن خضر: خدر، (زالال خضر) له بنچینه دا (آب زلال خضر)ه، به لأم له بهر کیشی شیعه ره که (آب) نه هاتوه، مه به ست له ناوی زولالی خدر ناوی حه یاته که ره مز و نیشانه ی جاویدان بوون و نه مریه جام جم: پیکی جه مشید که نهینی تیدا ده ده که وت و نیشانه ی مه عریفهت و ره مزی دلّی عارفه

خواجه عیرفان و نه مری پیکه وه گریداوه و شه شه راب/عه شقه ی که له یاره وه پیی ده گات هه ردووی تیدا یه؛ واته عه شقیکی عارفانه ی جاویدانی؛ هه ریویه داوای ده کات و ده لی: کاتی ناوی حه یاتی خدرت له پیکی جه مشیددا ده ده نی له بیرت بیته و گیانی تینوی منیش به قومیک پاراو بکه ره وه.

له هه ندی نوسخه دا نهم به یته ش نوسراوه:

دلّم مقیم در توست حرمتش می دار
به شکر آن که خدا داشته ست محترمت

۹- همیشه وقت تو ای عیسی صبا خوش باد

که جان حافظ دلخسته زنده شد به دمت

هه همیشه قه قتی تو نه ی نیسی سه با خوش باد، که جانی هافزی دلخسته زینده شود به ده مهت.

هه همیشه کاتی تۆ خوش بیته هی سه با ی عیسا نه فهس، چونکه گیانی هافزی دلبریندار به هه ناسه ی تۆ زیندو بوویه وه.

دلخسته: دلبریندار به دمت: به هه ناسهت

خواجه شه و شه ماله ی لای یاره وه هه لده کات به شه ماله ی مه سیحایی ده زانیت و پیی وایه وه که هه ناسه ی مه سیحایی مردو زیندو ده کاته وه و گیانی خۆشی به نیوه مردویه ک زانیوه و ده لی: نه ی شه ماله ی لای یار که وه که نه فهسی مه سیحایت بو من. هه همیشه شادبیت وا هه لته کرد و بوئی یارت بو هی نام و گیانی من - حافظ - ی دلبریندارت به هه ناسه ی مه سیحایت زیندو کرده وه.

غەزەلى نەوود و چوارەم:

بەحرى موزاربعى ھەشتى ئەخرەب
(مفعول فاعلاتن مفعول فاعلاتن)

۱- زان يار دلنوازم شُكرى ست با شكايَت

گر نكتە دان عشقى خوش بشنو اين حكايَت

زان يارى دلنەفازەم شوكرىست با شىكايەت، گەر نوكتە دانى ئىشقى خوش بشنەف ئىن
ھىكايەت.

سوپاسگوزارى ئەو يارەم كە دلم دەداتەو، بەلام لەگەل شكات و گلەبىدا، گەر نوكتەى
عەشق دەزانى چاك گوى لەم چىرۆكە بگرە.

دلنواز: دلدەرەو، شکر: سوپاس نكتەدان: نوكتەزان
بشنو: گوى بگرە

خواجە نوكتەيەك سەبارەت بە عەشقى خۆى و يار دروست دەكات، لە ھەمان كاتدا سوپاس
و شكاتى لە يار ھەيە. ئەم دو دژە پىكەو كۆكراو تەو و نوكتە زانەكانى عەشق نەبىت
نايزانن كە چۆن لە يەك كاتدا خواجە سوپاسى يار دەكات و گلەيى و شكاتىشى لى دەكات؛
بۆيە دەلى: لە ھەمان كاتدا سوپاسى دلدەنەو ھى ئەو يارەم دەكەم و گلەيى و شكاتىشم لىتى
ھەيە ئەگەر نوكتەزانى عەشقى چاك گوى لەم چىرۆكە بگرە:

۲- بى مزد بود و منت هر خدمتى كه كردم

يا رب مباد كس را مخدوم بى عنایت

بى موزد بود و مننەت ھەر خدمەتى كە كەردەم، يا رەب مەباد كەس را مەخدومى بى
ئىنايەت.

بى ھەقدەست و منەت بوو ھەر خزمەتتەكم كرد، خوايە خزمەتكراوى بى عىنايەت بە
نسىبى كەس نەكەى.

مزد: ھەقدەست، كرى مخدوم: گەورە،

خزمەتكراو، ئاغا عنایت: يارمەتى دان بە مېھرەبانىيەو، چاكەكردن

بى عىنايەت: دژى (عىنايەت)ە

لېرەدا واتاى بەيتى يەكەم روندىبىتەو كە بۆچى لەگەل سوپاسدا شكات و گلەبىشى لە يار ھەيە.

خواجە لېرەدا دەلى: ھەرچى خزمەتم بە يار كرد و ھەرچەند خزمەتكارىم كرد نە ھەقدەستم
وەرگرت نە منەتتىشى زانى؛ بۆيە گلەيى لېدەكەم، بەلام بۆ دلدەنەو سوپاسگوزار و منەتبارى
ئەو، خوايە ئاغا و گەورەى دلرەق و نامېھرەبان بە نسىبى كەس نەكەيت؛ واتە يارى من
خزمەتكراوتكى نامېھرەبانە.

۳- رندان تشنه لب را آبى نمى دهد كس

گويى ولى شناسان رفتند از اين ولايت

رىندانى تەشنەلەب را ئابى نەمى دەھەد كەس، گويى قەلى شناسان رەفتەند ئەزىن
قىلايەت.

كەس ئاوتىك بە رەندانى تىنو نادات، دەلى ولى ناسان لەم مەملەكەتە بارىان كردووه.

تشنە لب: تىنو گويى: دەلى، وەك بلېتى ولى: ھاورى، دۆست، ھەرودھا
يەكئىكە لە نېوكانى خودا و لە سورەتى (الشورى)دا دووجار (ھو الولى) ھاتووه ئەوانىش لە
نايەتى (۹ و ۲۸)دا دەكرى (ولى شناسان) دۆست و ھاورى ناسان ياخود خوداناسان بىت
رفتند: كۆچيان كردووه، بارىان كردووه، رۆشتون

اين ولايت: ئەم ھەرئىمە، بە قسەى سۇدى مەبەست لەم ھەرئىمە (شیراز)ە {ج ۱، ل ۵۷۷}
لە ھەرئىمەكەى خواجەدا كەسى نىيە رىزى رەندان/عارفان بگرىت و قومە ئاوتىكيان بەداتى تا
لىوى وشك و تىنويانى پى تەر بکەنەو، وەك بلېتى ئەم مەملەكەتە خوداناس، ياخود وەلى و
عارف ناسى تېدا نەمايىت و ھەمو پياوچاك و خواناسەكان ئېرەيان بەجى ھىشتى.

۴- هرچند بُردى آبم روى از درت نتابم

جور از حبيب خوشتر كز مدعى حمايت

ھەر چەند بوردى ئابەم روى ئەز دەرت نەتابەم، جوور ئەز ھەبىب خوشتەر كز موددەئى
ھىمايەت.

ھەرچەندە ئابروت بردم، روو لە دەرگات وەرناگىرېم، ستەمى خۆشەويست خۆشترە لە پەنا و
پاراستنى دوژمن.

آبم: ئابروم بردى آبم: ئابروت بردم نتابم: وەرناگىرېم

مدعى: دوژمن، موددەئى

ئەى يار ھەرچەندە عەشقى تۆ رىسواى كردم و ئابروى تكاندم، بەلام ھەرگىز پشت لە دەرگا
و عەشقت ناکەم، چونكە ستەم و تالى يارى نازىز زۆر خۆشترە لەوھى كە دوژمن دالذەت بەدات
و پاسەوانىت لى بكات.

۵- در زلف چون کمندش ای دل مپیچ کانجا

سرها بریده بینی بی جرم و بی جنایت

دەر زولفی چون که مهندهش ئەی دل مەپیچ کانجا، سەرھا بوریدە بینی بی جۆرم و بی جینایەت. ئەی دل مەپیچرێ لە پرچی وەک که مهنندی، چونکه لەوێدا سەری زۆر دەبینی که بە بی تاوان و جینایەت پراون.

کمند: که مهنند، پارچه گوریس یان حەبلێکی درێژە که سەریکی ئەلقەیی دەکریت و بۆ گرتن و لە داوختنی مەژۆ یاخود گیانلەبەری دیکە بە کاردیت، جاران بۆ بەستنهوه و دیلکردنی پالەوانەکان بە کاردهات مپیچ: مەپیچرێ، مەنالی بریده: پراو جرم: تاوان لە پرچی وەک که مهنندی یار سەری پراوی بی تاوانی زۆر هەیه، ئەی دل تۆش لیتی مەنالی، چونکه بە دەردی ئەوان دەچی.

بە زاراوی عارفەکان، ئەی دل لە نەینێ و ئەسرازی ئیلاهی (پرچ) مەنالی و هەولێ کردنەوێان مەدە، چونکه زۆرکەس لەو رێبەدا سەریان تیاچوو بە بی ئەوی هیچ گوناه و تاوانیکیان هەبووی.

۶- چشمت بە غمزه ما را خون خورد و می پسندی

جانا روا نباشد خونریز را حمایت

چەشمەت بە غەمزە ما را خون خورد و می پەسەندی، جانا رەقا نەباشەد خونریز را هیمایەت.

چاوانت بە غەمزە خوینی ئیمەیی خوارد و پەسەندی دەکەیت، گیانە رەوا نییە پارێزگاری کردن لە خوینریز.

مارا خون/خون مارا: خوینی ئیمە روا نباشد: رەوانییە، نەشیاو خونریز: خوینریز، پیاو کوژ خون خوردن: واتە خوینریزاندن و کوشتن خواجه دەلی: چاوانت بە غەمزە خوینی منیان رژانده و بە مەش بوو تە پیاو کوژ و کەچی تۆ پەسەندی دەکەیت، ئەی گیانە کەم نازانی که پارێزگاری کردن لە پیاو کوژ (که چاوت پیاو کوژە) شیاو نییە.

۷- در این شب سیاهم گم گشت راه مقصود

از گوشه‌یی برون آی ای کوکب هدایت

دەر ئین شەبی سیاهەم گوم گەشت راهی مەقسود، ئەز گوشەیی برون ئای ئەی کۆکەبی هیدایەت.

لەم تاریکە شەو دەدا ریگەیی مەبەستم و نکردوو، ئەی ئەستێرەیی ریئماییی لە گوشەییە کەو هەلبسی.

شب سیاه: شەوی رەش، شەوی تاریک، تاریکە شەو گم گشت: ونبو راه مقصود: ریگەیی مەبەست برون آی: دەرکەو، هەلبسی کوکب: ئەستێرە هدايت: ریئماییکەر، ریئشاندهر

خواجه هیجران و دووری یار بە شەویکی نوتەک دەزانیت که تیایدا ریگەیی مەبەست ون دەکریت و خودی ئەو نەبیت کەسی دیکە ناتوانیت ری پێشاندهری ریئسوار بیت، هەربۆیە دەلیت: لەم تاریکە شەو دەدا ریگەیی مەقسودم لی ونبوو لە سوچی کەو هەلبسی ئەی ئەستێرەیی ریئماییی. دەکرێ (هدایت) هەمان هیدایەتی خودایی بیت که دەفەرموی "یهدی من یشاء الی صراط المستقیم" {۱۴۲/۲}. گەر دونیا بە تاریکە شەویک بدریتە قەلەم و مەژۆ ریگەیی ون بکات ئەوا تەنیا هیدایەتی خوا بییە ریگە پێشاندهری بیت و خواجهش لێرەدا داوای ئەو هیدایەتە خوداییە دەکات.

۸- از هر طرف که رفتم جز وحشتم نیفزود

زینهار ازین بیابان وین راه بی نهایت

ئەز هەر تەرەف که رەفتم جۆز فەهشەتەم نەیه‌فزود، زینهار ئەزین بیابان قین راهی بی نیهایەت.

لە هەر لایە کەو رۆشتم جگە لە ترس هیچم زیادیی نەکرد، ئامان لەم بیابان و ئەم ریگە بی کۆتاییە.

طرف: لا جز: جگە وحشت: ترس، ترس لە تەنیایی نیفزود: زیادنەبوو، زیادیی نەکرد زینهار: ئامان

ئامان لە بیابانی ریگەیی بی کۆتایی عەشق/ مەعریفە/ نەینیی خودایی که لە هەر لایە کەو دەرویتە ناویەو و بە هەر لایە کدا پەلده کوتی لە فراوانی و کۆتاییدا جگە لە ترس هیچی دیکە پەیدا ناکەیت. ئەم مەسەلەیی زیاتر بۆ عەشق بە کاردیت - یاخود خواجه زیاتر بۆ عەشقی بە کار دەهینێ - چونکه خواجه عەشق بە دەریای بی کەنار و ریگەیی بی کۆتایی و بیابانی بی بن ئەداتە قەلەم.

لێرەشدا جەخت لە سەر ترسی داویی نەهاتنی عەشقی ئیلاهی دەکاتەو.

۹- این راه را نهایت صورت کجا توان بست

کش صد هزار منزل بیش است در بدات

ئین راه را نهایت سورهت کوجا تەفان بەست، کیش سەد ھەزار مەنزەل بێشەست دەر بیدایەت.

کەوی دەتوانی کۆتایی ئەم رینگەییە وینا بکریت (تصور بکریت) کە سەرەتاکەیی سەد ھەزار قۆناغ (مەنزەلگە) زیاترە.

صورت بستان: ویناکردن، تصورکردن   بێش است: زیاترە

لە سودی و تیموری دا بەیتی (۸ و ۱۰) بەدوای یە کدا ھاتوون، لەبەرئەوێ کە واتای ئەم دوو بەیتە تەواوکەری یەکتاییە پەیرەوی لەم رینگخستە دەکەین، جگە لەمەش بەیتی دوایی لە نوسخە دێینەکاندا نەھاتوو، بەلام جەنابی خورەمشاهی و غنی و ھروی ھیناویانە، بۆیە ئیمەش نووسیمانەو.

لە بەیتی بێشودا باس لەم رینگەییە کرا کە بێ کۆتایە، لێرەدا زیاتر بێ کۆتایی ئەم رینگەییە عەشقی حەقیقی یە روون دەکاتەو، دەلی: چۆن کۆتایی ئەم رینگەییە وینا دەکریت لە کاتی کدا کە سەرەتاکەیی یاخود ھەر ئەو دەلی رینگاکە لە سەد ھەزار مەقام و قۆناغ (ماوەیەک روشتن و دانێشتن بۆ پشودان) زیاترە. ئەم رینگەییە عەشقی کە ھەر سەرەتاکەیی سەد ھەزار قۆناغ زیاترە چۆن دەتوانی کۆتاییە کە مەزەندە بکریت.

۱۰- ای آفتاب خوبان می جوشد اندرونم

یک ساعت بگنجان در سایه‌ی عنایت

ئەو ئافتابی خوبان می جوشەد ئەندەرۆم، یەک سائەتەم بگنجان دەر سایەیی ئینایەت. ئەو ھەتاوی جوانان جۆش دەدات ناخ، تەنیا یەک کاتژمێر لە سیبەری لوتف و مەرھەمەتی خۆتدا پەنام بە.

آفتاب: ھەتاو   می جوشد: جۆش دەدات، دەکوئیت   اندرون: ناخ، دل
بگنجان: جیم بکەرەو، پەنام بە   سایە: سیبەر

ئەو یار کە لە نێو جواناندا وەک ھەتاو تیشکدەدەیتەو ناخ و جەرگم دەکوئیت و جۆش دەدات کاتژمێرێک لە ژێر سیبەری لوتف و ئاگاداری خۆتدا جیم بکەرەو، تا دەرۆم فینک بێتەو.

لای عارفەکان جوانان سیبەرێکن لە جوانی یاری حەقیقی و ئەو وەک خۆرێک وایە بۆ جوانان و جوانانیش وەک ئەستێرە تیشکی ئەو پێچەوانە دەکەنەو. خواجە لێرەدا بەو (یاری حەقیقی) خودای خاوەن سیبەری عینایەت و خاوەن پەنا و پشتی بەندەکان دەلیت: لە دووری ئەم رینگە نەپراوەی عەشقدان ناخ جۆش دەدات ئەو خودا ماوەیەک لە سیبەری عینایەتی خۆتدا

(عینایەت: یارمەتی خوداییە) جیم کەرەو، واتە یارمەتیم بەدە و لوتفی خۆم بەسەردا ببارێنە تا ئەم رینگەییە عەشقی تەو کەم.

۱۱- عشقت رسد به فریاد و خود بسان حافظ

قرآن زبّر بخوانی در چارده روایت

ئیشقەت رەسەد بە فریاد قەر خود بە سانی ھافز، قورئان زبەر بخانی دەر چارده ریفایەت. عەشقی بە فریاد دەگات تەنانت گەر وەک (حافز) یش بە چوارده ریوایەت قورئان بە لەبەر بخوینی.

رسد به فریاد: بە فریاد دەگات   و خود: تەنانت گەر   بسان: وەک
زبّر: بە لەبەر   بخوانی: بخوینی

چارده ریوایت: چوارده ریوایەت، لە کاتی کۆکردنەوێ قورئانی پیرۆزدا حەوت جۆر خویندەو بەرچاو گیراوە کە بەھۆی جیاوازی شێوەزارەکانی عەرەبی و دوربێیان لە سەنتەری داہەزینی قورئان (مەکە و مەدینە) و لە ھەمووی گرنکتر دروست نەکردنی مانای جیاوازی دژ ھاتوونە ئارا.

ھەریەک لەم خویندەوانە لە لایەن دو کەسەو ریوایەت کراوە (گێردراوەتەو) ھەریوێ پاشتر حەوت خویندەو و چوارده ریوایەت بۆ قورئانی پیرۆز ھاتە ئارا کە بریتی بوون لە:

۱- خوینەر: عبدالله بن عامر دمشقی (کۆچی دوایی ۱۱۸ ک) راوی یەکەم: ھشام بن عمار (۱۵۳ - ۲۴۵)   راوی دووہم: ابن ذکوان، عبدالله بن احمد (۱۷۳ - ۲۴۲).

۲- خوینەر: عبدالله بن کثیر مکی (۴۵ - ۱۲۰)   راوی یەکەم: البزی، احمد بن محمد (۱۷۰ - ۲۴۳)   راوی دووہم: ابو عمر محمد بن عبدالرحمن ملقب بە قنبل (۱۹۵ - ۲۹۱).

۳- خوینەر: عاصم بن ابی النجود (۷۶ - ۱۲۸)   راوی یەکەم: حفص بن سلیمان (۹۰ - ۱۸۰)   راوی دووہم: شعبە بن عیاش (۹۵ - ۱۹۴).

۴- خوینەر: زبّان بن علاء = ابو عمرو بصری (ح ۶۸ - ۱۵۴)   راوی یەکەم: حفص بن عمر الدوری (م. ۲۴۶)   راوی دووہم: ابو شعیب سوسی، صالح بن زیاد (۱۹۰ - ۲۶۱).

۵- خوینەر: حمزە بن حبیب کوفی (۸۰ - ۱۵۶)   راوی یەکەم: خلاد بن خالد کوفی، ابو عیسی شیبانی (۱۴۲ - ۲۲۰)   راوی دووہم: خلف بن ھشام (۱۵۰ - ۲۲۹).

۶- خوینەر: نافع بن عبدالرحمن مدنی (۷۰ - ۱۶۹)   راوی یەکەم: ورس، عثمان بن سعدي مصري (۱۱۰ - ۱۹۷)   راوی دووہم: قالون، عسی بن مینا (۱۲۰ - ح ۲۲۰)

۷- خوینەر: کسانى، على بن حمزه (۱۱۹ - ۱۸۹) راوى يه كه م: ليث بن خالد (م. ۲۴۰) راوى دووهم: حفص بن عمر الدورى (كه راوى - ابو عمرو بصرى، زبان بن علاء - يش بوه) {د. خرمشاهى، ج ۱، ل ۴۴۷ - ۴۴۸}.

له سه ره تاوه ته نيا ئەم ههوت جوړه هه بوو، به لأم پاشان ته نيا سى خویندنه وهى ديكه په سه ندكراو جگه له خویندنه وهى جوړى ديكه په سه ند نه ده كرا. له سه ده كانى دواتردا له نيوان ئەم ده جوړ خویندنه وهى دا سى ريوايهت و سى خویندنه وه ناوبانگيان ده كرد كه بريتى بوون له (ريوايهتى الدورى بۆ خویندنه وهى ابو عمرو بصرى، ريوايهتى ورش بۆ خویندنه وهى نافع، ريوايهتى حفص بۆ خویندنه وهى عاصم) {هه مان سه رچاوه}، به لأم پاشتر ريوايهتى حفص بۆ خویندنه وهى عاصم به ته واوى ناوبانگى ده كرد و له گه ل هاتنه ئاراي چاپى قورئاندا به يه كجارى بوه تاكه خویندنه وهى و نه مرۆ نزيكهى ته واوى قورئانه كان له سه راسه رى جيهانى ئيسلامى و جيهاندا به م ريوايهت و خویندنه وهى.

بينگومان مه به ستنى خواجه له م چوارده ريوايهت، هه مان ئەو شيوه جياوازانهى خویندنه وهى و ريوايهت هه كانه بۆ نمونه جياوازی (مالك، مليك، ملك) له (مالك يوم الدين) فاتحه دا. {بۆ دريژى ئەم بابته بروانه خرمشاهى، حافظ نامه، ج ۱، ل ۴۴۲ - ۴۵۱}.

ئەم به يتهى خواجه يه كيكه له وه به يتهى كه خویندنه وهى جياواز و شرۆفه و راقهى جياوازی بۆ كراوه، له خویندنه وهى كان:

(هروى) ور خود (سودى) گر خود (غنى - قزوینى) گر خود (قشمه اى) اگر خود (خرمشاهى) ار خود (تيمورى) گر خود (خانلرى، جلال نائينى، نذير، عيوضى - بهروز) ور خود به لأم له روى واتاوه سى جوړ راقه كراوه به م شيوه يه:

۱- د. خرمشاهى باس له راي هه نديك راقه كه ران ده كات كه ته نانهت ناوداريشيان تيدايه - هه رچه نده ناويان ناهينى - كه پييان وايه:

(رسد) به واتاي گه يشتن هاتووه و (هاوار و ناله) يان به قوناع و مه نزلگه يه كى عه شق داوه ته قه لأم و پييان وايه كه خواجه گوتويه تى: ته نانهت گه ر قورئان به چوارده ريوايه تيش به له بهر بخوینى عه شقت هه ر ده گاته قوناعى هاوار و ناله و له تاو عه شق ده نالينى. د. خرمشاهى پيى وايه كه ئەم راقه هه لئه يه له وه ده سه رچاوه ده گرى كه په يوه ندييه كى به تين له نيوان عه شق و ناله و هاواردا هه يه، به لأم ئەو پيى وايه ناله و هاوار لوتكهى عه شق نبه يه و عارفه گه و ره كان شتى وايان نه گوتوه تاوه كو مرۆف پيى بگات، ئەمه له لايه كه وه، له لايه كى ديكه شه وه ناله و

هاوار گه ر هه شبى له قوناعه ساوا و سه ره تاويه كانى عه شقدا هه يه نه وه ك له قوناعه پيشكه وتوه كاندا {ج ۱، ل ۴۴۹}

بينگومان راي جه نابى خورمشاهى راسته و خودى به يته كه ش ئەم جوړه ليكدانه وه يه هه ئناگرپت، له لايه كى ديكه وه (به فرياگه يشتن) هه تا ئيستاكه ش ماوه ته وه و به هه مان واتا به كار ديت.

۲- هه ر جه نابى دكتور خرمشاهى ده لى: هه نديك پييان وايه كه ئەم به يته كاكتيكي (فقه يانه) ي هه يه و گرنگى و ريژى قورئان و قورئاناسى ده خاته روو، به م شيوه يه ماناي ده كنه: ئەگه ر قورئانى پيرۆز وه ك حافظ و به چوارده ريوايهت به له بهر بخوینى، ئەو كاته به م هۆيه وه عه شق به هاناته وه ديت و ده ستگرۆيت ده كات و رزگارته ده كات. {هه مان سه رچاوه ۴۵۰}

ليره دا (ور خود) به ماناي (ئه گه ر خود) هاتوه و رسته يه كى مه رجهى دروست كر دووه؛ واته: عه شق به فريات ده گات ئەگه ر وه ك حافظ قورئان به چوارده ريوايهت به له بهر بخوینى.

۳- راي سييه م و شرۆفهى سييه م شرۆفه يه كى واقيعى به يته كه و تا راده يه كى زۆر مه شه ربه يكي عارفانه شى هه يه: جه نابى {سودى، ج ۱، ل ۵۸۱} خرمشاهى، ج ۱، ل ۴۵۰} جوانى و كاكتدارى شه رجه كى سودى واى له خوره مشاهى كر دووه كه ده قا و ده ق به ئەمانه ته وه بينووسيته وه، كه ئيمه ش ده قا و ده ق ده ينووسينه وه:

ئه گه ر تۆش وه ك حافظ قورئانى پيرۆز به چوارده ريوايهت به له بهر بخوینى هيشتا بۆ گه يشتن به س نبه يه، به لكو عه شق به فريات ده گات، گه يشتن به خوا (وصول الى الله) به عه شقه، نه وه ك به له بهر خویندننى ههوت جوړى قورئان به چوارده ريوايهت، چونكه گه ر وابوايه به (قياس - پيوان) خسته به رى ئەوا پيويست بوو ته واى كه سانتيك كه قورئانى پيرۆز بيان خویندووه، وه لى (بياوچاك و نزيكه كان) ي خوا بن {سودى، ج ۱، ل ۵۸۱}.

له ريى بازى عارفه كاندا ته نيا لايه نى فيقهى ئايين به س نبه يه بۆ گه يشتن به حه ق و مه عبودى راستى، به لكو عه شق پيويسته و تويشوى ريگه و سه فه رى دوور و دريژى ريگه ي بى كوتايى عه شقه.

هه ربه يه خواجه ده لى: هه رچه نده عيبادهت بكه يت (كه له سه روى هه مويانه وه قورئان له بهر كردنه) گه ر عه شقت نه ييت ئەو سووه زۆره ت بى ناگه يه نييت و به فريات ناكات، به لكو ته نيا عه شق به فريات ده گات.

رهمزه ئاينىيەكان لەخۆياندا بەھايان نىيە و خودای جوان بەھای پى بەخشىون بەجىھتەنانى ئەو رەمزانە بى گيانى عاشقانه هيج سودىك بە مرۆڤ ناگەيەنن (ھەرچەندە ئەمە رايەكە لە نىو عارفەكاندا ھەيە و زۆرىنەى خەلك و مەلاكان باوەرپان پىي نىيە).

ھەربۆيە لەم جۆرە تىپروانىنەدا پىويستە عەشق بىتە ناوھو، مرۆڤ بە عەشقى خودايى دەستى بە سەرفرازی دەگات نەوھك بە ئەنجامدانى ئاماژەيەكى بى گيانى وشك و بى تام كە خۆشى نازانىت چ دەكات.

غەزەلى نەوھد و پىنجەم:

بەحرى ھەزەجى ھەشتى تەواو

(مفاعيلن مفاعيلن مفاعيلن مفاعيلن)

۱- مدامم مست مى دارد نسيم جعد گيسويت

خرابم مى کند ھردم فريب چشم جادويت

مودامم مەست مى دارەد نەسىمى جەئدى گىسويەت، خەرابەم مى كۆنەد ھەردەم فەريەبى چەشى جادويەت.

شەمالى پرچى لولت بەردەوام مەستم دەكات و فريوى چاوى جادوگەريشت وىرام دەكات.
مدام: بەردەوام مست مى دارد: بە مەستى دەم ھىلەتتەو، مەستم دەكات
گيسو: پرچى دريژ، پەلكە

خرابم مى کند: وىرام دەكات، داغانم دەكات، تىك دەكات، بىھۆشم دەكات

ھردم: ھەميشە، بەردەوام، ھەردەم فريب: فريو

دوو شتى جوانى يار خواجە مەست و بى ھۆشى دەكەن كە ئەوانيش بۆنى پرچى لولى و فريوى چاوانى جادوگەرىنى، چونكە ھەميشە لولى سيفەتى پرچ و فريوكارى و جادوگەرى سيفەتى چاوانى يارە و ئەم دوو ئەندامەش عاشق مەست و بى ھۆش دەكەن، ئەم خۆى دەلى: ھەركاتى شەمالى پرچى بۆنخۆشى لولت بە دەماخم دەكات مەست دەم، چونكە ئەم شەمالەش بەردەوامە منيش بەردەوام مەستم، بەلام ناز و خەمزە و فريوكارى چاوانى جادوگەرت لەوھش خراپترم لى دەكات و داغانم دەكات.

لە روالەتدا (مەست/خراب) دوو سيفەتى خراپن، بەلام لە عىرفاندا دوو زاراوھى ياخود ئاماژە بە دوو حالەتى چاكن، خواجە ھەميشە بە نەينىيە خوداييەكان مەست دەبيت و ئاگای لە خەلق نامىنى و جوانى (جیلوھى يار)يش بە تەواى لە خۆى دادەرنىت.

۲- پس از چندین شکیبایی شبی یارَب توان دیدن

كە شمع دیدە افروزیم در محراب ابرویت

پەس ئەز چەندىن شەكيبايى شەبى يارەب تەقان دیدەن، كە شەمى دیدە ئەفروزیم دەر ميبهراى ئەبرويەت.

پاش چەندىن نارامى و سەبر ئايا دەكرى شەوى ببينن كە مۆمى دیدەمان لە ميبهراى برۆكاتندا داگىسىنن.

پس: له پاش از: له شکیبایی: نارامی، سهر توان دیدن: ده‌توانی ببینری،
ده‌کری ببینن یارب: خواجه (بوسه‌سورپمان به‌کارهاتوه)
افروزم: داگیرسیتن، هه‌لکه‌ین.

خواجه هیئده دووری بینویوه و نارامی له‌سهر گرتسوه شه‌ونده ناره‌حته‌تی شه و دوریی‌یه
چه‌شتوه که خهریکه بینینی یار به مه‌حال ده‌زانی‌ت و باوه‌ نه‌کات که ئیدی جاریکی دیکه
چاوی به چاوی یار ده‌که‌وتتوه. خواجه بۆ شه‌م چاوی‌که‌وتنه‌ویه، وینه‌یه‌کی شیعی‌ی جوانی
دروست‌کردوه که شه‌ویش (چرای چاوی له میحرابی برۆدا هه‌ل‌کردن) ه و مه‌به‌ست له‌م وینه؛ واته
به دیدار شادبوونه‌وه. هروی شه‌م وینه‌یه به واتای نزا‌کردن له‌و شوینه‌دا ده‌زانی، چونکه ده‌لی:
(مۆم له میحراب‌دا داگیرساندن) نامازه‌یه به دابونه‌ریتی داگیرساندنن مؤم له میحرابی مزگه‌وت
و شوینی پیرۆزدا به مه‌به‌ستی دۆ‌عا‌کردن، به‌م پی‌په‌ش واتای به‌یت‌که ده‌بیته:

بلی‌ی پاش شه‌م هه‌موو نارامگرته له‌سهر دووریت شه‌وتیک بینین که بتوانم مؤمی دیدم له
میحرابی برۆتدا داگیرسیتم و دوباره داوات لی‌ بکه‌مه‌وه. به گشتی به‌یت‌که بینینه‌وه‌ی یار به
مه‌حال ده‌زانی.

۳- سواد لوح بینش را عزیز از بهر آن دارم

که جان را نسخه‌ی باشد ز نقش خال هندویت

سه‌قادی لۆ‌وه‌ی بینش را شه‌زیز شه‌ز به‌هری شان دارم، که جان را نسخه‌ی باشد ز نه‌قشی
خالی هیندویته.

ره‌شایی په‌ره‌ی چاوم له‌و روه‌وه (بۆیه) لا نازیزه که دانه‌یه‌ک بیت له نه‌خشی خالی ره‌شی تۆ
بۆ گیانم.

سواد: ره‌شنوس، ره‌ش لوح: په‌ره بینش: چاوی، بینایی
سواد لوح بینش: گلینه، سۆما، بیلبله

له ولاتی رۆژ‌ه‌لاتدا به زۆری سۆمای چاوی ره‌شه و به ده‌گه‌من سۆمای شین و سه‌وزی کال
- که سیغه‌تی سۆمای شه‌ورویایی‌که‌نه به تاییه‌تی باکوری رۆژ‌تاوا - هه‌ر بۆیه زۆر‌جار به سۆما
ره‌شینه‌ی چاویش ده‌گوتریت، خواجه لیره‌دا به‌م شی‌ویه وه‌سفی گلینه‌ی چاوی خۆی ده‌کات و
ده‌لی: من شه‌گه‌ر گلینه‌ی چاوم (که ره‌شه) خۆش ده‌وی له‌به‌ر شه‌ویه له خالی ره‌شی تۆ
ده‌چیت و هه‌ک نمونه‌یه‌ک یاخود دانه‌یه‌ک له خالی ره‌شی تۆیه که لای گیانم خۆشه‌ویسته له
چاواندا هه‌لم گرتوه.

۴- تو گر خواهی که جاویدان جهان یکسر بیاری

صبا را گو که بردارد زمانی بُرقع از رویت

تۆ گه‌ر خاهی که جاقیدان جه‌هان یه‌کسه‌ر بیاری، سه‌با را گو که به‌رداره‌د زه‌مانی بورقه‌ت
شه‌ز رویته.

تۆ گه‌ر ده‌ته‌وی یه‌کسه‌ر هه‌مو جیهان بۆ یه‌کجاری برازینیته‌وه، به سه‌با بلی‌ی ماوه‌یه‌ک په‌چه
له‌سه‌ر روت لاب‌دات.

یکسر: یه‌کسه‌ر بیاری: برازینیته‌وه صبا را گو: به سه‌با بلی‌ی بردارد: لاب‌دات
زه‌مانی: ماوه‌یه‌ک مرقع: رویته‌ند، په‌چه

خواجه پی‌ی وایه که روی یار شاره‌ویه له جیهان بۆیه جیهان نارازینیته‌وه، چونکه مه‌خلوقات
و جیهان له نوری شه‌وه‌وه جوانی وه‌رده‌گرن. خواجه به یار ده‌لی: گه‌رده‌ته‌وی له‌پر و
یه‌کسه‌ر جیهان بۆ هه‌تاهه‌تایه برازینیته‌وه ماوه‌یه‌ک خۆتیا‌ن بۆ ده‌رخه‌ تا له نوری جوانی تۆ بۆ
هه‌تاهه‌تایه جوان بن، تۆ به شه‌مال بلی‌ی که ماوه‌یه‌ک روبه‌نده‌که‌ی سه‌رت - په‌رده‌که‌ی
روخسارت - لاب‌دات تا جیهان به نورت برازینیته‌وه.

خواجه له‌م به‌یت‌ه‌دا زیره‌کانه ده‌یه‌وتت یار وا لی‌ بکات رویته‌نده‌که‌ی لاب‌دات تا خۆی بیبینی،
به‌لام به‌داخه‌وه شه‌و رویته‌نده‌ی سه‌ر رومه‌تی یار خۆدی خۆمانین وه‌ک خواجه به خۆی ده‌لی: (تو
خود حجاب خۆدی حافظ از میان برخیز) واته: بۆ بینینی یار ده‌بی‌ی حجابی خۆمان لابه‌رین،
خۆزگه به‌و رۆژ‌ه‌ی که شه‌و په‌رده‌یه هه‌ل‌ده‌دینه‌وه.

۵- و گر رسم فنا خواهی که از عالم براندازی

برافشان تا فرو ریزد هزاران جان ز هر مویت

قه‌گه‌ر ره‌سمی فنا خاهی که شه‌ز ناله‌م به‌ره‌ندازی، به‌ره‌فشان تا فرو ریزه‌د هه‌زاران جان ز
هه‌ر مویته.

شه‌گه‌ر ده‌ته‌وی نه‌ریتی تیا‌چون (فنا) له جیهاندا هه‌ل‌گری (نه‌می‌نی) پرچت راه‌شینه‌ تا
هه‌زاران گیان له هه‌رمویه‌کته‌وه بکه‌وتت خواره‌وه.

براندازی: لابه‌سه‌یت، هه‌ل‌گری، له‌ناوبه‌سه‌یت برافشان: راه‌شینه، بته‌کینه
فرو ریزد: بکه‌وتت خواره‌وه، به‌ریته‌وه زهر: له هه‌ر

خواجه پی‌ی وایه پرچی یار بوته‌ته مایه‌ی تیا‌چونی گیانه‌کان یاخود بوته‌ته مایه‌ی دروستبونی
(فنا) تانه‌وه و له‌خۆده‌چون گه‌ر شه‌م پرچه‌ لوله‌ بکرتیه‌وه ئیدی (فنا) یان تیا‌چوون و مه‌رگ
نامینی. خواجه به یار (شه‌و یاره‌ی که نه‌پینه‌کانی هه‌موانی توشی فه‌نا و تیا‌چوون کردوه)

دهلّی: گهر دهتهوئیت دابونه‌ریتی فنا - له‌ناوچوون - له‌جیهاندا لابه‌ییت و هه‌لّی بگریت، پرچت راته‌کینه تا هه‌زاران گیان له ههر مویه‌کی بکه‌وئیتته خواره‌وه و ئیدی تیاچون نامینتی.

ئهم گوتانه فه‌زایه‌کی عیرفانی دروست ده‌که‌ن، لای خواجه نه‌ئینیه خوداییه‌کان بوونه‌ته هۆی هاتنه نارای (فنا/ له‌ناوچوون) ئه‌گهر ئه‌وه نه‌ئینیه بکرتنه‌وه ئیدی که‌س گه‌رۆده نابیت. خواجه برۆی وایه مرۆف گه‌رۆده‌ی کردنه‌وه‌ی راز و نه‌ئینیه خوداییه‌کانه و گهر ئه‌وه راز و نه‌ئینیه بکرتنه‌وه و شیببکرتنه‌وه که‌س گه‌رۆده نابیت. لیره‌شدا خواجه شه‌ری خۆی ده‌کات، چونکه گه‌رۆده‌ترین که‌س به نه‌ئینیه خوداییه‌کانه‌وه خودی ئه‌وه. دیسانه‌وه به داخه‌وه ده‌بئی چاره‌ریتی ته‌واو‌بوونی خۆمان بکه‌ین و پاشان به هیوای کردنه‌وه‌ی ئه‌وه گری کویرانه‌ی زیان بین (به‌هزری دیل و سنوورداری نیو زه‌مان و مه‌کان)، چونکه ده‌میکه قه‌له‌مه‌کانی چاره‌نووس هه‌لگه‌راون و لاپه‌ره‌کانیش وشک بوونه‌ته‌وه.

٦- من و باد صبا مسکین دو سرگردان بی حاصل

من از افسون چشم مست و او از بوی گیسویت

من و بادی سه‌بامسکین دو سه‌رگه‌ردانی بی هاسیل، من ئه‌ز ئه‌فسونی چه‌شمی مه‌ست و ئو ئه‌ز بویی گیسویه‌ت.

من و بای سه‌بای بی چاره دوو سه‌رگه‌ردانی بی ئه‌نجامین، من له جادوی چاوی مه‌ست و ئه‌وه له بۆنی پرچت.

مسکین: بی چاره، داماو، هه‌ژار(سودی) ده‌لّی گهر سیفه‌تی سه‌با بی‌ت واتای - میسکبار - ده‌دات به‌لام ئه‌وه‌ی راستی بی‌ت ئه‌م جۆره ده‌رپینه له فارسیدا به‌رچاو ناکه‌وئ چونه‌که فارس له بری مسک - مشک به‌کار ده‌هینن به‌و واتایه ده‌بوايه (مشکین) بوايه، سودی هه‌ربه‌م لیکدانه‌ویه له شه‌رۆقه‌که‌شدا جیاواز بوته‌وه چونکه پیی وایه نابی هه‌ژار - مسکین - بدریتته پال سه‌با له کاتی‌کدا له شیعردا هه‌مو ئه‌م دانه پالانه دروست و ری پیدراوه هه‌ربۆیه به‌ رای به‌نده (سودی) خۆماندو کردنیکی بی سودی ئه‌نجامداوه و واتای دروستی (هه‌ژار، داماو) ه سرگردان: سه‌رگه‌ردان، ناو‌اره بی حاصل: بی ئه‌نجام

خواجه هاورپیه‌ک بۆ خۆی په‌یدا ده‌کات که وه‌ک خۆی دوره له یار و مه‌ستی یاره - سه‌با - ده‌کری هه‌مان خودی نه‌فس بی‌ت که به‌رده‌وام له‌گه‌لماندایه، به‌هه‌رحال هه‌ندی جار ئه‌م (سه‌با) یه ده‌بیته هاورپی - هه‌رچه‌نده جاروبار ده‌بیته ره‌قیب - لیره‌دا سه‌باش داماو و بی چاره وه‌ک خواجه، هه‌ردوکیان پیکه‌وه سه‌رگه‌ردان و ناو‌اره‌ی بی به‌ره‌م و ئه‌نجامین، هه‌ردوکیان به‌ هۆی نه‌ئینیه‌کانی یاره‌وه، خواجه جادوی چاوی مه‌ست و سه‌باش بۆنی پرچی.

به‌یته‌که فه‌زایه‌کی عیرفانی ته‌واوی هه‌یه: (چاوی مه‌ست) (پرچ - پرچی لول) نه‌ئینی و شارواوه خوداییه‌کانن خواجه و سه‌باش دو عاشقی داماو و ناو‌اره‌ی ریگه‌ی بی نیه‌ایه‌تن.

ئه‌وه‌ی که شاعر له دو به‌یتی یه‌که‌مدا به‌ ئاشکرا نه‌یده‌خسته‌رو (پیویستی ئه‌م به‌ده‌رکه‌وتن و شیکردنه‌وه‌ی نه‌ئینیه) لیره‌دا به‌ ئاشکرا ده‌بجاته‌رو، ئه‌ی یار من و سه‌با هه‌ردوکیان داماو و سه‌رگه‌ردانی بی ئه‌نجامین (له شیکردنه‌وه‌ی رازه‌کاندا) من له‌ده‌ست جادوی چاوی مه‌ست و ئه‌وه له بۆنی پرچت. (جه‌نابی د. سروش) سه‌بارت به‌م به‌یته نوسیویه‌تی: " له زاراوه‌ی عارفانه‌دا جیهان پرچی (گیسو) خودایه واته سروشت تاریکخانه‌یه، که‌مترین پله‌ی وجوده و هاو‌ده‌م و دراوسیی تاریکیه ئه‌وکاته ئه‌و زانا و فه‌یله‌سوفانه‌ی که ده‌یانه‌وئ له به‌لگه‌ی سیسته‌م و وجوب و ئیمکان و عیله‌ت و مه‌علوله‌وه خوا بناسن هه‌مان ئه‌وه که‌سانه‌ن که چاره‌کانیان خوی به‌ تاریکیه‌وه گرتوه و تاریکی و زولمه‌تی پرچی خوداوه‌ند ئه‌وانی فریوداوه و مه‌ستی کردون، ئه‌م مه‌ستییه زۆر جیاوازه له مه‌ستییه ئه‌وه که‌سانه‌ی که سه‌یری چاوی خوداوه‌ند ده‌که‌ن و له‌وه شه‌را به‌ ده‌نۆشن، عارفه‌کان ئه‌وه که‌سانه‌ن که مه‌فتونی ئه‌فسونی چاون" { عبدالکریم سروش، حدیث بندگی و دلبردگی، ۲۷۹ - ۲۸۰، مؤسسه‌ه فرهنگی صراط، چاپ دوه‌م، اسفند ۱۳۷۵ ه.ک }

به‌م پییه خواجه جیاوازی له نیوان مه‌فتونی و سه‌رگه‌ردانی و مه‌ستی خۆی و سه‌بادا داده‌نی‌ت و ده‌لّی راسته هه‌ردوکیان دو بی حاصلی ناو‌اره‌ین به‌لام من مه‌ستی خودی چاوانی مه‌ستی تۆم و ئه‌وه له گه‌ژاو و زولوماتی پرچتدا مه‌سته.

٧- زهی همت که حافظ راست کز دینی و از عقبی

نیامد هیچ درچشمش بجز خاک سر کویت

زیه‌ی هیمه‌ت که حافظ راست کز دنیا و ئه‌ز ئوقبا، نه‌یامه‌د هیچ ده‌ر چه‌شمه‌ش بجزو خاکی سه‌ری کویت.

نافه‌رین له‌م هیمه‌ته که حافظ هه‌یه‌تی که له دنیا و ناخیره‌تدا جگه له خاکی سه‌رکۆلانی تۆ هیچی له به‌رچاو نییه (که له دنیا و ناخیره‌تدا جگه له خاکی سه‌ره‌رپت هیچ شتی له به‌رچاوی به‌های نییه).

زه‌ی: نافه‌رین، ماشه‌للا، وای راست: هه‌یه‌تی دنی: دنیا عقبی: دوارۆژ خواجه نافه‌رینی نازایه‌تی و هیمه‌تی خۆی ده‌کات و له هه‌مان کاتی‌شدا سه‌ری لی سورمه‌اره، چونکه له دنیا و له دوارۆژی‌شدا جگه له یار هیچی دیکه‌ی به‌لاوه گه‌رنگ نییه و هه‌مو شته‌کان له پێش چاوی بی به‌هان.

ئەم قۇناغە قۇناغىكى پېشكەوتى عىرفانە و چاوپۇشكىردنە لە جگەلەخودا (يار) ھەمان ئەو قسانە بوو كە (رابىعەى عەدەوى) دەيكردن و دەيگوت: خوايە گەر لەبەر بەھەشت و جەھەنم دەتپەرستم لە بەھەشت بى بەشم بگە و بمخەرە دۆزەخەو، بەلام گەر لەبەرخۆتە، بى بەشم مەكە لە بىيىنى خۆت، خواجەش گەيشتووە بەم پلەيە كە شتەكانى دونيا و ئاخىرەتى بەلاوہ بى بەھاترە لە خاكى سەرەرتى يار.

وہك گوتمان ئەمە پلەيەكى بەرزى عىرفانە و تيايدا ھەمو شتەكان سفر دەبنەوہ و تەنيا خودى يار دەمىنيتەوہ. لە (كلييات شمس) داھاتوہ:

طواف حاجيان دارم بگرد يار مى گردم
بھانە كردهام نان را وليكن مست خبازم
نە اخلاق سگان دارم نە بر مردار مى گردم
نە بر دينار مى گردم كە بر دیدار مى گردم

{ بە نەقل لە: حديث بندگی و دلبردگی، ۴۷ }

*** ** **

بە كۆتايى ھاتنى ئەم غەزەلە قافیەى (ت) تەواو دەيیت و لە پىتى (ت) تا (خ) ش چوار پىتى (ث، ج، چ، ح) ش ھەن كە دەبوایە بىن بە پىتى قافیەى غەزەلەكانى خواجە، لە راستيدا لە تەواوى نوسخە جياوازەكاندا - بە پشتگوئى خستنى راستى و دروستى دانەپال حافزيان - (۸) غەزەل ھەن كە سەرۋاكيان ئەم پىتانەيە. بۆ نمونە لە حافزى (تيمورى) دا سى غەزەلى (ث) و دوانسى (ج) و يەك (چ) و دو (ح) بەرچاۋ دەكەون {تيمورى، ۱۷۲ - ۱۸۰}. لە شەرھەكەى (سودى) يىشدا يەك غەزەلى (ث) و يەك (ج) و دو (ح) ھەيە، بەلام لە نوسخەى قەزوينيدا تەنيا يەك غەزەلى (ث) و يەك (ج) و يەك (ح) ھەيە، ئەمە لە كاتىكدا كە لە نوسخەى (د. رشيد عيوضى) - كە لە سەر ھەشت دىرینترين نوسخەى حافز ساغراۋتەوہ كە تازەترينيان تەنيا نىكەى سى سالىك پاش كۆچى دوايى خواجە نوسراۋتەوہ و ئەوانى دىكەيان كۆنترن -) و (د. ھروى) دا ھىچ غەزەلىك بەرچاۋ ناكەويت كە سەرۋايان ئەم چوار پىتە يىت.

ئەوہى واى لە بەندە كرد كە ھىچ كام لەم غەزەلانە شەرۆقە نەكەم لەلايەكەوہ پەسەندنە كرنى راى (د. رشيد عيوضى) (د. ھروى) ... بوو، بەلام لەلايەكى دىكەوہ بوونى ئەو جياوازييە زۆرە بوو لە نيوان نوسخەكاندا كە لەو سى غەزەلەدا ھەبوو كە لە نوسخەى قەزوينى دا ھەيە. لىرەدا ھەول دەدەين ھەندىك لەو جياوازيانە بھەينەرو.

۱- غەزەلى (ث): سەرھەتا پىويستە ئەوہ بلىين كە ئەم غەزەلە لە پاشقافىەى (الغياث) كۆتايى دىت، لە نوسخەى (تيمورى) دا بوو تە سى غەزەل {تيمورى ل ۱۷۲ - ۱۷۴}، بەلام لە نوسخەى (ب، جن، س، سا، ش، ي) دا نەھاتوہ {تيمورى ل ۱۷۴} لەو غەزەلەشدا كە ھاوہەشە لە نيوان نوسخەكاندا ئەم جياوازانە بەرچاۋ دەكەوى:

أ- لە نوسخەى تيموريدا (۱۱) بەيت و لە سوديدا (۷) و لە قەزوينيدا (۵) و لە (ك) دا (۷) لە (م) دا (۶) بەيئە.

ب- بەيئى چوارەم لە سودى و قەزوينى و (ك) و (م) دا بەم شىۋەيە:

خون ما خوردهاند اين كافر دلان
بەلام ميسراعى يەكەمى لە نوسخەى دىكەدا (خون ما خوردهاند و روگردان شدند)ە.

ج- بەيئى پىنجەم لە سوديدا - كە بەيئى ھەوتەمى تەمورىيە - بەم شىۋەيە:

داد مسكينان بده اى روز وصل
از شب يلدای هجران الغياث

بەلام لە (ك) دا لە برى (از شب) (درشب) ھاتوہ.

۲- غەزەلى (ج): لەم غەزەلەشدا كە لە نىكەى نىوہى نوسخەكاندا ھاتوہ، چەندىن جياوازي دەيىنرى:

ا- ميسراعى يەكەم و دووہمى بەيئى يەكەم لە ھەندىك لە نوسخەكاندا پىش و پاش خراوہ وەك (سوى) و (تيمورى)

ب- ئەم غەزەلە لە سوديدا (۹) و لە قزوينى دا (۸) و لە تيموريدا (۱۰) و لە (ك) دا (۸) بەيئە.

ج- بەيئى دووہم لە قەزوينى دا بەم شىۋەيە:

دو چشم شوخ تو برهم زده ختا وحبش
بە چىن زلف تو ماچىن دەند دادە خراج

بەلام ميسراعى يەكەم لە (ك) و سوديدا (دو چشم مست تو آشوب جمله تركستان) و لە

(م) دا (دو چشم مست تو آشوب جمله خوبان) و لە تيموريدا (دو چشم مست تو برهم زند ختا وختن) ھاتوہ.

د- لە قزوينى دا بەيئى سىيەم بەم شىۋەيە (بياض روى تو روشن چو عارض رخ روز سواد زلف سياه تو هست ظلمت داج)

بەلام لە سوديدا (بياض روى تو روشن تر آمد از رخ روز

سواد زلف تو تاريختر ز ظلمت داج) و

لە تيموريدا (بياض روى تو روشن تراست از رخ روز سواد زلف تو تاريختر ز ظلمت داج)

له (ك) دا له بری (از رخ روز) میسراعی یه کهم (رخ نور) و له (مچ) دا (ازمه بدر) و ههروهها میسراعی دوهه میسراعی بهم شیوهیهیه :

(زلف سیاه تو ظلمت شب داچ).

۳- غهزهلی (ح): ئەم پیتە له نوسخە ی تیموری و سودیدا دو غهزهله، بهلام لهو غهزهله هاوبهشە ی که له سودی و قهزویی و نوسخه کانی دیکه شدا ههیه چەند جیاوازییه که بهرچاو دهکهوی وەك:

أ- له قهزویی و سودی و نوسخه ی دیکه دا (ا) بهیت و له تیموردا (۱۱) بهیتە.

ب- بهیتی دوهه له قهزویی دا بریتیه له (سواد زلف سیاه تو جاعل الظلمات بیاض روی چو ماه تو فالق الاصباح)

له سودی و (ك) دا : (سواد زلف تو بنمود جاعل الظلمات بیاض روی تو بگشود فالق الاصباح) له تیموری و کۆمهلی نوسخه ی دیکه شدا هه مان شیوهی سودی ههیه، بهلام له بری (زلف) (روی) هاتوه.

د- بهیتی سییه می قزویی (ز چینی زلف کمندت کسی نیافت خلاص از آن کمانچه ی ابرو و تیر چشم نجاح)

له گهلا ئەوهی ئەم بهیتە له سودی و تهپوری و نوسخه کانی دیکه دا بهیتی سییه می نییه - رهنگه له زۆربه یاندا پینجه م بیت - بهم شیوهیه هاتوه:

(ز چنگ زلف کمندت کسی نیافت نجات نه از کمانچه ی ابرو و تیر چشم نجاح) بهلام له نوسخه ی (م) دا میسراعی دوهه بهم جوهریه:

(نه از کمان دو ابروی تو ز چشم نجاح)

د- گهورهترین جیاوازییه که له غهزهله دا دهیبری، جیاوازی بهیتی (تهخه لوس) ه، چونکه بهیتی (تهخه لوس) لای (قزویی) جیاوازه له بهیتی (تهخه لوس) له نوسخه کانی دیکه دا، بهیتی (تهخه لوس) له قزویی دا بریتیه له:

صلاح و توبه و تقوی زما مجو حافظ ز رند و عاشق و مجنون کسی نیافت صلاح بهلام ئەم بهیتە له نوسخه کانی دیکه دا دوو بهیت پیش کۆتاییه و بهم شیوهیهیه - به له رهچاو گرتنی جیاوازی دیکه:

صلاح و توبه و تقوی (زما مجو هرگز) سودی (مجموی هیچ ازما) تیموری (مجوی از من مست) م (ك). ئەم بهیتە ی تیدانییه. ز رند و عاشق و مجنون کسی نجست فلاح (سودی) ز رند عاشق مجنون کسی نیافت فلاح (تیموری).

ههروهها (بهیتی تهخه لوس) ی تیموری و سودی و نوسخه کانی دیکه بهم شیوهیهیه:

دعای جان تو ورد زبان حافظ باد همیشه تا که بود متصل مسا و صباح

بهلام لهم بهیتە ی (قزویی) دا له بری (حافظ باد) (مشتاقان) هاتوه.

ئوهی شایانی ئاماژه پیکردنه تیموری سهبارت به یه کهمین غهزهلی (خ) ش گومانی بو هه مووان دروست کردهوه، چونکه له تیبینییه کانی دا نووسیویهتی: (اوحدی کازرونی) ئەم غهزهله به هی حافظ نازانیت، بهلام نهیگوتوه هی کییه، هویه کهش بو ئەوه دهگێرتتوه که پاش مهرگی خواجه (شاه شجاع) فهرمانی داوه که هه رکهسی غهزهلیکی خواجه بهیتی (۲۰۰) دیناری وەك دیاری پی بدریت، هه ربویه له هه مولایه کهوه غهزل ددرایه پال خواجه و دههینرا، بهلام تیموری به پشتبەستن به (محمد گلندام) کۆکه رهوهی دیوانی حافظ و هاوسه ردهم و هاوپی ئەو ئەم رایه رهده کاتهوه، چونکه بیدهنگ بونی (گلندام) سهبارت بهم غهزهله پاک و یه کلایه نه بوونی غهزهله که دهسهلمیتی.

هه رچۆن بیت دهکری یه کهم غهزهلی (خ) ی قزویی بنوسریتتوه، چونکه سه رباری ئەم گوتیهیه ی سه ردهوه و بوونی له نوسخه دیرینه کاندای نووسیینه وهی له لایهن گه وره کانه وه تا رادهیه کی زۆر نزیککی له رایه کاندای ههیه، بهلام سه بارهت بهم (ا) غهزهله ی پیشو ئەوا جیاوازیه کان گه لی لهوه زیاترن که قه له می کورتی نیمه لیردا خستیه پروو، هه ربویه بهنده وای به چاک ده زاتم که لیردا نیمه ش پالپشت به پشتراستکردنه وهی هندی غهزهلی گومانلیکراو - هه رچهنده بهنده غولامیکم زیاتر هیچ نییم و گه وره کان پیشتر ئەو ههنگاوانه یان هه لگرتوه.

غەزەلی نەوهد و شەشەم:

سیاه: رهش، کۆیلە ی رهش نیک بخت: به ختە وەر، خۆشبهخت زانو: ئەژنۆ
همزانو: ئەژنۆ بە ئەژنۆ

ئەو رهشە خۆشبهخت و به ختە وەرە ی که هەمیشە له گەل روی یار و هاو دەمی یارە و تا
ئەژنۆی ئەو دیت و ئەژنۆی ناو بە ئەژنۆیەو هەمان پرچی رهشی بهیتی دوهمە.

۴- شود چون بید لرزان سرو بستان

اگر بیند قد دلجوی فرخ

شەقەد چون بید لەرزەن سەرقی بوستان، ئەگەر بینەد قەدی دلجویی فەرروخ.

دار سەروی باغ وەك بی دەلەرزیت ئەگەر بەژنی پەسەنکراوی پیروژ ببینیت.

بید: بی لرزان: لەرزین دلجو: پەسەند، پەسەندکراوی دل
(فرخ) وەك سیفەتیک یاخود ناویك بۆ یار بە کار دەهێنریت هەرچەندە لە تەواوی
بەیتەکانیشدا مانای زمانی خۆی لە دەست نادات.

سودی لە کۆتایی ئەم غەزەلدا (فرخ آغا) ی هیناوه، بەلام (هروی) دەلی: بەلگە یەك بە
دەستەوە نییە که بزانییت ئەم (فرخ آغا) یە کیییه و (همایون فرخ) یش بە فەرمانپەرەوای (رە)
داوێتە قەلەم {د. هروی، ل ۴۳۱} سەبارەت بەم غەزەلە سودی پیتی وایە که ئەمە یەکیکە لە
غەزەلە سست و لاوازه کانی خواجە {سودی، ج ۲، ل ۶۵۶}.

لیژەدا مەسەلە ی وەك بی لەرزینی دار سەرو هیناوه لە کاتی کدا که بەژنی پەسەندکراوی
دلبەری یاری موبارەك دەبینی، سودی پیتی وایە لە غیڕە و داخدا دەلەرزێ، هرویش دەلی لە
حەسودی دا وەك بی دەلەرزێ. بینگومان لەرزین لە کاتی داخ و حەسودی بگاتە لوتکە یاخود
لە کاتی توپهیی و ترسی زۆردا رو دەدات. لیژەدا گەر غیڕە و حەسودی وەرگرتن ئەوا واتای
بەیتەکە دەبیتە:

دارسەروی نیو باغ که بە بەژنێکی بە ناوبانگە کاتی که بەژن و بالایی ریک و جوانی
موبارەك و پیروزی (یاری) بینی لە حەسودی و داخدا وەك بی کهوتە لەرزین.
بەلام دەکرێ بلێین دارسەروی نیو باغ که رەونەقی جوانی باغە و ئەمەش بە بەژنێکی و
قەد و بالاکەویە کاتی بەژن و بالایی موبارەکی یاری بینی لە ترسی لە دەستدانی ئەو رەونەقە ی
وەك بی کهوتە لەرزین.

۵- بده ساقی شراب ارغوانی

به یاد نرگس جادوی فرخ

بده ساقی شەرابی نەرغەقانی، بە یادی نەرگسی جادوی فەرروخ.

به حری ههزه جی شەشی مەحزوف

(مفاعیلن مفاعیلن فعولن)

۱- دل من در هوای روی فرخ

بود آشفته همچون موی فرخ

دلی مەن دەر هەقای روی فەرروخ، بو قەد ئاشوفتە هەمچون مویی فەرروخ.

دلی من لە تاسە ی دیداری روی موبارەك (شاد) دا وەك موی پیروژ پەرشانە.

هوا: ئارەزو، مەیل، تاسە فرخ: موبارەك، پیروژ آشفته: پەرشان موی: مو
دلی خواجە لە تاسە و ئارەزوی دیداری روی پیروژ و موبارەکی یاردا وەك پرچی پەرشان و
ئالۆسکاو پەشیو و ئالۆسکاو. بەیتەکە وەسفێکی سادە ی پەرشانی دلە لە تاسە ی دیداری
روخساری موبارەك و پیروژدا.

۲- بجز هندوی زلفش هیچکس نیست

که برخوردار شد از روی فرخ

بجوز هیندویی زولفەش هێچکەس نیست، که بەرخوردار شود ئەز روی فەرروخ.

جگە لە پرچی رهشی هێچکەس نییە که بەهەرەمەند بوی لە روی پیروژ.

بجز: جگە هندو: رهش، هیندی هندوی زلفش/ زلف هندیویش: پرچی رهش
برخوردار: بەهەرەمەند، پشک بردن

روی پیروزی یار پاکە و تەنیا دەستی پرچی رهشی خۆی نەبیت کەسی دیکە نەیتوانیوێ لێی
بەهەرەمەند بێت و نەبوو تە پشکی کەس.

دەکرێ (هندو) بە هیندیش را قە بکریت.

۳- سیاهی نیک بخت است آنکه دايم

بود همراه و همزانی فرخ

سیاهی نیکبەخت نەست تانکە دايم، بو قەد هەمراھ و هەمزانوی فەرروخ.

رهشیکی بەختەوەرە ئەو ی که هەمیشە هاو دەمی پیروژ (فرخ) و ئەژنۆ بە ئەژنۆ ی
فەرروخ دادەنیشی.

ساقی به یادی چاوانی سحرای (پیرۆز/یار) هوه شهراپی ئه رخهوانی رهنگمان بدهری.
 شراب ارغوانی: شراب ئه رخهوانی رهنگ (سوری نال) به یادی: به یادی، به خۆشی
 نرگس جادو: چاری سحرای، چاری فریودهر و جادوگر
 چاوانی یار سبحراییه و مرۆقه مهست دهکات، ههریویه شهراپ چاوانی مهست و
 جادوگری یار بیری خواجه دهخاتهوه و به ساقی دهلی: به یادی چاوانی (پیرۆز/یار) هوه شهراپی
 سورمان بدهری.

۶- دوتا شد قامت همچون کمانی

ز غم پیوسته چون ابروی فرخ

دوتا شود قامه تهم همچون که مانی، ز غم په یقهسته چون ئه بروی فهرروخ.

له تاو غم به ژم وه که وان چه مایه وه وهک برۆی پیرۆز (یار).

دوتا شد: دوو لا بو، وهک برۆ دووبهش بو، چه مایه وه
 کمانی: که وان، کهوانی
 پیوسته: بهردهوام، به لām لیره دا دهکری وهک برۆ بیته دریتژکراوه و به یه کداچونی برۆ بیته
 بهژن و بالایی ریکی خواجه له تاو غمی بهردهوام یاخود غم - دهکری غمی عهشق بیته -
 ههر وهک برۆی چه ماوه یار وهک که وان چه میوه ته وه.

۷- نسیم مشک تاتاری خجل کرد

شمیم زلف عنبر بوی فرخ

نه سیمی موشکی تاتاری خجیل کرد، شه سیمی زولفی ئه نهبه ربویی فهرروخ.

شه مالتی میسکباری تاتاری شهرمه زار کرد، بۆنی پرچی عه نهبه رباری پیرۆز (یار).

مشک: میسک تاتاری: ته ته ری، ته ته رستان، شوینی ژیانی ئه و ئاسکانه ی
 میسکیان لیسه ده ده هینریست و میسکی تاتاری زۆر به ناوبانگ بووه
 خجل کرد: شهرمه زار کرد شمیم: بۆنی خۆش عنبر بو: عه بنه ربار، عه نهبه رین
 له وه سفی یاردا دهلی: بۆنی خۆشی عه نهبه رینی پیرۆز/یار هینده خۆشه، شه مالتی بۆنداری
 میسکی تاتاری شهرمه زار کرد که زۆر ناوبانگی ههیه؛ واته بۆنی پرچی یار له بۆنی میسک خۆشته.

۸- اگر میل دل هرکس به جای ست

بود میل دل من سوی فرخ

ئه گهر مهیلی دلی هه رکس به جایست، بو قه د مهیلی دلی من سوی فهرروخ.

ئه گهر دلی هه موو که سی مهیلی له شوینی که، مهیلی دلی من به ره و یار (پیرۆز) ه.

میل: مهیل، ئاره زوو سوی: به ره و

خواجه دهلی گهر هه مووان مهیلیان له جیهک بیته من ته نیا مه یلم لای یار/ پیرۆز ه.

۹- غلام همت آتم که باشد

چو حافظ چاکر هندوی فرخ

غولامی هیمه تی ئانه م که باشد، چو حافظ چاکری هیندویی فهرروخ.

غولامی هیمه تی ئه و که سه م که وهک حافظ خزمه تکاری خالی ره شی (فرخ) بیته.

چاکر: خزمه تکار هندو: به نده ی رهش پیست، چونکه به به نده ی سپی پیست
 ده گوترا (ترک)، خالی ره شی یار

غولام و بچوکی که سیکم که وهک حافظ به نده ی خالی رهش یاخود خزمه تکاری ره شپیستی
 (فرخ) یار بیته.

له هه ندی نوسخه دا له بری (همت) (خاطر) هاتووه و له نیوان (چاکر) (هندو) شدا (و) دانراوه
 که کاریگه ربیه کی ئه وتۆی له سه ر واتا که ی نابیت.

غەزەلی نەوود و حەوتەم:

بەحرى موزارعی هەشتى ئەخرەبى مەكفوفى مەقسور
(مفعول فاعلات مفاعیل فاعلات)

۱- دى پیر می فروش که ذکرش به خیر باد

گفتا شراب نوش و غم دل بېر ز باد

دى پیری مەیفروش که زیکرەش بە خەیر باد، گوفتا شەراب نوش و غەمی دل بېەر ز یاد.
دوینی پیری مەیفروش - که یادی بە خیریّت - گوتی شەراب نۆشبکە و غەمی دل لە بېر بەرەو.
دی: دوینی ذکرش بە خیر باد: یادی بە خیر بیت گفتا: گوتی

بیر ز یاد: لەبیرکە، لەبیربەرەو

دوینی پیری تەریقەت یادی بە خیر گوتی غەمی دل لەیادکە و مەشغولی عەشق بە.

۲- گفتم به باد می دهدم باده ننگ و نام

گفتا قبول کن سخن و هرچه باد باد

گوفتەم بە باد می دەهەدم باده نەنگ و نام، گوفتا قەبول کون سوخەن و هەر چە باد باد.
گوتم: باده ئابرو و ناوبانگم بە بادهەت، گوتی: قەسە کە قەبول بکە و هەرچی دەبی با ببی.

بە باد می دەد: بەبادهەت، لەناو دەبات ننگ و نام: ئابرو و ناوبانگ

کاتی که پیری تەریقەت بە خواجە دەلی رینگەى عەشق بگرەبەر، خواجەش دەلی: گوتم ئاخەر
ئەم رینگەى عەشقە ناوبانگ و ئابروم دەبات و بەهۆى ئەوێ کە دیمە نیسو کۆری عاشقانەو
هەموو ئەوانەى تر لەدەست دەدەم، بەلام پیری تەریقەت (مەیفروش) دەلی بە گوئی من بکە و
لەو مەترسە کە ئابروت بچى و هەرچی دەبی باببی. یاخود دەکری کە (سخن)ی میسراعی
یە کەم لە بەیتی دووهم بیّت، واتە: گوتی ئەو قەسەى کە خۆت کردت - باده ئابروم دەبا -
قەبولکە و و گوئی مەدەری:

مەبەست لەوێ کە راستە باده ئابرو و ناوبانگت بەبادهەت تۆش رازی بە بەمە و گوئی
مەدەری با ببیا و هەرچی دەبی با ببی.

۳- سود و زیان و مایه چو خواهد شدن ز دست

از بهر این معامله غمگین مباش و شاد

سود و زیان و مایه چو خواهد شودەن ز دەست، ئەز بەهری ئین موئامەلە غەمگین
مەباش و شاد.

قازانج و زیان و سەرمايە لەدەستدەچن، سەبارەت بەم مامەلەى غەمگین مەبە و شاد بە.
سود: قازانج مایه: سەرمايە از دست شدن: لەدەست چوون از بهر: سەبارەت
لە راستیدا چەند یارییەکی زمانی لە نیو بەیتە کەدا هەبە و دەبنە مایهى گۆرینی واتای
بەیتە کە. (سودی) دەلی: مادام قازانج و زەرەر و سەرمايە هەمووی لەناودەچن، کەواتە
سەبارەت بەو مامەلەى باسکرا نە غەمگین بە و نە دلشاد.

واتە: چونکە ئەم دونیایە مالى فهنا و لەناچوونە نە بە قازانجەکانی دلشاد و نە بە
زیانەکانی غەمگین بە. خوالیخۆشبو (سودی) مامەلەى بە میسراعی یە کەم داووتە قەلەم (هەر
مامەلەى کە قازانج و سەرمايە و زەرەر لەدەست چى کە مەبەست لە مامەلەى دونیایە).
هەرەها (غمگین و شاد)یشی بو (مباش) گپراوتەو، بەلام دەکری مەبەست لە (معامله)
مامەلەى بەیتی پیشتر بیت (چوونە نیو رینگای عەشق و لەدەستدانی ناوبانگ) یان نەچوونە نیو
دونیاى عەشق و بەدەستەینانی ناوبانگی دونیایی. هەرەها دەکری (غمگین مباش) جیا بیّت و
(مباش) بو شاد نەگەریتەو، بەلکو بەتەواوی پیچەوانە بیّتەو و (شادباش) بیّت. بەمەش
واتای بەیتە کە دەبیّتە: مادام لەم دونیا فانیەدا قازانج و زەرەر (بەدەستەینانی ناوبانگ و
لەدەستدانی) و سەرمايە (خودی مرۆف) لەدەست دەچیت و کۆتایی پییدیت سەبارەت بەم
مامەلەى (شراب نوش و دل بېر ز یاد) و لەدەستدانی ناوبانگ دلتنەنگ مەبە و شادبە مادام
هەمووی لەناودەچیت لە رینگەى تەریقەت غەمگین مەبە و شادبە.

۴- بادت به دست باشد اگر دل نهی به هیچ

در معرضی که تخت سلیمان رود به باد

بادەت بە دەست باشە ئەگەر دل نەهێ بە هیچ، دەر میترەزی کە تەختی سولەیمان رەفەد
بە باد.

ئەگەر دل بەدەى بە هیچ بات دەستگیر دەبی لە شوینی کدا کە تەختی سولەیمان بە با
لەناودەچى.

دل نهی: دل ببهستی، دل بەدەى

معرض: سودی دەلی ئەم وشەى (معرض)ەو بە واتای ئەو جلوبەرگە نیو روتە دیت کە
جاریەکان لە کاتی فرۆشتنیاندا خۆیانى پى دادەپۆشن بو ئەوێ جوانتر دەرکەون، بەلام بە زۆری
بە واتای شوین بە کار دیت. ئەکری (معرض)یش بیّت وە کە هەندى خۆیندەوێ نوێ لێرەشدا بە
واتای نمایشگا و شوینی نمایشکردن دیت و لەگەڵ ماناکەدا جوانتر دەگوئى، بەلام لە نوسخە
دیرینهکاندا (معرض) نووسراوە رود بە باد: بە بادهچى، بە هۆى باوہ دەروات

غەزەلی نەوود و ھەشتەم:

بەحرى موجتەسى ھەشتى مەخبونى ئەسلەمى موسبەغ
(مفاعىلن فاعلتن مفاعىلن فع لان)

۱- شراب و عيش نھان چيست كار بى نباد

زدیم بر صف رندان و ھەرچە بادا باد

شەراب و ئەیشى نەھان چىست كارى بى بونىاد، زەدیم بەر سەفى رىندان و ھەرچە بادا باد.
شەراب و عەيشى نەيشى كارىكى بى بناغەيە، خۆمان خستە رىزى رەندان و ھەرچى
دەبى با بى.

كار بى بنىاد: كارى بى بناغە، كارى پوچ
نىو رىزى رەندانەو، چووينە نىو رىزى رەندانەو
دەبى با بى

ھەرچەندە پىشتەر واتاى عىرفانىي(شراب و عيش)مان خستەتەر، بەلام بۆ زىياتر
روونكرندنەوى واتاى بەيتەكە جارىكى دىكە واتاى عىرفانىيان دەنوسىنەو:
واتاى سەرزارى بەيتەكە: خواجە پىي وايە كە مەينۆشى و بە خۆشى ژيان (عەيش و
نۆش) بەدزىبەو ھىچ خۆشى و تامىكى نىبە و كارىكى پوچە، ھەربۆيە خۆى دەخاتە نىو
رىزى رەندان و گۆى بە ھىچ نادات، ئەم گۆيى بە ھىچ نەدانەش زۆر وەستايانە بە زاراوہ و
دەربرىنىكى رەمەكى دەرىدەبىرپىت و دەلى: (ھەرچى دەبى بابى)، بەلام واتاى عىرفانى
بەيتەكە بەم شىوئە:

لە عىرفاندا (شراب) عەشقىە ياخود عەشقىكە كە لە روالەتدا بشاردريتتەوہ كارى پىچەوانە
ئەنجام بدرىت، ھەرۋەھا (عيش)يش برىتتەيە لە چىزى خوگرتن و ژيان لەگەل ھەقدا.
ھەردوو وشەكە واتاى عىرفان و عەشقى ھەقىقى دەخەنەر، بەم پىيەش خواجە دەلى:
شاردەوہى عارف بون و عەشقى ھەق كارىكى بى بنچىنەيە و ھەرگىز ناتوانرىت بشاردريتتەوہ،
ھەرچەندە كاتى كە بلاویش دەبىتتەوہ ئىدى دەبىتتە ماىەى دروستبونی گرفت و كىشە، بەلام لای
خواجە شاردەوہى سەختتەر، بۆيە دەلى: عارفى و عەشقى ھەقىقى بە نەيشى كارىكى بى
بناغە و پوچە، ھەربۆيە ئىمە خۆمان خستە رىزى عارفەكانەوہ - رەندەكانەوہ - و گۆى بە
گرفت و لەمپەرەكان نادەين و ھەرچى دەبى با بى.

(ھىچ) لەم بەيتەدا مەبەست لە دونىايە ھەرۋەھا (بادەست كەوتن) (با بەدەست ھىنان)
واتە بى ئەنجام و بى ھودە، ئەو شوين و نمايشگايەش كە تىايدا تەختى سولەيمان ي تىا
لەناودەچى ياخود تەختى سولەيمانى بەسەر پىشتى باوہ تىدا دەبىنرى ھەمان دونىايە. خواجە
دەلى: ئەگەر دل بەدى بە دونىاي دون (ھىچ) جگە لە ھەوا ھىچت دەستگىر نايتت و ھىچ
بەدەست ناھىنى خۆ ئەگەر بيت و ئەم كارەش بكەيت ئەوا لە پىشانگايەكدا دەيكەت (با بە
دەست دەھىنى) كە تىايدا با تەخت و تاراجى ھەزرتى سولەيمانى لەناوبردوہ، لە كاتىكدا كە
بە سەر پىشتىوہ بوو.

مەبەست لەوہىە دونىاي ھىچ دەبىتتە بەلای گيان و لەھەمان كاتىشدا ھىچە و بى نرخە و
نمونەى ئەمەش زۆرە.

۵- حافظ گرت ز پند حكيمان ملالت است

كوتە كنىم قصبە كە عمرت دراز باد

ھافز گەرەت ز پەندى ھەكىمان مەلالەتەست، كوتەھ كنىم قىسە كە ئومرەت دراز باد.

حافز گەر پەند و نامۆزگارى دانايانت پى ناخۆشە وازدەھىنن و تەمەن درىزىت بيت.

ملالت: بىزارى، لىرەدا (ملالت) بە واتاى نارەھەتى و پى ناخۆش بوونە
خواجە لە سەرزارى پىرى تەرىقەتەوہ دەلى: ئەى حافز ئەگەر پەند و نامۆزگارى دانايانت
پى ناخۆشە (پەندى دانايان چوونە نىو جىھانى تەرىقەتە) باشە قسە ناكەين و نامۆگاريت
ناكەين بەلام تەمەن درىزىت بيت و خوات لەگەل.

۲- گره ز دل بگشا وز سپهر یاد مکن

که فکر هیچ مهندس چنین گره نگشاد

گریه ز دل بگوشا فز سیبهر یاد مه کون، که فیکری هیچ موهندیس چونین گریه نه گوشاد.

گری دل بکهره وه و باسی فهلهک مه که، چونکه بیری هیچ نه ندازیاریک ئەم گریه ی نه کردۆته وه. گره: گری بگشا: بکهره وه مهندس: نه ندازیار، گهردوناسی گری سهر دل خه م و خه فه ته، ناخۆ ئەم گریه به کی ده گریته وه؟ به زانست یان نه ستیره گری؟

خواجه ده لی ئەم گریه بکهره وه و دلخۆش به و باسی نه ستیره و بورجه کان، یاخود فهلهک و نه یئینیه کانی ناسانه کان مه که، چونکه بیری هیچ نه ستیره گهر - نه ندازیاریک - ئەم گریه ی نه کردۆته وه. وهک هه موو جاریک لی لی ده که ویتته به یته که وه:

باسی ناسمان مه که نایا مه به ست له وه یه که پشت به نه ستیره گهری مه به سته و باسی مه که یاخود دوا ی نه یئینیه کانی فهلهک مه که وه - که جاروبار فهلهک و گهر دوون مانای قسو لتر ده گه یین به واتای خالق - هیچ نه ندازیاریک ئەم گریه ی نه کردۆته وه نایا نه و گریه گری خه م و خه فه ته دل یاخود گری نه یئینی گهر دوونه.

واتای یه که میان شهرحی سودی و هرویه، به لام گهر مانای دووه میان وهر گرین راقه ی به یته که به م شیوه یه: گری دل بکهره وه - خه م و خه فه ته له بیر که - به دوی کردنه وه ی گری پر نه یئینی و ته لیس می گهر دوون مه که وه، چونکه بیری هیچ نه ندازیار و نه ستیره گهر یه ک - زانست - ئەم گریه ی نه کردۆته وه.

به رای به نده ئەم واتای له واتای ئەم به یته ی ژیره وه نزیکه: حدیث از مطرب و می گوراز دهر کتر جو که کس نگشود و نگشاید به حکمت این معما را

۳- ز انقلاب زمانه عجب مدار که چرخ

ازین فسانه هزاران هزار دارد یاد

ز ئینقیلابی زه مانه ئەجه ب مدار که چرخ، ئەزین فسانه هزاران هزار دارد یاد. هه لگه پانه وه ی زه مانه ت بی سهر نه بی، چونکه گهر دوون هه زاران هه زار له م چیرۆکانه ی له یاده. انقلاب: هه لگه پانه وه، گۆران انقلاب زمانه: گۆرانی بارودۆخ عجب مدار: بیست سهر نه بی هزاران هزار: هه زاران هه زار، زۆر

دارد یاد/به یاد دارد: له بیریه تی (هروی) انقلاب زمانه به جهنگ و خوینرپیژی رۆشتنی پادشایه ک و دام و ده زگاکه ی و هاتنی پادشایه ک و ده سه لاتیکی نو ی و گرتن و کوشتنی فه رمانبه ر و خزه تکارانی ده سه لاتی پیشو ده زانیت که ده لیت ئەم جو ره رو داوانه له سه رانسه ری ژبانی شاعیردا هه بووه به تابه تی له سالانی (۷۳۶ - ۷۹۱ م.) {ج ۱، ل ۴۳۳}

ده کری واتای به یته که په یوه ست کریت به رو داوه ده ستینیشانکراوه میژویه کانه وه و ئەم واتایه ی لی وهر بگری - هه روه ک د. هروی هه ندی جار هه ولی له م شیوه یه ده دات - به لام ده شکری به شیوه یه کی گشتی باس له رو داوه دووباره کانی مرۆف بگریت و ناماژه به هیچ رو داویکی میژویی نه کریت.

چونکه ده سه تیه ک شاعیر هه بوون و ئیستاش هه ن که میژوو راسته وخۆ له ده قه شیعریه کانیاندا ره نگه ده اته وه و شیعره کانیان ناوینیه که بو میژوو به لام له به رامبه ر ئەم ده سه تیه دا ده سه ی دووه میس هه یه که نه گهر میژووش له پشت شیعره کانیه وه بیست نه وا هینده به شاراهیی ده رده که ویت که به بی بوونی میژووش شیعره کان و اتا له ده ست ناده ن، گهر شیعری شاعیرانی ده سه تی یه که م ناوینیه میژوو بیست نه وا شیعری شاعیرانی ئەم ده سه تیه له و دیواره بلنده ده چیت که ره نگه یه کیک له خشته کانی میژوو بیست و به ده ره یئانی نه و خشته ش هیچ زیانیک به خودی دیواره که نه که ویت و بگره جوانتریش بی، به نده پیم وایه که خواجه له شاعیرانی ده سه تی دووه مه و شیعره میژویه کانیسی نه گهر ئەم ناوانه دروست بیست - به ناسانی - له میژوو داده برین.

بۆیه مانای گشتی به یته که ده بیته: له وهر گهرانی بارودۆخی گۆرانی له نا کاوی زه مانه سه رت سورنه مینی، چونکه ئەمه که له ته مه نی کورتی تۆدا روده دات دیارده یه کی دوباره ی میژوی مرۆفایه تیه و گهر دوون و چرخ (کات) هه زاران هه زار له م جو ره ی له یاده. خۆده کری ئەم (انقلاب زمان) یه مه به ست له بی وه فایی و به لئینشکیینی دنیا بیست، چونکه خواجه (نه شعریه کان) رقیان له دنیا یه و هیچ کاتی ناوړیکی دۆستانه ی لی ناده نه وه.

۴- قدح به شرط ادب گیر زانکه ترکیبش

ز کاسه ی سر جمشید و بهمن است و قباد

قه ده ه به شهرتی ئه ده ب گیر زانکه ته رکیبه ش، ز کاسه یی سه ری جه مشید و به همه نه ست و قوباد. به ئه ده به وه پیکی شه راب به ده سه ته وه بگره، چونکه خۆله که ی (پیکهاته که ی) له کاسه ی سه ری جه مشید و به همه ن و قوباده.

به شرط ادب: به نه ده به وه، به نه دهب گير: بگره زانکه: چونکه، له وروه وه که ترکيبش: خاکه که، پیکهاته که، کاسه سر: که لله سهر جمشيد: يه کيکه له گه وره ترين پادشاکانی زنجيره ي پيشداديه کان و له چيرۆکه ميلليه ئيرانيه کاندا ناوی هاتوو و کورترکراوه که (جه م) بهمن: له چيرۆکه ميللييه ئيرانيه کاندا هاتوو که کورې نه سه فه نديار و پاش کوژرانی باوکی گشتاسی باپری تاج و تهختی پی سپاردوه

قباد: کيقباد: يه که مين پادشای کيانيبه کان {هروی، ج ۱، ل ۴۳۴}

پيکی جاران له گل دروست ده کرا، خواجه پيی وايه که نه وگلله هه مان که لله سه ری پيشوه کانه که پاش مهرگیان بوونه ته وه خوّل، له وان هه شه جمشيد و به هه من و قوباد، بويه ده لئ: کاتي پيک به ده سه ته وه ده گری به نه ده به وه به ده سه ته وه بگره، چونکه له گلی که لله سه ری گه وره کان دروستکراوه.

نه م به يته ته واکه ری هه مان نه و بيته فایه يه که دونيا به رامبه ر مرۆفه کان ده ينوینی.

۵- که آگه است که کاووس و کی کجا رفتند

که واقف است که چون رفت تخت جم بر باد

کی ناگه ههست که کاووس و کهی کوجا رهفته ند، که قافی ههست که چون رفت تهختی جه م بهر باد.

کی ده زانی که که یکاوس و که یانیه کانی دیکه بو کوی چون، کی ده زانی که چون تهختی جه مشيد بهر باد بوو.

آگه است: ده زانی کاوس: دروه مين پادشای که یانیه کانه پاش که ی قوباد کی: که یانیه کان، یا خود پاشاکانی دیکه که یانی، گه وره واقف است: ده زانی بر باد رفت: له ناچون، بهر باد بوو تخت جم: تهختی جه مشيد، که ویرانه که ی له شیراز نزیکه خواجه باس له چاره نوسی پيشوه کان ده کات که کهس چوزانی نه و هه موو پادشا و ده سه لات و سه لته نه ته بو کوی و چوون له ناوچوون و تپه پین.

هه رچه نه ده بنده خاوه ن را نیم، به لام جوړه ناسازیبه له نه توان (کاوس وکی) دا ههست پینده که م و واده زانم له ره چاونه کردنی (به کاره یانی ره می و ریزداریانه ی - رفتند - وه بو تاک سه رچاوه ی گرتوه)، چونکه (کاوس) خو ی له ناو دارترین پادشاکانی که یانیه کانه و هینده به که یکاوس به ناوبانگه کاوس ناگوتر، هه ربويه رهنگه له بهر خاتری کیش پيش و پاش خرابیت و (کاوس کی) بیت و (رفتند) مه بهست له خودی که یکاوس بیت و له ریز و گه وره ییدا به کو

هینراییت. نه م بوچونه ی من ته نیا ههسته و سه رچاوه ی زانستیم نییه، هه ربويه له به يته که دا ده ستکاریم نه کرد، به لام ده کوی بیتنه جیگه ی تیرامانی گه وره کان.

سو دی (جم) ی به هه زرته ی سوله یان داوه ته قه له م {ج ۲، ل ۶۶۲} و ده لئ: کی ده زانی که تهختی سوله یان چون به سه ر با دا ده رۆشت و چون بهر باد بوو، به لام پی ناچیت خواجه مه بهستی سوله یان بویت، چونکه له لایه که وه نه له م به يته دا و نه له غه زه که شدا باسی سوله یان هاتوو له لایه کی دیکه شه وه ناوی زور له پادشاکانی دیکه ی ئیرانی هینراوه.

۶- ز حسرت لب شیرین هنوز می بینم

که لاله می دمد از خون دیده ی فرهاد

ز هه سه رته ی له بی شیرین هه نوز می بینم، که لاله می ده مه د نه ز خونی دیده ی فرهاد. له هه سه رته ی لیوی شیرین، هینشتاش ده بینم که گولاله سوره له خوینی دیده ی فرهاد ده دریت. ز حسرت: له تاو، له هه سه رته ی (نه گه یشتن یا دوری) هنوز: هینشتا می بینم: ده بینم می دمد: سه رده ردینی، ده رویت، سه ورده بیت

شیرین و فرهاد: ناوی دو پالنه وانی داستانه شیعریه کانی (نظامی گه نجه وین) و له نه ده بی میلی نه ته وه کانی ئیرانی شدا هه یه و ره می عه شقی ناکام و بی نه نجامن فرهاد به و هه موو عه شقه وه که بو شیرین هه یوو ناماده بوو کیوی بیتون له تاقه و سانی کرمان بتاشیت و جوگه راکیشی به ناواتی گه یشتن به لیوی شیرین و گه یشتن به و سه ری نایه وه و بووه شه هیدی عه شق و ماچی عه شق بووه هه سه رته بو، هه ربويه نه مرۆ گولاله سوره له خوینی چاوانی فرهاد سه ورده بیت. چیرۆکی نه و هه سه رته ده خاتنه روو فرهاد بو لیوی شیرین هه یبووه یا خود نه و هه سه رته ی لیوی سوری شیرین که فرهاد بر دیه ژیر گل و وایکرده که تانیشتاش هه رگولاله سوره له سه ر گۆره که ی فرهاد سه وز بی.

له هه ندی نوسخه دا (خاک تربت) هاتوو که خاکی گۆره.

۷- مگر که لاله بدانست بی وفایی دهر

که تا بزاد و بشد جام می ز کف نهاد

مه گه ر که لاله بدانست بی قه فایی دهر، که تا بزاد و بشود جامی مه ی ز کف نه نهاد. ده لئ گولاله بیوه فایی دونیای ده زانی، ناوا له و کاته وه ی که له دایک بوو تا کوچی کرد پيکی داننا.

مگر: ده لئ، وه ک بلئ، بدانست: ده یزانی دهر: دنیا، زه مانه، رۆژگار بزاد: له دایک بوو، هاته دونیا بشد: کوچی کرد، له دونیا ده رچوو

کف: دوست نهاد: داننا

کاسه و په‌په‌کانی گولاله له پیتک ده‌چن و سوریه‌کشی له پیتکیکی پر له شهرباب، خواجه ئەم په‌په سورانه به پیتکی پر له شهرباب ده‌زانئ وای بۆ چوو که رهنکه گولاله‌سوره بۆیه ئەم پیتکه دانانی له‌بهر ئەوه‌یه که له بی وه‌فایی دونیا ناگادار بووه.

خواجه ده‌یه‌وی بلئ: دونیا بی وه‌فایه به‌رامبەر هه‌موو ئەوانه‌ی که تیایدا ده‌ژین، مرۆڤ یاخود نافه‌ریده‌ی دانا ئەو که‌سه‌یه که پشت له دونیا بکات، مرۆڤ به‌هۆی ئەوه‌ی که له‌م راستیه بی ناگایه هەر به دواي دونیاوه‌یه و مه‌شعولی عه‌شقی حه‌ق/شه‌راب نابیت، به‌لام کاتی به‌م راستیه‌ی زانی ئیدی پیتکی شهرباب دانانی، وک گولاله‌سوره که هه‌میشه ده‌لیتی پیتکی له‌ده‌ستایه.

له سه‌راپای غه‌زله‌که‌دا فه‌زایه‌ک دروستکراوه بۆ به نه‌فهره‌تکردنی دونیا و پشتکردنه ئەو و ده‌رخستنی عه‌یب و عاره‌کانی.

۸- بیا بیا که زمانی ز می خراب شویم

مگر رسیم به گنجی درین خراب آباد

بیا بیا که زه‌مانی ز مه‌ی خه‌راب شه‌فیم، مه‌گه‌ر ره‌سیم به گه‌نجی ده‌رین خه‌راب ئاباد. وهره وهره که زه‌مانیتک به مه‌ی مه‌ست بین، له‌وانه‌یه (به‌لکو) له‌م دونیا (له‌سه‌ر ویرانه بنیادنراوه‌دا) به گه‌نجینه‌یه‌ک بگه‌ین.

بیا بیا: وهره وهره خراب شویم: مه‌ست بین (تا نه‌وه‌په‌ری مه‌ستی) مگر: به‌لکو (له‌وانه‌یه) گنج: گه‌نج، خه‌زینه

خراب آباد: درکه‌یه له دونیا، واته ناواییه‌ک له‌سه‌ر ویرانه بونیادنراوه - سودی پیتی وایه (خراب آباد) واته ویرانه‌یه‌کی زۆر ویران

خواجه به گوێگر ده‌لئ وهره با ماوه‌یه‌ک / زه‌مانیتک به مه‌ی مه‌ست بین، به‌لکو به‌هۆی ئەم مه‌ستیه‌وه له ویرانه‌ی دونیا خه‌زینه‌یه‌ک بدۆزینه‌وه (ریمان له خه‌زینه‌یه‌ک بکه‌وی).

ده‌بی ئەو گه‌نج و خه‌زینه‌یه چی بیت که مرۆڤ به مه‌ی و له مه‌ستیدا و له‌م ویرانه‌ی دونیادا ریی لی ده‌که‌وێت؟

کاتی که (مه‌ی) و (مه‌ستی) عه‌شق و بی ناگایی له خه‌لق و عاشقبوونی حه‌ق بن، ئەوا بێگومان ئەو خه‌زینه‌یه ته‌نیا خۆشه‌ویستی حه‌قه و هیچی دیکه؛ واته وهره با له‌م ویرانه‌یه‌ی دونیا خۆمان به عه‌شقی حه‌قه‌وه خه‌ریک بکه‌ین و تیایدا به مه‌ستی بگه‌ین، به‌لکو ریمان له‌و عه‌شقه حه‌قیقیه بکه‌وێت.

۹- نمی دهند اجازت مرا به سیر و سفر

نسیم باد مصلی و آب رکناباد

نمی دهند ئیجازته مه‌ را به سه‌یر و سه‌فه‌ر، نه‌سیممی بادی موسه‌للاقو ئابی روکناباد. مؤلّه‌تی گه‌ران و سه‌فه‌رکردنی من ناده‌ن، شه‌مائی بای (مصلا) و ئاوی (رکناباد).

نمی دهند اجازت: مؤلّه‌ت ناده‌ن سیر: گه‌ران (مصلا) و (رکناباد) به‌که‌میان جینگه‌ی پیاسه و رابواردن بووه له ده‌ره‌وه‌ی شیراز و دووه‌میشیان روبرایتکی نزیکه‌ی شیرازه وک ده‌گوتیت خواجه زۆر هۆگری شیراز و سروشت و ناوه‌واکه‌ی بووه و لی‌ره‌شدا ئەو رایه‌ی دووپات ده‌کاته‌وه و ده‌لئ: دلگیری و خۆشه‌ویستی شه‌مائی فیتکی هه‌وای ده‌شتی موسه‌لا و ئاوی جۆگه‌له‌ی روکناباد رینگه‌ی ئەوه‌م پی ناده‌ن سه‌فه‌ر بکه‌م و برۆم بۆ گه‌ران. واته دلم نایه‌ت به‌جیان به‌یتم.

۱۰- قدح مگیر چو حافظ مگر به ناله‌ی چنگ

که بسته‌اند بر ابریشم طرب دل شاد

قه‌ده‌ه مه‌گیر چو حافظ مه‌گه‌ر به ناله‌ی چنگ، که بسته‌نه‌ند به‌ر ئه‌بریشمی ته‌ره‌ب دلی شاد.

وه‌ک حافظ پینک مه‌گره مه‌گه‌ر له‌گه‌ل ناله‌ی چنگدا، چونکه شادی دل به ئاوریشمی شادی به‌ستراوه‌ته‌وه.

قدح مگیر: پیتک مه‌گره‌ده‌ست، شهرباب مه‌نۆشه چنگ: چه‌نگ، جۆریکه له ساز بسته‌اند: به‌ستراوه‌ته‌وه، په‌یوه‌ستکراوه ابریشم: ئاوریشم، په‌یوه‌ندی ئاوریشم

و چه‌نگ له‌وه‌دایه که ژییه‌کانی چنگ له ئاوریشمی بادراو دروست ده‌کرت، هه‌ریۆیه ئاوریشم درکه‌یه له ئامییری چنگ (ابریشم طرب) ئاماژه‌یه به‌و واتایه‌ی

که له‌م ئاوریشمه به ده‌ستی مؤسقاژهن خۆشی و شادی به‌رزده‌بیتته‌وه، هه‌روه‌ها په‌یوه‌ستبوونی دلئ شاد به ئاوریشم ته‌ره‌به‌وه، به‌و واتایه‌یه که یه‌کی له پتیوستیه‌کانی دلشادی مؤسقا و ئاوازی چنگه و دلئ شاد په‌یوه‌سته به بوونی مؤسقاوه.

خواجه ئەم راستیه‌ی ده‌زانئ که عه‌شق به ئاوازی مؤسقا و چه‌نگه‌وه جواتره و ره‌قس و سه‌ماع زیاتر دیتته‌دی، بۆیه به هاوده‌ردان ده‌لئ: تا ئەو کاته‌ی که ئاوازی چه‌نگ نه‌بی پیتک به ده‌سته‌وه مه‌گرن، چونکه شادی دل په‌یوه‌سته به ئاوریشمی مؤسقاوه و بوونی مؤسقا دل شاد ده‌کات و له‌م شادیه‌شدا مه‌ینۆشی سه‌فا و چیژیکه‌ی تاییه‌تی هه‌یه ئاماژه‌یه به عه‌شق و خۆشه‌ویستی حه‌ق به ئاوازی ره‌قس و سه‌ماعه‌وه.

غەزەلى نەوۋەد و نۆپەم:

بەحرى موزاربعى ھەشتى ئەخرەبى مەكفوفى مەقسور

(مفعول فاعلات مفاعيل فاعلات)

۱- دوش آگهى ز يار سفرکرده داد باد

من نيز دل به باد دەھم ھەرچە باد باد

دوش ئاگەھى ز يارى سەفەرکەرە داد باد، مەن نيز دل بە باد دەھەم ھەرچە باد باد.

شەوى رابردو با (ھەوا) ھەوالى لەبارەى يارى سەفەرکەرەو ھەو ھەتتا، مەنیش دلى خۆم

دەدەم بە با ھەرچى دەبى بابى.

آگهى داد: ھەوالى ھەتتا من نيز: مەنیش دل بە باد دەھم: دل بە با دەبەخشم

دل بە با بەخشین؛ واتە لە برى مزگىنى دلەم دەدەم بە با. دل بە با دان ديسانەو ھە واتە

عاشقى با دەھم، بەلام لىرەدا واتاى يەكەم دروسترە و خواجە دەلى: شەوى رابردو ھەوا ھەوالى

يارى سەفەرکەرەو ھەو ھەتتا و لە مزگىنى ئەم ھەوالەدا مەنیش دلەم دەبەخشم بە ھەوا و ھىچ

ترسم لەو ھەو ھەتتا بە بى دل دەھم و ھەرچى دەبى بابى.

۲- کارم بدان رسيد که ھمراز خود کنم

ھەر شام برق لامع و ھەر بامداد باد

کارەم بدان رەسید کە ھەمرازی خود کونەم، ھەر شام بەرقى لامیئە و ھەر بامداد باد.

کارم وای لىھاتوو ھە (بە جىيەك گەيشتوو) کە ھەموو شەوئىك تىشكى رونك و ھەر

بەیانىەك با بکەم بە ھاوړازم.

بدان رسيد: بەو ئەنجامە گەيشتوو، وای لىھاتوو ھەر: ھەر، ھەموو (لە فارسیدا

لە برى ھەموویش بەکاردى) ھمراز: ھاوړاز، ھاودەم شام: شەو برق: تىشك

لامع: رونكى دەر بامداد: بەيانى

خواجە دەلى: وام لىھاتوو ھە - کارم بەو ئەنجامە گەيشتوو ھە - کە تىشك و با بکەم ھاوړازى

خۆم. بوونە ھاوړاز و ھاودەم، واتە بوونە مەحرەم و مەحرەمى ئەسرار (تىشك و با) بە شپۆھى

جياواز لىكدرائەتەو ھە بەم لىكدرائەتەو جياوازەنش واتاى جياواز لە بەیتەكەو ھەرگراو ھە.

سودى (تىشكى رونك) بە ناھى گەرم و ناگرين و (با)ش بە ئاھ دەداتە قەلەم و دەنووسى:

عەشقى يار بە جۆرى كارى لىكردوم ھەموو بەيانى و ئىوارەيەك كار و پىشەم ئاھو ئالەو

گريانە {ج ۲، ل ۶۶۷} واتە لە ئەنجامى دوورى يار يا عەشقى يار ئاھ و ئالە و ھاوار بوونەتە

ھاوړازم. بەلام ھروى تىشك بە رەمزی خىرايى دەزانىت و ھاوړازى بە ھاودەمى و ھاوړىيەتى

لەگەل دياردەيەكى نادياردا دەزانى و ھاوړازى لەگەل (با)شدا بە قسەى بى ئەنجام، بۆيە پىتى

وايە دەرەنجامى بەیتەكە برىتيە ھە: بە ھوى كاريگەرى دوورى يارەو ھە كە لە بەيتى يەكەمدا

باسى سەفەرى كراو ھە - ھىندە تەنيا بووم كە ناچار لەگەل تىشك و بادا بوومەتە ھاوړاز و راز و

نياز دەكەم. تىشك ھىندە بە خىرايى تىدەپەرپىت كە گوئى لە قسەى مەن نايىت و قسەكردن

لەگەل باشدا بى ئەنجامە و پوچە {ج ۱، ل ۴۳۸}.

لە راستیدا ھەريەك لە راقەكان جىگەى تىرامانن، بەلام رايەكەى (ھروى) كەمتر رىتى

تىدەچى، چونكە خواجە لە دوورى ياردا ئاماژە بە پوچى و بى ئەنجامى ناكات. دەكرى لىرەدا و

بەم لىكدرائەويە بلىين: چونكە خواجە لە نيو خاص و عامدا كەس بە مەحرەمى ئەسرارى خۆى

نازانىت (تىشك و با) ى كرددو ھە ھاوړازى خۆى.

رايەكەى جەنابى (سودى)ش رىتى تى دەچىت، بەلام زياتر لە روكارى واتاكان نزيك

دەبىتتەو، بەلام گەر (برق) برىتى بىت لە يەكەمىن نورىك كە بۆ بەندە دەرەكەويەت و بەرەو

تەيكردنى رىگەى حەقى كەمەندكىش دەكات و با (شەمال) عىنايەتى بەردەوام و فەيزى

سەردلى رىبوار بىت، ئەوا بە ئاسانى دەتوانىن راقەيەكى - تا رادەيەكى زۆر - نزيك لە ماناى

بەيتەكە بەدەستەو ھەدەين.

دەكرى بلىين مەبەستى خواجە لەم بەيتەدا برىتيە ھە وام لىھات كە بەردەوام بە

لەبەرچاگرتنى ئەم واتاىانە تەرىقەت ھەموو شەوئىك تىشك و ھەموو بەيانىەك فەيز - با -

بەكەمە ھاوړازى خۆم.

۳- در چين طرەى تو دل بى حفاظ من

ھەرگز نكفت مَسْكَن مألوف ياد باد

دەر چىنى توررەيى تو دلى بى ھىفازى مەن، ھەرگز نەگوت مەسكەنى مەئولوف ياد باد.

دلى بى غىرەتى مەن لە چىنى پەرچەمى تۆدا ھەرگىز نەيگوت يادى نىشتمانى يەكەم بەخىر.

چىن را: چىنى پەرچەم، پىنچ و چىنى پىرچ

بى حفاظ: بى غىرەت، بە كەسى دەگوترى كە گوئى بە سنورە ئەخلاقىەكان نەدات و

پا بەندىان نەبى مَسْكَن مألوف: نىشتمانى يەكەم، نىشتمانى خويپتو ھەرگوتو

واديارە لەم بەيتەدا (بى حفاظ) بە واتا زمانىەكەى بەكارھاتوو ھە واتاى - پا بەندىون بە

پەيمانەو رۆشتن بە دواى ھەرەكەسىكدا - دەگەيەنەت نەو ھە بە واتاى كۆمەلەيەتى و

ئەخلاقىەكەى كە بى غىرەت يا خويپتو ھە.

خواجه گلهیی له دلی خوئی ناکات و نایهوی سوکایه تی پی بکات، به لکو دهیهوی سهرنجراکیشی خهم و چینی تورپه و پرچی یار بجاته پرو که هینده سهرنجراکیشه تهنانهت دلی من که ئولفه تی به نیشتمانوه گرتوه کاتی ده که ویتته نیو ئه و چینه ئیدی نیشتمانی بنه رته تی خوئی ههر له بیره ده چیتته وه و یادی ناکاته وه و روژی له روژان نالی یادی به خیر بیت.

گهر (چین) ولاتی چین بیت (طره) ده بیته ته جهلی و جیلوه کردنی جوانی و (چین طره) ش واته ولاتی جیلوهی جوانی گهر (چین) به چین و لولی پرچ و هرگرین ئه و (چین طره) ده بیته نهینیهی کان، له ههر دوو واتا که دا ده بنه سهرنجراکیشته ترین جینگه بو دلی عارف و کاتی له م درگیاهه ده چنه ژووره وه وک بی و فاکان ههرگیز بیری نیشتمانی پیشویان ناکه نه وه، خواجه پیی وایه دلی خوئی له م درگیاهه چوته نیو ئه و ولاته پر نهینیهی چینی تورپه وه، بزیه بی و فایه و یادی نیشتمان ناکاته وه.

۴- امروز قدر پند عزیزان شناختم

یارب روان ناصح ما از تو شاد باد

ئیمروز قه دری په ندی ئه زیزان شناختم، یارهب رهفانی ناسیهی ما ئه ز تو شاد باد. ئه مرپه بهای په ند (ناموژگاری) ی نازیزانم زانی، خواجه گیان ناموژگاریکهری ئیمه لای تو شاد بی.

قدر: بها، ریز پند: په ند و ناموژگاری شناختم: له زماندا به واتای ناسیم دیت و لیتره دا مه به ست له زانینه و له کوردیدا ئه م جوړه به کارهینانهی نییه، زانیم روان: گیان ناصح: نه سیحه تکه ر، ناموژگاریکهر از تو شاد باد: لای تو شاد بی خواجه ده لئی ئه مرپه بها و قه دری ناموژگاری نازیزانی پیشوو ده زانم، خواجه له ناموژگاریکهرانی ئیمه خویش ببه و عه فویان بکه واکه یت که روحیان له لای تو شاد بی.

جاران ئه زیزان په ند و ناموژگاری خواجه یان ده کرد، به لām قه دری نه ده زانی واکه ئه مرپه له پاش کوچیدوایی ناموژگاریکهران بها و قه دریان ده زانیت و دوعای خیریان بو ده کات. ئه م بهیته سه ملیتهری ئه و په نده کوردیهی که ده لئی (چاکه بکه و بیده به دم ئاوه وه)، چونکه ههر چاکه ت دیتته وه ریگه. ئه وانه ش که ناموژگاری خواجه یان کرد واکه ئه مرپه به نه خجام ده گات.

۵- خون شد دلم به یاد تو هرگه که در چمن

بند قبای غنچهی گل می گشاد باد

خون شود دلم به یادی تو هرگه که دهر چه مهن، به ندی قه بای غونچه یی گول می گوشاد باد.

ههرکاتی که له گولژاردا با به ندی کراسی خونچه ی گول ده کاته وه به یادی تووه دلم ده بیته خوین.

خون شد دلم: دلم بووه خوین، واته له تاو هسرت و ئازار و خهفت دلم ته قی هرگه: ههرکاتی قبا: کراس

بند قبا: به ندی کراس، قهیتانی کراس می گشاد: ده کرده وه

خواجه په ره سه وزه کانی خونچه ی به کراسی گول داوه ته قه لām (بند گشادن) یش، واته کردنه وهی قهیتانی کراس تا وه کو کراسه که دا که نری، کرانه وهی ئه و په ره سه وزانه و گه شبو نه وهی خونچه به دهستی با ههروه که ئه وه وایه قهیتانی کراسه که ی بکاته وه و جهسته ی سوری و جوانیه کانی ده رکه وی. یار بیری شاعیر ده خاته وه و له داخ و هسه رته دا دلی ده بیته خوین و خهفت ده خوات.

۶- از دست رفته بود وجود ضعیف من

صبحم به بوی وصل تو جان باز داد باد

ئه ز دست رفته بود قو جودی زه ئیفی مهن، سو به م به بوی قه سلی تو جان باز داد باد. له ده ست ده رچوو بوو بوونی لاوازی من، به لām به یانی به ئومیدی گه یشتن به تو با جاریکی دیکه گیانی به به ردا کرده وه.

از دست رفته بود: له ده ست ده رچوو بوو، روو له نه مان بوو به بوی وصل: به ئومیدی پیگه یشتن جان داد: گیانی پیدایه وه، گیانی به به ردا کرده وه باز: دووباره، جاریکی دیکه خواجه ده لئی بوونی من له ده ست ده رچوو بوو، ده ستم لی شت بوو، به لām که ئه م به یانیه شه مال هات و ئومیدی دیدار و به یه کگه یشتنی تو ی بو هی نام جاریکی دیکه گیانی به به ردا کرده وه.

۷- حافظ نهاد نیک تو کامت بر آورد

جانها فدای مردم نیکو نهاد باد

هافر نه هادی نیکی تو کامهت بهر ئاقره ده، جانها فیدای مه ردومی نیکو نه هاد باد. حافظ چاکی ده روونی تو ده تگه یه نی به ئاره زوو ه کانت، گیانی زور فیدای که سی ده روونپاک بیت.

نهاد نیک/ نیکو نهاد: پاک سروشت، ده روون پاک کام: ئاره زوو

بر آورد: ده رده هیتی کامت بر آورد: به ئاره زوو ه کانت ده گه یت، ئاره زوو ه کانت دینه دی

حافز دەر وونپاکی به هۆی سهرکهوتن و به نارەزوگه‌یشتن دەزانیت، له میسراعی یه کهمدا ئەم راستیه به خۆی ده‌لێت و له میسراعی دووهمیشدا دۆعا بۆ کهسی دەر وون پاک ده‌کات {به گوته‌ی سویدی، ج ۲، ل ۶۶۹} که خۆی یه کێکه له‌وان.

غه‌زه‌لی سه‌ده‌م:

به‌حرى ره‌مه‌لى شه‌شى مه‌قسور
(فاعلاتن فاعلاتن فاعلات)

۱- روز وصل دوستداران یادباد

یادباد آن روزگاران یاد باد

روزی قه‌سلی دوستداران یادباد، یادباد ئان روزگاران یادباد.

یادی رۆژی وه‌سلی یاران به‌خێر، یادی به‌خێر شه‌و رۆژگاران یادی به‌خێر.

دوستداران: یاران، دۆستان، دلداران، شه‌وانه‌ی یه‌کتریان خوشده‌وی یادباد: یادی به‌خێر،

له‌یادا بمینی

خواجه لی‌ده‌دا گرنگی به‌ رۆژانی دیدار و پێکه‌وه‌بوونی خوشه‌ویستان و یاران ده‌خاته‌رو و

یادبان ده‌کاته‌وه و ده‌لی: یادی به‌خێر رۆژگاری پێکه‌بوونی یاران، یادبان به‌خێر شه‌و رۆژانه‌ی که

یاران پێکه‌وه‌بوون.

۲- کامم از تلخی غم چون زهر گشت

بانگ نوش شادخواران یادباد

کامم شه‌ ته‌ تلخی غم چون زهر گشت، بانگی نوشی شادخاران یادباد.

له‌ تالیی غمدا ده‌مم وه‌ک زه‌هری لی‌هات (تال بو) یادی ده‌نگی (نۆش) ی شه‌وانه‌ی

به‌خۆشی یه‌کتري ده‌خۆنه‌وه به‌خێر.

کام: ده‌م تلخی: تالی چون زهرگشت: وه‌ک زه‌هری لی‌هات (تال بو)

بانگ: ده‌نگ نوش: نۆش، له‌ (نۆشین) یاخود (نۆشکردن) وه‌هاتوه، له‌ نیو

باده‌نۆشاندا (نۆش) ت بی‌ت به‌کار ده‌هینریت لی‌ره‌شدا مه‌به‌ست له‌مه‌یه شادخواران:

شه‌وانه‌ی به‌ شادی ده‌خۆنه‌وه و ترسیان له‌ هیچ نییه

خواجه نیستا دووره له‌ به‌زم و شادی عه‌شق و له‌ تالی خه‌م و خه‌فه‌تدا ده‌می وه‌ک زهر

تال بووه و دونیای لا تاله، له‌م حاله‌ته‌ ناره‌حه‌ته‌یدا یادی زه‌مان و رۆژگاری بادنه‌نۆشی و

عه‌شقی ده‌کاته‌وه و ده‌لی: نیستا که له‌ تاو تالیی خه‌مدا زارم وه‌ک زهر تاله، یادی به‌خێر

شه‌و کاتانه‌ی که بادنه‌نۆشان له‌کاتی بادنه‌نۆشیدا به‌ ده‌نگی نۆشت بی و به‌ خۆشی تۆه کۆریان

پر خۆشی ده‌کرد.

۳- گرچه یاران فارغند از یاد من

از من ایشان را هزاران یادباد

گرچه یاران فارغند ئەز یادی مەن، ئەز مەن ئیشان را هزاران یادباد.
 گرچی یاران یادی من ناکەنەوه، بەلام له لایەن منەوه یادی ئەوان هزاران جار بەخێریت.
 فارغند از یاد من: یادی من ناکەنەوه ایشان: ئەوان
 خواجه دەلی: گرچی یاران یادی من ناکەنەوه و منیان لەبیرکردوه، بەلام من هزاران جار
 یادیان دەکەمەوه و له لایەن منەوه هزاران جار یادیان بەخێر.

۴- مبتلا گشتم درین بند و بلا

کوشش آن حق گزاران یادباد

موبتەلا گەشتەم دەرین بەند و بەلا، کوششی ئان هەق گوزاران یادباد.
 گرفتار بووم لەم بەند و بەلایەدا، یادی کوششی ئەوانەى که حەقی دۆستی بەجی دەهینن بەخێر.
 مبتلا: گرفتار، دوچار بند و بلا: بەند و بەلا، بەند و داو، گرفتاری
 حق گزاران: ئەوانەى حەقی دۆستی بەجی دەهینن
 هەرچەندە ئیستا خواجه دوچارى بەندی بەلا و گرفتاری و موسیبهت بووه، یادی کوشش و
 هەولتی ئەو کەسانە بەخێر دەکاتەوه که له بەجیبهینانی حەقی دۆستایەتیدا درێغییان نەکردوه.

۵- گرچه صد رودست در چشمم مدام

زنده رود و باغ کاران یادباد

گرچه سەد رودست دەر چهشمە مودام، زیندەرود و باغی کاران یادباد.
 گرچی بەردەوام سەد رووبار لە چاومدایە، یادی رووباری (زنده رود) و باغی (کاران) بەخێر.
 رود: رووبار، جۆگە مدام: بەردەوام
 (زنده رود / زاینده رود) ناوی جۆگە / رووباریکە له ئەسفەهان که به جوانی به ناوبانگە
 (باغی کاران) ییش باخیکە لەسەر رووباری (زیندەرود) هەر له ئەسفەهان
 خواجه یادی ئەم دو شوینە جوانەى سروشت دەکاتەوه و دەلی: گرچی من خۆم سەد
 رووباری فرمیتسک له چاواندایە (خەمبار و چاوبەگریانم و کاتی سەیران و سەفام نییە)، بەلام
 یادی رووباری (زاینده رود) و (باغی کاران) ئەسفەهان بەخێر.
 هەرچەندە بەندە زۆر تامەزۆی ئەم جۆرە لێکدانەوه مێژووییانە نیم، بەلام ئەگەر به دواى
 روداوى مێژوویی دا بگەرێن دەکرێ بلێن: بەم دوو بەلگەیه (زاینده رود) و (باغ کاران) خواجه
 لەم غەزەله دا یادی دۆستانی ئەسفەهانى دەکاتەوه.

۶- راز حافظ بعد ازین ناگفته ماند

ای دریغا رازداران یادباد

رازی هافر بەئد ئەزین ناگوفته ماند، ئەى دەریغا رازداران یادباد.
 پاش ئەمە رازی حافظ به نەگوتراوى مایەوه، بەداخهوه یادی دۆستانی رازدار (مەحرەمى
 راز) بەخێر.

بعدازین: لەمەودوا، دواى ئەمە ناگفته: به نەگوتراوى رازداران: رازداران،
 مەحرەمى راز، ئەو دۆستانەى که رازی دلێ خۆتیان لا دەدرکیتى
 وەك هەموو جارێک خواجه (مەحرەمى راز) ی بەدى ناکات، خواجه له نیو کۆمەلگەى
 خۆیدا کەسى شک نابات که رازی خۆی لا باس بکات. لەم بەیتەدا یادی مرۆقى به وەفا و
 نەهینسپاریز دەکاتەوه، بەلام ئیستا لێره نین، هەر بۆیه خواجه دەزانى که لەمەودوا نەهینى و
 رازەکەى به نەگوتراوى دەمیتیتەوه، ئەو دەلی: لەمەودوا رازی حافظ نادركیترى (چونکه کەس
 نییە شایانی ئەوهیبت ببیتە مەحرەمى راز) خواجه ئەفسوس بۆ ئەمە دەخوات که کەس نییە
 رازی خۆی لا بدرکیتى و بەم ئەسفەوه دەلی: یادی مەحرەمى رازەکان بەخێر.

غەزەلی سەد و یەكەم:

بەحرى ھەزەجى شەشى مەقسور
 (مفاعيلن مفاعيلن مفاعيل)

۱- جمالت آفتاب ھر نظر باد

ز خوبى روى خوبت خوبتر باد

جەمالەت ئافتابى ھەر نەزەر باد، ز خوبى روى خوبەت خوبتەر باد.

جوانیت ھەتاوی ھەموو چاوی بێت، روى چاکت لە چاکى چاکتر بێت (روى جوانت لە جوانى جوانتر بێت).

آفتاب: ھەتەر، رۆژ نظر: چاوی خوبى: چاکى، جوانى بە ھەردوو واتاکە بەکار دێت و گەر مەبەست لە (چاکى) بێت ئەوا لایەنى دەروونى دەگرێتەو و گەر (جوانى) ش بێت لایەنى دەره کی دەگرێتەو

خواجه بە یار دەلی: یاخودا جوانى تۆ بێتە ھەتاوی ھەموو چاوەکان و چاوەکان لەو ھەر روناکی و ھەر بگرن و روى جوان/چاکى تۆ لە جوانى/چاکى جوانتر/چاکتر بێت و بە لوتکەى جوانى و چاکى بگەیت و لە خودى جوانى/چاکى جوانتر و چاکتر بێت.

۲- ھمای زلف شاهین شہبیرت را

دل شاهان عالم زیر پر باد

ھوماى زولفى شاهین شەھبەرەت را، دلى شاهانى ئالەم زىرى پەر باد.

دلى پادشایانى جیھان لە ژیر پەرى (ھوما) تدا بن، کە بەلى وەك شاپەرى شەھینە.

ھما: ھوما، جۆرە بەلندەى کە بە باوەرى پێشینیەکان پەرۆز بوو و بەسەر ھەر کەسێکەو بەنیشیتەو بەخت روى تى دەکات، بەلندەى بەخت شاهین: شەھین، بەلندەى کى گەورەى راو کەرە کە بەرزەفەرە و تیزفەرە شەھیر: شاپەر، شابال

خواجه پەرى یار بە ھوما دەداتە قەلەم کە وەك شاپەرى شەھین وایە و دەلی: دلى پادشایانى جیھان لە ژیر ھوماى خۆشەختى پەرى تۆدا بێت کە وەك شاپەرى شاهین بەرزەفەرە و رو لە گەشەى ئەمەش واتە تەواوی پادشایان لە ژیر سایەى تۆدەبن.

۳- کسى کو بستەى زلفت نباشد

چو زلفت درھم و زیر و زیر باد

کەسى کو بەستەى زولفەت نەباشەد، چو زولفەت دەرھەم و زیر و زەبەر باد.

کەسى کە وابەستەى پەرى نەبى وەك پەرى پەشىو (تێکنالۆ) و ژیرۆزور بێت.

کو: کە، سووى دەلى واتە (کە ئەو) {ج ۲، ۱۷۵} چو: چو، وەك

دەرھ: ئالۆسکا، پەشىو زیر و زیر: ژیر و ژور، سەرەوین

گەر لە بەیتە کاتى پێشودا دووا و نزاى خێر بۆ یار و بۆ ئەو کەسانەش بکات کە وابەستەى یارن و لە ژیر فەرمانى ئەودان، لەم بەیتە و بەیتى پاش ئەمەشدا دۆعا لەو کەسانە دەکات کە گرفتار و عاشقى یارنابن، لێرەدا بەو کەسانەى کە وابەستەى پەرى یارنابن دەلی: یاخودا وەك پەرى خۆت تێکچن و بنالۆسکین و ژیرۆزور بن. یاخو ئەوانەى دل بە پەرى تۆو نەبەستن پەشىو و پەرىشائال بێن.

۴- دلى کاو عاشق رويت نگرده

ھمیشە غرقە در خون جگر باد

دلى کەئو ناشقى روىت نەگەر دەد، ھەمیشە غرقە دەر خونى جیگەر باد.

دلێك کە عاشقى روخسارت نەبى، ھەمیشە لەخوینى جگەردا نغۆ بێت.

عاشق نگرده: عاشق نەبى غرقە: غرق، نغۆ

خواجه بەو ھەر ناو ھەستى دۆعاى پەرىشائالى لەو کەسانە بکات کە ناکەونە داوی پەرى یارەو، بەلکو دۆعاى لە خویندا غەرقبوون لەو دلانە دەکات کە عاشقى روخسارى یار نابن، ئەو تەمەنا دەکات کە ئەو دلانە لە خوینى جگەردا نغۆ بن و لەناوچن یاخود ھەمیشە خەماوى و خەفەتبار بن.

۵- بتا چون غمزەت ناوک فشاند

دل مجروح من پیشش سپر باد

بوتنا چون غەمزەت ناوک فشاند، دلى مەجرۆھى مەن پێشەش سپەر باد.

ئەى یار یاخو کاتى خەمزەت تیر دەو شینى، دلى بریندارى مەن بێتە قەلغانى بەردەمى.

بتا: ئەى بت (بت و صنم) لە ناو کەانى یارن و (بتا) لە دۆخى بانگکردنایە، د. ھەروى نووسبووەتى کە ئەمە (بتا) نییە، بەلکو (بتا) یە و کورتکراوەى (بەیلە تا) یە {ج ۱، ۴۴۴} غمزە: خەمزە، نیشارەتى چا، دەکرى لێرەدا مەبەست لە چا بى فشاند: بوە شینى، بگرى، بەواى

پیشش: لە بەردەمیدا سپر: قەلغان

خواجه دەپەوى تەواوی تیری غەمزەى یار لە دلى مەجرۆح و بریندارى ئەم بکەوتیت، بۆیە دەپەوى یان دۆعا دەکا کە دلى ئەم بێتە قەلغانى تیری خەمزەى چاوانى یار (دەپەوى) واتە لێرەدا (بتا) بە (بەیلە تا) لێکدراوەتەو و واتای وردى بەیتە کە بەم شیوەیە:

۸- بهجان مشتاق روی توست حافظ

ترا در حال مشتاقان نظر باد

بهجان موشتاقی روی توست حافظ، تورا در حالی موشتاقان نزهه باد.

حافظ به گیان تامه زرویی روی توئی، خوا بکات تو چاوت له حالی تامه زروییان بیّت.

بهجان: به گیان مشتاق: موشتاق، تامه زرو

ئهی یاری غایب له دیده تامه زروییانی تهریقته به دل و گیان تامه زرو و موشتاقی دیتسی روی پیروز و موباره کت و یه کی له تامه زروییانهش به دیداری روت (حافظه)، یاخو (داواده کهم) چاوت له حال و بارودوخی تامه زروییان بیّت و ناگادارییان بکهیت.

کاتی چاوانت به خه مزه تیر دهو شینی بهیله تا دلی برینداری من بیته قه لغانی.
به لام (دوعا دهکا) واته (بتا) به (ئهی بوتی من / ئهی یار) لیکدراوده توه و واتای بهیته که ده بیته: ئهی یار یاخو کاتی که چاوانت به غه مزه تیر دهه اوئ هه موو تیره کان بهر دلی برینداری من بکهوئ.

واته کاتی که غه مزه و عیشوه ده کهیت بو راوکردنی دلان، یاخو ته نیا دلی من راو بکهیت و هه من بکه موه داوی عه شقی تووه.

۶- چو لعل شکرینت بوسه بخشد

مذاق جان من زو پر شکر باد

چو له للی شه که رینهت بوسه به خشه د، مه زاقی جانی مه ن زو پور شه کهر باد.

یاخو دا کاتی لیبی شه کربارت ماچ ده به خشیت چه شه ی گیانی من لهو پر شه کر بیّت.

چو: کاتی شکرینت: شه کر بارت، شه کراویت بوسه: ماچ بخشد: بهه خشی
مذاق: چه شه، شوینی تامکردن زوو: لهو لیبی پر: پر

خواجه له بهیتی پیشودا ناواته خواز بو که ته نیا خوئی بکهو بیته داوی یاره وه و لیله شدا ده خوازیت که له کاتی ماچ به خشینی لیبی شه کرباری یاردا چه شه ی گیانی لیبی شیرین بیّت، واته: چند ماچیکی شیرینی لیوم به نسیب بیی. ئه کهر بهیتی پیشوو به لیکدانه وهی د. هروی لیکدینه وه ئه م بهیتهش داوایه نه وه ک ناوات خواستن.

(بوسه / ماچ) له زاراهوی عیرفانیدا واتای فهیز یا چیژ ده که یه نیّت

۷- مرا از توست هر دم تازه عشقی

ترا هر ساعتی حسنی دگر باد

مهرا نه ز توست هه ردهم تازه ئیشقی، تورا هه ر سائتی هوسنی دیگه ر باد.

هه رساته عه شقی من بو تو تازه ده بیته وه، ناواته خوازم که هه ر سه عاتی جوانی و جیلوه یه کی دیکهت هه بی.

توست: توئی هه ردم: هه رساته، هه میسه حسن: جوانی

شاعیر هه رساته و سه رله نوئ عاشق ده بیته وه و هه رساته و عه شقی بو یار تازه ده بیته وه، خوئی له م بهیته دا کاتی ئه مه ده رده بری بو جوانی یاری ده کپرتته وه و ناواته خوازه که ئه و جوانیه ی یاریش هه ر سه عاته و نوئ بیته وه و هه ر سه عاته و جوانی و جیلوه یه کی دیکه ی هه بی.

بەحرى رەمەلى ھەشتى مەخبونى ئەسلەمى مۇسبەغ
(فاعلاتن فاعلاتن فعلاتن فع لان)

۱- صوفى ار بادە بە اندازە خورد نوشش باد

ورنە اندیشەى این کار فراموش باد

سوفى ئەر بادە بە ئەندازە خورەد نوشەش باد، قەرنە ئەندیشەى ئین کار فراموشەش باد.
سۆفی گەر بادەى بە ئەندازە خوار دەوہ نۆشى بیئت وە گەرنا بیرى ئەم کارەى لە
یادچیتەوہ.

ار: ئەگەر بە اندازە: بە ئەندازە، ھیندە کہ لە سنوور دەرئەچى نوشش باد: نوش بیئت
ورنە: وە گەرنا اندیشە: بیر فراموشش باد: ئە یادی بچیتەوہ
دەبى سۆفی بادە نەخواتەوہ و شەراب نەنۆشى، چونکہ شەراب نۆشکردن سیمای
عارفەکانە. بە ھەر حال پێویستە کاتى سۆفی بادە دەرئۆشى ھیندە بیئت کہ لە سنوور دەرئەچیت
ئەگەرنا ئەم بیرە لە مێشکدا دەرکات چاکترە.

۲- وانکہ یک جرعه مى از دست تواند دادن

دست با شاهد مقصود در آغوشش باد

قانکہ یەك جورئە مەى ئەز دەست تەقاندە دادەن، دەست با شاھیدی مەقسود دەر
ئاغوشەش باد.

ئەر کەسەى کہ دەتوانى دەست لە قومى شەراب ھەلگري (بیبەخشی بە کەسانی دى) دەستی
لەگەل مەحبوبى مەبەستى خۆى لە نامیزیدا بیئت (دەستی خۆش بى و بە مەعشوقى خۆى بگات).
از دەست دادن: (لەم بەیتەدا بە واتای) دەست لى ھەلگرتن دەگەىەنیئت
شاهد: مەعشوق، مەحبوب آغوش: نامیز، باوہش

یارمەتیدانى ئەداران لای خواجە زۆر جەختى لەسەر کراوہتەوہ، لیرەشدا ئەو دۆعا بۆ
ئەو کەسانە دەکات کہ یارمەتى ئەداران ددەن - ئیدی تەنانەت گەر بە قومیک شەرابیش بیئت -
دەخوازیئت کہ ئەو دەستەى یارمەتى ئەدار دەدات بە ئاواتى خۆى بگات و ھەر سەلامەت بیئت
و یارى خۆى لە نامیز بگری.

۳- پیر ما گفت خطا بر قلم صنع نرفت

آفرین بر نظر پاک خطا پوشش باد

پیری ما گوفت خەتا بەر قەلەمى سونئ نەرەفت، ئافەرین بەر نەزەرى پاکى خەتا
پوشەش باد.

پیری ئیمە گوئی قەلەمى ئافراندن (دروستکردن) ھەلەى نەکردوہ، ئافەرین بۆ روانگەى
پاکى ھەلەپۆشەرى.

خطا: ھەلە قلم صنع: قەلەمى خەلقکردن، قەلەمى قەزا خطا نرفت: ھەلەى نەکرد
خطاپوش: ھەلەپۆش

(پیر) لای حافز زۆرجار ئاماژەى بە ریبیشاندەر و مورشیدی رینگەى تەریقەت و ھەمیشە
روخساریکی جوانی پیدەدریئت، بۆ نمونە شیخی سەنعان بە پیر دەداتە قەلەم، بەلام ھەندیک جار
خواجە گەر بیەویئت گوتەىەکی گرنگ یاخود بیریکی قول و زۆر جدی دەربریئت ئەم
بەکارھینانەى (پیر ما گتت، پیر مى گوید) بەکار دەھینیت و ھیندەى گرنگی بابەت و بیرەکەى
مەبەستە ئەوہندە مەبەستى لە خودی پیرە کہ نییە. بینگومان لەم بەیتەشدا مەسەلەىەکی زۆر
جدی خستۆتەرۆو، ھەربۆیە ناکرى لەسەر (پیر) راوەستین و خۆمان بچەینە ئەو گێژاودى کہ نایا
مەبەست لە پیر کئیە، لە شەرحى سویدا ئەم ھەلەى بەرچا و دەکەویئت و پیر بە (خدرى زندە -
خضر) یا (شیخی سەنعان) دراوہتە قەلەم، بەلام لە شەرحى دیکەدا مەسەلەکە بە جدی گپراوہ
و لە برى قسەکردن لەسەر (پیر) قسە لە مەسەلەى بنەرەتى (خطا بر قلم صنع نرفت / رفت)
کراوہ، بەر لە خستنەرۆى رای بەرپێزان ئەوہ بە پێویست دەزانم کہ بلیم ئەم بەیتە یەکیکە لەو
بەیتە بە روالەت سادە و بە واتا ھەرە دژوارانەى کہ چەندین سەدەى رەخنەگران و راشە کەران لە
سەرى ریکنەوتوون و ھەندیک تەئویلیان کردوہ و ھەندیکی دیکەش خۆیان لە شەرحکردنى
دزیوہتەوہ و پیتش (۵۰۰) سالیکیش سودى لە دەورانى قوتابیەتى خۇیدا لە بەغدا لە زانابەکی
پرسیوہ بە ناوى (مولانا افضل الدین) و ئەو پیاوہش لە وەلامدا فرمویەتى: من مانای
حەقیقى ئەم شیعەرە نازام {ج ۲، ۶۸۰} رەنگە یەکی لە جوانترین وەلامەکانى بەیتەکە ئەم
وەلامەى (مولانا افضل الدین) بیئت.

لە راستیدا وەك گوتم بەیتەکە لە روى دارشتن و ھەلبژاردنى وشەکانەوہ زۆر سادەىە و ھیچ
جۆرە رەوانبێژیەکی وای تیدا نیە کہ ببیتە مایەى لیلی و شاردنەوہى واتاکان. بەلام لە روى
واتاوہ ئەم ھەموو جیاوازی و گرانبیە لە واتادا ھەىە، بە رای بەندە و ئەوہى لە سەرچاوەکاندا
بەرچاوم کەوت بە سى شیوہ لە بەیتەکە کۆلراوہتەوہ:

۱- گرنگیدان و جه ختکردنه وهی له سهه واتای (پیر ما):

رای سودی و پیشینه کان له سهه ئه وه بووه که لیلی واتای ئه م بهیته له تاریکی واتای (پیر) دایه، بۆیه ههولتی شیکردنه وه یان داوه و له ویشه وه واتای بهیته که یان لیکداوه ته وه (سودی) له شهرجی ئه م بهیته دا باس له و پرسیارانه ی خووی و راوه گرتانه دهکات که له سهه ده می خویندیندا سه بارهت به م بهیته ئه نجامی داو و له ئه نجامی پرسیارکردن و را وه گرته کانیدا دهگاته ئه وهی: که له شام (مهلا حلیمی شیروانی و مهلا محمود ئه مینی خوشکه زای هه زه تی مهلا عه بدولر هه مانی جامی) پێیان وابوو که ئه م بهیته (پیر) ئاماژه یه به چیرۆکی (عبدالرحمن یه مهنی)، به لام مهلا ئه سه هدی قه زینی که له شام نیشته چی بوو له گه ل مهلا مصلح الدینی لاری و شیخ حسینی خوارزمی - که ئه م دوو زاته هه ردووکیان مهلا و شاعیریش بوون - پێیان وابوو که ئه م بهیته ئاماژه یه به چیرۆکی هه زه تی موسا - علیه السلام - سودی لای خویشیه وه - به بی ئه وهی ئاماژه به سه رچاوه بکات - (پیر) به (شیخی سه نعان) یش داوه ته قه له م و به و شیوه یه ش لیککی داوه ته وه:

أ- خدر و هه زه تی موسا - سلأوی خودایان له سهه بیته -

له سهه تهی (الکهف) دا به درێژی باسی چیرۆکی هه زه تی موسا و خدر - سلأوی خویان له سهه - کراوه، له قورئاندا ناوی (خضر) نه هاتوه و له بری ئه و (ذی القرنین) به یه کتکه له بهنده کانی خودا که هه ندی له نه یینییه خوداییه کان ده زانیته و ئه وهی لای مرۆف نه زانراوه لای ئه و زانراوه، هه زه تی موسا له گه لیدا ده بیته تا لیبه وه فیڕبی، به لام بهرگه ی ئه و کارانه ناگریت که ئه و به پیشینی خوویه ئه نجامیان ده دات، لای هه زه تی موسا - ع - غه یین و ئه مه ش ده بیته مایه ی جودا بو نه وه یان. هه رچۆن بیته (ذی القرنین) له هه زه تی موسا شه زاتره، له سهه تادا کاتی ئه و کاریکی نامه ئلوف دهکات هه زه تی موسا پیی ده لئ: که هه له یته، به لام ئه م (هه له تکرد) هی هه زه تی موسا له نه زانینه وه یه نه وه که له زانینه وه، چونکه کاتی روونده بیته وه ده رده که وئ که کاره که ی (ذی القرنین) دروست بووه و موسا ئه و دیو بینراوه کانی نه دیوه و (ذی القرنین) له خووه و به هه له کارناکات، به لکو له ده فه ته ری قه زادا نووسراون که بیکات {بڕوانه سه ره تی الکهف، نایه تی ۶۰ - ۹۸}.

به م پییه بیته: پیری ئیبه (ذی القرنین) گوتی: قه له می قه زا هه له ناکات و هه رکاریک که من ئه نجامی ئه دهم له ده فه تی قه زادا نووسراوه و من له خووه کار ناکه م، به لکو به فه رمانی خوییه و هه رکاریکیش لای خودا وه بیته دروسته و هه له ی تیدا نیسه، ئا فه رین بو دیدی

هه له پۆشه ری (ذی القرنین) یا پیر، واته ئا فه رین بو دیدی خدر که با وه ری به هه له نیسه و پیی وایه که قه له می قه زا هه له ی نه کردوه.

ب- شیخی سه نعان:

له م لیکدا نه وه یه دا (پیر) به شیخی سه نعان دا وه ته قه له م، (سودی) نووسیوه تی: کاتی هه ندی له موریدانی شیخی سه نعان، که له گه لیدا روشتبوون بو قه یسه رییه ی رۆم کاتی بینیان شیخ عاشقی کچه گاوریک بووه و دهستی داوه ته مه ی خوارده وه، گوتیان ئه ی پیر هه له و تاوانت کردوه و سوکایه تی به شه ریعه ت ده که یته و کاری دژی شه ر ئه نجام ده ده ی، شیخی ش له وه لامدا گوتی هه رچی کاریک که من ده یکه م له ده فه تی قه زادا بو م نووسراون و هه رشتی له ویشدا یه به فه رمانی خوییه و قه له می (صنح) یش که قه له می قه زاو قه ده ره هه له ناکات، {بو زیاتر ئاشنا بوون به م رایانه بڕوانه: سودی، ج ۲، ل ۶۸۰ - ۶۸۱} مرۆف هه له ناکات ئا فه رین بو دیدی پاکی که سی (شیخی سه نعان) که پیی وایه قه له می قه زا هه له ناکات و نانوسی.

۲- گرنگی دان به چه مکی سه رزاری بهیته که:

د. هروی هه رچه نه پیی وایه که ئه م بهیته زیاد هه لده گریت و کۆمه لئ رای هی نا وه ته وه ده لئ: مه به ست له وه یه که پیر (هه ر پیریکی ده ستنیشان نه کراو) ی ئیبه هه له له بو ندا ده بینیت و به گه وره یی و لیخوشبونی خو ی دایان ده پۆشی و ده لئ نیسه، ئا فه رین بو ی {ج ۱، ل ۴۴۶ - ۴۴۷}

د. هروی پیی وایه حافز وه خه یام لای وایه - به پشتبه ستن به رای د. غنی - "دو نیا له ئه نجامی روودا و یکه وه و (له خووه یان به ریکه وت) دروست بووه نه وه که کاری دروستکه ر و خالق بیته، هه ربۆیه پیی وایه که هه له ی تیدا هه یه به پیچه وانه ی قسه ی هه کیمه کان که پێیان وایه سیسته می دروستکرا وه کان چاکترینه " {گوته ی د. غنی}، له راستیدا ئه م بیره سه رزاریه ی د. هروی زۆر دووره له واتای حه قیقی به تبه که وه و له بری ئه وهی که میک له لیلی و گومان بڕه وینیتته وه، لیلی له بیروبووچونی گشتی حافزدا دروست دهکات و ده بیته مایه ی گومان له خودی د. هرویش، چونکه ئه م قسانه له و بیرو رایانه وه نزیک ده بیته وه که گوایه خواجه حافز قسه ی کافران دهکات و پیی وایه که له وجود (بونی سه ره تا) دا هه له بونی هه یه (عه لامه مرتضی مطه ری) له کتیبی (تماشاگه راز) دا ئه م دیره پیچه وانه ی خواجه ده یینیتته وه که ده لئ: نیست در دا ئره یکه نقطه خلاف از پس و پیش که من این مسئله بی چون و چرا می بینم شه هید موته هه ری له وه لامی ئه م بهیته دا ده لئ: ئه وانه ی ئه و بانگه شه یه ده که ن- بانگه شه ی بوونی هه له ی سه ره تایی - " له وه لامدا گوتویانه که خواجه کاتییک به و شیوه یه

بری کردو تهوه و کاتیکي دیکه بهم شیوهیه، بهلام نازنین کامیان له پیندا گوتراوه. یه کیک له فاسدهکان - که زور همز دهکات حافظ وهک خوی لی بکات! - دهلی: تهسلنه به رای من حافظ هم شیوهی له سهردهمی کاملیدا گوتوه. چون؟ به چ بهلگهیهک؟ چونکه هم قسهیه له سنووری کوفردایه و تهگه هم له دیوانه کهدا بویه تهو کاته (شوجاع پاشا) رهخنه ی لیدهگرت وهک بهیتی

(گر مسلمانی ازین است که حافظ دارد آه اگر ازپی امروز بود فردایی) رهخنه ی لینگرت و بهم بهلگهیهش هم دیره پاش مردنی شوجاع پاشا گوتراوه " {تماشاگه راز، ۱۷۲ - ۱۷۳} ۳- گرنگی دان به واتای قولی بهیتهکه:

له راستیدا به دوو شیوه و دوو بوجونی لیکدی جیاوازه له واتای قولی (خطا بر قلم صنع نرفت) (هله له قهلهمی ثافه رینشدا نه بوو) کولراوه تهوه که یه کیکیان روانگه ی (عیرفانی/ عهقیدهیی ثاینی) و نهوی دیکه یان روانگه ی (عهقلی) یه.

(مهلا جلال الدین دهوانی ۸۳۰ - ۹۰۸ ک.م) و (موحه مه داریبی - سهدهی ۱۱) و (علی اکبر حسین نعمت اللهی) و (شههید موته ههری) و (د. خرمشاهی) و (تهنانت (سودی) ش به شیوهیه کی ورد ههولی خستنه روی واتای بهیته که یان داوه، جگه له (د. خرمشاهی) که هاوشانی روانگه ی (عیرفانی / عهقیده ی ثاینی) ههولیداوه له روانگه ی (عهقلائی) شهوه له بهیته که بکولیتتهوه به پیره کانی دیکه تهنیا روانگه ی (عهقیده یی ثاینی - عیرفانی) یان کرده ته بنه مای لیکدانهوهی بهیته که - که به رای بهندهش هه ره روانگه یه دهوانی بگاته مه بهستی دروست - نیمه لیتهدا ههول دههین رای ههردوو روانگه که و چاک و که موکورتییان بجهینه پروو.

۱- روانگه ی عهقلی / ثاینی: وهک گوتم زیاتر د. خرمشاهی له م روانگه یهوه داوه، جیگه ناماژه پیکردنه که جه نابیان (۱۵) لاپه رهی بوشهری هم بهیته تهرخانکرده و له کورته ی باسی روانگه ی عهقلی فهلسه فی بهم شیوهیه:

سهره تا خوره مشاهی پی وایه که خواجه خوی زهین و میزاجیکه فهلسه فهیانه ی ههیه و هه ره شه وای لیدهکات که زورجار له بوجون و عهقیده ی تهسللی خوی (ته شعری) ده رچیته، چونکه ته شعری چهنده هه ماهه نگی له گهل عیرفاندا ههیه تهوهنده له فهلسه فه دووره و دزایه تیکردنی (تیمام غه زالی) ش له گهل فهیله سوفان و فهلسه فهدا هه ره له م روانگه یهوه بوو.

له روانگه ی (قازی عضد ایبی) - ماموستای خواجه حافظ - وه بوون و مه وجود یاخود خیری ره ها و هیچ خرابه یه کی تیدا نیه، وهک گهردون یاخود خیری له بوونیدا له خرابه زیاتره

وهک تهوانه ی که له جیهانندان (مرؤقه)، بهلام بوونیک نییه که شهر و خرابه سهراپای داگیر کردیته.

له ثاینی ئیسلامدا و لای خواهن بیره کان خوا دهسه لاتنداره و قادری ره هایه و هه رچی بویت ده بکات، ههروه ها زانای ره ها و هه موو شت زانه، بهلام به رای هندی له فهیله سوفان - که رهنگه د. خوره مشایش بهم رایه رازی بیته - دهسه لاتی خوا به ره های ره ها (ره های تهواو) نازانن و نهویش چند یاسا و قانونیکه ههیه که پهیره وییان لی دهکات، به دربرینیکی دیکه خوا توانای هه رکاریکی نیه که له عهقلی مرؤقدا بیته یان مرؤقه عهقلی پی نهشکی - بو نمونه نایا خوا دهوانی خواهی کی دیکه ی وهک خوی دروست بکات یاخود (نعوذ بالله) نایا خوا دهوانی خوی له ناویه ری - وهلامی گشتی تهوهیه که نه خیر ناتوانی، نایا خوا دهوانی کاری بکات که شتی له جیهاندا یاخود جیهان له یهک کاتدا هم بوو هه نه بوو (موجود و معدوم) بیته.

به رای هندی له فهیله سوفه کان وهک (صدر المتأهلین) هم جوره شته مه حالانه تهنیا وینا کردنیان له زهیندا ههیه و زهین تهوه ده رده خات که مه حالن، که وایی جیگه ی کاری توانا نییه و په یوهندی به توانای ره ها یاخود ناره هاره نییه.

له لایه کی دیکه وه به گوتی (لایب نیس - شهو فهیلسوفه رورتاوایه ی که فهیله سوفانی ئیسلامیش پشتگیری رایه کانی دهکن) هه دروستکراویک - هه ره بهوه ی که دروستکراوه - سنووداره و که موکورتی تیدایه، پیشتر گوترا که خوا ناتوانی کاری (ممنوع) پیشینی نه کراو بو هاتنه ثارا (بهدی نه هاتو - مه حال) بکات، بهمهش خوا ناتوانی جیهانی دروستکراوه کان به شیوهیه کی بی کوتایی و بی سنوور له هه موو رویه که وه کامل و بی عهیب و که موکورتی و نه زهلی و نه بهدی و خاوهن هه موو جوانی و هونه ریک و خالی له هه ره عهیبی دروست بکات.

بهم قهناعه ته فهلسه فیانه وه مرؤقه دهکاته شه رایه ی که دنیا پر له عهیبی سیستمی و (خطا) ههله له دنیا و دروستکراوه کاندایه یه، بهلام خودی فهلسه فییه کان پینان وایه که هم شیوه ی هه نوکه ی گهردوون و مه خلوقات باشترین و چاکترین شیوهیه تی و له مه چاکتر نه ده بوو، بهمهش خوا حکیم و لیزانانه کاری کرده و چاکه و خرابه (خیر و شه ری) خولقاندووه، چونکه سروشتی ثافه ریده کانی خودا وان که ده بی بوون به ودرگرتن و پیدانه وه (دخل مخرج) کامل بیسی، بو نمونه ده بی باران بباریت و لافاوه ههستی هه رچهنده هم لافاوه مائی چه ندین هه ژاریش ویران دهکا، بهلام حکیمه تیکی گه وره تری تیدایه.

دکتور درژی به رایه فهلسه فییه کان دهده و ده نووسی: بهلی خوا نه دهوانی (واجب الوجود) و نه (ممنوع الوجود) دروست بکات و ویستی شه وابهسته ی مومکیناته، بهلکو هه ر شتی

نیرادهی ئەوی لەسەر بێ بەرگی مومکینات دەپۆشی، لەم رایە فەلسەفە یەدا نێیدی خوا خالقی کردەوی بەندەکان نییە و بە گوتە یەکی تال دەبێ بلیین خوا نێمیە دروستکرد و خۆمان کۆتایی پێ دەهێنین.

بەم گریمانە مانای بەیتە که دەبێتە: پیری نێمە گوتی قەلەمی ئافەرینش هەلەمی دروست نەکردوو، ئافەرین بۆ چاو و دیدی پاکی هەلەپۆشەری، واتە پیر دەزانێ و قەناعەتی وایە هەلە و شەر لە دونیادا هەییە و دروستکراوە و قەلەمی ئافەرینش دروستی کردوو، بەلام بە ئەنقەست وادەلێ و چاوپۆشی دەکات (نیدی بۆچی چاوپۆشی دەکات نازانین) لیکۆلێنەوه بەم روانگە فەلسەفی / عەقلی یە لە شتە غەیبییەکان و خودا و شتە پەویەندیاردەرەکان بە خوداوە کێشە یەکی چارەنە کراو فراوانتر دەکات، چونکە خودی روانگە که لەم مەیدانەدا دەستەوسانە و ناتوانێ بە هیچ کەناریک بەگات نێمە لێرەدا هەولێ خستەنەروی که مۆکورتی و دەستکورتی روانگە ی عەقلی فەلسەفی و خودی عەقل و فەلسەفەش دەدەین.

بەر لە هەر رایە زۆر بە پێویست دەزانم بلییم که بێرکردنەوه لە خودا و ناو و سیفات و شتە نادیارە غەیبییەکان بە عەقل و فەلسەفە و لۆژیکی عەقل و فەلسەفە بە هیچ شیوە یەکی رینگا بە هیچ کەناریک ناگە یەنی، چونکە خودی عەقل و فەلسەفە دوو بوونی (حادث)ن و بە هیچ شیوە یەکی ناتوانن لە (قدیم) دکان بکۆلنەوه و ئەنجامی دروست و باوەر پێکراو بە دەستەوه بدەن، راستە نێمە مەرۆف بە عەقلمان و لە سەر دەمانێکی دێرینەوه بەر دەوام لە هەولێ چارەسەر کردنی ئەم کێشە نادیارانە و شیکار کردنیاندا بووین، بەلام بە هیچ کۆی نەگە یشتوین و بەندەش برۆای وایە که ناگە یین، چونکە ئەوانە کاری عەقل و فەلسەفە نین.

(خودا) و ئەو ی پەویەستە بە خوداوە هیچ کەس هەرگیز و هیچ کاتێ و بە هیچ لۆژیکی پێی ناگات تەنیا لە رینگە ی خودی (خودا) وە نەبێت، تەنیا خۆی دەبێ کەرەم بەگات و لە خۆی تێمان بگە یەنی، بۆ پالێشتی ئەم رایەم گوتە ی عارفی گەورە ی ئیسلامی (شیخ با یەزیدی بەستامی) دەهێنمەوه که دەلێ: "یارب أفهمنی عنک، فأنی لا أفهم عنک الا بک" { ابی عبدالرحمن السلمی، طبقات الصوفیة، تحقیق: نورالدین شریب، ۱۹۸۶، قاهره، ۷۱}.

ئەم گوتە یە ی شیخ بەستامی سەرباری ئەو ی که لە خوا دەپارێتەوه لە خۆی تێ بگە یەنی، جەخت لەسەر ئەوەش دەکاتەوه که مەرۆف گەر بە خودا خۆی نەبێ لە خودا تێ ناگات. کەوابێ کاری عەقل لەم نێوەندەدا بێ سوو دە و هەولدان بۆ شکاندنی ئەم راستیە و چو نە نێو سنووری خوداوە بە عەقل و شیکار کردنی رەمزەکانی لە گێلێیەوه نزیکە، چونکە خودی شیخ با یەزیدی

بەستامی دەلێ: "المعرفة فی ذاک الحق، جهل" هەرچەندە لە هەندێ سەرچاوە دا بە گوتە ی (ذوالنون مصری) دراو تە قەلەم، بەلام لەویدا بە (التفکر فی ذات الله) هاتوو.

وێ گوترا عەقل (حادث) و دروستکراوە و ئەو یش کەمێ لە مەخلوقات ی دیکە زیاتر دەتوانێ هەلئسو کەوت و رەفتار بەگات، سەبارەت بە ناسینی خودا لە لایەن عەقلەوه (د. ابراهیم دینانی) لە (دفتر عقل و آیت عشق، ج ۱) دا گوتە یەکی (ابو الحسین نوری - که یە کێکە لە ناوداران) هێناوە تەوه، دەگێرێتەوه که جاریکیان لە (ابو الحسین نوری) بیان پرس ی که چۆن و لە چ رینگە ی کەوه خوات ناس ی، ئەو یش گوت ی: لە رینگە ی خوداوە، پێی گوترا: ئەرک و رۆلێ عەقل لەم نێوەندە دا چی بوو؟ لە وەلامدا گوت ی: عەقل بێ توانیە که دەسەلات ی جگە لە بەسەر بێ تواناکانی وێ خۆیدا نەبێ ناشکی، پاشان گوت ی: کات ی خودا عەقل ی دروستکرد پێی گوت من کێم؟ عەقل لە وەلامدا بێدەنگ بوو لێرەدا بوو که خۆی تەبارە و تەعالا چاوی عەقل ی بە سورمە ی نوری یە کتایی خۆی روناک کردەوه و لە تیشکی ئەم نۆرەدا بوو، عەقل بێدەنگ ی شکاند و گوت ی: تۆی خۆی گەورە. بەم پێیە عەقل بە بێ هاوکاری خودا خۆی خوا بناس ی {غلام حسین ابراهیم دینانی، دفتر عقل و آیت عشق، ج ۱، ۲۶۱ - ۲۷، تهران، ۱۳۸۰}.

تا نێستا قسە لەسەر زاتی خودا و ناسینی ئەو - جل جلاله - کراو رەنگە بگوتر ی ئەمە چ پەویەندیەکی بە کرداری خەلقەوه هەییە لە لایەن خوداوە، لەم وەلامەدا بەندە پێم وایە ناسینی خودا رینگە ی زانینی هەموو ئەم شتانە ی دیکە ی پەویەست بەووە یە و لیکۆلێنەوه لەم شتانە لیکۆلێنەوه یە لە ناسینی خوا و زاتی ئەو و سیفاتەکانی، بە تاییەتی (قادر) بوونی خودا که راستەوخۆ لەم بابەتە دەدو ی، هەلە ی گەورە ی فەلسەفە و عەقل لەو دەایە که کورت بێنە و بە کورت بێنیشیەوه لۆژیکی خۆی بە سەر لۆژیکی (خوا) دا فەرز دەکات، دەنا بە رای بەندە هەرگیز ناتوان ی لە لۆژیکی (حادث) ی عەقل و فەلسەفە ی مەرۆفا لە عەدلی ئیلاهی بکۆلدرێتەوه و بخرێتە ژێر مابکرۆسکۆبی عەقل و تیبۆردارێتین که نایا خوا دادپەروەرە یاخود نادادپەروەرە، ئەم کارە ی خودا چەندە عادیلانە و ئەو کارە ی دیکە یان چەندە ناعادیلانە یە؟ یاخود نایا خوا (قادر) ی رەهایە و ئەو رەهاییە تا کۆی بر دەکات و کات ی من بە عەقل ی کورت ی خۆم بێر دەکەمەوه نایا خوا دەتوان ی خۆیەکی تر دروست بەگات یا نا و لەم گریمانە مەرۆبیانەشەوه قسە لە سەر لۆژیکی خودایی بکەم و بلییم نەخیر ناتوان ی، لە راستیدا بەندە پێشتر دەمویست جیاوازی لە نێوان (ناتوان ی / نایەو ی) یاخود نەویستوودا بکەم و بلییم نایەو ی یاخود نەویستووە نەوهک ناتوان ی یا نەیتوانیوە، بەلام نا، نێستا گەر وابلییم عەقل ی کورت ی منە دەبلیت و منیش

به شیوههکی دیکه لۆژیکی عهقلی (حدوث) بهکاردههینم، خودایه من چوزاتم تۆ چیت دهوی و چیت ویستوه.

بهنده دلنیام که خودا (قادر) ره هابه و هه مو شتی ده توانی ئیدی جگه له مه نازاتم بیان راست نامهوی به عهقلی (حدوث) ی خۆم هه لۆی زانیی بدهم، به لکو داوای فهیز و نوریک له هق ده کهم که خۆی تیم بگهیهنی.

عهقل ده توانی لهو شتانه بکوئیتوه که له سنووری لیکۆئینهوهی خۆیدان، به لām ئەم راستییبه پشتگووی ده خات و سنووره کان ده شکینی، به رای بهنده خوا و مرۆف دوو ناستی زۆر جیاوازن له یه کتری و واتا و چه مکه کان زۆر جیاوازن، راسته ئیمه ده لئین (عدل)، به لām چه مکی ئەو وشهیه له ناستی مرۆفدا به سه رییدا دراوه و توانای ناستی خودایی نییه و جیاوازه لئی، پیوسته له ناستی (خودا) دا چه مکی (عدل) بنوسریتوه، به لām کاتی ئیمه که سمان لهو ناسته دا نین هه رگیز توانای ئەو دارشتنه مان نییه و ده بی چاوه پروانی خودی ئەو ناسته بکهین که واتا کافان پێ بلێت.

به لām نایا قه له می دروستکردن هه له / شه ری دروستکردوه یا نا؟ له راستیدا کیشه که به وه دروست نابی که لافاو خیری له شه ری زیاتره، چونکه زۆر ئاسان له م مه سه له یه رزگارمان ده بی و ده کری بلین خه تای مرۆفه کانه که خانه کانیان له نشیودا دروست ده کن، به لām نایا شه ری نیوان پیاو کوژ و دزه کان دروستکراوی نه زه لن یا خود رفتاری مرۆفه کان؟ له راستیدا ئەم پرسیاره هه مان پرسیری جهر و ئیختیاری سه ره تای مرۆفه تا ئیستا و یه کیکه له نه ئینییه شاراره کانی ژیان که بهنده پیم وایه له گه له هه لدانه وهی په رده ی سه ر رومه تی خودا له به هشتدا ئەم راز و نه ئینییه ناشکره ده بی و رهنه به شیکی ئەو په رده یه ناشکره بوونی ئەم نه ئینییه و چه ندانی دیکه بن.

من نازاتم که (شه ری) دروستکراوی قه له می ئافرانده یان نا!! له راستیدا ناشه وی بزاتم، چونکه سالانیکی زۆر هه لۆم داو نه متوانی بزاتم!! هه ربۆیه بروای ته واوم به وه هیه ئەم رازه له کات و شویندا نازانیت و کاری عهقلیش نییه - واته عهقل ناتوانی - که بیزانیت و بیدهنگ بوون راستترین وه لāmی ئەم مه ته له و رازه یه و هه رچی گوتن هه له یه.

۲- روانگهی (عیرفانی / عه قیده ی ئیمانی) : حافظ عه قیده ی شه شعری هیه - که زۆریه ی عارفه کان هه مان عه قیده یان هیه - شه شعریه کان باوه رپیان وایه که جیهان و هه رچی تیدا یه ته نانه ت کرداری مرۆفیش دروستکراوی خودان، واته له جیهاندا جگه له و کاریگه ریک نییه و هه مووی هی ئەوه و کاره کانی شه ویش هه مووی عه دلن و کاره کانی شه ویش به پیوه ری عه دل و

دادپه روه ری ده زانن و نه وه ک دادپه روه ری مرۆف بکهینه پیوه ر بۆ کاره کانی ئەو. به قسه ی شه شعریه کان (هه رچی شه و کردی شه وه راستی دادپه روه ری) به گوته ی (شه یخ مه جمودی شه بستره ی): "له پاک و چاک هه رچی ده رچیت چاکه" {ج ۱، ۴۶، ۴، خرمشاهی} مانای هیه چ شتیکی خودایی ته نانه ت نه رمی و چاکی و دادپه روه ریشی به واتای مرۆیی نییه، لای شه شعریه کان سه رچاوه ی جوانی و ناشیرینی، سته م و دادپه روه ریش عه قلی نین، به لکو شه رعین، واتا کاری عه قل نین. به م راستییانه ش مه به سته ی به یته که ده بیته: په ری ئیمه واته په ری هاوړا و بۆچونی شه شعری ئیمه که وتی هیه هه له یه ک له قه له می دروستکردندا رووی نه داوه و هیه چی به (شه ر) دروسته کرده راست و جوانی گوت و ئافه رین بۆ بیرو بۆچون و دیدی شه شعریانه ی ئەو.

له راستیدا ئەم گوتانه ی سه ره وه پوخته ی شه رحی د. خرمشاهی یه، بهنده به ته واوی ئەم لیکدانه وه یه و تا راده یه کی زۆریش بۆچونی شه شعریه کاتم له م مه سه له یه دا قه بو له، به لām دیسانه وه ده یلیمه وه ئەم بۆچونه هینده ی سه ری ته سلیم دانه واندنه شه وندده عه قلکاری نییه و گه ر ته سلیم به گه وره یی خودا نه بی، شه شعریه ت توانای سه مانندی ته واو و شیکار کردنی ئەم رازه ی نییه. به هه رحا له بهنده دوو پاتی ده که مه وه که ئەم رازه تا ساتی هه لدانه وه ی په رده به نه ئینی ده مینیتوه!!

د. خرمشاهی جگه له وهی که حه قی ته واوی به شه رحی به یته که داوه بۆچونی چه ند به رپۆزیکیشی - له خاوه ن را و حافظ ناسه کۆن و نو ییه کان - هیناوه، که بۆ کاملتر کردنی واتا که ده یان نه ئینییه وه:

أ- مه لا جلال الدین دوانی: (۸۳۰ - ۹۰۸ م.) ئەم به رپۆزه که شه شعریه و له ناو داره کانی ئیرانه له سه رده می (خانان ئاق قوینلو) دا پیش شه وهی له به یته که بدوی پیناسه ی (هه له و راست) ی کردوه و جیای کردونه ته وه، بۆ هه له و راست له کردار و گوفتاردا و پاشان له (بکه ر/ فاعل) ی راستی کرداره کان داوه که ته نیا خودایه. پێی وایه ده رچون له م بۆچونه و باوه ربوون به وهی که له گه له خودادا بکه ریکی دیکه هیه - مه به سته ی له رای مو عته زیله یه که پێیان وایه مرۆف بکه ری کرداره کانی خۆیه تی نه وه ک خودا - هاوړا بوونه له گه له مه جوسیه کاند که باوه رپیان به هیزی خیر و شه ر هیه و دواتر ده لێ: کرداره خوداییه کان پیوستیان به مه به سته (غرض) نییه و دوا جاریش فه رمویه تی: عنا یه تی ئیلاهی له ته واوی سیستمی دروستکردن ده دویت و له ته واوی سیسته مه که شدا هه له نییه و گه ر جاروبار له به رچاوی مرۆف به به رژه وه ندی نه بی له هه مو سیسته مه که دا وانییه، هه رچی رود ده ات شه و به رژه وه ندییه گشتیییه سیسته مه که

دهیگریتهوه، نه گهرچی به رای که سیئک بهرزه و هندی به شیشی خستبیتته ژیر پیوه، که واته مه بهست له میسراعی یه کهم نه ویه که به پیی ئهم سیستمه گشتیبیهی بوو هه لئه نییه و مه بهست له میسراعی دووهمیش نه ویه که به بۆچونی کورت بینان که کورت بین و کهرت بین و ناگایان له بکه ری راستی نییه و توانای تیگه بشتنی له بهرزه و هندی گشتی سیستهمی جیهان نییه، هه ندی هه لئه دیتته بهرچاو، به لام به بۆچونی کامله کان که هه موو شتی به کاری بکه ری راست و بهرزه و هندی گشتی سیستهم دهزان هه مووی به راست دهزان و ئهمهش بۆچونی پیری پاکه و دهستیکی جگه له خودا نابینی، هه ندی که پییان وایه دوو میسراعی بهیته که دژایه تیان هه یه که یه که میان نامازه به نه بونی هه لئه و له دووهمیاندا نامازه به بونی هه لئه دراوه به وهی لیکناده ته وه که مه بهست له هه لئه میسراعی دووهم نه و هه لئه یه به رای کورت بینان هه لئه {ج ۱، خرمشاهی، ۴۷۵ - ۴۷۶}

ب- (محمد دارابی - سه دهی ۱۱): واتاکه، سه ره تا نه ویه که له قسه ی پیر و مورشیده وه نه وه روون ده بیته وه که قه له می دروستکردن هه لئه تیانییه .

که نه گهر به قسه ی پیر ئهم کیشیه به بۆ ئیمه روون نه بوایه ته وه له که موکورتی خۆمانه وه وامان به خه یالدا ده هات که قه له می دروستکردن هه لئه تیادیه و ئهمهش هه لئه یه که که سی پی وایی هه لئه له دروستکردنی ئیلاهییدا هه بویتت. نافه رین بۆ بۆچونی پاکه ی پیر که هه لئه ی (خه یالی هه لئه ی) ئیمه ده پۆشی، واته نه یه یشت که ئیمه ئهم گو مانه هه لئه یه - قه له می دروستکردن هه لئه ی هیناوه - به رین.

ههروه ها کاتی ده یلیین که (خطاپوش)؛ واته هه لئه نابینی وه که نه وه وایه بلین له بهر نه وهی نووسراوه بی هه لئه ی بینی هه لئه نه دی، نه وه وه که وایه که نوسه ریک خه تیکه جوان و بی عه ییبی نووسیوه و یه کی سهیری ده کات و نوسه ره که ده لی: نافه رین بۆ ئهم که سه که خه ته که ی منی به بی عه ییب بینی، واته وه که نه وهی که له راستیدا بی عه ییب بووه ناوا بینی {هه مان سه رچاوه}

به م پییه جهنابی محمدی دارابی مه بهستی له ویه که کاتی پیر سهیری کاره کانی قه له می دروستکردنی کردوه که له حه قیقه تدا هه لئه تیادییه به بی هه لئه بینویه تی و نافه رینی بۆ پیری ئیمه که شته کان به جوانی و وه ک خۆی ده بینی.

ج- عه لامه مرتضی مطه ری: مورته زا موته هه ری له (تماشاگه راز) دا به دوور و درییژی له م مه سه له یه دراوه ئهم بهیته شی به نمونه هیناوه ته وه، نوسه ره به شیکی کتیبه که ی بۆ (سیستمی بوون - چاکترین سیستهمی بوون) ته رخان کردوه و سه ره تا له رای فه یله سوکان

ده کۆلیته وه پاشان نه وه ده خاته روو که عارفه کان پشت به عه قل نابه ستن له م بواره دا و نه وان به بی گه ران بۆ به لگه ئهم سیستمه به بی هه لئه و به چاکترین داده نین، چونکه لای نه وان ئهم بوونه جیلوهی جوانی حه قه و هیچی دیکه، بۆیه ناکی له جیلوهی حه ق هه لئه هه بی، خواجه خۆی به عارف ده زانیت و به م بنه مایهش ناتوانی له لۆژیکی خواجه دا (هه لئه) و ئهم چه مکه نه نییه و بۆچونی خواجهش هه روایه .

جهنابی موته هه ری به م پییه کیه وه له و به یته نه وه ده کۆلیته وه که راستی قسه کانی ده سه لمیتی و دواجار ده گاته سه ر ئهم بهیته ی لیته دا شرۆفه ی ده که یین و سه ره تا نه وه هه لئه یه راست ده کاته وه که له پییه وه نووسیمان و شه ویش وه ک پییشینه کان باوه ری به سیستمی گشتی و بینینی مرۆقه وه هه یه، له بهر نه وهی مرۆق له خواره وه لئی ده روانی ته واری سیستمه که نابینیت و روانین و بینینه که ی به شی و که رتییه و هه رچی بلی بهش و که رتی ده بی، وه که نه وه وایه که مرۆق ته نیا ددان و کاکیله یه کی رووت له روخساریکی جوانی داپۆشراودا ببینی و رای خۆی له سه ر ده رپیت، لیته دا گه ر مرۆق ناشنایه تی به به شه شاراوه کان هه بیته نه وا ده توانی وینایان بکات، به لام کاتی ناشنایه تی به نه یینه کانی نیه ناتوانی وینایان بکات و هه میشه نیگی بهش ده بی، ئهمه له وه که سه دا پیچه وانه ده بیته وه که له سه ره وه سه ییر ده کات و توانای بینینی گشتی هه یه، که وایی نه وهی له سه ره وه سه ییر ده کات دیده ی ته واری واته (عارف) که له خواوه بوون ده بینی، دیده ی ته واری جیا یه له وهی له خواره وه سه ییر ده کات (فه یله سوف و مرۆقی ره مه کی) که دیده ی بهش و ناته واره، له دیده ناته واره که دا هه لئه و که موکورتی در ده که وی به لام کاتی دیده ی ته واره هه بوو هه لئه و که موکورتی نامینی. ئیستا مه بهستی حافز له وه یه که نه که سی به دیدی پاکه ی ته واره به دیده ی پیر واته مرۆقی کامل سه ییر ده کات و ده بینی هه رگیز که موکورتی نابینی.

بۆیه پیری کامل وای وت (وتی هه لئه تیا نیه)، به لام جگه له پیری کامل که موکورتی بینی، چونکه کامل نییه به لام نه سلنه لای پیر، بوون سه یه ری جوانی حه قه و هه رگیز که موکورتی تیا نیه { حاج شیخ مرتضی مطه ری، تماشاگه راز، انتشارات صدرا، ته ران، بی س چ، ۱۶۵-۱۷۵ }.

به رای بهنده لیلی بهیته که له رازی نیو بهیته که وه سه رچاوه ده گری و نه و رازهش به عه شق و خۆشه ویستی حه ق تا راده یه ک روون ده بیته وه، نه گه رنا عه قلانه تی موخته زیله و شیعه و فه لسه فه و ته نانه ت نه شه رییه کانیش نا پره وینیتته وه.

واتای ساده‌ی به‌یته‌کەش گەواهی ئەو راستیە، بە‌لام پاش تەواکردنی ئەم تەبیینیانە رایەکی سەیر و بە‌رای بە‌نده - هەلە - م بینی که واتایەکی میژویی ئەم بە‌یته‌ی داو و رای وایە که ئەم بە‌یته‌ی بۆ (شاه شجاع) نووسراوە، ئەم رایە یاخود ئەم گومانەش (د. سعید حمدیان) خستویەتیەروو، که له کۆتایی (حافظ نامە) داهاوێ {بۆ زانیاری زیاتر بڕوانە حافظ نامە، خرمشاهی، پاشکۆی چاپی سیپه‌م، ج ۲، ۱۴۲۱-۱۴۲۲} هەرچە‌نده‌ جە‌نابی دکتۆر خۆشی زۆر جە‌ختی لە‌سەر ناکاتە‌وه.

۴- شاه ترکان سخن مدعیان می شنود

شمری از مظلومی خون سیاوشش باد

شاهی تورکان سوخه‌نی موده‌ئییان می شنه‌قه‌ده، شەرمی ئەز مەزله‌مەیی خونی سیاوشەش باد.

پادشای تورکان گوی‌ له‌ قسه‌ی موده‌عیان، ده‌گری له‌ سته‌می خوینی سیاوشەش شەرم بیگری. مدعیان: موده‌عیان (لەم بە‌یته‌دا بە‌ واتای هەسودان و بە‌دکاران دیت) مظلومه: سته‌م (پادشای تورکان) لەم بە‌یته‌دا و بە‌ قهرینه‌ی میژویی (سیاوش) دەبی (افراسیاب) ی شای تورکان بی‌ت له‌ سەردەمی کە‌ی‌کاووس و رۆسته‌مدا، ئەفراسیابی سته‌م‌کار و پالە‌وانی ناودار و بکوژی زاوای خۆی (سیاوش) که بووه‌ مایه‌ی هە‌لگیرسانی شە‌رپێکی خویناوی و سە‌ره‌نجام بە‌ ده‌ستی که‌یخوسره‌وی کوری سیاوشەش (بە‌ رای سودی) کوژرا.

سیاوش: کوری کە‌ی‌کاووسی پاداشی ئیترانه و له‌ قۆزیدا ناوبانگی ده‌رکردبوو، وه‌ک ده‌گوتری کە‌ی‌کاووس ژنی زۆری هە‌بووه (سودی ده‌لی ۳۶- ژنی هە‌بووه) یه‌کێک له‌ باوه‌ژنه‌کانی سیاوشەش هە‌ز لەم ده‌کات و داوای کاری خراپی لێ‌ده‌کات و ئە‌میش خۆی بە‌ده‌سته‌وه نادات دواجار باوه‌ژنه‌کە‌ی رقی لێ‌ی هە‌لده‌ستی و لای باوکی (کە‌ی‌کاووس) تاوانباری ده‌کات بە‌وه‌ی که‌ زینای له‌گە‌لدا کردوو و ئە‌ویش بۆ ده‌رخستنی بی‌ گوناھی خۆی ده‌چیتته‌ ناو شاگره‌وه و بە‌ ساغ و سه‌لامه‌تی رزگاری ده‌بی و بی‌گوناھی ده‌سه‌لمینی (چوونه‌ ناو ناگر به‌ مە‌به‌ستی ده‌رخستنی بی‌ گوناھی باوه‌رپێکی ئیترانیه‌ کۆنه‌کانه و پێیان وابوو کاتی تۆمه‌تێک درایه‌ پال‌ که‌سی ده‌بی‌ بچیتته‌ نیو ناگر، ئە‌گەر گوناها‌ربوو ناگر ده‌یسوتینی و ئە‌گەر بی‌ گونا‌ه‌ بوو به‌ سه‌لامه‌تی رزگاری ده‌بی). بە‌لام پاش ئە‌م رووداوه‌ سیاوش له‌ باوکی دلگران ده‌بی‌ت و ئیتران به‌جی ده‌هیلێ و روو ده‌کاته‌ لای ئە‌فراسیابی پادشای تورکان و له‌وی ریزی زۆری لێ‌ده‌گیریت و ئە‌فراسیاب (فرنگیسی) کچی خۆی لێ‌ ماره‌ ده‌کات و ده‌یکاته‌ یه‌کی له‌ نزیکه‌کانی، بە‌لام پاشان هە‌سودان و بە‌دکاران قسه‌ی بۆ هە‌لده‌به‌ستن و لای ئە‌فراسیاب ره‌شی ده‌کە‌ن و ئە‌فراسیابی‌ش به‌ قسه‌یان

ده‌کات و به‌ بی‌ گونا‌ه‌ سیاوش ده‌کوژی، ئە‌م خوینه‌ بووه‌ مایه‌ی شە‌رپێکی درێژ‌خایه‌ن و سه‌خت تا دواجار (ئە‌فراسیاب) به‌ ده‌ستی کە‌ی‌ خوسره‌و کوژرا و کۆتایی هات.

لە‌م بە‌یته‌دا (شای تورکان) ئە‌فراسیاب نییه‌، چونکه‌ خواجه‌ ده‌لی: شای تورکان به‌ گویی هە‌سود و موده‌عیان ده‌کات با شە‌رم له‌ خوینی به‌ ناهە‌ق رزای سیاوشەش بکات.

که‌واته‌ خواجه‌ ده‌یه‌وی بلی ئە‌ی (پادشای تورک) که‌ ئیستا هە‌یت و ده‌ته‌وی به‌ گویی موده‌عیان بکه‌یت و گوی بۆ قسه‌ی ئە‌وان ده‌گری ناگات له‌ خۆت بی‌ به‌ گوییان مە‌که‌ و شە‌رم له‌و خوینه‌ به‌ ناهە‌ق رزاهه‌ بکه‌ و دووباره‌ی مە‌که‌ره‌وه، چونکه‌ ئە‌و خوینه‌ش بۆیه‌ به‌ ناهە‌ق رزای، چونکه‌ شای تورکانی ئە‌وکات (ئە‌فراسیاب) گوی له‌ قسه‌ی ناهە‌زان گرت.

بە‌ رای سودی (شای ترکان) (سوڵتان مە‌نسور) که‌ یه‌کی بووه‌ له‌ سوڵتانه‌کانی ئیلخانی و کوپه‌که‌ی خۆی (اسد) - که‌ یه‌کی له‌ هاویری نزیکه‌کانی خواجه‌ بووه - به‌ قسه‌ و دووزمانی وه‌زیره‌کانی کوشتوووه {ج ۲، ل ۶۸۲ - ۶۸۳}، بە‌لام پێناچی ئە‌م رووداوه‌ له‌ گە‌ل واتای گشتی به‌یته‌که‌دا یه‌ک بگریته‌وه، چونکه‌ - بە‌نده‌ رام وایه - که‌ ئە‌م بە‌یته‌ بۆ که‌سیکه‌ که‌ هێ‌شتا خوینه‌کە‌ی نه‌رژانده‌ و له‌ قۆناغه‌کانی سە‌ره‌تادایه‌ و خواجه‌ ده‌یه‌وی رینگری بکات.

د. خرمشاهی رای (د. معین) ی هێ‌ناوه‌ که‌ پێی وایه (شای ترکان) شاه شجاع بی‌ت و سیاوشیش خواجه‌ خۆی بی‌ت، ئە‌و نووسیه‌یه‌تی: پاش ئە‌وه‌ی هە‌سودان و ناهە‌زان شا شوجاعیان هە‌لنا به‌ هۆی به‌یتی:

(گر مسلمانن ازین است که حافظ دارد

وای اگر از پس امروز بود فردایی)

خوینی حافظ برژی‌ت که‌ گوايه‌ کوفری کردوو و باوه‌ری به‌ قیامه‌ت نییه‌، خواجه‌ ناماژه‌ به‌م رووداوه‌ ده‌کات و مە‌به‌ست له‌ (شاه ترکان) شاه شوجاعه‌ که‌ له‌ سه‌ری داکیه‌وه له‌ (قراخانیان) ی کرمانه‌ و به‌شی له‌ سوپاکه‌شی تورک بوون (حافظ نامە، ج ۱، ل ۴۷۸) {د. هروی} یش لێ‌ره‌دا رای وایه‌ که‌ ئە‌م (شاه ترکان) و (سیاوش) ناماژه‌ نیه‌ بۆ هێ‌چ روداوێکی میژویی و مە‌به‌ستی خواجه‌ گشتییه‌، {هروی ج ۱، ل ۴۴۹}

بە‌ هە‌رحال خواجه‌ نامۆژگاریه‌ک بۆ کار بە‌ده‌سته‌کان ده‌نووسی که‌ به‌ ناهە‌ق خوین مە‌رژن و په‌ند و عیبه‌ت له‌ خوینی به‌ ناهە‌ق رزای سیاوشەش که‌ بووه‌ مایه‌ی شە‌رپێکی دوور و درێژ و وێرانکەر و ه‌ریگرن.

۵- گرچه از کبر سخن با من درویش نغفت

جان فدای شکرین پسته‌ی خاموشش باد

که چیه نهز کيبر سوخن با مهني دهرفيش نهگوفت، جان فيدايي شه کهرين پستهيي خاموشهش باد .

که چي له ته که بوردا قسه ي له گه ل مني دهرويشدا نه کرد، گيان فيداي ده مې نه کراوه ي شيريني وه فسته قې بي .

از کبر: له ته که بوردا، له مه غروريدا با من: له گه ل من شکرين: شيرين، شه کربار پسته: فسته ق، ليږه دا درکيه له ده مې بچو کي يار خاموش: بيده نگ، نه کراوه يار هاته لاي خواجه دهرويشي ني مه و ته که بوري نه يه يشت قسه ي له گه ل بکات، به لام نه م دهرويشه هيشتا هر قورباني يار ده بي، خواجه ده لي: گه چي يار له بهر غرور قسه ي له گه ل مني دهرويشدا نه کرد و روي نه دامې، به لام گياني من قورباني نه ده شه کرباره بيده ننگه ي بيت که وه فسته ق بچو که .

له کورديدا گه ده مې يار به بچووک دابنري (نقول دم) به کار ده پيريت .

۶- چشم از آيينه داران خط و خال ش گشت

لبم از بوسه ربايان بر و دوشش باد

چه شهم نهز نايينه داراني خهت و خاله ش گه شت، له بهم نهز بوسه روبايايي بهر و دوشهش باد .

چاوم بووه يه کي له ناوينه داراني خهت و خالي (روخساري)، خوا بکات ليويشم بيته ماچ فريناني گه ردي .

آينه دار: ناوينه هه لگر خط و خال: خهت و خال، مه به ست له روخساره بوسه ربا: ماچ رفين، ماچ کهر برودوش: سنگ و شان، گه ردي

خواجه به شيويه کي ناراسته وخو ده لي: يار هه ميشه له بهر چاومه چاوم بووه ته ناوينه داري روخساري و هه ميشه ده بينيم، خوابکات ليويشم به گه ردي بگات و بيمه ماچ فريناني گه ردي .

واته خوابکات به يار بگه م .

۷- نرگس مست نوازش کن مردم دارش

خون عاشق به قدح گر بخورد نوشش باد

نه رگسي مهستي نه فازه ش کوني مه ردوم داره ش، خوني ناشق به قه ده ه گه ر بخوره د نوشهش باد .

گه ر چاواني مهستي نهوازشکهری روخوشي، خويني عاشق به په رداخ بخواته وه نوشي بيت .

نوازش کن: نهوازشگه ر مردم دار: خوش ته بيعةت، که سي له گه ل خه لکيدا خولق و خوي چاک بيت و دلي خه لکي به ده ست به يني

چاواني مهستي يار که عاشقان نهوازش ده کات و دليان راده گري و ته بيعة تي جواني هه به، حقه خزيه تي خويني عاشقان پرژينيت و بيخواته وه گه ر نه م کاره ي کرد و عاشقاني کرده قورباني دهستي خوش بي و خوينه که يان نوشي گياني بيت .

۸- به غلامی تو مشهور جهان شد حافظ

حلقه ي بندگی زلف تو در گوشش باد

به غولامي تو مه شهوري جهان شود هافز، هه لقه يي به نده گي زولفي تو در گوشه ش باد . له هه موو جيهاندا حافظ به غولامي تو نوابانگي ده ر کرد، ناواته خوازم نه لقه ي به ندايه تي زولفي تو له گويدا بيت .

مشهور شد: نوابانگي ده کرد

(به غلامی تو) دو مانا ده گيه ني ت، يه که ميان: به غولامي تو دووه ميان به هوي غولامي تووه . له يه که مياندا واته حافظ به وه نوابانگي ده ر کرد ووه که غولامي تو يه، به لام واتاي دووه م واته به هوي نه وه ي که حافظ غولامي تو يه له جيهاندا نوابانگي ده ر کرده .

جاران به نده و غولام بو ناسينه وه يان نه لقه يان له گوي ده ر کن، خواجه ليږه دا ده لي: نه ي ياري حقه به هوي نه وه ي که حافظ به نده ي تو يه و ته نيا سه ر بو تو داده نه وي ني ت له هه موو جيهاندا نوابانگي ده ر کرده، هيوادارم و ناواته خوازم که نه لقه ي به ندايه تي پرچي تو بکريته گوي و هه موو دنيا بيناسي و له گشت جيهاندا بناسريته وه، يا خود ناواته خوازم پرچت به ده وي گويدا بيته وه و نه لقه بکات و به به يه که گه يشت شاد بيم .

نه وه نه شانازي يه که عارفه کان هه ميشه به (يار) حقه وه ده ي که ن و به ندايه تي و عه شقيان بو مه عشوق ده بيته مايه ي گه وره يي و ناوداريان له جيهاني ديار و نادياريشدا .

غەزەلی سەد و سېیەم:

سەلامەتی ھەموو جیھان لە سەلامەتی تۆدایە (بە سلامەتی تۆو بەندە) شەخسی تۆ بە
ھیچ نەخۆشییەک دەردەدار نەبێ.

آفاق: گەردون، جیھان، (نافاق) وشەییەکی قورئانییە و خوای گەورە لە بەرامبەر نەفسی
مرۆفدا ھیناویەتی و فەرمویەتی: "سنرھیم آیاتنا فی الافاق و فی أنفسھم حتی یتبین لھم أنه
الحق" {فصلت/ ۵۳} واتە لە (نافاق ونەفسی خۆیاندا بەلگەیان پیشان دەدەین، تاوھکو روون
بیتەوہ بۆیان کە ئەو حەقە) لێرەدا ھەرچی بەلگەیی گەردوونییە نافاقە و مەبەستی خواجەش
گەردوون و جیھانە عارضە: نەخۆشی شەخس تو: تۆ، خودی تۆ درمەند: دەردەدار
ئەو یار سەلامەتی گەردوون و جیھان بە سلامەتی تۆو بەندە و کاتێ تۆ بێ دەو و
سەلامەت بیت گەردونیش تەندروست و سەلامەتە یاخو تۆ بە ھیچ نەخۆشییەک دەردەدار نەبیت.

سودی

۳- بدین چمن چو درآید خزان یغمایی

رھش بە سرو سہی قامت بلند مباد

بەدین چەمەن چو دەرایەد خەزانی یەغمایی، رەھەش بە سەرقتی سەھی قامت بولەند مەباد.
ئاواتەخوایم کە کاتی خەزانی تالانکەر روودەکاتە ئەم گولزارە، رینگەیی نەکەوئیتە دارسەروی
بەژن ریکی بالابەرز.
بدین: بۆ ئەم، ئەم آید: بێت، پێ بجاتە خزان: خەزان یغمایی: خەزانی تالانکەر
رھش: رینگەیی

خواجە دنیا بە گولزار و باخیک دەزانیت و خەزان بە تالانکەرێک دەزانسی کە کاتی
روودەکاتە ئەو گولزارە تەواوی سەوزاییەکان دەدزی و یاریش لە نێو ئەم باخەیی دنیادا بە
دارسەرویەکی بەژن ریکی بالابەرز دەداتە قەلەم و دەلی: ئاواتەخوایم کە کاتی مەرگ و خەزان
وێک تالانکەرێک پێ دەخەنە نێو ئەم باخەیی دنیاوە رییان نەکەوئیتە لای یاری بەژن ریک
ئەگەرنا ئەویش تالان دەکەن و خەزانی پێدەکەن.

بە درکە دەلیت خوایارم کاتی بەلا روودەکاتە جیھان لە یارم دووربێ.

۴- دران بساط کە حسن تو جلوه آغازد

مجال طعنه ی بدبین و بدپسند مباد

دەران بیسات کە ھوسنی تو جیلغە ئاغازەد، مەجالی تەئەیی بەدبین و بەدپەسەند مەباد.
لەو کۆر و شوئەدا کە جوانی تۆ دەست بە جیلوہبکات ھیوادارم بواری تانەیی بەدبینان و
ناپەسەندان نەبیت.

بەحری موجتەسی ھەشتی مەخبونی مەقسور

(مفاعیلن فعلائن مفاعیلن فعلات)

۱- نتت بە ناز طیبیان نیازمند مباد

وجود نازکت آزردهء گزند مباد

تەنەت بە نازی تەبیبان نیازمەند مەباد، قوودی نازکەت نازەردەیی گەزەند مەباد.
جەستەت پێویستی بە نازی پزیشکان نەبێ، و جودی ناسکیش نازاری زەرەر نەچێژی.
تن: جەستە نیاز: پێویستی نازک: ناسک آزرده: نازارچەشتو
گزند: زەرەر، لێدان، نەخۆشی

خواجە ئاواتەخوایم کە تەن و جەستە (تۆ) یار پێویستی بە نازی پزیشکان و جودی
ناسکی (تۆ) یاریش بە نەخۆشی و دەرد و لێدان نازار نەچێژی.

لای سودی ئەم غەزەلە وەک نامەیی بەسەرکردنەوێ نەخۆشیک بۆ یار یاخود دەسەلاتداریکی
نیو دەولەت نێردراوە {سودی، ج ۲، ۶۸۵}

ئەوێ لە شەرھەکی ھرویدا جینگەیی تێبنییە ئەوخالەییە کە جەخت لەسەر ئەو دەکاتەوہ
ئەم بەیتە بە ھیچ شیوہیەک نامادەیی ھەلگرتنی دەبرینی عیرفانی تێدانییە {ج ۱، ۴۵۲}
پێم وابە ئەم جەختکردنەوہ رەھایەیی دکتۆر پوچەلکردنەوہی ئەو رایانە بێت کە دیوانی حافظ بە
دیوانیکی عیرفانی تەواو دەزانن. ھروی دەلی: قسە لە بارەیی جەستەیی مرۆف و نازار و نیشانەیی
نەخۆشی و دۆعای سەلامەتی مەعشوقەوہ کراوہ و بەیتەکە ھیچ جۆرە نامادەییەکی ھەلگرتنی
دەبرینی عیرفانی تێدانییە و دەکرێ (ئەو) ی باسکراو دۆستیک، مەعشوقیک، پادشا و
ئەمیریک یا ھەر وەسفکراویکی دیکە بێت.

قسەکانی سودی و ھروی تەواون، بەلام جەختکردنەوہکەیی دەھروی بە زیادەپرۆیی دیتە
بەرچاو، چونکە بە سەدان بەیتی لەم شیوہیە لە دیوانی خواجەدا ھەیە (تۆ، ئەو، یار،
مەعشوق، دۆست... ھتد) لای حافظ دەکرێ یاری عیرفانی و زاتی حەق بێت یاخود یاریکی
ئەدەبیانەیی خەیلی بێت و مەرج نییە ھەمیشە یار یا خوا یا کچ بێت.

۲- سلامت ھەمە آفاق در سلامت نوست

بە ھیچ عارضە شەخس تو دردمند مباد

سەلامەتی ھەمە ئافاق دەر سەلامەتی توست، بە ھیچ تاریزە شەخسی تو دەردمەند مەباد.

بساط: كۆزبەرگە تاغاز: سەرەتا جلوه آغازد: دەست بە جیلوه گەری بکات
طعنه: تانە بدبین: بەدبینی، خراپ بین بدپسند: بێ سەلیقه، کەسێ کە هیچ
پەسەند نەکات

خواجە ئاواتەخوازە کە لەو کۆزبەرگە و کۆبوونەوهیەدا یار دەست بە نمایش و جیلوه گەری دەکات
هیچ بوارێک بۆ تانەى مرۆفە بەدبین و بێ سەلیقه کان نەبێت کە تانە لە یار و جوانی ئەو بدەن.

۵- کمال صورت و معنی ز یمن صحت توست

کە ظاهرەت دژم و باطنەت نژند مباد

کەمالی سورت و مەئنا ز یومنی سیههەتی توست، کە زاهیرەت دژم و باتینەت نەژند
مەباد.

جوانی و تەواوی روخسار و مەعنا بە بەرە کەتێ تەندروستی تۆوهیە، خوا نەکات روخسارت
پەڕێشان و ناخ (ناوهوت) غەمگین بێت.

صورت و باطن: دەرەوه و ناوهوه (روخسار و ناخ) یمن: موبارەك، بەرە کەت
دژم: پەڕێشان نژند: غەمگین، خەفەتبار

سودی لە بری (کمال) (جمال)ی هیناوه و لە نوسخەى عەلامە قەزوينیشدا ئەم بەیتە
نەهاتووه، بەهەر حال خواجە دەلێ: جوانی و تەواوی جیهانی دەرەوه و جیهانی ناوهوه لە
بەرە کەتێ تەندروستی تۆوهیە، خوا بکات تۆ هەمیشە شادبیت و روخسارت پەڕێشان و پەشێو
و ناخ غەمگین و خەفەتبار نەبێت.

۶- هەرانکە روى چو ماهەت بەچشم بد بیند

بر آتش تو بجز چشم او سپیند مباد

هەرانکە روى چو ماهەت بە چەشمی بەد بینەد، بەر ئاتەشى تو بجز چەشمی ئو سپیند
مەباد.

هەر ئەو کەسەى کە بە چاوی بەد سەیری روى وەك مانگت دەکات لە ئاگرى تۆدا جگە
چاوی ئەو نەسفەد نەبێت.

سپیند/اسپیند/اسفند: روه کى ئەسپەند/ئەسفەند تۆوی ئەم روه کە/گیایە کە رەش و قاوهین بۆ
لە چاوە چوون دەخرێنە ناو ئاگرەوه و دەسوتێنرێن و بۆنیان بلاودەبێتەوه وەك بوخوور

خواجە دەخوازێت کە ئەوانەى بە خراپە سەیری یار دەکەن و بە چاوی بەدەوه لە روخساری
وەك مانگی دەروانن (تانە دەرانى بەیتی پێشوو) لە جیاتی ئەسفەند چاوی ئەوان لە ئاگرى
دووری تۆ لە چاودا گیانی یان چاوی ئەو بسوتێنرێت و بکریتە قوربانى.

یاخوا ئەوهی چاوی بە تۆدا هەلئایەت لە ئاگرى داخ و غەمدا چاوی بۆ دورخستنهوهی چاو
و نفوس لە تۆ بسوتی.

۷- شفا ز گفتهى شکر فشان حافظ جوی

کە حاجتت بە علاج گلاب و قند مباد

شيفا ز گوفتهی شە کەرفشانی حافظ جوی، کە هاجەتت بە ئیلاجی گولاب و قەند مەباد.

لەش ساغی لە گوتهی شە کەرپرژینی حافظ داوا کە تا پێویست بە چاره سەری گولاو و
قەند نەبێ.

شکر فشان: شە کە پرژین، شە کەر بلاو کەرەوه جوی: داواکە گلاب: گولاو
علاج گلاب و قند: چاره سەریک بووه بۆ بەهێزکردنی دل

لێرەدا و لە بەیتی تەخەلوسدا خواجە ستایشی شیعەرەکانی خۆی دەکات کە دەکری لە بری
دەرمانی دل بە کاربەینرین و دەلێ گوی لە قسە شیرینەکانی حافظ بگرە تا پێویستت بە چاره و
دەرمانی بەهێزکردنی دل نەبێ.

غزه‌لی سه‌د و چواره‌م:

به‌حری هه‌زه‌جی شه‌شی ئه‌خره‌بی مه‌قبوزی مه‌قسور
(مفعول مفاعیلن مفاعیل)

۱- حسن تو همیشه در فزون باد

رویت همه ساله لاله‌گون باد

هوسنی تو همه‌میشه دهر فزون باد، رویه‌ت همه‌ساله لاله‌گون باد.

جواتی تو همه‌میشه له ترۆقی و گه‌شه‌دا بی‌ت و روخسارت ته‌واوی سال گولاله‌ناسا بی‌ت.

فزون: زیادبوون، گه‌شه‌کردن رویت: روت، روخسارت همه‌ساله: ته‌واوی سال،

سه‌راسه‌ری سال لاله: گولاله گون: ناسا، وهک لاله‌گون: گولاله‌ناسا

بی‌گومان مه‌به‌ست له لاله (گولاله‌سوره‌یه)، لی‌ره‌دا خواجه ناواته‌خوازه جوانی یار همه‌میشه

له گه‌شه و نه‌شوفا‌دا بی‌ت و سه‌راسه‌ری سال له (به‌هار و هاوین و پاییز و زستان) رووی وهک

گولاله‌سوره سور و ئال و جوان و پاراو بی‌ت.

۲- اندر سر من خیال عشقت

هر روز که هست در فزون باد

ئه‌نده‌ر سه‌ری مه‌ن خیالی ئیشقه‌ت، هه‌ر روز که هست دهر فزون باد.

هه‌موو روژێک خه‌یالی عیشقی تو که له سه‌ری مندا هه‌یه له زیادبووندا بی‌ت.

اندر: له‌ناو درفزون: له‌زیابووندا

له‌به‌یتی پی‌شودا خواجه ناواته‌خوازبوو که جوانی یار همه‌میشه له نه‌شوفا و زیادبووندا بی‌ت

و لی‌ره‌شدا ناوات ده‌خوازی که خه‌یالی عیشقی یاریش که له سه‌ری خویدا‌یه هه‌موو روژێک له

زیادبوون و گه‌شه‌دا بی‌ت.

۳- هر سرو که در چمن بر آید

در خدمت قامتت نگون باد

هه‌ر سه‌رێ که دهر چه‌مه‌ن به‌ر ئایه‌د، دهر خدمه‌تی قامته‌ت نگون باد.

هه‌ر سه‌رویه‌ک که له باخدا سه‌وزده‌بی‌ت له خزمه‌ت به‌ژنتندا بچه‌میته‌وه.

برایه‌د: ده‌ربیت، سه‌وزبیت، برویت قامت: به‌ژن

نگون: سه‌راوین، چه‌ماوه

دیسانه‌وه خواجه ناواته‌خوازه که ته‌واوی سه‌روه به‌ژن ریکه‌کان له خزمه‌ت به‌ژنی یاردا
بچه‌میته‌وه و سه‌ری ریژی بو دانه‌وینن.

یاخود ده‌کری (نگون باد) به واتسای نیگه‌تیقی وه‌رگرین واته: هه‌رداره‌سه‌رویه‌ک - به‌ژن
ریکێک که له باخدا سه‌وز ده‌بی و دیتته ژیا‌نه‌وه - له ئاست به‌ژنی ریکتدا سه‌راو ژیر بی‌ت و
شکست بخوات، واته له تو به‌ژن‌ریکتر و بالا‌به‌رزتر نه‌یه‌ته باخی ژیان.

۴- چشمی که نه فتنه‌ی تو باشد

از گوهر اشک بجر خون باد

چه‌شی که نه فیتنه‌یی تو باشه‌د، ئه‌ز گووه‌ه‌ری ئه‌شک به‌ه‌ری خون باد.

چاوێک که مه‌فتونی تو نه‌بی‌ت، له گه‌وه‌ه‌ری فرمی‌سکدا ده‌ریای خوین بی‌ت.

فتنه: مه‌فتون: گه‌رۆده و عاشق

خواجه دۆعا له و چاوانه ده‌کات که مه‌فتون و عاشقی یار نابن و ده‌خوازی که هینده مرواری

فرمی‌سک، یاخود فرمی‌سکی خوینین برژی ببیته ده‌ریای خوین.

۵- چشم تو ز بهر دلربایی

در کردن سحر ذو فنون باد

چشمی تو ز به‌ری دلروبا‌یی، دهر که‌رده‌نی سیهر زوفنون باد.

چاوی تو بو دل‌رفاندن له سیهر و جادوکرندا هونه‌رمه‌ند بی‌ت.

ز بهر: بو دلربایی: دل‌فرینی درکردن سحر: له سیهرکردندا

ذو فنون: پره‌ونه‌ر، هونه‌رمه‌ند، که‌سی ناشنایی له‌گه‌ل هونه‌ری زۆردا هه‌بی

دیسانه‌وه خواجه ناواته‌خوازه چاوی یار له سیهر و جادوی دل‌داران رفاندندا هونه‌ری

زۆر بزانی‌ت و شاره‌زا بی‌ت.

۶- هر جا که دلی ست از غم تو

بی صبر و قرار و بی سکون باد

هه‌ر جا که دلی ست ئه‌ز غه‌می تو، بی‌سه‌بر و قه‌رار و بی سکون باد.

له هه‌ر جیه‌ک که دلی هه‌یه له غه‌می تو‌دا، بی‌سه‌بر و قه‌رار و بی نارام بی‌ت.

هه‌ر جا: له هه‌ر جیه‌ک، له هه‌ر شوینی

۷- قد همه دلبران عالم

پیش الف قددت چو نون باد

قه‌دی هه‌مه دیلبه‌رانی ئاله‌م، پیشی ئه‌لفی قه‌ده‌ت چو نون باد.

بالای هممو دولبه‌رانی جیهان له به‌ردهم ئەلفی بالآتدا وهك (نون) بیټ.
 قد: بالآ دلبران: دولبه‌ران، جوانان الف: پیتی الف الف قد: ئەلف بالآ،
 بالآ رێك و جوان چو: وهك نون: پیتی نون
 به ژن و بالآی رێك به رێکی بالآی ئەلف (ا) دراو‌ته قه‌لم، خواجه ده‌لی ئەی یار
 خوابكات، یاخود ئاواته‌خو‌زم که بالآی گشت جوانانی جیهان له به‌ردهم بالآی رێکی وهك الف
 (ا) ی تۆدا بچه‌میته‌وه و بیته نون (ن).

۸- هر دل که ز عشق توست خالی

از حلقه‌ی وصل تو برون باد

هر دلی که ئەز ئیشقی توست خالی، ئەز هه‌لقه‌یی قه‌سلی تو برون باد.
 هه‌ردلی له عه‌شقی تۆ خالییه، له ئەلقه‌ی وه‌سلی تۆ دوور بیټ (له‌ده‌ره‌وه‌بی).
 خالی: به‌تال، خالی برون: ده‌ره‌وه برون باد: دووربیټ، له ده‌ره‌وه بیټ
 خواجه بۆ وه‌سلی یار و ئەلقه‌ی وه‌سل و به‌یه‌گه‌یشتن مه‌رجی عه‌شقی له دلدا داناره و ده‌لی
 که‌سێ که ئەم عه‌شقه‌ی له دلدا نییه، نه‌که‌وتنه‌ نۆ بازنه و ئەلقه‌ی به‌یه‌گه‌یشتنی تۆوه. له
 هه‌ندئ نوسخه‌دا میسراعی یه‌که‌می ئەم به‌یته به‌م شیوه‌یه‌یه:
 هرکس که نباشدش فراقی. واته: هه‌رکس که فیراقتیکی نه‌بیټ

۹- لعل تو که هست جان حافظ

دور از لب هر خسیس دون باد

له‌ئلی تو که هست جانی هافر، دور ئەز له‌بی هه‌ر خه‌سیسی دون باد.
 لیوی تۆ که گیانی حافظه، دور بیټ له لیوی پیسه نزمه‌کانه‌وه.
 لعل: لیوی وهك له‌عل سور دون: کهم، نزم، سوک
 ئەی یار لیوی سوری وهك له‌علت که وهك گیانی حافظه وایه و هینده‌ی گیانی خۆشی ده‌وی
 یاخود وهك گیانه و حافظ به‌و زیندوه‌ ئاواته‌خو‌زم دور بیټ له لیوی مرۆقی نزم و سوک و
 که‌مه‌کان و هه‌رگیز به دیدارت شادنه‌بن و قسه‌ت له‌که‌لدا نه‌که‌ن.
 له نوسینه‌وه و وه‌رگرتنی ئەم غه‌زه‌له‌دا جیاوازییه‌کی زۆر له نیوان نوسخه‌کاندا - ته‌نانه‌ت
 له دیرینترین نوسخه‌کانیشدا - به‌دی ده‌کریت که ته‌نانه‌ت ده‌گاته ئاستی میسراع و به‌یته‌ش،
 هه‌ر بۆیه لیڤه‌دا تی‌مه په‌یره‌ویمان له نوسخه‌ی جه‌نابی (عه‌لامه قه‌زینی) و (قاسم غنی) کرد به
 ئاماژه به‌وه‌ی که هه‌ندئ جار پشتمان به (عبوضی) ئەمه‌ش له‌به‌رئه‌وه‌ی که له‌لایه‌که‌وه
 هه‌له‌سه‌نگانندن و هه‌لبێژاردن نه‌یده‌گه‌یاندینه ئەجمامیکی ویستراو و له‌لایه‌کی دیکه‌وه له‌کاره
 سه‌ره‌کیه‌که‌ی خو‌مان لاما‌ن ده‌دا، بۆیه ئەو نوسخه‌مان کرده بناغه.

غەزەلی سەد و پینجەم:

به‌حرى هه‌زه‌جى هه‌شتى نه‌خره‌بى مه‌كفوئى مه‌قسور

(مفعول مفاعيل مفاعيل مفاعيل)

۱- دیراست که دلدار پیامی نفرستاد

ننوشت کلامی و سلامی نفرستاد

دیره‌ست که دلدار په‌یامی نه‌فره‌ستاد، نه‌نقیشت که لامی یو سه‌لامی نه‌فره‌ستاد.
 ده‌می‌که که دلدار په‌یامیکی نه‌ناردوه، قسه‌یه‌کی نه‌نوسیه‌وه و سه‌لامیکی نه‌ناردوه.
 دیراست: ده‌می‌که، ماوه‌یه‌کی زۆره پیام: په‌یام نفرستاد: نه‌نارد
 خواجه ده‌می‌که له لایه‌ن یاره‌وه هه‌یچی پی نه‌گه‌یشتوه، نه داوا و په‌یامیک نه سه‌لامیک.
 بۆیه لیڤه‌دا ئەو ئارامیه‌ی نامیټ و هه‌ستی خۆی ده‌رده‌په‌ری.

۲- صد نامه فرستادم و آن شاهى سواران

پیکى ندوانید و پیامی نفرستاد

سه‌د نامه فره‌ستادم و ئان شاهى سه‌قاران، په‌یکى نه‌ده‌قانیید و په‌یامی نه‌فره‌ستاد.
 سه‌د نامه‌م نارد و ئەو شای سوارانه قاسیدیکی ره‌وانه نه‌کرد و په‌یامیکی نه‌نارد.
 شاهى سواران: شای سوارچاکان (د.هروی) ده‌لی: ئاماژه‌یه بۆ شا شو‌جاع، چونکه ئەو به
 (ابو الفوارس) ناسرابوو پیک: قاسید، نامه‌به‌ر نداوانید: نه‌خسته ری،
 ره‌وانه نه‌کرد

ئەم به‌یته جگه له‌وه‌ی که دووباره‌کردنه‌وه و جه‌ختکردنه‌وه‌یه له‌سه‌ر واتای به‌یته یه‌که‌م، ئاماژه
 به نامه‌ ناردنی خودی شاعیر ده‌کات و ده‌لی من نامه‌ی زۆرم بۆنارد - سه‌دان نامه‌م بۆ نارد - به‌لام
 ئەو شای سوارچاکانه نه‌نامه‌به‌ریکی خسته ری تا نامه‌م بۆ به‌یته‌ی نه‌ په‌یامیکی نارد.

۳- سوی منى وحشى صفت عقل رمیده

آهو روشى کبک خرامى نفرساد

سوئی مهنی قه‌هشی سیفه‌تی ئەقل ره‌میده، ئاهو ره‌قشی که‌بک خو‌رامی نه‌فره‌ستاد.
 بۆ لای منی کتویی سیفه‌تی عه‌قل له‌سه‌ردا نه‌ماو، نامه‌به‌ریکی نه‌نارد که ره‌وتی له‌ئاسک
 و ناز و خه‌رامی له‌که‌و به‌چیت.
 سوئی: بۆ لای وحشی صفت: کتویی سیفه‌ت، که‌نارگرتوو له‌خه‌لک
 عقل رمیده: عه‌قل رۆشتوو، عه‌قل له‌سه‌ردا نه‌ماو آهو: ئاسک

رهوش: شیبواز آهو روش: نهوهی که وهک ناسک روشتنی جوانی ههیه کبک: کهه و خرام: به ناز روشتن، خهرام کبک خرام: به ناز روشتنی وهک کهه خواجه وهسفی خۆی دهکات که سیفتهی کیتیوی وهرگرتوه و تاقهتی ناو خهلهکی نهماوه و گۆشهگیر بووه و عهقلی له سهزیدا نهماوه. له راستیدا ئەم دووسیفهته (گۆشهگیری و عهقل لهسهردهکردن) سیفتهی عارف و ریبوارهکانی ریگهی تهریقتهن، چونکه (عهقلروشتوو) تاماژیه به کهسی که له تاو عهشقی زۆر نیدی پروای به عهقل نامینی. دهلی: (نهو) نامه بهریکی ناسک رهوت و ناز و خهرامانی کهوی بو منی کیتیوی سیفتهی عهقل روشتوو نهنارد.

۴- دانست که خواهد شدنم مرغ دل از دست

وز آن خط چون سلسله دامی نفرستاد

دانست که خواهد شوده نه مورعی دل نهز دهست، فهز نان خهتی چون سیلسیله دامی نهفرهستاد.

زانی که بالندهی دل له دهست دهچیت، کهچی لهو خهته وهک زنجیرهی داویکی نهنارد.

دانست: زانی خط: خهتی روخسار، پینکهاتهی ریکی روخسار یاخود گهندهموی سه روخسار سلسله: زنجیر خط چون سلسله: خهتی زنجیر ناسا دامی: داویک

(بالندهی دل لهدهست چوون) به مانای بالندهی دل ههلهترین یاخود لهناوچوون و لهدهستچوونی به کجاری، ههروهها (خط) دهکری خهتی روخسار بیت یاخود خهتی نووسینی نامه بیت که سودی به واتای داویکی لیکداوتهوه و وهک زنجیرهیه و دیردیر نامهی پی دهنووسری {سودی، ج ۱، ل ۴۹۸}

کهواته مانای بهیته که دهبیته: لهگهله نهوهی یار دهیزانی بالندهی دل له دهست دهچیت و له شهقهی بال ددها و ناواره و سهرگهردان دهبیت، یاخود به به کجاری لهناو دهچی، کهچی له خهتی روخساری که وهک زنجیر ریکه، داویکی نهنارد دل می پیتی بهند بکهه و پیوهی بههستم، یاخود نامهیهکی به خهتی (مسلل) - جوهره خهتیکی ئیسلامیهیه - {هروی، ج ۱، ل ۶۳} بو نهناردم وهک داو دل راگیری و ههلهفری.

له ههر حالیکدا کاتی خواجه دل پی پهشیوی خۆی دهبینی و دهزانی یار ناگاداری حالیهتی و جیلوهگهری ناکات ئەم ههسته دهردهبری.

۵- فریاد که آن ساقی شکر لب سرمست

دانست که مخمورم و جامی نفرستاد

فریاد که نان ساقی شه کهکهر له بی سهزمهست، دانست که مهخومرم و جامی نهفرهستاد.

هاوار که نهو ساقیه شیرینلیوه سهزمهسته زانی که مهخومرم و پینکیکی نهنارد.

شکر لب: لیتوشیرین، شیرین لیو سرمست: سهزمهست و سهزخوش، موستهغنی (کهسی که پیوستی به کهسی دیکه نییه)، مهغرور محمور: خومار، سهزخوش لیوهدا خواجه یاری به (ساقی) داوته قهلههه و دهلی: ههی داد و بیداد، له کاتیکدا نهو ساقیه شیرین لیوه (دهکری به شیرین کهلامیش واتای لیکدریتهوه) بی نیازه شهیزانی که من نههلی عهشق و موحهبهتم و وهک رهندانی دیکه مهستی عهشقم کهچی جامیکی عهشقی بو نهناردم.

۶- چندان که زدم لاف کرامات و مقامات

هیچم خبر از هیچ مقامی نفرستاد

چندان که زدهم لافی کهرامات و مهقامات، هیچم خهبر نهز هیچ مهقامی نهفرهستاد.

ههرچهنده که لافی کهرامات و مهقامات لیدا، هیچ خهبرریکی له بارهی هیچ مهقامیکهوه نهنارد.

چندان: ههرچهنده زدم لاف/لاف زدم: لاف لیدا کرامات: کهرامات، کۆی کهرامته واته: گهوهی، بهلام له عیرفاندا به واتای کاره ناناساییهکانی پیغهمبهزان و وهلیهکانی خوایه، جیاوازی کهرامات له (موعجیزه و وهجی) نهوهیه که ئەم دوانهی داویکی تاییهته به پیغهمبهزانهوه، جیاوازی کهرامات و کاره ناناساییهکانیش (خوارق العاده) لهوهدایه که کهرامات به هوئی نزیکه مرۆف له جیهانی بالا و بو مهبهستی بالا، بهلام ههموو (خارق العاده) یهک کهرامات نییه.

مقامات: قوناغه جیاوازهکانی تهریقته وهک مهقامی (تۆبه و وهرع و زوهد و فهقر و سهبر و تهوهکول و فهنا) که مرۆف پیتی دهگات.

خواجه دهلی ههرچهنده من لافی نهوهم لیدهدا که مهقام بریوه و خاوهن کهراماتم بهلام نهو یاره هیچ ههوالیکی له بارهی هیچ مهقام و مهنزل و قوناغیکهوه بو نهناردم.

له راستیدا واتای بهیته که قووله و لهو ههسته شهووی که ریبواری ریگهی تهریقته پاش دروستکردنی شتیکی وههمی له خهیالی خۆیدا و لای خهلهکانی دیکهش دهزانی که زانی نهو که مهقامات و کهرامات به دهستیتهی هیچ ههوالیکی بو نهناردوه.

۷- حافظ به ادب باش که واخواست نباشد

گر شاه پیامی به غلامی نفرستاد

هافز به ئهدهب باش که فاخواست نهباشه، گهر شاه پهيامی به غولامی نهفرهستاد. حافظ به ئهدهب به، چونکه ئهگهر پادشا پهيامیکی بۆ غولامیک نه نارد جیگه ی گزاندنه نییه.

به ادب باش: به ئهدهب به واخواست: لیپرسینهوه، گزاندنه

خواجه پله و پایه ی خۆی و یار (پادشا) ئهوکاره ی پاشا (نامه نه ناردن) بیرى خۆی دهخاتهوه و پیی وایه که ئهگهر بیتو زیاتر بلیت ئیدی له سنوور دهردهچیت و ده بیته مایه ی بی ئهدهبی خواجه به خۆی دهلی:

حافظ به ئهدهب به و هیچی زیاد مهلی، چونکه کاتی پادشا پهيام و نامه یهک بۆ غولامیک نه نیری لیپرسینهوه ی دهرباره ناکریت و جیگه ی گزاندنه نییه.

د. هروی سهبارت به کاتی نویسنی ئهه غهزه له رای (د. غنی) هیئاوتهوه که پیی وایه رهنگه له رۆژگاری رۆشتنی شا شوجاع له شیراز و دهسهلاتی شا مهجود واته له نیوان سالانی (۷۶۵ - ۷۶۷) دا نووسراوه و خۆیشی پیی وایه که (شاه سواران) ی بهیتی دوهم پالپشتی ئهه رایه دهکات. { هروی، ج ۱، ل ۴۶۵ }

غهزه لی سه د و شه شه م:

به حری ههزه جی ههشتی ئهخره بی مه کفوفی مه قسور

(مفعول مفاعیل مفاعیل مفاعیل)

۱- پیرانه سرم عشق جوانی به سر افتاد

وان راز که در دل بنهفتم بهدر افتاد

پیرانه سه رهه م ئیشقی جهقانی به سه ر ئوفتاد، فان راز که دهر دل بنهوفته م به دهر ئوفتاد. له کاتی پیریدا عهشقی جوانیی که وتسه وه سه رم و ئهه رازه ی که له دلدا شار دبوومه وه دهر کهوت.

پیرانه سر: له پیریدا، له کاتی پیریدا به سرافتادن: که وتنه سه ر بنهفتم: شار دبوومه وه بهدر افتارد: دهر کهوت، ئاشکرا بوو

ببگومان عیشق هه میسه له ناخ و دلی مرؤقدا وجودی هه بیه و وهک رازیکی شار او هیه، ئهه م عیشقه (عهشقی هه رچی بیت) زیاتر له سه رده می لاویدا گوزارشتی لی ده کریت و پیره کامله کان که متر دو چاری ئهه گوزارشت کردانه ده بنه وه، به لام خواجه ده لی: من له پیریدا عهشقی لاویم که وتسه وه سه ر و ئهه نهیینی و رازه ی عهشق که له دلدا هه شارم دا بوو ئاشکرا بوو.

جهنابی سودی ئهه ره تده کاته وه که له (جوانی دا) (ی) مؤرفیمی دروستکردنی ناوی واتایی بیت (مصدری)، به لکو به نیشانه ی نه ناسراوی ده زانیت و واتای (جوانی) ناوی واتایی به هه لسه ده زانیت و بهه م شیوه یه به یته که واتا ده کات، له پیریدا عهشقی جوانیک/لاوینک که وته سه رم و به وهش ئهه نهیینییه ی که له دلدا بوو بلا بوویه وه و بووه چیرۆکی سه رزاران { ج ۲، ل ۷۰۰ }.

۲- از راه نظر مرغ دلم گشت هواگیر

ای دیده نگه کن که به دام که در افتاد

ئهه راهی نه زهر مورغی دله م گهشت هه فاگیر، ئه ی دیده نیگه هه کون که به دامی که دهر ئوفتاد.

بالتده ی دلم له ریگه ی سه یر کردنه وه هه لقری، ئه ی چاو سه یر که که که وتوه ته داوی کیوه.

نظر: چاو، سه یر کردن هواگیر: بۆ به رزی فرین، هه لقرین گشت هواگیر: هه لقری نگه کن: سه یر که که بدام که: که به داوی کیوه

خواجه دلّی خوئی به بالئندهیهك ده داته قه لّم كه به هۆی (نظر) نه زه ربازییه وه هه لّفریوه و چو ته نیو ئاسمانی دوابی نه هاتووی عه شقه وه، نیستا به چاری ده لّی ئه ی دیده سهیركه و بزانه دلّم كه به هۆی (نظر) وه هه لّفری كه وتوته داوی چ كه سیكه وه و عاشقی كی بووه. واته دلّ كه جوانی بینی چوه نیو ئاسمانی عه شقه وه، ناخۆ به داوی چ عه شقیكه وه بووه.

(نظر) سهرباری ئه وهی كه واتای بینین/ چاوه گه یه نیّت له زاراوهی عیرفانیدا بریتیه له وردبوونه وه له كاروباری راستیه كانی موجودات، ههروهها (نظر) یاخود سهیرکردنی مرۆقه یا سهیرکردنی خودایه بۆ مرۆقه كه دووهمیان عینایهت و رهجمهتی خودایه.

به ره چاوه کردنی ئه م واتایه ی (نظر) به یته كه ئه م دوو لیکدانه وه یه ی دیکه ش هه لّده گری:

۱- له ریگه ی وردبوونه وه له راستیه كان و كاروباری مه وجوداته وه، بالئنده ی دلّم له شه قه ی بالیدا و چوه نیو ئاسمانی عه شقه وه.

ب- له ریگه ی وردبوونه وه له (نظر) ئیلاهی و رهجمهت و ناگایی ئه وه وه، بالئنده ی دلّم له شه قه ی بالیدا و چوه نیو ئاسمانی عه شقه وه.

۳- دردا كه از آن آهوی مشکین سیه چشم

چون نافه بسی خون دلم در جگر افتاد

دهردا كه ئه زان ئاهویی موشكینی سیه ه چه شم، چون نافه به سی خونی دلّم دهر جگهر ئوفتاد.

به داخه وه (حه یف) كه له بهر ئه و ئاسكه میسكباره چاوه شه وهك نافه خوینی زۆری دلّم رزایه جگهرمه وه.

دردا: حه یف، وشه ی ئه سه فه، به داخه وه ازان: له بهر ئه و موشکین: میسكبار سیه چشم: چاوه ش نافه: وهك چهند جاری دیکه گوتراوه (نافه) کیسه یه کی بچوکه كه له ژیر سکی ئاسکی نیری خوته ندایه و ماده یه کی قاوه یی تیدایه كه بۆنی خو شه و پیی ده گوتری میسك و ئه م ماده یه خوینی ئاسكه یاخود خوینی دلّی ئاسكه بس: زۆر خون دل در جگر افتادن: (خوینی دل رزانه جگهره وه) ئه م ئیدیه مه به واتای په ریشان حالّی و نا په حه تی دیت.

خواجه ده لّی له بهر ئه و یاره كه وهك ئاسکی میسكبار بۆخۆشه و چاوه شه، وهك ئاسکی خوتهن خوینی دلّم رزاهه ته جگهرم و بووه ته نافه ی خوین، ئه مه سه رباری ئه وه كه مه به سستی له په شیو حالّی و نا په حه تیه، بیخه ره وه ی ئه وه شه كه ده گوتری کاتی ئاسکی خوتهن، بیری ولاتی خوئی ده کاته وه خوینی دلّی ده پرژیتته ناو نافه و ده بیته میسك، به م واتایه ش خواجه ده لّی: له

ئه نجامی دووری ئه و ئاسكه چاوه شه بۆخۆشه (یار) وهك ئاسکی خوتهن خوینی دلّم ده پرژیتته نافه ی جگهرمه وه.

۴- از رهگذر خاک سر کوی شما بود

هر نافه كه در دست نسیم سحر افتاد

ئه ز ره هگزه ری خاکی سه ری کویی شوما بود، هه ر نافه كه دهر ده سستی نه سیمی سه هه ر ئوفتاد.

هه ر نافه ی بۆنیك كه كه وتوته ده ست شه مالی به ره به یان، له ریی خاکی سه ره کۆلانی ئیوه وه بووه.

رهگذر: گوزه رگه، ری در دست افتادن: ده سته كتوتن، كه وتنه ده ست

خواجه پیی وایه كه شه مالی به یانیا بۆخۆشه و بۆنی خو شی پیه (ئیدی هه ر بۆنیك بیت) له بهر ئه وه یه كه ریی كه وتوته کۆلان و ئاستانه ی یار و له و پیه ئه و بۆنه خو شه ی هینا وه.

مه به سته له وه یه كه کاتی بۆنی سروشت خو شه و شه ما ل بۆنی خو شی سروشت په خش ده کات، له بهر ئه وه یه كه بۆنی خو شی تو به سروشت دراوه، ئه م بۆنه عیرفانیه و عارفه كان پیمان وایه جوانی و بۆخۆشی و چاکی و هتد... ی سروشت له جوانی و بۆخۆشی و چاکی و هتد... ی یاره (حق) وه سه رچاوه ده گری.

۵- مژگان تو تا تیغ جهانگیر بر آورد

بس کشته ی دل زنده كه بر یكدگر افتاد

موزگانی تو تا تیغی جههانگیر بهر ئاقه رد، به س کوشته یی دلزینده كه بهر یه کدیگه ر ئوفتاد. کاتی برژانگی تو شمشیری جههانگیری ده رهینا، کوزراوی دلزیندووی زۆر به سه ر یه کدا كه وتن. مژگان: برژانگه كان، کۆی (مژه) یه، به لّام لیره دا به شیوه یه کی گشتی به کارهاتوه نه وهك بۆ کۆ تا: لیره دا به واتای (له و کاته وه ی كه / کاتی كه) تیغ: شمشیر

جههانگیر: جههانگیر تیغ جههانگیر: شمشیریك كه جههان بگریت و بیخاته ژیر چنگی خوئی برآورد: ده رهینا کشته: کوزراو دل زنده: دل زیندوو، دل بیدار، هۆشیار بر یكدگر: به سه ر یه کدا

به خه مزه ی چاوانی یار (دل بیداران) ده کوزرین و گرفتاری عه شق ده بن، (دل بیداران) سیفه تی عارفه کانه و دل مردوان ناعارفه کانه، جوانی و جیلوه ی یار ته نیا کاریگه ری له سه ر عارفه كان ده بیت.

بۆیەش کاتی برژانگه‌کانی یار دەست بە جیلوه‌گری غەمزە دەکات کۆژراوی زۆری دژیندوو بەسەریه‌کدا دەکەون و شارا دەبن.

٦- بسن تجربه‌کردیم درین دیر مکافات

با دردکشان هرکه درافتاد برافتاد

بەس تەجرەبە‌کەردیم دەرین دەیری موکافات، با دوردکەشان هەرکە دەرفوتاد بەرفوتاد. زۆر تاقیمانکردەوه هەرکەس لەم دیری پاداشتەدا دوژمنایەتی لەگەڵ بادەنۆشاندا کرد لەناوچوو.

تجربه‌کردیم: تاقیمانکردەوه دیر: عیباده‌تگا، لیژەدا مەبەست لە جیهانه

دیر مکافات: واتە جیهانیک که جیگه‌ی پاداشتی چاکه و خراپه‌یه

دردکشان: بادەنۆشه‌ه‌ژاره‌کان درافتاد: دوژمنایەتی کردن، رووبه‌رووبوونەوه

برافتاد: تیاچوو، لەناوچوو

لە غەزەله‌کانی سەرەتادا جیاوازی نیوان (شەرابی ساف و درد) مان خستەروو (دورد) شەرابی خلتەدارە، چونکە هەژاره‌کان پاره‌ی کپینی شەرابی سافیان نییه، (درد) دەکپن و لیژەدا مەبەست لە (دردکشان) بادەنۆشه‌ه‌ژاره‌کانە و واتای تەواوی عارف و سۆفیه‌ه‌ژاره‌کانە که لە عەشقی مەعشوقی حەقدان و بە روالەت هەژارن، بە‌لام لە ناخیاندا وەلی خودان خواجه لیژەدا دەلی لەم دونیایەدا زۆرمان تاقیکردەوه که ئەو کەسانە‌ی شەرپ و سوکایەتی بەو عاشقانه یا عارفانه‌دەکەن تیاچون و بە پاداشتی خراپەکانی خۆیان گە‌یشتون.

(دیر مکافات) که سیفەتی دونیایه‌ی له کوردیدا بەم پەندە جوانه‌ گوزارشتی لێکراوه که دەلی: "هەرچی بچینی ئەوه دەدووریتەوه".

٧- گر جان بدهد سنگ سیه لعل نگرده

با طنیت اصلی چه کند بدگهر افتاد

گەر جان بدهد سەنگی سیه‌ه‌ لەئەل نەگەرده‌د، با تینەتی ئەسلی چه کونەد بەدگوه‌ر ئوفتاد.

گەرگیانیش بدات بەردی رەش نابیتە یاقوت، چی بە سروشتی ئەسلی خۆی بکات لە رەگەزی خراب دروست بوو.

جان بدهد: گیان بدات، گیان بیه‌خشی و فیدای کات سنگ: بەرد لعل: یاقوت، بەردی گرانبە‌های بریسکه‌دار طینت: سروشت، خاکی ئەسلی

ئەو بەردە‌ی که دەبیتە یاقوت لە ئەسل و بنچینه‌دا جیاوازه‌ لە بەردی رەش و بەردی رەش هەرگیز نابیتە یاقوت، ئیدی هەرچی بکات و هەرچە‌نده‌ قوربانی و فیداکاری لەم پیناوه‌دا بدات، چونکە سروشتی ئەسلی ئەو مایه‌ی بوونە یاقوت نییه و هیچیش لەگەڵ ئەم سروشتە‌دا ناکریت.

(لعل) مرۆقی عارف و عاشقه‌ دژیندوه‌کانن و خواجه‌ دەلی: مرۆقی خراب که هەر لە بنه‌رتدا قەلبه‌ ناتوانی بەرزبیتەوه‌ بۆ پله‌ی عارف و ئەمەش لەبەر بەد سروشتیه‌کە‌یه‌تی و گلە‌کە‌ی خراپه‌ و هیچیشی لەگە‌ڵدا ناکرێ.

ئەم بەیتە جگه‌ لەوه‌ی که پله‌ی عارفی به‌ شیاری هەموو کەسی نازانی، بە‌لگه‌یه‌کیشه‌ لەسەر بۆچوونی جە‌بریانه‌ی ئەشعەریانه‌ی خواجه‌.

٨- حافظ که سر زلف بتان دستکشش بود

بس طرفه‌ حریفی ست کەش اکنون به‌ سرافتاد

هافر که سەری زولفی بوتان دەستکە‌شەش بود، بەس تورفه‌ هە‌ریفیست کەش ئە‌کنون بە سەر ئوفتاد.

حافر که سەری زولفی جوانان دەستراکیشە‌ری بوو، عە‌جەب هاورپیه‌که‌ که ئیستا بە سەردا کەوتوو.

دستکش: دەست راکیشە‌ر، کەسی دەستی کویر بگریت و ریی پیشان بدات طرفه‌: عە‌جەب، سە‌یر حریف: هاورپ، هاورپشه‌ (هاوباده) به‌ سرافتاد: بە‌سەردا کەوت حافظ ئە‌و کە‌سه‌ی که سە‌ری پرچی یاران و مە‌عشوقان وە‌ک دەستراکیشە‌ر و ری پیشانده‌ری بوو عە‌جەب هاورپیه‌که‌ بسو، بە‌لام ئیستا که پرچی جوانان ریی پیشانادات وە‌ک کویران بە‌سەردا کەوتوو.

واته‌: گەر سە‌ری زولفی بوتان نە‌بیت (نە‌پینی گە‌ردوون) ئە‌وا حافر وە‌ک کویرپیه‌که‌ و سە‌راوبن دە‌کە‌وتتە‌ چالە‌وه‌.

ئە‌م بە‌یتە پالپشتی ئە‌و رایه‌مان دە‌کا که نە‌پینییه‌ خوداییه‌کان کاربگه‌ریه‌کی زۆری لە‌سەر خواجه‌ هیه‌یه‌ و لە‌ زۆربە‌ی کاتدا نامادە‌یی لە‌ غە‌زە‌له‌کانیدا هیه‌یه‌ و بە‌ پرچ و لولی پرچ و سە‌ری پرچ و هتد گوزارشتیان لی‌ دە‌کات.

غەزەلى سەد و حەوتەم:

بەحرى رەمەلى ھەشتى مەخبونى ئەسلەمى مۇسبەغ
{فاعلاتن فعلاتن فع لاتن}

۱- عكس روى تو چو بر آينهى جام افتاد

عارف از خندهى مى در طمع خام افتاد

ئەكسى روى تو چو بەر ئايىنەيى جام ئوڧتاد، ئارىڧ ئەز خەندەيى مەى دەر تەمەئى
خام ئوڧتاد .

كاتى وئەنى روى تو كەوتە سەر ئاوينەيى پىكەو، عارف لە خەندەي مەيەو كەوتە نىو
ئومىدى ناكامى ھەزرەو .

عكس: وئەنى آينه: ئاوينە طمع: ھىوا، بەتەمايون
خام: ناكامل، ھەزرە

ماناى سەرزارى بەيتەكە تا رادەيەك ماناى قولئىشى جۆرە تانەيەكە لە عارف، لە
كاتىكدا عارف نە لە حافظدا و نە لە دەقەكانى دىكەدا جىگەى رەخنە نەبوو و كەسىكى
كامل بوو كە لە بەرامبەر سۆڧىدا دانراو، چونكە سۆڧى لە ديوانى حافظدا ئەو كەسانەيە كە
ئىدىعاي عىرفان دەكەن و جگە لە جل و بەرگ و روكارى دەرەويان ھىچ رىنمايىيەكى عىرفانى
پەيپەو ناكەن .

د . خورەمشاھى پىنى واىە كە تەنيا ئەمجارە (عارف) بە واتاى نىگەتئىقى لە ديوانى حافظدا
بەكارھاتوو كە ئەم واتايش شايستەي سۆڧىيە {خرمشاھى، ج ۱، ل ۱۳۸}

د . ھروى كە ئەم واتا نىگەتئىقىيە بە عارف داو، لە شەرحى ئەم بەيتەدا نوسىيەيتى :
شەپۆلى ھىواشى شەراب لە لىواری پىكدا لاي شاعىر خەندەي (مەى) يە و كاتى كە
مەعشوقئىش پىك بۆ لىوى دەبات، وئەنى روخسارى دەكەوتتە سەر پىكەكە و لەگەل لەرىنەوئى
شەرابەكەدا تىكەلاو دەبى، وادەردەكەوئى كە مەعشوق پىدەكەنى و عارف دەكەوتتە ھەلەو و
خەندەي مەى بە بەزەى رازى بونى مەعشوق دەزانئىت و دەكەوتتە نىو ئومىدى ھەرزەى
بەيەكگەيشتنەو {ج ۱، ل ۴۷۰} ئەو تەعبىرە عىرفانىيەشى جەنابى د . ھروى لىنى وەردەگريئ
برىتئىيە لە: عارف گومانى واىە كە نەئىنەكانى دروستبونى جىھان ئەوئىيە كە لە كاتى سەكر
(مستى) و سەرخۆشئىدا لە وئىناى شىرىنى ئەودا رەنگىداوئەتەو {ھەمان}

وہك بلئى كە رىكەوتئىكى تەواو ھەبئت لەسەر ئەوئى كە ئىدى خواجە لەم بەيتەدا
(عارف) ى بە واتاى سۆڧى دانارە و لە تەواوى ديوانەكەشئىدا تەنيا لەم بەيتەدا بەم شىوئىيە
ناوى دەبات، بەلام بە رەچاوكردنى ئەم خالە گرىگەى كە خواجە جگە لەم بەيتە (عارف) بە
كەسايەتى نىگەتئىقى وەسڧ نەكردوو ماناى دووئى مەى بەيتەكە دەست دەكەوتت كە لەگەل
راى سوڧىدا يەكەگريئتەو .

بەر لە ھەر قەسەيەك پىويستە ئەو بەلئىن كە فەزاي ئەم غەزەلە تا سەرتئىسقان فەزايەكى
عىرفانى/ ئايىنەيە و بە ھىچ كلوجىك ناچئتە نىو فەزا كۆمەلايەتى، مئزويى، سىياسى، ئەدەبىي
و خەيالىيەكانەو . ھەربۆيە پىويستە لە نىو فەزاي عىرفانى/ ئايىنى دا لە دوى واتايەكى قوولئى
دىكە بگريئ . عارف لە فەرھەنگى زاراوہ عىرفانىيەكاندا بەم شىوئىيە پىناسەكراوہ: عارف
كەسىكە كە ھەزرەتى ئىلاھى ئەوى كەياندوئەتە پلەى شھودى زات و ئەسما و صىڧاتى خۆى و
ئەم مەقامەش لە رىگەى حال و كەشڧەو پىي گەيشتوو نەوہك لە رىگەى زانست و
زانباريىوہ {كاشانى - اصطلاحات}

ياخود دەئىن عارف كەسىكە كە گەيشتوئە فەنا لە ھەقدا، بەلام ھىشتا بە مەقامى (بقاء
باللہ) نەگەيشتو .

ھەروہا (مەعسوم علىشاھ) لە (طرائق)دا نوسىويەتى: عارف كەسىكە كە بە
شىوئىيەك پەرسئشى خوادەكات كە ئەو بە شىاوى پەرسئ دەزانئت نەوہك لەبەر پاداشت و
لەترسى سزا {۳۳۴} دىسانەوہ لە پىناسەى عارفدا گوتراوہ : عارف ئەو كەسەيە كە
قۇناغەكانى پاكانە و چاككردنى نەفسى پرىوہ و بە نەئىنەكانى ھەقىقەت گەيشتووہ
{سجادى، ل ۵۶۵ - ۵۶۶} .

لە ھەريەك لەم پىناسانەى عارفەوہ بەو راستيىە دەگەين كە ناكريئ (حافظ) ئىكى ئاگادار لە
سەرچاوہكان ئەم بۆچونانە لە بىر خۆى بەرئتەوہ و گوئى بەوہ نەدات كە عارف لە بىر كۆلكە
سۆڧى بەكار بەئىنى .

(خام) جگە لەوئى كە بە واتاى ھەرزە و ناكامل دئت سىڧەتئىكى (مەى) و (شەراب) ياخود
جۆرىكە لەوان .

مى خام: شەرابيەكە كە بە گەرمى ئاسايى و بە بى ئاگر و كولاندىن خۆش بئىت كە لە
بەرامبەر شەراب/مەيى (پختە)دا دئت كە بە ھۆى كولاندىن ئاوى تریوہ خۆش دەكريئ . حافظ
لە جىگەى دىكەدا (مى خام) ى ھىناوہ بۆ نمونە:

زاهد خام كە انكار مى و جام كند پختە گرد چو نظر بر مى خام اندازد

له لایله کی دیکه وه له فرههنگی عیرفانیدا (جام) حالته عیرفانیه کانه و (می و شراب) بیش عه شقن له کاتیکدا له ناخدا بن و له رفتهاردا دهرنه کهون.

سودی له شهرحی ئەم بهیته دا نووسیویه تی: به هۆی شه وهی که وینسهی روی تو کهوته سهر جامی شهراب باده روناک بوویه وه، عارف به ئومیدی شه وهی که هه میسه وینسهی روت که ویتته سهر باده کهوته وه ئومیدی (خام) واته کهوته باده نۆشی {ج ۲، ل ۷۰۶}. شه وتری که شهرحی سودی شهرحیکی عارفانهی دیونی خواجهیه و زۆرجار ره خسهی لیده گیریت، به لام بنده پیم وایه له زۆر جینگه دا شهرحی سودی زۆر له مانا قولله کانی بهیته کانه وه نزیکه، لیره شدا سهرباری رای به پیزانی دیکه بنده ئەم لیکدانه وهیه به راست ده بینم. بهم لیکدانه وهیه و به ره چا و کردنی واتا عیرفانیه کان و به پیدانی که سایه تی پۆزه تیغیی به عارف واتای بهیته که ده بیته:

له بهر شه وه روی تو له حاله کانی عیرفانیدا کهوته جیلوه گهری و عارف ههستی بهم جیلوه گهریهی روی تو کرد، له خندهی مهی و عه شقدا کهوته نیو ئومیدی مهی و عه شقه وه، یا خود کهوته نیو عه شقی دهرونی و وازی له عه شقی سهرزازی سۆفیان هینا که ته نیا له روخساردا عاشقن، به لام ئەم له ناخدا بووه عاشق و له روکاردا بووه رهند و له کهولنی سۆفی هاته دهر وه.

ئه گهر بیتو واتای به که می (خام) وهرگرین (طمع خام) ده بیته پرپوچ و باتل بهم واتایهیه لیکدانه وهی به کهم بو بهیته که ده کریت، به لام (خام) تو انجیوشی تیدایه و واتاکه ی لیله و مهرجی تو انجیوشی له وه دایه که پیویسته واتا دوره که ی وهرگرین، به لام بنده پیم وایه (طمع خام) واتا نزیکه که یه تی.

۲- حسن روی تو به یک جلوه که در آینه کرد

این همه نقش در آینهی اوهام افتاد

هوسنی روی تو به یک جیلقه که دهر ناینه کهرد، ئین هه مه نه قش دهر ناینه یی ئوهام ئوفتاد.

جوانی روی تو به یک جیلوه که له ئاوینه دا کردی، ئەم هه موو ویتانه کهوتنه ئاوینه ی خه یالته وه (خه یالته وه).

نقش: وینه اوهام: خه یالات

ئه یاری حق کاتی جوانی روی تو به یک جیلوه کردنی له ئاوینه دا ئەم هه موو وینه و خه یالته ی خسته ئاوینه ی خه یالاتی مرۆقه وه.

عارفه کان پینان وایه که جیهان و مه خلوقات که یه کپارچه جوانیه جیلوه یه کی جوانی هه قه، ئەم جیلوه ی جوانیه شه که بووه ته جینگه ی سهرسورمان و هه ریه کی له خه یالی خۆیدا جۆریک وینسه ی ده کیسی و دنیا یه ک وینسه ی جۆراوجۆر له خه یالی مرۆقدا دروست بووه. دیسانه وه لای عارفه کان دلێ مرۆق جینگه ی جیلوه کردنی خودا و ئاوینه ی جوانی شه وه، خواجه لیره دا ده لیت تو به یه ک جیلوه که کردت ئیدی له دلدا یا خود گهردوونی ریک و کامل دنیا یه ک وینسه ی جۆراوجۆری له خه یالته کاندایه دروست کرد، هه مرۆقیک بگریته وینسه ی کی جیاوازی شه جیلوه یه یه له خه یالته دایه و هه موو ئەمانه ش له یه ک جیلوه ی هه قه وه بووه.

۳- این همه عکس می و نقش مخالف که نمود

یک فروغ رخ ساقی است که در جام افتاد

ئین هه مه ئەکسی مه ی و نه قشی موخالیف که نه مو، یه ک فروغی روخی ساقیست که دهر جام ئوفتاد.

ئهم هه موو وینسه ی شه رابه و شیوه جیاوازی که دهر کهوت یه ک پرتو (تیشک) ی روی ساقیه که کهوته پیکه وه.

نقش: شیوه، نیگار مخالف: جیاوازی نمود: دهر کهوت فروغ: تیشک، پرتو رخ: روخسار ساقی: پۆزه تیغیی ترین که سایه تی نیو دیوانی خواجه یه، ساقی فریاد پرده س و ساقی خۆشه ویست و ساقی واسیته و هۆکاری چونه نیو جیهانی عه شق و ته نانه ت ساقی خودی مه عشوقی حقه ئەزه لیه.

ئهم واتایه ی دوایی واتای عیرفانی ساقیه و به هه مان مه عشوقی حقه دهر دیتته قه لئه م {خرمشاهی، ج ۱، ل ۱۶۰}

له م بهیته دا ساقی له دوا پله ی گه شه یدا - ساقی عیرفانی = مه عشوق - دهر کهوتتووه. دهر کهوتنی روی ساقی (پرتو ویککی روی ساقی) ته واو کهری بهیته پيشوه که به جیلوه کردنیکی روی دۆست وینسه ی جۆراوجۆر له خه یالته کاندایه دروستبوو، لیره دا له تیشکی روی ساقی - مه عشوقی حقه ئەم هه موو وینه و شیوه جیاوازانیه دنیا دهر کهوتن.

له نوسخه ی قه زوینی و خرمشاهی دا له جیاتی (مخالف) (انگارین) هاتووه واته (نگارین) بووه ته سیفته و دیار خه ری نقش؛ واته: (شیوه رازاوه) به مه ش له واتایه ی د. هروی رزگارمان ده بیته که بو بهیته که ی کردووه و ده لێ: ئەم هه موو وینه جۆراوجۆرانه ی که له جوانی په روه رداگار دروستی ده کهن و ده بیته هۆی جیاوازی و رو به رو بوونه وه ی باوه رده کان له وه دایه که یه ک پرتووی روی خالق کهوتتته سهر دلێ مرۆق و به ته واوی بزی دهر نه کهتووه {هروری، ج ۱،

{٤٧١}، به‌لام نه‌وهی راستی بی‌ته‌به‌یته‌که باس له جیاوازی وینه و شیوه جوانه‌کانی سروشت و عه‌شق ده‌کات که به یه‌ک په‌رت‌ه‌وی روی خالق ده‌رکه‌وتوون و به‌مه‌ش گه‌وره‌یی پرت‌ه‌وه‌که ده‌خاته‌رو و جیاوازی بی‌روبو‌چون و با‌وره‌رکان مه‌سه‌له‌یه‌کی دیکه‌یه.

٤- غیرت عشق زبان همه خاسان ب‌برید

کز کجا سر غمش در دهن عام افتاد

غیره‌تی نیشق زه‌بانی همه‌ه‌ خاسان ب‌بورید، کز کجا سرری غمه‌ش دهر ده‌ه‌نی نام نوفتاد.

غیره‌ی عیشق زمانی همه‌مو (خاسان) تاییه‌ته‌کانی بری، له‌کو‌یوه‌ نه‌ینی غمه‌ی که‌وته‌ سه‌ر زاری عامه‌وه.

غیرت: غیره، هه‌ستی سه‌سادت و پیناخۆش بوون و پاراستن خاصان: تاییه‌ته‌کان، عارفه‌کان، نه‌وانه‌ی که له‌خه‌لکی ره‌مه‌کی جودا بوونه‌ته‌وه له‌کوردیدا (خاسانی خودا) به‌کار دیت و واگومان ده‌بریت که له (خاس - چاک) وه‌وه‌رگیرا‌ییت، به‌لام له راستیدا (خاسان) وه له به‌رامبه‌ر (عام) دا دیت که خه‌لکی ره‌مه‌کی عامه‌یه (خاسان) نه‌هلی عیرفان و ته‌ریقه‌ت و که‌شف و شه‌ودن، نه‌وانه‌ن که عه‌شقی هه‌ق له می‌شکیان‌دایه و عه‌شقی هه‌قن و به‌گری نه‌وه عه‌شقه ده‌سو‌تین (عام) یش خه‌لکی ساده و ره‌مه‌کییه که خالییه له‌وه عه‌شقه‌ی که عارفه‌کان هه‌یانه ب‌برید: بری کز کجا: له‌کو‌یوه‌ ده‌هن/ده‌هان: ده‌م، زار درده‌ن افتاد: که‌وته سه‌رزار، بلا‌وبو‌یه‌وه

غیره‌ت گه‌ر دونه‌یایی بی‌ته‌ده‌بیته‌ه سه‌سودی، به‌لام له عیشق و عه‌شقیدا (غیره‌ه) نه‌وه حاله‌ته ده‌روونییه‌یه که عه‌شق به‌رامبه‌ر به مه‌عشوق ده‌بییت و هه‌ز ناکات که‌سی دیکه خۆشی بو‌ییت.

ناشکراییه غیره له جیهانی‌کدا دروست ده‌بیته که (نه‌وه) بوونی هه‌بیته، نه‌وه جیهانه‌ی که (من) عه‌شق و (تۆ) مه‌عشوق و (نه‌وه) یش ره‌قییه، ره‌قیب نه‌وه (نه‌وه) دیه که هه‌میشه ترسی نه‌وه‌ی لیده‌کریت مه‌عشوق بۆ خۆی بدزیت، نه‌م ترسه و خۆشه‌ویستی له راده‌به‌دهری مه‌عشوق واده‌کات که (من) ی عه‌شق هه‌ر جو‌ر و نه‌ندازه‌یه‌کی ناماده‌یی (نه‌وه) ره‌قیب له نیوان (من) و (تۆ) ی مه‌عشوقدا نازارم ده‌دات و غیره ده‌مگری، غیره‌ی عه‌شق یاخود غیره‌تی عه‌شق به‌م شیوه‌یه‌یه ته‌نانه‌ت ده‌گاته راده‌یه‌ک که عه‌شق نایه‌وی باسی جوانی چاکی و عه‌شقی مه‌عشوق بلا‌وبیته‌وه و له هه‌ر وه‌سفیکی دل‌گران ده‌بیته و غیره ده‌بگری، له کاتی‌کدا که (مه‌عشوق) ده‌بیته زاتی هه‌ق ئیدی به‌نده غیره‌ی بۆ عه‌شقی ره‌قیبانی مه‌عشوقی هه‌قیش ده‌بیته هه‌ر نه‌م

غیره‌یه‌یه که خواجه (عه‌بدو‌ل‌لای نه‌ساری) له (کشف الاسرار) دا به‌م شیوه‌ی دهری ده‌بریت و ده‌لی: (داخه‌ لیده‌تی که هه‌رکه‌سی خۆی به‌ تۆه‌ گری ده‌دات) {سجادی، ل ٦١٤}. غیره سیفه‌تی عه‌شقه و مه‌عشوق له‌م ماجه‌رایه بی‌ ناگایه، وه‌ک گوتمان غیره‌ی عه‌شقه عارفه‌کانیش نه‌وه‌یه که نایانه‌وی (نه‌وه) یشکی دیکه له‌وه نیوانه‌دا بیته. نه‌م غیره‌ته‌یه که زمانی خاسان و عه‌شقان ده‌به‌ستیته و هه‌رگیز باسی عه‌شقی خۆیان ناکه‌ن، به‌لام نه‌ی له‌وه‌ی که‌وتیه وچۆن نه‌م مه‌سه‌له‌ی نه‌ینی غه‌م و عیشقی یار که‌وته سه‌رزاری عامه‌ی خه‌لکه‌وه.

سودی (زمان برین) ی به سه‌رسو‌رمان و ته‌عه‌جوب لیده‌کاته‌وه و ده‌لی خاسان له غیره‌ی عه‌شقه‌وه هینه‌دیان پی سه‌ریبوو که باسی عه‌شقی یار که‌وته‌وه سه‌رزاران و بلا‌وبو‌یه‌ته‌وه زمانیان به‌سترا {ج ٢، ل ٧٠٩}. ده‌کرێ نه‌م به‌یته سه‌رسو‌رمانی خودی خواجه بیته له مه‌سه‌له‌ی بلا‌وبو‌ونه‌وه‌ی مه‌سه‌له‌ی عه‌شق و غه‌می مه‌عشوقی هه‌ق، که له‌کاتی‌کدا عه‌شقان و خاسان له تاو غیره‌تی عه‌شقی خۆیان بیده‌نگن نه‌ی له‌وه‌ی که‌وتیه نه‌م مه‌سه‌له‌یه به‌ ده‌می هه‌موو عامه‌ی خه‌لک گه‌یشته‌وه. له راستیدا، لی‌ره‌دا غیره‌ی عه‌شقه که زمانیان ده‌به‌ستیته، به‌لام ده‌کرێ که به شیوه‌یه‌کی دیکه به‌یته‌که لیده‌کریت‌ه‌وه و تاوانه‌که بخریت‌ه‌ نه‌ستۆی خاسانه‌وه و غیره‌که هه‌ی خودی عه‌شق بیته (که‌ی سه‌ره‌تای میسرعه‌ی دوهم هۆ سه‌به‌ب) ی بیته و به‌م شیوه‌یه به‌یته‌که لیده‌کریت‌ه‌وه: غیره‌ی خودی عه‌شق زمانی هه‌موو خاسانی بری و تاوانباری کردن که نه‌ینی غه‌م و عه‌شقی تاییه‌تی خاسان له‌وه‌ی که‌وتیه سه‌رزاری عامه‌ی خه‌لک.

د. عبدالکریم سروش له (بسط تجربه‌ی نبوی) دا نه‌م به‌یته‌ی خواجه‌ی به‌ه‌لگه‌ی ته‌جه‌لی خودا هینه‌واده‌ته‌وه و له‌وه‌ی رایه‌ی عارفه‌کان دواوه که جیهان به‌ ته‌جه‌لی و ده‌رکه‌وتنی خودا ده‌ده‌نه قه‌له‌م و جیاوازییه‌کی گه‌وه‌ری له نیوان رای عارف و فه‌یله‌سوفه‌کاندا کردوه، که کۆمه‌له‌ی دووه‌میان جیهان به‌ دروست‌کراوی ده‌ستی هی‌زی خودا ده‌زانن و خودا هۆ (علت) وه جیهان (معلول) ه، به‌لام عارفه‌کان له‌م بۆچوونه قوولتر بیرده‌که‌نه‌وه و په‌یوه‌ندی نیوان خودا و جیهان به‌ په‌یوه‌ندی روخسارو جیلوه ده‌زانن لایان وایه نه‌م دونه‌ییه په‌نجه‌ریه‌که و خودا خۆیی تیدا نمایش ده‌کات و تیایدا ناماده‌یه و جیلوه ده‌کات، به‌لکه‌و دنیا خودی جیلوه‌ی زاتی هه‌قه. {د. عبدالکریم سروش، بسط تجربه‌ی نبوی مؤسسه‌ی فرهنگ‌ی سراط، چاپ سوم، ١٣٧٩، تهران، ل ٢٤٧}

به‌م بیته‌ی خواجه له‌م به‌یته‌دا ده‌یه‌ویته رای عارفانه‌ی خۆی سه‌باره‌ت به‌ په‌یوه‌ندی نیوان خودا و جیهان بخت‌ه‌رو که پیی وایه جیهان و گشت جوانی و وینه جوانه‌کانی یه‌ک په‌رت‌ه‌وی روی مه‌حبوبه و هیچی دیکه.

۵- من ز مسجد به خرابات نه خود افتادم

ایمن از عهد ازل حاصل فرجام افتاد

من ز مهسجید به خرابات نه خود ئوفتادهم، ئینهم ئهز ئههدی ئهزل هاسیلی
فهرجام ئوفتاد.

من به ئارهزوی خۆم له مزگهوتهوه نهچومه مهیخانه، بهلکو ئهم سههرهنجامهم له رۆژی
ئهزهلهوه بۆ دیاری کراوه.

ایمن: ئهمهم فرجام: سههرهنجام، چارهنوس

چهند باره کردنهوهی رای ئهشعربییه کانه سهبارت به فرمودهی پیروزی (رفعت الاقلام
وجفت الصحف) واته له رۆژی ئهزلدا چارهنوسهکان نوسراون و قهلهمهکان ههنگیراون و
نوسراوی سهرا لاپههکانیش وشک بوونهتهوه و ئیدی نه بۆیان زیادده کریت و نه لییان
رهشده کریتهوه و پیمان وایه که حق خولقینهری رهفتارهکانی بهندهیه خواجهش دهلی: من به
دهستی خۆم نهبوو وازم له مزگهوت هیئا و رومکرده (خرابات) و مهیخانهی عهشق و عیرفان،
بهلکو ئهم کردارهم ههر له رۆژی ئهزهلهوه بۆ نوسراوه. به گوزارشتی کوردی ههر له رۆژی
ئهزهلهوه له چاره نوسراوه یاخود نوسرابوو که مزگهوت بهجی بهیلم و روبکه مهوه مهیخانه.

۱- چه کند کز بی دوران نرود چون پرگار

هرکه در دایرهی گردش ایام افتاد

چه کونه کز پهیی دۆوران نهرفهد چون پرگار، ههرکه دهر دایرهیی گهردشی ئهییام ئوفتاد.
ههرکس که کهوته نیو بازنهی گهرانی (سورانی) رۆژگارهوه چی بکات گهر وهک پهپرگال به
لیوارهکاندا نهروات.

پرگار: پرگال دایره: بازنه گردش: گهران، سوران

خواجه تا ئیستای دیوانهکهی جاریکی دیکه له غهزلهی (۵/۸۶) دا پرگالی هیناوهتهوه و
لهوئیشدا مانایهکی لهم شیویهی وهرگرتوه، حافظ ئهو لایهی پرگال که قهلهمهکهی پیویه به
چواردهورداد هسوریت به مرۆقی بی گرفت و بی کیشهی دونیا و رۆژگار دهواته قهلم و لای
جینگیری نیو بازنهکش به مرۆقی گرفتاری نیو دهردهسهریهکانی دونیا وئینادهکات، خواجه له
بهیتی (۵)ی غهزلهی (۸۶) دهلی:

آسوده بر کنار چو پرگار می شدم دوران چو نقطه عاقبتم در میان گرفت

لهم بهیتهشدا جگه لهوهی ههمان رای خۆی ئاویتته به مهسهلهی جهریبت دووپات دهکاتهوه
و دهلی: کاتی مرۆق بهبی ویستی خۆی دهکهوئیتته نیو بازنهی رۆژگارهوه دیتته نیو

دهردهسهریهکانی دونیا چی بکات و چی لهدهست دیت گهر له کهنارهوه به بی دهردی سهری
تیپهپی و نهکهوئیتته شوینی ویست و ئارهزوی رۆژگار، بهلکو دهبی به بی ویستی خۆی له
بازنهی ژیاندا شوین سورانی رۆژگار کهوی.

۷- زیر شمشیر غمش رقص کنان باید رفت

کان که شد کشتهی او نیک سراجام افتاد

زیری شهمشیری غمهش رهقس کونان بایهه رفت، کان که شود کوشتهیی ئو نیک سههرهنجام
ئوفتاد.

دهبی به سهماکردنهوه بجیهه ژیر شمشیری غمی، چونکه ئهوهی که بووه کوژراوی دهستی
ئهو سههرهنجامیکی چاکی ههیه.

رقس کنان: به سهماکردنهوه کشته: کوژراو، کوشته نیک: چاک، خیر
سراجام: سههرهنجام، عاقیبهت

چونه ژیر شمشیر یاخود خۆدانه بهر شمشیری غمی یار؛ واته ههنگرتن و قهبولکردنی
غمی عیشقی یار، غمی عیشق مانایهکی فراوانی ههیه و له سادهترین مانایدا ئهو غم و
مهینهتیانهیه که له ئهنجامی عهشقوه دوچارای عاشق دهبیتهوه و له بهرزترین پلهی عیرفانیدا
غمی فهنابوونه له مهعشوقدا.

خواجه دهلی: دهبی به خۆشی سهماکردنهوه خۆمان بدهینه بهر شمشیری غمی یار و به
خۆشییهوه پتی رازی بین، چونکه ههرکس بووه کوژراوی یار عاقیبهت خیره و سههرهنجامیکی
چاکی دهبی (کوژراوی یار) واتای گرفتاریبون و کهوتنه نیو داوی عیشقی یار دهگهیهنیت و
ئهم عاشق بوونهشه که لای خواجه دهبیته مایه عاقیبهت خیری.

۸- در خم زلف تو آویخت دل از چاه زنج

آه کز چاه برون آمد و در دام افتاد

دهر خهمی زولفی تو ئافیخت دل ئهز چاهی زهنهخ، ئاه کهز چاه برون ئامهد و دهر دام ئوفتاد.
دل له چالی چهناگهئا ئاوئیزانی لولی پرچی بوو، ئاه که له چال هاته دهرهوه و کهوته
داوهوه.

آویخت: ئاوئیزان بوو، چهسپی چاه: چال زنج: چهناگه چاه زنج: چالی
چهناگه برون آمد: هاته دهرهوه در دام افتاد: کهوته داوهوه

له راستیدا (لولی پرچ) (چالی چهناگه)ی یار دوو دیاردهی نیو دنیای عیرفان و
تهریقهن، لولی پرچ نهینییه خوداییهکان و چالی چهناگهش ریگر و گرفتهکانی نهینییهکانی

موشاهه دەن، خواجه دەلی: دل له نیو گرفته کانی موشاهه دەی حەقدا بوو بۆ ئەوێ خۆی
رزگار بکات چوو ئەو نیو دونیای نەینییە خوداییەکان، بەلام وای لەم دلە من له چالی ئەوی
هاته دەرەو و کەوتە داوی ئیروە.

۹- آن شد ای خواجه که در صومعه بازم بینی

کار ما با رخ ساقی و لب جام افتاد

ئان شود ئەی خاجه که دەر سوومەئە بازەم بینی، کاری ما با روخی ساقی و لەبی جام
ئوافتاد.

ئەی بەرپێز ئەو رۆی که من له عیبادهتگادا ببینیو، چونکه کاری ئیمە کەوتووە لای
روی ساقی و لیوی پیکەو.

آن شد: ئەو تێپەری خواجه: بەرپێز، سەرورە بازم بینی: بمبینهو

لەم بەیتەدا (صومعه) درکەیه له شوینی پەرستشی سەرزاری ریگە شەرعیەت و (رخ
ساقی و لب جام) ییش درکەیه له تەریقەت و ریگە عەشقی ئیلاهی و عیرفان خواجه زۆر به
سادهیی دەلی: من وازم له مژگەوت هیناوه و روم کردووە عیرفان و سەرقالی عەشقی
ئیلاهی، بۆیە ئەی بەرپێز گیان ئەو تێپەری که من له مژگەوتدا ببینیو.

۱۰- هردمش با من دلسخته لطفی دگر است

این گدا بین که چه شایستهی انعام افتاد

هەر دەمەش با مەنی دلسوختە لوتفی دیگەرەست، ئین گیدا بین که چه شایستهیی ئیننام
ئوافتاد.

هەرساتیەک لە گەل مەنی دلسووتاودا لوتفیککی تازە ی هەیه، ئەم گەدایە ببینە که شایستهی
چ بەخششی بوو.

دلسوخته: دلسووتاو گدا: گەدا، سوالکەر انعام: بەخشش، چاکە

خواجه دەلی: هەرساتە و یار لە گەل مەنی دلسووتاودا لوتف و چاکەیهکی تازە دەکات و
بەردەوام چاکە ی نویم لە گەل دەکات، ئەم حالەتە ی من وەك حالەتە ی سوالکەرێکە که بەردەوام
بەخششی پی بدیت، لە کاتیکی شایستهی حەقی ئەسلیش نییە. خواجه لێرەدا گەرەبی یار و
لوتفی ئەو دەخاتەرۆ که له بەرامبەر ئیمە بەندەدا هەرساتە و لوتفی تازەمان لە گەل دەکات
لە کاتیکی ئیمە گەدا شیاری ئەو لوتفە نین و خۆشان پیمان سەیره.

۱۱- صوفیان جمله حریفند و نظر باز ولی

زین میان حافظ دلسوخته بدنام افتاد

صوفیان جومله هەریفەند و نەزەرباز فەلی، زین میان هافزی دلسوخته بەدنام ئوافتاد.

هەمو سووفیان هاوپیئە و جوانپەرست، بەلام لەم نیاوەدا حافظی دلسووتاو بەدنام بوو.

حریف: هاوپی مەینۆشی، هاوپیئە، بە دوو هاوپی نیو عەشق حەریف دەگوتری

نظر باز: جوان پەرست، جوان پەسەند زین میان: لەم بەینەدا، لەم نیاوەدا

بدنام افتاد: بەدنامبوو، ناوی زرا

خواجه زۆر به خراپی لە سووفی داوه و بەزۆری سووفی ئەو خوری پۆشانەیه که بەسەر
تەریقەتەو سەك و ورگیان پەر دەکەن و هیچ پەيوەندیەکیان بە عەشقی خوداییەو نییە، بەلام
لێرەدا - گەر به سەرزاری لە بەیتەکە بکۆلینەو - بە شیوەیهکی چاک باسی سووفی کردووه، بەلام
سودی پینی وایە که مەبەست لەم بەیتە ئەوێه که واتە حافظ تەنیا لە ناوی سووفیگەریدا لە گەل
ئەماندا هاوێشە، بەلام لە کاردا هاوێشەیان نییە {ج ۲، ل ۷۱۰}

بەلام گەر واتای سەرزاری لێکدەینەو دەبێ بلین: سووفیەکان هەموویان هاوپی عەشق و
جوانپەرستین که چی لەم نیاوەدا تەنیا حافظ ناوی زرا.

غەزەلی سەد و هەشتەم:

بەحرى رەمەلى هەشتى مەخبونى ئەسلەمى مەسبەغ
(فاعلاتن فعلاتن فع لاتن)

۱- آنکە رخسار ترا رنگ گل و نسرين داد

صبر و آرام تواند به من مسکين داد

ئانکە روخسارى تورا رەنگى گول و نەسرن داد، سەبر و ئارام تەقەنەد بە مەنى مسکين داد. ئەوەى کە رەنگى گول و نەسرينى بەخشى بە روخسارى تۆ، دەتوانى سەبر و ئاراميش بە منى هەزار بەدات.

آنکە: ئەوکەسەى کە

ئاشکرايە نەسرين هەرگولە، هەر بۆيەشە سودى (گل نسرین = گولئى نەسرين)ى هیناوه، بەلام لە نوسخە باوەرپێکراوەکانى دیکەدا (گل و نسرین) هاتوو، د.هروى پێى وايە کە (گول) لای خواجە گول سوره و نەسرينيش گولئى سەپى هەيە، بەم لیکدانەهەيش مەبەست لە سور و سپيیه و خواجە دەلى: خودايە کە روخسارى سور و سپى و جوانى بە تۆ بەخشيوه دەتوانى سەبر و ئاراميش بە منى هەزار بېهەخشى.

بە پروای د.هروى ئەم غەزەلە سەراپا لاواندەنەوى (خواجە قوام الدین محمد صاحب عیار)ە کە بە فەرمانى شوجاع پاشا کوژرا و مەبەست لە (تۆ)ش هەمان پاشايە {ج ۱، ل ۴۷۵}

۲- وانکە گيسوى ترا رسم تطاول آموخت

هم تواند کرمش داد من غمگين داد

فانکە گيسوى تورا رەسمى تەتاقول ناموخت، هەم تەقەنەد کەرەمەش دادى مەنى غەمگين داد.

ئەوکەسەى کە نەريتى دەسدرێژیکردنى فيرى پرچت کرد، بە بەخشندەبى و کەرەميشى ئەتوانى حەقى منى غەمگين بەسەنى.

رسم: نەريت، رپورەسم
تطاول: دەستدریژی، زولم
داد: حق
خواجە دیسانەو بە (شوجاع پاشا) دەلى: هەرەها ئەو خودايەى کە پرچى تۆى دريژ و جوانکردوو و فيرى دەستدریژی کردوو، دەتوانى بە لوتف و کەرەمى خوئى حەقى ئيتمەش بکاتەو.

۳- من همان روز ز فرهاد طمع ببردیم

که عنان دل شیدا به لب شیرین داد

مەن هەمان روز ز فرهاد تەمەئ بپوریدەم، کە ئینانى دلى شیدا بە لەبى شیرین داد. من هەر ئەو رۆژە لە فرهاد هیوا براوبوم کە جلهوى دلى شیدای خوئى دایە دەست لیئوى شیرین.

طمع بریدن: هیوا براوبون
عنان: جلهو، هەوسار

ئەگەر بەو شیئو مێژوییهى دوو بەیتی پيشو لیکدریتهوه لیرەدا مەبەست لە فرهاد (خواجە قوام الدین) و مەبەست لە (شیرین) شوجاع پاشايە. خواجە دەلى: هەر ئەو رۆژەى کە (خواجە قوام الدین) خوئى دایە دەست قەسەى (شوجاع پاشا) من لى بى هیواوبوم و زانیم بەم رۆژە دەگات.

دەکرئى ئەم (تۆ)و (ئەو)انەى ئەم غەزەلە چنراوى خەيالى شاعیر بن و هیچ پەيوەندیەکان بە رووداوى مێژوییهوه نەبیت و لەم حالەتەشدا کەسایەتییەکان خەيالى و ئەدەبى و تەنانەت عیرفانى دەبن - هەرچەندە پە ماندوبونیکى زۆر نەبیت تەئویلیکی عیرفانیانەیان بۆ ناکریت -.

۴- گنج زر گر نبود کنج قناعت باقى ست

آن که آن داد به شاهان به گدایان این داد

گەنجى زەر گەر نەبو قەد کونجی قەناعت باقى ست، ئان کە ئان داد بە شاهان بە گیدایان ئین داد.

ئەگەر گەنجى ئالتون نەبى کونجى قەناعت هەيە ئەوکەسەى کە ئەوى بە پادشایان داوہ ئەميشى بە گەدایان داوہ.

زر: زير، ئالتون
کنج: کونج، گوشه
قناعت: قەناعت، رازیبون
بەو بەشەى کە بە مەزۆف دەدریت
باقى ست: باقییه، هەيە
گدایان: هەزاران

ئەم بەیتە دەروازەیه کە بۆ چوونە ئیو باسیکی دووردریژی قەناعت و رەزامەندى دل بە پیدراوەکانى ژيان، بەلام بەداخوهر لەبەرئەوہى کە جینگەى نییە هیندە بەسە کە بزانیان خواجە حافز گوشەى قەناعتى هەزارانى لە بەرامبەر گەوهر و زيرى پادشایاندا داناو و تەنانەت بە چاکتریش دەیداتە قەلەم.

گوتراوہ قەناعت گەنجیکە کە ون ناییت، بینگومان گەورەبییهکی زۆرى گيانى مەزۆفە کاتى چاوپۆشى لە مال و سەروەت و سامان و گەنج و تەواوى لەزەت و چيژە دونیایەکان دەکات و

به و که مەمی که ههیهتی به خۆشی و ناسودهیی له زهت له ژیان وهرده گری. له راستیدا، قهناعهت بهم شیویه و هیچ کات ناچاری نییه و په یوهست نییه به هه ژارییهوه، چونکه زۆرن ئهو هه ژار و دوه له مەند و پاشا و گه دایانهی که قهناعهتیان نیه و ههر له هه لپه کردندان.

لهم بهیته دا خواجه به خشندهیی و میهره بانی خودا ده خاته وه بیری مرۆڤ که ههر ئهو خودایه ی ئالتون و سهروه تی به پاشایان داوه ئهم به ره که تهی قهناعهتیشی به هه ژاران داوه.

۵- خوش عروسیست جهان از ره صورت لیکن

هر که پیوست بدو عمر خودش کابین داد

خوش ئه روسیست جهان ئه ز ره هی سورهت لیکن، ههر که په یقهست به دو ئومری خودهش کابین داد.

دنیا به روخسار بوکیکی رازاوهیه، به لām ههر کهس شوینی کهوت ته مەنی خۆی وه که مارهیی پیدای.

خوش: جوان، رازاوه از صورت: به روخسار بدو: به ئهو، بهو

پیوست بدو: شوینی کهوت، دلّی پیدای، هینای عمر: ته مە کابین/کاوین: مارهیی

بیری ئه شعهریانهی خواجه لهم بهیته دا و سه بارهت به دنیا ره نگه داته وه که دیدیکی نینگه تیغییان بو دنیا ههیه و دنیا به پیره ژنی فه رهاد کوژ ده زانن، خواجهش ده لّی: له دهره وه وه که بوکیکی جوان و رازاوهیه، به لām ههر کهس شوینی کهوت و به جوانیه کانی دنیا خه له تا ته مەنی خۆی له ماره پیدای دانهی و خۆی به هه دهر ده بات.

ئهم بهیته بانگه شهیه بو دور که وتنه وه له دنیا و خۆشیه کان و پالپشته بو بیری بهیته پیتشو که قهناعهت.

۶- بعد ازین دست من و دامن سرو و لب جوی

خاصه اکنون که صبا مژدهی فروردین داد

به ئد ئه زین دهستی مەن و دامه نی سه رفو له بی جوی، خاصه ئه کنون که سه با موژدهیی فه رفه ردین داد.

له مەودا دهستی من و داوینی داسه رو و کهناری جوگه، به تاییهتی ئیستا که سه با مژدهی فه رفه ردینی دا.

جوی: جوگه، روبار خاصه: به تاییهتی اکنون: ئیستا فروردین: فه رفه ردین، یه که مین مانگی سالی کوچی هه تاوی که یه که مین مانگی به هاره

خواجه ده لّی: له مەویاش واز له کهناری جوگه و ژیرسیبهری داسه رو که کان ناهینم و دهستم ده که مەودا داوینیان به تاییهتی ئیستا که به هاره و سه با مژدهی هاتنی (فه رفه ردین/ نه ورز) ی دا. زاراوه و وشه کانی ئهم بهیته به ئاسانی لیکدانه وهی عیرفانیان بو ده کریت، به لām له بهر ئه وهی فه زای گشتی غه زه له که ئه ده بیی و میژوویه چاوپوشیمان لیکرد.

۷- در کف غصه‌ی دوران دل حافظ خون شد

از فراق رُخت ای خواجه قوام الدین داد

دهر که فی غوسهیی دۆوران دلی حافظ خون شود، ئه ز فیراقی روخت ئه ی خاجه قه قاموددین داد.

له دهستی غه می روژگار دل حافظ بووه خوین، له جودایی روتدا ئه ی خواجه قوام الدین داد و هاوار.

کف: دهست دوران: روژگار خون شد: بووه خوین، له کوردیدا (ته فی) به کاردی داد: داد و هاوار

لهم بهیته میژویه دا خواجه نار هه تی خۆی بو له دهستدانی خواجه قوام الدین دهره برپیت و ده لّی له دهست غه می روژگار و جودایی له روخساری تو ئه ی خواجه قوام الدین دلّم ته فی (بووه خوین) هه ی داد و هاوار. ئه گهر (از فراق رخت) بو میسراعی یه که م بگه رپیته وه و مانای سه ره وه ده گه یه نی، به لām ئه گهر بو میسراعی دووه م بگه رپیته وه مانا که ده بیته: له دهست غه می روژگار دلّی حافظ ته فی ئه ی خواجه قوام الدین داد و هاوار بو جودایی روی تو.

به هه حال به ههر شیویه که بیست لاواندنه وهی خواجه قوام الدینه و گوزارشته له خه می حافظ بو فیراق و دووری (رهنگه مه رگی) خواجه قوام الدین.

د. هروی له کوّتایی ئهم غه زه له دا سه بارهت به روداوه میژوویه که - کوشتنی قوام الدین به دهستی شوجاع پاشا - رونکردنه وه یه کی کورتی به سودی نووسیه که له (د. غنی) و (تاریخ ال مظفر) (ستوده) و هریگرتوه، گوتهی د. غنی بهم شیویه:

له سالی (۷۶۰) دا واته سالی هاتنه سه ر ته ختی شوجاع پاشا، قوام الدین محمد به فه رمانی ئه و کرایه وه زیر و له (۷۶۴) دا به فه رمانی شوجاع پاشا که له نفوزی زۆر و ده سه لاتی فراوانی ئه و - قوام - ترسابوو، پاش ئه شکه نهجه و تازاریکی زۆر کوژرا و جهسته یان پارچه پارچه کرد و ههر پارچه یه کیان نارد بو هه ریمیک.. {هروی، ۴۷۸،} به نقل له: تاریخ عصر حافظ، د. غنی، ۲۰۱ {

غەزەلی سەد و نۆپەم:

بەحرى موجتەسى هەشتى مەخبونى ئەسلەمى موبسەغ
(مفاعلن فعلا تئ مفاعلن فع لان)

۱- بئفشە دوش بە گل گفئ و خوش نشانى داد

كە تاب من بە جهان طرەء فلانى داد

بەنەفشە دوش بە گول گوفئ و خوش نیشانی داد، كە تابی مەن بە جەهان توررەیی
فولانی داد.

شەوی رابردوو وەنەوشە وتی بە گول و زانیاری چاکی تیدایە كە پرچی فلانە كەس بووەتە
هۆی دلەراوکی و پەشیوی لە دنیادا.

بئفشە: وەنەوشە   دوش: شەوی رابردوو   نشانی: زانیاری دەربارە
كەسێك، ناو نیشان   تاب: پیچ و چەماوەیی، دلەراوکی و پەشیوی
بە جهان/درجهان: لە دنیادا   فلانی: فلان كەس

لە دوو روووە دەتوانی ئە بەیتە كە بکۆلریتەو، یە كەم: لە روویە كی سروشتی
مادیانەو كە شیوەی گولێ وەنەوشەیه كە خواردەبیتەو و شیوە لولیکە وەك پەرچەمی
یار، لەم لیكدانەو سروشتیهدا:

خواجە دەلی وەنەوشە دوینی شەو سەبارەت بە خۆی قسە ی بۆ گول دەکرد و دەگوت ئەم
شیوە لولییهی من لە جیهاندا لە شیوەی پەرچەمی فلان كەسەو یە و جۆرێكە لە لاسایی
كردنەو ی ئەو، بە راستی ئەم زانیاریانە وەنەوشە بە تەواوی راست بوون.

دووهم: دەكری لە رووی مەعنەویەو لە شیوەكە بکۆلریتەو و ئەو چەماوەیهی وەنەوشە
بەو كەسە خەمبارانە بدریتە قەلەم كە لە خەم و خەفەتدا سەردەخەنە سەر ئەژنۆ و ملیان
دادەنەوینن، كەواتە وەنەوشە دوینی وتی بە گول: دلەراوکی و غەمی من لە جیهاندا لە تاو
پەرچەمی فلان كەسەو یە، دەكری ئەم دلەراوکی و غەمە لە خۆشەو یستیدا بیت یاخود لە
خەسودیدا، بە راستی، ئەم زانیاریانە كە وەنەوشە خستیهپروو زانیاری دروست بوون.

(فلانی) لەم بتيه‌دا (یارە)، بەلام خواجە نەبووستوو ناوی بهیئ.

۲- دلم خزینە ی اسرار بود و دست قضا

درش ببست و کلیدش بە دل ستانی داد

دلەم خەزینەیی ئەسرار بود و دەستی قەزا، دەرهش ببست و کلیدەش بە دل ستانی داد.

دلەم خەزینە ی نهیئنی بوو دەستی قەدەر دەرگای داخست و کلیلەكە ی دا بە دولبەریك.

خزینە: خەزینە، گەنجینە   ببست: داخست   دل ستان: دولبەر

ئەم بەیتە یەكێكە لە بەیتە پر ماناكانی خواجە، زۆر بە سادەیی دەلی: دلی من گەنجینە ی
نهیئنی بوو، نهیئنی زۆر لە دلەدا بوو، بەلام دەستی قەدەر دەرگا كە ی بە کلیل داخست و
کلیلەكەشی دا بە دولبەریك.

مەبەست لەو یە كە من زۆر شت لە دلەدا بوو، بەلام دەستی قەدەر دەرگای داخست و منی
عاشقكرد و ئیدی نامادەنەبووم لە هیچ شوینی ئەو نهیئیانە بدرکینم تەنیا لای دولبەریك
نەبێ. مانایە كی قوول لەم وشە سادەدا هەیه، لە دنیای عەشق و عیرفاندا خودا كردنە
مەحرەمی راز و نیازەكان قوناغی كی پیشكەوتو و پلە و پایەیه كی بەرزە و گەورەیه ی بۆ مرۆف
كە بتوانی نهیئنیەكانی نۆدلی لای هەموو كەس نەدرکینێ و لە هەر كۆر و كۆبونەو یە كدا
دەست نەكاتە دەر دەدە، خواجەش دەلی: دلی من خەزینە ی نهیئنی بوو، بەلام دەستی قەدەر
کلیلی ئەم دلە ی منی دایە دەست دولبەر و تەنیا لای ئەو دەر دەدە دەكەم.

۳- شكستەوار بە درگاهت آدمم كە طیب

بە مومیایی لطف توام نشانی داد

شكستەفەر بە دەرگا هەت نامە دەم كە تەیب، بە مومیایی لوتفی تۆ ئەم نیشانی داد.

بە تێكشكاوی ها تە بەر دەرگا ت، چونكە پزیشك مۆمیای میهرەبانی تۆ ی دەست نیشان
كردووم.

شكستەوار: چەماو، وەك ئەو كە سەنە ی كە شوینیئێکیان شكاوە خۆیان خواردەكەنەو،
مەبەست لە تێكشكانی دەررونی و دلشكان یاخود خۆ بەكەم گرتنە مومیا: دەرمانی شكان
خواجە دەلی من وەك ئەو كە سەنە ی جیگەیه كیان شكاو، یاخود بە دلشكاوی و
تێكشكاوی رووم كردە دەرگای تۆ، چونكە پزیشك دەرمانی شكانی میهرەبانی و لوتفی تۆ ی
بۆ نووسیم. كاتی كە لوتف و مېهرەبانی دەبیتە دەرمانی تێكشكان و دكتوریش كە دەرنا سە
دان بەم راستیه‌دا بنیئ، بیگومان ئەو خاوەن لوتفە دەبێ یاری حەق بیت، خواجە زۆر بە
سادەیی دلئیت: ئە ی یار/ ئە ی حەق من بەندەیه كی تێكشكاوم و تەواوی زانا كانیئ ناماژە
بە میهرەبانی تۆ دەكەن، هەربۆیه بەم شكستییه ی خۆمەو رووم كردە دەرگای تۆ بە ئومیدی
لوتفی تۆ كە دەرمانی گشت دەرمانە.

۴- تنش درست و دلش شادباد و خاطر خوش

كە دست دادش یاری ناتوانی داد

تهنهش درست و دلەش شاد باد و خاتر خوش، که دەست دادەش یاریی ناتەفانی داد .
 تەندروست و دلشاد بێت و دەروون نارام کەسێ کە دەستی دادی یارمەتی بێ توانایەکی دا.
 خاطرخوش: دەروون نارام داد: داد، داپەرەوهری ش: راناوێ لکاوێ کەسی
 سێپەمی تاکە لە بری (ی) کوردی یاری: هاوکاری، یارمەتی
 ناتوان: بێ توانا، بێ هێز

خواجە دۆعا و نزا بۆ ئەو کەسانە دەکات کە دەستی دادپەرەوهرییان بە هانای بێ هێز و بێ
 دەسەلاتەکانەوه دەیت و دەخوازیت کە تەندروست و دلشاد و دەروون نارام بن.
 لە راستیدا، ئەم غەزەلە و بە تاییبەتی ئەم بەیتە کێشەیی چۆنیەتی نووسینەوه و
 خۆیندەوهی زۆرە و لە نێوان نوسخەکاندا جیاوازی زۆر هەیە، تەنانەت گەیشتووەتە ئەو
 رادەیهی کە بەیتی تەخەلوس نەمیئێ - وەك نوسخە د . عیوضی یاخود کەم و زیاد و پیش
 و پاش لە بەیتەکاندا بکریت - ئێمە بەش بەحالی خۆمان خۆمان لە دووبارەکردنەوهی ئەم
 جیاوازیانە و شیۆهێ راستی دەپاریزین و ئەم رایەمان پێ پەسەندە کە پەیرەویمان لێکردووه
 کە رای قدسی و بە نەقلکردن لە هروی و تا رادەیهک قەزویی یە - بە تاییبەتی لە زنجیرهێ
 بەیتەکان و بەیتی تەخەلوسدا - .

۵- برو معالجت خود کن ای نصیحت گوی

شەراب و شەهەد شیرین کرا زیانی داد

برو موناڵەجەتی خود کون ئەو نەسپهت گوی، شەراب و شاهیدی شیرین کەرا زیانی داد .
 ئەو نامۆژگاریکەر برۆ چارەسەری خۆت بکە، شەراب و دولبەری شیرین زیانی بۆ کێ هەیه .
 معالجت: موعالەجە، چارەسەر نصیحت گوی: نامۆژگاریکەر، نەسپهتگۆ
 شەهەد: دولبەر

نامۆژگاریکەر هەمیشە لە زیانی شەراب و دولبەری جوان و شیرین دەدوێ لەکاتی کێدا لای
 خواجە ئەم دووانە هیچ زیانیان نییه و پێویستە نامۆژگاریکەر خەمی خۆی بخوات.
 (شەراب و یار) لە رەمزە زۆر دیار و ئاشکراکانی عێرفان و (نصیحت گوی) یش لە
 رەمزەکانی ریکاری و پێست و روکاری ئاین، نامۆژگاریکەرەکان هەمیشە باس لە خراپی
 تەریقەت و زیانەکانی دەکەن. خواجە لێرەدا بە بیری دەهێنێتەوه و دەلێ: ئەو نەسپهتکەری
 ریاکاری روکاری برۆ چارەسەری خۆتکە و خەمی خۆت بخۆ، عێرفان و تەریقەت کە ی زیانی
 هەبووه و هەیهتی.

۶- گذشت بر من مسکین و با رقیبان گفت

دریغ حافظ مسکین من چه جانی داد

گوزەشت بەر مەنی مسکین و با رەقیبان گوت، دەریغ هافزی مسکینی مەن چە جانی داد .
 بە لای مەنی بێ چارە تێپەرێ و بەرەقیبەکانی گوت ئەفسوس هافزی بێ چارە ی مەن چ
 گیانی کێدا .

بر من: بەرامبەر مەن، بەلای مەن، بە تەنیشت رقیبان: چاودێران، رەقیب
 چە جانی داد: چە گیانی کێدا، چەند بە سەختی گیانی دا
 لە نێوان (رقیب و حافظ) دا پەيوەندی زمانی و پەيوەندی زاراوەیش هەیه، پەيوەندی زمانی
 چاودێر و پارێزەر لە پێشترە، پەيوەندی زاراوەیشیان بریتییە لە (حافظ) و
 ئەو کەسانە دیکە کە عاشقی یاربوون، لە هەردوو واتاکەشدا یار هافزی پشتگۆی خستووه .
 خواجە دەلێ: یار لە کاتی کێدا کە رەقیبان لە گەلدا بوو بە لای مەنی بێچارەدا تێپەرێ و پێی
 گوتن: حەیف و خەسار هافزی بێچارە ی مەن بە نارەحەتی گیانی دەرچوو .
 مەبەست لەم گیان دەرچوونە مردن نییه، بەلکو رەنج و عەزاب کێشانە .

غەزەلی سەد و دەبەم:

بەحرى موجتەسى ھەشتى مەخبونى ئەسلىم
(مفاعىلن فعلاىن مفاعىلن فع لن)

۱- ھماى اوج سعادىت بە دام ما افتد

اگر تو را گذرى بر مقام ما افتد

ھوماى ئۆجى سەئادەت بە دامى ما ئوفتەد، ئەگەر تو را گۆزەرى بەر موقامى ئوفتەد.

ھوماى لوتكەى خۆشبەختى دەكەوئیتە داوى ئیمەو، ئەگەر تو ریت بکەوئیتە شوئینی ئیمە. ھما: بالئندەى بەخت اوج: لوتكە مقام: شوئینی نیشتەجى بون افتد: بکەوئیتە خواجە دەلى ئەى یار گەر ریت بکەوئیتە شوئینی ئیمە و پیددا تپپەریت، ئەوا دەگەینە لوتكەى خۆشبەختى و ھوماى ئەوپەرى خۆشبەختى دەبى بە داوى ئیمەو و تا ئەوپەرى خۆشبەختى خۆشبەخت دەبین.

۲- حباب وار بر اندازم از نشاط کلاه

اگر ز روی تو عکسى بە جام ما افتد

ھویاب فار بەر ئەندازم ئەز نەشات کولاه، ئەگەر ز روی تو ئەکسى بە جامى ما ئوفتەد.

لەخۆشیدا بلقى کلاو ھەلئەدەین ئەگەر لە روی تو وئینەیک بکەوئیتە سەر پیکەکەمان.

حباب: بلقى سەر ئاو حباب وار: بلقى ئاسا، وەك بلقى براندازم: ھەلئەدەم
نشاط: لەخۆشى و زەوقدا کلاه: کلاو

خواجە دەیەوئى خۆشى لە رادەبەدەرى خۆى لە کاتى جیلووەکردنى نوری مەعشوقدا بختەرپو، بۆ ئەم مەبەستەش وئینەیکە زۆر جوانى شیعری دروستکردووە خواجە بلقى سەرئایى بە کلاودار داوئە قەلەم و دەلى: منیش لە خۆشیدا وەك ئەو کلاووەکەم فرى دەدەم، ئەمە لە کاتیکدا کە بلقى جگە لەو کلاو ھیچى دیکە نییە و لەکاتى فریدانى کلاووەکەیدا فەنا دەبیت و لەناو دەچیت، خواجەش دەلى گەر لە پرتەوی روی تو وئینەیک بکەوئیتە سەر جام و پیکى من - گەر جیلوویەك بکەیت - لە خۆشیدا فەنا دەم و وەك بلقى کلاووەکەم فرى دەدەم.

ھەر وەك چۆن ئەم بەیتە عیرفانییە و باس لە جیلووی یارى حەق دەکرى بەیتى یەكەمیش بە ھەمان شیوہ ئاماژە بێت بە جیلووی حەق، ھەرچەندە سودى زۆر بە توندی ئەم رایە رەتدەکاتەوہ

و لە وەلامى ئەم بۆچوونەى (سرورى و شمعى) - دو لیکدەرەوہى توركى دیوانى حافر - نووسیویەتى: "کەسى گوتویەتى میسراعى دووہم سەبارەت بە خۆدایە، ھەلئەیکەى زۆر گەورەى کردوہ، تا ئیژەش سەدھەزار جار ئەم ھەلئەیکەى کردوہ" {سودى، ج ۲، ل ۱۴۹}.

سەربارى ئەم رایە بەیتى یەكەمیش ئەم لیکدانەوہ عیرفانییە ھەلئەدەگرى.

۳- شەبى کە ماہ مراد از افق طلوع کند

بود کہ پرتو نوری بە بام ما افتد

شەبى کە ماہى موراد ئەز ئوفق تلوت کونەد، بوئەد کە پەرتوئى نوری بە بامى ما ئوفتەد.

شەوئیک کە مانگی ئارەزوو و ئاوات لە ئاسوہ ھەلبى، تیشكى نوریک بکەوئیتە سەربانى ئیمەش.

مراد: ئارەزوو، ئاوات، موراد افق: ئاسوہ طلوع کند: ھەلبیت
بود: بلقى، دەبى نوری: نوریک بام: سەربان

خواجە دلئایە لەوہى کە شەوئیک مانگی ئارەزووکان (یار) لە ئاسوہ سەردەدەھیتى و ھەلئەیت، بەلام لەوہ نیکەرانە کە ھیشتا دلئایا نییە ئایا لە کاتى ھەلئەتانی مانگی ئارەزووکاندا تیشكى نوریک دەدات لە سەربانەکەى ئەم یا نا، واتە خواجە نیکەرانە لەوہى کە کاتى ئارەزوو و ئاواتەکان دینەدى، ئایا بلقى ئارەزوو و ئاواتەکانى خواجەش بێنەدى و ئەمیش بگرتەوہ. یاخود دەکرى مانگی ئارەزوو خودى یار بێت و لە شەوئیکدا وەك مانگ دەرکەوئیت و لە ئاسوہ ھەلبیت، بەلام بلقى لە مالى ئیمەش - حافر - جیلوہ بکات و بە جیلوہى نوریکى مائەکەى منیش روناک بکاتەوہ.

۴- بە بارگاہ تو چون باد را نباشد بار

كى اتفاق مجال سلام ما افتد

بە بارگاہى تو چون باد را نەباشەد بار، کەى ئیتیفاقى مەجالى سەلامى ما ئوفتەد.

کاتى با مۆلەتى ھاتنە بارەگای توئى نەبیت، کەى بواری سەلامکردنى ئیمە دەبیت.

بار: مۆلەت، بواری اتفاق افتد: رووبدات اتفاق مجال افتد: بواری مۆلەت ھەبى

چوونە نۆی بارەگای یار زۆر زەحمەت و گرانە و تەنانت ھەوا - با - ش کە سەر بە ھەموو کون و کەلەپریکی گەردووندا دەکات، توانا و مۆلەتى چوونە ژورەوہى نییە، ئیدى ئیمە چۆن مۆلەتەمان ھەبى تا سەلامیک بەکەین.

دوو په یوه دند له نیوان نه توانینی با و نه توانینی ئیمه دا ههیه، یه که میان ته وهی که نه گهر بیت و با نه توانی تهوا ئیمه ی بی توانا هه رگیز ناتوانین، دوهم ته وهی که ئیمه به هه وادا سه لامه کانمان بو یار رهوانه ده که یین و کاتی با مؤلته تی پی نه دریت تهوا مؤلته تی سه لامه کانی ئیمه ش نادریت.

بیتگومان تهو باره گایه ی که با ش ری چونه ژوره وهی نیبه باره گای یاری حقه، یا خود وه که دهری ده لیت: هه زره تی سوله یمانه که با به بی مؤلته نه ییده توانی بچیتته باره گاکه یه وه {ج ۱، ۴۸۸} له نوسخه ی فریدون میرزای تیموری و د. عیوضیدا، میسراعی یه که م به م شیوه یه (ملوک را چو ره خاک بوس این در نیست - کاتی پاشایان ریگه ی ماچکردنی خاکی ته م به رده رگایه یان نیبه) که له روی پشت به ستن به نوسخه دیرینه کان هوه زیاتر ته م شیوه یه په سه ندرته، به لام له روی واتا و بلاوی نوسخه نویبه راستکراوه کان هوه شیوه ی یه که م په سه ند تره.

۵- چو جان فدای لبت شد خیال می بستم

که قطره یی ز زلالش به کام ما افتد

چو جان فیدای له بهت شود خه یال می به ستم، که قه تره یی ز زواله ش به کامی ما ئوفته د.

کاتی گیان فیدای لیوت بوو خه یال م ده کرد که تامی دلۆپیک له ناوی زولالی ده کم.

خیال می بستم: خه یال م ده کرد، وام ده زانی، گومانم وابوو زلال: زولال، شیرین به کام افتادن: تام کردن، چیژ بردن

خواجه ده لی: نه ی یار کاتی گیانم کرده قوربانی لیوت، وام ده زانی هه ه ییچ نه بی تامی دلۆپیک له ناوی زولالی لیوت ده کم و دلۆپیک ده گاته گیانم.

گیان کردنه قوربانی وشه و قسه ی یار به ئومیدی بیستنی وشه و قسه ی یار ته ووه ی سه ره کی ته م به یته یه.

۶- خیال زلف تو گفتا که جان وسیله مساز

کزین شکار فراوان به دام ما افتد

خه یالی زولفی تو گوфта که جان قه سیله مه ساز، که زین شکار فه راقان به دامی ما ئوفته د.

خه یالی پرچی تو گوتی گیان مه که به هۆکار، چونکه زور له م نیچیره که وتوه ته داوی ئیمه وه.

گفتا: گوتی وسیله مساز: مه که به هۆکار شکار: نیچیر فراوان: زور

خواجه له بهیتی پشودا گیانی کرده قوربانی لیوی یار بهو خه یال ه ی که به دیدار شاد بییت، به لام له م به یته دا خه یالی نه ئینیبه کانی پرچی یار پیی ده لی: گیان مه که به وه سیله و هۆکار تا به ئیمه بگه ی، چونکه گیانی زور هه یه بووه ته نیچیری زولفی من و به دیدار یی نه گه یشتوه، لیته دا یار گیان به قوربانیبه کی که متر ده زانی له وه سل و دیدار و به شار او ه یی ده لی ده بی له گیان عه زیزتر پیشکه شکریت.

۷- به نامیدی ازین در مرو فالی بزن

بود که قرعه ی دولت به نام ما افتد

به نا ئومیدی ته زین دهر مهرو فالی بزهن، بوغه د که قورته یی دۆوله ت به نامی ما ئوفته د. به نا ئومیدی له م به رده رگایه مه رو فالی بگروه، به لکو تیروپشکی به خت بکه ویتته سه ر ناوی ئیمه.

مرو: مه رو فالی بزن: فالیک بگروه، به ئومیدی خیره وه فال بگروه قرعه: پشک دولت: به خت به نام ما افتد: به ناوی ئیمه وه دهرچی

خواجه به خوی ده لی به نا ئومیدی له بهر دهر گای یار مه رو و فالیک یی خیر بگروه و دوعایه که بکه، به لکو ته مه خوایه پشکی به خت و ئیقبال بکه ویتته سه ر ئیمه و دیدار و وه سل یی راهه م بییت که س چوزانی چی له هه گبه ی به ختدایه.

۸- ز خاک کوی تو هرگه که دم زند حافظ

نسیم گلشن جان در مشام ما افتد

ز خاکی کویی تو هرگه که دم زنده حافظ، نه سیمی گولشه نی جان دهر مه شام ما ئوفته د.

هه رکاتی حافظ له باره ی خاکی کولانی توره بدوی، شه مالی بوغوشی گولزاری گیان به ده ماخی ئیمه ده گات.

هرگه: هه رکاتی دم زند: بدوی، قسه بکات گلشن: باغ، گولزار

هه رکاتی حافظ له باره ی خاکی کولانی یاره وه نه دوی ده ماخی ئیمه و ههستی بو نکر دمان پر ده بی له بونی خوشی باغی یار. یا خود: هه رکاتی خواجه باس له یار و جوانیه کانی عه شقی یاری حقه ده گات ته م باسه هینده خوش و هینده شیرین و بوغوشه ههستی بو نکر دمان پر ده بی له بونی خوشی باغی گیان.

غەزەلى سەد و ياز دەبەم:

خرابات: مەيخانە بە عزت باش: بەرپىز بە دىردىسەر: نارەھەتى، غەزاب و دەردى سەرى كىشى: دەكىشى

زۆر جار وشەي مەستى و خومارى لە برى يەكتر بەكار دەھيئەت، بەلام لە بنەرەتدا و وەك لەم بەيتەدا دەردەكەوى خومارى لە مەستى جياوازە و حالەتتەكە كە لە خوار مەستىيە وەبە كە دەكرى پىش مەست بوون و پاش مەستبوون بىت. لىرەدا خومارىيە ئەو حالەتە نىمچە بىدارىيە كە لە دواي مەستىيە وە مەزە تىايدا ھەست بە خەوالىي دەكات، بەلام غەقل و ھوشى بەدەست دەھيئەتە وە، لەم بەيتەدا مەبەست لە بەردانى مەستىيە، كە لە كوردىدا دەگوتى (بەريداو) ماناي (خرابات) لە بەيتەكە وە وادەردەكەوى كە شوپى كۆبوونە وە سۆفى و عارفان بىت؛ واتە خانەقا ياخود تەكپە و (رندان) ىش خودى سۆفى و عارفان و گوتارى بەيتەكە ئاراستەي ئەو كەسە كراو كە سەردانى ئەو جۆرە شوپانە دەكات و پىي دەلى: كاتى ميوانى ئەو جىگايەيت و لە حالەتەي شەوق و شور و بى ناگايديت بەرپىز لەگەل عارفان و سۆفياندا قسە و كردارى نەشياو و نالايق ئەنجام مەدە، چونكە كاتى بە ناگا ھاتىە وە مەستىت خومارى ھىنا پەشيمان دەبىتە وە ئەم رەفتار و گوفتارانەت دەبىتە مايەي دەردى سەرى و غەزاب و گرفت.

وا پىدەچى ئەم دوو بەيتە نامۆزگارى بن بۆ سۆفيەكان و لە ئاستى قولدا باس لەو كىشە و گرفت و رق و كىنانەي ناو خەنەقا بكات ھەر وەك لە غەزەلەيكى پىشتردا ھىناويەي.

۳- شىب صحبت غنىمەت دان كە بعد از روزگار ما

بسى گردش كند گردون بسى ليل و نهار آرد

شەبى سۆھبەت غەنىمەت دان كە بەند ئەز روزگارى ما، بەسى گەردش كوند گەردون بەسى لەيل و نەھار ئارەد.

شەوى ھاودەمى بە دەسكەوت بزانه، چونكە دواي رۆزگارى ئىچە گەردوون زۆر دەسورپتە و شەو و رۆزى زۆر دەھيئەي.

صحبت: ھاودەمى لەگەل ياراندا غنىمەت: دەسكەوت غنىمەت دان: بە غەنىمەت بزانه

خواجە زەمان و كاتى كورتى تەمەنى مەزە بە بىرى گويگەرەكەي دەھيئەتە وە لەمەشەو دەبەوى پىي بلى: لەم تەمەنە كورتەدا ھاورپتەي و پىكە وەبوون لەگەل دۆستانەدا دەسكەوتتەيكى زۆر گەرەبە و ناكرى مەزە لە دەستى بدات، بۆيە بەرامبەر بە مەزە - ياخود دەكرى كەسەكانى بەيتى يەكەم و دووەم بن - دەلەيت: ھاودەمى لەگەل دۆستاندا بە دەسكەوت

بەحرى ھەزەجى ھەشتى تەواو

(مفاعيلن مفاعيلن مفاعيلن مفاعيلن)

۱- درخت دوستى بنشان كە كام دل بە بار آرد

نھال دشمنى برکن كە رنج بى شمار آرد

درەختى دوستى بنشان كە كامى دل بە بار ئارەد، نېھالى دوشمنى بەركەن كە رەنجى بى شومار ئارەد.

درەختى دۆستى بچىنە كە ئاواتى دل دەھيئەتە بار، نەمامى دۆزمنى ھەلكىشە كە رەنج و زەحمەتى بى شومار دەھيئەي.

بنشان: بچىنە بار: بەر آرد: دەھيئەي بە بار آرد: دەھيئەتە بەر نھال: نەمام، خەلف برکن: ھەلكەنە بى شمار: بى شومار، زۆر زۆر

ئەم بەيتەي خواجە وەك نامۆزگارىيەكى كۆمەلايەتى/نەخلاقى دىتە بەرچا و جەخت لەسەر دۆستايەتى و دووركەوتنەو لە دۆزمنايەتى دەكاتە وە وەك بلىي ئەم بەيتە كوردىيە (دۆستت ھەزار بى كەمە، دۆزمنت يەك بى خەمە) ي لەبەرچا و گرتو وە پاشان بەيتەكەي گوتو، بۆيە دەلى: درەختى دۆستى بچىنە، چونكە بە دۆستايەتى كردن ئاوات و ئارەزوو كانى دلەت دىنەبەر و بە ئاوات و ئارەزوو دەگەيت، لە بەرامبەر ئەمەشدا خەلف و نەمانى دۆزمنايەتى ھەلكىشە، چونكە ئەو نەمامە ماوہەكى دىكە گەشە دەكات و دەبىتە درەختىكى رىشەدار و بە ئاسانى ھەلناكەنرەيت و ئەوكاتەش دەرد و مەينەتى بى شومار لەگەل خۇيدا دەھيئەي، ھەربۆيە تا نەمامە ھەلى كەنە.

وەك گومان ئەم بەيتە ھاندانە بۆ دۆستايەتى كردن و بىرخستەنەوى سەرەنجامى خراپى دۆزمنايەتتە.

۲- چو مېمان خراباتى بە عزت باش با رندان

كە دىردىسەر كىشى جانا گرت مستى خمار آرد

چو مېھمانى خەراباتى بە ئىزەت باش با رندان، كە دىردىسەر كەشى جانا گەردەت مەستى خومار ئارەد.

گيانەكەم كاتى ميوانى مەيخانەيت لەگەل رنداندا بە عىزەت بە، چونكە كاتى مەستىت خومارى ھىنا نارەھەتى دەكىشى.

بزانه و لهم ته مهنه كورته دا به هره لى و هربگره، چونكه پاش روژگارى ته مهنى نيمه گهردوون زور دهورپيته وه و شهو و روژى زور به دواى خويدا دهيني و نيمه بوونمان نييه.

۴- عمارى دار ليلي را كه مه د ماه در حكم است

خدایا در دل اندازش كه بر مجنون گزار آرد

ته ماری داری له لیلی را كه مه هدی ماه دهر هوكمهست، خودایا دهر دل نه اندازش كه بهر مه جنون گوزهر نارهد.

خوایه بيخه دلی كه ژاوه داری له یلا كه بیشكه مانگ له ژیر دهستیدایه به لای مه جنوندا تیپه پری.

عماری: كه ژاوه عمارى دار: كه ژاوه دار، كه سی كه هوساری شه ته سپه راده كیشی كه كه ژاوه ی به سه ره وهیه مهد: بیشكه در دل اندازش: بيخه دلی مه بهست له (بیشكه مانگ) كه ژاوه كه ی له یلايه كه وهك بیشكه وایه و له یلاش وهك مانگ تیایدا دانیشته. بیگومان شه كه سه ی كه شه كه ژاوه یه راده كیشی كه ژاوه كه ی له ژیر دهستدایه و به ریئوینی شه دهروات، خواجه دوعا دهكا شه خوایه بيخه دلی شه كه سه وه كه كه ژاوه كه ی له لیلی راده كیشی به لای مه جنوندا تیپه پری تا یه كتری بیین.

نزایه كه بو به كتر گه بیشتنی له لیلی و مه جنونه كان یا به شیوه یه كی گشتگپرتر هه موو عاشق و مه عشوقه كان.

۵- بهار عمر خواه ای دل وگر نه این چمن هرسال

چو نسرين صدگل آرد بار و چون بلبل هزار آرد

به هاری ثومر خاه شه گول فه گهر نه نین چه مهن هرسال، چو نه سرین سه د گول نارهد بار و چون بولبول هزار نارهد.

شه دل خوازباری ته مهن به وه گهر نا شه باخه هه موو سالی سه د گول وهك نه سرین و هزار بولبول دههینی.

بهار عمر: به هاری ته مهن، دهورانی جوانی و لای

واتای شه به یته وهك به یته سیبم وایه و باس له به هره مه ندبوننه له ته مهن و ژیانى مرژی و به رده وام بوونی ژیان به بی من و توش، شه دل تو هه میشه له هه ولى به هاری ته مهن و دهورانی جوانی و لاویدا به و هه مشیه چالاك و به هیوا به، خه ریکی سه فای ژیانى حه قیقی به، چونكه شه چیمه و میرغوزاره ی ژیان هه رسالی سه ده ها گول نه سرین و بولبول دههینی و ده ژین.

۶- خدا را چون دل ریشم قرار بست با زلفت

بفرما لعل نوشین را كه حالش با قرار آرد

خودا را چون دلی ریشم قه رار بهست با زولفته، بفرما له نلی نوشین را كه هالهش با قه رار نارهد.

نیستا كه دلی بریندارم له گهل پرچندا په یانی بهستووه تو بی و خوا به لیوی شیرینت بفرموو كه حالی نارام بکاته وه.

ریش: بریندار، په شیو قرار بست: قه راری بهست، په یانی بهست نوشین: شیرین، پارو با قرار: نارام، له به رامبه ر (بی قرار) دایت

خواجه ده زانی كه دلی بریندار و په شیوی په یانی له گهل پرچی یاردا بهستووه و بهم په یانهش توشی نارامی و بی قه راری ده بیت، بویه له یار ده پارپته وه كه بو خاتری خوا یا خود تو بی و خوا به لیوی شیرینت بلی كه نارامی بکاته وه؛ واته به قسه كردن نارامی بکاته وه، شیوه ی شه به یته له حافظا زوره كه خواجه ده زانی كه وتوده داوی پرچی یار و شه مش ده بیته مایه ی بی نارامی و داوا له لیوی یار دهكا نارامی بکاته وه.

۷- درین باغ ار خدا خواهد دگر پیرانه سر حافظ

نشیند بر لب جویی و سروی در کنار آرد

دهرین باغ شه خودا خاهد دگر پیرانه سه ر هافر، نشینه د بهر له بی جویی یو سه رفی دهر کینار نارهد.

شه گهر خودا بیهوی (رازی له سه ربی) له م باخه دا حافظ جاریکی دیکه له پیریدا له كه ناری جوگه دا داده نیسی و سه روه ژنیک دههینیته كه ناری خوئی.

در کنار آرد: دههینیته كه ناری خوئی، له خوئی نریك ده كاته وه

خواجه ده لی: شه گهر خودا بیهوی و رازی له سه ربیت حافظ ده توانی جاریکی دیکه له روژگاری پیریدا و له م باغی دونیا یه دا له كه نار جوگه دا دانیشیت و له گهل یاردا به خوشی و سه ر و سه فا بیگوزهرینی.

له نوسخه ی سودی و قه زوینی و هه ندی نوسخه ی دیریندا له بری (ارخدا خواهد - از خدا خواهد) هاتووه و بهم واتیهش شه حالته دههینیته دوعا و ته مهنای حافظ كه داوا ده كات له پیریدا له كه نار جوگه و له گهل یاردا دابیشی.

غزه‌لی سه‌د و دوازده‌یه‌م:

موجته‌سی هه‌شتی مه‌خبونی نه‌سله‌م
(مفاعله‌ن فعلا‌تن مفاعله‌ن فع لن)

۱- کسی که حسن خط دوست در نظر دارد

محقق است که او حاصل بصر دارد

کەسی که هوسنی خه‌تی دوست دهر نه‌زهر داره‌د، موهه‌قه‌ق نه‌ست که نو هاسلی به‌سه‌ر داره‌د.

کەسی که جوانی خه‌تی دۆستی له‌به‌رچاو بی‌ت بینگومان که نه‌و به‌ره‌می چاوی هه‌یه.

خط دوست: خه‌تی روخساری دۆست

کەسی که ده‌توانی جوانی خه‌تی دۆستی له‌به‌رچاوی‌ت و بی‌بینی بینگومان که به‌ره‌می چاوی خۆی هه‌یه و هه‌ر‌ه‌وه به‌ره‌می بینین و چاوی‌ه‌تی.

له‌ راستیدا فه‌زای نه‌م غه‌زله تا راده‌یه‌کی زۆر عیرفانییه و بو لی‌کدانه‌وه‌ی به‌یته‌کان پی‌ویستمان به‌ فه‌ره‌نگه عیرفانییه‌کان ده‌بی.

بینگومان هه‌موو کەسی توانای بینینی جوانی روخساری دۆستی نییه، لای خواجه ته‌نیا نه‌و چاوانه به‌ره‌مدارن که توانای دیتنی خه‌تی روخساری یاریان هه‌یه و هه‌چی دیکه، که‌واته کەسی که هه‌میشه جوانی خه‌تی روی دۆستی له‌به‌رچاوه هه‌ر‌ه‌وه که به‌ره‌می چاو و دیتنی چنیوه.

نه‌م لی‌کدانه‌وه‌یه ده‌رخستنی گرنگی جیلوه‌کردنی دۆسته، به‌لام گه‌ر قوولتر له (در نظرداشتن) وردبینه‌وه ده‌کری به‌ واتای گرنگی پیدان لی‌کی ده‌ینه‌وه و له‌م واتایه‌شدا نه‌و که‌سانه‌ن که ته‌نیا جوانی خه‌تی روی دۆست لایان گرنکه.

نه‌م بنه‌مایه ته‌نیا جوانی بینینی حه‌ق لای عارفه‌کان بنه‌ما و پایه‌یه‌کی زۆر گرنکه و نه‌وان هه‌میشه دۆست به‌ جوانی ره‌ها ده‌بینن، خواجه لی‌رده‌دا ستایشی نه‌و چاو و نه‌م بینانه ده‌کات.

۲- چو خامه بر خط فرمان او سر طاعت

نه‌هاده‌ایم مگر او به تیغ بر دارد

چو خامه به‌ر خه‌تی فه‌رمانی نو سه‌ری تانه‌ت داره‌د، نه‌هاده‌ییم مه‌گه‌ر نو به‌ تیغ به‌ر داره‌د.

هه‌ک خامه سه‌ری گوپرایه‌لیمان خستۆته سه‌ر خه‌تی فه‌رمانی نه‌و و هه‌لی ناگرین مه‌گه‌ر نه‌و به (چه‌قۆ) تیغ لایبات.

نه‌هاده‌ایم: داماننا‌وه

خامه: خامه، قه‌له‌م، قه‌له‌می قامیشی

سر طاعت نه‌هاده‌ایم: گوپرایه‌لین، سه‌ری گوپرایه‌لیمان داناه

تیغ: چه‌قۆ، تیغ بردارد: هه‌لی‌گریت، لایبات

نه‌م به‌یته گوزارشت کردنه له گوپرایه‌لی ته‌واو و ره‌های خواجه بو فه‌رمانه‌کانی یار و تا دوا هه‌ناسه و تا نه‌وکاته‌ی که یار خۆی ده‌یه‌وی نه‌م واز له‌م ملکه‌چی و گوپرایه‌لییه ناهین.

به‌یته‌که جوانکاریه‌کی تیدایه و خواجه خۆی به‌ قه‌له‌م چواندوه، بینگومان قه‌له‌م کاتی نوکه‌کی ده‌خریته سه‌ر شتی تیدی تاوه‌کو نه‌و که‌سه‌ی که قه‌له‌مه‌که‌ی به‌ ده‌سته‌وه‌یه نه‌یه‌وی سه‌ری هه‌لناگری و به‌رزی ناکاته‌وه، خواجه‌ش ده‌لی تیه‌مه و هه‌کو قه‌له‌م سه‌ری گوپرایه‌لیمان بو فه‌رمانه‌کانی یاری حه‌ق داناه و سه‌رمان خستۆته سه‌ر خه‌تی فه‌رمانه‌کانی هه‌تا وه‌کو خۆی به‌ تیغ و چه‌قۆ سه‌رمان نه‌برئ و لاینه‌بات (نه‌مرین) واز له‌ گوپرایه‌لی و ملکه‌چی نه‌و ناهین.

۳- کس به وصل تو چون شمع یافت پروانه

که زیر تیغ تو هر دم سری دگر دارد

کەس به‌ قه‌سلی تو چون شه‌مه‌ت یافت په‌رفانه، که زیری تیغی تو هه‌رده‌م سه‌ری دگه‌ر داره‌د. که‌سی‌کی وه‌ک مۆم مۆله‌تی وه‌سلی تۆی پیدراوه که له‌ ژیر شمشیری تۆ هه‌رده‌م سه‌ر ده‌ره‌بینیته‌وه.

پروانه: مۆله‌ت

یافت پروانه: مۆله‌تی وه‌رگرت

شمع وه‌ک چرای ئیستا فتیله‌ی هه‌بووه و بو چاکتر سوتان و رونای به‌خشین پی‌ویسته به‌رده‌وام سه‌ری فتیله‌که به‌ریت، خواجه نه‌م حاله‌ته‌ی وه‌رگرتوه و دیسانه‌وه ته‌وزیفی کرده‌ته‌وه. له‌ مانای نویدا نه‌م پی‌ی وایه که مانه‌وه‌ی فتیله یا مۆم پاش برینسی سه‌ری نارامگرتنه له‌ سه‌ر عه‌زاب و ناره‌حه‌تییه‌کان و جه‌ور و جه‌فا، لی‌ره‌شدا نه‌م نارامگرتنه‌ی به‌ مه‌رجی گه‌یشتن و وه‌سلی دولبه‌ر داناه. خواجه خۆی ده‌لی: که‌سێک به‌ لیقا و دیداری تۆ (یار) ده‌گات که وه‌ک مۆم کاتی به‌ شمشیر و تیغی یار سه‌ری ده‌بردری دووباره سه‌ر ده‌ره‌بینیته‌وه و هه‌ول بدات و نه‌ره‌نجی له‌ یار واته کەسی به‌ وه‌سلی دولبه‌ر ده‌گات که له‌ به‌رامبه‌ر جه‌ور و جه‌فا و ناره‌حه‌تییه‌کاندا خۆراگره و به‌رده‌وامه له‌ عه‌شقی مه‌حبوب.

۴- به پای بوس تو دست کسی رسید که او

چو آستانه بدین در همیشه سر دارد

به پای بوسی تو ده‌ستی که‌سی ره‌سید که نو، چو ئاستانه به‌دین دهر هه‌میشه سه‌ر داره‌د.

که سیک دوتوانی پیتی تو ماچ بکات که همیشه وه که بهردهرگا سهری له سهر خاکی ئەم دەرگایەت بی.

پای بوس: پی ماچکەر دست رسید: دەستی گەشت

وەرگێرانی وشە بە وشە میسراعی بەکەم بەم شیوەیە (کە سیک دەستی دەگاتە پیمماچکەری تو). ئەو/یار همیشە پی دەخاتە سهر خاکی بهردەرگا، لێرەدا خواجە روحی بە (بهردەگا) داوہ و وای داناوہ کہ بە ویستی خۆی لە پیتش دەرگایە و همیشە پیتی یار ماچ دەکات، حافزیش پیتی وایە کە سی دەتوانی ببیتە پیمماچکەری یار کہ وه که بهردەرگا بهردەوام و همیشە سهری بجاتە سهر خاکی دەرگای یار.

سی بەیتی دووہ و سیبەم و چوارەم باس و وینە جوانی گوێراپەلتی و ملکہچی رەها و بهردەوامی و خۆراگرییە تا کوتایی تەمەن کہ ئەم دوانەش (طاعە و استقامە) مەرجی گرنگی گەشت بە دیدار و لیکای یارن.

۵- ز زهد خنک ملولم بیار بادەى ناب

کہ بوی بادە مدامم دماغ تر دارد

ز زوهدی خوشک مەلولەم بیار بادەیی ناب، کہ بویی بادە مودامەم دماغ تەر دارد. لە زوهدی وشک مەلولم شەرابی ساف بیئە کہ بۆنی بادە بهردەوام دەماغ بە تەری دەهیلێتەوہ.

خشک : وشک ملول: دلتنەنگ، بیزار ناب: ساف، بی خوش مدام: بهردەوام تر: تەر، پاراو

زوهدی وشک گوتنەوہ و خۆگرتنەوہ حەرفیانەن کہ روحیان تێدانییە ئەو نوێژە بی گیانانەن کہوا عەشقیان تێدانییە، ئەو رۆژوانی کہ جگە لە برسیتی و تینویتی هیچ لەزەت و چیژتیک نابەخشن، ئەو هەموو چۆن و بۆچی و گوناھە و عەزابەیی کہ باس دەکرت وشکە زوهدن.

ئەم مەسەلەییە کہ لە دێرینەوہ تا ئەمڕۆ و رەنگە تا ناخزەمان بهردەوام بیت بریتیە لە خوداپەرستی وشکە زاهیدەکان و خوداپەرستی عارفەکان. خوداپەرستی وشک خوداپەرستیەکی جەستەییانەییە و زۆری کاتەکانیش ترستیکی لە رادە بەدەر لە خودا تەنانەت تا ناستی فۆبیاشی لە گەلدا، بەلام خوداپەرستی تەر و عارفانە بە زۆری خوداپەرستیەکی روحی و گیانیە و همیشە عەشق و خۆشەویستیەکی لە رادە بەدەری بۆ خودا لە گەلدا، هەربۆیە خوداپەرستی یەکەم بی روح و گیانە و هیچ چیژتیک نییە. بەلام خواپەرستی دووہم چیژ و لەزەتیکی زۆری تێدا،

خواجە لەم وشکە زوهدە - کہ زۆرجار تەنیا قسەییە و لە حەقیقەتدا وانییە - بیزارە و پیتی وایە کہ عەشقی پاکی ئیلاھی تەری و پاراوی بە دەماغ و میشکی مرۆف دەدات نەوہک ئەو زوهد و ترس و هات و هاواری وشکە زاهیدەکان، هەربۆیە دەلی شەرابی سافم بۆ بیئە با بینۆشم، عەشقم بۆ بیئە بادلم و دەماغم بە پاراوی خۆی همیشە بە تەری بهیلێتەوہ.

۶- ز بادە هیچت اگر نیست این نه بس که ترا

دمی ز وسوسه‌ی عقل بی خبر دارد

ز بادە هیچت ئەگەر نیست نین ئە بەس کہ تو را، دەمی ز قەسەسەیی ئەقل بی خەبەر دارد.

ئەگەر لە شەراب هیچت دەستگیر نابی ئەمە بەس نییە کہ ساتی لە وەسوسەیی ئەقل بی ناگات دەکات.

هیچت اگر نیست: ئەگەر هیچت دەستگیر نابی، ئەگەر هیچ سودی ناکەیت این نه بس: ئەمە بەس نییە

دمی: ساتی، هەناسەییەک وسوسە: وەسوسە، هیژی جوینەری دەروونی مرۆف بۆ خراپە، دوودلی

وہک باسمان کردوہ لای خواجە (عەقل) رویەکی پەسەندی نییە و همیشە لە بەرامبەر عەشقدە بە سوک سەیر دەکرت و لێرەدا ئەو دەخاتەرۆ کہ عەقل بە دەستی کورتی خۆیەوہ مؤف توشی وەسوسە دەکات و وای لی دەکات بیر لە شتی خراب بکاتەوہ. ئەو دەلی: گەر عەشق و بادە - عیرفان و عەشقی ئیلاھی - هیچ سودیکشت پی نەگەینێ بەس نییە کہ بۆ ساتیک نەجات دەدا لە وەسوسەیی ئەقل.

۷- کس که از در تقوی قدم برون نهاد

به عزم میکده اکنون سر سفر دارد

کەسی کہ ئەز دەری تەقفا قەدەم برون نەنهاد، بە ئەزمی مەیکەدە ئەکنون سەری سەفەر دارد. کەسی کہ لە دەرگای تەقواوە هەنگاوی نەچووە دەرەوہ، ئیستا نیازی سەفەری بەرە و مەبجانە هەییە.

قدم نهادن: هەنگاوە هەلگرتن برون/بیرون: دەرەوہ بە عزم مەیکەدە: بەرەو مەبجانە سر سفر دارد: نیازی سەفەری هەییە

دەکری لێرەدا ئەو کەسە نەناسراوەی لە بەیتە کەدا هاتوہ خودی شاعیر بیت کہ لە بەیتی پینجەمدا بیزاری خۆی لە وشکە زوهد دەردەبری و لێرەدا دەلی: کەسی کہ هەرگیز لەوی تەقوا

و شهریهت لای نه داوه و ههنگاوی نه خستوه ته دهره وهی شه و ریگه یه وه ئیستا نیازی هیه به ره و مه یخانه سه فەر بکات.

له زاراوهی عیرفانیدا (میکده) مونا جات و لایه نی روحانی و عاشقانه ی ناینه خواجه زور جار (تقوی) بو لایه نی مادیانه ناین به کارده هینی و به شه ریه تی له قه له م ده دات، لی ره دا ده لی که سی که هه رگیز له ریی ته قوا - شه ریه ت - لای نه داوه و هه میشه حه رفی بووه ئیستا ئیدی به نیازه روو له عالهمی مونا جات و عه شقی ئیلاهی بکات.

۸- دل شکستهی حافظ به خاک خواهد برد

چو لاله داغ هوایی که بر جگر دارد

دلی شکسته یی هافز به خاک خواهد برد، چو لاله داغی هه قایی که بهر جیگر دارد. دلی شکاوی حافظ ده باته ژیر خاک (گۆره وه) داخی شه و ناره زووه ی که وه گولاله به سه ر جگه ریه وه یه تی.

به خاک خواهد برد: ده باته ژیر خاک، ده باته گۆر، ده کوژی داغ: داخ هوایی: ناره زوویه ک

گولاله سوره خالیکی رهش له ناوه ندیاده که ته مه لای خواجه به داخ دراوه ته قه له م، خواجه ده لی:

دلی من وه گولاله سوره ی داخکرا و وایه و شه داخه ش داخی ناره زوویه که که خواجه به روونی نایی، به لام له فه زای شیعره که وه ئاشکرا ده بی که داخی عه شقی ئیلاهییه که نه یه توانی به فه نا و به قا بگات و شه داخی ناره زووه سه ره نجام ده بیته مایه ی مه رگی خواجه و دلی سوری گولاله ئاسای ده باته ژیر خاک. که وای داغی ناره زووه که که به سه ر جگه ری حافظ وه یه وه روژی خواجه ده باته ژیر گل.

غزه لی سه د و سپز ده یه م:

به حری ره مه لی هه شتی مه شکول
(فعلات فاعلاتن فعلات فاعلاتن)

۱- دل ما به دور رویت ز چمن فراغ دارد

که چو سرو پای بند است و چو لاله داغ دارد

دلی ما به دۆوری رویت ز چه مه ن فه راغ داره د، که چو سه رف پای به نده ست و چو لاله داغ داره د.

دلی ئیمه له زه مانی جیلوه ی روتدا پیویستی به باغ و چیمه ن نییه، چونکه وه ک سه رو پیی به نده و وه گولاله داغی هیه.

دور: زه مان، سه رده م به دور: له سه رده می، له زه مانی فراغ دارد: بی نیازه، پیویستی پیی نییه

به یته کانی سه ره تای فه زای شه م غزه له شه وه گ غزه لی پیشو فه زایه کی عیرفانی و عاشقانه ی هیه و زه مینه یه کی هاوشیوه ی پیویسته بو لیکنه وه ی. خواجه له م به یته دا دوو جوانی ده خاته رو، یه کیکیان جوانی جیلوه ی روخساری یار و شه ی دیکه یان جوانی گوئزار و چیمه نه که هه ردوکیان ده بنه مایه ی خۆشحالی دل، شه پیی وایه له سه رده م و کاتیکندا که دولبه ر جیلو بکات بو عاشقان - که ئیمه ش له وانین - ئیدی دلی عاشقان هیه چ پیویستی به گوئزار و جوانیه سه روشتییه کان نامینی، چونکه شه سله ن دلی عاشقان وه ک سه رو پیی به ندرکراوی روی یار و وه گولاله ش داخکراوی ده ستی شه و جوانی و جیلوه یه.

خواجه له زور جیگه دا باس له و بی نیازی و پیویستی پیی نه بوونه ی عاشقان له جوانییه سه روشتییه کان ده کات کاتی که جوانی یار خۆی ده نوینی، شه ده لی:

خلوت گزیده را به تماشا چه حاجت است - چون کوی دوست هست به صحرا چه حاجت است
له م به یته دا میسراعی دووم له وه سفی دلی ئیمه دا گوئراوه که وه ک دارسه رو وابه سته و چه قیوی جیلوه ی جوانی روی یاری حه قه و وه گولاله ش داخکراو و خه فه تباری شه و عه شقه ئیلاهییه یه که هه یه تی.

۲- سر ما فرو نیاید به کمان ابروی کس

که درون گوشه گیران ز جهان فراغ دارد

سه ری ما فرو نه یایه د به که مانی شه بروی که س، که دهرونی گوشه گیران ز جهان فه راغ داره د.

سهری ئیمه به کهوانی برۆی کهس دانانهوی، چونکه دهروونی گۆشهگیران پێویستی به جیهان نییه.

فرو نیاید: دانانهوی، کهچ نابو
درون: ویژدان، دهروون
گۆشهگیران: گۆشه‌نشینان، گۆشه‌نشینان

خواجه حۆی له گهڵ عاشقان و گۆشه‌نشیناندا دهاته قهلهم، نهو عاشقانهی که دونیا لایان هیچ نرخیکی نییه و له عهشقی ئیلاهییدا نغۆن، هه‌ربۆیه سهری ئیمه له بهرامبهر کهمانی برۆی کهسدا نهوی ناکریت.

دهکری مه‌به‌ست له میسراعی یه‌که‌م سهرنه‌ویکردن بێت له ناست جوانییه دونیایه‌کاندا یاخود له ناست هێزه دونیایه‌کاندا، به‌لام له فه‌زای گشتی غه‌زه‌له‌که‌دا جوانییه دونیایه‌کان واتای جوانتر ده‌گه‌یه‌نی و به‌م شپۆهیه ده‌بێته ته‌واوکه‌ری به‌یتی پێشکه‌ ئیمه‌ی عاشقان و گۆشه‌گیرانی عارف دونیا لامان هیچ گرنگیه‌کی نییه و له بوونی جیلوه‌ی جوانی روخساری یاریشدا مل بو هیچ جوانییه‌کی دیکه کهچ ناکه‌ین.

د. هروی به لیکدانه‌وه‌ی دووهم واتای به‌هیته‌که داوه و نووسویه‌تی: مه‌به‌ست له کهوانی نه‌برۆ چرچ و لۆچی سهرزه‌نشته و ده‌لی - واته‌ حافظ ده‌لی - ناخی ئیمه‌ی گۆشه‌نیشان گوئی له خۆشییه‌کانی دونیا نییه و بۆیه له به‌رامبهر چینی برۆی کهسدا - توپه‌یی کهسدا - سهرنه‌وی ناکه‌ین {ج ۱، ۱۹۹۱}، ده‌کری ئهم لیکدانه‌وه‌یه‌ی د. هروی لیکدانه‌وه‌ی سه‌رزاره‌کی به‌هیته‌که بێت. به‌لام نه‌برۆی کهوانی، یا کهوانی نه‌برۆ هینده زاراوه‌یه‌کی عاشقانه‌یه و مه‌به‌ست لێی ناز و عیتابی یاره زاراوه‌یه‌کی کۆمه‌لایه‌تی و سیاسی نییه.

۳- ز بنفشه تاب دارم که ز زلف او زند دم

تو سیاه کم بها بین که چه در دماغ دارد

ز به‌نه‌فشه تاب دارم که ز زولفی تو زه‌نه‌د دم، تو سیاهی کم به‌ها بین که چه در دماغ دارد.

له وه‌نه‌وشه‌ نارچه‌تم که دم له پرچی ئه‌و ده‌کوئی، تو ئهم ره‌شه‌ کهم به‌هایه‌ بینه‌ که چی له میتشکدایه.

تاب دارم: نارچه‌تم، توپه‌م دم زدن: دم کوتان، قسه‌ له‌باره‌وه‌ کردن سیاه: ره‌ش، لێره‌دا درکه‌یه‌ له وه‌نه‌وشه‌ کم بها: کهم به‌ها، کهم قیমে‌ت، کهم نرخ دماغ: دماغ، میتشک وه‌نه‌وشه‌ لافی ئه‌وه‌ی لێداوه‌ که له ره‌شی و بۆخۆشیدا له پرچی ئه‌و - یار - ده‌چیته‌. ئهم لافه‌ خواجه‌ی نارچه‌تم یا توپه‌ کردووه‌ که وه‌نه‌وشه‌ ئه‌وه‌نده‌ گیل و نه‌زانه‌ ئهم جوړه‌ خه‌یالانه‌ی

له میتشکدایه، ئه‌و وه‌نه‌وشه‌یه‌ی که وه‌که‌ به‌نده‌ ره‌شه‌کان کهم نرخ و به‌هایه‌ و یاخود ئه‌و ره‌شی کهم نرخ و به‌هایه‌.

لامی عاشقان و عارفان لافی جوانی وه‌که‌ جوانی مه‌عشوق لێدان گیلتییه‌کی گه‌وره‌یه‌، هه‌ربۆیه‌ شه‌ لێره‌دا خواجه وه‌نه‌وشه‌ی سروشت سوک ده‌کات که ویستویه‌تی لافی جوانی پرچی یارلی بدات و ده‌لی: له وه‌نه‌وشه‌ نارچه‌تم توپه‌ و دلگرام که لافی جوانی پرچی یار لی بدات، تو سهری ئهم ره‌شه‌ کهم نرخه‌ی نیو سروشت بکه‌ که چه‌نده‌ گیله‌ و چ بیریکی له میتشکدایه‌.

ئهم به‌هیته‌ش دیسانه‌وه‌ جه‌ختکردنه‌وه‌ی خواجه‌یه‌ له‌سه‌ر روو وه‌رگیرانی عارفه‌کان له سروشت له کاتی جیلوه‌کردنی روخساری مه‌عشوقدا.

۴- شب تیره چون سر آرم ره پیچ پیچ زلفش

مگر آنکه عکس رویش به رهم چراغ دارد

شه‌بی تیره چون سهر ئاره‌م ره‌هی پیچ پیچی زولفه‌ش، مه‌گه‌ر ئانکه ئه‌کسی رویشه‌ به ره‌هه‌م چراغ دارد.

شه‌وی تاریک و نوته‌ک چۆن سهر له رینگه‌ی پینچاوپینچی پرچی ده‌رکه‌م، مه‌گه‌ر ئه‌وه‌ی که وینه‌ی روخساری له رینگه‌مدا بکاته‌ چرا.

تیره: تاریک، نوته‌ک چۆن: سهرآرم: سه‌رده‌رکه‌م، ته‌واوکه‌م، تپه‌ه‌رینم
ره: رینگه‌ پیچ پیچ: پینچاوپینچ عکس: وینه
به‌رهم: له رینگه‌مدا

بینگومان هه‌میشه‌ پرچ و چالی چه‌ناگه‌ و روو به‌ره‌سه‌ت له رینگه‌ی گه‌یشتن به مه‌عشوقدا، لێره‌دا به‌ره‌سه‌تی یه‌که‌میانی هیناوه‌ و ده‌لی: له تاریکایی پرچی ئه‌ودا چۆن چۆنی سه‌رده‌رکه‌م که وه‌که‌ رینگه‌یه‌کی پینچاوپینچ وایه‌ ته‌نیا ئه‌وکاته‌ نه‌بی که وینه‌ی روخساری که ده‌دره‌وشیته‌وه‌ وه‌که‌ چرایه‌ک له رینگه‌مدا بێت.

به‌ ته‌عبیری عیرفانی رینگه‌ی پینچاوپینچی پرچ نه‌ینیه‌ ئیلاهیه‌کانن و شه‌وی نوته‌کیش ئهم شوین و کاته‌ی دونیا، وینه‌ی روخساری مه‌عشوقین نور و پرته‌وی هیدایه‌ت و رینمایی خودایه‌ خواجه‌ له‌م به‌هیته‌دا ده‌یه‌وی ترسناکی رینگه‌ی عه‌شق و رینگه‌ی چاره‌ی ته‌ی کردنی ئه‌و رینگه‌یه‌ بخته‌پروو ئه‌و ده‌لی: له شه‌وگاری نوته‌کدا و له رینگه‌ی پینچاوپینچی نه‌ینیه‌ غه‌یبیه‌کاندا گه‌ر پرته‌وی نوری ئیلاهی نه‌بیته‌ رینمایه‌که‌ری عه‌شق و به‌نده‌کان ئه‌وا نارچه‌ته‌ مرۆڤه‌بتوانی سه‌رده‌رکات، ئهم به‌هیته‌ راستیه‌کی گه‌وره‌ ده‌خاته‌پروو ئه‌ویش ئه‌وه‌یه‌ که خودا به‌ خودا ده‌ناسریت نه‌وه‌که‌ به‌ عه‌قل و هه‌ول به‌جکۆله‌کانی عه‌قل، ئیمه‌ پێشتر له‌مه‌ دوا، واته‌ مرۆڤ له

ژیاندا به هیدایهت و دهستگرتنی خودا - که له رینماییه ناینی و موعجیزه و ئیلهامهکاندا -
خۆی دهبینتهوه به سه‌نجام ده‌گات نه‌هک به هیچی دیکه.

له کاتی نویسنه‌وهی ئهم به‌یتهدا جیاوازی له نیتوان نوسخه‌کاندا دروست بووه، له (قزوینی و
سودی) دا میسراعی (شب ظلمت و بیابان به کجا توان رسید) ده له هه‌ندی نوسخه‌شدا له‌بری
(عکس) ی میسراعی دووهم (شمع) نووسراوه، که جیاوازی له واتادا دروست ناکهن.

۵- من و شمع سبڤگاهی سزد ار به هم بگرییم

که بسوختیم و از ما بُت ما فراغ دارد

من و شه‌منی سوبه‌گاهی سیزده ئهر به هم بگرییم، که بسوختیم و ئه‌ز ما بوتی ما
فراغ دارد.

جیگه‌ی خۆیه‌تی ئه‌گهر من و مۆمی به‌یانیان پینک‌هوه بگریین، چونکه سوتاوین و
مه‌عشوقی ئیمه گوی به ئیمه نادات.

صبحگاهی: کاتی به‌یانیان سزد: جیی خۆیه‌تی، شایانییه‌تی به هم بگرییم: پینک‌هوه
بگریین بسوختیم: سوتاین بت: بت، ناویکی مه‌عشوقه

از ما فراغ دارد: گویمان پی نادات

خواجه سوتانی خۆی و سوتانی مۆمی کاتی به‌یانی که به درێژایی شه‌و سوتاوه پینک‌هوه
کۆده‌کاته‌وه و له‌مه‌وه ئه‌وه دهرده‌کوهی که خواجه‌ش وه‌ک ئه‌و مۆمه ته‌واوی شه‌و بیدار بووه و بۆ
یار سوتاوه و نالاندویه‌تی، بۆیه ده‌لی: من و مۆمی کاتی به‌یانیان حه‌قه پینک‌هوه بگریین و
واوه‌یلا بکه‌یین، چونکه هه‌ردوو کمان سوتاوین، که چی مه‌عشوقی ئیمه گوی پی نه‌داین و لینی
نه‌پرسینه‌وه و نه‌هات به‌ده‌مانه‌وه.

له هه‌ندی نوسخه‌دا له‌بری (به‌هم بگرییم) (به‌خود بگرییم) هاتوه که مانای بۆ حالی
خۆمان بگریینه، به‌لام له حافظدا زۆریه‌ی جار گریان بۆ حالی خودی شاعیر نه‌هاتوه، به‌لکو
گریانی شه‌سه‌فه، لیره‌شدا گریانی داخی گوی پی نه‌دانی مه‌عشوقه.

۶- سزدم چو ابر بهن که برین چمن بگرییم

طرب آشیان بلبل بنگر که زاع دارد

سیزه‌دهم چو ئه‌بری به‌همه‌ن که به‌رین چه‌من بگرییم، ته‌ره‌ب ناشیانی بولبول بنگهر که
زاع دارد.

هه‌قه وه‌ک هه‌وری به‌همه‌ن به‌سه‌ر ئهم میڤرگه‌دا بگرییم، سه‌یری لانه‌ی شادی بولبول بکه که
قه‌له‌ره‌شی تیدایه.

سزدم: حه‌قمه، شایسته‌مه ابر: هه‌ور به‌من: به‌همه‌ن،

یازده‌یه‌مین مانگی کۆچی هه‌تاوییه که مانگی دووهمی زستانه (۲۱/۱) تا (۲۱/۲)

طرب: خۆشی، شادی آشیان: هیلانه، لانه طرب آشیان:

هیلانه‌ی شادی بنگر: بینه، سه‌یرکه زاع: قه‌له‌ره‌ش، زاع

هه‌وری به‌همه‌ن هه‌وری باراناوی پرتاوه، ئهم چیمه‌ن و میڤرگه‌ش دونیایه، ده‌بووا له‌م

میڤرگه‌دا هه‌میشه بولبول له هیلانه‌ی شادیدا بوایه. به‌لام به پینچه‌وانه‌وه‌یه و قه‌له‌ره‌ش له‌جیی

بولبولدایه. لیره‌دا بولبول که‌سی شیوا و (زاع) که‌سی نه‌شیواوه.

خواجه ده‌لیت حه‌قه وه‌ک هه‌وری به‌همه‌ن بگرییم و نارچه‌ت بم بۆ ئهم دونیا بی و عه‌ده‌ی

که هه‌یه، چونکه ده‌یینم قه‌له‌ره‌ش له جیی بولبول دانیشته‌وه، واته که‌سی نه‌شیوا و له

جیگه‌ی شیواوه.

دونیا هه‌روایه و مرۆقی نه‌شیوا له شوینی هه‌ستیاردا داده‌نریت.

وه‌ک له جیگه‌ی دیکه‌دا ناماژه‌ی پیدراوه که شه‌رحی خوالیخۆشبو سوودی به‌ر له‌ نزیکه‌ی

(۵۰۰) سال نووسراوه، له شه‌رحی ئهم به‌یتهدا ئهم گوته‌یه‌ی سوودی سه‌رنجی راکیشام که

نووسیویه‌تی: (واته جاهیله‌کان جیگه‌ی عالمه‌کان و بیڤرزه‌کان و سوک و بی نرزه‌کان جیگه‌ی

به‌رێز و گه‌وره‌کانیان گرتوه وه‌ک سه‌رده‌می خۆمان خواخیرمان پی به‌خشی) {ج، ۲، ل ۳۷۷}.

سوودی به‌ر له (۵۰۰) سال نووسیویه‌تی (وه‌ک زه‌مانی خۆمان) منیش ده‌مه‌وی بنوسم (وه‌ک

زه‌مانی خۆمان) من دلنیا که زۆرینه‌ی نووسه‌ره‌کانی چاخه جیا جیاکان هه‌رده‌نوسن (وه‌ک

زه‌مانی خۆمان) بلینی ئهم سیفه‌تی ناکه‌س په‌روه‌ر - سفله‌ پرور - یه هه‌ر هی دونیا بیت یاخود

سوکی مرۆقه‌کان!؟

۷- به چمن خرام و بنگر بر تخت گل که لاله

به ندیم شاه ماند که به کف ایاغ دارد

به چه‌من خرام و بنگر به‌ری ته‌خت گول که لاله، به نه‌دی شاه مانده که به کف

ته‌یاغ دارد.

به‌نازه‌وه وه‌ره گولزار و سه‌یرکه که له به‌رامبه‌ر ته‌ختی گولدا، گولاله‌ هه‌وده‌می پاشاناسا

پینکی به‌ده‌سته‌وه‌یه.

خرام: به‌ناز رۆشتن تخت: ته‌خت، عه‌رش گل: گولی سور ندیم: هه‌وده‌می گه‌وره

به‌ندیم شاه ماند: هه‌وده‌می پاشاناسا

کف: ده‌ست ایاغ: پیاله‌ی شه‌راب، پینک

واته برۆ گولزار و سهيركه كه چۆن گولئى سوري گولهباخ وهك پاشاي گولان له سهير تهخت دانيشتوه و له بهرامبهريشيدا گولانه وهك هاوده مي پاشا وهستاره و پيكي به دهسته وهيه. خواجه ليڤه دا وهسفي عهشقي سروشت دهكات.

۸- سر درس عشق دارد دل دردمند حافظ

که نه خاطر نماشا نه هواي باغ دارد

سهري دهري ئيشق دارد دلي دهرمه ندي هافر، كه نه خاتري ته ماشا نه هه فاي باغ دارد. دلي دهرده داري حافظ نيازي دهري عهشقي ههيه، بويه نه تاقتي ته ماشا كردن نه نارده زوي چونه باغي ههيه. سرداشتن: نيازبون درمند: دهرده دار خاطر: تاقت و بير هوا: نارده زوي و مهيل

خواجه بيمه يلي خوي له جوانيه كاني سروشت ده خاته پروو. هوي ته مهش بو بوني دهري عهشق ده گيرپته وه، ههريويه شه له بهيته كاني سه ره تادا ته م بي مه يليه خوي به بي ده ستنيشان كردني هو كاره كه ده خسته پروو، به لام ليڤه دا به راشكاوي ده لي: دلي دهرده داري حافظ تاقتي ته ماشاي باخ و نارده زوي چونه گولزار و باخي نيه و نارده زوي سهيران و سه فاي نيه. له بهرته وهي كه نيازي دهري عهشقي ههيه.

ته بهيتي (ته خه لوس) ه له هه ندي له نوسخه كاندا له پيش بهيتي هه وته مه وه هاتوه.

غزه لي سه د و چوارده يه م:

به حري هه زه جي شه شي نه خره بي مهقبوزي مهحزوف
(مفعول مفاعله فعلن)

۱- آن كس كه به دست جام دارد

سلطاني جم مدام دارد

نان كه س كه به دهست جام دارد، سولتاني جم مدام دارد. ته و كه سهي كه پيكي به دهسته وهيه، هه ميشه ده سه لاتي جم مي ههيه. سلطاني جم: پاشايه تي جم، ده سه لاتي جم جم: جه مشيد مدام: بهرده وام، هه ميشه ته م بهيته و چه ند بهيتي دوي له چاكي جام و پيكي شه راب ده ديئن. خواجه پيي وايه كه سي كه جامي شه رابي به دهسته وهيه بهرده وام پاشايه تي جه مشيدي ده بيت و هه ميشه سه دراري جيهان ده بيت و جه مشيد له نه پييه كاني جيهان ناگدار ده بي، (جام) مهستي عيرفاني و به شيويه كي گشتي عهشقي عيرفانيه. خواجه پيي وايه ته و كه سهي كه له عهشقي عيرفانيه و عهشقي ئيلاهي له دلدايه بهرده وام سولتاني جيهانه و وهك جه مشيد نه پييه كاني لا روون ده بيتته وه.

۲- آبي كه خضر حيات ازو يافت

در ميكنه جو كه جام دارد

ثابي كه خيزر ههيات ته زو يافت، دهر مهيكه ده جو كه جام دارد. ته و تاوهي كه حمزه تي خدر ژياني جاويداني لي وهرگرت، له مه بخانه دا بوي بگهري، چونكه له پيكدايه.

آبي: ناويك خضر: خدري زنده حيات ازو يافت: ژياني لي وهرگرت جو: هه و لي بو بده، لتي بگهري

ديسانه وه خواجه ده يوي ليڤه شدا گه وره يي و گرنگي پيک و مه ي بخاته پروو، ته و ده لي: له مه بخانه دا بو ته و بگهري كه خدري زينده لي خواره وه و بووه مايه ي نه مري و جاويدبوني، چونكه ته و ناوي هه ياته له پيكدايه و شه رابه.

ليڤه دا خواجه پيي وايه كه عهشق و عيرفان وهك ناوي هه ياتي جاويد به خشعي خدر مرؤف جاويدان دهكات و مرؤف هانده دا كه هه و لي بو بدات.

۳- سررشته‌ی جان به جام بگذار

کاین رشته ازو نظام دارد

سهرشته‌ی جان به جام بگوزار، کین رشته نه‌زو نیزام داره‌د.
 سهرشته‌ی گیانت بده دهست پیک، چونکه هم رشته‌یه له و ریک و پیک ده‌بی.
 سررشته: سهره‌داو، ره‌شو، هه‌وسار بگذار: بده این رشته: هم رشته‌یه،
 لیره‌دا مه‌به‌ست له گیانه

له‌م به‌یته‌دا حافظه ده‌خاته‌روو که ریک‌خست و جوانکردن و یاسا دارپژهری گیان پیک
 شه‌راب و عشقی نیلاهییه، بویه به مرؤف ده‌لی: هه‌وساری گیانت بووه به دهست عشقی
 نیلاهییه‌وه، چونکه هم گیانه به‌ه عشقه جوان و ریک و پیک ده‌بی.

له‌م س‌ی به‌یته‌ی پیشه‌وه‌دا حافظه به‌قولی له چاک و لایه‌نه پوزه‌تیغه‌کانی عشقی نیلاهی
 و عیرفان ده‌دویت، بیگومان هم لیدوانه له غه‌زه‌لی‌کدایه که تا کوتایی فه‌زایه‌کی عیرفانی
 هه‌یه و ره‌مز و زاراره ساده و باوه‌کانی عیرفانی تیدا به‌کاره‌ینراوه، خواجه له‌م س‌ی به‌یته‌دا
 س‌ی له گرنگترین لایه‌نه پوزه‌تیغه‌کانی خسته‌روو که له به‌یتی یه‌که‌مدا پاشایه‌تی هه‌میشه‌ی و
 له دووه‌مدا جاویدانی و ژیانی هه‌تاهه‌تایی و له سییه‌میشدا یاسادارکردن و ریک‌خستنی
 کاروباری گیانه، بیگومان هم س‌ی خاله س‌ی ناواتی گرنگی ژیانی مرؤفن که به رای خواجه له
 عشقی نیلاهییدا په‌یدا ده‌کرتین، له به‌یته‌کانی داهاتوودا خواجه مه‌زه‌بی خوی ده‌خاته‌روو که
 عیرفانیکی پاک‌ی بی‌ریابه.

۴- ما و می و زاهدان و تقوی

تا یار سر کدام دارد

ماقو مه‌ی و زاهدان و ته‌قفا، تا یار سهری کودام داره‌د.
 نیمه و مه‌ی و زاهدان و ته‌قوا تا بزاین یار نیازی کامیانی هه‌یه.
 سرکدام دارد: نیازی په‌سه‌ندکردنی کامیانی هه‌یه، کامیانی پی‌خوشه
 خواجه مه‌زه‌بی خوی ده‌خاته‌روو که نیمه - من - عه‌شقمان هه‌لب‌ژاردوه و
 زاهدانه‌کانش ریگه‌ی شه‌ریعت و ته‌قوای وشک، به‌لام ناخو یار - خودا - کام ریگه
 په‌سه‌ند ده‌کات، نایا ریگه‌ی نیمه - عاشقان و رندان که خوشمان ده‌ویت و ده‌مانه‌وی له
 ریگه‌ی عشقه‌وه پی‌بگه‌ین - یاخود زاهدانه‌کان - که ده‌یانه‌وی له ریگه‌ی خو‌پاریزی و
 ترسانه‌وه پی‌بگه‌ن -.

۵- بیرون ز لب تو ساقیا نیست

در دور کسی که کام دارد

بیرون ز له‌بی تو ساقیا نیست، ده‌ر دؤور که‌سی که کام داره‌د.
 جگه له لیوی تووه نه‌ی ساقی نییه له رۆژگاردا که‌سی که به ناواتی گه‌یشتی.
 بیرون ز: جگه له، دور له ساقیا: نه‌ی ساقی دور: رۆژگار،
 ده‌کری هه‌مان دور و سورانه‌وه‌ی شه‌راب بیست که کؤری بازنه‌ی ده‌گیریت
 کام دارد: ناواتی هه‌یه، به ناوات گه‌یشتوه

له رۆژگاردا گهر که‌سی به ناوات گه‌یشتی یاخود له کؤری شه‌رابدا گهر که‌سی به ناوات
 گه‌یشتی به‌نیایا به لیوانی ساقی بووه دور له لیوی ساقی - قسه و دیداری ساقی - که‌س
 نییه له ده‌وردا که به ناوات گه‌یشتی. یاخود ده‌کری بگوتی که نه‌ی ساقی هه‌موو نه‌وانه‌ی
 که له رۆژگار یا کوردان جگه له لیوی تو هیچ ناره‌زوو و ناواتیکی دیکه‌یان نییه.

له هه‌ردوو حالته‌که‌دا ساقی یاری عیرفانی و مه‌عشوقی نه‌زه‌لییه که خواجه پی‌ی وایه
 دیداری نه‌ی یاخود گوینگرتن له گوته و نیله‌امی نه‌ی له گه‌وره‌ترین ناواته‌کانی عاشقانه. یاخود
 هه‌ر عاشقی نه‌مه‌ی بو ده‌ست بدات به ناواتی هه‌ره گه‌وره‌ی گه‌یشتوه.

۶- نرگس همه شیوه‌های مستی

از چشم خوشنت به وام دارد

نرگس هه‌مه شیقه‌های مه‌ستی، نه‌ز چه‌شی خوشنت به قام داره‌د.
 نیرگز هه‌موو شیوازه‌کانی مه‌ستی له چاوانی جوانتی قهرز کردوه.
 شیوه: شیواز خوش: جوان، مه‌ست وام: قهرز به وام دارد: قهرز کردوه
 خواجه ده‌چیته‌وه نیو مه‌زه‌بی جیلوه‌کردنی عارفان که پی‌یان وایه جیهان و سروشت و
 هه‌رچی تیدایه له جوانی یار و هه‌ق وهرگیراوه، لیره‌شدا ده‌لی نه‌گه‌ر نیرگز که یه‌کیکه له
 جوانیه‌کانی سروشت مه‌سته و شیوازی مه‌ستی زوری هه‌یه، هه‌مووی له چاوانی جوان و
 مه‌ستی تووه قهرز کردوه.

۷- ذکر رخ و زلف تو دلم را

وردی است که صبح و شام دارد

زیکری رخ و زولفی تو دلم را، قیردیست که سوه و شام داره‌د.
 باسی روخسار و پرچی تو بو دلی من، ویردیکه که به‌یانی و نیواره ده‌بخوین.
 ذکر: باس

ئەي يار باسى جوانىيەكانى روخسارى تۆ و نەيىنيەكانى پرچت بوونە و تيردى دلم و ھەر بەياني و ئىوارەيەك دووبارەيان دەكاتەوہ. واتە دلم بەردەوام يادى تۆ دەكات.

۸- بر سىنەي ريش دردمندان

لعلت نمكى تمام دارد

بەر سىنەي ريشى دەردمەندان، لەئەلت نەمەكى تەمام دارەد.

ليوت خويى تەواوى تامدارى بەسەر سنگى بريندارى دەردەداراندا دەكات (ليوت تامى تەواوى ھەيە)

نمك: خوي نمك داشتن: بە تام و دلگر

ليوى يار وەك خوي و تامى دلئ دەردەرانى عاشقە و لاي دلئ ئەوان رەفتارەكانى يار پەسەندترين شتە

ئەم بەيتە مانايەكى ديكە ھەلەدەگرى كە دەكرى بلين: ليوى تۆ خويى تەواو بەسەر دلئ بريندارى دەردەداران و عاشقاندا دەكات و ھىندەي ديكە ناسۆريان دەداتى و برينەكەيان بەسۆتر دەكات، بەلام بە لەبەرچاگرتنى ماناي (نمك داشتن) و ماناي بەيتى پينجەم دەتوانين گومان بەرين كە ماناي يەكەم لەگەل فەزاي گشتى بەيتەكەدا دەگوئى كە عاشقان ھەميشە موحتاجى كوتەيەكى يارى ھەقن و ئىستاش خواجە ئەو راستىە دووپات دەكاتەوہ.

۹- در چاه زنج چو حافظ ای جان

حسن تو دوصد غلام دارد

دەر چاھى زەنەخ چو ھافز ئەي جان، ھوسنى تو دووسەد غولام دارەد.

ئەي گيانى من جوانى تۆ لە چالئ چەناكەدا دووسەد غولامى وەك ھافزى ھەيە لە بەرامبەر جوانى مەعشوقدا خواجە خوي تا ئەوپەرى كەمى كەم دەكاتەوہ و بىرى خويى دەھيىتتەوہ كە سەدان عاشق ئەسپرى تەنيا جوانى چەناكەي يارن و خوي بە يەكئ لەو غولامانە دەزانيت كە لە چالئ چەناكەي ياردا بەندكراون و ئەسپرن.

چەناكە لە زارادى عىرفانيدا چيئى موشاھەدەيە و چالئ چەناكەش گرفتى نەيىنيەكانى موشاھەدەيە، دەكرى خواجە ليرەدا ئەم ھالەي خوي بختەروو كە لە نەيتى موشاھەدەي ياردا دوچارى دەبيتتەوہ. لەم بيتە و لە زۆرئەك لە بەيتەكانى ديكەي خواجەدا ئەوہ دەردەكەوي كە خواجە لە ريگەدايە و نەگەيشتوہ بە ھەقىقەت، راستە خواجە ريگەي عىرفانى پى چاك و جوانە و عاشقىكى تيوريە، بەلام ھەنگاو ھەلگرتنى كردارى لاي خواجە و بە ئەنجام گەيشتنى كردارى زۆر كەمى بەدى دەكرت. لەم بەيتەشدا سەربارى ئەوہ كە بە واتاي ئەسپرونى دلئ ھافز ديت لە جوانى ياردا، بەلام مانايەكى ئەو گرفتەنەشى لەخۆدا ھەشاردارە.

غەزەلى سەد و پازدەبەم:

بەحرى موجتەسى ھەشتى مەخبونى ئەسەلم

(مفاعەلن فعلا تەن مفاعەلن فع لن)

۱- دلى كە غيب نماي است و جام جم دارد

ز خانى كە دمی گم شود چه غم دارد

دلى كە غەيب نومايەست و جامى جەم دارەد، ز خاتەمى كە دەمى گوم شەفەد چە غەم دارەد.

دلئ كە غەيبى تيدا ديارە و جامى جەمى ھەيە، بۆ ساتئ ونبوونى ئەنگوستيلەيەك چ غەمىكى ھەيە (چ باكى ھەيە).

غيب نماي: نيشاندەرى غەيب جام جم: جامى جەمشيد كە نەيتىەكانى گەردوونى تيدا دياربوو، دركەيە لە دلئ عارف خاتم: ئەنگوستيلە گم شود: ون بىئ

دلئەك كە سيفەتى جامى جەمشيدى ھەبيت و نەيتىەكان و غەيبەكان دەرخات دلئ عارفەكانە، خاتەم و ئەنگوستيلەش نامازەيە بە ئەنگوستيلەكەي ھەزرتى سولەيمان كە بۆ ماوہەكە دزراوہ ياخود ون بوو، لە قورئانى پيرزۇدا باس لە ماوہەكە كورت كراوہ كە ھەزرتى سولەيمان تيايدا دەسەلاتى لەدەستداوہ، ئەم لەدەستدانەي كورسى دەسەلات بە وئەنيەكى زۆر جوانى قورئانى بەيان كراوہ كە خوي گەورە لە ئايەتى (۳۴)ى سورەتى (ص)دا دەفەرموت: "ولقد فتنا سليمان و القينا على كرسية جسدا ثم اناب" لە تەفسىرى ئەم ئايەتەدا نووسراوہ كە مەبەست لە (جسد) كورئىكى ديكەي ھەزرتى داوہ - بەرئ سولەيمان (د.خ) - كە خراپەكار بوو و بۆ ماوہەكە دەستى بەسەر دەسەلاتى سولەيماندا گرتوہ، بەلام پاشان گەل لىئ ھەستاون و كوشتوويانە و دەسەلات گەراوہتەوہ بۆ ھەزرتى سولەيمان (قران كريم تفسير و بيان، اعداد د. محمد حسن الحمصى)، ھەرۋەھا خواجە لە يەكئەك لە (قطعە)كانيدا بە ناشكرا نامازەي بەم (نيو جەستەيە) داوہ كە دەست بە سەر مولكى ھەزرتى سولەيماندا گرتوہ:

نيم تنى ملك سليمان گرفت كرد مسخر همه روى زمين...تاد (قطعە)ى ژمارە (۴۵) ديوانى حافظ، ليمودھى}

ئەم رووداوہ ميژووييە بەرگى ئەفسانەي بە بەرداكراوہ و بەم شيوە باسكراوہ و دەگوتري لە بەسەرھاتەكاندا ھاتوہ كە گوايە ھەزرتى سولەيمان ئەنگوستيلەيەكى ھەبوو كە ناوى پيرۆز - اسم اعظم - تيدا نووسرابوو بەھوي ئەوہ ھەزرتى سولەيماندا بەسەر ھەموو

مهمله كه ته كه دا ده كرد، ده لئين گوايه چه زه رتهى سوله يمان - عليه السلام - به هوى هه لهه يه كهى له نزيكه كانيه وه هم نهنگوستيله يه و نكر دوه و خيوتيك هه ليگرتوتتوه و بو ماوه يه كه فرمانره وايى كردوه و خوى كردوه به چه زه رتهى سوله يمان، به لام پاشان پيى زانراوه و ديسانوه گه پراوه ته وه بو چه زه رتهى سوله يمان {حافظ نامه، ج ۱، ل ۳۲۱ - ۳۲۳} لييره دا نهنگوستيله ره مزى فرمانره وايى و ده سه لاتی دونه يه، هه به شيكر دنه وهى هم ره مزيه (سودى) پيى وايه كه هم به يته نامازه يه به (مه نسور پاشا) كه هه ندی له به گه تورك نه ژاده كان فرمانره وايى شار يان گرته ده ست و له شار ده ريان په راند، به لام پاشان مه نسور پاشا له شكري كۆكرده وه و ده سه لاتی گرته وه ده ست {سودى، ج ۲، ل ۷۴۳}. به يته كه به گشتى باس له دلى مرؤفى ريبوارى ريگه ي ته ريقه ت و عارفان ده كات و خواجه پيى وايه كه نه دلته پاكانه وه كه پي كه كه ي جه مشيد غه يب و نادياره كانيان تييدا ده دره وشيته وه. هه ريو به گه بو ماوه يه كه يا ساتيكي كورتي دنيا ده سه لاتی لى ون بسى هيچ غه ميكي نيه، چونكه له دلته كه يدا به روني دياره و ده زانى له كو ييه.

۲- به خط و خال گدايان مده خزينه دل

به دست شاه وشى ده كه محترم دارد

به خه ت و خالى گيدايان مه دهه خزينه يى دل، به ده ستى شاه فه شى ديه كه موه ته ره م دارده.

خه زينه ي دلى خۆت مه ده به ده ست جوانيى گه دايانه وه، به لكو بيده ده ست شاناسايه كه ري زي ده زانيت و ري زي لى ده گري ت.

به خط و خال: خه ت و خال، لي ره دا مه به ست له جوانييه شاه وش: شاناسا، كه سى كه سيفه تى شا يانه ي هه يه محترم دارد: ري زي ده زانيت

مرؤف كه عاشق ده بيت خه زينه ي نه ينيه كانى دلى لاي مه عشوقى ده كاته وه يا خود كه هاو ده م و هاو ري و مه حره مى نه سرار ده گري ت ديسانوه خه زينه ي نه ينيه كانى دلى ده داته ده ست. خواجه له م راستيه وه به مرؤف ده لى: كاتى عاشق ده بيت عاشقى جوانى خه ت و خالى روخسار و لايه نى ده ره وه ي گه دا و سوا لكه ر و نه فسنز مه كان مه به، به لكو عاشقى پاشا سيفه تان و نه فسبه رزه كان به. چونكه تو به م عاشق بونه خه زينه ي دل ت ده ده يته ده ست مه عشوق، له م كاته شدا نه خه زينه ي دل به ده ستى پاشا سيفه ته كان چونكه قه درى ده زانن.

هم به يته ده كرى عيرفانى بيت يا خود نه ده بي يا كۆمه لايه تى. گه ر عيرفانى بيت خواجه عه شقى دنيا يى ره فز ده كاته وه و هانى مرؤف ده دات عه شقى نيلا هى هه لبي رن. گه نه ده بي و

كۆمه لايه تى بيت نه وه ره تده كاته وه كه مرؤف هه ركه سيكى بينى روخسارى جوان بو دلى خۆي بو بكا ته وه، به لكو هانان ده دات كه مرؤفه نه فسبه رزه كان هه لبي رن، له راستيدا به م ليك دانه وه ي دوا يى هم به يته بنه مايه كى زۆر گرنگى په يوه ندييه مرؤيه كانه كه شه ويش به ده ستنو يزي بونه له هه لبي ردى هاو ري و دو ستاندا، نه خه له تانه به ره نگ و روخسار، به لكو هو كمدانه به ده روون و نه فسبه رزي و شاسيفه تى.

۳- نه هر درخت تحمل كند جفاى خزان

غلام همت سرورم كه اين قدم دارد

نه هه ر دره خت ته هه مول كونه د جفا ي خه زان، غولا مى هيمه تى سه ره قم كه نين قه ده م دارده.

هه مو دره خت به ركه ي جفا ي خه زان نا گري ت، غولا مى هيمه تى دار سه روم كه هم خۆرا گريه ي هه يه.

(قدم) لي ره دا به واتاي خۆرا گري ها تو وه، بي گومان هه مو كه سينك به ركه ي تالى و سو يريه كان نا گري ت و له به رامبه ر سته م و جفا ي خه زاندا چوك داده دات و تي كده كشى، به لام له با خدا دار سه رو هم خۆرا گريه ي هه يه و به ركه ي جفا ي خه زان ده گري ت و مل كه چ ناكات، خواجه خۆي ده كاته غولا مى هيمه ت و نازايى نه و مرؤفانه ي كه خۆرا گرن و له به رامبه ر كي شه و گرفته كاندا مل كه چ ناكه ن، ده كرى هم به يته ته واو كه رى به يتي پيشو بيت كه باسى له گه دايان كرد، گه دايان گه ر نه ينيان لاييت له به رامبه ر هه ر سته م و جفا يه كدا به كسه ر ته سل يم ده بن و مل كه چ ده كهن، به لام مرؤفه نه فسبه رزه كان هه رگيز چوك داناده ن و نه ينيه كان نادركينن، بويه خواجه خۆي ده كاته غولا مى هيمه تيان.

۴- رسيد موسم آن كز طرب چو نرگس مست

نهد به پاى قدح هر كه شش درم دارد

ره سيد مؤ سيمى نان كه ز ته ره ب چو نه رگسى مه ست، نه هه د به پا يى قه ده ه هه ركه شيش درم دارده.

كاتى نه وه ها تو وه كه له شادي دا هه ركه س شه ش دره مى هه يه وه نير گزى مه ست له پا ي پي كدا بي رزيت و خه رچى بكات.

رسيد: گه يشت، ها ته پيشه وه موسم آن: كاتى نه وه كز طرب: له شادي دا نهد: دا ينى، به ختى بكات شش: شه ش درم: دره هم، جار ان دره هم له (نقره - زيو) دروست ده كراو (دينار) يش له نالتون، واته هه ر پار هيه كى له زيو

دروستکراو (درههم) کهم بههاتر بو له پاره‌ی له ئالتون دروستکراو (دینار)، لیژده‌دا مه‌بهست له شه‌ش درههم سه‌روهت و سامانیکی کهمه (دارونه‌دار)

گولێ نیرگژ له شیوه‌ی پیکدایه که په‌ره‌کانی سپیبه و ده‌وری توپه‌گولێ زه‌رده‌کیان داوه‌وه و وه‌ک مه‌سته‌کان خواربووه‌توه، خواجه ده‌لی: کاتی شه‌وه هاتوه که به شادیبه‌وه هه‌مووان وه‌ک نیرگژی مه‌ست هه‌رچی دارونه‌دارمان هه‌یه ته‌نانه‌ت گه‌ر که‌مه‌شه و شه‌ش دره‌مه‌می زیوه‌ بو‌ باده و شه‌راب یاخود بو‌ عه‌شقی شه‌زه‌لی و له پیناو شه‌وه عه‌شقه‌دا سه‌رفی بکه‌ین.

۵- زر از بهای می اکنون چو گل دریغ مدار

که عقل کل به صددت عیب متهم دارد

زه‌ر شه‌ز به‌های مه‌ی شه‌کنون چو گول ده‌ریغ مه‌دار، که شه‌قلی کول به سه‌ده‌ت شه‌یب موته‌هه‌م داره‌د.

ئیه‌ستا وه‌ک گولێ درێغی مه‌که له‌وه‌ی که زیر له بری به‌های مه‌ی ببه‌خشی، شه‌گه‌رنا عه‌قلی گشتی (کامل) به سه‌د جو‌ر نه‌نگی تاوانبارت ده‌کات.

زر: زیر بها: به‌ها، نرخ دریغ مدار: درێغی مه‌که، مه‌یگره‌وه عقل کل: عه‌قلی ته‌واو، عه‌قلی سه‌ره‌تا و کامل، هه‌ندیک عه‌قلی کاملیان به سه‌زه‌رتی جویره‌ئیل داوه‌ته قه‌لهم، (عزالدين نسفی) ده‌راره‌ی عه‌قلی سه‌ره‌تا چه‌ند رابه‌کی هه‌یناوه که به‌پیی رای شه‌وه ده‌کرێ عه‌قلی سه‌ره‌تا: (کیان، نور، جویره‌ئیل، میکانیل، ئیسرافیل، عزرائیل، لوح محفوظ... هه‌تد بی‌ت) {سجادی} بی‌گومان (عقل کل) زاراوه‌یه‌کی فه‌لسه‌فی که‌لامیبه و هه‌مان واتای (لوگوس) یونانیبه که لای شه‌وانیش جه‌ده‌لیکی گه‌وره‌ی له نیوان فه‌یله‌سوفه سه‌ره‌تاییه‌کاندا دروست کردو و پینان وابوو که (لوگوس) (ئاو، ئاگر، با، خاک، یاخود ژماره ... هه‌تد بی‌ت). له راستیدا لای موسولمان (فه‌یله‌سوف و عارفه‌کان) شه‌م جه‌ده‌له له ماده دیاره‌کانی یونانه‌وه گۆرا بو‌ ره‌مه‌زه نادیار و غه‌یبیه‌کانی وه‌ک (جویره‌ئیل) و ته‌نانه‌ت (عه‌رش و... هه‌تد). به‌هه‌رحال شه‌م مه‌سه‌له‌یه هه‌ینده‌ی گومان و بو‌چوونه شه‌وه‌نده شه‌زمون و حه‌قیقه‌ت نیبه، چونکه مه‌حاله مرو‌ف‌په‌ی به‌وه نه‌پینیبه ببات که نایا خودا یه‌که‌م جار چی دروست کردوه و پاشان ماده‌ی له‌وه شته دروست کردوه؟

خواجه لیژده‌دا هه‌ینده وه‌ک زاراوه‌یه‌کی باو به‌کاری هه‌یناوه شه‌وه‌نده مه‌به‌ستی هه‌یج یه‌کی له‌وه واتایانه‌ی سه‌ره‌وه نه‌بووه، چونکه هه‌ینانی شه‌م زاراوه‌یه شه‌م به‌یته‌دا به مه‌به‌ستی جه‌خت‌کرده‌وه له واتای به‌یتی پێشووه که (داکوکی کردنه له عه‌شق و مه‌ینۆشی) خواجه ده‌لی: وه‌ک گولێ به‌وه زیره‌کانت له خه‌رجکردن بو‌ مه‌ی مه‌گره‌وه و درێغی مه‌که له دانانی زیر له

نرخ‌ی مه‌یدا، چونکه شه‌گه‌ر شه‌م کاره نه‌که‌یت و سه‌روه‌ت و سامانت بو‌ مه‌ی خه‌رج نه‌که‌یت عه‌قلی کامل به سه‌د عه‌یب تاوانبارت ده‌کات و سه‌د عه‌یبیت تیدا ده‌دو‌زیته‌وه. واته گه‌ر شه‌م کاره نه‌که‌یت عه‌قلی کامل به بی عه‌قلت ده‌داته قه‌لهم.

وه‌ک گوتمان به‌یته‌که جه‌خت له سه‌ر خه‌رجکردنی سه‌روه‌ت و سامان ده‌کاته‌وه، یاخود جه‌خت له سه‌ر دانانی ده‌سته‌کوه‌ته ماده‌یه‌کان ده‌کاته‌وه له پیناو عه‌شق و مه‌یدا که شه‌مه‌ش ره‌مزی په‌رۆزکردنی عه‌رفان و ته‌ریقه‌ته.

۶- دلم که لاف تجرد زدی کنون صد شغل

به بوی زلف تو با باد صبحدم دارد

دله‌م که لافی ته‌جه‌رود زه‌دی کنون سه‌د شوغل، به بوی زولفی تو با بادی سوپه‌ده‌م داره‌د. دلم که لافی گو‌شه‌گیری لیژده‌دا ئیه‌ستا به ئومیدی پرچی تو‌وه سه‌د کاری به شه‌مائی به‌ره‌به‌یان هه‌یه.

تجرد: گو‌شه‌گیری، ته‌رکی دونیا و خو‌شیه‌کانی صد شغل: سه‌د کار، کاری زۆر خواجه ده‌لی: دلم که به قسه‌ی خو‌ی لافی شه‌وه لیژده‌دا وازی له دونیا و هه‌رچی تیدا‌یه هه‌یناوه و بو‌ خو‌ی گو‌شه‌گیر بووه، به‌لام ئیه‌ستا به ئومیدی بو‌نی پرچی تو‌وه که به‌لکو بو‌نیکی به مه‌یشک بگات سه‌د جو‌ر سه‌روکاری له‌گه‌ل شه‌مائی به‌ره‌به‌یاندایه‌ په‌یدا کردوه و په‌یوه‌ندی له‌گه‌لدا به‌ستوه.

له روی عه‌رفانیبه‌وه (با) جو‌دایه له یار، به‌لام خواجه ده‌لی: به ئومیدی تیگه‌یشتن له پرچی تو (له نه‌پینیبه‌کانی تو) ته‌نانه‌ت په‌نا بو‌ نایه‌ته گه‌ردونیه‌کانیش ده‌به‌م و سه‌د جو‌ره سه‌روکارم له‌گه‌ل (شه‌مائی به‌ره‌به‌یان) دا په‌یدا کردوه که شتیکی سروشتیبه و هه‌ر له نیو گه‌ردووندا‌یه، گه‌رچی دلم لافی گو‌شه‌گیری لی‌ده‌دا.

۷- مراد دل ز که جویم چو نیست دلداری

که جلوه‌ی نظر و شیوه‌ی کرم دارد

مواردی دل ز که جویم چو نیست دلداری، که جیلقه‌یی نه‌زه‌ر و شیقه‌یی که‌ره‌م داره‌د. مواردی دل له کی داواکه‌م، چونکه دل‌داریک نیبه که نیگای به مه‌هر و دا‌بونه‌ریتی به‌خشنده‌ی هه‌بی‌ت.

ز که جویم: له کی داواکه‌م شیوه: دا‌بونه‌ریت، ره‌سم کرم: که‌ره‌م و به‌خشنده‌یی

وهك بلیتی خواجه گلهیی له سهردهمی خۆی دهکات که ری و رهسمی بهزهیی و بهخشندهیی نهماوه و کەس نییه ئەم سیفەتانهی تێدا بیست، بۆیه کەسی شک نابات که داوای مورا دی دلی لێ بکات یاخود مورا دی دلی خۆیی تیا دا بدۆزیتەوه.

۸- ز سر غیب کس آگاه نیست قصه مخوان

کدام محرم دل ره درین حرم دارد

ز سیرری غیب کەس ناگاہ نیست قیسە مەخان، کۆدام مەهرەمی دل رەه دەرین هەرەم دارەد. کەس لە نەهینی غەیب ناگادار نییە ئەفسانە مەچنە، کام مەهرەمی دلە رینگەیی ئەم حەرەمەیی هەیه.

ز/از: له قصه خواندن: ئەفسانە چینی و قسە گێرپانەوه کۆدام: کام محرم: مەهرەم، کەسی که ناساییه به شتەکان بزانی و دلیان له پاکي ئەو و مەهرەمی پێدەلین، له فیهقدا (مەهرەم) کەسیکە که دەستتوێژی له ئەوی دیکە ناشکی بۆ نمونە کور، مەهرەمی دایک و خوشک و نەنک و پورە، هەرچەندە بۆ مێردیش بەکار دەهێنرێت. لێرەدا مەبەست له (مەهرەمی دلە) که دەکرێ سیفەتی عارفەکان بیست، چونکە ئەوان جینگەیی دلیایی دلن حرم: حەرەم، حەوشە، شوینیکی دیاریکراوی پێرۆز بۆ نمونە مەککە (حرم الله) یە و بە مەککە و مەدینە ش(حرمان) دەگوترێ، لەم بەیتەدا مەبەست له سنووری غەیبە، حەرەمی غەیب خواجه لەم بەیتەدا روو بەو سۆفیانه دەدوێت که لافی ئەوه لێدەدەن ناگاداری نەهینی غەیب و باسی دەکەن، بە رای خواجه کەس ناتوانی پێ بجاتە سنووری ئەو حەرەمە ئیلاهیە و لە نەهینی غەیب ناگادار بیست، هەر بۆیه هەرکەسی - تەنانەت ئەوانەشی که مەهرەمی دلن و عارفن - باس لەو سنوورە بکات ئەفسانە و درۆ و دەلهسه دەچنی.

خواجه لێرەدا دلە: کەس ناتوانی پێ بجاتە سنووری حەرەمی غەیبەوه، هەر بۆیه ئەفسانەیی ئەوی مەچنە - ئەو ئەو کەسی بە ناوی غەیبەوه چیرۆک دەچنی - چونکە تەنانەت مەهرەمی دلێش بۆی نیه بچیتە ئەو حەرەمەوه.

لەرستیدا ئەم مانایە کە مێک لێلە ناخۆ مەبەست له (محرم دل) هەموو مەرقەکانە یاخود زۆرینە عارفەکان، دەکرێ ئەم بەیتە رەتدانەوهی ئەو کەسانە بیست که خۆیان بانگەشەیی کەشفی ئەسراری غەیب دەکەن، نەهەک ئەو وەلی و پیغەمبەرانی که خودا بۆخۆی له نەهینی غەیبی و نادیارەکان ناگاداریان دکاتەوه. (د. هروی) مەیلی بەلامی ئەوه دایە که مانای یە کەم هەلبۆزێ و پێی وایە که خواجه هەر جۆرە پەییوەندییەکی مەرقە لەگەڵ غەیبیادا رەتدەکاتەوه {هروی، ج ۱، ل ۵۰۹}، بەلام جەنابی سودی میانگیرانەتر قسە دەکات و رای دوووەمی بەلاوه

پەسەندە {ج ۲، سودی، ل ۷۴۹}، بەندە پێموايه که ئەم دوو رایە له باکگراوندی رۆشنیری ئەو دوو بەرپێرەوه سەرچاوه دەگرێت و باکگراوندی رۆشنیری و کولتوری (سودی) ش لە سەر دەمی خواجه حافظەوه نزیکترە تاوه کو (هروی)، بۆیه دەکرێ ئەم بەیتە بەرامبەر بەو سۆفیە چیرۆک خوانانە بیست که بی هیچ شتی له خۆوه قسەیان بە دەم غەیبەوه هەلبەستەوه، چونکە (قصه خواندن) بلاوکردنەوهی رازی عیرفانی و پەییوەندی نێوان مەرقە و مەعشوقی حەق له سیفەتی ئەوانە و خواجه و خواجه ناساکان ئەو سیفەتە بە خراب دەدەنە قەلەم، بۆیه بەوانە دەلی تەنانەت پاکەکانیش ناتوانن پێ بچنە حەرەمی غەیبەوه - ئەگەر خوا ریتوینیان نەکات - نیتر تۆ چ خەریکی ئەفسانە گێرپانەوهی که گوايه ئەمانە زانیاری و نەهینی غەیب وازی نە.

۹- ز جیب خرقي حافظ چه طرف بتوان بست

که ما صمد طلبیدیم و او صنم دارد

ز جەیبی خیرقەیی حافظ چە تەرف بتهقان بەست، که ما سەمەد تەلەبیدیم وئو سەنەم دارەد. له یەخەیی خرقي حافظ چ سودیک دەبردی که نيمه (سەمەد) مان ویست و ئەو (سەنەم) ی تێدا یە.

جیب: یەخە، ملیوان طرف بریست/طرف بستن: سو بردن، بەهرە بردن صمد: جینگەیی رازونیاز، (سەمەد) یە کێکە له ناوه پێرۆزەکانی خۆای گەوره طلبیدیم: داوامان کرد، ویستمان صنم: بت

بەیتەکه له رووی زمانییەوه بۆ نيمه نەوهی نوێی کورد گرانییەکی تێدا یە، چونکە باس له کراسی که وای تاییهتی سۆفیەکانی پێشوو دەکات، چونکە وهک (د. هروی) له (فرهنگ البسه مسلمانان، دزی) نقلی کردوه یەخە (کهوا/خرقه) ی جارانی سۆفی و دەرویشەکان بە ناوی خوا و وشەیی پێرۆز بۆ موبارەکی رازینراوه تەوه بۆ نمونە له یەخەکهی (یا عزیز و یا ستار و یا لطیف یا حلیم... هتد) نووسراوه {هروی، ج ۱، ل ۵۸۰}.

بەلام له کهوا و خرقي گەوره و ماقولەکانی دیکە که فەرمانرەوا بوون یاخود راسترە بگوتری سۆفی نەبوون و نيمه جۆراوجۆری مەرقەیی له سەر دەچنرا، مەبەست له (سەنەم) بوت ئەم بوکەلە چنراوانە که رەمزی ناسۆفی بوونی ئەو کەسە یە که لەبەری کردوه.

خواجه بەم شێوه زمانییەش خۆی له کۆمەڵی سۆفی و دەرویشە خرقي پۆشەکان دەردەکات و خۆی بە یەکی لەوانە ناداتە قەلەم، دەکرێ ئەم قسە یە له سەر زاری یەکی له سۆفیەکانەوه که کاتی نەخشی بوکەلەکانی سەر که واکەیی خواجەیی بینووه هیوا بپراو بووه لێی که ئیدی سودی بۆ سۆفیگەری نایست، چونکە لەو گروپە دەرچووه و لە بیری رەمزی دەرویش و سۆفیەکان

رەمزی كەسانى دىكە بە كەوا/خرقە كەيەو ەيەتى، لەم لىكدانەو ە سەرزارە كىەو ە بە ماناى روكەشى بەيەتە كە دەگەين، بەلام لە ئاستى ژىرەو ەدا واتاى قوولى بەيەتە كە بەم شىو ەيەيە:

ناتوانى سود لە عارف بوونى حافز بېردى، چونكە گروپى بەناو سوڧىە كان لە عىرفاندا روكەشيان مەبەستە (نووسراوى سەر كەواكان)، بەلام خواجه حەقىقەت و ناخى عىرفانى لامەبەستە (بوت و مەعشوقى ئەزەلى)، لە ەەر جوړە لىكدانەو ەيە كى بەيەتە كەدا خواجه سوڧىلكە بەناو عارفە كان لەخۆى بى ەيوادەكات و خۆى بە سوڧىيە كى پىشەگەر نادانە قەلەم، بەلكو رىگەى عىرفانى حەقىقى دەگرى كە عەشقى قوولى ئىلاھىيە (بوت)، نەو ەك رەمزە سەرزارە كى و روكەشە كان.

غەزەلى سەد و شازدەيەم:

بەحرى ەزەجى ەشتى تەواو
(مفاعيلن مفاعيلن مفاعيلن مفاعيلن)

۱- بتى دارم كە گرد گل ز سنبل سايەبان دارد

بهار عارضش خطى به خون ارغوان دارد

بوتى دارم كە گىردى گول ز سونبول سايەبان دارد، بەهارى ئاريزەش خەتى بە خونى ئەرخەقان دارد.

خۆشەويستىكەم ەيە بە دەورى گولدا چەترى لە سونبول ەيە، بەهارى روخسارى فەرمانى بو كوشتنى ئەرخەوان ەيە.

گرد: دەور سنبل: سونبول، گوليك(رەكەت)ى جوانكارىيە لە خىزانى سەوسەنەكان، لەم بەيەتەدا (گل) دركەيە لە روخسار و سنبلش دركەيە لە پرچ

سايەبان: چەتر عارض: روخسار خط: خەت، فەرمان

خواجه بە شىو ەيە كى ەنەرييانەى جوان وەسفى روخسار و پرچى يار دەكات و دەلى: بوتىك، خۆشەويستىكەم ەيە كە بە دەورى روخساريدا پرچى وەك سونبولى وەك چەتر پەخشان بوو و بەهارى روخسارىشى فەرمانى كوشتنى ئەرخەوانى پىيە؛ واتە روخسارى لاوى وەك بەهارى ەيندە جوانە كە لە جوانيدا جوانى ئەرخەوان روو لە كزى دەكات و دەلىتى ئەم جوانىيەى روخسارى فەرمانى كوشتن و لەناو بىردنى گولى ئەرخەوانى پىيە.

زۆرىك لە رەخنەگرە نوپىەكان ياخود ئەو بەريزانەى شەرحى غەزەلەكانى حافز ياخود باسيان كردوون، جەخت دەكەنەو ە لەسەر مرۆڧ بوونى حافز بە پىچەوانەى پىشەينەكانەو ە كە ەو لىيان دەدا حافز بە مرۆڧى كامل ياخود بوونىكى غەيبى مرۆبى بدەنە قەلەم، بەم واتايەش خواجه مرۆڧىكى ئاسايى بوو. (د.خرمشاهى گوتەنى: "حافز كاملەن مرۆڧە نەو ەك مرۆڧى كامل" {حافظ نامە، مقدمە} واتە ئەكرى حافز لە دنيا و غەريزە دنيايەكانىش دوابىت و حەزى لە كچ و لە ەاو پىيەتى وتەنانەت لە گوناھيش كردبىت، بەلام گرنگىيەكەى لەو ەدايە كە ئەو ەمىشە مەعشوقى ئەزەلى لە سەرووى ەمووانەو ە دادەنىت. بە ەرحال دەكرى ئەم دو بەيەتى پىشووى ئەم غەزەلە لە مەعشوقىكى خەيالى/ئەدەبى بدويت، ەەرچەندە دەتوانى تەئويلى عىرفانىيان بو بدۆزرىتەو ە، بەلام بەندە لەسەر ئەو رايەم كە تا رادەى ماقول خۆ لەو جوړە تەئويلانە پيارىزم.

هەرچۆن بێت خواجه وهسفی روخسار و پرچی مهعشوقیکی خهیاالی/نهدهبی دهکات.

۲- غبار خط بپوشانید خورشید رخسار یا رب

بقای جاودانش ده که حسن جاودان دارد

غوباری خهت بپوشانید خورشیدی روخهش یا رب، بهقای جافدانهش دیه که هوسنی جافدان دارد.

غوباری خهت ههتاوی روی داپۆشی، خواجه تهمنی جاویدانی پی ببهخسه، چونکه جوانی جاویدانی ههیه.

خط: خهت، خهتی روخسار، گهندهموی سهروخسار یاخود ریش غباری خط: موی نهرمی وهك غوبار

بپوشانید: دای پۆشی، گرتیهوه بقا: مانهوه، بهردهوامی، لپهدها بهواتای تهمن دیت جاودان: جاویدان، ههمیشهیی، نهمر

به ناچاری دهبیت (غوباری خهت) به گهندهموی سهروخسار یاخود ریش لیکدریتتهوه له حالهتی دووهمدا مهعشوقی نهدهبی خواجه کورپۆگهیهك دهبیت که رهنکه خۆشهویستیکی وهك کور یا کهسیکی دیکه دیست بیت و لهم بارهشدا به هیچ شیوهیهك ناتوانین لیکدانهوهی عیرفانی بۆ بهیتکه بکهین تهنیا نهوهنده نهبی که دهکری ئەم وهسفرکراوه یهکی له پیشهواکانی عیرفان بیت که ئەم جۆره ستایشهش له غهزهلهکانی خواجهدا به زهقی دهرناکهوی.

هەرچۆن بێت ئەم بهیتانه و چهندین بهیتی دیکه بهلگهی ئەو راستییهن که خواجه به راستی مرۆفه.

خواجه لهم بهیتهدا دهلی: غوباری خهت (موی نهرمی وهك غوبار) روخساری جوان و رۆشنی وهك خۆر، ههتاوی گرتۆتهوه، خواجه وهك چۆن جوانی جاویدانی و نهمری ههیه ئاوا تهمنهیشی ههمیشهیی و نهمر که.

ئهم لیکدانهوهیه تیگهیشتنی ناتهواوی ئیمهی مرۆفه خودا بۆخۆی دهزانئ که چ کهلکهلهیهك له پشت ئەم بهیتانهی (لسان الغیب) هوه ههیه.

۳- چو عاشق می شدم گفتم که بردم گوهر مقصود

ندانستم که این دریا چه موج خون فشان دارد

چو ناشق می شوادم گوفتهم که بوردهم گووههری مهقسوود، نهدانستم که ئین دریا چه مۆجی خون فشان دارد.

کاتی عاشق دهبووم گوتم گهوههری مهقسوودم بردهوه (دهستهکوت)، نهمزانی ئەم دهریایه چ شهپۆلیکی خۆتیرپۆشی ههیه.

می شدم: دهبووم (رابردووی بهردهوام) بردم: بردمهوه، بهدهستم هینا ندانستم: نهمزانی خون فشان: خۆین رپۆ

ئهم بهیته یهکیکه له بهیته قوول و جهوههریهکانی خواجه حافظ و یهکیکه له واتا قووله عیرفانیانهی که تا رادهیهکی تاکهکهسیانه لای خواجه به شیوهیهکی زۆر دووباره رهنگهدهاتهوه که نهویش چواندن عیشقه به دهریایهکی پر ترسی بی کهناری پر له شهپۆلی توره و خنکینهر. بهراستی نهوگوتهیهی د. سروش که دهلی (حافظ سهرتا پیی خسته نیو ئاوا پاشان سهری له ناگرهوه دههینا) د. عبدالکریم سروش ص ۲۲

پراپیری عهشقی پر مهترسی خواجهیه، حافظ ههرلهیهکهمین بهیتی دیوانهکهیدا دانی بهم مهسهلهیهدا ناوه (که عشق آسان نمود اول ولی افتاد مشکله) که عیشق پر له کیشهو گرفته ههروهها له چهندین جیگهی دیکهشدا ترسناکی و سهرشیتی شهپۆلهکانی دهریای عیشقی خستۆته روو.

رهنکه نهگهیشتنی حافظ بهکهناری عیش و مانهوهی لهمهقامی (حیرت) و سهرسورماویدا ئەم ترسناکیهیی توختر کردبیتتهوه، ههرپۆیه ههرچی دنوسی و دهلی لیلله و لهگهله خیرهتی خۆیدا خۆینهرو گوپگریش دهخاته نیو ئە حیرهتهوه راسته خواجه زۆرجار بهسادهیی ئەم ترس و سهرسورمانه دهردهبریت بهلام کاریگهیریان زۆر له دهبرینهکانیان قولترو شاراوهر دهبیت.

خواجه دهلی کاتی عاشق دهبووم و دهچوممه نیو دهریای بی کهناری عیشقهوه بهخۆمم دهگوت گهوههری مرواری مهقسوود و یستراری خۆمم بهدهست هیناوه گهیشتمه نامانج (دهکری ههرلهم بهیتهدا نهوایه دهست بجهین کهپیی وایه حافظ بۆ رزگاربوون لهبهلا چوهه نیو عیشقی ئیلاهییهوه بهلام دوچاری حیرهت بوو، نهگهیشته حهقیقهت - سروش قماری شتانه) بهم پییه خواجه ههر له یهکهم ههنگاهوه بهمهبهستی حهقیقهت چوههته نیو دهریای عیشقی ئیلاهییهوه بهلام بی ناگابوه لهوهی که برینی ئەم ریگهیه ههراواناسان نییه خۆی دهلی: نهمزانی که ئەم دهریایه چه شهپۆلیکی خۆتیرپۆشی ههیه دهکری میسراعی دووم ههمان ئەو کیشهو گرفتانه بن که له میسراعی دوومهی یهکهمین بهیتی غهزهلهکانی خواجهدا هاتوه.

مهبهستیش له شهپۆلی خۆتیرپۆشی کیشهو مهسهله نارهحته و ماندوکهرهکانی نیو تهریقته و عیشقی ئیلاهییه بیگومان کهس ناتوانئ گومان لهوه بکات که خواجه مهردی مهیدانی

عهشقی نیلاهی نییه بهلام لهراستیدا ئه و مهیدانه جیگه‌ی تاوادانی ئه‌سپی هه‌مووکه‌سیک نییه و ده‌گه‌ن ئه‌وانه‌ی که توانای چوون نیو ئه و هه‌ره‌مه‌یان هه‌یه .

٤- ز چشمت جان نشاید برد کز هر سوکه می بینم

کمین از گوشه‌ای کرده‌ست و تیراندرکمان دارد

ز چه‌شمت جان نه‌شاید برد که‌ز هه‌رسو می بینم، که‌مین ئه‌ز گووشه‌ئی که‌رده‌ستو تیرنه‌ندر که‌مان دارد

ناکرئ گیان له چاوانت رزگار کرئت چونکه له هه‌رلایه‌که سه‌یرده‌که‌م له‌گۆشه‌یه‌کدا که‌مینی گرتوه تیری له‌که‌واندایه .

نشاید: ناکرئ، ریی تی ناچی، ناتوانرئ جان بردن: گیان ده‌رکردن، گیان رزگار کردنی کمین: که‌مین هه‌رسو: هه‌رلایه‌که اندر: له‌ناو

به‌یته‌که له‌گرفتاری خواجه به‌چاوانی مه‌ست و سه‌رئراکی‌شی یاره‌وه دده‌وئ خواجه له‌لایه‌که‌وه ده‌زانئ که خۆی چه‌نده گرفتاری جوانیی سیحره‌کانی چاوی یاره‌وه له‌لایه‌کی دیکه‌شه‌وه ده‌زانئ که چاوانی یار بئ ئه‌ندازه سیحراوی و راوکه‌ری دئی عاشقانن، بۆیه باوهر ناکات که له‌م رییبه‌دا گیان به‌سه‌لامه‌ت ده‌رکات له‌کاتی‌کدا که له‌هه‌ر گۆشه‌یه‌کدا ده‌بینئ چاوانی یار خه‌ریکی جیلوه‌گه‌ری و راوکردنی دئی عاشقانه بۆیه به‌زه‌جه‌تی ده‌زانئ که گیان به‌سه‌لامه‌ت ده‌رکات و دوچار یاخود ئه‌سیری تیری چاوانی مه‌ستی یار نه‌بیته .

به‌یته‌که بئ ئه‌ندازه به‌یته‌کی پرمانای قوولئ عیرفانیه‌وه له‌هۆگره‌بونی دل و گیانی یارانی جیلوه‌گه‌ری که دونیایه جیلوه‌ی جوانی یاری ئه‌زله‌ی ده‌زانن دده‌وئت چونکه (چاو) گوزارشت له جیلوه‌گه‌ری نیلاهی ده‌کات که ئه‌م مه‌سه‌له‌یه له‌غه‌زه‌له‌کانی خواجه زۆر ره‌نگه‌داته‌وه خواجه ده‌لئ ئیبه‌ که ئه‌سیری ده‌ستی جیلوه‌ی جوانیه‌کانین ئیستاش له‌گه‌ل ئه‌م هه‌موو جیلوه‌گه‌ریبه‌دا بی‌گومان ئه‌سیری ئه‌و جوانیانه ده‌بین و ناتوانین به‌ئاسانی له‌ده‌ستاین ده‌رچین .

٥- ز سرو قد دلجویت مکن محروم چشمم را

بدین سرچشمه‌اش بنشان که خوش آبی روان دارد

ز سه‌رقه‌قه‌دد دل جووئیت مه‌کون مه‌حروم چه‌شمه‌را، به‌دین سه‌رچه‌شمه‌ئش به‌نشان که خوش ئابی ره‌وان دارد

چاوتم له (سه‌رو)ی به‌ژنی په‌سه‌ندکراوت مه‌حروم مه‌که (دامه‌به‌ره) له‌م سه‌رچاوه‌یه‌دا بیرۆینه که ناویکی زولائی چاکی هه‌یه .

سروقد: به‌ژنی ریکی وه‌ک داره‌سرو دلجو: په‌سه‌مدکراو، دلده‌ره‌وه و مایه‌ی

نارامی دلانت سرچشمه: سه‌رچاوه، لیڤرده‌دا مه‌به‌ست له سه‌رچاوه (چاو)ه

بنشان: بیرۆینه، دابنئ روان: ره‌وان، له‌به‌ر رۆشتوو زولال

له‌م به‌یته‌دا خواجه له‌لایه‌که‌وه وه‌سفی قه‌دی یار ده‌کات که به‌ژنیکی ریکی سه‌رو ئاسایی په‌سه‌ندکراوی دلّه یا مایه‌ی نارامی دلانه .

له‌لایه‌کی دیکه‌شه‌وه وه‌سفی چاوانی خۆی ده‌کات که له‌به‌رده‌وام به‌فرمیسه‌که‌و ئاوی چاکی له‌به‌ر ده‌روات ئه‌م دوو وینه‌یه‌ی له واتایه‌کی دیکه‌دا هیناوه‌ته‌وه که به‌یار ده‌لئ: به‌ژنی تو و هه‌ک داره‌سرو ریکه‌و په‌سه‌ندکراوی دلانه پیوستی به ئاو هه‌یه‌و چاوی منیش به‌رده‌وام ئاوی له‌به‌ر ده‌روات له‌به‌رئه‌وه له‌به‌رچاوم ون مه‌به‌و مه‌حروم مه‌که له به‌ژنی ریکت و له سه‌رچاوه‌ی چاواندا ئه‌واده‌وه ریکه برۆینه تاپاراو بیته و چاوانی منیش له دیتنی مه‌حروم نه‌بئ .

له‌راستیدا ئه‌م لی‌کدانه‌وه‌یه که‌میک منه‌تی تیدایه به‌لام خۆدی به‌یته‌که خالییه له‌منه‌ت و تاراده‌یه کیش داوایه‌وه ئه‌و ئاوداری چاوانه‌ش وه‌ک ده‌رگادا خه‌ستنیکی له‌رووی بیانووی وشکی یاخه‌ستنه‌ه‌رووی لۆلئ و تامه‌زرۆیی باس ده‌کات .

٦- به‌فتراک ار همی بندی خدا را زود صیدم کن

که آفتابست در تأخیر وطلب ار زیان دارد

به فتراک ئه‌ر هه‌می به‌ندی خۆدا را زوود صیدم کون، که ئافه‌ته‌ه‌ست ده‌ر ته‌خیرو تالب ئه‌ر زیان دارد

اگر به (فتراک) وه هه‌لمده‌واسی بۆخاتری خوا زوو راوم که چونکه له‌دواخه‌ستندا به‌لای زۆر هه‌یه‌و زیانی بۆ داواکه‌ر هه‌یه .

فتراک: ئه‌لقه‌ی سه‌رزینی ئه‌سپی راوکه‌ره‌کان که له‌کاتی راودا نیچیره‌کانیانی پیوه هه‌لده‌واسن .

ار: ئه‌گه‌ر همی بندی: هه‌لده‌واسی خدارا: بۆخاتری خۆدا زود: زوو، خیرا صیدم کن: راوم که آفتها: کۆی (آفت)ه واته به‌لا به‌لام لیڤرده‌دا مه‌به‌ست له به‌لای زۆره نه‌وه‌ک کۆی به‌لا .

بی‌گومان نیچیر کاتیک که راونه‌کراوه دوره له راوچیبه‌وه به‌لام کاتیک به‌ئه‌لقه‌ی زینه‌که‌یه‌وه هه‌لئواسراوه نزیکه لیبه‌وه، به‌لام نرخی ئه‌م نزیکه‌یه گیانی نیچیره‌که‌یه، خواجه‌ش به‌م نزیکه له‌یار رازیبه‌گه‌رچی گیانیشی له‌ده‌ست بدات، ئه‌و به‌یار ده‌لئ گه‌ر پاش راوکردم و کوشتم به‌و قوئعه‌دا هه‌لمده‌واسی و نزیک ده‌به‌وه لیته ئه‌وا خیرا که راوم بکه چونکه له‌دواخه‌ستندا به‌لاو

نههاتی زۆر رووده‌ده‌ن و زیانی بۆ داواکەر ههیه لێرهدا خواجه خۆی به‌داواکەر ده‌زانێ، به‌رای به‌نده‌ ئه‌م به‌یته‌ باس له‌ مه‌رگ و نزیککی به‌نده‌یه‌ له‌خوداوه‌ خواجه‌ خۆشچاله‌ به‌مه‌گ به‌مه‌رجێ پاش مه‌رگ له‌یاری نه‌زه‌لی و خاوه‌نی مه‌رگه‌وه‌ نزیك بیته‌ چونکه‌ کێ ده‌زانێ له‌م دراوه‌وتنه‌وه‌دا دوچارێ به‌لای دوری ناییتته‌وه‌ به‌هه‌رحال ئه‌مه‌ ئه‌وه‌په‌ری گیان فیدایی خواجه‌یه‌ له‌پیناو معشوقدا چونکه‌ ته‌نانه‌ت گیانیش له‌پیناو نزیك که‌وته‌وه‌ له‌مه‌عشوقدا به‌خت ده‌کات.

٧- ڇو دام طره افشانده زگرد خاطر عشاق

به‌غماز صبا گوید که راز ما نهان دارد

ڇو دامی توورره ئه‌فشانه‌د زگه‌ردی خاتره عوششاق، به‌ غه‌مازه‌ سه‌با گوویهد که رازه‌ مسا نه‌هان دارهد

کاتی داوی پرچی له‌گه‌ردو تۆزی دڻ (خاطر)ی عاشقان ده‌ته‌کینی به‌دوو زمانیکی وه‌ک سه‌با بلین که رازی ئیمه‌ بشاریتته‌وه‌.

ڇو: کاتی، وه‌ختی دام: داو افشاند: بیته‌کینی، راته‌کینی
گرد: گه‌ردو تۆز خاطر: بیروئه‌ندیشه، ناخ و زه‌ین
دڻ له‌م به‌یته‌دا به‌به‌لگه‌ی هینانی پرچ و بیوه‌بونی (خاطر)ی عاشقان به‌داوی پرچه‌وه‌ جوانترین مانای (خاطر) دڻه‌ چونکه‌ له‌چه‌ندین به‌یتی دیکه‌دا خواجه‌ ئاماژه‌یه‌ به‌ گه‌ردده‌بونی دڻی عاشقان له‌داوی پرچی یاردا ده‌کات هه‌روه‌ها هه‌ردلیشه‌ که جیگه‌ی رازو نه‌پنیه‌کانی عاشق.
عشق: کۆی عاشقه، عاشقان غماز: قسه‌ هه‌لبه‌ست، دووزمان
غماز صبا: قسه‌ هه‌لبه‌ستی سه‌با نهان: شاره‌وه‌.

خواجه‌ ده‌زانێ که دڻ و گیانی عاشقان به‌داوی پرچ و په‌رچه‌می یاره‌وه‌ن، بېنگومان له‌گه‌ل کردنه‌وه‌و داتکاندنی داویشدا نیچیره‌کان ده‌که‌ونه‌ خواره‌وه‌و ئاشکرا ده‌بن، له‌م به‌یته‌شدا سه‌با به‌قسه‌ هه‌لبه‌ست یاخود بلاوکه‌وه‌ی نه‌پنه‌یکان به‌هه‌موولایه‌کدا دراوه‌ته‌ قه‌له‌م بۆیه‌ ده‌لی کاتی که‌یار پرچی خۆی ده‌ته‌کینی و له‌گه‌ل ئه‌وته‌کاندنه‌شدا دڻی عاشقان که‌وه‌ک گه‌ردو تۆزی سه‌ر پرچی یار وان ده‌که‌ونه‌ خواره‌وه‌و ده‌رده‌که‌ون به‌سه‌بای قسه‌ هه‌لبه‌ست بلین که نه‌پینی عه‌شقی ئیمه‌ بلاونه‌کاته‌وه‌و به‌جیهانداو رازه‌که‌مان که‌شف نه‌کات به‌لکو دایبۆشی.

د. هروری (گرد خاطر)ی به‌ دلره‌نجان و گله‌یی لیکداوته‌وه‌ پینی وایه‌ به‌م واتایه‌ی که‌ مه‌عشوق عاشقانی گله‌یی دارو به‌ته‌مای شت له‌خۆی دورخاته‌وه‌و وه‌لامی گله‌یی و گه‌زانده‌یان ناداته‌وه‌ شاعیر گله‌یی له‌ مه‌عشوق هه‌یه‌ به‌لام نایه‌وی سه‌با ئه‌م گله‌ییه‌ی بلاوبکاته‌وه‌ { ج ١ هروی ل ٥١٤ }.

به‌لام له‌راستیدا به‌یته‌که‌ زۆرله‌وه‌ قسوتره‌و جه‌خت له‌سه‌ر هه‌مان رای بونیادی خواجه‌ ده‌کاته‌وه‌ که نایه‌وی و به‌نه‌شیاوی ده‌زانیت نه‌پنه‌یکانی عیشق و عیرفان بلاوکه‌رتته‌وه‌ هه‌ربۆیشه‌ لیره‌شدا ده‌لی کاتی مه‌عشوق دڻی عاشقان له‌پرچی (ره‌مزی نه‌پینی) ده‌ته‌کینی به‌قسه‌ هه‌لبه‌ستان بلین که نه‌پینی عه‌شقی ئیمه‌ی عاشقان بشاریتته‌وه‌.

٨- ڇو دررویت بخنددگل مشو دردامش ای بلبل

که‌برگل اعتمادی نیست گر حسن جهان دارد

ڇو دهر روویته‌ به‌خنده‌د گل مه‌شوو دهر دامه‌ش ئه‌ی بولبول، که به‌رگول ئه‌تمادی نیست گه‌ر حوسنی جهان دارهد

کاتی گول به‌رووتدا پیده‌که‌نی مه‌که‌وه‌ داوی ئه‌ی بولبول چونکه‌ پشت به‌گول نابه‌ستری ئه‌گه‌ر جوانی دنیاشی هه‌بی.

دررویت: به‌رووتدا بخندد: پیکه‌نی، خنده‌ بکات مشودردامش: مه‌که‌وه‌ داوی حسن جهان داشتن: جوانی جیهانی هه‌بوون، زۆر جوان بوون.

راسته‌ گول جوانیه‌کی له‌راده‌به‌ده‌ری هه‌یه‌ به‌لام بیوه‌فاو ته‌مه‌ن کورته‌ (بېنگومان له‌ته‌ده‌بیاتدا ره‌مزی جوانی بیوه‌فایه‌) هه‌رچه‌نده‌ ره‌نگه‌ لیره‌دا هینده‌ ته‌مه‌ن کورته‌ یه‌که‌ مه‌به‌سته‌ بیوه‌فایه‌که‌ی مه‌به‌ست نیه‌ دلدان به‌گول و جوانیه‌کانی وه‌ که‌وته‌ نیوداوی گول و گول ئاساکانه‌وه‌ لای خواجه‌ په‌سه‌ند نییه‌، گه‌رچی خۆی بی ئه‌ندازه‌ دیلی ده‌ستی عه‌شق و گول، به‌لام به‌ بولبولی عاشق ده‌لی: خۆت مه‌به‌سته‌ به‌گوله‌وه‌و مه‌که‌وه‌ نیو داوی جوانی گوله‌وه‌ چونکه‌ گول هه‌رچه‌نده‌ دونیایه‌ک جوانی هه‌یه‌ به‌لام جیگه‌ی پشت پی به‌ستن نییه‌ ره‌نگه‌ ئه‌م به‌یته‌ ره‌تکردنه‌وه‌ی عه‌شقی دونیایی بیته‌.

٩- زخوف هجرم ایمن کن اگر امید آن داری

که از چشم بداندیشان خدایت درامان دارد

زخوفی هجره‌م ئیمه‌ن کون ئه‌گه‌ر ئومید ئان داری، که ئه‌ز چه‌شم به‌د ئه‌ندیشان خودایه‌ت ده‌رته‌مان دارهد

له‌ترسی دابران ئاسوده‌م که ئه‌گه‌ر ئومیدی ئه‌وه‌ت هه‌یه‌ خودا له‌چاری خراپه‌کاران ئاسوده‌ت کا. بد اندیشان: خراپه‌کران ایمن: ئاسوده‌ پارێزارو دڻیا.

(زخون هجرم ایمن کن) له‌ترسی دابران ئاسوده‌ بوون واته‌ به‌لینیم پی بده‌ که هه‌رگیز لیم دورناکه‌وتته‌وه‌و به‌مه‌ش ئیدی من دڻیاو ئاسوده‌ده‌م له‌ترسی دابران له‌ تو و ترسم نییه‌ که به‌جیم به‌پیلی.

خواجە بە یار دەلی گەر ئومیدی ئەوەت هەمی خودات لە چاوی بەد بتپاریزی ترس دابران لای من هەلگەرەو هەمیشە لای من بێنەرەو بە جێم مەهیلە.

بەیتە کە دوو جۆر لیکدانەو هەلگەری کە لە یە کە میاندا خواجە چاکە کردنی یار لە گەڵ خۆیدا بیری یار دە خاتەو تاخواداش یار بپاریزی و پیتی دەلی ئەگەر بەو هیوا یە خودا لە چاوی بەد کاران بتپاریزی چاکە یە کە لە گەڵ مندابکەو بە جێم مەهیلە لە دوو مەشیداندا خواجە خۆی بە پەناو پارێزەری یار دە زانی و پیتی دەلی ئەگەر دەتەوی خودا لە چاوی خراپە کاران بتپاریزی لای من بێنەرەو لێم دامەبرە، بەلام لیکدانەو یە کە میان عاشقانە ترەو لە گەڵ تەرزێ گشتی بیری عاشقانی خواجەدا یە کە گرێتەو.

۱۰- بیفشان جرعەای برخاک و حال اهل دل بشنو

کە از جمشیدو کیخسرو فراوان داستان دارد

قومیک شەراب برێژە سەرزەوی و گوێ لە حالی ئەهلی دل بگرە چونکە خاک چیرۆکی زۆری سەبارەت جەمشیدو کە یخسروو تێدا یە.

لە نوسخەکانی خواجەدا میسراعی یە کەم بە شێوەی جۆر جۆر نوسراوە تەو لەوانە:

(بیفکن) لەبری (بیفشان) یاخود (بین و پرس) لەبری (بشنو) و (شکوە) و لەبری (دل) بەلام بەندە لەرووی پیکهاتە ی و اتاییەو ئەم شێوە بەتۆکمە تر دە زانم خۆم لە لیکدانەو ی نوسخەکانی دیکە پاراست و پەیرەویم لە نوسخە ی عەلامە قزوینی و د. خرمشاهی کرد کە نوسخە ی (خ - فلخالی).

قومە شەراب پڕژاندنە سەر خاک (جرعە برخاک نشاندن): دیاری و خێرکردنی بۆ خاک و گیانی پێشوەکان د. خرمشاهی لە (د. غلامحسین صدیقی و محمد معین) هەو وەرێگرتووە دەلی کە نەریتی قومە شەراب پڕژاندن سەرخاک لە کۆنەو لای میللەتە کۆنەکانی وەک (یۆنانین ئاشوری، یەهودی) باو بووە ژاندنی ئاو لە سەر گۆر (دیارە لە ئێراندا باو) ئیستاش هەرمایە لە کوردستاندا ئەم ئاورژاندنە بەناشتنی دارودرەخت لە سەر گۆرستاندا گۆراووە ص ۸۹۷ ج ۲ خرمشاهی.

خواجە هەرخۆی لە غەزەلێکی دیکەدا ئاماژە بە خێری ئەم نەریتە دەکات و دەلی:

اگر شراب خوری جرعە ای فشان برخاک

از آن گناه که نفعی رسد به غیر چ باک

واتە گەر شەرابت خواردەو قومیک بپێژێنە سەرزەوی لەو گوناهە کە سودێک بە کەسانی دیکە بگات چ دەبی.

خواجە ئامۆژگاری یاخود بیری مرۆف دە خاتەو کە یادی عاشقان و ئەهلی دل بکەرەو و خێرو چاکە یان بۆیکەو قومیک بپێژێنە سەر خاک بۆیان، چونکە زەوی زۆری لە خۆگرتووەو چیرۆکی زۆری دەسەلتادارو فەرمانرەواکانی وەک جەمشیدو کە یخسرو ی تێدا یە.

یاخود قومیک شەراب بپێژێنە سەر زەوی و مەستی بکە تاباسی عاشقانت بۆ بکات چونکە زەوی چیرۆکی زۆر دە زانی.

۱۱- خدارا دادمن بستان ازو ای شحنة مجلس

کەمی بادیکری خور دست و با من سرگران دارد

ئە ی بەرپرسی کۆر لەرای خۆا حەقی من لە ئەو بێستینە، چونکە لە گەڵ یە کێکی دیکەدا مە ی خواردو تەو سەرگرانی یە کە ی لە گەڵ مندایە.

نسخه: داروغه، بهرپرس شحنة مجلس: بهرپرسی کۆر سرگران داشتن: مەستی و سەر قورس بوون.

خواجە لای بەرپرسی کۆرشکات لە ئەو ئەکات کە چووە بۆ لای یە کێکی دیکە سەرخۆش بوو و ئیستا سەرگرانی و حالەتی مەستی یە کە ی بۆ لای ئەم هیناوە تەو و نارهحەتی دەکات، رەنگە ئەم شکات کردنە لە ئەو سەر قورس و نارهحەتی حالەتی سەکرو مەستی بێت کە لای سۆفیه کان روودەدات و خواجە تاراه دە یە کەم لە دەست ماندو بێت، یاخود هەر شکاتێکی دۆستانە ی عاشقانە بێت و مەبەست لێی خستنە رووی رەفتاری یاری بێت کە مە جلیسی شەراب نۆشکردن و خۆش لە گەڵ خەلکدایەو بۆ ناگایی و سەر قورسیە کە شی بۆ عاشقە.

۱۲- چه عذر بخت خود گویم که آن عیار شهر آشوب

بەتلخی کشت حافظ راو شکر در دهان دارد

چ بیانویە کە بۆ بەختی خۆم بەینمەو، کە ئەو عەیارە شار شلە ژێنەرە حافظی بەتالی کوشت لە کاتی کدا شەکری لە زاردایە.

عیار: عەیار: یاری زیرەکی فیلباز، شەر آشوب: مایە ی ئاشوب و ئاژاوە ی شار تلخ: تال، رەنج شکر در دهان دارد: شەکری لە زاردایەو، واتە بە شیری کە لامی بە ناویانگەو وەک ئەو دوا یە شەکری لە زار بێتە دەری.

حافظ دەلی چۆن بیانو بۆ بەختی خراپ و خەوالووی خۆم بەینمەو و نەلێم بۆ بەختم، چونکە ئەو یارە جوان و عەیارە کە دەرکەوتنی دەبێتە مایە ی ئاژاوە ی شار - هیندە جوان و سەرخراکێشە - لە کاتی کدا کە بە شیری کە لامی و جوانی لێو دەمی بە ناو بانگە کە چی منی بەتالی و مەینەت و رەنج کوشت.

واته خه تاي به ختي خۆمه که ئه وياره شیرين که لامه من به تالی ده کوژیت، خواجه لیڤره دا
خه تا که ده خاته سه ره به ختی خراپی خۆیی و بیانوبۆ رفتار هکانی یار ده هیئتته وه.

غزه لی سه دو چه فدهیه م:

به حری موزاریعی ههشتی ئه خه رب
(مفعول فاعلاتن مفعول فاعلاتن)

۱- جان بی جمال جانان میل جهان ندارد

هر کس که این ندارد حقا که آن ندارد

گیان بی جوانی یار مهیلی جیهانی نییه، هه رکهس که ئه می نییه بیگومان ئه ویشی نییه
(این) له م بهیته دا ئاماژه یه به (مال جانان) و (آن) یش ئاماژه یه به گیان.
حقا: بیگومان، به راستی.

حافظی جوانی په رست، ئو جوانه ی که خۆی به (جمال جمیل) داوه ته قه له م خواجه و ته واری
عارف جوان په رسته کان بۆیه دلایان به دونیا خوشه چونکه جوانیه کانی مه عشوقی تیدا
ده بیننه وه، به لام گه ریبتو ئه و جوانیانه ی مه عشوق نه بی ئیدی دونیا و ژیانیش شتیکی هیئنده
به هادار ناییت که مرۆف نار ه زووی بۆ خوازیت به هیوا بییت بۆی، خواجه زیندوو یون و گیان به
به ره مه می (جوانی مه عشوق) ده زانیت، ته نانه ت گیان و جوانی یار به لازم و مه لزومی یه کتری
ده زانیت ئه و ده لی: گیان به بی جوانی جانان نار ه زو مه یلی دونیا و ژیانی دونیای نییه، به راست
ئه وه ی ئه می نییه واته جوانی یاری نیی ئه ویشی ناییت واته گیانیشی ناییت.
ئه وه ی جیگه ی سه رنجه ئه م غزه له تاراده یه کی زۆر فه زایه کی عیرفانیانه ی هه یه، هه ره چنده
هه ندیک له ره خنه گره کان لیکدانه وه ی میژویی بۆ چه ند به ییتیکی کوتایی ده که ن ئاماژه ی
پیده که یین کاتی خۆیدا.

۲- باهیچ کس نشانی زان دلستان ندیدم

یامن خبر ندارم یا او نشان ندارند

نیشانه (ناونیشان) له و دل به ره به هیچ کهس نه مبینی یا له هیچ که سدا نه مبینی، یا خود
من ناگام لی نییه یا خود ئه و نیشانه ی نییه.

زان: له و دلتان: دول به ر، دل به ر، دل رفین ندیدم: نه مبینی خبر ندارم: ناگادار نیم
ناگام لی نییه.

د. هروری ده لی: (بی شک دلستان - له میسراعی یه که مدا په روه رد گاره دا) ج ۲ هروری
ئه م بیگومان بونه ی د. هروری تاراده یه کی زۆر لادانی عیرفانه له به ییت و غزه له کانی دیکه

ههولداينىكه بۆ بهنایینی کردنی کۆمه‌لێ بهیت و بیبه‌ش کردن و دارنینهی غه‌زهل و به‌یته‌کانی دیکه‌یه له‌ومۆرکه، به‌لام ئه‌وه‌ی جیگه‌ی راستی بیته، پتیوسته ئه‌م قسه‌یه له‌زۆربه‌ی زۆری به‌یته‌کانی حافظ دا بکریته که مه‌به‌ستی خودایه یاخود دروسته که له‌کاتیگدا ئه‌م تیبینییه بنوسریته که ره‌خنه‌گر تاراده‌یه‌ک دلناییت مه‌به‌ست له‌مرۆڤیکه یاخود مه‌عشوقیکه ئه‌ده‌بی دونیاییه چونکه به‌رای به‌نده مه‌عشوقی زۆرینه‌ی به‌یته‌کانی حافظ عیرفانییه.

حافظ نیشانه‌یه‌ک له‌و یاره دل‌به‌ره لکه‌سه‌دا نابنی یاخود که‌س ناتوانی نیشانه‌یه‌یه‌کی له‌باردی مه‌عشوقه‌وه پی بلیته، ئه‌و پیی وایه که یاخود ئه‌م بی ناگایه له‌هه‌والی ناویشانی یار یاخود ئه‌وه‌یه که ئه‌سه‌له‌ن یار ناویشان و نیشانه‌یه‌کی نییه که مرۆڤه‌ بتوانی له‌دوری بگره‌یت. به‌یته‌که ره‌تکردنه‌وه‌ی هه‌رچۆره ناویشانیکی مه‌عشوقی حه‌قه‌و به‌درۆخستنه‌وه‌ی هه‌رچۆره بانگه‌شه‌یه‌که بۆدیته‌ن و زانیی شپۆه نیشانه‌ی خوا.

جه‌نابی سودی عاشقانه‌تر به‌یته‌که‌ی لیکداوه‌ته‌وه‌وه ده‌لی: واته‌ جوانی و ته‌واویه‌ک (جمال و کمال) که دل‌به‌ر هه‌یه‌تی له‌هیچ یاریگدا نه‌مدیوه چونکه ئه‌و له‌ جوانه‌ بی هاوتاکانی جیهانه، سودی ۲ ج ۲ ل ۷۸۶.

۳- هه‌رشمینی درین ره‌ صد بحر آتشین است

دردا که این معماً شرح و بیان ندارد

له‌م ریگه‌یه‌دا هه‌رشه‌وغمیک سه‌د ده‌ریای ناگرینه، ئه‌فسوس که ئه‌م مه‌ته‌له‌ شه‌رح و لیکدانه‌وه‌ی نییه.

شبنم: شه‌وئم آتشین: ناگرین دردا: ئه‌فسوس، به‌داخه‌وه معماً: مه‌ته‌ل مه‌به‌ست له (این ره: ئه‌م ریگایه) ریگای عه‌شقی ئیلته‌یه‌یه ئه‌وریکه خه‌ته‌رناکه‌ی که خواجه زۆر لیی ده‌ترسیت، بیومان ئه‌و له‌وه ده‌ترسی که له‌ریگه‌ی عه‌شقدات توشی شکست بیته له‌وه ده‌ترسی که نه‌فسی به‌دکار نه‌توانی ئه‌م ریگایه ته‌ی کات و نه‌توانی به‌رگه‌ی ئه‌و ترسناکیانه‌ی ریگایه‌که بگریته لای خواجه ئه‌م ریگایه بی ئه‌ندازه ترسناکه، به‌شپۆیه‌ک ئه‌وشه‌وغمه پاراوه فینکه سه‌د ده‌ریای ناگرینه واته له‌ریگه‌ی عه‌شقدات ته‌ناهت شه‌وغمیش ده‌بیته سه‌د ده‌ریای ناگرین، لیته‌دا خواجه ئه‌م حاله‌ته — حاله‌تی ترسناکی و گرانی ریگه عیشق — به‌مه‌ته‌لیک ده‌زانیت و به‌ئه‌سه‌فه‌وه ده‌لیته که به‌داخه‌وه ناتوانی شه‌رح و لیکدانه‌وه‌ی بۆ بگریته واته ناتوانت لیلی ترسناکی و گرانی ریگه‌ی عه‌شق لیکداریته‌وه‌وه روون بگریته‌وه.

بیگومان ریگه‌ی عه‌شقی ئیلاهی و ته‌ناهت ریگه‌ی به‌ره‌وه خودا چوونیش (ئیسلامی راسته‌قینه‌وه مسوولمان بوونی به‌رده‌وام وه‌لانانی ئاره‌زوو هه‌وه‌سه دونیاییه‌کان) گه‌لی گرانه،

له‌فه‌رموده‌دا هاتوه‌وه که (به‌هه‌شت به‌ ناره‌حه‌تی — مکاره — دوره‌ دراوه) هه‌ربۆیه ئارام گرتن و به‌رده‌وامی له‌گرنگترین مه‌رجه‌کانی ئه‌و ریگایه‌یه.

جه‌نابی سودی به‌جۆریکی دیکه بۆ مانای ئه‌م به‌یته چوه: ئه‌وی پیی وایه که هه‌ر شه‌وغمیک له‌م ریگه‌یه‌دا سه‌ده‌ده‌ریای ناگرینه واته بچوکترین دل به‌ست و دل‌دان و به‌غه‌یری یار وه‌ک ده‌ریای ناگر به‌ره‌به‌ستی نیو ریگایه ج ۲ ل ۷۸۷ د. هه‌رویش ئه‌م رایه‌ی وه‌رگرتوه‌وه به‌جۆریکی دیکه دا‌یرشتوته‌وه.

۴- سرمنزل فراغت نتوان زدست دادن

ای ساروان فروکش کاین ره کران ندارد

ناتوانی دواقونای ناسوده‌یی و ناسایش له‌ده‌ست بدری، ئه‌ی وشته‌ره‌وان لابده چونکه ئه‌م ریگه‌ دواپی نییه.

سرمنزل: مه‌نزلی کۆتایی، دوا قونای، دوامنه‌زل مه‌قسده — نه‌جمک فراغت: ناسوده‌یی ناسایش، بواری زدست دادن: له‌ده‌ستدان ساریان: وشته‌روان ئه‌وه‌که‌سی له‌پیش کاروانه‌وه هه‌وساری وشتر راده‌کیشی

فروکش: به‌ینه‌ خواره‌وه، مه‌به‌ست له‌لادان و هه‌وارخستنه بۆحه‌سانه‌وه کران: که‌نار لیته‌دا مه‌به‌ست (کۆتایی) یه.

خواجه ده‌لی: ناتوانی مه‌نزلی ناسایش و ناسوده‌یی له‌ده‌ست بدریت ئه‌ی وشته‌ره‌وان لابده‌وه هه‌وساری وشته‌رکانت به‌ره‌وه خواره‌وه راکیشه تاهه‌وار بخه‌ین یاخود ئه‌سه‌له‌ن نه‌که‌وتینه‌ری و ناسایش له‌ده‌ست نه‌ده‌ین چونکه ئه‌م ریگه‌یه بی کۆتاییه‌وه دواپی نییه.

له‌راستیدا ئه‌م به‌یته تاراده‌یه‌ک لیلی و ئالۆزه‌وه ئه‌و واتایه‌ی سه‌ره‌وه مرۆڤه‌ رازی ناکات، به‌نده دان به‌وه‌دا ده‌نیم که به‌شپۆیه‌کی سه‌یر له‌ به‌رامبه‌ر ئه‌م به‌یته‌دا واقورماوم چونکه ناکری گرانی و سه‌ختی ریگه لای خواجه‌وه سه‌ره‌ریکی وه‌ک حافظ ببیته مایه‌ی نجولان و ری نه‌که‌وتن و ئه‌م باوه‌ره له‌غه‌زله‌کانی خواجه‌دا هی بارسوک و ده‌بنگه‌کانه نه‌وه‌ک هی خواجه‌وه سه‌ره‌رکان به‌لام مانای سه‌رزاری به‌یته‌که به‌وشپۆیه‌یه.

ئه‌گه‌ر (فروکش) به (فروکش کردن) واته — که‌مبونه‌وه له‌گه‌رمی و شیده‌تی کاریک یا دیاره‌یه‌ک — لیکدینه‌وه دیسان مانای دروست به‌ده‌سته‌وه نادات، به‌لام به‌نده به‌وه‌که‌مه بیره‌کوله‌ی خۆمه‌وه‌وه به‌ره‌چاگردنی بیری گشتی خواجه‌فه‌زای گشتی غه‌زله‌کان و به‌تایبه‌تی ئه‌م غه‌زله‌ له‌م شپۆیه‌یه بۆی ده‌جم:

۱- تامانج له م بهیته خستنه رووی ترسناکی و گرانی ریگه ی عیشقه وه که بهیته تی پیتشودا جه تی له سهرکراوه توه.

۲- مرؤف ناکریت درامه نزلتی تامانج که مه نزلتی ناسایش و ناسوده بییه له ده دست بدات و شه مه نزلته شه له سهره تا دانیه و له کوتا بیاده.

۳- (فروکش) لادانی ساربان مهرج نییه واتای راوه ستانی هه می شه یی بدات و ده کری له نیوه ندی ریگه دابن و به مه بهستی لادانیکی کاتی و هه وارخستنیکی کورت بیت که نه مه شه له زور کاتدا مانای گور ده بهر خو خستنه وه یه.

که وایب خواجه به ته وای مه ترسی و دوری ریگه ی عه شقی نیلاهی ده زانیت و له ته وای دیونا که شهیدا هم راستیه دوباره ده کاته وه به لام هه رگیز باسی وازه پنیانی نه کردوه به لکو زیاتر مهستی و عه شقی ده زوویت تا ته وای بکات خواجه ده زانی که ناسوده یی و ناسایش هه می شه یی له دوا قوناعی ریگه دایه و ناکری مرؤفیش نه مه له ده دست بدات و نیستا به وشتره وان ده لی مادام ریگه بی کوتا بییه و به ناسانییه ته وای نابی لاده با پشوو بده دین یا خود گوریک بجهینه وه بهر خو مان.

۵- چنگ خمیده قامت می خواندت به عشرت

بشو که پند پیران هیچت زیان ندارد

چه نگی به ژن چه ماهه بو (عشرت) رابواردنت بانگه پیتشت ده کات، گوئی لینگره چونکه پندی پیران هیچ زیانیکی بؤت نییه.

چنگ: چنگ، جوړه سازیکه خمیده: چه ماهه خمیده قامت: به ژن چه ماهه، مه به ست لبه به سالآچوه می خواندت: بانگه پیتشت ده کات عشرت: خو شی و به زم

پند پیران: په ندی پیران

بهیته که چه ند رونکردنه وه به کی پیویسته له وانه (پند پیران) ده کری په ندی پیران به ناموژگاری پیران لیکده یینه وه یا خود وه که نه نابی د. بهاء الدین خرمشاهی ده لی (ناوی کتیبیکه له سه ده ی پینجه می کوچیدا چاپکراوه) {د. هروری ج ۱ ۱۷۷} به لام خودی ناموژگاریه که میسر اعی به که مه که چه نگی به ژن چه ماهه - به سالآچوه - بو به زم و خو شی داوه تده کات به گوئی که و زیانی نییه یا خود به رای بهنده خودی شه پیرانه لیلی تیدایه و ده توانری به خودی (چنگ) پش لیکدر پیتته وه.

هه ره ها (عشرت) پش زار او ی عیر فانیدا به چیژی ها وده می و یاد یاری حه ق و مه عه شوقی نه زه لی (خودا) به (رساله الفاظ واصطلاحات حافظ ۳۱ تمیوری) به م لیکدانه وه یه شه واتای

بهیته که به ته وای پیچه وانه ی رابرواردن و به زمی دونیای ده بیته وه سه باره ت (چنگ) پش له عیر فانیدا (د. سجادی) نویسیه تی: (له نامیره مؤسیقیه کانه له ته ده بیاتی عیر فانیدا هه ریه که له نامیره مؤسیقیه کان به پیی ده نگ و ناوازی ره مزیکه هه یه، به گشتی هوگر بونی دل به دونیای له کونه وه و بانگیکی غه بییه که له رووی ره وانبیژی شه وه (خمیده قامت/ به ژن چه ماهه) که سیفه تی چنگ) ه روحیه تیکی نوی و مانای پیری و دانایی شه ده گه یه نیت.

له چه ند جینگه ی دیکه دا خواجه چه مک و بیره گرنه کانی به ناوی پیروه ده خاته روو هیسانی پیر لیره دا به گرنه دانه قه له می شه بیره یه.

ته وده لی: چه نگی به ژن چه ماهه ی پیری به سالدا چو یا خود ده نگی نه زه لی غه بیی، توبه ره و چیژو له زه ته کانی ها وده می و یادی مه عشوقی نه زه لی خو تده عوه تده کات به گوئی بکه یا خود رازی به به و میواندارییه چونکه ناموژگاری پیران که دونیادیده و نه زموندارن هیچ زیانیکیان بؤت نییه.

واته بو میوانداریی یادو ها وده می مه عشوق و قازانجی زوریش ده کیت.

نه گهر ته نیا لایه نی روو که شی بهیته که ورگین واتاکه ی به م شیوه یه:

چه نگی به ژن چه ماهه بو به زم و خو شی داوه تده کات به گوئی بکه چونکه ناموژگاری پیران هیچ زیانیکی بؤت نییه.

۶- ای دل طریق رندی ازمحتسب بیانوز

مست است و درحق اوکس این گمان ندارد

ته ی دل ریگه ی رهندی له محته سیبه وه فیربسه مه سته و که س ده باره ی شه شه گومانه نیات.

محتسب: مه تموری ریگری له خراپه و فه رمان به چاکه بیاموز: فیربسه درحق او: ده باره ی شه

خواجه لیره دا گهرچی داکوکی له سهر یه کیک له چه مکه بنه ره تیه کانی خو ی ده کاته وه که شاردنه وه ی عه شقه زور زیره کانه تانه له موخته سیب ده دات، له نه سلدا کاری موخته سیب ریگریه له خراپه و خراپه کاری که چی خواجه ده لی شه مه سته و هینده زورزان و زیره که که خو ی وای ده رده خات خه لک هه رگیز شه گومانی مه سیتییه یی نایه، واته شه ی دل من کاتی له ریگه ی عه شق دیت وه که مهستی موخته سیب به و بالوی مه که ره وه چونکه هیچ پیویست ناکات شه غیار به م نه پیتییه گوره به بزانیته، هه رنا له موخته سیبه وه فیربه.

۷- احوال گنج قارون کایام داد برباد

باغچه بازگوئید تازرنهان ندارد

دهنگوباسی نه خوال) گه نجی قارون که رۆژگار له ناوی برد به خونچه بلینه وه تازیر نه شاریتته وه
 احوال: نه خوال، دهنگوباسی داد برباد: ببای دا، له ناوی برد باز گوئید: (فروخوان) بلینه وه نهان ندارد: نه شاریتته وه.

میسراعی دووه می بهیته که به چهند جوریک نوسراوته وه که (باغچه بازگوئید) و (درگوش گل فروخوان) (درگوش دل فروخوان) شیوهی یه که م و دووه له رووی واتای گشتی بهیته که وهه نزیکن و جیاوازی ده برینه له قه له م شهوا وادروستتر به خوچنه بگوتریت چونکه شهو زیرانه ده شاریتته وه به کرانه وهی بوونه و گولی ئیدی نیانشاریتته وه له م شیوهیه دا مانای بهیته که ده بیته: دهنگوباسی قارون به ناخی زه ویدا چوونی قارون که سه رورت و سامانی زوری پیکه وه ناو له بهر شهوهی دهیشارته وه و فیزی به سهر خه لکه وه ده کرد خوا لئاوی برد، به غونچه بلینه وه وه بۆی بگیره وه تانه ویش زیری نه شاریتته وه هینده به خونچه یی نه میتیتته وه وه بکریته وه چونکه سه ره نجامی قارون باش نه بو سه ره نجامی شه ره زیلی و شاردنه وه یه ش نامینی.

شه بهیته هاندانی مه عشوقه بۆ خۆده رختن.

له شیوهی (درگوش دل فروخوان) بهیته که واتایه کی کومه لایه تی ده به خشیت و ناگادار کردنه وه یه که ده بی بۆ شه که سانه ی که ره زیلن و له پول و پاره ی زوریان سود و هرنارگن و به شی خه لکی هه ژارو ده ست کورتیشی لی نادهن خواجه ده لی: دهنگوباسی له ناوچوونی قارونیان بۆ یاس کهن تازیر نه شارنه وه به هرحال مانای عاشقانه ی بهیته که له گه ل فه زای گشتی غه زه له کانی جوانتر ری کده که وی هه ربۆیه وارنیکتره له گه ل خونچه دا بدویت نه وه ک گول.

۸- گر خود رقیب شمع است اسرار ازو بیوشان

کان شوخ سربریده بند زبان ندارد

نه گهر خودی ره قیب مؤمه، نهینی لی بشارنه وه که شه شوخه سه براره زمانی ناوهستی.
 بیوشان: بشاره وه، داپۆشه شوخ: شوخ، بی حیا سربریده: سه برار
 یه کی که له واتا کانی به ند په یوست بوونه به شتی که وه وه که په یوست بوون به به لئین و وه فاره.
 خواجه به هی نانی شه بهیته ده یه وی وه که بهیته شه شه م جه خت له سه ر شاردنه وهی رازی عشق بکاته وه ده گاته شه وهی رازی داری و ده لی گهر مؤم ته نانه ت چاود پیر ره قیب (لیره دا) ره قیب به واتای زمانی به کارهاتوه) نهینی عشقی لی بشارنه وه چونکه شه بی حیا زمان پراوه

— زمان براوی مؤم به هوی برینی فتیله که وه یه تی — وه فا به زمانی خوی ناکات و ناتوانی زمانی راگریت و لای وان باسی ده کات.

نه گهر بیت و ره قیب به که سی دووه یا خود عاشقی روکه شی دووه بزاین، مانای بهیته که ده بیته:

نه گهر ره قیب وه که بی شه رمیکی بی وه فا زمانی ناوهستی و نهینی که انه عشق بلا و ده کاته وه.

له هه ر حاله تیکدا بهیته کی دوباره ی چه مکی که جه وهی بری خواجه یه که نایه وی وهام و مرۆفی ره مه کی له نهینی و رازه کانی عشق ناگادارین چونکه لیسی تی ناگه ن و بلاویشی ده که نه وه.

۹- کس در جهان ندارد یک بنده همچو حافظ

زیرا که چون تو شاه ی کس در جهان ندارد

که س له جیهاندا بنده یه کی وه که حافظ یی به به ره شه وهی که س له دونیادا پاشایه کی وه که تۆی نییه.

زیرا که: له به ره شه وهی که، چونکه شاه ی: پادشایه ک

خواجه خوی به به بنده یه کی نایاب ده زانیته له دونیادا و پیی وایه که هیچ که سی له دونیادا به بنده یه کی وه که شه ی نییه به لام گرنگ شه وه یه که خواجه هوی شه م چاکی و نایابییه ی خوی بۆ پادشاکه ی ده گیریته وه پیی وایه هۆکه ی شه وه وه یه که هیچ که سی له دونیادا پاشایه کی وه که پاشاکه ی شه ی نییه.

به رای د. غنی مه به ست له (شاهت) له م بهیته دا (شاه شجاع) وه (محتسب) ی بهیته شه شه میش در که یه له (امیر مبارزالدین) تاریخ عصر حافظ — غنی به نقل از هروری ج ۱ ۵۱۸ — ۵۱۹

هه رچۆن بیت شه گهر مه به ست له شاه شجاع بیت شهوا ستایش و مه دحی شه وه به بنده به واتای غولام و خزمه تکار دیت و شه گهر لایه نی میژو ویشی له به رچا و نه گرین شهوا مانایه کی گه ردوونی په یدا ده کات و (شاه) خودا و (به بنده) ش هه مان به بنده و عه بده.

غەزەلى سەد و ھەژدەبەم :

بەحرى مونسرح ھەشتى مەتوى مەنخور
(مفتعلن فاعلات مفتعلن فم)

۱-روشنى طلعت توماھ ندارد

پيش توگل رونق گياھ ندارد

مانگ روْشنى رووى توْى نيبه وله بەردەم توْدا رەونەقى گياى نيبه
روْشنى: روْشنى، روناكى طلعت: روخسار روو رونق : رەونەق گياھ: گيا، ليرەدا
مەبەست لە گياى بى گولە
خواجە وەسفى يار دەكات و پيى دەلى: ئەسلەن مانگ روناكى رووى توْى نيبه و گوليش لە
بەردەم توْدا رەونەقى گياھەكى نيبه .

۲-گوشه ابروى تست منزل جانم

خوشتر ازين گوشه پادشاه ندارد

گوشەى برۆى توْيه مەنزلى گياىم خوْشتر لەم گوشەيەى پادشاه نيبه
توست: توْيه
خواجە خوْى بە گوشەنشيني جەمالى گوشەى برۆى يار دەزانيت و بەدلتيابيشەو دەلى كە
پادشاه خوْشتر و چاكتر لەم گوشەيەى نيبه واتە من كاتى گوشەنشيني جەمالى برۆى توْم خوْم
بەپادشا دەزانم و هيچم ل تەخت و سەلتەنەتى پاشايەتى كەم نيبه .

۳-تاچه كند بارخ تو دود دل من

آينه دانى كه تاب آه ندارد

ئاخۆ دوکەلى دلى من چى بەرووخسارى توْيكات، دەزانى ئاوينە تواناي بەرگەگرتنى
ئاھى نيبه
تا: ئاخر ليرەدا (تا) بەواتاي (تا)ى ئامانج نيبه بەلکو(ئاخۆ، بزائين).
دود: دوکەل ليرەدا مەبەست لە دەردو ئاھى دلى عاشقە، دانى : دەزانى
تاب: بەرگى تەحەمول

لاى خواجە ئاوينە تواناي بەرگەگرتنى ئاھى نيبه ياخود لەرووى سروسشتيبەو بەئاه ئاوينە
تەلخاوى دەبيت بەھەر حال خواجە دەلى ئاوينە تواناي بەرگەگرتنى ئاھى عاشقاي نيبه ئاخۆ

روخسارى توْ تواناي بەرگەگرتنى ھەبى لەبەر دەم سوتانى دلى منداو ئاخ کردنە کامندا، واتەئاه
و ئالە کارىگەرى لەئاوينە دەكات ئاخۆ ئاه و ئالەى منيش کارىگەرى لەروخسارى توْدەكات و
ميبەرەبانيت دەجوليني.

۴- شوخى نرگس نگر كه پيش تو بشكفت

چشم دريده ادب نگاه ندارد

سەيرى بى شەرمى نيرگز بکە کہ لە بەردەم توْدا پشکوت بى چاوو رووہ پەيرەوى
ئەدەب ناکات
شوخی: بى شەرمى بشکفت: پشکوت چشم دريده: ئەگەر وشە بەوشەوہرى گيىرين
(چاودراو)ە

بەلام بەواتاي بى شەرم و بيچاووورو ديت ادب: ريزو ئەدەب

نگاه ندارد: ناپاريزي، رعايەت ناکا، پەيرەو ناکات.

خواجە لەئامادەيى يارداو لە کاتى دياربوونى جوانى ئەودا تەنانەت شکوتنى نيرگزيش
بەپەيرى بى شەرم و حەيايى دەزانيت و پيى وايە ئەم پشکوتنەى نيرگز لە بەردەم يارى دواپلەى
جوانيدا بى ئەدەببىيەو پەيرەونەکردنى ريزو ئەدەبە ئەگەرنا نەدەبو لەئامادەيى يارى خواوہن
ئەپەرى جەمالدا نيرگز شەرمى پشکوتنى ھەبوایە .

۵-ديدم و آن چشم دل سبه كه تودارى

جانب هيچ آشنا نگاه ندارد

بينيم و زانيم ئەوچاوہ دلرەقەى كە توْ ھەقە سەيرى ھيچ ئاشنايەك نەكات (روولە ھيچ
ئاشنايەك نەكات) ديدم و: بينيم و تينگەيشتم، زانيم، بۆم دەرکەوت.

دل سبه: واتاي ماناي (دل سبه) دلرەشەو بەم واتايەش مەبەست لە گلینەى رەشە، واتاي
زاراويى (دل سبه)يش دلرەق و بى رەحم.

جانب: رووہ بەرەو لايەن.

خواجە گلەيى لە بى رەحمى چاوى يارو ئيھمال کردنى دۆستان و ئاشنايان دەكات لەلايەن
چاوى يارەوہ .

گەر واتاي زمانى (دل سبه) وەرگيرين ئەوا خواجە دەلى: تينگەيشتم كە ئەوچاوہ رەشەى
تۆھتە روو لە ھيچ ئاشنايەك نەكات و چاوى رەشت بە ميبەر و خوْشەويستى ييبەوہ لالە
ئاشنايان نەكاتەوہ لەواتاي زاراوہييشدا چاوى بى رەحم و دلرەقت بەميبەر و خوْشەويستى ييبەوہ
لەئاشنايان ناروانى.

۶- رطل گرانم ده ای مرید خرابات

شادی شیخی که خانقاه ندارد

تهی موریدی خرابات ره تلی قورس شهرام به شادی شیخی که ده بده ری که خانه قای نییه .
رطل: پیکی گهوری شهراب، یه که یه کی پیوانه وه ک من، جه نابی سودی ده لی نیوه من
ره تلی که هه چۆن بیت لیره دا مه به ست له پیکی گهوری شهرابه .

گران: قورس، مه به ست له (رطل گران) پیکی پر له شهرابی قورسه ده: بده ری
شادی: به شادی، به خۆشی .

میژوونوسه کان له سهر شه رایه کۆکن که حافظ سۆفیه کی پیشه یی و خاوه ن شیخ و خانه قاو
خرقه و تهریقته تاییه تی نه بووه به لکو عارفی کی تیوری و خاوه ن دیدگایه کی نوی و جیاوازی
عیرفانیه خۆشی له زۆر جینگه دا جه خت له سهر شه مه سه له یه ده کاته وه و پی پی وایه به ناره زووی
خۆی نه بووه که شه ریگه یه یه هه لبراردووه وه ک له دوا به یته یه غه زه لی (۵) دا ده لی:

حافظ بخود نپوشیداین خرقة می آلود

ای شیخ پاک دامن معذوردار مارا

خرقه و به گری عارفانه ی حافظ به عه شق و مه ی سۆراوه، لیره دا خواجه داوا له موریدی شه
ریگه نوییه ی عیرفان و سۆفیگه ری ده کات، که پیکی قورسی پر له شهرابی بو تی بکات و
بیدات به ده ستیه وه تاوه کو به یادو شادی شهوشیخه وه بیخواته وه که خانه قاو ده سه لات و پله و
پایه ی کۆمه لایه تی نییه و شه سلنه که س نایناسی .

شه به یته جه ختکردنه وه یه له سهر شه بیرورایه ی که حافظ شیخی کی بی خانه قاو ناره سمی
به لاوه چاکترو جوانتره له وشیخه خانه قاداره فریودره فیلبازه ریاکاره ی که به ره سمی ناسراوه و
مه رجیش نیه له بنچینه دا به وشیه ی بیت .

۷- خون خورو خامش نشین که آن دل نازک

طاقت فریاد دادخواه ندارد

به رگه ی خه فته بگروه به بیده نگه دانیشه چونکه شه دلنه ناسکه توانای هاواری
شکاتکه ری نییه

خون خور: (خون دل/ جگر خوردن) به رگه گرتنی خه م و خه فته ی زۆر

خامش: خاموش، بیده نگه

نازک: ناسک طاقت ندارد: تونای نییه، ته حه مولی ناکات داد خواه: داواکار
شکاتکه ره .

هرچه نده یار له گه ل عاشقاندا بی ره جمه وه همیشه مایه ی خه م و خه فته، به لام خواجه
به رگه گرتن و نارامی و سه بر له سهر خه فته فیری عاشقان ده کات و پییان ده لی: با ده روونتان
به رگه ی خه م و خه فته ی زۆر بگری و خه فته ی زۆر بچۆن و بیده نگ دانیشین و ده ست مه که نه شکات
و گله یی کردن له یاور لای یار چونکه دلی ناسکی شه یاره توانای هات و هاواری شه
شکاتکه رانه ی نیه و به رگه ی شه مه ناگرت .

بیده نگه ی و نارام گرتنی له سهر ناره حته ی و نازار له م دیره دا به جوانی ره نگیداوه ته وه

درخان هجر گل خاموش شرط و فاداری بود غوغا چرا

لیره دا مه رجیکه له سهر عاشقان خراوه ته روو خواجه دورتر له مه ش رۆشتوه و هۆیه که شی
ده خاته رو که ناسکی دلی مه عشوقه و ته حه مول شه هات و هاوارو غه و غایه ی نییه .

۸- گو برو و آستین به خون جگر شوی

هر که درین آستانه راه ندارد

بلی برۆ قۆل به خوینی جگر بشۆ هر که سی که له م به رده رگایه دا شوینی نییه (ریگه ی
نییه) (به ههر که سی که له م به رده رگایه دا شوینی نییه بلی برۆ قۆل به خوینی جگر بشۆ).

آستین: قۆل شوی: بشۆ راه ندارد: جینگه ی نییه شوینی نییه، ریگه ی نییه
لکوریدا ده گرتی (ریگه م بکه ره وه) واته شوینم بکه ره وه به لام به ره و تیاچوون ده چیت .

(آستین به خون جگرشتن) بیگومان (خون جگر) واتای خه فته ی زیاد خواردن مه به ست له م
ده برینه شه وه یه که هیئنده خه فته بجات که خوین له چاوانی بیتسه ده ره وه سه رقۆلی
کراسه که ی بشوات . به م پییه مه به ست له وه یه که خه فته و داخی له راده به ده ر بجات .

خواجه به رده رگای مه عشوق یا خود ناستانه و کۆلانی عه شق هیئنده به سودمه ند ده زانیته
واده زانی هر که سی که له ی رییه و جینگه ی نه بیت شایانی شه وه یه که داخ و خه فته ی له راده به ده ر
بجات هیئنده که خوینی جگه ری له چاونه وه سه ر بکات و قۆلی کراسه که ی پی بشوات خواجه
به (هر که سی که) ده لی: بلی به و که سه ی که له م به رده رگایه دا نییه برۆ هیئنده ی خه فته ی بچۆ تا
چاوانت له بری فرمیسک خوین ببارینی و سه رقۆله کانی پی بشۆ

له م به یته دا خواجه عه شق و عاشقی به سودی کی زۆر گه وه ده زانیته هیئنده گه وه که
گریانی کی زۆر خه فته ی بی راده به شایانی شه وانه ده زانی که نایه نه سه ر شه ریگه یه یا خود
نه هاتونه ته نیو ریگه ی عه شقی حه قیقی .

کیست که او داغ این سیاه ندارد

ته نیا من نیم که دهستدریژی زلفت دا ده کیشم کیشه که ئەو داخی ئەم رهشەیی نییە
نی: ئە، مانای ئەفی و نەریکردن دەگەیه نیت و بنچینه بەکی پەهله و بییە، بەندە پیم وایی که
هەمان (نە) بێت بەلام لەبەر کیش درێژکرا بێتەو چونکە تەواری بەکەم برگکانی میسراعه کانی
دیکە درێژەو تەفیعەلی (مفتعلن) ه واتە - بب- {سودی ج ۲ ۷۹۰}
کشم: دەکیشم، راده کیشم تطاول: دستدریژی، ستم

ته نیا خواجه نییە که گیرۆدە دەستدریژییە کانی پرچی رەش یارەو ئەسلەن خواجه کەسی
شک نابات که داخی ئەم رهشەیی پیۆ نەبیت و گیرۆدە دەست درێژییە کانی ئەم رهشە نەبیت.
(رهش) ناماژەبە بە بەندەو خزمەتکارە رهش پیۆستەکان کە هەمیشە لە ژیر ستم و
دەستدریژی کەسانی دیکە دا بوون بەلام ئیستا هەمووان کە وتوونەتە ژیر دەست درێژی ئەو وەو و
خەفەت و داخی لەسەر دلێانە.

دەکرێ (داغ) یش خەم داخ بێت و دەکرێ ئەو داخە بێت که جاران بەندە کانی پی داخ دەکرا
تاوەکو بناسرێتەو وەو نیشانە بەندەیی ئەوان بوو بەواتای دووهم (داخکردن) واتە: ته نیا من نیم
ستەمی پرچی رەشت راده کیشم بەلکو هەرکەسی دەبینی بەندەو ژیر دەستەیی ئەو و داخکی
ناسینەو، بەندەیی ئەو پیۆبە {هروی ج ۱ ۵۲۳}.

لەهەردوو حالەتە کەدا خواجه خۆی و هەموو عارفەکان بەگیرۆدە پرچی یار (نەهێنییە
نادیارە کانی بوون) دەزانی و لەمەشەو هیرەت و حەیران بوون دیتەناراو کە بەندە پیۆم وایە
مەقامیکە که حافظ زۆر لەسەری راوەستاو زۆرتەین کات تیایدا ژیاو.

۱۰- حافظ اگر سجدهی تو کردمکن عیب

کافر عشق ای صنم گناه ندارد

ئەگەر حافظ کرنوشی بۆ تۆ برد رەخنە لی مەگرە ئەی بت کاری عەشق گوناهیی نییە.
سجده توکرد: کرنوشی بۆتۆرد
ئەم بەیتە بەیتیکی دژوارو پرلەلینلی یە حافظ بەیار دەلی ئەگەر سوچدەم بۆردی لیم
مەگرەو چونکە ئەی یاری جوان کەوێک بوتی کافر بوون بەهۆی عەشقهو گوناه نییە.
لەرۆکەشدا خواجه دەلی گەر مەرۆق بەهۆی عەشقهو کافر بی قەیدی نییە، بەلام ماناکە ی
زۆر جیاوازه لەم واتا رۆکەشییە.

سودی سه بارهت به (کافر) نوسیویهتی: مەبەست له کافر (ساتر) ه واتە داپۆشەریا
ئەو کەسە ی که دەشاریتەو، بەم واتایەش (کافر عشق) واتە داپۆشەری عەشق یاخود ئەو
کەسە ی که عەشق دەشاریتەو.

هەر وەها کاتی کافر دلێن بەو هۆبەو که تۆ لەزەویدا دەشاریتەو کەوایی کافر ی
عەشق واتە ئەو کەسە ی که عەشق دەشاریتەو و نایەلی خەلکی و غەیر بەعەشقه کانه ی
بزائن جەنابی سودی فەرمودەبەکی هیناوەتەو که دەلی هەرکەس عەشق بەشاریتەو و
بمیریت وەك شههید وایە.

{سودی ج ۲ ۷۹۵} بەم لیکنانەو یە میسراعی دووهمی بەیتە که دەبیتە ئەمە: ئەی یار
شاردنهوی عەشق و نەدرکاندن گوناه نییە.

د. هروی پیۆ وایە مەبەست له (بت) بتی ماددی نییە بەلکو جوانی و جەمالەو حافظیش
عاشقی جەمالە. {د. هروی ج ۱ ۵۲۴}.

بینگومان لیکنانەو ی جەنابی سودی بۆ میسراعی دووهم لیکنانەو یەکی زۆر جوانە بەلام
میسراعی یە کەم رونکردنەو ی زیاتری پیۆستەو بەلیکنانەو یە کە ی جەنابیان ناگەینە مەبەست،
ئەگەر ته نیا بلین ئەی یار ئەگەر حافظ کرنوشی بۆتۆرد رەخنە لی مەگرە پیۆچەوانە ی
میسراعی دووهم دەبیتەو که شارندنەو ی عەشقه چونکە کرنوش بردن دەرختنی عەشقه
نەوێک شارندنەو.

هەر بۆبە بەندە رام وایە پیۆستە بەم شیۆبە بەیتە کە (بەتایبەتی میسراعی یە کەم)
لیکندریتەو، سەرتا دەبی ئەو بەخەینە رو که زۆر جار لای خواجه مەبەست له وشە و زاراو
پەرستیشەکان (وێک سوچدەو نوێژو مزگەوت..) رۆکەشی ئاینەو لایەنە قوول و عاشقانەو
عارفانەکی ئاین بە زاراو تاییبەتیه کانی خۆی وەک مەبجانه و مەمی و عەشق و تەنانەت کافریش
دەردەبریت.. بەم پیۆبە لیڕەدا دەلی: کاتی خواجه وەک خەلکی رەمەکی پەرستشیکی بی گیانی
تۆدە کات و کرنوش بۆدەبات و حال و سۆزی عاشقانەت بۆدەنابریت و بۆت ناسوتی رەخنە ی
لی مەگرە چونکە ناتوانی عەشقه کە ی بۆتۆ جوانی تۆ بخاتە روو، هەر بۆبە ئەی یار شارندنەو و
پەنهان کردنی عەشقی گوناهیی نییە واتە کاتی عەشقی تۆ لای خەلک دەشارمەو و بەتەنیا
کرنوش بردنی نوێژ واز دەهینم رەخنە لی مەگرە.

بەم رایە لیڕدا (صنم) خودی مەعشوقی ئەزەلی (خوا) یە.

بەحرى ھەزەجى ھەشتى تەواو
(مفاعيلن مفاعيلن مفاعيلن مفاعيلن)

۱- ھەر آن کو خاطرى مجموع و يارى نازنين دارد

سعادت ھەدم اوگشت و دولت ھەمنشين دارد

ھەرنەو کەسەى خەيالىكى ئاسودەو يارىكى نازەننى ھەيە خۆشەختى بوو ھاودەمى بەختى لەگەلدايە (بەخت يادەريەتى).

خاطر: خەيال، مجموع: کۆ، ئاسودە پىچەوانەى پەريشانى.

ھەدم اوگشت: بوونە ھاودەمى

لەھەندى نوسخە دا ميسراعى يەكەم (يارو خار) نەناسراو يەكدانە نين بەلكو لەبرى (ى) كەسەرى خستەنەسەر يارا دانە پالين ھەيە.

خواجه پيى وايە كەسى كە پەريشان و پەشيو نەبيت و خەيالىكى ئاسودەو ئارام و يارىكى نازەننى ھەبيت خۆشەختى و بەخت ھاودەم و يادەرى دەبن.

۲- حريم عشق را درگە بسى بالاتراز عقل است

كسى آن آستان بوسد كە جان در آستين دارد

دەرگای ھەرەمى عشق زۆر بەزرتەرە لە عەقل كەسى ئەو بەردەرگايە ماچ دەكات كە گيانى لەسەر لەپەى دەستى دانيت.

حريم: ھەرەم دەرگە: دەرگا بالاتر: بەزرتەر آستان: زۆرجارماناي ئاستانەمان ليكدادەتەو لەراستيدا ئيمە لە شيوەزاري جافدا (كەلەودەر - كەلەبەر) مان ھەيە كە ئەگەر لەواتاي تى بگەين پراوپرى (آستان) ە.

جان درآستين داشتن: گيان لە قۆلدا بوون، بەلام لە كوردیدا ئەم ئيديەمە بەشيوەى گيان لەسەر لەپەى دەست بوون بە كاردەھيتريت و بەواتاي نامادەپى گيان فيداپى و گيان بەخشين بە كاردەھيتريت.

خواجه ديسانەو كەمى و سنوردارى عەقل دەخاتەو وروو، ئەو پيى وايە عەقل ناتوانى بەكەلەبەر بەردەرگاي ھەرەم و سنورى عشق بگات و دەرگاي ھەرەمى عشق زۆر لە عەقل بەزرتەرە و ئەسلەن عەقل ناتوانى خۆلى ئەوكەلەبەرە ماچ كات بۆيە بۆماچکردنى خۆلى ئەوبەردەگايە پيويستە گيان فيداى بكریت و گيان بخریتە سەر لەپەى دەست خواجه دەلى ماچکردنى كەلەبەرى عشق بەھای گرانی دەويت و عەقل ئەوبەھايە نيیە بەلكو گيانە.

ھەرچۆن بييت بەيتە كە لە نرخى عەقل كەم دەكاتەو ە.

۳- دەھان تنگ شيرينش مگر مەر سليمان است

كە نقش خاتم لعلش جاھن زيرنگين دارد

مەگەر زارى بچوكى شيرينى ئەنگوستيلەى سولەيمانە كە نەخشی ئەنگوستيلەى ياقوتينيى جيهانى خستۆتە ژير فرمانى خۆيەو ە

دەھان تنگ: زارى تەنگ، بچوك مەر: نگينى ئەنگوستيلە ياخود ئەنگوستيلە خاتم: ئەنگوستيلە زيرنگين دارد: لەژير فرمانەوايەتى ئەودايە.

ھەزرتەى سولەيمان بەھوى نەخشی سەر ئەنگوستيلە كە يەو دەسلالتى بەسەر جيهاندا دەشكا. خواجه ئەم مەسەلەپى بوزارى مەعشوق خواستوو ەو گریمانەپەكى داناو، ئەو دەلى: مەگەر دەمى بچوكى شيرينى نىگينى و نقيمى سەر ئەنگوستيلە كەى سولەيمانە وا نەخشی ياقوتيني ئەنگوستيلە كەى كەلپردا مەبەست لەليوى سوروي ياقوتيني مەعشوقە جيهانى خستۆتە ژير فرمانەوايى خۆيەو ە.

شاعير باسى لەو جادوو سەرنجراكيتشە دەكات كە لە دەمى تەنگى ياردا ھەيەو ھەموان گيردەى بوون و پەيرەوى لە فرمانەكانى دەكەن ھەرەو كە ئەو ەى بليى ئەنگوستيلە كەى سولەيمان بييت و ناوى پيرۆزى لەسەر ھەلكۆلدرارى خەلكى مەجبور بكات گويارپەلى بەكن.

۴- لب لعل و خط مشكين چو آتش هست و انيش هست

بنازم دلبر خودرا كە حسنش آن واين دارد

ليوى ياقوتين و خەتى مسكبار، رەش كاتى ئەوى ھەيەو ئەميشى ھەيە بنازم بەياري خۆمەو كە جوانيە كەى ئەو ئەمى ھەيە.

آتش: ئەو اينش: ئەم بنازم: شانازى بكەم بنازم

آن: پلەيەكى جوانيە كە وەسف ناكريت و كەس تواناي دەربريني ئەو حالەت و پلەيەى نيیە وەك (خوينگەرمى) كوردى

حافظ ستايشى يارى خۆى دەكات كە لەرووى شيوەو زۆر جوانەو ليوى ياقوتين و خەتى مسكبارى ھەيەو لەو حالەتە و نيیە دەررونيش بيەش نيیەو خوينى گەرمەو ھەموان دەليت جوانەو دەركى دەكەن بەلام ھەستى پى ناكەن، خواجه دەلى مادام جوانى يارم ھەم روخسارو شيوەپەو ھەم خوينگەرمى و دەررونيە كە واپى شانازى بەو ەو دەكەم كە يارىكى وام ھەيەو جوانيە كەى ھەم روخسارى و ھەم دەررونيە.

لهههئدی نوسخه دا له بری (چو آتش هست و اینش هست) (چو اینش هست و آتش نیست) هاتوو که لهه شپوهیه دا ته نیا جوړیک له جوانیه کان به یار ده به خشیت د. عیوضی.

۵- چو بررووی زمین باشی توانایی غنیمت دان

که دوران ناتوانیا بسی زیر زمین دارد

کاتی له سه رووی زهویت توانایی به ده سه کوهوت بزانه چونکه روژگار بی هیزی زوری له ژیر خاکدا هه یه.

بروری: به سه رووی توانایی: هیزی، توانایی غنمت: دان: به ده سه کوهوت بزانه ناتوانیا: بی هیزی زیر: ژیر زمین: زهوی.

خواجه لهه به یته ناموژگاری نامیزه دا، بیرمان ده خاتوه له ژاندا سوود له تواناو هیزی خویمان و هرگرین و پیش نه وهی برین نه وه هیزه هه مانه به ده سه کوهوت و غنیمت بدهینه قه لهه چونکه روژگار له ژیر زه ویداو له نیو مردواندا بی هیزی زوری هه یه که روژگاریک له سه رزه ویدا به هیزی بوون نه به یته ناماژه هیه کی روونی تیدایه به فرموده ی (پینج شت پیش شتی دیکه حیاتک قبل موتک، شبابک قبل خرمک..) سندو نقل هه موو فرموده که.

۶- به خواری منگرای منعم ضعیفان و نحیفان را

که صدر مجلس عزت فقیر رهنشین دارد

نه ی ده سه لاتدار (ده له مه ند/ خواپیداو) به سوکی سهیری بی ده سه لات و هه ژاره کان مه که / چونکه جیگه ی هه ژاری سه رده ی سه رده ی مه جلیسی عیزهت و گه وره یه.

به خواری: به سوکی، به که می، به بی ریژی منگر: مه روانه، سهیر مه که منعم: خواپیداو، ده سه لاتدار نحیف: بی هیزی لاوز، صدر: سه رووی

مجلس عزت: مه جلیسی عیزهت و گه وره یی رهنشین: که سیک له سه ریدا داده نیشیت و بی ری و جییه.

مه به ست له مه جلیسی عیزهت، واته گه وره یی و عیزهتی نه فس و که می و سوکی قه بول نه کردن، بیگومان زوریک له هه ژاران و بی هیزه کان عیزهتی نه فسیان زورگه وره یی (صدر مجلس عزت) واته وه هه ژارانه له مه جلیسی عیزهتی نه فسددا له پیتشه وه و سه روه رن خاوه ن عیزهتی نه فسن.

خواجه به خواپیداوه کان ده لی کاتی هه ژارو لاوازه کان ده بیینی به سوک و بی نرخی سهیریان مه که چونکه هه رچه نده نه وانه هه ژاران به لام عیزهتی نه فسیان هه یه و له مه جلیسی عیزهتدا له پیشی پیتشه وه داده نیشن.

هه روه ها (عزت) یه کیکه له سیفه ته جوانه کانی خودای گه وره ش، له قورتاندا جگه له به کار هیئانی دیکه دوجار (غمه لله) (۱۳۹/۴، ۶۵/۱۰) و هه روه ها جارتیکی ش (الله العزه) (۸/۶۴) هاتوو به واتایه ش میسراعی دوهم ده بیته: چونکه نه وکه سانه ی له کورو مه جلیسی خوا ی خاوه ن عیزهت و گه وره ی و به رزیدا له پیتشه وه داده نیشن فه قیرو هه ژاره کانی سه ره ریگه نشینن.

بیگومان نه مه چه مکه (له پیش چوونی هه ژارو بی ده سه لاته کان لای خودا) زورجه ختی له سه ر کراوه ته وه (هیئانی فرموده له و باره یه وه..).

۷- بلاگردان جان وتن دعای مستمندان است

که ببند خیر از آن خرمن که ننگ از خوشه چین دارد

نزای موحاجان (هه ژاران) به لاگیره وه ی گیان و جهسته یه، کی خیر له و خهرمانه ده کات که شاروکه رنی (گولچنی به ننگ ده زانیت (بوونی شاروکه ران له سه ر فرمانه که ی به عه یه ده زانیت).

بلاگردان: به لاگیره وه، مستمندان: موحاج، ده ستکورت و هه ژاران.

خوشه چین: شاروکه ر، گولچین (خوشه) به وتاتی هیئشو دیت به لام لیتره دا مه به ست له وکه سانه یه که پاش کورکدنه وه ی خهرمان یاخود رینی به ره هم پاشاوه ی به ره مه که ده چنه وه و شاروی ده که ن.

ننگ داشتن: پی عه یب بوون، به ننگ زانین.

سه رده تا خواجه گه وره یی موحاج و هه ژاره کان یاخود ده ست کورته کان ده خاتوه روو، پیی وایه که نزو دعای نه وان گیرا ده بت به لا له جهسته و گیان دورده خاتوه وه وه که قه لغان وایه پاشان ره خنه له و خاوه ن خهرمانانه ده گریت که بوونی نه وه ژارو ده ست کورتانه له سه ر خهرمانه که ی به ننگی ده زانیت که دین بوچینی نه وه و کورکدنه وه ی جیگه خهرمانه که ی خواجه ده لی: کی خیر له و خهرمانه ده بیینی که بوونی شاروکه ران له سه ر جیگه خهرمانه که ی به شوروی ده زانیت، ده کری نه به یته عاشقانه بیت و مه به ست له مه عشوق بیت و به م شپوه یه پیی بلت عاشقانی هه ژار له سه ر خهرمانی جوانیت به شوروی مه زانه یاخود ده کری به ییتی کی کومه لایه تی ناموژگاری نامیز بیت وه که به ییتی پیتشو.

۸- صبا از عشق من رمزی بگو با آن شه خوبان

که صد جمشیدو کیخسرو غلام کمترین دارد

سه با ره مزیک له مه عشوقی به وشای جوانه بللی که سه د جه مشیدو که یخسره و که مترین غولامی نه ون.

شه‌خویان: شای جوانان

خواجه باسی له‌گه‌وره‌یی و جوانی یار ده‌کات ته‌ویاره‌ی که پادشای گه‌وره‌ی وه‌ک جه‌مشیدو که بچسره‌و له‌غولام و به‌نده بچوک و که‌مه‌کانی نه‌ون و به‌پادشای جوانان ده‌یداته قه‌له‌م به‌سه باش ده‌لی ره‌مزیک له‌عیشقی منی بۆ به.

۹- وگرگوبدنی خواهم چو حافظ عاشقی مفلس

بگوئیدش که سلطانی گدایی همنشین دارد

گه‌ر گوتی عاشقیکی موفلیسی وه‌ک حافظم ناوی پیی بلین که سولتان هاوده‌می گه‌دای هه‌یه

مفلس: موفلیس، بی‌فلس، بی‌عانه، هیچ نه‌دار بگوئیدش: پیی بلین.

ئه‌م به‌یته ته‌واوکه‌ری به‌یتی پیشووه خواجه له به‌یتی پیشوودا گوتی به‌سه‌با رازیک‌کی عه‌شقم به‌ بۆلای شای جوانان و پیی بلی من عاشقی نه‌وم، لیره‌شدا ده‌لی: نه‌گه‌ر ته‌وشای جوانانه گوتی من عاشقیکی موفلیسی هیچ نه‌داری وه‌ک حافظم ناوی پیی بلین زۆر ئاساییه، سولتان هه‌بووه که هاوری گه‌داو هه‌زاری هه‌بووه نه‌گه‌ر تۆش ئه‌م کاره بکه‌ی شتیکی سه‌رسوره‌ینه‌رت نه‌کردوووه نه‌ریت و ری و ره‌سی سولتانی ده‌ر نه‌چوویت.

غزه‌لی سه‌د و بیسته‌م :

به‌حری موجته‌سی هه‌شتی مه‌خوبنی نه‌صله‌م

(مفاعیلن فعلاتن مفاعیلن فع لن)

۱- هر آنکه جانب اهل خدا نگه‌دارد

خداش دره‌مه حال ازبلا نگه‌دارد

هه‌ر نه‌وه‌که‌سه‌ی که پشتی نه‌هلی خوا (نزیکه‌کانی خوا) ده‌گریت نه‌و له‌هه‌موو حاله‌تیکدا له‌به‌لا ده‌پیاریزی

هل خدا: خۆشه‌ویستان و نزیکه‌کانی خوا، اهل الله اهل الله به‌واتای ته‌هلی قورشان و خاسانی خودایه واته زاناکان و حافظ قورئانه‌کان و پیاوچاک و وه‌لیسه‌کان { ل ۴۹۹ د. خرمشاهی حافظ نامه ج ۱

جانب نگه‌دارد: پشتگرتن، ناگا لی بوون، پاراستن

له‌زۆریک له‌نوسخه‌کاندا له‌بری (اهل خدا) اهل وفا) نوسراوه که به‌واتای وه‌فاداران دیت له‌هه‌ر یه‌ک له‌م واتایانه‌دا بی‌ت خواجه باس له‌پشتگرتنی مرۆف ده‌کات له‌لایه‌ن مرۆقه‌وه‌وه و نه‌وه ده‌خاته روو که‌هه‌ر که‌سی پشتی مرۆفی چاک باخوداو وه‌فادار بگری‌ت خوداش له‌هه‌موو حاله‌تیک و بارودۆخیکدا له‌به‌لاو موسیبه‌ت ده‌پیاریزی‌ت.

۲- گرت هواست که معشوق نگسلد پیمان

نگاه دارد سررشته تا نگه‌دارد

نه‌گه‌ر چه‌زده‌که‌یین که‌مه‌عشوقی په‌یمان نه‌شکی‌نی سه‌ره داوکه چاک بگره تانه‌ویش بیپاریزی.

هوا: چه‌ز، ناره‌زوو، مه‌یل نگسلد: نه‌چرینی، نه‌بری له‌کوردیدا له‌گه‌ل په‌یماندا (شکاندن) به‌کارده‌هیتیت سررشته: سه‌رده‌او

عه‌شق و په‌یانی خۆشه‌ویستی وک داویکه‌که که‌هه‌رسریکی لای یه‌کیک له‌عاشق و مشعوقه‌و وه‌فاداری په‌یوه‌سته به‌هه‌ردوو لاوه و به‌ته‌نیا لایه‌ک ته‌ویرۆسه‌یه نایه‌ته‌دی، خواجه به پشت به‌ستن به‌م راستییه به‌عاشق ده‌لی: نه‌گه‌ر مه‌یل و ئاره‌زوت وایه بخود چه‌زده‌که‌ی مه‌عشوق به‌وه‌فاداری بمینیته‌وه‌وه په‌یانی عه‌شق نه‌شکی‌نی تۆسه‌ری داوی عیشقی لای خۆت چاک بگره‌و وه‌فاداری عه‌شق به تاوه‌کو ته‌ویش له‌لای خۆیه‌وه ناگای له عه‌شق بی‌ت و په‌یمان نه‌شکی‌نی.

د. خرمشاهی پیتی وایه ئەم بەیتە ئیقتیباسە لەناوەتی (وافوا بعهدی وف بعدھکم) ج ۱ ل ۵۰۳ واتە پەیمانی من بەجی بگەیهن تا پەیمانی ئیو بەجی بگەیهنم بەم پێشە خواجە بیرمان دەخاتەووە کە خۆشەویستی و گوێرایەلی مەعشوق و بەردەوامی ئەو عەشقە لە دەستی خۆماندا یەو گەرمی یا ساردی ئەو پەیوەستە بەخۆمانەووە.

۳- حدیث دوست نگویم مگر بە حضرت دوست

کە آشنا سخن آشنا نگه دارد

قسەو یاسی دوست جگە لە حەرزەتی دوست بەکەسی دیکە نالێم چونکە ناشنا قسەمی ناشنا دەپاریزی.

بە حضرت: بەحزرو، بەحزرت سخن: قسە

لە راستیدا ئەم بەیتە لە روی پێکھاتەیی زمانییەووە زۆر سادەییە، بەلام واتای قوولێ بەیتەکە یەکیکە لە واتای جەوھەری و بنەما گرنگەکانی بیری عیرفانی و بەتایبەتی بیری عیرفانی حافز ئەو راشکاوە دەلیت: قسەو یاسی دوست، یار بە هیچ کەسیک نالێم جگە بە خودی حەرزەتی دوست نەبیت، یاخود جگە لە حەرزەتی دوست نەبێ، چونکە تەنیا ناشنایان واتە پێرەوانی عیرفان و رازدارانی تەریقەتن کە قسەمی عیرفان و نەیبی و رازەکانی عەشق دەپاریزن، ئەگەر نا غەیری ئەمان رازەکان بلۆدەنەووە.

۴- سر و زر و دل و جانم فدای آن محبوب

کە حق صحبت مەر و وفا نگه دارد

سەر و زەر و دل و جانم فدای ئەو مەحبوب، کە هەقی سۆھبەتی میهر و قەفا نیگەھ دارەد. سەر و مال و دل و گیانم فیدای ئەو مەحبوبەمی کە هەقی هاودەمی میهر و وەفا دەپاریزی (رعایەت دەکات).

زر: زێر، لێرەدا مەبەست لە مال و سەر و دەست و سامانە

خواجە سەر و مال و دل و گیانی دەکاتە قوربانی یاریک کە بە میهر و وەفا بیت. واتە وەفادار بیت بەرامبەر عەشق و خۆشەویستی.

لە هەندێ نوسخەدا وە (قەزینی و خورەمشاهی) لە بری (محبوب) (یاری) هاتووە کە هیچ جیاوازییەکی دروست ناکات.

۵- صبا در آن سر زلف ار دل مرا بینی

ز روی لطف بگویش که جا نگه دارد

سەبا دەران سەری زولف ئەر دلی ما را بینی، ز روی لوتف بگویش کە جا نیگەھ دارەد.

سەبا گەر لەو سەری زولفەدا دلی منت بینی لە روی لوتفەووە پیتی بلێ ناگای لە جینگەیی بیت و چۆلی نەکات.

ار: ئەگەر بینی: بینیت بگویش: پیتی بلێ جا: جینگە حەیران و سەری زولفی یار لای خواجە جینگەییەکی زۆر گرنگ و گرانبەهایە و مەحالە مرۆفی عاقل لە دەستی بدات، بۆیە بە سەبا دەلی: ئەگەر لەو سەری زولفەمی یاردا دلی منت بینی کە ئەسیرە و لە حیرەتدا یە، لە روی لوتفەووە (واتە پیاووەتی لەگەڵ بکە یاخود بە چاکی خۆت) پیتی بلێ جینگەییەکی زۆر چاکە و ناگای لی بیت چۆلی نەکات و لە دەستی نەدات.

۶- دلا معاش چنان کن که گر بلغزد پای

فرشته‌ات به دو دست دعا نگه دارد

دلا مەناش چو نان کون کە گەر بلەغزەد پای، فریشتەت بە دو دەست دوتا نیگەھ دارەد.

ئەمی دل و ابزی ئەگەر بیت بەلاداھات فریشتە بۆت دودەستی نزا بە بەرزکراوھیی رابگریت.

معاش: ژیان چنان کن: وایکە پای لغزیدن: پی بەلاداھاتن، هەلە کردن خواجە نامۆژگاری دلی خۆی دەکات و پیتی دەلی و ابزی کە بیستە خۆشەویستی خەلک و خوا، بەشیوەییە کە ئەگەر هاتو بیت بەلاداھات و دوچارێ نارهتییەکی بویت، فریشتە دەستی نزا بۆ بەرزکاتەووە، یاخود ئەگەر هات و هەلەییەکت کرد فریشتەکان داوای لێبوردن بۆ بکەن. واتە هیندە چاک بە کە ئەگەر دوچارێ هەرشتیک بویت هەمووان بە هانائەووە بین.

۷- چو گوتمش که دلم را نگاهدار چه گفت

ز دست بنده چه خیزد خدا نگه دارد

چو گوتمش مەش کە دلم را نگاهدار چه گوتمش، ز دەستی بەندە چه خیزد خودا نیگەھ دارەد.

دەزانی هەرکە پیم گوت ناگات لە دلم بیت چی وت: چی لە دەست بەندە دیت خوا ناگاداری بیت. دەکری مەبەست لە بەندە (من) بیت

خواجە دەلی کاتی بەیاریم گوت دلم بیاریزە و ناگات لیتی بی، دەزانی وەلامی چی بوو، گوتی: من بەندەییەکم و بەندەش هیچی لە دەست نایەت و خوا پارێزەرە و ناگاداری بیت.

لە راستیدا ئەم وەلامە وەلامیکی زیرەکانە و خۆ دەربازکردنێکی عەیارانەیی یارە لە داوایەکی کەسانی عاشق.

به یادگار نسیم صبا نگه دارد

غوباری راهگوزارهت کوجاست تا هافز، به یادگار نه سیمی سه با نیگه ه داره دد.
غوباری رهگوزارهت له کوئییه تا حافظ وهك یادگاری له سروهی بهیانی
وهرگریت (سه نیئت).

راهگذار: رهگوزهر، ریگهی تیپه رین، شوین پی

حافظ دهزانی غوبار و گهرد و تۆزی رهگوزهر و شوین پییه کانی یار به شه مال و سروهی
بهیانه، به لام دروست نازانیئت له کوئییه و له کوئیاده، بویه دهلی به یار گهرد و تۆزی ژیریئت
له کوئییه پییم بلئی، تا وهك یادگاری له بای سه بای وهرگرم و لای خۆم بیارییم.

غزه لی سه د و بیست و یه که م :

به حری ره مەلی هه شتی مه خبونی ته سلهم

(فاعلاتن فعلاتن فعلاتن فع لن)

۱- آنکه از سنبل او غالیه تابی دارد

باز با دلشدگان ناز و عتابی دارد

نان که نهز سونبولی ئو غالییه تابی داره دد، باز با دلشوده گان ناز و ئیتابی داره دد.
ئهو که سهی که غالیه له تاو پرچی وهك سونبولی ئهو ده تلپتته وه دیسانه وه له گهل عاشقاندا
ناز و عیتابی هه یه.

سنبل: سونبول غالیه: ماده یه کی بوخۆشه له پرچ ده دریت تابی دارد: په ریشانه،
ناره حهت و قه له قه، ده تلپتته وه باز: دیسانه وه دلشده گان: کۆی (دلشده) یه که به واتای
(دل له دهست ده رچوو) دیت: واته عاشقان عتاب: سه رکۆنه، لیپرسینه وه
خواجه دیسانه وه له دهستی پرچی یار ده نالیینی، له دهستی ناز و عیتابی خودی یار له گهل
عاشقاندا

حافظ له وه سفی یاردا ده لی ئه وه که سهی که غالیه - ئهو ماده بۆن خۆشه ی خه لک له
پرچیانی ده دهن تا بۆن خۆشی بکات - له تاو بۆن خۆشی پرچی وهك سونبولیدا له داخدا
ده تلپتته وه، به لام دیسانه وه له گهل عاشقاندا که وتوه ته ناز کردن و سه رکۆنه یان.

۲- از سر کشته خود می گذرد همچون باد

چه توان کرد که عمرست و شتابی دارد

ئهز سهری کوشته یی خود می گوزهره د هه مچون باد، چه ته فان کهرد که ئومره ست و
شتابی داره دد.

به سهر کوژرای دهستی خۆیدا ههروهك با تیپه په ریئت، چی ده کریئت وهك عومره و به
په له یه.

از سر: به سهر، به لای کشته: کوژراو می گذرد: تیپه په ریئت همچون: ههروهك
چه توان کرد: ده توانی چی بکریئت

عمر: ته مهن، عومر، مه به ست له یاره که وهك (عومر - ته مهن) ئازیز و خۆشه ویسته
شتاب: په له

خواجه لهو راستییوه قسه دهکات که تهمهن به تیژپهر دهزانیّت، به راستی مرؤف ههمیشه تهمهنی بهکورت و خیرا داووته قهلم، جگه لهممش یاری به (عومر) داووته قهلم، چونکه وهک عومر نازیزه، نهوده لئی: یار نیّمه دهکوژیت و زور به پهله و ههروهک با به خیرایی به سهر جهستهی کوژراوهکانی خویدا تیدهپهریت، لیّره دا حافظ بیانو بوّ ثم رهفتارهی یار دههینتتهوه و دهنووسی: چی دهکریّ شیت یار عومری نیّمهیه و عومریش پهلهیه و به خیرایی تیدهپهریت.

۳- ماه خورشیدنمایش ز پس پردهی زلف

آفتابی ست که در پیش سحابی دارد

ماهی خورشید نه ماهیهش ز پهسی پردهیی زولف، نافتابیست که در پیش سهابی داره. مانگی روی وهک ههتاوی له پشت پردهی پرچهوه، ههتاویکه که ههوری له بردهمدایه. خورشیدنمای: وهک ههتاو، ههتاوی ز پس: له پشت آفتاب: ههتاو در پیش: له بردهمدایه، له پیشیدا لیّره دا (ماه) درکویه له روخساری یار، روخساری وهک مانگی یار که ههتاوییه له پشت پردهی پرچهوه ههتاو دهچی (یا نهو ههتاویه) که ههور له بردهمدایه و پیشیان گرتوه.

بیگومان له بردهم بهیّتکی قول و دووبارهی دونیای عیرفانی حافظداین و چهند باره بونهوهی شاردهوهی روی یار له لایهن پرچهوه دهخهینهروو.

حافظ وهک ههمیشه پرچی یاری به پردهی سهر روخساری نهو داووته قهلم. خواجه دهزانی که یار روخساریکی مانگ ناسای نورانی ههتاو دهرخهر و نومایشکهری ههیه، بهلام له نیّمه شاردرارهتهوه و بووته نهو رازهی که تا دواپی هاتنی ثم گهمهیهی گهردرون شی ناکریتتهوه، ثم وینهیه لای شاعیر کت و مت لهو ههتاوه زیّینه دهچیت که ههور بهردهمی گرتوه و ناینین.

۴- آب حیوان اگر آنست که دارد لب دوست

روشن است این که خضر بهره سرابی دارد

ئاب ههیهقان نهگهر نانهست که داره لهجی دوست، رووشه نهست نین که خهزر بههره سهرابی داره. گهر ناوی زیندهگانی نهویه که لیّوی دۆست ههیهتی، ثمه ناشکرایه که نهوهی بوتهه نسبیسی خدر سهراب بووه.

آب حیوان: ناوی زیندهگانی، ناوی نهمری روشن است: ناشکرایه

خدر ناویکی پیّدراو پیّی گو ترا ناوی نهمری و تهمهنی دریژکردوه و نهمری کرد، بهلام لیّره دا خواجه ثم مهسهلهیه دهخاته ژیر پرسیار و بهگومانهوه، ثم دهزانی که ناوی نهمری نهو ناویه که لیّوی مهعشوقی نهزهلی ههیهتی. کهوابی نهسلن خدر ناوی نهمری نهخواردووتهوه، بهلکو نهوهی که بوه بهشی خدر سهراب بوو.

لیّره دا پیّویسته دوو نهمری له یهکدی جودا بکهینهوه نهمرییهکی مادی (تهمهن دریژی) و نهمرییهکی گیانی (عشقی حقیقی)، خواجه تهمهن دریژی به سهراب و نهمری گیانی (عشقی حقیقی و عیرفان) به نهمری حقیقی ده داته قهلم، نهو پیّوییه ناوی لیّوی دۆست یا مهعشوقی نهزهلی مایهی نهمری حقیقیه نهوهک نهو ناوهی که له زولوماتهوه دیتته دهی، دهشلین که خدر ناوی نهمری خواردووتهوه، کهوابی ناوهکهی خدر سهرابیک زیاتر نهبووه و نهمری حقیقی له ناوی لیّوی مهعشوقی نهزهلی دایه

۵- چشم من کرد به هر گوشه روان سیل سرشک

تا سبوی سرو ترا تازه به آبی دارد

چه شمی من کرد به ههر گوشه رهقان سهیلی سی ری شک، تا سههی سهرفی تورا تازه به نابی داره.

چاوی من لافاوی فرمیسکی به ههموو گوّشه و لایه کدا هه لکرد، تا بهژنی سهرو ناسای تو ههمیشه به تازه دیراوی بیاریزریت (بهیلتتهوه).

به هر گوشه: به ههموو گوّشه و لایه کدا سهی: بهژن، قهه آبی: دیراوی، ناودار و تهر و پاراوی

حافظ له نیّوان فرمیسکی چاوی عاشق و تهر و پاراوی بهژنی مهعشوقدا په یوه ندییسهکی راستهوانه دهیینیت و پیّی وایه که فرمیسکی چاوی عاشق دهیته مایهی پاراوی مهعشوق، نهو لهم باورهیه که دهلی: چاوانی من فرمیسکی وهک لافاو به ههموو کون و قوژنینی کدا هه لکرد بوّ نهوهی له ههروکییهک ههیت پیّت بگات و نههیلّی بهژنی سهروناسات وشک و زهره هه لگهریت و ههمیشه به ناودراوی و تهر و پاراوی بهیلتتهوه.

۶- غمزه می شوخ تو خونم به خطا می ریزد

فرصتت باد که خوش فکر صوابی دارد

غمزهیی شوخی تو خونم به خهتا می ریزه، فرسه تهش باد که خوش فکری سهقابی داره.

خه مزه‌ی بی شه‌رمی تۆ به ناحق خویتم ده‌ریژی، خوا بکات فرسه‌تی هه‌بیت، چونکه بیریکی چاکی دروست و راستی هه‌یه.

شوخ: بی شه‌رم، جه‌سور، روودار، شوخ به خطا: به ناحق، به هه‌له
می ریزد: ده‌ریژی فرصتش باد: فرسه‌تی هه‌بی، هه‌لی بۆ بره‌خسی خوش: چاک صواب: راست

کوشتنی عاشق به خه‌مزه‌ی شوخ و بی شه‌رمانه‌ی چاوانی مه‌عشوق بیریکی دروست و زۆر چاکی نیو دونیای عه‌شقی حافظه، چونکه گرفتاریونی عاشق به جوانیه‌کانی مه‌عشوقه‌وه و توانه‌وه و فه‌نابون له‌م جوانیه شوخ و بی شه‌رمانه‌ی چاوانی مه‌عشوقدا دوا ئامانج و هیوای عاشقه و له‌ پله و قۆناغه پیشکه‌وتوه‌کانی عیرفانیسه، له‌م روانگه‌یه‌وه که خواجه ده‌ستخۆشی له‌ مه‌عشوق ده‌کات و پیتی وایه‌م بیره‌کردنه‌وه (رشتنی خوینی عاشق به خه‌مزه‌ی چاوانی مه‌عشوق) بیرکردنه‌وه‌یه‌کی زۆر چاکه و راست و دروسته و له‌ قازانجی عاشقه، هه‌ربۆیه‌ دوعا و نزا یاخود هیوای سه‌رکه‌وتنی بۆ ده‌خوازیت.

خودی حافظ له‌ به‌یته‌که‌دا ده‌لیت: خه‌مزه‌ی شوخی تۆ خوینی منی عاشق به هه‌له یاخود به ناحق ده‌ریژی، هیوادارم هه‌لی بۆ بره‌خسی و خوا یارمه‌تی ده‌ری بیتم، چونکه بیریکی زۆر چاکی راستی به خه‌یالدا هاتوه.

۷- چشم مخمور تو دارد ز دلم قصد جگر

تُرک مست است مگر میل کبابی دارد

چه‌شی مه‌خموری تو دارد ز دلم قه‌سدی جیگه‌ر، تورکی مه‌سته‌ست مه‌گه‌ر مه‌یلی که‌بابی دارد.

چاوی مه‌خموری تۆ جگه‌ری برزای له‌ دلم ده‌ویت، وه‌ک تورکی مه‌سته و ئاره‌زوی گوشتی برزای هه‌یه.

مخمور: مه‌خمور، مه‌ست، خومار دارد ز دلم قصد جگر: مه‌به‌ست شه‌ویه که ده‌یه‌ویت دلم وه‌ک جگه‌ر له‌ شیش بدات و له‌ کاتی مه‌ستیدا بیخوات کباب: گوشتی برزای، تکه سودی له‌ شه‌رحی شه‌م به‌یتهدا و له‌ په‌یوه‌ندی نیوان (تورکی مه‌ست) و شه‌م داوایه‌ی چاوانی خوماری یاردا نووسیویه‌تی: له‌ به‌رته‌ویه که تورکی تاتاری زۆر هه‌زیان له‌ گوشته به تاییسه‌تی گوشتی برزای {سودی، ج ۲، ل ۷۷۶}

خواجه‌ش ده‌لی چاوانی مه‌خموری/خوماری یار نیازی وایه که دلم برزیتی و بیخوات، شه‌م سیفه‌ته‌ی چاوانی خوماری یار له سیفه‌تی تورکه مه‌سته‌کان ده‌چی که له کاتی خوماریدا هه‌زیان له گوشتی برزای بیت.

په‌یوه‌ندی شه‌م سیفه‌ته‌ی چاوانی خوماری یار و تورکی مه‌ست له خویتریژی تورکه‌کانیسه‌وه سه‌رچاوه ده‌گریتم.

۸- جان بیمار مرا نیست ز تو روی سؤال

ای خوش آن خسته که از دوست جوابی دارد

جانی بیماری مه‌را نیست ز تو روی سوئال، شه‌ی خوش ئان خه‌سته که شه‌ز دوست جه‌قابی داره‌د.

گیانی بیماری من روی داواکردن له تۆی نییه، خۆش به حالی شه‌و بیماری که له دۆسته‌وه وه‌لام ده‌دریتته‌وه.

بیمار: بیمار، نه‌خۆش، (سودی) سه‌باره‌ت به پیکه‌ته‌ی (بیمار) نووسیویه‌تی: له (بیم (آر) هوه هاتوه؛ واته ترس هینه‌ر، به‌لام وه‌رگیری شه‌رحی سودی (د. عصمت ستار زاده) نووسیویه‌تی: (مار) واته له‌ش ساغی و (بی مار) واته یه‌کیک که له‌ش ساغی له‌ده‌ستداوه {سودی، ج ۲، ل ۷۷۶، په‌راویز} خسته: نه‌خۆش، زه‌جه‌تکیش

شه‌م به‌یته و به‌یتی دواي شه‌مه‌ش گوزارشت له‌و باوه‌ر و روحیه‌ته به‌رزه‌ی پیاوچاگان ده‌کات که له کاتی مه‌ینه‌ت و به‌لاکاندا رویان نایه‌ت یه‌کسه‌ر له‌ خودا بیارینه‌وه که بیماری و مه‌ینه‌تیه‌کانیان له‌سه‌ر هه‌لگریتم وه‌ک (هه‌زرتی شه‌یوب) که تا دوايین ساته‌کانی مه‌ینه‌تیه‌کانی روی نه‌ده‌هات له‌ خوا داوا بکات و پاش شه‌مه‌ش راسته‌وه‌خۆ داوای نه‌کرد، به‌لکو به‌ شه‌ده‌به‌وه باسی له‌ ناره‌حه‌تیه‌کانی کرد هه‌روه‌ک له‌ قورئاندا هاتوه: "و ایوب اذ نادى ربه انى مسنى الضر و انت ارحم الراحمين" {الانبیاء، ۸۳}. خواجه‌ش ده‌لی شه‌ی دۆست، شه‌ی میه‌ره‌بان ترین دۆست گیانی نه‌خۆش و بیماری من روی داواکردنی له تۆی نییه و له‌روی نایه‌ت که داوات لئ بکات به هانایه‌وه بیتم، شه‌ی خۆزگه به حالی شه‌و نه‌خۆشه یاخود شه‌و زه‌جه‌تکیشه‌ی که دۆست داواکاریه‌کانی جیبه‌جی ده‌کات و به بی شه‌وه‌ی داوا بکات وه‌لام ده‌دریتته‌وه.

۹- کی کند سوی دل خسته‌ی حافظ نظری

چشم مستت که به هر گوشه خرابی دارد

که‌ی کونه‌د سوپی دل‌ی خه‌سته‌یی حافظ نه‌زه‌ری، چه‌شی مه‌سته‌ت که به هه‌ر گوشه خه‌رابی داره‌د.

کهی ئاوریک له دلی خهستهی حافز بداتهوه، چاوی مهستت که له هه رگۆشهیه کدا عاشقیکی ههیه.

به هرگۆشه: له هه موو گۆشهیه کدا خرابی: مهفتونیک، عاشقییک، گرفتاریک واته: ئاخۆ کهی بی چاوانی مهستی تۆ که له هه رگۆشهیه کی شهم دونیایه دا که سیکی عاشقی خۆی کردوه و گرفتاری جوانیه کهی بووه و داغانی کردوه، ئاوریک له دلی بیمار و خهستهی حافظ بداتهوه، چونکه من رووم نایهت داوا بکهه ئاورم لی بداتهوه ئاخۆ خۆشی کهی ئاور لهم دلّه خهستهیهه بداتهوه و به چاویکی میهره بانیهوه لیم بروانیت.

غهزه لی سه د و بیست و دووه م:

به حری ره مه لی هه شتی مه خبونی شه سلهم
(فاعلاتن فعاتن فم لن)

۱- شاهد آن نیست که مویی و میانی دارد

بندهی طلعت آن باش که آنی دارد

مه حبوبی قه شهنگ شه ونیهه که مویهک و که مه ریکی ههیه به ندهی روخساری جوانی شه وه به که خوینگه رمی ههیه.

شاهد: مه حبوبی قه شهنگ مۆی، مویهک میان: که مه ر میانی: که مه ریک طلعت: روخساری جوانی

آنی: خوینگه رمی (له راستیت وشه ی خوینگه رمی پراو پری - آنی - یه چونکه - آنی - شه و سه رنجرا کیشیه دهرونی و جوانیه که یه یهیه که مرۆق یا مه عشوق له دلدا شیرین ده کات).؟ پیش شه رحرکردنی شه غه زه له پتویسته شه و به یه شه روو که غه زه له که فه زایه کی عیرفانی سۆفیگه ری ههیه و شاعیر زیاتر له مه عشوقی شه زه لی و سیفه ته کانی شه و کاروبری سۆفی و عارفه کان و په یوه ندی جوانی مه عشوقی شه زه لی و جوانیه کانی دیکه و جیاوازیان ده دوت.

له به یته یه که مه دا خواجه جیاوازی گه وره ی نیوان مه عشوقه کان ده خاتهروو، شه و مه عشوقانه ی که ته نیا جوانی که مه رو پرچیان به گشتی تر جوانی لایه نی جهسته بیان ههیه و شه و جوانیه روحی و خوینگه رمیه ده رو نیه یان نیه.

شه و شه جوانانه به مه عشوقی شه زه لی نازانیت شه و خۆی ده لی شاهد - مه عشوقی قه شهنگ و شه زه لی شه و که سه ن که جوانیه سه روستی و جهسته یه کانی ههیه یا خود شه سلهن جهسته ی ههیه.

تۆ مه به ره به ندهی شه مه عشوقه جهسه یته، به لکو به به به نده و غولامی شه و روخساره جوانه ی شه و ته له ته ی که جوانیه روحیه کان و خوینگه ری ههیه.

۲- شبوهی حوروبری گرچه لطیف است ولی

خوبی آن است و لطافت که فلانی دارد

شبوه نازی حۆری و په ری جوان و ناسکه به لام جوانی و ناسکی شه وهیه که فلان که سه ههیه تی.

حور و پری: په ری - حۆری فلانی فلان که سه.

خواجه دان به وراستیه دا دهئی که حۆری یاپه‌ری به نازن و شیوه‌یان ناسک و جوانه، به‌لام هه‌رگیز نهم جوانی و به نازی و ناسکییه ناگاته نه جوانی و ناسکییه که فلانه کس هه‌یه‌تی. بیه‌گومان فلان مه‌عشوقی خواجه‌یه و نه و له وه‌سفی مه‌عشوقدا ده‌لی جوانی و ناسکی و به نازی حۆریه‌کانی به هه‌شتیش که به‌وه ناوبانگیان رۆشته ناگهن به جوانی و ناسکی خودی مه‌عشوق.

۳- چشمه‌ی چشم مرا ای گل خندان دریا

که به امید تو خوش آب روانی دارد

ئه‌ی گۆلی دهم به‌خنده (پشکوتو) ناور له سه‌رچاوه‌ی چاوی من بده‌روه که به‌ئومیدی تۆوه ناویکی چاکی سه‌فابه‌خشی هه‌یه.

چشمه: کانی، سه‌رچاوه‌ن چشمه خندان: دهم به‌نده - مه‌به‌ست له‌پشکوتنه و شادلیه‌وه نهم پشکوتنه‌ی گۆلی به‌پیکه‌نینه دهم به‌پیکه‌نینه داوه‌ته قه‌له‌م.

دریا: بگه، چاره‌که، ناور بده‌روه، ئیلتیفات.

خواجه داوا له مه‌حوب ده‌کات که ناور له‌چاوی گریانای پر له فرمیسه‌کی بداته‌وه که هه‌میشه به‌ئومیدی یاره‌وه ده‌گری و ناویکی زۆری سه‌فا به‌خشی هه‌یه و هه‌ک کانی و سه‌رچاوه‌یه‌ک وایه.

نه و به مه‌حوب ده‌لی: ئه‌ی نه و مه‌حوبه‌ی که وه‌ک گۆلی به‌خنده‌یت و یه‌ک تۆپه گۆلی کراوه‌ی ناویک له‌م - سه‌رچاوه و کانیه‌ی چاوانی به‌نده بده‌روه، چونکه به‌ئومیدی تۆوه زۆر ده‌گری به‌ئهنه‌ندازه‌یه‌ک که ناویکی زۆر سه‌فابه‌خشی هه‌یه.

له‌راستیدا، په‌یوه‌ندی نیوان گۆل و ناو پیکه‌ته‌یه‌کی ره‌وانییه‌ی جوانی به‌یته‌که به‌خشیوه به‌لام مه‌به‌ستی سه‌ره‌کی به‌یته‌که نهم واتایه‌ی سه‌روه‌یه.

۴- خم ابروی تود صنعت تیرانداری بستد

برده از دست هر آنکس که کمانی دارد

که‌وانی ابرۆی تۆ له هونه‌ری تیر نه‌ندازیدا که‌وانی له‌ده‌ستی هه‌رکه‌وانداریک سه‌ندوه.

خم: لار، که‌وانی صنعت: هونه‌ر تیراندی: تیرنه‌ندازی، تیراویزی.

بستد: سه‌ندوه له‌هه‌ندۆی نوسخه وه‌ک (قزینی - خرماشه‌ی) دا له‌بری بستد - برده هاتوه که مانا‌که‌ی هاوشیوه‌یه و به‌مانای (برده) دیت.

مانای نهم به‌یته له‌مانای به‌یتی یه‌که‌م و دووه‌مه و نزیکه و وه‌سفی یار ده‌کات بیه‌گومان که‌وانی برۆی یار یه‌کیکه له سیما جوانه‌کانی یار که عاشقان گرفتاری شیوه‌ی جوانی حۆی

ده‌کات. شاعیر نهم که‌وانه‌ی برۆی یارو که‌وانی پالنه‌وانه تیرهاویژه‌کانی خستۆته تایی ته‌رازوو له دواجاردادا که‌وان برۆی یاری له تیرهاویژی و هونه‌ری تیرهاویژیدا له‌هه‌مووان به‌جهره‌زه‌ترو چاکتر داوه‌ته قه‌له‌م نه‌ویه‌یار ده‌لی: که‌وانی برۆی تۆ له تیر هاویژی و هونه‌ری تیر نه‌ندازیدا هه‌ینه‌وه هونه‌رمه‌ندایه که ده‌ستی پالنه‌وانه تیرهاویژه‌کانی به‌ستوه و له‌هه‌مووانی برده‌ته‌وه.

۶- گوی خوبی که برد از تو که خورشید آنجا

نه سواربست که در دست عنانی دارد

کی گۆی چاکی جوانی له‌تۆ ده‌باته‌وه، چونکه له‌ومه‌یدانه‌دا خۆریش نه‌و سواره نییه که هه‌وسار - ره‌شۆری له‌ده‌ستدا بیته.

خوبی: جوانی، چاکی برد: ده‌باته‌وه عنان: هه‌وسار، ره‌شۆ

به‌یته‌که سودی له‌باری گۆ مه‌یدان ورگرتوه بۆ ده‌برینی مانایه‌کی دیکه له‌باری گۆ مه‌یداندا مه‌یدان هه‌یه و گۆه‌یه و سوراچاکیش به‌گۆچانه‌کانیا نه‌وه ناماده‌ن، و هه‌رکه‌س گۆیه‌کی برد، واته یاریه‌که‌شی برده‌ته‌وه شاعیر گۆی جوانی یاچاکی هه‌ینه‌وه یه‌کی له‌سوار چاکه‌کانیش هه‌تاه، ده‌لی ئه‌ی یار کی ده‌توانی له‌یاری جوانی و مه‌یدانی جوانیدا / چاکیدا گۆی جوانی له‌تۆباته‌وه، له‌کاتی‌که‌دا له‌ومه‌یدانه‌دا ته‌نانه‌ت هه‌تاویش هه‌وساری له‌ده‌ستدا نییه و ناتوانی یاری بکات؛ واته ته‌نیا تۆی که له مه‌یدانی جوانیدا ده‌توانی گۆیه‌که به‌یته‌وه.

هه‌وسار له‌ده‌ستدا نه‌بوون ده‌کری واتای نه‌توانین و بی ده‌سه‌لاتی بدات یاخود مانای هه‌یچ به‌ده‌ست نه‌بوون که نه‌گه‌ر به‌واتای دووم بیته‌وه واتای به‌یته‌که نه‌ویه‌که له مه‌یدانی جوانیدا ته‌نیا تۆی هه‌وسارت له‌ده‌ستدا یه‌وه ته‌نانه‌ت هه‌تاویش هه‌یچ به‌ده‌ست نییه.

۶- دلنشان شد سختم تا تو قبولش کردی

آری آری سخن عشق نشانی دارد

له‌وکاته‌وه که تۆسه‌کانت قه‌بول کردووم له‌دلدا ده‌چه‌سپن و ده‌چه‌دلنه‌وه، ئه‌ری ئه‌ری قسه‌ی عه‌شق نیشانه (ناونیشان) ی هه‌یه.

دلنشان: دلچه‌سپ، دلنشین، کاریگه‌ر نه‌وقسانه‌ی که ده‌چه‌دلنه‌وه یا له‌دلدا کاریگه‌ر ده‌بن.

تا: که، له‌وکاته‌وه

مانای میسراعی یه‌که‌م روون و ئاشکرایه و خواجه ده‌لی ئه‌ی یار له‌وکاته‌وه که تۆسه‌کانی منت قه‌بول کردوه پێیان رازیت، به‌ره‌که‌ت که‌وتوه‌ته قسه‌کانه‌وه له‌دلنه‌کاندا ده‌چه‌سپ و ده‌چه‌دلنه‌وه.

پاش ئەمە لە بەیتى دووهم هاتوووه که دەلى: ئەرى بەراست وایه قسهى عه شق ناو نیشانی ههیه یاخود نیشانهى ههیه؟ لای سودى ئەم نیشانهیه کاریگەر نهبونیه تى له دلدا؛ واته کاتى قسه بچتته دلوه کاریگهري له دلدا هه بێت، ئەوا دیاره ئەوقسهیه قسهى عیشقه. {سودى ج ۸۸۱}.

د. هرویش هەر ئەم رایه ی ههیه، به لām د. خرمشاهی پیتی وایه که نیشانهى قسهى عه شق ئەوهیه که یار قه بول و په سەندی بکات. ل ۵۱۲ ج ۱ خرمشاهی نامه بهنده پیموایه ههردوو رایه که دروسته، به لām د. خرمشاهی له فهزای گشتی غه زه له که زیکتزه چونکه وهک گوتمان فهزایه کی تایهت به مه عشوقی ههیه وه ده بۆ لیژه شدا معشوق له سه روی گشت شته کانه وه دانریت، که واته نیشانهى قسهى عیشقیش ئەوهیه که مه عشوق په سەندی ده کات و بهم په سەند کردنه شیدی کاریگهري له هه مووان ده بێت و ده چیتته دلپانه وه.

۷- درره عشق نشد کس به یقین محرم راز

هرکسی برحسب فهم گمانی دارد

له ریگه ی عه شقدا به ته وای کهس نه بووه به مه حره می رازو هه رکه س به پیتی تیگه یشتنی خۆی گومانیکى ههیه.

به یقین: به ته وای، یاخود ده کری به واتای (بیگومان) بیت برحسب: به پیتی فهم: تیگه شتن ده کری ئەم بهیته بهیه کی له بیره جه وهه ری و کرۆکیه کانی حافظ لیکدهینه وه، ئەو بیره کی هه رگیز حافظی نه گه یانده دوا مه نزلگه ی عیرفان که فه نابوون بوو له مه عشوقدا، ئەوه پیتی وایه که کس به ته وای نایته مه حره می رازو نه پینه کان و هه موو نه پینه کانی گه ردوون و غه بیسی پی ناگوتریت یاخود ره تکرده وه یه کجاری بیت که له م لیکدانه وهیه دا (به یقین) به واتای (بیگومان) هاتوه و واتای میسراعه که ده بێته: بیگومان له ریگه ی عه شقدا کهس نه بووه مه حره می رازو نه پینه کانی پی نه گوترا له هه ر دوو واتا که چ به شیوهیه کی به شی بیت یاخود به شیوهیه کی گشتی حافظ ده لیت: له نپو ته ریقه ت و ریگه ی عه شقدا کهس نه بووه ته محره می رازو نه پینه غه بییه کانی پی نه گوترا وه هه رکه سیك که قسه ده کات و باسی نه پینه غه بییه کان ده کات گوايه ئەم هه رازه کانی خودا و غه بییه، ئەوه گومانی خۆیه تى و له ریگه ی فهم و تیگه یشتنی خۆیه وه هه له پینه جا وه قسه ی خۆی زیاتر هه چی دیکه نییه.

به میپیه خواجه هه رجۆره نه پینه که که له ریگه ی عه شقدا - عرفان - دا ده گوتریت به تیگه یشتن و گومانی عارف ده زانیت نه وهک حه قیقه تى غه بیسی.

ئەم چه مکه له گوته به ناو بانگه که ی فه یله سو فی یۆنانی گه نه فۆنه وه نزیکه که سه باره ت به وینا کردنی خودا له لایه ن مرۆقه وه ده یگوت: (.....)

له گه ل هه موو مانا جوانه کانی ئەم به یته دا به یته که ئاماده کارییه کی هه زرییه بو به ییتی هه شته م که ده لى:

۸- باخرابات نشینان زکرامات ملاف

هر سخن وقتی و هر نکته مکانی دارد

لای خه رابا ت نشینان لافی که رامات لی مه ده، هه ر قسه یه کات و شوینی خۆی هه یه. خه رابا ت نشینان: خه رابا ت نشینان، ئەوه که ساته ی که له مه یخانه دان عارفه عاشقه کان ملاف: لاف لی مه ده

لای ئیمه که رامات وشه یه کی نامۆنییه به تاییه تى له وشوینانه ی کوردستاندا که تائیس تاش په یه روانی ته ریقه ت هه ن و تا سه رده میکی که می پیش ئیس تاش قافلای حال و که راماتی ده رویشان گوندو شاره کانی کوردستان ده گه ران و به کارو هه لسو که وتی سه یرو سه رنجرا کیشا کانیان هه مووانیان سه رسام ده کردو به وشتانه ده گوترا که رامات، بۆ نمونه به نده له بیره له کاتی هاتنی ئەو ساحیب که راماتانه دا له ترساندا خۆمان له کایه ندا ده شارده وه و جارێکیان له سه ر داوای شیخ و به هاو رتیه تى باو کم ئەم ده رویش زده ت ترسنۆکه چومه لای شیخ - که به راستی هینده مندال بووم ئیستا نازام شیخ که کی پیم وای باو کم له به رترسی من بردمی تانه وه په شته وه زۆر کیک یا پشکو یه کم بۆ بکاته دیاری و نه وشاله ی شیخ که به سه ر شانیدا دام که می نارام و دلنایام بکاته وه. چونکه ده یانوت ئەوه که سه ی شالی شیخی له سه رشان بیت هه یچ ده رویشی ده ستی لی ناوه شینی. که رامات لای ئیمه له سیح ره وه نزیکه تا وه کو له ئایین و ده ستی خودا وه، به لām که رامات له بنه رته دا ئەوه کاره له نا کاوه ناسرو شتیانیه که سو فیه کان و شیخه کان - وه لیه یه کانی خوا - ئەنجامی ده ده ن وهک به رمال به سه ر ئاودان گه ران، به سه ر ئاگرا روشتن و گه یانه وه ی کات و شوین و رامکردنی ناژله ی درنده و زرک له خۆدان...

مه رج نییه هه موو کاریکی ناباو که رامات بیت، به لکو ده کری چاوه بست بن، ئەم چاوه به سه ت جارن لای سو فیه درۆزن و ریاکاره کان ته نانه ت مه لاو ده رویش و هتدیش زۆر بلا بوو، هۆیه که شی بو ساده یی خه لک ده گه رایه وه، چونکه خه لکی ره مه کی قسه ی زی ره ک و زۆلانه ی مه لاو.. هتدیان به که رامات ده زانی.

هه رچه نده حافظ تارا ده یه کی زۆر ئەشه ریه یه ئەشه ریه کانی با وه دیان به که راماتی ئەولیا هه یه، به لām لاف گه زافی درۆزنانه ریاکارانه ی کۆمه لیک له شیخ و سو فیه درۆزانه کان وای

لێکردوو هه‌ندی جار به‌نیگه‌تیفی به‌کاری به‌یێتی، لێرده‌دا که‌راماتی به‌و فرۆفیلنه‌ ئه‌وان داوه‌ته‌ قه‌له‌م و به‌سو‌فی ریاکار ده‌لی:

له‌گه‌ڵ ئه‌وه‌ی که‌ من پێم وایه‌ که‌س ناتوانی به‌ته‌واوی بیته‌ مه‌هره‌می رازو له‌تیگه‌یشتنی خۆیه‌وه‌ گومان ده‌بات (به‌یتی پێشو) که‌چی تو هاتووته‌ لای عارفه‌ عاشقه‌ پاکه‌کان - که‌ حافظ خۆی به‌ یه‌کیک له‌وانه‌ ده‌زانیت - و لافی که‌رامات لێ ده‌ده‌ی ئه‌ی نازانی ئه‌وان ئه‌هلی ئه‌م فرت و فیله‌ی توین و تو ناتوانی به‌م لاف و گه‌زافه‌ فریویان بده‌ی، ئه‌ی تو نازانی که‌ هه‌رکات و شویتنی قسه‌ی تابه‌تی هه‌یه‌و ئه‌م کات و شویتنه‌هی ئه‌ولاف لێدانه‌ی تو نییه‌، میسراعی دووه‌م له‌ (کلک مقام مقال عربی وه‌رگیراوه‌).

۹- مرغ زیرک نژد درچمنش پرده‌سرای

هه‌ربه‌اری که‌ به‌ دنباله‌ خزانی دارد

بالتنه‌ی زیره‌ک له‌گه‌ڵ زاری به‌هاریکدا چادر هه‌لنادات که‌ خه‌زانی به‌دوادا بییت. پرده‌سرای: چادر به‌دنباله‌: به‌دوایدا

ئه‌و چیمه‌ن و مه‌دی که‌پاش به‌هار پایزو خه‌زانی دیت و تیژپه‌رو کاتیبه‌و زوو به‌سه‌ر ده‌چییت و دونه‌یا به‌ مرغ و بالتنه‌ش مرۆفه‌، به‌لام بالتنه‌ی زیره‌ک ئه‌وه‌که‌سه‌یه‌ که‌ دونه‌یا ی فانی ناکاته‌ مائی خۆی و دل به‌عه‌شقی دونه‌یا و دونه‌یا به‌کان نابه‌ستیت، چونکه‌ چاک ده‌زانی دونه‌یا و هه‌رچی له‌دونه‌یا دایه‌ وه‌ک گه‌ڵ و گه‌ڵزاری ئه‌و به‌هه‌ره‌مان خه‌زانی به‌دوادا دیت.

به‌له‌به‌رچاوگرتنی فه‌زای گشتی غه‌زه‌له‌که‌ ده‌توانین بلێین مه‌به‌ست له‌ گه‌ڵزاری به‌هار عه‌شقی دونه‌یا به‌و مرۆقی زیره‌ک و عاقل ئه‌وه‌که‌سه‌یه‌ گه‌ڕۆده‌ی عه‌شقی دونه‌یا نه‌بییت، چونکه‌ کو‌تایی دیت.

له‌هه‌ندی نوسه‌خه‌دا (وه‌ک سو‌دی) له‌جیاتی (پرده‌سرای) (نغمه‌ سرا‌ی) هاتوو ه‌ که‌ به‌واتای خویندن دیت و مانای میسراعه‌که‌ ده‌بیته‌: بالتنه‌ی زیره‌ک له‌ گه‌ڵزاری به‌هاریکدا ناخوینتی ئه‌م شیویه‌ش واتای گشتی به‌یته‌که‌ ناگۆریت.

۱۰- مدعی گو لغزو نکته به حافظ مغروش

کلک مانیز زبانی و بیانی دارد

به‌بانگه‌شه‌که‌ر بلێتی نوکته‌ و لوغز به‌حافظ مه‌فرۆشه‌، قه‌له‌می ئیمه‌ش زمانیک و ده‌برینیکی هه‌یه‌.

لغز: لوغز، مه‌ته‌ل کلک: قه‌له‌م

حافظ له‌م به‌یته‌دا دوو په‌یامی هه‌یه‌: یه‌کیکیان ره‌تی قسه‌ی زل و نوکته‌ و مه‌ته‌لی بانگه‌شه‌که‌ری هیچ له‌باردا نه‌بوو ده‌داته‌وه‌ دوو مه‌یشیان شانازی به‌قه‌له‌مه‌که‌ی خۆیه‌وه‌ ده‌کات که‌ توانای ده‌برین و خسته‌روی هه‌یه‌ ده‌لی: به‌بانگه‌شه‌که‌ری هیچ له‌ باردا نه‌بوو بلێتی که‌ قسه‌ی ازل و لوغز به‌ حافظ نه‌فرۆشی، چونکه‌ حافظ خۆی ئه‌وه‌قسه‌ گه‌رنگ و لوغز ئاسایانه‌ چاک ده‌زانی. ده‌که‌ری ئه‌م به‌یته‌ ئه‌و مانایه‌ی لێ بخوازییت که‌ حافظ هێنده‌ی به‌عیشق و عاشقی و واتا قه‌له‌کانی عه‌شقه‌وه‌ سه‌رقال بووه‌ سه‌رقالی قسه‌چنێن و گه‌ران به‌دوای زاراوه‌ گوتنه‌ و شتی گه‌ران و لوغز ئاسادا نه‌بووه‌.

غەزەلى سەد و بیست و سی:

بەحرى رەمەلى ھەشتى مەخبونى ئەسلەم
(فاعلاتن فعلاتن فعلاتن فم لن)

۱- مطرب عشق عجب سازونوایی دارد

نقش هر نغمه که زد راه بهجایی دارد

موتربەبى عیشق عەجەب سازۆنەوایی دارەد، نەق شى ھەرنەغ مى کہ زەد راھ بەجائی دارەد

گورانىبىژى عەشق عەجەب سازو ئاوازىكى ھەيە، نە ھەر ئاوازىك كە لىبىدا رىگە دەباتە سەرشوینى

مطرب: گۆرانىبى بىژ، ئەو كەسەى كە كارى مۆسىقاژەنەن و گۆرانى وتە

ساز: ساز، ئاوازلىدان نغمە زدن: ئاوازلىدان نوا: پەردەى مۆسىقى، مەقام، ئاواز
گۆرانىبىژى عەشق ئەو كەسەى كە عەشق بەگۆرانى دەلپتەووەو بىچىنەى گىشت كارەكانى و
گىشت ئاوازەكانى عەشقە، شاعىر وەسفى سازو ئاوازى ئەم گۆرانىبىژەى عەشقەو دەلپى پەردەى
ھەرنائازىك جۆرىكەو ئىمەى جۆرىك و بەرەو شوپىنىك رىنمىسایى دەكات؛ واتە گىنگى سازو
نواىبى گۆرانىبىژى عەشق لەو دەدا ھەرنائازىكى عاشقەكان بەرەو شتىك یا دونىايەكى رەنگالەبى
حال و حەق رىنوینى دەكات.

ئەم دەربىنەش ئىمە رىنوینى دەكات بۆ ئەو مانایەى كە عەشقى ئىلاھى حالەتەكانى
عەشق ھەر جارەو واتای نوێ بە رىبواران دەبەخشىت.

۲- عالم از نالەى عشاق مبادا خالى

كەخوش آهنگ و فرح بخش صدایی دارد

جىھان لە نالەى عاشقان خالى نەبىت كە ئاوازىكى خۆش و دەنگىكى شادى بەخشى ھەيە.

فرح بخش: خۆشى بەخش، دلخۆشكەر، شادى بخش صدا: دەنگ.

حافظ دوعا دەكات یاخود ئاواتەخوازەكە دونىا لە نالەى عاشقان خالى نەبىتەووەو
ھەمىشە پىرىت لەو نالەو كروزانەوہیە، چونكە ئەو كروزانەوہو نالەى عاشقان ئاوازىكى زۆر
خۆشى ھەيەو رەنگەكەشى دەنگىكە كەشادى و خۆشى دەبەخشىت و مرۆفە كە گوپى لى
دەبىت دل خۆش و شاد دەبىت.

۳- پیر دُردی کش ماگرچه ندارد زرو زور

خوش گنجه بچش و خطابوش خدایی دارد

پیری مه‌ینۆشی ئیمه گهرچی پارهو دهسه‌لاتی نییه، خواپه‌کی چاکی گوناھ به‌خش و تاوانی داپۆشهری هه‌یه.

دردی کش: می نۆش عارقه (درد) خلتھی بنی کویه‌ی شه‌رابه‌و هه‌ژاره‌کان ئهم شه‌رابه به‌خلته‌داره‌یان ده‌خواره‌وه. زر: زیر زور: زۆر زور: زور: پارهو ده‌سه‌لات

گنجه‌بچش: گوناھ به‌خش له‌گوناھ خۆشبوو غه‌فار، خطا پوش: تاوان داپۆشهر، ستار

پیری شه‌رابی خلتهدار نۆشی ئیمه درکه‌یه له‌پیری ته‌ریقه‌تی عه‌شقی یاخود ئه‌وره‌نده عارفانه‌ی که حافظ له‌ته‌ریقه‌تدا به‌پیری ره‌مزی خیامیان ده‌زانیت، که هه‌ندێ جار مه‌به‌ست له‌شیخی سه‌نعانه هه‌رچه‌نده لێره‌دا به‌ته‌واوی ئاشکرا نییه که مه‌به‌ست له‌کیه‌هه - هه‌رچه‌نده سودی نوسبوته‌تی پیری می نۆش شیخ مه‌حمودی گولرهنگه - ج ۲ ل ۷۶۸ سودی.

هه‌رچۆن بیته‌ لێره‌دا خواجه سه‌روه‌ت و سامانه‌که‌ی پیر یاخود ئه‌وشته‌ی یا ئه‌و که‌سه‌ی که بووته‌ مایه‌ی گه‌وره‌یی پیر ده‌خاته روو ئه‌و ده‌لیت: پیری عاشقی ئیمه که‌له هه‌ژاریدا خلتھی شه‌راب ده‌خواته‌وه‌و زۆر زویری نییه، به‌لام ئه‌وه‌ی مایه‌ی گه‌وره‌یی ئه‌وه که خودایه‌کی هه‌یه گوناهان ده‌بخشیت و تاوانه‌کان داده‌پۆشی و حه‌یای نابات، ئهم دوو سیفه‌ته‌ی خودای گه‌وره (غفار، ستار)ن زۆر باسیان لێوه‌کراوه له‌ قورئانی پیرۆزدا خودای پیرۆز سه‌باره‌ت به‌ (غفار) یا (غفر) ی خۆی ده‌فه‌رمویت ۳۵ / ۵۳ (قل یاعبادی الذین اسرفوا عل انفسم لاتقنطوا من رحمة الله ان اله یغفر الذنوب میعا انه هو الغفور الرحیم) الزمر / ۵۳.

هه‌روه‌ها پیغمبه‌ر (د.خ) له‌چه‌ندین فه‌رموده‌ی پیرۆزدا باسی (غفار)ی خودای کردوه ته‌نانه‌ت گه‌شتۆته ئه‌وراده‌یه‌ی که‌سویندجوات ته‌گه‌ر گوناھ نه‌که‌ن خوا له‌ ناوتان ده‌بات و میله‌تیکی دیکه ده‌هینی تاگوناھ به‌که‌ن و داوای لێخۆشبوون به‌که‌ن و خواش لیتان خۆش بێ و هه‌که‌ فه‌رموویه‌تی: (والذی نفسی بیده لولم تذنبوا لذهب بکم و جاء بقوم یدنبون فیستغفرون الله تعالی فیغفر لهم)

{رواه مسلم/ له‌ ته‌فسیردا ل ۵۷۰ نوح ۱۰}.

هه‌روه‌ها خوداش له‌فه‌رموده‌ی قودسی و له‌سه‌رزاری حه‌زه‌رته‌وه باسی ئهم مه‌یل و حه‌زه‌ی خۆیی بۆ به‌خشینی گوناھ خستۆته‌رو له‌کۆتایی ئهم فه‌رموده‌دا ده‌فه‌رموی: (ومن لقینی بقراب الارض خطیئة لایرک بی شیئا لقینته لمثلها مغفرة) {رواه مسلم له‌ ته‌فسیردا ل ۴۶۴}

جگه له‌م جه‌ختکردنه‌ش (غفر) و دارشته‌نه‌کانی له‌ (۱۰۰) جار زیاتر له‌قورئانی پیرۆزدا هاتوه‌وه.

هه‌روه‌ها سه‌باره‌ت به‌ - ستار - ی خوداش پیغمبه‌ر - د.خ - فه‌رمویه‌تی له‌رۆژی دواییدا خودا نزیك ده‌بیته‌وه بۆلای ئه‌و به‌نده گوناهاه‌رانه‌ی که تاوانی ژێر به‌ژێریان ئه‌نجام داوه که‌سه پیتی نه‌زانوون، هیتنده لیبان نزیك ده‌بیته‌وه تاده‌ست ده‌خاته سه‌رشانی و پیتی ده‌لی ئه‌ی به‌نده‌که‌م له‌بهرته‌ فلانه تاوانتکرد به‌ بێ ئه‌وه‌ی که‌سه پیت بزانیته‌ت، لای هه‌یچ که‌سه مه‌یلی و منیش ده‌یشارمه‌وه لیت خۆش بووم، یاخود ئه‌وه‌حاله‌ته‌ی که‌کاتیک تاوانه‌کانی تاوانابارن ده‌خویننه‌وه یه‌کی له‌تاوانه‌که‌کان که تاوانیکی ژێر به‌ژێری کردوه هه‌رده‌ترسی و چاوه‌رییه تاوانه‌که‌ی بخوینیته‌وه به‌لام تاوانه‌کانی ته‌واو ده‌بن و ته‌وتوانی تیدا نییه.

به‌راستی خودایه‌کی وا به‌م دوو سیفه‌ته‌وه ده‌یه‌ها سیفه‌تی جوانی له‌م جۆره مایه‌ی ئه‌وه‌یه که مرۆف شانازی پیوه‌بکات و بونه‌به‌نده‌ی ئهم خودایه گه‌وره‌ترین شانازی مرۆقه، ئیدی بامرۆف زێرو زۆر یادسه‌لات و پاره یا هه‌رشه‌تیکی دیکه‌ی نزم و سوکی دونیایی نه‌بیته هه‌رئه‌مه‌ی به‌سه‌که ئه‌و خودایه‌ی هه‌بی که له‌به‌شیکی دیکه‌ی فه‌رموده‌ قودسیه‌که‌دا فه‌رمویه‌تی هه‌رکه‌سه بستیک لیم نزیك بیته‌وه بالیک لیتی نزیك ده‌به‌وه هه‌رکه‌سه بالیک لیم نزیك بیته - باء - یک لی نزیك ده‌به‌وه‌وه، هه‌رکه‌سه به‌رۆشتن به‌ره‌و لای من بیته من به‌ به‌راکردن به‌ره‌وری ده‌چم) رواه مسلم.

۴- متحرم دار دلم کاین مگس قندپرست

تا هواخواه تو شد فر همایی دارد

رێز له‌ دلم بگره، چونکه ئهم مه‌گه‌زه شه‌کر په‌رسته له‌وکاته‌وه عاشقی تۆبووه فه‌ر/ ره‌ونه‌قی هومایه‌کی هه‌یه

مخترم دار: ریزی بگره، به‌رێز لینی بروانه، مگس: مه‌گه‌ز قندپرست: شه‌کر په‌رست، عاشقی شه‌کر

هواخواه: عاشق فر: فه‌ر، ره‌ونه‌ق، گه‌وره‌یی

مه‌گه‌زو هوما له‌ره‌ونه‌ق و فه‌ردا و بالدارێ جیوازن مه‌گه‌ز بالدارێکی بێ نرخ و سوکه‌و هوما بالنده‌یه‌کی ره‌ونه‌قداری پیرۆز به‌سه‌رسه‌ری هه‌رکه‌سه‌وه بنیشیته‌وه پاشایه‌تی و فه‌روبه‌ره‌که‌ت ده‌بیته‌ خه‌لاتی، خواجه ده‌لی دلم وه‌که مه‌گه‌زێکی شه‌کر په‌رست و عاشقی شیرینی واپوو، به‌لام له‌وساته‌ی که عاشقی تۆبووه هاتوه‌ته نیو ده‌ریای عه‌شقی تۆوه وه‌که هوما ره‌ونه‌قداره‌و پیرۆز بووه واته به‌هۆی عه‌شقی تۆوه که گه‌وره‌ی دلی عاشقی منیش گه‌وره بووه، مادام ئهم دله عاشقه‌ی من وابه‌سته‌ی عه‌شقی تۆیه ریزی بگره، چونکه ئیتیر به‌هۆی عه‌شقی خۆته‌وه هوماناسای لێهاتوه‌وه و ئه‌و مه‌گه‌زه‌ی جارن نییه.

خواجه دهيهوئى بليت مرؤفى بچوك به عه شقى گهروه و نهزهلى شهوپرؤز دهبيت و دهگاته شهوپهري پيرؤزى وهك هوماو پيويسته ريؤى لئى بگيرئ.

۵- ازعدالت نبود دورگرش پرسد حال

پادشاهی که به همسایه گدایی دارد

له دادپهروهري دورور نييه گهر پادشايهك حالى دراوسئ ههژارهكهى پرسيت.

گرش: گهرليئى همسايه: دراوسئ

لهرئى و ره سميدا پهروهري و عه دالهت ناچيسته دهرهوه گهربيت و پادشايهك له دراوسئ ههژارهكهى پيرسيته وهه حالى پيرسيته.

دهكرئى شم بهيته ليكدانهوهى كؤمه لايه تي بؤيكرئ و دهشكرئ پادشا مه عشوقى گرانقهرو كه داش عاشقى ههژاربيت و بهيته كه عاشقانه / عارفانه بيت.

۶- اشك خونين بنمودم به طبيبان گفتند

درد عشق است و جگر سوز دوايي دارد

نه شكى خويئينيم پيشانى يزيشكه كاني دا گوتمان: دهردي عه شقه دهرمانيتكى جگهرسوتيني دهويت.

بنودم: پشاندا، نيشاندا جگهرسوز دوا: دهواى جگهرسوتين، مه بهست له نارامى و بهرگه گرتنه.

خواجه له سهرزاري يزيشك و حه كيمه كانه وه دهرمانى عه شق دياري دهكات كه نارامى و سه برو بهرگه گرتنى ناره حه تيه كاني ريگه يه كه شم ناراميه ش هينده ناره حه ته وهك جگهرسوتان قورس و ناره حه ته، نه وه لئى: كه فرميسكى خويئينى خؤم به يزيشكان نيشاندا گوتمان شم نيشانه يه نيشانه ي دهردي عيشق و دهرمانه كه شى ته نيا نارام گرتن و بهرگه گرتنه.

۷- ستم از غمزه مياموز که در مذهب عشق

هر عمل اجري و هر کرده جزايي دارد

سته م له غمه زوه فيربه، چونكه له مازه بهى عيشقدا ههر عه مه ليك و شه جريك و ههر کرده وهيهك جهزاو پاداشتيكى هه يه.

ميانوز: فير مه به اجر: پاداشت، نه جر

ئهى يار گهر غه مزهت ليدهكات توله وهه سته م و سته مگهري فير مه به، چونكه له مازه به و ريروهى عه شقدا ههر كاريك چاك و خراب پاداشتي هه يه، ئيدى ههر پاداشته و به يئى كاره كه يه، كاري چاك پاداشتي چاك و كاري خرابيش جهزاي خراب.

يئموابئى شم له ليكدانه وهيه كى سهرزاره كى به يته كه يه وه دبئى مانايه كى له مه قوئلئرى هه بيت و له نيوان پاداشت و فيربوونى سته مى غه مه زه دا په يوه ندييه كى قوئلئر هه بئى.

ياخود دهيهوئى بلئى كه غه مزهت سته مان لئى دهكات به سزاي خؤى دهكات، توش بؤ شه وهى به سزاي خؤت نه كه يت وهك شه وسته مان لئى مه كه، به لام گرفتى شم ليكدانه وه له وه دايه كه شم ياسايه ياساي مازه بهى عه شق نيه مه گهر شه وهى كه سته مى غه مزه فريودان بيت.

۸- نغز گفت آن بت ترسا بچه ي باده پرست

شادی روی کسی خور که صفایي دارد

ئهو مه حبويه گاورزاده بت په رسته ي جوان گوتئى: به شادى روى كه سيكه وه بخؤروه كه سه فايه كى هه يه.

نغز: چاك، جوان، خؤش ترسا: گاور ترسا بچه: گاورزاده باده په رست، مه ي په رست

شادى: به خؤش، به شادى صفايي دارد: سه فايه خش، كراوه و خؤشى به خش

ياري ريگه ي ته ريغه ت كه دهكرئى هه مان پيربيت ياساقى ياهر وينه يه كى جوانى نيوزه ينى حافظ كه به بوتى گاورزاده ي باده په رستى ريگه عه شق بووه قسه يه كى كردوه لاي حافظ زؤر جوان بووه، بؤيه ليتره دا ده لئى چه نده جوان گوتئى: به شادى روى كه سيكه وه بخؤروه كه سه فايه خش بيت، واته به شادى روى كه سيكه وه برو نيو دونيائى عه شق و حالات كه واقعا سه فا به خش بيت و شه هلى خؤشى و دلخؤش بيت.

۹- خسرو حافظ درگاه نشين فاتحه خواند

وز زبان تو تمنای دعایي دارد

ئهى پادشا حافظى بهر ده رگاه نشين فاتحه ي خوينده وهه ته مه نئى دوعا و نزيه كيش له زمانى تؤوه دهكات.

خيبروا: ئهى پادشا درگاه نشين: له بهر ده رگا دانيشتوو مه بهست له به نده يهك كه چيگه ي بهر ده رگايه نه وهك ناوكؤشك تمنأ: ته مه نا، هيو خواز

فاتحه خواند: سوره تى فاتحه ي خويئند، كه بؤ پيرؤزى ده خويئريت هه رچه نده له كلتورى ناينيماندا هينده له سه ره مردوو، شته له دهست چوهه كان ده خويئندريت له سه ره هه بووه كان ناخويئريت.

دعا: دوعا، نزا، سودي پيئى وايه شم (دعا) به سه ر كيشى هيئراوه شه گهرنا له شه سلدا ده بئى (ناين) بيت.

بيگومان الفاتحه كه سوره تى شه له مه دوه و گه وره ترين سوره تى قورثانه هه روهك ابو سعدي رافع كورئى المعملئى ده لئى، پيغه مه بر (د.خ) پيئى فه رموم (گه وره ترين سوره تى نايه تت فير كه م

پیش نهوهی له مزگهوت دهریچین؟ پاشان دهستی گرم، کاتی ویستمان له مزگهوت دهرچین گوتم نهی پیغه مبهری خوا تو فهرموت: گه وره ترین سوره تی قورنات فیتر ده که م: فهرموی: الحمد لله رب العالمین) ثم سوره ته پیروژه بهر سبع المثانی - به ناویانگ و له نیو زهینی ته وای موسلماناندا کاربگه ریبه کی ته وای هه یه و بو پیروژی و موباره کی ته نانهت بو روچی مردوه کانیس ده خویندرییت.

غزه لی سه د و بیست و چوار :

به حری موجهتسی هه شتی مه خبونی مه حروف
(مفاعیلن فعلا تین مفاعیلن فعلا تین)

۱- اگر نه باده غم دل زیاد ما ببرد

نهیب حادثه بنیاد ما زجا ببرد

نه گهر شه راب غه می دل مان له بیر نه باده وه، هاواری ترسناکی روداوه کان بونیادی نیسه له جی هه لده که نییت.

زیاد بردن: له بیر بردنه وه نهیب: هاواری ترسناک، ترس و له رز

حادثه: روداو بنیاد: بنچینه زجا ببرد: له جی هه لده که نییت

هاواری ترسناکی روداوه جوړاو جوړه کان یا خود ترسی رودانی شه و روداوه جوړاو جوړانه ی که روژانه رهنگه به سه رماندا بین و امان لیده کات هه میشه بیریان لی بکه ی نه وه و له ناره حه تیدا بژین تائه و راده یی که رهنگه به هیلاکدا بچین و له ریشه وه هه لکیشترین، ده بی ریگا چاره یه ک هه بییت بو دهر بازبوون له م هه موو ترس و ثم به باچوونه ی ته مه مان، خواجه ریگه چاره ی ثم حاله ته به عه شق باده یاته ریقه ت و خو شو یستنی شه و معشوقه شه زه لیبیه ی سه ره وه ده زانییت و پیی وایه نه گهر شه و باده وه عه شقه ی سه ره وه نه بییت که غه می دل مان له بیر ده باده وه ترس له روداو یا خود هاواری ترسناکی روداوه کان سه رگه ردانم ده کات وله ره گه وه هه لمان ده کیشن.

۲- وگر نه عقل به مستی فروکشند لنگر

چگونه کشتی ازین ورطه ی بلا ببرد

و نه گهر عه قل له مه ترسیدا له نگه نه گرییت، چون که شتی له م سه رگردانی به لایسه ده رکات (تیپه ریئی)

فروکشند لنگر: لنگه ر بگرییت چگونه: چون ورطه: سه رگه ردانی، ناره حه تی، گرفت، خه ته رناکی

ثم غه زه له له ترسناکی دونیاو فرت و فیل و داوه کانی و کرانی و خه ته رناکی ریگه ی دهر بازبوون لیی ده دویت به تاییه تی به یته کانی سه ده رتا به ئاشکرا باسیان لیوه ده کات و به باوهری هه میشه بی خواجه ش ریگه ی ته مه ن و ناره حه تی و کیشه و داوه خه ته رناکه کانی دونیا به عه قل نابردی و پیویسته مرؤفه هه میشه په نا بو عه شق و مهستی به یینیته وه، لی ره شدا له خه ته رناکی

به لاکانی نیوده ریای روداو هکانی دونیا ددهویت و دهلی ته گهر عهقل له مهستیدا لهنگه نه گری، واته پشت به عهشق مهستی نه بهستی چون ده توانیت ته م کهشتیه له گرفتیه خه تهرناکه ی روداو به لاکان بگوزهرینیی و رزگاری بکات، دهیهوئ نهوه بخته روو که عهقل ناتوانی ریگه ی ژیان و ته من ته ی کات و مرؤف له م گنژاوه مهترسیی داره ی ژیاندا به عهقل سه رکه وتوو نابیت، به لکو پتویستی به عهشق و نیمان هیه.

۳- فغان که با همه کس غایبانه باخت فلک

کسی بنود که دستی ازین دغا ببرد

ته ی هاوار که فهلهک به شیوه کی نادیار له گهل هم مو که سیکدا یاری کردو که سی نه بوو که دهستی له م دهغه له بیاته وه.

غایبانه: به شیوه ی نادیار، غایبانه غایبانه یاری کردنی شه تره نچ و به شیوه یه که یاریزانه که هه رله سه رتاوه پشت له بوردی شه تره نجه که دکات و که سیک پیسی دهلیت و شهویش به که سه که دهلی ته م داش بچولینیی، ته م جوژه یاریکردنه زیره کیسه کی له راده به دری دهوئ، چونکه دهبی یاریزان هه موو جولانه کانی - له سه رتاوه تاکوتایی - له زهیندا بیت.

بو ته م لیکدانه وه یه سود له د. هروی وهرگیراوه به ریزیشیان سودیان له

۱- نفیسی.. فرهنگ ۲- واژه نامه غزلهای حافظ، فری جم {د. هروی ج ۱ ل ۵۴۵}.

باخت: یاری کرد دستی برد: دهستی کی لی بیاته وه

دغا: دهغل، ناریک و ناراست، فریوازو ته له که باز- بیگومان دهغل پراویری مانا که نییه، به لام له کوردی چاره که سه دهیهک پیسی نیستادا بو مرؤفی خراب و پیس به کار دههات و به فارسیش به کاردی، به لام به واتای جیاواز.

و شه کانی ته م بهیته و شه ی تایبه تی یاری شه تره نجی وه - غایبانه، باخت، دست برد

خواجه یاری مرؤف و فهلهک یا چاره نووس به یاریزانی شه تره ج ده زانیت و ژیانیش یاریزان، به لام چاره نووس یاریزانیکی نادیاره هه همیشه به نادیار یاری له گهل مرؤفا دهکات، به لام تهوه ی جیگه ی نیگهرانی شاعیره و دادو هاواری دهویت که سی نییه بو ته نیا جارپک دهستی یاری له م دهغه له بیاته وه له گهل تهوه که به شاره وایی / غایبانه یاری دهکات؛ واته پشتی له یاریه یه که وه که سیک پیسی دهلیت و تهوته نیا فه رمان دهدا که ته م حاله ته لیزانینی و توانایه کی زوری دهویت.

لیره دا حافظ دهسه لاتی گهر دون/ جه بر ده خاته روکه مرؤف هه رگیز ناتوانی به سه ر چاره نووسی خویدا زال بیت، به لکو هه همیشه دهسه لاتی جه بری فهلهک له سه رو هه موو ویست و توانا کانی مرؤفه وه یه.

۴- گذار بر ظلمات است خضر راهی کو

مباد که آتش محرومی آب ما ببرد

ریگه به تاریکیدا تیده په ریت خضر کیکی ریگه له کو بییه نه وهک ناگری بی بهش بوون نابرومان بیات.

گذار: ریگه ی تیپه رین، گوزهر ظلمات: تاریکی محرومی: مه حروم بوون بهش بوون آب: نابرو

خضر) خدری زینده یه، له بهیته که وه دهرده که ویت که په یوه ندی هیه له نیوان خدری رینمایی که ری ریگه دا. د. خرمشاهی سه بارهت به خدر له تیروانینی سوئی و عارفه کاندای نووسیوه تی: (خدر لای سو فییه کان خاوه ریزیک ی زوره وه به وه لی و ته ریه قهت ده ژمیرن)..

لای عارفه کان موسا ره مزی عهقل و خدر ره مزی عهشق، هه روها ره گی خضر له سه وزاییه وه هاتوه گوايه له هه رشوینیکدا دانیشته وه سه وزبووه و جیاوازی نیوان خدری ته سه کهنده ره وه دایه که خدر له تاریکیدا سه رچاوه ی ناوی ژیان ی نه مری دوزییه وه {ج ۱ ل ۵۳۲ - ۵۳۴ خرمشاهی}

بویه جیگه ی خو یه تی که بیته رینوما ی ریبوارانی ته ریه قهت.

حافظ ته م سیفه ته ی (رینوما یی که ره .. ری پیشانده ر) ی خدری زیندی به رچا و گرتوه و دهلی: گوزه رو ریگه ی تیپه رین به تاریکدایه خدریک له کو بییه که بیته رینیشانده رمان، نه وهک ناگری مه حرومی له گه یشت نابرومان بیات.

بیگومان ریگه ی نیوتاریکی و ترسناک ریگه ی پر مه ترسی عهشق، خواجه دهلی: له م ریگه تاریک و ترسناکه ی عهشقا خدریک/ پیریک ی ته زموندار له کو بییه که ریمان پیشان بدات و مانگه یه نیته مه نزل.

چونکه ته گهر وانه بی ترسی تهوه هیه نه گه یه مه نزل (یار یا خود حقیقه ت) و مه حروم یا خود بی بهشبویش له مه وهک ناگر نابرومان بسوتینی و نابرومان بیات.

له م بهیته وه ده گه یه ته ورستییه ی که هه رچهنده خواجه شیخ و پیری نه بووه، به لام بروای به بوونی شیخ و پیر هیه هه روک له جیگه یه که دا دهلی:

قطع این مرحله بی هم‌رهی خضر مکن

ظلماتست بترس از خطر گراهی

هم‌ره‌ها گه‌یشتن به‌مه‌نزل لای خواجه زور گرن‌گه‌و نه‌گه‌یشتن به‌ئابرووچوون ده‌زانی‌ت. له‌سه‌ر بنه‌مای هه‌ر ئەم بروایه‌ی حافظیه‌ی که د. سروش عه‌شقی حافظ به‌عه‌شقی‌کی مه‌سلحمت نامی‌ز به‌ره‌وه‌ندی خوازانه ده‌زانی‌ت (د. سروش قماری عاشقانه) نه‌وه‌ک عه‌شقی‌ک که‌ته‌نیا له‌به‌ر خاتری مه‌عشوق بی‌ت به‌بی‌بیر‌کردنه‌وه له‌سه‌ر که‌وتن یاخود شکست.

۵- دل ضعیفم از آن می‌کشد به طرف چمن

که جان زمرگ به‌بیماری صبا ببرد

دل‌ی لاوازم بویه‌ی په‌لکیشی چیمه‌ن ده‌بی‌ت تاوه‌کو به‌بیماری سروه گیان له‌مه‌رگ ده‌رکات از‌آن: له‌به‌ره‌وه، بویه می‌کشد: په‌لکیش ده‌بی‌ت، ناره‌زوو ده‌کات به‌طرف: به‌ره‌و بیماری صبا: بیماری سروه / سه‌با بیماری یانه‌خۆشی سروه و شه‌مان له‌وه‌دایه که سروه وه‌ک نه‌خۆش له‌سه‌ر خۆو هی‌تاش ده‌روات، یاخود ماوه‌یه‌ک ده‌روات و پشویه‌ک ده‌دات. بیماری سروه به‌گشتی مه‌به‌ست له‌هه‌ل‌کردنی هی‌تاش و نه‌رمی سروه‌یا شه‌ماله. جان بردن: گیان ده‌رکردن، گیان رزگارکردن.

به‌زۆری سروه و شه‌مال له‌چیمه‌ن و باغدا سه‌فا به‌خشه، یاخود هه‌له‌ده‌کات، خواجه‌ش له‌وه‌ده ده‌لی: بویه دل‌ی لاوازم هه‌زی لی‌یه رو له‌گو‌ل‌زار بکات و په‌لکیشی نه‌وی ده‌بی‌ت به‌وه‌یوایه‌یه که به‌هزی هه‌ل‌کردنی هی‌تاشی سروه سه‌باوه گیان له‌مه‌رگ رزگار بکات و ناهییکی به‌به‌ردا بی‌ته‌وه. ده‌کری په‌یوه‌ندی سه‌باو گیان به‌به‌ردا هاتنه‌وه‌ی شاعیر له‌وه‌دا بی‌ت که سه‌با هه‌والی یا بۆنی یاری پی‌یبه‌وه به‌هه‌ل‌کردنی نه‌وه‌ه‌واله‌ یا بۆنه به‌خواجه ده‌کات و گیانی له‌مه‌رگ رزگار ده‌کات.

۶- طیبب عشق منم باده خور که این معجون

فراغت آرد و اندیشه‌ی خطا ببرد

پزیشکی عه‌شق منم، شه‌راب بخۆره‌وه، چونکه ئەم ده‌رمانه ناسوده‌یی ده‌هی‌نی‌ت و بیری هه‌له‌ ده‌بات.

معجون: ده‌رمانی گیراوه تی‌که‌لاو‌کراوی چهنده ماوه‌یه‌ک در‌که‌یه له‌ده‌رمانی کاری‌گه‌رو شیفا به‌خش

فراغت: آسوده‌یی آرد: ده‌هی‌نی‌ت خطا: هه‌له

خواجه ده‌لی من پزیشکی عه‌شقم و چاک ده‌زانم له‌ری‌گه‌ی عه‌شقا چ ده‌رمانی‌ک بۆ ده‌دری عه‌شق چاکه، بویه نامۆزگاریت ده‌که‌م و پی‌ت ده‌لیم مه‌ی بنۆشه، چونکه ئەم ده‌رمانه شیفا به‌خشه (مه‌ی) ناسوده به‌خشه و بیری خراب و هه‌له‌له‌می‌شکی مرۆفدا ده‌رده‌کات، بی‌گومان یاده وه‌ری عه‌شقه‌وه و خواجه نامۆزگاری مرۆفده‌کات که‌ری‌گه‌ی عه‌شقی مه‌عشوقی نه‌زه‌لی بگرته‌به‌ر تاوه‌کو ناسوده‌بن.

۷- بسوخت حافظ و کس حال اوبه یار نگفت

مگر نسیم پیامی خدای را ببرد

حافظ سوتاو که‌س حال‌ی نه‌وی به‌یار نه‌گوت مه‌گه‌ر سروه له‌ری‌ی خوا په‌یامی‌کی بۆ‌بی‌ت. خدارا: له‌ری‌ی خوا، له‌به‌ر خاتری خوا خواجه ده‌لی من له‌دوری یار سوتاوم، به‌لام که‌س نه‌بوو حال‌ی سوتاوم به‌یار بلی، مه‌گه‌ر سروه / شه‌مال هه‌ل‌کات و له‌ری‌ی خوا هه‌والی‌کی ئەم سوتان و ناره‌حه‌تی‌هه‌م بۆ‌یار بی‌ت.

غەزەلی سەد و بیست و پینجەم :

بەحرى رەمەلى هەشتى مەخبونى مەحزوف

(فاعلاتن فعلاتن فعلن)

۱- نیست درشهر نگاری که دل ما ببرد

بختم ار یار شود رختم از ینجا ببرد

نیگارێك نییه له شادا که دڵی تێمه ببات، ئەگەر بەخت هاورێم بێت بارو بنەم لێره دەبات.

نیگار: یه کینکه له ناوه کانی یار، نه خش و نیگار

دل ما ببرد: دڵی تێمه ببات، دڵی تێمه برفیتن

رختم: بارگه وینه، باری سه فه ر

شاعیر لهوشاره ی خۆیدا هیچ یاریك سه رنجی راناكیشیت و دڵی نارفیتنی، بۆیه لێی بێزاره و

دەلێ ئەگەر بەخت هاورێ و یارم بێت بارگه وینه تێك دەنێت و لێره دەمبات، واته ئەگەر

بەختم هەبێت بارگه و بنه ی سه فه ر تێكده نیتم و ئەم شاره به جی ده هیلم.

۲- کو حریفی گش سرمست که پیش کرمش

عاشق سوخته دل نام تمنا ببرد

کوا هاوده میکی شادان و سه رمه ست که عاشقی دلسوتا و له به رده م که ره میدا ناوی ته مه نا

ببات.

حریف: هاوده م، دۆست

کرمش: که ره می

سوخته دل: دل سوتا و

مرۆف ناتوانی داوا و ته مه نا له هه موو که سیك بکات، ئەوشاره ی که خواجه هه زده کات لێی

ده رچیت و نیگارێکی تێدانیه که شایانی ئەوه بێت مرۆف دڵی پی بدات ئەو عه بیه شی هه یه که

هاوده میکی وای تێدا ده ست ناکه ویت، هه ربۆیه ده لێ: کوا هاوده میکی شادان و سه رمه ست که

هینده خاوه ن که رم و به خشنده یی بێت عاشقی دل سوتا و باسی داوا و ته مه نا بکات و شتیکی

لێ بخوازیت.

۳- باغبانا زخزان بی خبرت می بینم

آه از آن روز که بارت گل رعنا ببرد

ئە ی باخه وان ده بینم له خه زان بێ خه به ری ئای له و رۆژه ی که باگۆلی ره عنات ده بات.

از آن روز: له و رۆژه ی

سور و ده ره وه ی زه رده

رعنا: جوان، خۆیه سه ند، ناوی گۆلێکی دوو ره نگه که ناوه وه ی

خواجه باخه وان - کاربه ده ستان - مرۆف له سه رجه می دونیا ئاگادار ده کاته وه له وه ی که

له ده ستیاندا به و شانازی پیوه ده که ن، بۆ نمونه به باخه وان ده لێ: ده تبه ینم له مه رگ/ خه زان بێ

ئاگایت و شانازی به گۆله جوانه کاته وه ده که یته له ورۆژه ده ترسم که خزان دیت گۆله

ره عناکانت/ جوانه کانه ت ده ژاکینێ و ده یانوه رینێ.

۴- رهزن دهر نختست مشو ایمن ازو

اگر امروز نبردست که فردا ببرد

رۆژگاری رێگر نه خه وتوه لێی ئەمێن مه به ئەگەر ئەمرو نی ببردوه به یانی ده بیات

رهزن/ راهزن: رێگر، دزی رێگه، تالانکه ر نختست: نه خه وتوه مشو: مه به

نبردست: نه یبردوه فردا: به یانی

ئاگادار کردنه وه که ی به یته پی ششو درێژه ی پی دراوه و به باخه وان ده لێ: رۆژگار که وه که

تالانکه رو رێگریک وایه نه خه وتوه و لێی دلتیامه به، چونکه ئەگەر ئەمرو دزی یا تالانی

نه کردویت به یانی تالانت ده کات.

لەم دوو به یته دا هه ست به سیبه ری (مه رگ) و ترسی مه رگ و ته واو بوونی ژیا ن ده که ین و

خواجه له و ترسه وه ئەم ئاگاداریه جدیه ده دات.

۵- درخیال این همه لعبت به هوس می بازم

بوکه صاحب نظرعی نام تماشا ببرد

له خه یالی خۆمدا به ئاره زوی خۆم یاری به م هه مووه بوکه له یه ده که م، بلێی خا و ن تیروانینیک

ناوی ته ماشا بیات.

لعبت: بوکه له، بوکه شوشه می بازم: یاری ده که م بوکه، بود که: بلێی ببی

نام تماشا ببرد: ناوی ته ماشا بیات، باسی ته ماشا بکات، بۆته ماشا کردن بانگم بکات

خواجه باس له و جیاوازیه ده کات که له نیوان ناخ و ده رونی مرۆف و ده ره وه و جیهانی

واقیعا هه یه.

ئهو ده لێ: هه رچه نده من به خه یال و له نیو خۆمدا ئەم هه موو بوکه له/ یاره خه یالییه م هه یه و

به ئاره زوی خۆم یارییان له که لدا ده که م، به لām له جیهانی ده ره و مدا شتی نییه ناوی ته ماشا و

سه یرکردن بێت. بلێی خاوه ن راوتیروانینی باسی ئەم ته ماشا و سه یرکردنه بکات و من

به دیداری بوکه له کانی نیو خه یال/ یار شادبیم.

سودی ئەم دێره به داننان به توانای شیعری خواجه خۆیدا لێکدهداتهوه و وایه حافظ دهلی
من ئەم هه موو شیعره به خهیاڵ دهلێم، بهیتی رێک و پێک دادهنێم، رهنگه رۆژی خاوهن رایسه که
ته ماشایان بکات.

بهلام ئەم بهیته هه رهو خهیاڵیه که شاعیر له دێرینهکان ههیاڵ بوو، چونکه بهراستی
یارهکانی ئەوان هه ره بوکله خهیاڵیهکانی خۆیان بوون، رهنگه ئەم دێره نالی چاکترین نمونه
بیت که دهلی :

تۆکه حۆری وره نیو جهنهتی دیدهم چ دهکهی

لهم دلای پر شهروه سینهی سۆزانمدا

۶- علم و فضلای که بهچل سال دلم جمع آورد

ترسم آن نرگس مستانه به یغما ببرد

ئهزانست و فهزلای که دلم بهچل سال کۆی کردهوه، دهترسم شهو نیرگزه مهستانه
به تالان بیبات

فضل: مهعریفهت، فهزل، کهمال جم آورد: کۆی کردهوه به یغما ببرد: تالانی کات
له راستیدا هه رهچنده شاعیر لێردها دهلی دهترسم چاری مهستی یار زانست و مهعریفهتی
چل سالهی دلم تالان کات و گیردهی جوانی بکات؛ واته دهترسم جوانی یار دارو نهرداری
زانستم تالانکات و بمخاته سه ره رینگهی عشق و تهریقته، بهلام له ناخدا ته مه نای نهو حالته
دهکات و ئەم ترسه وه که گومان یاخود جۆره دلنیا ییه که خراوته روو بۆ نمونه که دهگوتریت
دهترسم فلانه که سه نهیهت جۆریک دلنیا یی له نه هاتنی که سه کهی نه وه که ترس لێی، خواجهش که
مهفتونی جوانییهکانی یاری نه زهلی و نیرگزه مهستهکانی بوو جۆره دلنیا ییه که که ئەم نیرگزه
مهستانه دهسهکوته زانستییهکانی تالان دهکات.

۷- بانگ گوی چهصدا بازدهد عشوه فخر

سامری کیست که دست ازید بیضا ببرد

بانگی مانگایه که چه دهنگدانه وهیکی هه بیت، فریوی مه که مهخۆ، سامری کییه که یاری
له دهستی سپی نورین بباتهوه

گاو: مانگا صدا: دهنگدانه وه فخر: مه کهه عشوه مخر: مه خه له تی، فریو مهخۆ
دست بردن: لێ بردنه وه، پێش دانوه، یاری بردنه وه

ید: دهست ید بیضا: دهستی سپی نورین، دهستی سپی، مه بهست له دووه
موعجیزه ی حه زه ته موسایه (د.خ) که دهستی ده کرد به نیو جله کانی دار کاتی دهری

ده هیئنا یه وه سپییه کی نورانی تیشکده ره بو نه لبهت مهعجیزه ی یه که می شه وه بو که
گۆچانه که ی به فرمانی خوا ده بوه مار. " وَتَزَعُ يَدُهُ فَاذَا هِيَ بَيْضَاءُ لِلنَّاطِرِينَ " {سوره
اعراف نایه تی ۱۰۸}

سامری: ئەو پیاوه مانگا په رسته بوو که له پاش شه وه ی که یه وه دیه کان له دهستی فرعه ون
رزگاریان بوو حه زه ته موسا چوو بۆ دیداری خودا، و شه وه یه وه دیه کان له خه له تاندو
گویره که یه کی له زیز بۆ دروستکردن که به شه یه وه که بوو کاتی که هه وا به نیوانیدا تیده په ری
دهنگیکی لێوه دههات، یه وه دیه کانیس - که میکیان نه بیت - شه یی که وتن و دهستیان
کرده په رستنی مانگا که هتد...

ئهوی جیگهی ناماژه یه ی کاره که ی سامری فیصل و ته له که بازی و فریوکاری بوو، بهلام
کارهکانی حه زه ته موسا (د.خ) موعجیزه وه په تروی خودایی بوون و دووربوون له فریوکاری و
هه میسهش هه ق به سه ره فریو فریوکاریدا بالادهست ده بیت، خواجهش ده لیت: فریوکاری له
به رامبه ره حه قدا هه رگیز نه نجامی ناییت و ناتوانیت له به رامبه ریدا راههستی و هیچی پی
ناکریت، فریویان مهخۆ هه ره که چون سامری ته له که باز نه یوانی تاکوتایی له به رامبه ره هیزی
چاکه و حه قی موسادا که دهستی سپی نورانی بوو خۆی راگریت.

"له وه ودا موسا خۆی گه یاند کیوی طور، خوای گه وه لیتی پرسی: شه ی موسا بۆچی
تۆپه له ت کرد و قه ومه که ت به چی هیشته. موسا وتی: ئەوان له سه ره ریزی من ده رۆن، (بهلام
من ئاره زوو مه ندی گفتوگوت بووم) بۆیه به په له هاتم تاتۆشه ی په ره دردارم لیم رازی بیت.
په ره دردار فه رمووی: بیگومان ئیمه قه ومه که تمان له دوای هاتنی تۆتاقی کرده وه که چی
سه ره که وتوونه بوون، باوه ردامه زراونه بوون کابرای سامری گوماری کردن. یاشان موسا گه رایه وه
بۆ ناوقه ومه که ی، به ته وره یی وداخ و خه فه ته یکی زۆره وه، وتی: شه ی قه ومه که م، مه که
په ره دردار تان به لینی سه ره فرازیتان له دنیا و قیامه تانه دابوونی ئایا شه وه لێن په یمانه زۆری
پێچوه؟ یاخود یستتان خه شم وقین له لایه ن په ره دردار تانه وه داباریت به سه ر تاندا، بۆیه نیتر
ئیه شه وه به لینه ی دابووتان به من که پابه ندی یه که خواناسی بن؟! ئەتان برده سه ره ..... {جۆزی
شانزده هه م سوره تی (طه) نایاتی ۸۳ تا ۸۶ تفسیری ئاسان}. موساروی کرده سامری وتی:
ئهم کاره خه ترناکه چی یه که ته نجامت داوه؟ سامری وتی: شه وه ی من بینیم، ئەوان نه یان بینی،
من مشتیکم له شوین پیی (ئه سپه که ی) جویره نیل هه لگرت و فریما یه ناویه یکه ره که وه، به وه
شپوه یه نه فسی به دردارم شه وکاره ی پیکردم (که قه ومه که ت فریو بدم). موسا به سامری وت

دەبرۆ تاماوی لەژياندا ھەركەسيك نزيكت كەوتەو دەبيت بلتيت : بەھيچ شيوەيەك بەريەككەوتن نى يە (ھەركەس لى نزيك بيتهو تۆشى نازارتيكى زۆربووه) .

{ جۆزنى شانزدههەم سورەتى (طه) ناياتى ۹۵ تا ۹۷ تفسيرى ناسان } .

۸- جام مينائى مى سدّ ره تنگدليست

منه ازدست كه سبيل غمت ازجا ببرد

پيكي رەنگاورەنگى مينايى مەى بەر بەستى ريگەى دلتنەنگييه لە دەست دايمەنى وەگەرنا لافاوى غەم دەتبات

مينا: شوشەى رەنگاورەنگى رازاوه ياسەوز باووه بۆ جوانكارى بەكاردیت، مينائى: مينايى، پيرۆزەبى سدّ: ريگر، بەر بەستى منه ازدست: لە دەست دايمەنى

ازجا ببرد: ھەلندەكەنى، دەبيات

و ەك ھەموو جارتيكى ديكە خواجە عەشق / مەى بە ريگەى رزگارى لە غەم و دلتنەنگى و نارحەتى دەزانيت ليرەشدا بەدەربرينيكي ديكە ئەو بۆچوونە دووبارە دەكاتەو

پيكي رازاوه پيرۆزبى شەراب و عەشقى ئەزەلى و ەك بەر بەستى سەريگەى دلتنەنگى وايە كە بە دەستى وەبوو، واتە كە لە ريگەى عەشقا بوويت لە دلتنەنگى پاريزراوى، ھەربۆيە پيمان دەلى ئەويپكە دامەنى، چونكە كەداتنا ئەو بەرستە نامينييت و غەم و ەك لافا و ديت و ھەلت دەكەنى و دەتبات.

۹- راه عشق ارچه كمين گاه كمانداران است

ھركە دانسته رود صرفه از اعدا ببرد

ريگەى عەشق ئەگەرچى شويني كەمىنى تيرئەندزانە، ھەركەس بە ئاگاييەو بەسەر دوژمناندا زال دەبى.

ارچه: گەرچى كيمىن گاه: شويني كەمىن دانان كمانداران: تيرئەندازان، كەوان بەدەستان دانستە: بە ئاگاييەو، رود / برود: بروات صرفه: فايده

اعدا: دوژمنان كۆى (عدو) صرفه از اعدا ببرد: بەسەر دوژمناندا زال دەبى، لە دوژمنان دەباتەو.

بەيتى پيشو جۆرە دژايەتيەك لەبىرى خواجەدا دروست دەكات، ئەويش باسكردنى ريگەى عەشقا بەبى نارهەتى و بەر بەستەكانى نپوخودى ريگاگە، راستە ھەميشە عيشق فەريادەسە بەلام ئەو فريادەسە ھەميشە لپواو لپوھ لە نارهەتى و كەمىن. ليرەدا ئەو باوەرەى خۆى تەواو

دەكاتەو كە بەلى عيشق فەريادەسە بەلام گرفتيشى زۆرەو پرە لە كەمىن و لەگەل ئەمەشدا ھەريگەى گەيشتن بە نامانجەو ئاگايى و ليرائىنى دەويت، ئەو لەم بەيتەدا دەلى:

گەرچى ريگەى عەشق پراوپرە لە شويني خۆمەلاس دان و كەمىن گرتنى تيرئەندازان بۆ لەپتخستنى ريپواران، بەلام ھەركەس بە ئاگايى و ھۆشيارىيەو ھەنگاوبنييت سەركەوتوو دەبيت و لە دوژمنەكانى دەباتەو.

و ەسيەت و ئامۆزگارى حافظ لەم بەيتەدا ئەو ەيە كە لە ريگەى عەشقا ھۆشيار بين و بەبى ئاگايى ھەنگاو ھەلنەگرين.

۱۰- حافظ ارجان طلبند غمزهى مستانهى يار

خانە ازغير بپرداز و بهل تاببرد

حافظ ئەگەر غەمزەى مەستانەى يار داواى گيان بکات، ماڵ لە نامۆ چۆلکەو بەيئە تايييات.

طلبند: داواى بکات بپرداز: چۆل كە بهل: بەيئە، وازبهيئە

بەراى بەندە ئەم بەيتە يەكئەكە لە بەيتە عيرفانە بلندەكانى خواجە، ئەو دەلى ئەى حافظ ئەگەر غەمزەى مەستانەى يار داواى گيانتى کرد يەكەم جار ماڵەكەى بۆچۆل بکەو ھەرچى نامۆ ھەيە دەرى بکە؛ واتە: مالى دلتن لە نامۆكان چۆلکەو ھەرچى نامۆوييگانە ھەيە جگە لە يار لە مالى دلتندا بکە دەرى كە پاشان وازبهيئەو تابه ناره زووى خۆى گيانت ببات.

لەر استيدا، بەيتەكە لە مەزىاتر پيويستى بە شەرحکردنى نيبەو زياتر قسەى دل و دۆستانەى تيدايە كە دەبى دلتيكى دۆستانە دەركيان بکات.

غزه‌لی سه‌د و بیست شه‌ش:

به‌حری هه‌زه‌جی شه‌شی مه‌قسور

(مفاعیلن مفاعیلن مفاعیل)

۱- سحر بلبیل حکایت با صبا کرد

که عشق روی گل با ما چها کرد

سه‌حه‌ربولبول چه‌کایه‌ت با‌صه‌با که‌رد، که عیشق رویی گول با ما چه‌ها که‌رد

کاتی سپیده بولبول بۆسه‌بای گیرایه‌وه که (زانیت) عیشقی روی گول چی به‌نیمه کرد

سحر: سپیده: به‌ره‌به‌یان با‌ما‌چها کرد: چی له‌گه‌ل نيمه کرد، چی پی کردین

له‌کاتی به‌ره‌به‌یاندا بولبول ها‌ورازیکی خۆی په‌یدا کرده‌وه ده‌یه‌وی رازی دلّی خۆی لاکاته‌وه‌وه بۆ سروه‌ی ده‌گیریتته‌وه که‌ده‌زانی عه‌شقی روی دۆست چی له‌گه‌ل کردین یا چی پی کردین.

۲- از آن رنگ رخم خون در دل انداخت

وزین گلشن به‌خارم مبتلا کرد

له‌و روخساره سورو ئاله‌ی دلّی پر له‌ خوین کردم و له‌م گولشه‌ن و گولزاره‌شی منی گیرۆده‌ی

درک کرد.

از آن: له‌و خون دردل انداخت: دلّی پر له‌ خوین کردم، گرفتاری کردم خار: درک

ته‌وا‌و‌که‌ری به‌یتی یه‌که‌مه‌و قسه‌و با‌سی بولبوله له‌باره‌ی گولّه‌وه که بۆ سروه‌ی ده‌گیریتته‌وه‌وه

دلّی: نه‌زانی چی پی کردم له‌ره‌نگی سورو ئالی دلّی گرفتار کردم و دلّی پرکردم له‌خوین و له‌م

گولزاره‌شیدا ته‌نیا گیرۆده‌ی درک کرد؛ واته له‌ جوانی و له‌گولزاری من نیگه‌رانی و درک بووه‌ته

به‌شم، ئەم به‌یتته شکاتی عاشقانه له‌ مه‌عشوق که هم‌میشه نیگه‌رانی و درک ده‌کاته به‌شی ئەمان.

۳- غلام همّت آن نازنینم

که‌کار خیر بی روی و ریاکرد

غولامی هیمه‌تی ئەو نازداره‌م که‌کاری خیری بی‌ریاو رونامایی کرد.

روی ریا: ریا‌ورونامایی

ده‌کرئ ئەم به‌یتته له‌قسه‌کانی بولبول بیت و له‌گه‌ل دووبه‌یتی پی‌شودا لیک‌دریتته‌وه‌وه بولبول

خۆی بکاته قوربانی عاشقی نازدار که‌هینده به‌هیمه‌تی نازداری خیری خۆی بی‌ریاوونامایی

ته‌نجامدا لی‌ره‌شدا به‌م جوّره به‌ناراسته‌وه‌خۆ ده‌لی گول/ عاشق زۆریی وه‌فا بوو به‌رامبه‌ر من و ئەم بی‌وه‌فایی و دلّ ره‌قیه‌شی به‌ناشکراو به‌بی‌ریاکرد.

یاخود ده‌کرئ ئەم به‌یتته جیا‌واز له‌ دووبه‌یتی دیکه لیک‌دریتته‌وه‌وه شاعیر خۆی بکاته قوربانی هیمه‌تی یاری حه‌ق که کاره‌جوانه‌کانی بۆ ریاو رونامایی ناکات، به‌لکو له‌ناخیه‌وه سه‌رچاوه‌ی ده‌گریت و له‌پاکی خۆیه‌وه دیتته ده‌ری.

۴- من از بیگانگان دیگر نالم

که با من هرچه کرد آن آشناکرد

من له‌ بیگانه‌کانی دیکه نانا‌لیم، چونکه هه‌رچی به‌سه‌رمندا هاتوه شه‌و ناشنایه کردوویه‌تی.

بیگانگان: بیگانه‌کان نالم: نانا‌لیم

دیسانه‌وه ده‌توانی ئەم به‌یتته‌ش به‌قسه‌ی بولبول بدریتته قه‌ل‌م و شکاتی شه‌وبیت له‌گول که‌ده‌لی هه‌رچی سته‌م له‌من کراوه شه‌ویاره ناشنایه کردوویه‌تی و له‌ده‌ستی نامۆو بیگانه‌کانی دیکه نانا‌لیم، به‌لکو له‌ده‌ستی دۆسته‌وه ده‌نالیم.

به‌لام ئەم دریتته‌دانه به‌شکاتی عاشق له‌مه‌عشوق زۆریه‌که‌می له‌حافظ دا به‌رچاو ده‌که‌ویت، بۆیه لی‌ره‌دا وا‌جوانه‌تره که (من) به‌هه‌ر عاشقیکی دیکه به‌دینه قه‌ل‌م که له‌لایه‌ن مه‌عشوقه‌وه سته‌م و دلّره‌قی ده‌رحه‌ق ده‌کرئ.

۵- گر از سلطان طمع کردم خطا بود

ور از دلبر وفاجستم جفا کرد

ئه‌گه‌ر به‌ ته‌مای شتی سولتان بووم هه‌له‌بووم، ئە‌گه‌ر له‌دولبه‌ر ئومیدی وه‌فام بوو سته‌می لیک‌کردم.

خطابود: هه‌له‌بوو جستم: ویستم، به‌ته‌ما‌بووم جفا: سته‌م

خواجه لی‌ره‌دا هه‌ر جوّره دا‌وا‌کردن و به‌ته‌ما‌بوونی دا‌وا‌کردن له‌پاشاو سولتان به‌هه‌له‌ ده‌زانیت و پیتی وایه هه‌له‌یه گه‌ر مرۆف به‌ته‌مای شت بی‌له‌ پاشاو سولتان، دیسانه‌وه نابی به‌ئومیدی وه‌فاش بین له‌ دولبه‌ر چونکه شه‌ویش هه‌میشه سته‌مان ده‌رحه‌ق ده‌کات.

۶- خوشش باد آن نسیم صبحگاهی

که درد شب شینان را دواکرد

شاد بیت ئەو سروه‌یه‌ی به‌یانیان که‌ده‌دی شه‌ویدارانی ده‌وا کرد.

خوشش باد: خُشبیّت، شادیّت شب سینان: شه‌وییداران شه‌وکه‌سانه‌ی که شه‌وناخه‌ون و خه‌ریکی یادو زی‌کردن دواکرد: ده‌واکردن تیمار کرد
خواجه ستایشی سروه‌ی به‌یان ده‌کات که هه‌لده‌کات و دهردی شه‌وییداران تیمار ده‌کات، شه‌وییتی وایه که شه‌وییداران مرّقی گه‌وره‌و به‌هادارن و مادام سروه‌ی دهردی شه‌وان تیمار ده‌کات شه‌وا شایانی ستایش کردن.

۷- نقاب گل کشید وزلف سنبل

گره بند قبای غنچه واگرد

په‌چه‌ی گولّی لاداو پرچی سونبول، گریّ به‌ندی قه‌بای خونچه‌ی کرده‌وه.
نقاب: په‌چه‌ی گره: گریّ واگرد: کرده‌وه

خواجه له‌سه‌ر شه‌م چند کاره‌ی ستایشی سروه‌ی به‌یان ده‌کات و به‌م کارانه‌ی که‌ده‌رمانی دهردی عاشقانی شه‌وییداری کرده‌وه، په‌کیتک له‌وانه‌ی په‌چه‌ی په‌رده‌ی سه‌ر روخساری گولّی لاداو گولّی بۆ عاشقانی شه‌وییدار دهرخست و پرچی سونبولیشی لادا، هه‌روه‌ها گریّ به‌ندی قه‌باو کراسی داخراوی خونچه‌ی کرده‌وه‌وه خونچه‌ی پشکوت.
به‌شیوه‌ی‌کی دیکه‌ی خواجه ستایشی سروه‌ی ده‌کات که‌بووه‌ته‌ مایه‌ی پشکوتنی گولّ و دهرکه‌وتنی مه‌عشوق بۆ شه‌وییداران و تیمارکردنی دهردی شه‌وان.

۸- به هرسو بلبل عاشق درافغان

تنعم از میان باد صبا کرد

بولبولی عاشق به‌دادو ه‌اوار به‌هه‌موولایه‌کدا دهر‌واو له‌م نیوانه‌دا بای سه‌بایه‌ که به‌خُشی ده‌ژی.

به‌هرسو: به‌هه‌موولایه‌کدا تنعم: به‌نازو خُشی ژیان
بولبول هم‌میشه‌ی دووره‌ی له‌مه‌عشوق، به‌لام سروه‌ی به‌یان هم‌میشه‌ی یاری به‌پرچی مه‌عشوق / گولّ ده‌کات، بۆیه‌ی بولبول هم‌میشه‌ی به‌گریان و ه‌اواره‌وه‌ی به‌هه‌موولایه‌کدا دهر‌وات به‌لام بای سه‌با به‌خُشی ده‌ژی له‌به‌رنه‌وه‌ی هه‌مووکات له‌یاره‌وه‌ی نزیکه‌ی، لی‌رده‌دا خواجه‌ی نزیکه‌ی له‌مه‌عشوق به‌مه‌رجی خُشی ژیان دادنه‌ی.

۹- وفا از خواجهگان شهر بامن

کمال دولت و دین بوالوفا کرد

له‌گه‌وره‌کانی شار که‌مال‌الدین ابوالوفایه‌ که له‌گه‌ل مندا خُشه‌ویستی و وه‌فاداری کرده‌وه.

خواجه: گه‌وره‌ی بوالوفا: خواجه‌ی کمال‌الدین سید ابوالوفای شیرازی

به‌یته‌که‌ به‌ناشکرا ستایشی خواجه‌ی کمال‌الدین ابوالوفای شیرازی ده‌کات که له‌گه‌ل خواجه‌ی حافظ‌دا وه‌فادار بووه‌.

۱۰- بشارت بر به‌کوی می فروشان

که حافظ توبه از زهد ریاکرد

مژده‌ی بۆ کولّانی مه‌یفرۆشان که حافظ تۆبه‌ی له‌ زوه‌دی ریاکاری کرد.

بشارت: مژده‌ی

خواجه‌ی مژده‌ی به‌ئه‌هلی مه‌یفرۆشان و به‌عاشقانی راسته‌قینه‌ی ده‌دات که حافظ تۆبه‌ی له‌ زوه‌دی درۆزانه‌ی کرده‌وه و دیتته‌ی نیوریزه‌کانی ئیوه‌وه‌و شه‌ویش ده‌بیته‌ی عاشقیکی راسته‌قینه‌ی.

غزه‌لی سه‌د و بیست و حه‌وته‌م:

به‌حری موجته‌سی هه‌شتی مه‌خوبنی ته‌سله‌می موسبه‌غ
(مفاعله‌ن فعلا‌تن مفاعله‌ن فم لان)

۱- بیاکه ترک فلک، خوان روزه غارت کرد

هلال عید به دور قدح اشاره کرد

وه‌ره‌که توركى فه‌له‌ك سفره‌ی رۆژووی تالان کردو مانگی ده‌مه‌واسی جه‌ژن ناماژه‌ی به‌هیلال
ولئیواری ده‌وری پینک کرد.

ترك: تورك خوان: سفره روزه: رۆژو غارت کرد: تالان کرد قدح: پینک
هلال: مانگی ده‌مه‌داسی، مانگه یه‌كشه‌وه

به‌یوه‌ندی نیوان تورك و تالان کردنی سفره بۆ ته‌و دابونه‌ریته ده‌گه‌ریته‌وه که سفره به
تایبه‌تی سفره‌ی به‌ربانگ تالان کراو غولامه توركه‌کانیش له‌م کاره‌دا ده‌ست پی‌شخه‌ریبون،
سودی دانه‌پالی ته‌م سیغه‌ته بۆتورك بۆ ته‌و په‌یوه‌ندییه میژووییه نیوان تورك و تالانکاری و
داگیرکاری ته‌وان ده‌گیریتته‌وه نه‌وه‌ك دابونه‌ریته سفره تالان کردن. سودی ج ۲ ل ۸۱۰.

به‌یته‌که ناماژه به‌ کۆتایی هاتنی مانگی ره‌مه‌زان ده‌کات که خواجه ته‌م کۆتایی هاتنه‌ی
بۆ مه‌سه‌له قووله‌ عیرفانیه‌کان توسیف کردووه له‌مه‌شه‌وه له‌حقیقه‌تی رۆژو حه‌ج ده‌دویت،
لیزه‌دا حافظ عاشقان و عارفان بۆ عه‌شق داوه‌ت ده‌کات ته‌مه‌ش دروست له‌کاتی‌کدا سه‌رده‌می
عیباده‌تی عه‌وامه‌کان به‌ره‌کزی ده‌چیت، چونکه عه‌وامه‌کان هی‌نده له‌ ره‌مه‌زاندا عیباده‌ت
ده‌که‌ن له‌مانگه‌کانی دیکه‌دا خۆیان خه‌ریک ناکه‌ن، ته‌و به‌عاشق/ عارف ده‌لی وهره، چونکه
گه‌ردوون وه‌ك توركینکی تالانکه‌ر سفره‌ی رۆژوی تالانکردو کۆتایی به‌مانگی ره‌مه‌زان هی‌ناو
مانگی یه‌كشه‌وه له‌رۆژناووه ده‌رکوت و ته‌م مانگه ده‌مه‌داسه‌ی جه‌ژن ناماژه‌ی به‌لیواری
په‌رداخ و پینک یاخود ناماژه‌ی به‌ده‌وری پینک گپراوه، ده‌لی ته‌ی عاشقه‌کان وه‌رن ئیدی کاتی
عه‌شقی حه‌قیقییه‌وه عاشقی راستی لیزه به‌دواوه ده‌رده‌که‌ویت، چونکه له‌مانگی ره‌مه‌زاندا
هه‌مووان مه‌شغولی عیباده‌ت بوون.

د. هروی سه‌باره‌ت به (ترك فلک) لیکدانه‌وه‌یه‌کی دیکه‌ی نووسیوه‌وه و ده‌لی ترک که
ته‌ده‌بیاتی فارسیدا به‌واتای خۆشه‌ویستی جوان دیت، به‌وه‌ش که مانگ ره‌مزی جوانیه‌، ترک
فلک به‌واتای جوانی ناسمان دیت؛ واته مانگی جوانی ناسمان کۆتایی به‌ره‌مه‌زان هی‌نا. {ج ۱
د. هروی ل ۵۵۶}.

۲- ثواب روزه و حج قبول آن کس برد

که خاک میکده عشق را زیارت کرد

پادا‌شتی رۆژووحه‌جی قه‌بول ته‌وه‌که‌سه بردی که زیاره‌تی خاکی مه‌بخانه‌ی عه‌شقی کرد.
ثواب: پادا‌شت زیارت کرد: زیاره‌تی کرد، سه‌ردانی کردنی‌ک که به‌ پی‌رۆز بزانریت.
لیزه‌دا شاعیر به‌روون و ئاشکرا جه‌خت له‌سه‌ر بروای هه‌میشه‌یی خۆی ده‌کاته‌وه که پی‌ی
وايه عه‌شق و خۆشه‌ویستی خودا ده‌بیته مایه‌ی پادا‌شت و قه‌بولبوونی حه‌جی مرۆق، ته‌و
به‌ناشکرا ده‌لی:

که‌سی پادا‌شتی رۆژو وهره‌گریت و حه‌جی قه‌بول ده‌بیته که زیاره‌تی خاکی به‌رده‌رگای
مه‌بخانه‌ی عه‌شق بکات و قۆناغه‌کانی عه‌شقی ئیلاهی ته‌ی بکات.

۳- مقام اصلی ما گوشه‌ی خرابات است

خداش خیر دهد آن که این عمارت کرد

جینگه‌ی ته‌سلی ئیمه کونجی مه‌بخانه‌یه، خواپادا‌شتی خیری ته‌و که‌سه بداته‌وه که ته‌م
مه‌بخانه‌ی دروستکرد.

مقام: جینگه خداش خیر دهد: خواپادا‌شتی خیری بداته‌وه، خواخیری بنووسی.

عمارت کرد: دروستی کرد.

خواجه جینگه‌ی ته‌سلی خۆی به‌ گوشه‌ی مه‌بخانه‌ی عه‌شق ده‌زانیت و دو‌عاو نزای خیربو
ته‌وه‌که‌سه ده‌کات که ته‌م ته‌ریقه‌ت و عیرفانه‌ی هی‌نایه ئاراوه ده‌لی: خواخیری ته‌و که‌سه
بنووسی که ته‌م مه‌بخانه‌ی عه‌شقه‌ی دروستکرد.

۴- بهای باده‌ی چون لعل چیست جوهر عقل

بیاکه سودکسی برد کاین تجارت کرد

به‌های شه‌رابی وه‌ك یاقوت (سور) چیه‌ی؟ گه‌وه‌ری عه‌قل، وهره، چونکه که‌سی قازانجی
کرد که ته‌م مامه‌له‌و بازرگانیه‌ی کرد.

بها: به‌ها، قیমে، نرخ جوهر: گه‌وه‌ر، جواهر سود: قازانج، سود

خواجه ده‌پرسی نرخ و به‌های شه‌رابی نالی یاقوتین چیه‌ی؟ پاشان وه‌لام ده‌داته‌وه که گه‌وه‌ری
عه‌قله؛ واته بۆکرینی عه‌شق پی‌ویسته عه‌قل به‌دین فرۆشیاره‌که، دیسانه‌وه داوه‌ت مان ده‌کات بۆته‌م
کرین و فرۆشته‌ن تا شه‌رابی عه‌شق بکرین و عه‌قل له‌به‌های دابده‌ین، ته‌ویپیمان ده‌لی وهره ته‌م
مامه‌له‌یه بکه، چونکه که‌سی قازانجی کردووه که ته‌م مامه‌له‌یه‌ی کردیته؛ واته وهره با به‌به‌های
گه‌وه‌ری عه‌قل عه‌شقی ئیلاهی بکرین، چونکه که‌س له‌م کرین و فرۆشته‌ن زه‌ره‌ر ناکات.

۵- نماز درخمان ابروان محرابی

کسی کند که به خون جگر طهارت کرد

کسی ده توانی له که وانه‌ی شه و برۆ میحرابیانه‌دا نویتز بکات که به خوینی جگر ده‌ستنویتی گرتیبی.

نماز: نویتز خم: چه‌ماو، که‌وانه‌یی طهارت کرد: ده‌ستنویتی گرت یاخوده‌هرخوناماده‌کردنیکی وه‌ک دستنویتزو غوسل و ته‌یه‌موم بۆ نویتزکردن که نویتز به‌بی‌ته‌وانه دروست نییه.

خون جگر: ناماژه‌یه به سه‌ختی و نارحه‌تی کی‌شان و دانگرتن به‌خودا له به‌رامبه‌ر نارحه‌تی ریگه‌ی عه‌شقداو نویتزکردنیش له‌تاقی برۆ میحرابی یاردا واته گه‌یشتن به‌ئاوات و مه‌رام و دیداری یاره، خواجه لی‌ره‌دا ناماژه به‌سه‌ختی ریگه‌ی عه‌شق ده‌دات و سه‌برو نارامی گرتنیش له‌سه‌ر شه‌سه‌ختیانه به‌هۆکاری سه‌رکه‌وتن و گه‌یشتنی له‌خۆشه‌ویست و مه‌عشوق ده‌داته قه‌لهم، ته‌نانه‌ت هی‌نده به‌گرنگی ده‌زانی به‌ده‌ستنویتزو پاکی ده‌داته قه‌لهم بۆ نویتز چونکه مرۆف به‌بی‌ته‌وانه ده‌ستنویتز گه‌رتن نویتزیش بکات نویتزه‌که‌ی دانامه‌زری، هه‌ربۆیه ده‌لیت که‌سی ده‌خوایی له‌تاقی برۆ میحرابی یاردا نویتز بکات که ده‌ستنویتی به‌سه‌ختی قه‌بولکردن گرتیبی.

۶- فغان که‌نگس جماش شیخ شبر امروز

نظر به‌دردکشان از سر حقارت کرد

هاوار له چاوانی فریوده‌ری شیخی شار شه‌مرۆ به‌سوکیه‌وه له‌باده‌نۆشان هه‌زاری روانی. جماش: فریوده‌ر، فیلباز

خواجه له‌ده‌ست چاوانی شیخی شار یا ده‌سه‌لاتداری شار ده‌نالینی شه‌چاوه فریوده‌رو فیلبازانه‌ی که به سوکی سه‌یری عاشق، عارفه هه‌زاره‌کان ده‌روانیته و سوکابه‌تیبان پی‌ده‌کات له‌کاتی‌کدا که شه‌گر که‌سی هه‌بی شیایو به‌سوک سه‌یرکردن بیت جگه له شیخی شار که‌سی دیکه نییه، چونکه شه‌وخه‌لکی هه‌لده‌خه‌له‌تینی.

۷- حدیث عشق ز حافظ شنو نه از واعظ

اگرچه صنعت بسیار در عبارت کرد

قسه و باسی عه‌شق له‌حافظ بیسته نه‌له واعیز گه‌رچی جوانکاری زۆریشی له‌ده‌بریندا به‌کاره‌ینا.

شنو: بشنو: بیسته

صنعت: جوانکاری له‌قسه‌دا وه‌ک ره‌وانیته‌ی و زمان پاراوی، خواجه خوئی به‌که‌سیکی شه‌هلی عه‌شق ده‌زانیته و پی‌شی وایه که پی‌ویسته هه‌رشتی له شه‌هلی خوئی وه باس بکریته و ده‌لیت قسه‌وباسی عه‌شق و عیرفان له‌من بیسته که شه‌هلی عه‌شقم نه‌وه‌ک له‌واعیزو نامۆژگارکه‌ر، چونکه شه‌وه‌هلی عه‌شق و عیرفان نییه، شه‌گه‌رچی زمانپاراو جوانکاریش له‌ده‌برین و عیباره‌تدا بکات، به‌لام ناتوانی به‌دروستی باس عه‌شق بکات له راقه‌کردندا. میسراعی دووه‌میان به (واعظ) گه‌راوه‌ته‌وه، به‌لام ده‌کری بۆ (حافظ) یش بگه‌ریته‌وه و شه‌وکاته مانای به‌یته‌که ده‌بیتته شه‌مه:

قسه‌وباسی عه‌شق له‌حافظ بیسته نه‌وه‌ک له‌واعیز شه‌گه‌رچی حافظ به‌شیعرو جوانکاری شیعیش ده‌یانلی شه‌مه نه‌بیتته ریگر له به‌رده‌م گوئیگرتن و له حافظ، چونکه حافظ شه‌هلی عیشقه.

غەزەلی سەد و بیست و هه شتەم:

بەحرى موجتەسى هەشتى مەخبونى ئەسلەمى موبسەغ
(مفاعىلن فعلاىن مفاعىلن فم لان)

۱- بە آب روشن می عارفی طهبارت کرد

على الصَّبَّاحُ كه ميخانه را زيارت کرد

عارفیک بەیانی که زیارەتی مەبخانەى دەکرد بەئای رۆشن و زولالەى مەى دەستنوێژی گرت.
على الصَّبَّاحُ: بەیانی زوو

غەزەلە که فەزایەکی عارفانی تەواى هەیسەو بەشێوەیەکی راستەو خۆش ناوی (عارف) هاتوو، عارف رێبوارى رێگەى تەریقەت و عاشقی راستەقینەو روخسارى جوانى یارى حەقە که خودایە، عارف هەمان ئەو سۆفییه راستگۆیانەن که لەروکارو توێکلی سۆفیگەرى درۆزانە دەرچوو ئەو دەروەو بەنیو ناخى عیشقى ئەزەلیدا رۆدەچن، لەزاراوەدا عارف کەسێکە لەخودای حەق ئەوێ بەقۆناغى شەهۆدى زات و نێو پیرۆزو سیفاته جوانەکانى خۆى گەیاندوو ئەم پلەوپایەیهى بەهۆى تەریقەت و حال و موکاشەفەو پێگەیشتوو نەوێک بەهۆى زانستەو (کاشانى اصطلاحات بەنقل از سجادی) یاخود دەگوتریت عارف کەسێکە که بەفەنا لە حەقدا گەیشتوو هیشتا نەگەشتوو تە بەقا (سجادی)

عارف لای خواجە هەمیشە روخساریکی نورانى و دەروونیکی پر لە مەعریفەتى حەقەو یەکیکە لەو زاراوانەى کەلێلێ تێداناھیلێتەو.

لێرەدا خواجە باس لە پیرۆزی مەبخانەو جینگەى عەشق و حال و مەقامەکان دەکات کەلای ئەو تەنیا عارفە — یاخود بەلای ئەو عارف لەهەمووان چاکتر — قەدرو ریزی ئەو حال و مەقامانەى عەشق دەزانیت، هەربۆیە ئەم بەیانیه زوو کاتى چوو نێو حال و مەقامەکان و ئەو پیرۆزی زیارەتى کردن بەعەشق و مەى دەستنوێژی گرت، چونکە ئای زولال و رۆشنى مەى، عەشقە مرۆفە هێندە پاک دەکاتەو کەبتوانى زیارەتى مەبخانەى عەشق بکات.

۲- همین که ساغر زربین خورنهان گردید

هلال عید به دور قدح اشارت کرد

هەر بەوێ کە پێکی زێرینی ون بوو دەمەداسى (مانگی) جەژن ناماژەى بە دەوری پێک کرد.
هەمین کە: هەرکە، هەربەوێ کە زربین: زێرین خور: خۆر نەهان گردید: ون بوو، ئاوابوو

مانای چەمکی ئەم بەیتە هەمان مانای بەیتی یەکەمى غەزەلی پێشووە و میسراعی دووهمیشى دووبارە کردنەوێ هەمان میسراعی دووهمى هەمان بەیتی پێشووە، هەرچی میسراعی یەکەمیشە وێنەیهکی جوانی ئاوابوونی هەتاوی دواین رۆژی مانگی رەمەزانە، ئەو هەتاو زێرینەى کە هەر لەپێکی زێرینی مەى دەچیت، وەک لەغەزەلی پێشوودا روئمان کردوو مەبەست لەدوایی هاتنى مانگی رەمەزان و ناماژەکردنى مانگی دەمەداسى یەکشەوێ جەژن بە دەوری پێک، داوێکردنى عاشقانه بۆ حەقیقەت و تەریقەت پاش ئەوێ کە خەلکی رەمەکی بەرەو ساردبوونەو دەچن لە نزیکایەتى لەگەڵ حەقدا.

۳- خوشانمازونیاز کسی که از سردرد

به آب دیده و خون جگر طهبارت کرد

چەند جوانە (خۆزگەم بە) نوێژو دوعای کەسێ کە لە ئازاردا بەئای چاو و خوینى جگەر دەستنوێژی گرتی.

خوشا: چەند جوانە، چەند چاکە، خۆزگەیهک بە نیاز: دوعا، پێویستی و کروزانەو. گوتمان بەخوینى جگەر دەستنوێژگرتن بەواتای رەنج بینین و نارەحەتى دیت، خواجە ئەو نوێژو دوعایانە بەچاک دەزانیت کە بەفرمیسک و ئازارو نارەحەتیهو بکرین و مرۆفە تیاياندا نامادەبیت و لەقاپی حەقدا بەشکستەى دلێیهو بکروزیتەو، نەوێک ئەو نوێژانەى کە ببی ناگاییهو دەخوینین، ئەمەش هەمان ئەو نوێژانەن کە دەبنە مایەى لادانى مرۆفە لە خراپەو خراپەکارى، چونکە حەق دەفرەمووى (ان الصلاة تنها عن الفحشاء والمنکر) لەراستیدا، رەهەندى عیرفانى نوێژ — کەخواجە لێرەدا ناماژەى پێدەدا — لەمەش لەپێشترو رازو نیازیکی راستەوخۆیه لەگەڵ حەقداو تەنیا لەبەر جوانى و خۆشەویستی روى ئەو دەکریت نەوێک پاراستنى مرۆفە لەخراپە.

ناکری ئێمە لە نیوان نوێژکردن و نوێژخویندندا جیاوازی نەکەین، چونکە نوێژ خویندن روکارو توێکلی نوێژەو تەنیا بەزمان دەگوتریت، بەلام نوێژکردن ناخ و کرۆکی نوێژەو سەربارى لایەنى جەستەیی و سەرزارى بەدل دەکریت لەزمانى کوردیشدا نوێژ دەکریت و زۆرینەمان دەلێن نوێژمان کردو ئیقامەى صلاتى عەرەبیش هەمان واتا دەبەخشیت کە ئەمەش کارەو بەدل و گیان و جەستە ئەنجام دەدریت.

۴- به روی یار نظر کن ز دیده منت دار

که کار دیده نظر از سر بصارت دارد

سەیری روى یار بکەو سوپاس گوزارى دیدەن بە، چونکە ئەزموندار لەروى داناییهو کار دەکات.

نظر کن: سهیرکه منت دار: سویاسی بکه کار دیده: نه زموندار

بصارت: دانایی، زیره کین بهیرو رونا کبری

لیژدها خواجه مه بهستی له وهیه که منه تی چاوانی خۆت بزانه که ده توانی روی گه شی یار بیینی و نه سوارچاک و نه زمونداره و سه رباری ئەم منەت زاینه ی چاوی نه زموندار ی خۆت سهیری روی یار بکه.

۵- امام خواجه که بودش سر نماز دراز

به خون دختر رز خرقة را قصارت کرد

ئیمامی گه وره به ریز که نیازی نویژی در یژی هه بوو به خوینی کچی رهزا (شه راب) خرقة که ی شوست.

بودش سر نماز: نیازی نویژی هه بوو، قه سدی نویژی هه بوو دراز: در یژی دختر رز: کچی رهز، مه بهست له دانهی تر ییه و خوینی کچی ره زیش ناوی تر ییه که مهی و شه رابه.

قصارت کرد: شوستی، شۆردی، پاکی کرده وه.

جه ختکردنه وهی به رده وامی خواجهیه له سه ره په یوه ندی نیتوان به ندایه تی در یژ خایه ن و عه شق، چونکه لای حافظ یه کیک له پیوستیبه کانی نویژه در یژده کان — که ده کری لیژدها ره مزو سومولی نویژی راست و پاکه کان بیّت — عه شقه، چونکه مرۆف ده توانی به بیژار یشه وه بیّت نویژی کورت و ته نانهت درۆینه ش بکات، به لām نه فه سی در یژ نابیّت، هه ربویه لیژدها نه مه ده رده بر یّت و ده لّی که ئیمامی گه وره به ریز نیازی نه وهی هه بوو نویژی در یژو راسته قینه بکات ریکاری و خرقة که ی به مهی و شه راب پاک کرده وه و چویه وه نیتو جیهانی مه له کوتی عیرفانه وه.

لیژدها له هه موو دیوانه که دا حافظ جه خت له سه ره ئەم راستیه ده کاته وه که عه شق راستترین ریگه په رستش خودای گه وره یه.

۶- دلم به حلقه زلفش به جان خرید آشوب

چه سود دید ندانم که این تجارت کرد

دلم له نیتو نه لقه ی پرچیدا به گیان ناشوبیی کری نازانم چ قازانجیکی به دی کرد که ئەم تیجاره ته ی کرد.

به حلقه: له نیتو نه لقه ی خرید: کری سود: سود، قازانج ندانم: نازانم خواجه له بازگانی و مامه له یه کی دلّی خۆی سه ره درناکات که کرینی ناشوب و فیتنه یه به قیمه تی گیان یا خود بۆ گیانه، چونکه هه رچی له م تیجاره ت و مامه له یه ورد ده بیته وه هیچ سود قازانجیکی تیدا به دی ناکات.

۷- اگر امام جماعت طلب کند امروز

خبر دهید که حافظ بهمی طهارت کرد

نه گه ره ئه مرۆ ئیمام داوای جه ماعه ت بکات پیی بلین که حافظ به مهی ده ست نویژی گرتوه. بیگومان به مهی و عه شق ده ست نویژگرتن ده ست نویژی ساده و ئاسایی و خه لکی ره مه کی و عه وام نییه، به لکو ده ست نویژی نویژیکی در یژی راسته قینه یه که له به ی تی پینجه مدا ئامازه ی پی دراوه، نه مرۆش نه گه ره هاتوو ئیمام داوای جه ماعه تی کرد که کۆبینه وه بۆ جه ماعه ت پیی بلین حافظ ده ست نویژی نویژیکی راسته قینه ی در یژی گرتوه و نه وجۆره ده ست نویژه ش بۆ نویژیکی عه وام و ساده ی وه نویژی جه ماعه تی ئەم سه رده مه ده ست نادات.

لیژدها له م غه زه له دا حافظ به ناشکراو بیّ په رده خۆی به عارف ده داته قه لّم و ده ست نویژی خۆی به ده ست نویژی عارفه کان ده زانیّت. شاراره نییه که ئەم غه زه له فه زایه کی عیرفانی ته واوی هه یه و مهستی و مهی هه مان مهستی و مهی عیرفانین.

غەزەلی سەد و بیست و نۆھەم :

بەحرى موزاربعى ههشتى ئەخرەبى مەكفونى مەقسور
(مفعول فاعلات مفاعيل فاعلان)

۱- صوفى نهاد دام و سر حقه بازکرد

بنیاد مکر بافلک حقه بازکرد

سۆفی داوی داناو سەری فرۆفیلێ کردەووە بونیادی فرۆفیلێ لەگەڵ فەلەکی حوقەبازدا کردەووە .
نهاد دام: داوی دانا، داوی نایەووە حقه: فرۆفیل، جادو نوشته بازکرد: کردەووە
(حقه بازکرد) بەدوو شتیو دەخوینرتیتەووە، یاخود دوو شتیو و هاوودەنگی لەیەکدی جیواوزن
لەیەکەمیاندا سەری فرۆفیل کردنەوویە یاخود سەری قوتوی فرۆفیل لادانە، بەلام (حقه‌بازی) ی
دووهم بەواتای فیلباز دیت.

بەیتەکانی سەرەتای ئەم غەزەلە باس لە فیل و تەلەکە ی سۆفیەکان دەکات کە دەبنە مایە ی
فیل لە خەلکی کردن و هەمیشە داو بۆ کەسانی دیکە دەنێنەووە ئاژاوەو فیتنە دەگیرن،
لەبەیتی یەکەمدا خواجە دەلی: سۆفی داوی خەلەتاندن و فریوکاری نایەووە سەری فرۆفیلێ لاداو
دەستی دایەووە فرۆفیل و خۆبەچاک زانین تەنانت لەگەڵ فەلەکی فیلبازیشدا بوو تە شەریک و
لەگەڵ ئەویشدا فیل دەکات ئەو فەلەکە ی کەخۆشی فیلباز و حوقە چیه .

۲- بازی چرخ بشکندش بیضه درکلاه

زیرا که عرض شعبده با اهل رازکرد

یاری رۆژگار هیلکە ی لەکلاویدا دەشکینێ (ریسوای دەکات)، چونکە لەگەڵ ئەهلی راز
(عارفان) دا چاوبەست و فیل دەکات:

بشکندش بیضه درکلاه: هیلکە ی لەکلاویدا دەشکینێ، هیلکە لەکلاویدا شکان بەمانای
رسوایی و ئاشکرا بونی عەیب و عارو نەنگیەکی مەزۆ دیت شعبده: چاوبەست و جادو
رەنگە فرۆ فیل کردن لە کەسانی بێ ناگا و نەزان ترسیکی ئەوتۆی نەبیت، بەلام فرۆفیل
کردن لەو کەسانە ی کەخۆیان زیڕە و چاپوکن کاریکی زۆر گرانبە و رۆژی دیت کە هەموو شتیکی
ئاشکرا دەبیت و ئەو فیلبازە ریسوا دەبیت، خواجەش لێرەدا ساویلکە یە سۆفی دەخاتە روو کە
لای عارفەکاندا یاخود ئەوانە ی ئەهلی رازن و ئاگاداری کەشف و کەراماتن باسی کەشف و
کەراماتی خۆی دەکات و خەلکی دەخەلەتینێ، هەربۆیە ئەم گەمە یە زۆر ترسناکە و رۆژگار
ئابرویان دەبات و ریسوا دەبن.

۳- ساقی بیا که شاهد رعناى صوفیان

دیگر بهجلوه آمدو آغاز نازکرد

ساقی وەرە کە یاری قەشەنگی سۆفیەکان جاریکی دیکە دەستی کردەووە بەنازو جیلو ی
شاهد: یار، مەحبوب، رعنا: قەشەنگ

خواجە بەتانهووە لەیارو مەحبوبی قەشەنگی سۆفیەکان دەلی: ئە ی ساقی ئە یاری حەقیقی
و جوانی حەقیقی - وەرە بۆسە یرو تەماشای، چونکە مەحبوبی رعنا ی سۆفیەکان! دووبارە
بەنازەووە خۆی نمایش کردووە و کەوتە جیلو گەری.

یاری سۆفیەکان دەکرێ شیخی درۆزن یاھەر رەمزیکى جوانی سۆفیە ریاکارەکان بێت و
خواجە تانوتی لێ دەدات یاخود لەمبارەدا - دەرکەوتنی یاری سۆفییان - خواجە ساقی بانگ
دەدات تا لەفەزای فرۆفیلای ئەو رزگاری بکات.

۴- این مطرب از کجاست که ساز عراق ساخت

اوهنگ بازگشت زراه حجاز کرد

ئەم موتربیە (مۆسیقاژنە) لەوتیە کەناھەنگیکى لە مەقامی عیراق لێداو لەکاتی دابەزیندا
(گەرانەووە لەمەقامی مۆسیقیدا) بەمەقامی حیحازی دابەزی.

ساز: ناھەنگ: ئاواز عراق: ناھەنگیکى مۆسقییە و یەکیکە لە چواربەنەمای
بەنەرەتی مۆسیقا

بازگشت: ناھەنگی گەرانەووە؛ واتە گەرانەووە لە مەقامیک بەناھەنگی بۆمەقامیکى دیکە
وێک دابەزین و گۆرینی مەقامات حجاز: جۆرە مەقامیکى دیکە ی مۆسیقایە .

بەیتەکە باس لە زیڕەکی موتربیە (مۆسیقاژنە) دەکات کە هیندە وەسەتاو لێزانە
بەشیتویەکی زۆرھونەری لەنیوان مەقاماتەکاندا هاتوچۆ دەکات و ناھەنگی خۆش دەردەھینێ و
لەکاتی دابەزیندا مەقامەکە دەگۆرێ.

بەھەر حال ئەمزاراوانە مۆسقیین و شەرح کەردنیان زۆرسود بەخەش نییە؛ بەلام ئەو ی
گرنگە ئەو یە کە خواجە وەسفی مۆسیقاژنەکی وەستاو کەرامەتەکان کە ئەگەری
زۆرراست ئەو یە مەبەستی لەرێکخەری گەردوون بێت کەزۆر وەستایانە یە، یاخود یەکیک لە
رابەرەکانی نێو عەشق کەزۆر کارامەو وەستایانە بەنیو رێگە دژوارەکانی تەریقەتدا گوزەر
دەکات. { چاپ پنجم / نشر تنوسیر ۱۳۷۸ }

۵- ای دل بیاکه ما به پناه خدا رویم

زانچ آستین کوتاه و دست دراز دارد

ئهی دل وهره ئیمه پهنا به خوا بگرین له وهی که قوئی کورت و دهستی دریزی ههیه.

زانج: له وهی که آستین: قوئی

قوئی خیرقهی سۆفیه کان کورت بوو به لām ئەوان له نیو ئەو خیرقه کورته دا دهستدریزیان ده کرده سهرخه لکی، بۆیه خواجه به قوئی کورتی دهستدریزی وهسفی کردوون و پهنا ده گریت له خودا لییان و به دلی خۆی ده لیت که ئهی دل وهره با ئیمه پهنا به خوا بگرین له وه سۆفیه فیلبازو دوو روانی که له خواناترسن و دهستدریزی ده کهن، سهرخه لکی و به فروفیل دزییان لی ده کهن.

۶- صنعت مکن که هرکه محبت نه پاک باخت

عشقش به روی دل معنی فراز کرد

فروفیل مه که چونکه هرکه سی له خۆشه ویستی و عهشقدای پاک و دلسۆز نه بوو عهشقی ده رگای واتای به روی دلیدا داخست.

صنعت: دورویی، فروفیل، تهزویر وریا در: ده رگا درمعنی: ده رگای واتای نهینیه کانی عهشقی

فراز کرد: داخست (فراز کردن) به ههردو واتای کردنه وه داخست دیت، به لām له مه به به تدا واتای دووه میان مه به سه.

لای خواجه مه رجی سه ره کی کردنه وهی ده رگای نهینیه کانی عهشقی له سه ره عاشقی پاک و دلسۆزییه که سی که به پایکی و دلسۆزی دلی خۆی بدات به مه شعوق و جگه له عاشقه دلسۆزانه عیشقی ده رگی نهینیه کانی خۆی به روی که سی دیکه دا ناکاته وه. خواجه له مه به تده دا هۆشباری به وعاشقانه ددهات که ده یانه وئ ببه مه حره می رازو داوایان لی ده کات له دوو رویی و ریاکاری و فروفیلی عهشقی — که مه به سهستی له سۆفیه ساویلکه کانه — دوور که ونه وه، هه ریویه ده لی: واز له فروفیل دورویی بهینه له عهشقدای، چونکه عهشقی ده رگای واتاو رازه قوله کانی به روی شه و کسانه دا داده خات که فروفیل ده کهن و به راستی دلیان داناین.

۷- فردا که پیشگاه حقیقت شود پدید

شرمنده رهروی که عمل بر مجاز کرد

به یانی که سه ره تایی حقیقهت ده رده که ویت شه ریسواری که کاری مه جازی بووه شرمنده ده بی.

فردا: به یانی — لیره دا مه به سهستی له رۆژی قیامه ته

پیشگاه : سه ره تایی، سه ره تاو پیه وهی خان، سه ره وهی مه جلیس شودیدید: ده رده که وئ

شرمنده: شه ره زار رهرو: ری سواری

عمل بر مجاز کرد: واته کاری له سه ره حقیقهت نه بوو، به لکو به پیی به رزه وهندی بووه و خه ریکی فروفیل بووه.

له به یته که دا باس له قیامهت و رۆژی حیساب له گه لدا کردن کراووه (پیشگاه حقیقت) مه به سهستی له و کاته یه که حه قیقه ته کان ناشکرا ده بیته و ده رده که ون که ئه مه ش رۆژی قیامه ته خواجه پیی وایه هه ره که سی که له سه ره مه جازو فروفیل کاربکات و ئی شی خه له تانندن بیته به تاییه تی ری سواری ری گه ی ته ری قهت له ناستانه ی حه قیقه تی رۆژی داواییدا شه ره مه نده و شه ره زار ده بن.

۸- ای کبک خوشخرام کجامی روی بایست

غرّه مشو که گره ی عابد نماز کرد

ئهی که وهی خۆش رهوت بۆ کوئ ده رۆی راوه سه ته، کاتی پشیله ی عابد نوژی کرد فریو مه خۆ.

کبک: که وه خوشخرام: خۆش رهوت، به ناز رۆشتن بایست: بوه سه ته غره مشو: فریو مه خۆ گره به: پشیله و نماز: نوژی

خواجه (یار) له فریو کاره کانی سۆفیه ساویلکه کان ناگادار ده کاته وه که نه که ویت ده داوایانه وه، چونکه ئه ون کاتی عیبادهت و خوا به رستی خۆیان نمایش ده کهن درۆ ده کهن و هه ره له وه پشیله یه ده چن که خۆی به عاببدو خواناس نه دایه قه لēm بۆ شه وهی که وه کان هه له خه له تینی و تالیی نزیکه که ونه وه و بیانخوات.

سه بارهت به (گره به عابد) یا (پشیله ی عابید) چه ندرایه که هه یه که لیره دا به کورتی باسیان ده که یه.

چیرۆکی یه که مه ی پشیله ی عابید بۆ چیرۆکی نیو کلله و دیمه نه ده گه ریته وه که زۆرینه ی میژوونو سه کان و راقه کارانی دیوانی خواجه باسیان کردوه که گوایه پشیله یه بۆ خه له تانندن که وه کان فیلیکی نوئ ده دۆزیته وه و رۆژیک ته زییح له مه ل ده کات و ده ست ده کات به خوا به رستی کاتی که که ویک ئه مه حالته ده بینیت زۆری پی سه یه ده بیته و فریو ده خوات و وا ده زانیت که پشیله که به راستی تۆ به ی کردوه و خه ریکی خوا به رستییه و که وه کانی دیکه ناگادار ده کاته وه و پاش ماوه یه که له به رده و امی ئه م زوه دو عیباده ته ی پشیله که که وه کان به ته وای باوه ده کهن که تۆ به ی کردوه و به دلنیا یه وه لیتی نزیک ده بنه وه و شه ویش له فرسه ته تیکدا په لاماریان ددهات و لییان راوده کات. {سودی ج ۱ ۸۲۵}.

یاخود وهك د. هروی باسی دهكات دهكری ئەم پیشیلهیه چیرۆکی پیشیله کهی (عماد فیهه) بیته که دهلین: خواجه عماد پیشیلهیه کی هه بووه فیتری ئەوهی کردوه که له کاتی نوێژدا له پیشتهیه وه نوێژ بکات و له بهرته وهی که عماد فیهه سوڤیهه که بووه خاوهن خانه قاو خهریکی خه له تاندن بووه، ئەم کاره به مه بهستی فریودان کردوه که خواجه ئەم مه سه له بهی بیستوه ئەم غه زه لهی داناوه {د. هروی ج ۱ ل ۵۶۸}.

بهلام د. هروی پیتی وایه که ئەم مه سه لهیه ناماژهیه به چیرۆکی (مشک و پیشیله) ی عبیدزاکانی که ئەویش رۆشتوته مزگهوت و خووی به نوێژکه رو له خواترس داوته قه له هه رچه نده پیشیله و چیرۆکه شیعریه دا درکهیه له (امیر مبارزالدين) {د. هروی ل ۵۶۹}.

هه رچۆن بیته زۆرینهی راقه کارانی دیوانی خواجه له گه له رای به که مدان و پیتیان وایه که عابد - یاخود له هه ندی نوسخه دا زاهد - سیغه ته بو پیشیله کهو (نسبه) نییه بو که سیکی دیکه.

به م پیه بیته: خواجه ده لیت ئەه کی هوی خو ش روت به عیباده تی درۆزانه ی پیشیله فینلبازه کان که سوڤیهه ریا کاره کان فریو مه خو وه له وه زیاتر لیتیان نزیک مه به ره وه را وه سته و بو کو ی درۆیت، چونکه ئەو نوێژانه فروفیلن و به مه رامی نزیک که و تنه وه خوار دنت ده یکه ن.

۹- حافظ مکن ملامت رندان که درازل

ما را خدا ز زهد ریا بی نیاز کرد

حافظ سه رزه نشتی رندان مه که، چونکه له ته زه لدا خوائیمه ی له زوه دی ریا بی نیاز کرد.

حافظ لیره دا به خو ی ده لیت که سه رزه نشتی رندان مه که، به لام مه به ست له م گو ته یه ئەوه یه تاخه لکی تر سه رزه نشتی رندان نه که ن، چونکه حافظ خو ی به رهند ده زانیته و له و گرو په یه و هه رگیز سه رزه نشتی رندان ناکات.

له به یته که دا (زوه دی ریا) هاتوه که زوه دی پر له ریا کاری و فروفیلن درۆیه ده لسی ئیمه ی رندان هه رله رۆژی ته زه له وه خودای گه وه وای خه لق کردوین که پیتو یستیمان به زوه دی پر له ریا کاری نه بیته و ئیستاش خو مان به وشپوه یه ده رنا چین، هه ربۆیه که وانین و خهریکی زوه دی پر له ریانین سه رزه نشتمان مه که، چونکه هه رله رۆژی ته زه له وه خوا ئەمه ی لسی سه ندوینه ته وه نه یه پشته وه فیتری زوه دی ریا کارانه بین.

غزه لی سه د و سپیه م:

به حری ره مه لی هه شتی مه خبونی ئەسه له می موسبه غ
(فاعلاتن فعلاتن فع لان)

۱- بلبلی خون دلی خوردو گلی حاصل کرد

یاد غیرت به صدش خار پریشان دل کرد

بولبولیک به خوینی دل (ناره حه تی) گولیکی به ده ست هینا، به لام بای غیره ت و سه د درک دلی و په شتیو په ریشان کرد.

خون دلی خورد: (خوینی دلیکی خوارده وه) ئەم درکه یه له فارسیدا به کاردی و به واتای رهنج و هه ولدان و شه و خو نی زۆر دیت له پیتنا و کاریکدا، له کوریدا ده گو تریت پروکا - توانایی لی برا.

حاصل کرد: به ده ستی هینا باد: با غیرت: غیره ت، توره یی و سه ودی (غیرت) له به یته که دا به دوو جوړ لیکدریته وه هه رلیکدانه وه یه کیش ده بیته سه دروازه ی دیاریکردنی واتای گشتی به یته که، له لیکدانه وه یه که مدا (غیرت) به واتای سه ودی و رق دیت و به یته که ره هندیکی دونیایی میژووی و هه رده گری و بای غیره ت له به رامبه ر بولبولیکدا که به هه زار ناره حه تی و مهینه ت گولیک به ده ست ده هینیت سه ودی ورقه و به سه د جوړه درک و دال په ریشانی ده کات.

به لام لیکدانه وه ی دووه می (غیره ت) غیره تی عاشقانه ی مه عشوقی حقه که له کاتی روو کردنه دونیاو شته دونیاییه کانی عاشقدا دروست ده بیته و دوچار ی مهینه ت و عه زابی ده کات تا عاشقی روله گشت شته دونیاییه کان وه رگیتریت و ته نیا رووی له جوانی معشوق بیته.

گومانی تیدانییه - یاخود گومانی تیان هیلرا وه ته وه - که ئەم غه زه له - یاخود زۆرینه ی به یته کانی - خواجه له داخی له ده ستدانی کوره که ییدا گو ترا وه لاواند نه ره و خه فه تباری ئەو مه رکه یه سو دی له شه ره که ی خویدا و له سه ره تای ئەم غه زه له دا نووسیویه تی: ئەم غه زه له لاواند نه وه یه که خواجه به هۆی مه رگی کورکه ی خو یه وه داینا وه) ج ۲ ل ۸۲۷ هرویش له فرصت شیرازییه وه نقلی کردوه که خواجه کوریکی هه بووه به نیوی - شاه نعمان - که رۆشتوه بو هیندستان و له - برهان پور - مرده وه گوژه که ی نزیک قه لای - ناسیر - ه (۵۷۳ ل) به نقل از فرصت آثار عجم ص ۴۷۰).

له و هه ردوو واتای (غیرت) دا ناماژه بو راستی ئەم مه سه له یه ده کریت، به لام جیاوازییان له خسته نه رووی بیری قولی خودی خواجه دایه، خواجه چه ندین جاری دیکه له (غیرت) و (بازی

غیرت) دواوه و نه و ویسته یاعه شقه ئیلاهییهی دهربریه که خوا خوشه ویسته کانی خوی بهیه کجاری بخوی پاکده کاته وه و یه کلایان ده کاته وه هه ره و غیره ته یه که فرمان به هه زره تی ئیراهیم ددهات تا کوره زور خوشه ویسته که یه سر بریت و بهه لنگرتنی چه فوکه ش ته سلیم بوونه به خودا و له راستیشدا سر برینی نه و خوشه ویسته له رابه دهریه بۆ کوره که یه که خودا له هیچ وه لیبیه کی خوی قه بول ناکات.

عارفه کان پیتان وایه که غیره تی ئیلاهی ریگه نادات به وه لیه کان دل به غهیری نه و بدهن، ههروه ها نه و غیره ته ئیلاهییه هه مان نه و دروستکردن و ریگکردنی بهنده کانه له لایه خدواوه که بۆسه موسا داهات - علیه السلام - و خودا ناری لیتاوه دروستکردن و به موسای فهرموو : واصطفنك لنفس - طه ۴۱.

د. خرمشاهی پیتی وایه که (غیرت) له بهیته دا هه مان نه و غیره تی ئیلاهییه که عارفه کان به ترسه وه لیتی دهروانن و خودا هه موو نه و شتانه له عارفه کان ده سه نیتته وه که دلایان به لای جگه له ودا راده کیشی نه م غیره ته ته نیا عارفه کان ده گرتته وه یا خود راستتر نه وانه ی که ده چنه نیو دهریای بی نامان و بی که ناری عه شقی ئیلاهییه وه.

به م پیتیه بیت لیره دا خواجه دان به وده دا دهنیت که کوره که یه خوی زور زور خوش ویستوه نه مهش بووه ته مایه ی جولاندنی غیره تی هه ق، بۆیه لیسه ندۆته وه و دیسانه وه خستویه تیه وه نیو په ریشانی.

۲- طوطی ای را به خیال شکری دل خوش بود

ناگهش سیل فنا نقش امل باطل کرد

توتیه که به خه یالی شه کریکه وه دل خوش بوو، به لام له پر لافاوی نه مان و وینه ی ئاره زوی سرینه وه و له ناوی برد.

ناگهش: له پر، ناگه هان سیل: لافا و فنا: نه مان، فه ناو له ناو چوون باطل کرد: سرینه وه، له ناوی برد

خواجه خوی به توتیه که عاشقی شیرین و شه کر ددهاته قه له م که به خه یالی شه کرو خوشه ویستیک دل خوش بووه به ته مای بووه، به لام له پر لافاوی مه رگ و له ناو چوون نه و خوشه ویستیه له ناو برده و خه یال و ئاواته خه یاله که یه نه میشی باتل کردوه و سربویه تیه وه.

۳- قرّة العین من آن میوه دل یادش باد

که خود آسان بشدو کارمرا مشکل کرد

نوری چاوی من نه م میوه ی دل یادی به خیر که خوی به ناسانی رۆشت و منی دوو چاری کیشه و ناره هه تی کرد.

قرّة العین: نوری چاوان، نوری چاو یادش یاد: یادی به خیر آسان بشد: به ناسانی رۆشت مشکل کرد: ناره هه تی کرد کارمرا مشکل کرد: منی دوو چاری ناره هه تی و گرفتاری کرد لیره دا خواجه زور به ئاشکراو راشکاوی باس له مه رگی کوره که یه - نوری چاوانی - ده کات و هه رنه م به یته شه که به لگه ی روون و ئاشکرای نه و یه که نه م غه زله له په رسه و لاوانانده ی نه ودا گوتراوه.

خواجه ده لئی: نوری چاوانم که میوه ی دل و خوشه ویستم بوو یادی به خیر بیت خوی زور به ناسانی رۆشت و کۆچی دواپی کرد، به لام منی گرفتار کردو له پاش نه و ئارامی لی هه لنگرتوم په ریشانم.

۴- ساربان بارمن افتاد خدا را مددی

که امید کرمم همزه این محمل کرد

و شتره وان باره که یه من که وت بۆ خاتری خویارمه تیه که، چونکه ئومیدی که رمم بوو که منی به گه له نه م کاروانه داوه.

ساربان: و شتره وان بار: بار همزه: هاوری، هاوکاران محمل: که ژاوه، لیره مه به ست له ته وای کاروانه که یه.

لیره دا خواجه ده چیتته وه نیو په ناگه ی عه شقه وه و هیوای هه میشه ی خوی به عه شق (رزگار بوون له ناره هه تی) دوو باره ده کاته وه له کاروانی گه وری عه شق و جله و به ده سستی ریگه ی عه شق داوا ده کات که له م کۆسته دا هاوکاری بکات و یارمه تی دهری بیت، لیره دا خواجه کاروانی گه وری عه شقی به و شتره وان و کۆسته که یه خوشی به که وتنی بار داوه ته قه له م و داوا له و شتره وان ده کات که له م کاروان و ریبه دا به هانایه وه بیت و خه می کۆسته که یه له سه رشان سوک بکات، چونکه خواجه به م ئومیدی که ره مه ی عه شقه وه له دهرگای عه شقی داوه له گه ل نه م کاروانه دا بووه ته هاوری، نه مه ش یه کیکه له ره خنانه ی که له عه شقی خواجه ده گبریت و ده گوترتیت خواجه به هیوای عه شقی که یه به رزه وه ندی خوازانه وه پیتی ناوه ته نیو دهریای بی ناسانی عه شقه وه - سروش -.

۵- روی خاکی و نم چشم مرا خوارمدار

چرخ فیروزه طربخانه ازین کهگل کرد

رووی خاکی و ته ربی چاوی من به که م مه گره چه رخی (فه له کی) پیروزیی خانووی زه ماوه ندگای خوی له م کاوگله دروست کردوه

رووی خاکی: رووی خاکی — خۆلی نَم چشم: تهری چاو، فرمیسکی چاو خوارمدار: به کهم مهزانه، به سوکی مهگره طرخانه: شوینی خوش و شادی — زه ماوه ندگا کهگل، قوریک که کای تیده کریت و له دیوار دروستکردن و سواغداندا به کار دیت. بهیته که چند مهسه له یه کی گه وهه ری و روزاندوه، یه که میان مرۆف و عشقی حه قیقی مرۆف مایه رازاندنه وهی زه ماوه نگی چهرخ و مهله کوتسه، دووه میان: دژایه تی همیشه یی نه شعهرییه کانه و جه بریانه ی بۆ فهله که به نهویتی نادۆست دهیداته قه له م. خواجه لهم بهیته دا روی وشکی خۆی که له خاک دهچیت به فرمیسکی چاوی تهر ده بیست (که نه م وینه هیش واتای خه مباری و گریانی زره له داخی مهرگی کورکه ییدا) و ده بیته نهو قوره پر له کایه ی خانووی بی دروست ده کریت یا خود سواغ ده دریت، به لām له نار هه تیه دا فهله که به م قوره کاداره تیا ترۆخانه ی شادی خۆی دروست ده کات و دژایه تی نه م ده کات. نه م لیکدانه وهیه له ناستی تیگه یشتنی مرۆفه میژوو یه کاندایه و بهیته که ههر له مهرگی کورکه ی خواجه ده دوی، به لām لیکدانه وهی یه کهم عشقی مرۆف مایه ی جوابی چهرخ و مهله کوتسه لیکدانه وهیه که له ده ره وهی میژوو دایه و له روانگه یه کی عیرفانی عاشقانه وه له بیه که ده روانی.

۶- آه و فریاد که از چشم حسود مه چرخ

درلحد ماه کمان ابروی من منزل کرد

ناهو فریاد که له چای حه سودی مانگی فهله که وه مانگی نه برۆکه وانی من له گۆری که ده مه نزل. لحد: گۆر منزل کرد: مه نزل کرد

مانگی نه برۆکه وانی خواجه لهم بهیته دا کورکه یه تی و پیی وایه هینده جوان بسوه گره وی له مانگی ناسمان بر دووه ته وه له جوانیدا و نه ویش له حه سودیدا چاوی لیکردوه و خستویه تیه گۆره وه، خواجه ناهو هاوار ده کات و دان به م راستیه دا داده نی که مانگی جوانی من به چاوی مانگی ناسمان مردووه و چو وه ته گۆره وه.

۷- نزدی شاه رخ و فوت شد امکان حافظ

چه کنم بازی ایام مرا غافل کرد

سودت له فرسه ت وهر نه گرت و نیستاش چی بکه م تواناییه حافظ یاری رۆژگار فینلی لی کردم/ فریوی دام.

نزدی: نه تکرر شاه رخ: زارا وه یه کی شه تره نه وه واده بی که نه سپیک کشی له شاو عه سه کرینک به یه که وه ده کات و له کاتی لادانی مه لیکدا عه سه که ره که وه ده خوریت به گشتی نه م زارا وه یه بۆ سود وهر گرتن له بواری فرسه تی رۆژانه یه.

فوت شد: به سه ر چوو امکان: توانا غافل کرد: فریوی دام، بی ناگای کردم له م بهیته دا خواجه سه رکۆنه و لۆمه ی خۆی ده کات - وه ک بلیی توانی بیی کاریک بۆ کوره که ی بکات، به لām نه یکر دیت - که له کاتی فرسه تی چاریکت هه بوو، به لām نه تکر دو نیستاش نیدی به سه ر چوو، نه و کاره چییه؟ له حافظدا نه هاتوه، به لām راقه کاران هه ریبه که یان شتیکیان گوتوه بۆ نمونه (د. غنی) په یدا کردنی ده رمان و چاره سه ری نه خۆشی و نه چوونه لای دکتۆر. سودی به نهینانی و نه وه خستنه وه پیش مه رگ دهیداته قه له م واده رده که ویت سودی له مانای ته وای (شاه رخ) تی نه گه شتیبت و به نیوی کچانه داویه تیه قه له م. له میسراعی دووه مدا خواجه نه م بی ناگایی و که مته ر خه مییه ی بۆریای و فرو فینلی رۆژگار ده گیریته وه و ده لی چی بکه م یاری و فرو فینل رۆژگار غافلگیری کردم.

غەزەلی سەد و سی و یە کە م :

بەحرى موجتەسى ھەشتى مەخبونى ئەسلەمى مۇسبەغ
(مفاعىلن فعلا تىن مفاعىلن فع لان)

۱- چۇباد عزم سىركوى يارخواھم كرد

نفس بە بوى خوشش مۇشكبار خواھم كرد

و ەك با نىيازى سەركۆلانى يارم ھەيەو نەفەس بەبۆنى خۆشى ئەو مسكىن دەكەم.
چو: و ەك عزم: نىياز، ويست خواھم كرد: ئەم رىژەيە بۆ داھاتوو بەكاردىت، بەلام
لەكوردىدا رىژەي داھاتوو نىيەو ھەر رانەبردوو بەكاردەھىتەت.

دەكرى و ەك با لەتپەرى و خىرايىدا بىت ياخود لەچۆنەتى گەراندە بىت بە كۆلانى ھەرىي
مى ياردا، خواجە نىياز وايە و ەك باخىرت بىر وات ھەردەمى بارەو ھەولەبۆنى خۆشى ئەو ھەناسەي
مىسكىن و بۆغۆش بكات، غەزەلەكە بەگشتى فەزايەكى عىرفانىيە ھەيەو تىايدا لەھەستى
ئەو رىبۆبارى دەدووت كە جوانىەكانى نىو دۇنياي عەشقى ھەقىقى دەرك كرددوو ھەيەوي بچىتە
نىوئەو دۇنيا رەنگالەيىەو ھە.

۲- ھەر آبروى كە اندوختەم زدانىش و دىن نثار خاك رە آن نكار خواھم كرد

ھەرئابرو نايانگىك كە لە زانست و دىن بەدەستم ھىناو ھەيكەمە قوربانى خاكى رىگەي
ئەو نىگارە (يار) ھە.

اندوختەم: بەدەستم ھىنا، كۆم كرددەو ھە: زانست نثار: قوربانى

لېرەدا ئىدى خواجە نامادەيە ھەموو ئەو سەرودە مەعنىەويانەي كەلەئەنجامى دىن و
زانستەو بەدەستى ھىناون بىخاتە ژىرپىي يارو خۆشەويستى ھەقىقىيەو ھە بىكاتە قوربانى
خاكى رىگەي، چونكە ئەو زۆرچاك لەعەشق تىگەيشتەو دۇنيايە لەو ھەيەو كەھەموو
ئابروكەسايەتە دىنى و زانستەيە كەي لەچاو عەشقىدا پوشتىكى بابردەلەيەو تەنبا عەشقى
مەعشوقە كە بەھانايەو ھەيەو دىت و بەفراي دەكەوتت، ھەربۆيە جىگەي خۆيەتى بىرئىتە قوربانى
خۆلى سەرەرتى ياران خۇدى حافظ لە غەزەلەكدا دانى بەم راستىەدا ناو ھە دەلى:

عشق تەرسد بەفرايد و ر خود بسان حافظ

قرآن ز بر بخوانى درچارده روايت

{د. ھروى ج ۱ ل ۴۲۴ بەيتى ۱۱}

۳- بەھرزە بى مى و مەعشوق عمر مى گذرد

بطلتم بس از امروز كار خواھم كرد

تەمەن بى مەي و مەعشوق بى ھودە تىدەپەرىت ئىدى تەمەلى و تەزەلى بەسەو لەئەمرۆو ھە
كاردەكەم.

بەھرزە: باتل، بى ھودە بطلتك تەو ھەزەلى و تەمەلى بس: بەسە

خواجە تەمەن بەبى مەي و مەعشوق بەشتىكى بى ھودە دەداتە قەلەم و پىتى وايە كە
تەمەنى تانىستا كەبى مەي و مەعشوق تىپەريو ھەيەو ھودەيىە، بۆيە ئىدى لەوتەو ھەزەلى و
تەمەلىيە بىدار دەبىتتەو ھە رادەپەرى و دەلى: ئىدى تەمەلى و تەو ھەزەلى بەسەو لەئەمرۆو كار
دەكەم؛ واتە لەمرۆو كاردەكەم بۆ مانا بىدان بەژيان كەئەويش بەچونە نىو دۇنياي مەي و
مەعشوقە فەراھەم دەبىت كاركردىن خا چونە نىو دۇنياي عەشقە.

واتاى قولى بەيتەكە لەوپەيەندىەدا دەردەكەويت كە شاعىر لەنپوان عەشق و ژياندا
دايدەئىت و ژيانى بى مەعشوقە مەي بەبى ھودە دەزانىت، لەراستىدا، نەبوونى عەشقى
ھەقىقى ھەموو مانا جوانە قول و راستەكانى ژيان دەدزىت و ژيانى مرۆ بەبى عەشق لە بى
ھودەيى زياتر ھىچى دىكە نىيە، ھاتنەكايەي فەلسەفەي پوچگەرايى و ھاشىئەكانى لەدۇنياي
مۆدېرندا جگە لە و نكردىن عەشق و مەي و مەعشوقەي ئەزەلى ھىچى دىكە نەبوو.

۴- صبا كجاست كە اين جان خون گرفته چو گل

فداي نكەت گيسوى يار خواھم كرد

سەبا لەكوتىيە كە ئەم گىيانە سەرلەكوتىي گۆر لەرزىوو و ەك گۆل فىداي بۆنى پرچى يار دەكەم
خون گرفته: سەرلەكوتىي گۆر لەرزىوو، كەسى كەوادەي مردنى نزيك بىت، ياخود فتواي
كوشتنى دەكرابىت، ئەجەل گەيشتوو.

و ەك لە بەيتى پىشوو تردا گوتمان ئەم بەيتانە ھەستى رىبۆبارىكى سەرەتاي رىگەي عەشقەو
كە لەدواداوي تەمەنىكى پر پوچى و بىھودەيدا ھەست بەگەورەي عەشق دەكات و دەيەوي
لەماو ھەيەكى كورتدا ھەرچى دارو نەدارىەتى بىكاتە قوربانى عەشق - ئەم دواداويە تەمەنە
مەرج نىيە خۇدى شاعىر بىت و ئەم بەيتە بەلگە بى لەسەر پىرى ئەو، بەلكو وىنەي ھەستى
كەسىكى نىو خەيالى شاعىرە.

لېرەدا ئەو رىبۆبارە سەربارى دەوتت، چونكە نىيازى وايە گىيانى سەرلەكوتىي گۆر لەرزىوو
كەنەفتى خۆي و ەك گۆل لەبەر پىي بۆنى خۆشى پرچى ياردا بىرئىت و بىكاتە قوربانى، دەيەوي
سەبا پەر رزىوو بۆنى گىيان بەدىارى بختە بەرپىي يارو فىداي خۆشى سىحرى پرچى بكات كە

هه‌یرانی کردوو. بینگومان هه‌رده‌بێ له‌پرچی په‌رده‌ی سه‌ر جوانیه‌کانی روخساری جه‌مال هه‌ربۆنی هه‌یران که‌ر بێت و ریگه‌ به‌ عاشقان نه‌دات به‌جیلوه‌ی جه‌مالی حه‌ق بگه‌ن، به‌هه‌رحال خواجه‌ گیانه‌شی ده‌کاته‌ فیدای بۆی پرچی سه‌رروخساری یار.

۵- چوشم صبحدم شد زمه‌راوروشن

که‌عمر دسرراین کاروبار خواهم کرد

له‌ عه‌شقی شه‌وه‌ وه‌ک مۆمی کاتی سپی‌ده‌ بۆم روون بوویه‌وه‌ که‌ ته‌مه‌ن له‌سه‌ر شه‌م کاروباره‌ داده‌نیم.

صبحدم: کاتی سپی‌ده

خواجه‌ که‌عه‌شقی خۆی بۆیار ده‌بینی و ده‌زانی چه‌نده‌ عاشقه‌ ئیدی به‌ته‌واوی لای روون ده‌بێته‌وه‌ که‌توانای ده‌ستبه‌رداری نییه‌ له‌م عه‌شقه‌و ته‌مه‌نی له‌پیناودا داده‌نێت بۆ شه‌م که‌ناعه‌ته‌ش شه‌م وینه‌په‌ی دروستکردوو.

که‌ مۆمی سپی‌ده‌یه‌وه‌ ده‌کری خۆدی هه‌تاوبیت، خواجه‌ ده‌لی وه‌ک هه‌تاو یاوه‌ک مۆمی به‌یانی که‌روناکه‌و ئاشکرایه‌ ناوا عه‌شقی یاره‌وه‌ دلنیا‌بووم و لیم روونه‌ که‌ ته‌مه‌نم له‌پیناوه‌ شه‌م عه‌شقه‌ی یاردا داده‌نێنم و ته‌واو ده‌که‌م. ده‌کری ته‌مه‌ن دانان جگه‌ له‌واتای به‌رده‌وامی له‌عه‌شقه‌دا واتای ترسناکی عه‌شقیش بگه‌یه‌نیت؛ واته‌ هێنده‌ عاشق ده‌م که‌ شه‌م عه‌شقه‌ بۆم ده‌بێته‌ مایه‌ی ده‌ردی سه‌رو ته‌مه‌نی ژینمی له‌سه‌ر داده‌نێنم و له‌پیناویدا ده‌رم.

۶- به‌یاد چشم توخودرا خراب خواهم ساخت

بنای عهد قدیم استوار خواهم کرد

به‌یادی چاوانی تۆوه‌ خۆم مه‌ست ده‌که‌م و پایه‌ی په‌یمانی کۆن تۆکه‌تر ده‌که‌م. خودرا خراب خواهم ساخت: خۆم مه‌ست ده‌که‌م استوار: تۆکه‌م، قایم (په‌یمانی کۆن) که‌ له‌ به‌یته‌که‌دا هاتوو هه‌توو رازی نیبو به‌یته‌که‌یه‌وه‌ راقه‌کاران هه‌چ ناماژیه‌کیان پێ نه‌داوه‌، ته‌نه‌ته‌ د. خرمشاهی که‌ شه‌رحی غه‌زه‌له‌ گران و رازداره‌کانی خواجه‌ی کردوو شه‌م غه‌زه‌له‌ی هه‌رنه‌هێناوه‌.

(په‌یمانی کۆن) هه‌مان شه‌وپه‌یمانه‌یه‌ که‌ مرۆڤ له‌روژی شه‌زه‌لا یارۆژی شه‌له‌سه‌ستا به‌خودایان داوه‌، شه‌و روژه‌ی که‌ مرۆڤدانی به‌خودایه‌تی شه‌وداناو په‌یمانیان بۆ به‌ندایه‌تی شه‌وپه‌ست، وه‌ک له‌ئایه‌تی (۱۷۲) ی سوره‌تی (اعراف) دا خودا ده‌فرموی: (وَإِذْ أَخَذَ رَبُّكَ مِنْ بَنِي آدَمَ مِنْ ظُهُورِهِمْ ذُرِّيَّتَهُمْ وَأَشْهَدَهُمْ عَلَىٰ أَنفُسِهِمْ أَلَسْتُ بِرَبِّكُمْ قَالُوا بَلَىٰ شَهِدْنَا أَنْ تَقُولُوا يَوْمَ الْقِيَامَةِ إِنَّا كُنَّا عَنْ هَذَا غَافِلِينَ).

خواجه‌ لێره‌دا ده‌لێت به‌یادی تۆو چاوانی شه‌ودی تۆوه‌ شه‌ی مه‌عشوقی شه‌زه‌لی و جه‌مالی حه‌ق خۆم مه‌ست و مه‌ده‌هۆش ده‌که‌م و دیمه‌ نیوانی پله‌کانی عه‌شقی تۆوه‌و به‌مه‌ش پله‌و بونیادی شه‌وپه‌یمانه‌ی شه‌زه‌ل که‌ تۆیه‌خوداوه‌ مه‌عشوق ده‌زایم تۆکه‌م و مه‌حه‌که‌م تر ده‌که‌م.

۷- نفاق و زرق نبخشد صفای دل حافظ

طریق رندی و عشق اختیار خواهم کرد

دوو‌روویی و ریاکاری سه‌فاو خۆشه‌ختی به‌دل نابه‌خشیت حافظ ریگه‌ی رهندی و عه‌شق هه‌له‌بژیرم.

زرق: ریاکاری، دوو‌روویی بنخشد: نابه‌خشیت اختیار فواهم کرد: هه‌له‌بژیرم وه‌ک هه‌میشه‌ خواجه‌ له‌ دوو‌روویی و ریاکاری سۆفیه‌ درۆزنه‌کان بێزارده‌بیت و پیی وایه‌ شه‌م دوو‌روویی سه‌فاو خۆشه‌ختی به‌دلی مرۆڤ نابه‌خشیت، به‌لکه‌ عه‌شق و ریگه‌ی رهندی سه‌فاو خۆشی شه‌داته‌ دلی مرۆڤ، هه‌ربۆیه‌ به‌خۆی ده‌لی ریگه‌ی رهندی و عه‌شق هه‌له‌بژیرم.

غەزەلی سەد و سی و دووهم :

بەحرى رەمەلى هەشتى مەخبونى ئەسلەمى مەسبەغ
 (فاعلاتن فعلاتن فع لان)

۱- دەست در حلقەى آن زلف دوتا نتوان کرد

تکیە برعەد تو و باد صبا نتوان کرد

ناتوانی دەست بگریته ئەلقەى ئەو زولقە دووتاوەو ناتوانی پشت بە پەیمانی تۆو سەبا بەستریت.

دوتا: دوتا، دوپەلکە، لول تکیە: پشت بەستن، اعتما کردن
 نتوان کرد: ناتوانی بگریت

بێگومان ئەم بەکارهێنانە لە کوردیدا بێهەو لە فارسیشدا بە پیتی رسته کان واتاکەى دەگۆریت
 خواجە لە نارهەتەى دەست خستنه پرچی لولى دوتایی یارەو دەدویت و کە ئەم نەتوانینە
 بەگشتی بوارنەرەخسانە بۆ بەیەک گەیشتنی؛ واتە نارهەتەى بەیەکگەیشتنی لەگەڵ یاردا
 یاریش ئەویارە عەیارو فیتنە ئەنگیزەیه کە وینەى سەبایەو ناتوانی پشت بە وەعدو پەیمانی
 هیچکامیان بەستری.

۲- آنچه سعی است من اندر طلبت بنمایم

این قدر هست که تغییر قضا نتوان کرد

ئەوێ هەولە من لەپیناوە بەدەستەپینانندا دەیکەم، بەلام ئەمەندە هەیکە ناتوانی فەزاو
 قەدەر بگۆردری.

آنچه: ئەوێ کە سعی: هەول، کۆشش اندر: لەپیناوە بنمایم: دەپنەمەرۆو، دەیدەم
 این قدرهست: ئەمەندە هەیکە، ئەم راستییە هەیکە

لێرەدا رۆبەرۆوی بەکێکی دیکە لەبەیتە جەبریەکانی حافظ دەبینەو کە هەمان بیروچوون و
 جیهانبینی بەیت و غەزەلەکای پێشووەو جیهانبینی ئەشعەریەکەى سونى مەزەهەو پیتی وایە کە
 — رفعت الاقلام وجفت الصحف — تەواو بووەو چارەنووسەکان نووسراونەتەو — پێش شەرەحکردن
 بەیتە کە — دەمەوێ ئەوراستیە بجمە روو کە ئەم دونیابینییه زۆر دورە لەدونیا بینی عێرفانییهو
 خواجە لەم جوړە بەیتانەدا لەعیرفان و قەناعەتە عێرفانییه کان دیتە دەروە، چونکە عارفەکان
 بروایان وایە کەخودا لەبەرختاری بەندە چاکەکانی یا وەلییهکانی خوێ قەزاو قەدەر دەگۆریت،

هەرۆهە لەبیریشدا ئەم گۆرانە بوونی هەیکە واتە دەکری قەزاو قەدەر گۆرانى بەسەردا بیّت (بروانە
 حدیث بندگی دلبرگی — سروش — ل ۱۸۲ — ۱۳۷۵ تهران صراط لەسەرچاوە عێرفانییهکاندا ئەم
 فەرموودە قودسیه، دوپارە دەگریتهو کە خوا دەفرمویت (باعتبدي کن لی کما اريد اکن لک
 کما ترید) کەخودا بۆی بفرمویت بەوشپۆیه دەبیّت کە تۆ دەتەوێ ئیدی ئەمە واتای گۆرانى
 قەزاو قەدەرە بەویستی وەلییهکان، بەلام حافظ لێرەدا پێچەوانەى ئەم بنەمایە عێرفانییه رەفتار
 دەکات و دەلی: لەپیناوە بەدەستەپینانی تۆو گەیشتن بەتۆدا هەرچی هەول و کۆششە داومە، بەلام
 ئیدی نازام ئەوێ نەگۆرە و هەیکە ئەمەیکە کە ناتوانی قەزا و قەدەر بگۆردریت واتە من هەولێ
 خۆمداوە، بەلام ناتوانی هەرچی نووسراوەو لەچارەماندا نەخشینراوە گۆرانى بەسەردا بەپین.

لێرەدا هەر ئەوێ دەتوانین بلین کە حافظ خوێ نەویستتووە لەم بنەما ئەشعەرییه
 دەریچیت، چونکە ئەم (زیار) هە بنەمایە لەگەڵ چەرمەسەری و کەوتنی و هەستانەو کانی
 ژياندا یەکدەگریتهو تەو کە بنەمای باوەرکردن بە گۆرانى قەزاو چارەنووس.

۳- دامن دوست به صد خون دل افتاد به دست

به فسوسى که کند خصم رها نتوان کرد

بەسد دەردی سەری و زەجمەت دامەنى دۆستم کەوتە دەست بەلۆمەو سەرزەنشتی دۆزمن
 ناتوانی بەریدریت و بەرەلا کریت.

به صد خون دل: بەسد دەردی سەری و زەجمەت افتاد دست: کەوتە دەست

فسوس: لۆمەو سەرزەنشت، گالته پیکردن خصم: رەقیب، دۆزمن

رها نتوان کرد: ناتوانی بەرەلا کریت، ناتوانی بەریدریت، وازی لی بهیتریت.

بەدەست هینانی داوینی دۆست، واتە بەیەکگەیشتن و وەسلی یار و گەیشتن بەناستانەى
 مەحبوب. خواجە ئەم بەدەستەپینانە بەکاریکى زۆرگران دەداتە قەلەم و دەلی بەسد دەردی
 سەری و نارهەتەى بەدەستم هیناوە، هەربۆیه هیندە گرانەهایە ناکری لەبەرختاری سەرزەنشت
 و لۆمەى دۆزمن و رەقیب دەستی لی هەلگرم و وازی لی بهینم؛ واتە ئەسلی دولبەر هیندە
 بەهادارو گرانەهایە کە ناکری لەبەر لۆمەى لۆمە کەر وازی لی بهیتریت.

۴- عارضش را به مثل ما فلک نتوان گفت

نسبت یار به هربى بى سروبا نتوان کرد

ناتوانی بگوتری روخساری وەک مانگی فەلەکە، چونکە ناتوانی یار بە هەربى
 بەهایەک بچوینریت.

عارضى: روخسار نسبت: چواندن

بی سرویا: بی بهها، بی نەرزیش، سیفەتی مرۆفی بی قییمەت و سوکە خواجە مانگ لە بەرامبەر روخساری جوانی یاردا بەکەسیکی سوکی بی بهها دەداتە قەلەم و ئەسلەن پیتی وایە کەنابی ئییمە لەنیوان روخساری یارو مانگدا لیکچواندن بکەین، چونکە مانگ بی بههایە لەچاویارداو ماقول ئییمە یار بە هەر بی یه‌هایەک بچوینین.
(بی سرویا) جگە لە واتای زاراوایی واتای زمانیشی واتە (بی سەور قاچ) لەم رەوشەو هەر دەبیته سیفەتی مانگ چونکە مانگ خەرە وەک مرۆف سەروقاچی نییە.

۵- سرو بالای من آنگه که درآید به سماع

چه محل جامه‌ی جان را قبا نتوان کرد

ئەوکاتە یاری بەژن ریکی من دەست بکات بەرەقس و سەماع چ بەهایە هیه گەر گیان نەتوانی یەخە دادریت.
سرو: سەرو، یار
بالا: بەژن ریک
آنگە: ئەوکاتە
درااید: دەست بکات، بکەوێتە.

سما: سەماع - حال و سەمای درەویشانە، حالگرتن

(سەماع) کەزاراواییکی سۆفیگەرانیە لەرووی زمانەوانیەو (لغا) بەواتای (بیستن) گوینگرتن دەنگی خۆش، دەنگی مۆستی دیت، لەزاراوی سۆفیگەری و عیرفانیشتا سەماعی سۆفی و دەوریشان (حالی دەرویشانە کوردستانی خۆمان) کە بریتیە لە خۆیندەوێ شیعەر بەناوازو مۆسیقاو هەرەها جولەو سەماکردن (حالگرتن) بەمەبەستی حال و وەجدی سۆفیانە لە سماع عرفان و سودی سەماعی تەواو لەسەر چوار رەگەزی بنەرەتی هیه وەستاو کە بریتین لە (۱- شیعەر ۲- ئاواز ۳- مۆسیقا دەف، نای، تەپل ۴= جولە (سەماو هەلیەرکی).

لەمیژووی سۆفیگەری ئیسلامیدا لەسەدی سییەمەو سەماع لەنیو سۆفیەکاندا باو بوو و کەسانی وەک (ذوالنون مصری و جونەیدی بەغدادی) باوەریان پیتی هەبوو.
لەسەماعدا زیادەرزویی زۆرکراو، بۆیە رای عارف و سۆفیەکانی جیهانی ئیسلام سەبارەت بەسەماع جیاوازو دەبنە سێ گروپ.

گروپی یەکەم: زۆر داکۆکی لەسەماع دەکەن و تا فەرزیزیکی دەکەنەو پێیان وایە کە سەماع سۆفی و عارفان پێویستەو تەنانەت کەسیکی وەک (شەمس تەبریژی) بە واجب (قرّة العین) ی دەزانن و پیتی وایە جیلووەو تەجەلی خودا لە سەماعدا زیاترە. دەکری ئەم گروپە بە ئەو پەرگەرەکان - افراطی - بناسرین کە تادواین ناست سەماع بەپێویست و تەنانەت

پەرۆزیش دەزانن و بەهیچ شیوێ گومان لە ناجایزی ناکەن، شەمس تەبریژی و مەولانا جلال الدین رۆمی و فخرالدین عسوی و اوحددین کرمانی لەناوکارەکانی ئەم گروپەن، هەرەها تەریقەتی قادری کوردستانی خۆشان تاراواییکی زۆر هاواران لەگەڵ ئەم گروپەدا.

گروپی دووهم گروپی میانەرەکانە ئەم گروپەش دیسانەو سەماع بەچاک دەدەنە قەلەم، بەلام وەک گروپی یەکەم زیدەرزویی و ئەوپەرگیزی تێداناکەن و ناگەینە ناستی فەرزو تاراواییکی بەتۆشوی دەردەران و بێچارەکانی رینگە تەریقەتی دەزانن و بۆقوناغیکی عارف بەپێویستی دادەنن گوس سەبارەت بەسما: گوتیەتی: سەماع تۆشوی بی چارانە، ئەوکەسە بەم رادەگەشت - وەسل - پێویستی پیتی نامینی.

گەرەکانی وەک شەهاب الدین سەروودی، غەزالی، هجویری، گوس، جونەیدی بەغدادی لەسەر ئەم بیرورایەن.

گروپی سییەم / بەتەواوی سەماع رەتەدەکەنەو بەخرایی دەزانن، سەردەستە ئەم گروپە عارفی گەرە محی الدین عربی (ابی عربی) یە کە ئەسلەن سەماع بەشتیکی هەرزه دەداتە قەلەم ئەم دوو جۆرە سەماعی جیاکردووە:

۱- سەماعی رەها کە سەماعی ئیلاهی و روحانییەو مرۆف لە بێدەنگیدا دەبیت و چیژ لە تونس دەبات.

۲- سەماعی ل پابەند - مقیدیا سنووردار: ئەوسەماعیە کە تیایدا چیژ لە مۆسیقا دەبردیت و کاریگەری لەسەر نەفس هیه نەوێک روح و هۆکاریکە بۆ دورکەوتنەوێ مرۆف لە حق. ۲۰۹ س

ناوادرترین سۆفی - لە کوردستاندا تەریقەتی بەربوی هیه - کە سەماع رەت بکاتەو بەهەم الدین نەقشبنەو تەریقەتی (نەقش) یش سەماعی تێدانییە، هەرچۆن بێت سەماع نە بەیە کجاری رەتکراو و نەبەتەوایش قبولکراو، بەلام حافظ بەزۆری بەپۆزەتیش لە سەماع - کە بەرەقسیش ناوی دەبات (دەروانیت و زیاتر لە گروپی دووهمدا دەگەرسیتەو - هەرچەندە دەکری هەندی جار تانە لە سەماعی درۆزانە بەدات.

بۆزانیاری زیاتر بروانە سید محمد علی مدرس (طباطبائی) سماع، عرفان و مولوی چاپ اول، ۱۳۷۸، تهران انتشارات / یزدان

محل: بەهار ئیعتبار، رەرش

جامە قباکردم: یەخە داوین، یەخە داوین نەریتیکی کۆمەلایەتی / سۆفیگەرییەو لەودوو حالەتەدا ئەنجام دەدریت.

یه که میان له کاتی بیستنی ههوائیکی دلته زیندا یاخود روداوێکی دلته زیندا، دووه میان تهواو پیچهوانه یه و له کاتی خوشی و شادی له راده به دردا یه و سۆفیه کان له کاتی حالدا ئه نجامی ده ده، یه خه دادرینی یه که میان له کۆمه لگه ی کوریدا تایبه ته به ژنان و پرسه وه هه رچه نده ده کری پیاویش یه خه ی دادریت.

به لām ئه و یه خه دادرینه ی له به یته دا هاتوه له جۆری دووه مه و له خوشی و شهوق و شوری عیشقدا یه، یه خه دادرینی گیانیش درکه یه له گیاندا کردن.

ده بی یاری به ژن ریکی بالا بهرز کێ بیته که کاتی هه لده ستی بۆ رهقس و سه ماع شایانی ئه وه بیته یه خه ی گیانی بۆ دادریت و گیانی بۆ بکریتته قوربانی، بینگومان یاری عیرفانییه که شایانی ئه م قوربانیه یه، به م پییه بیته ده ستکردنه سه ماعی یاری عیرفانی جیلوه کردینه تی له کۆری زیکردا و گه یشتنه به قوناغی شهود واته خواجه ده لێ گه ریار جیلوه بکات و له کۆری سه ماعدا ده رکه ویت ئیمه بگه ینه قوناغی شهود جیگه ی خۆیه تی له خوشیدا یه خه ی گیانان دادرین و بیکه ینه قوربانی، یانه و گیانه چ به هایه کی هه یه که نه توانی له خوشیدا یه خه ی دادریت و خۆی بکاته قوربانی ده رکه و تنی یار.

۶- نظر پاک تواند رخ جانان دیدن

که در آینه نظر جز به صفا نتوان کرد

چاوی پاک ده توانی رووی یار ببینی، چونکه له ئاوینه دا جگه به پاکی ناتوانی هیچ ببینیت. جز: جگه.

خواجه بۆ دیتنی رووی یار — که ئه م رووه دیداری ئیلاهی یایه ی بردن به نهیننی و رازه کانه — مه رجه ی پاکی ده هیئتته وه ده لێ یار ته نیا دلپاکان و عارفان ئه وانیه دیده یان به نوری ئه ورونه ده توان به دیداری ئیلاهی بگه ن یاخود په ی به رازو نهینیه کان ببه ن، چونکه مه رجه ببین له ئاوینه دا پاکیه؛ واته گه ر ئاوینه غوبارو تۆزی له سه ر بنیشی ناتوانی تیا پیدا ببینیت، هه روه هاش دلکان، دیده کان گه رپاک نه بن، ناتوان به دیداری یاری حه ق بگه ن.

۷- مشکل عشق نهدر حوصله ی دانش ماست

حل این نکته بدین فکر خطا ناتوان کرد

مه سه لی عشق له تاقه تی زانستی ئیمه دا نییه ناتوانی چاره سه ری ئه م خاله به م به ره هه لوه بکریت.

مشکل عشق: مه سه لی عشق حوصله: تاقهت، توانان ماست: ئیمه دایه

مشکل و مه سه لی عشق، رازو نهینیه کانیه عشقی ئیلاهییه و دانش و زانستی ئیمه ش عیلم و فه لسه فه ی مرۆبیه و لیته دا حافظ جه خت له په یوه ندی نیوان عشق و عه قل ده کاته وه و پی له سه ر ئه و خاله داده گریت که عه قل و زانست توانای ده رکردنی مه سه لی عشق و عیرفانی نییه و به م شیوه بیرکردنه وه هه لیه ناکریت چاره ی مه سه لی عشق بکریت، ئه و ده لێ: مه سه لی عشق له ده ره وه ی توانای زانستی ئیمه ی مرۆفه وه یه و به ره ی پر له هه لیه مرۆف ناتوانی مه سه له و نهینیه کانیه عشق و عیرفان بکاته وه، ئه م به یته جه ختکردنه وه یه کی دیکه یه له وه ی که عیرفان و عشقی ئیلاهی به عه قل و زانسته دونیا یه کانیه وه ک فیه و فه لسه فه و.. هتد ته فسیر ده کریت و ئه م زانستانه له توانایاندا نییه ئه رازانه ناشکرا بکه ن.

۸- غیرتم کشت که محبوب جهانی لیکن

روزو شب عربده باخلق خدا نتوانی کرد

غیرهت کوشتمی که خوشه و یستی جیهانی، به لām ناتوانی رۆژوو شه و ده مه قاله ی شه ر له گه ل هه مه و خه لکدا بکه م.

غیرت: حه سودی و غیره، به لām ئه م سیفه ته بوعاشقان سیفه تیکی چاکه و په سه نده (غیره)

عربده: ده مه قاله و شه ره قسه، هات و هاوار

خواجه له وه ی که یار مه عشوق و مه حبوبی هه مه و جیهانه غیره ی هه یه و پی ناخۆشه که به ته نیا مه عشوقی خۆی نییه و ئه م غیره یه به رده وام ده یکوژیت، به لām ده لێ چی بکه م خۆ ناکری شه وو رۆژ شه رو ده مه قاله م له گه ل خه لکدا بکه ی تۆیان خۆش ده ویت و ته نیا خوشه و یستی من نیت.

۹- من چ گویم که ترا نازکی طبع لطیف

تابه حدیست که آهسته دعانتوان کرد

من چی بلیم که نازکی و سروشت و نهرم و نیانی تۆ تاناستیکه که ناتوانی به هیوا یه تیش هیچ بگویت و نزا بکریت.

تا به حدیست: تاناستیکه، تانه ندازه یه که دعا: داوا و گله یی

واتای دعا له به یته دا مانای به یته که به دوو ناراسته ی جیاوازدا ده بات له میسراعی یه که مدا خواجه باس له نهرم و نیانی و ناسکی سروشتی له راده به دری یار ده کات تانه و ناسته ی که ناتوانی به هیوا شیش (دعا) بکریت، گه ر (دعا) به واتای قسه و باس و گله یی و دردی شه رحی حال بیت، ئه و مه به ست له نازکی سروشتی یار ناسکی و به نازییه تی که تاقه تی بیستنی

قسه و باسی عاشقانی نییه و خواجه دهلی من چی بلیم تو هینده نازک و به نازی توانای بیستنی قسه و باست نییه و بیزار ده بیت ته نانهت گهر زور به هیواشیش قسه و باس بکریت بیزار ده بیت، به لآم ده کری و اتای دووه می (دوعا) له بهر چاویگرین که نزا کردنه، به لآم لیبره دا مه عشوق له و سیفاته عیرفانیانه داده نرین که عارفه کان پی پی دده دن و ده بیته وه به خودای به خشنده ی نهرم و نیانی میهره بان؛ واته من چی بلیم تو هینده نهرم و نیانی مرؤف ناتوانی به هیواشیش دوعا بکات تو نزا که ی بوجیبه جی ده که هیت، به لآم وه گومان هم لیکدانه و یه له فه زای گشتی غه زه له که دهرده چیت و زور له گهل مه شره بی شه شعریانه ی حافظدا یه کننا گریته وه.

۱۰- بجز آبروی تو محراب دل حافظ نیست

طاعت غیر تو در مذهب مانوان کرد

بجز: بیجگه، جگه طاعت غیر تو: گویرایه لی که سی دیکه بکریت

خواجه جه خت ده کاتوه که دلی خوی جگه له میحرابی برؤی یار له هیچ میحرابیکی دیکه دا نوژی عه شق دانابه ستری و له وناین و مه زه به شدا که هم هه لبرژاردوه جگه له تا عهت و په رستشی یار هیچ که سیکی دیکه ناپه رستریت و نیتا عه تی نا کریت.

عارفه کان هه همیشه له وبروایه دا بوون که ناییت هه رگیز جگه له یاری حه ق هیچ که سیکی دیکه تیکه لآو به عه شق و به به ندایه تی بکریت، د. هروری له شه رحی هم به یته دا به سه رهاتیکی سولتان مه حمودی غه زنه وی و شیخ له شه بولقاسمی هیئاوه ته وه و نووسیویه تی: کاتی سولتان ویستی بیته دیداری، ترسا رازی نه بیت و گوی به داواکه ی نه دات، بؤیه گوتی گهر نه هات هم نایه ته یان بؤ بخوینن: (اطیعوا الله و طیعوا الرسول و اولول الامر منکم) کاتی داوه ته که رۆشتن و هم نایه ته یان بؤ خوینن

وه شیخ وه لامیدانه وه و گوتی پی پی بلین که له (اطیعوا الله) دابه شیویه که نغرؤ بووم که خه جاله تی (اطیعوا الرسول) بووم تا بگات به (اولول الامر) { هروری ج ۱ ل ۵۸۲ به نقل نفیس - سرچشه قصوف درایران ص ۱۸۵ }.

هم به سه رهاته نه وه تا عهت و گویرایه لیه توخ ده کاتوه که عارفه کان ته نیا بؤ مه عشوقی حه ق هه یانبوه و جگه له و گویمان به هیچ که سیکی دیکه نه داوه.

غزه لی سه د و سی و سییه م:

به حری هه زه جی شه شی مه قسور

(مفاعیلن مفاعیلن مفاعیلن)

۱- دل ازمن بردو روی ازمن نهان کرد

خدا را باکه این بازی توان کرد

دلی له من رفاندو رووی له من شارده وه بؤ خاتری خودا له گهل کیدا شه توانری هم یاریه بکریت.

برد: بردی، رفاندی، سه ندی نهان کرد: شارده وه، داپوشی بازی: بیاری، فیل حافظ له یار ده دویت که فیلکی لی کردوه یا خود یارییه کی سه یری له گهلدا کردوه دلی لی سندنوه و روشی لی شارده وه ته وه، ده لیت بؤ خاتری خوا کی یاری و یافیلی وای لی کراوه.

۲- شب تنهائی ام در قصد جان بود

خیالش لطفهای بی کران کرد

شهو ته نیایی نیازی گیانی منی هه بوو که خه یالی نهرمی و لوتفی بی سنووری کرد.

در قصد جان بوو: نیازی گیانی هه بوو ده یویست گیانم لی سه نی

بی کران: بی سنوور، بی که نار، زور و بی شومار

واته ته نیایی له یارو شه وی ته نیایی له معشوق هینده سه خت و ناره حهت بو وه که ته وی که نیازی و ابوو به عه زابی ته نیایی و دوری بکوژییت، به لآم خه یالی شه لوتفی زوری له گهل کردم و له وتنیاییه کوشنده یه رزگاری کردم؛ واته له کاتیکدا که دورم له یار به خه یالی شه ده ژین.

۳- چرا چون لاله خونین دل نباشم

که بامانرگس او سرگران کرد

بؤچی وه ک گولاله دلخوینن نه بم که نیرگری یار گوی به نیمه نادات و گوی پی نه داین و نیهمال کردین.

خونین دل: دلخوینن، خه مبار سرگران: سه رخوا رکردنه وه مه به ست له گوی پی نه دان و نیهمال کردنه.

واته چون وه ک گولاله که هه موو گیانی سوره و له داخ و خه فه تدا دلم نه بیته خوین که نیرگری یار گویمان پی نادات و سه یرمان ناکات.

۴- که را گویم که با این درد جانسوز

طبیعی قصد جان ناتوان کرد

به کی بلیم که بهم حالهوه که دهردی گیان سوتینهرم ههیه، دکتوره کهم نیازی کوشتنی گیانی بی هیژی منی ههیه.

که را گویم: به کی بلیم جانسوز: گیان سوتینهرم
طیب هه مان
نیرگز و چاوانی یاره، یاخود خودی یاره، خواجه دهلی: به کی بلیم و هاوار بۆکی بهرم که له گهله
نهوهی خۆم دهرده درام و دهردم کارییه، ته بییه کهم که ده بی چاکم بکاتهوه و دهرمانم بۆ بنووسی
نیازی کوشتنی منی ههیه و قهسدی گیانی بی هیژی من دهکات و دههویت بکوژیت.
واته چاوانی یار که ته بیین له جیاتی دهوا زیاتر دهردم کاری دهکات.

۵- بران سان سوخت چون شمع که برمن

صراحی گریه و بربط فغان کرد

به جۆریک منی وهک مۆم سوتاند که سوراحی بۆم گریاو بهر بهت هاواری لی ههستا.
بران سان: بهوجۆره به جۆریک سوخت: سوتاند، سوتا له فارسیدا کۆمه لیک کار
هه ن که بییان دهگوتیت - ذووجهین - واته له هه مانکاتدا تییهرو تییه پهریشن و به بیی رسته
ئه رکیتکیان ده بیین، لیره دا سوخت تییه ره.

برمن: بۆمن بربط: جۆره سازیکه دهسک کورته وهک عود.
خواجه دهلی: یار به جۆریک منی سوتاند و هیئنده سامناک بوو که وهک مۆم سوتام و
سوراحی بۆمن گریاو له تاو من بهر بهری دایه هاوارو فغان.
واته عه شقی ئه و هیئنده سوتاندمی شه راب و بهر به تم گرت به دهسته وه.

۶- صباگر چاره داری وقت وقت است

که درد اشتیاقم قصد جان کرد

سه با گهر چارهت ههیه کاتیه تی، چونکه دهردی تاسه و ناره زوو نیازی کوشتنی ههیه.
چاره داری: چارهت ههیه، چارهت پیده کری وقت وقت است: کات کاتیه تی و
له باره اشتیاق: ناره زوو، تاسه ی دوری.

خواجه له سه با داوا دهکات که ته گهر چاره یه کت ههیه بۆ رزگار یونم له م دهردی هیجرانه
ئیستا کاتیه تی، چونکه تاسه ی دوری یارو ناره زوو یار واده مسوتینی هه رده لپی نیازی
کوشتنی کردوه، بۆیه ته گهر ئیستا رزگارم نه که بیت ئیدی چاره به سه رده چیت، بیگومان ئه و

چاره یه ی که سه با پییه تی هه والی یاره یا بۆنی یاره، واته ئه ی سروه هه لکه و بۆن یا هه والی
یارم بۆیه پیته ته گهر ناده ردی دوری ده مکوژیت.

۷- میان مهربانان کی توان گفت

که یارما چنین گفت و چنان کرد

له نیو میهره باناندا که ی ده توانی بوگوتی که یاری ئیمه وای گوت و وای کرد.
میان: له نیو، له کۆری چنین و چنان: وا و له راستیدا له کوردیدا ئهم دهر برینه مان
نییه، چونکه (ئه مه، ئه وه) مان هه یه و له بری (ایسن و آن) به کاردیت و له بری (چنین و چنان)
زاراوی که یارو پراریمان نییه. یار هه رچه نده بی به زه بی بیت و روهی خۆی له عاشقان بیوشیت و
عه زاب و دهرده ی سه ری بداته عاشق ئه ده بی هه یه له نیو عاشقاندا که هه رگیز باس له یارو بی
میهریه کانی یار ناکریت، خواجه دهلی:

۸- عدو با جان حافظ آن نکرد

که تیر چشم آن ابرو کمان کرد

دوژمن له گهله گیانی حافظ ئه و کاره ی نه ده کرد که تیری چاوی یاری ابرو که وانه کردی.
عدو: دوژمن تیر چشم: خه مزه و ناز، ناماژه به برژانگ و موژه ی چاوی یاره که
به تیر چویندراوه.

۱- یاد باد آن که زما وقت سفر یاد نکرد

به وداعی دل غم دیده ی ماشاد نکرد

به یاد بهینه وه ئه و که سه ی که له کاتی سه فهر کردن ئیمه ی له بیر نه بوو، ودلی غه مدیده ی ئیمه ی
به خواحافیزه ک شاد نه کرد
یاد باد: به بیر هینانه وه، یاد کردن، یادت بیت آن که: ئه و که سه ی که زما: له ئیمه، ئیمه ی
وقت سفر: له کاتی سه فهر کردن، له ساتی سه فهر کردن به وداعی: به خواحافیزه ک، به یه ک
خواحافیزی

۲- آن جوانبخت که می زد رقم خیر و قبول

بنده ی پیر ندانم زچه آزاد نکرد

ئه و خۆش ئیقبال و خۆش به خته ی که ناسه واری چاکه و باشی له کاره کانی ناشکرارو روو
بوو، نازانم بۆچی ئه م غولامه پیره شی نازاد نه کرد.
جوانبخت: خۆش ئیقبال، خۆش به خت، به خت بلند رقم زدن: نووسین، نه خش
کردن "می زد رقم خیر و قبول" واته ناسه واری کاری چاکه و رازی کردنی خه لک له ئه و
په یاده بوو.

زچه : له بهرچی، بۆچی، له بهر خاتری چی
۳- کاغذین جامه به خونا ب بشویم که فلک

رهنمونیم به پای علم داد نکرد

کراسی کاغذه زینی بهرم به فرمیسیکی خویاوی چاوه کام ده شوم، له بهرته وهی که تاسمان /فلهک بۆژیر نالای داد منی رینمایی نه کرد.

کاغذین جامه: کراسیکه که زولم لیکراو له بهر ده کرد و ده چوه لای حاکم وه حاکمیش به بیینی دهیزانی که نهو سکالایه کی هیه. وای ده چیت که نه گهر که سیکن نیتوانی بیت سکالای خوی به ده دست حاکم بگه پیت سکالاکه ی له سه رکاغه ز دهنوسی وله بهری ده کرد پاشان ده چوه ژیرته و نالایه کی که له سه رده رگای مالی حاکم هه لکراوه ولهوی سکالاکه ی بانگه شه ده کرد تا کوو حاکم بیینی و به ده سکالاکه یه و بیت.

مانای بیته که : به چاولیکردن له م دابوونه ریته که تامازه ی پیکرا مانای به یته که بهم جوړه ده بیت که : له گه ل نه وهش که کراسی کاغذه زین له بهر کردوه و سکالاکه یه کانی خو م له سه ری نووسیوه، به لام روژگار منی بۆژیر نالای داد رینمایی نه کرد تا وه کوو گوئی بیستی سکالاکه م بن. به ناچاری ده بی به فرمیسیکی خویاوی چاوه کام نه وهی له سه رکراسه کاغذه یه که نووسیمه بشوم.

۴- دل به امید صدائی که مگردرتو رسد

نالها کرد درین کوه که فرهاد نکرد

دلی من به هیوا ی نه وهی که ده نگدانه وهی ده نگم بگاته تو، ناواها وارده کاتلم گه ردوونه داکه فرهادی کۆکه ن هاواری نه کردوه

صدا: ده نگ، عکس الصوت، ده نگدانه وه ده نگ درتورسد: بگاته تو، به تو بگات ناله: فوغان، هاوار، ناله نال

۵- سایه تابازگرفتی زچمن، مرغ سحر

آشیان درشکن طرعی شمشاد نکرد

له و کاته وه که سیبه رخوت له سه رچیمه ن لادا، چیت مه لی سه حه رش (بولبول) له نیتوان چله شمشاده کان هیلانه ی نه کرد

مرغ سحر : مه لی سه حه ر، بولبول
آشیان : هیلانه

لیته به یارومه حبویی خوی ده لیت : له و کاته وه که تو ناچیتته ناو چیمه ن وسیبه رخوت ناخه یته سه رچیمه نه وه، چیمه نه که ش له ره نگ ورو خسار که وتوه وچیت بولبول رووی ناداتی و بۆلای ناچیت.

۶- شنایدار پیک صبا از تو بیاموزد کار

زانکه چالاکتر از این حرکت باد نکرد

واشایسته یه که په یکی سه با کار له تۆوه فی ریت چونکه له مه چالاکتر نه جو لاده ته وه شاید: شایسته یه، چیکه ی خویته تی ار: نه گه ر بیاموز: فی ر بیی له کاتیکدا (با) ره مزی خیرا روشتنه و (سه با - سروه) ش ره مزی هیمنی و له سه ر خویسه . خواجه وه سفی ره وتی خیرای یار ده کات و ده لئ: واچا که یا چیکه ی خویته تی که نامه وه ره و قاسیده سه با کاری خیرا روشتن له تۆوه فی ریت چونکه تو له (با) ش خیرا تر به ر یگادا ده رویت و (با) ت پی ناگات.

۷- کلک مشاطه ی صنعش نکشد نقش مراد

هر که اقرار بدان حسن خداداد نکرد

قه له می جوانکاری نافه رینه شی نه خشی مورادی ناکیشی، هه رکه سی که دانی به جوانییه خودا به خشه (سروشتی) دا نه نیت.

کلک: قه له م مشاطه: شان هه ر، ژنی که کاری نارایشکردنه، رازینه ره وه صنع: نافه رینیش

اقرار کردن: دان نان خداداد : خودا به خش، سروشتی.

خواجه مهرجی خو شبه ختی داننان به جوانی خوییداوی یاره وه ده به ستیتته وه ده لئ: هه رکه سی دان به جوانی سروشتی مه عشوقی حه قدا نه نیت، خوی قه له م به ده دست و نارایشگری گه ردوون نه خشه ی ناواته کانی بو ره سم ناکات و به ناوات ناگات.

لیته دا حافظ له گه وره یی یار ده ویت، یاریک که قه له می جوانکاری گه ردوون به ویستی نه وه ده بی جوانی که به خو شبه ختی به ستراوه به داننان به جوانی نه ودا ده کری له غه یری خودی جه مال و جه میل جوانیکی دیکه ی ده سه لاندان هه بیت که نه سیفه ته ی تیدا بیت!؟

۸- مطربا پرده بگردان و بز راه عراق

که به این راه بشد یارو زما یاد نکرد

نه ی مؤسقاژنه ناوازه که بگوره و ناوازی عیراق لیده، چونکه یار بهم ریگایه دا روشت و یادی ئیمه ی نه کرد.

مطربا: ئەمى موتربب پردە: پردەو ناوازی مۆسقىيە پردە بگردان: پردە بگۆره
بزن: لیدە راه عراق: ناوازی رى عىراق، كه يەكئىكه له مهقام مۆسقىيەكان (راه)
ى دووهم بهوتاتای ريگه هاتووە بشد: رۆشت.

خواجه له نىوان (عراق) و (راه) دا - كه رهه دوو كيان دوو واتا دهگهيهنن - ياربييهكى زمانى
دروست دهكات جارئك (راه) بماناى پردەو عىراق بهماناى مهقامى مۆسقى بهكار دههينى و
جارئكى (نەم ريگهيه) يه به واتاى ريگاي عىراقى عهجهم (نەسفههان) بهكاردههينى و دهلى:
ئەمى مۆسقىاژەن له هەر مهقاميەك يا ناوازيكداى بيگۆره بۆمهقامى عىراق، چونكه يار
بهريگه عىراقى عهجهمدا - نەسفههان = دا سهفەرى كردو نيمه ي له ياد نه بوو.

۹- غزليان عراقىست سرود حافظ

كه شنيدايين ره دلسوز كه فرياد نكرد

سرودى حافظ غەزەلياتى عىراقىيە، كى ئەم ناوازه دلسۆتتيرهى بيست و فهريادى نه كيشا.
عراقى: دهتوانى سى واتاى لەم وشەشەيه هەلهينجريت
۱- عارفهكانه كه ناوى (ابراهيم) هو نازناوى (فخرالدين) هو تهخه لوسى (عىراقى) يه و له
هه مهدان ژياوه له سالى (۶۸۸) داكۆچى دواى كردوو.

۲- مهقامى عىراق.

۳- شىوازی عىراقى كه يەكئىكه له شىوازهكانى شيعرى فارسى و حافظ بهوشىوازه شيعرى
گوتوو، بهلام نایا ئەم ناولينانه لهو سهردهمهدا بووه ياخود پاشتر دروستبوو نازانريت،
هەربۆيه ئەگەر سيبهه بهلگه ي تهواو نيبه.

۱- فخرالدين عىراقى (كۆچكردوى ۶۸۸هـ) شىخ فخرالدين ابراهيم بن بزر جهمر بن
عبدالغفار همدانيه يەكئىكه له شاعيره عارفه پله بهرزو ناودارهكانى سهدهى ههوتهمى كۆچى،
ناوى (ابراهيم) هو نازناوى (فخر الدين) هو تهخه له لوسى (عراقى) يه له هه مهدان ژياوه
(خرمشاهى ۵۷۷) ئەگەر (عراقى) بهواتاى يەكهم بيت ئەوا حافظ دهيهوى گه وره يى فخرالدين
عىراقى بخاته روو، ههروهها دان بهو كاريگه ريه شدا بنيت كه ئەوله سه ر شيعره كانى ههيهتى و
دهلى: سرودى حافظ غەزەلياتى فخرالدين عىراقىيە، هەربۆيه هينده پر له سۆزه زه هەر كه سيك
گوپى لەم مهقامه ههلويسنتينه ره بيت فرياد دهكيشى و هاوار دهكات.

بههينانى (اين ره) و (شنيدن) دا لەم واتايه دور دهكه وينه وه، چونكه ئەوهى دهبيستريت و
ريگه (ناوازه) مهقامه نه وهك شيعرو به مەش واتاى دووه مى بهيته كه به دهست دههينريت كه

مه بهست له مهقامى عىراقه و دهلى: له بهر ئەوهى شيعره كانى حافظ به مهقامى عىراقى
دهگوترين ههركه س گوپى لەم مهقامه دلسوتتينه ره دهبيت بانگ و سه لا هه لدهدا.
ماناى سيبه ميس كه ئەگه ريكي دووره دهلى له بهر ئەوهى شيعرى حافظ به شىوازی
عىراقى نووسراوه.

بەحرى موزاربعى هەشتى ئەخرەبى مەكفونى مەحزوف
(مفعول فاعلات مفاعيل فاعلن)

۱- رو بررهش نهادم و برمن گذر نکرد

صد لطف چشم داشتم و يك نظر نکرد

رووم خسته سەرخاکی سەرەری و بەسەر تینەپەری چاوەرێی سەد جوۆرە لوتفی بووم و لای لێ نەکردنەوه

بررهش: لەسەر رینگەى نهادم: دانا برمن: بەسەرما چشم داشتم: چاوەرێ بووم نظرکرد: لای نەکردەوه: سەیری نەکرد، گوێی پێ نەدا عاشقەکان زۆر جار سەریان دەکەن بەردەبازی مەعشوق یاخود سەریان دەخەنە سەرەری یارتاوه کو پێیان پێدانبیت و پێی موشەرەف بن، بەم هەموو جارێک بەرھەمی ئەم کارەیان گوێ پێنەدانی یاری بەنازیەرودە، لێرەشدا شاعیر دەلێ سەرم خسته سەر رینگەى تێپەربینی یار تاوه کو بەسەرما تێپەربیت، بەلام بەسەرما تینەپەری و چاوەرێی سەدان لوتف و چاکەبووم لێی و کەچی هەر ئاوریشی لێ نەدامەوه و گوێی پێ نەدام، لەم دەربەرینەدا جەخت لەسەر گەورەیی و بێ نیازی مەعشوق دەکرێتەوه و کەهیچ کاتێ پێویستی بەعاشق نییە.

۲- سيل سرشك ما زدلش کين بدر نبرد

درسنگ خاره قطرهى باران اثر نکرد

لافاوی ئەشکی ئیمە کینەى لەدل دەرنەکرد، دلۆیە باران کاریگەری لەبەردی (خارا) نەکرد سرشک ئەشک، فرمیسک، سروشک کین: کینە، رق، قین بدرنبرد: دەرنەکرد، نەبیر دەدەرەوه سنگ: بەرد سنگ خارە: بەردی خارا، ئەوبەرەده رەقەى کە دلۆیەى باران کاریگەری لەسەری نییە. اثرنکرد: کاریگەری نەبوو.

دلێ یار لەرەقی و سەختی دا هەر لەبەردی خارا دەچیت و هیچ جوۆرە فرمیسک و گریانیک کاریگەری لەسەری نابیت، خواجە دەلێ: کاتێ دلێ یار رقی لەئیمە هەلگرتبوو، یاخود کینەوه رق ببوو، ئیمە زۆر گریابین و لافاوی فرمیسکمان باراند تائەو رقو کینەیه بشۆینەوه و لەدلێ دەرکەین، بەلام دلێ ئەو لەبەردی خارا دەچوو، هەرۆک چۆن باران کار لە بەردی خارا ناکات، لافاوی فرمیسکی ئیمەش کاری لە دلێ یار نەکردو کینەى لەدلدا دەرنەکرد.

۳- يارب تواین جوان دلور نگاه دار

کز تیر آه گوشه نشینان حذر نکرد

خودایه تو ئەم لاره دلێره پیاویزه کە لەتیری ئاهى گوشەنشینان نەترسا و خۆی نەپاراست. جوان: لاو، گەنج دلور: دلێر، دلاور: نگاه دار: پیاویزه حذرکرد: نەترسا، خۆی نەپاراست حەزی نەکرد

خواجە دوعا بۆ ئەو دلێرو لاهوه دەکات کە هیچ گوێ بە تیری ئاهى گوشەنشینان و بێ ئەویان نادات و بەمەعزوری دەگوزەری و دەلێ خواجە بێ پارێزه ئەم بەیتەش لە بێ نیازی یار دەدوێت.

۴- ماهی ومرغ دوش نخفت از فغان من

وان شوخ دیده بین کەسر از خواب برنکرد

دوینی شەو ماسی و بەلندە لەنالەو هاواری من نەخەوت و بروانە ئەو شوخەعەیارە کە سەری لەخەو بەرز نەکردەوه.

ماهى: ماسى مرغ: بەلندە - بەشپۆهەیه کى گشتى - خفت: نەخەوتن (نخفت) بۆکەسى سییەمى تاکە، بەلام لێرەدا بۆتۆ بەکارهاتوو.

شوخی دیده: شوخی عەیار بین: بیینه سربرنکرد: سەری بەرز نەکردەوه دیسانەوه باس لە بێ نیازی یارو گوێ پێنەدانی ئەوه بەعاشق دەکات، شاعیر باس لە نالەو هاواری دوینی شەوی خۆی دەکات لەدەستی عەشقی یار کە چۆن تەواوی گیاندارانی لەخەوراپەراندوو بەماسی بنی دەریاوه تابالندەى ناسمانیش کە ئەم نالەو هاوارە ئەو شوخە عەیارە/ مەعشوقەى بەناگا نەهیناوە لەخەو هەلنەستاند، یاخود خۆی لەگیلی داو سەری بەرنەکردەوه.

۵- می خواستم که میرمش اندر قدم چوشم

او خودگذر بهماچو نسیم سحر نکرد

دەموست لەبەر پێ دا وەك مۆم گیانفیدا کەم، بەلام ئەو وەك شەمائی بەیان بەلای ئیمەدا تینەپەری.

می خواستم: دەموست میر: مردن، فانی بوون اندر قدم: لەبەرپێی دا خواجە وەك بلیتی کە بیەوی تەواوی ئەم غەزەلە بۆ بێ مروەتی یارو ئارنەدانەوه کانی ئەو تەرخان بکات، لەگشت بەیتەکاندا واتایەکی روون یاخود شاراوەى لەم جوۆرە دەخاتە روو، لێرەشدا دەلێ من کە خۆم نامادەکردبوو لەبەر پێی دا بتویمەوهو گیانم فیداکەم و دەموست

وهك مۆم بېمە قوربانی خاکی ریی بەلام ئەو وهك سروەدی بەیان تیپەری و بەلای ئیمەدا گوزەری نەکردو ئاوری نەدایەوه.

۶- جانا کدام سنگدل بی کفایت است

کوپیش زخم تیغ تو جان را سپرنکرد

گیانە کام دلرەقی بی عەقل و نالایقە کە لە بەردەم شمشیری توگیانی قەلغان نکات و نە یخاتە بەر شمشیری تو.

کدام: کام بی کفایت: نالایق، نەزان سپر: قەلغان جان راسپرکردن، گیان کردنە سوپەر، گیان خستەنە بەر شمشیر.

خواجە یاری بە هەموو لە یاریی و بە هەموو مەینەت و عەزابکانبیەوه خۆش دەوی و خۆلادان لە شمشیرو تیغی یاری بە عەقل و بی لیاقەتی دەزانیت و دەلی ئەو کەسە کە گیانی نە خستە بەردەمی شمشیری تو کام دلرەقی بی عەقل بوو، واتە ئەوەی شایان و عاقل بیت گیان دەخاتە بەر شمشیری توو هەموو عەزابەکانی دەردی دووری تو و عیشووە و نازە کانت قەبول دەکات.

۷- کلک زبان بریده‌ی حافظ درانجمن

باکس نگفت رازتو تا ترک سرنکرد

قەلەمی زمان براو (دریژ - عیوضی) ی حافظ لە کۆردا رازی توی بە کەس نەگوت تا سەری خۆی دانەنا.

بریده: براو کشیدە: دریژ انجمن: کۆرو کۆمەل ترک سرنکرد: سەری دانەنا وازی لە سەر نەهینا، مەبەست لە سەردانانی قەلەم، دانانی قەلەمە کە تاووە کو دانە دریت نانوسییت و خواجە ئەم دانانە ی بە سەردانان و سەربرین داووە قەلەم.

لە نوسخە (رشید عیوضی) دا لەبری زمان براو - زمان بریده - زمان دریژ - زمان کشیدە - هاتوووە لە هەر دوو بارە کە دا زەمی زمان دەکەن، چونکە زمان براوی و زمان دریژی هەردووکیان سیفەتی خرابی مەرۆقن.

بە هەر حالێ خواجە زەمی قەلەمە کە خۆی دەکات کە باسی رازی یارو عەشقی لە کۆرو کۆمەلدا نووسیووە کردوو، بەلام جەخت لە سەر ئەو دەکاتەوه کە هاتاووە کو سەری دانەناو نەیانکۆشت هیچ رازیکی نەدرکاندو لەو پیناوەدا سەری دانا.

غەزەلی سەد و سی پینجەم:

بەحری موزاریعی هەشتی ئەخرەبی مە کفونی مەقسور
(مفعول فاعلات مفاعیل فاعلن)

۱- دلبر برفت و دلشدگان را خبر نکرد

یاد حریف شهبرو رفیق سفر نکرد

دلبر رویش بە دلپیکراوانی نەگوت یادی هاو دەمی شارو هاوری سەفەرە ی نە کردەوه.
برفت: روشت دلشدگان: (دلرۆشتوان) دلپیکراوان، عاشقان و دلسوتوان
خبر نکرد: پیتی نەگوتن، ناگاداری نە کردەوه حریف: هاو دەم
ئەم غەزەلە ی خواجە چ لە رووی روخساری شیعرو وشە کانه و دەربرین و وینە شیعەرە کانه وەو چ لە رووی ناوەرۆک و و واتاوە تیکە لاویبە کە لە دوو غەزەلی پیشوو، هەربۆیە بە کورتی شەرحی دەکەین.
یاری روشت و دلپیکراوانی بە جیھێشت و کەسی ناگادارنە کردەوه و بیری بەلای هاو دەم و هاوری شارو هاوری سەفەرە وە نە بوو.

۲- یابخت من طریق مروّت فرو گذاشت

یاو بە شاهراه طریقت گذرنکرد

یا بەختی من ریگە ی پیاوەتی و چاکە ی بە جیھێشت یا ئەو بەشاریی تەریقە تدا گوزەری نە کرد.
مروّت: پیاوەتی، چاکە، مروەت، ئینساف فروگذاشت: بە جی هێشت شاهراه: شاری
خواجە دەزانیت لە تەریقە تدا مەرۆق بە یار دەکات و هەر هیچ نەبی بۆنی یاری بە سەردا دیت و ریعایەتی ئەم بنەمایە دەکریت، بەلام خواجە ئەم بۆنە ی یاری پیتی ناگات ئەو هۆکارانە ی ئەم دیاردە ی بۆیە کێ لەم دوانە دەگیریتەوه: بەختی خەوتوی خۆی یا نەهاتنی یارو دەلی: یا ئەسلەن بەختی من ریگە ی ئینسان و پیاوەتی لە گەل خۆمدا شارە زانییە و بە جی هێشتوو یا ئەوە تا ئەو بەشاریی تەریقە تدا تینە پەزیو، چونکە گەر تیپەرییایە و بە نادابی لای کردنەوه ی ئەو ریگە و شیوازه لای لیدە کردەوه مەگەر ئەوەی کە بەخت لە خەو پکی قولدا بیت.

۳- من ایستاده تاکنمش جان فدا چوشمع

او خود گذر بهما چونسیم سحر نکرد

من وەستاوم تاو هە مۆمی گیانم بە کە مە فیدای، بەلام ئەو وهك سروەدی بەیان بەلای ئیمەدا گوزەری نە کرد؛ واتە تەنانەت وهك سروەش تینە پەری بەلاماندا تاو هە کو مۆم بانکوژیت (تالە پێشی داگیان بەخت بەکەم).

٤- گفتم مگر به گریه دلش مهربان کنم

در نقش سنگ قطره‌ی باران اثر نکرد

گوتم مه گهر به گریان دلّی میهره بان بکهم، به لّام لهه لکۆلّراوی سه ره برد باران
 کاریگه‌ری نه بوو
 نقش سنگ : هه لکۆلّراوی سه ره برد مه بست له دلّی یاره که وهک بهرد ره قه.

٥- دل را اگرچه بال و پر ازغم شکسته شد

سودای دام عاشقی از سر بر نکرد

ته گهرچی دلّم له غمه مدا په روبالّی شکایتنراوه، به لّام بیری دواى داوى عاشقى له سه ره
 دهر نه کرد.
 بال و پر: په روبالّ شکسته شد: شکینرا سودا: سه‌دا، بیر از سر بر نکرد: له سه ره
 دهر نه کرد
 دلّی عاشق به هم موو شکست و نسکۆکانیشه‌وه هه ره له بیری دواى عشق و عاشقى دایه‌وه
 له سه‌ری دهرناچیت.

٦- هرکس که دید روی تو بوسید چشم من

کاری که کرد دیده‌ی من بی نظر کرد

هه ره کس که رووی توّی بینی چاوی منی ماچ کرد، چونکه کارى که که چاوی من
 کرد و یه‌تی به‌بى ناگایی نه بووه.
 بوسید: ماچی کرد بی نظر: به‌بى ناگایی، به‌بى وردبونه‌وه، عاقلانه
 خواجه لیّره‌دا باس له‌زه‌وق و چیژى جوانناسی چاوانی خوّی ده‌کات و ئەم جوانناسیه‌ش
 له یاردا قه‌تیس ده‌کات و ده‌لّی: هه ره کس رووی توّی بینی چاوی من ماچ کرد له سه‌ری ئەوه‌ی
 که عاقلانه توّی هه‌لّیژاردوه، واته توهیّنده جوانی هه ره کس ده‌زانى من عاشقى جوانیکی وهک
 تو بووم چاوم ماچ ده‌کات، نه وهک زۆرینه‌ی مه‌عشوقه‌کان که ته‌نیا له‌چاوانی عاشقدا جوانن، ئەم
 به‌یته جوان روخساری دهره‌ده‌ش به‌یاری عیرفانی ده‌دات و خواجه پیتی وایه که یاری ئەزه‌لی و
 حهق له روخساریشدا - هه‌رچه‌نده زۆریتک پیتیان وایه روخساری نییه - له سه‌ر تپسی جوانانه‌وه
 بگره هه‌ر له‌ویته‌ی نییه.

تیکه‌لاوی نیوان ئەم سیّ غه‌زه‌له‌ی دواپی به‌را ده‌یه‌که که سه‌ریاری دووباره‌بونه‌وه‌ی وشه‌وه
 دهر برین و ته‌نانه‌ت میسر اعیش به‌یته‌کانیان تیکه‌لا بووه له‌شه‌رحی سوودیا دوا به‌یتی غه‌زه‌لی
 پیتشول‌لی‌ره‌دا هاتوه، هه‌رچه‌نده تیمه له‌به‌ر ئەوه‌ی له زۆر به‌ی سه‌رچاوه‌کاندا شپوه‌ی پیتشوو

هاتبوو په‌یره‌ویمان له‌سوودی نه‌کردوه - به‌لّام رای سوودی دروستتر دیتسه به‌رچاوه، چونکه ئەم
 غه‌زه‌له له‌م شپوه‌یه‌ی به‌پی به‌یتی ته‌خه‌لوسی ته‌واو بووه، هه‌روه‌ها له‌حافظی (سیوده‌ی) شدا
 به‌یتی ته‌خه‌لوسی غه‌زه‌لی پیتشوو لیّره‌دایه‌وه له‌پیتشی به‌یتی ته‌خه‌لوسی غه‌زه‌لی پیتشوو بیت:

حافظ حدیث عشق تو از بس که دلکش است

نشیند کس که از سر رغبت ز بر نکرد ل (موهدی)

سو‌دیش له‌ غه‌زه‌لی پیتشوو‌دا هه‌مان ئەم به‌یته‌ی سه‌ره‌وه‌ی هی‌ناوه‌ته‌وه، به‌لّام له‌بری (عشق)
 (نغز) ی نووسیوه { ج ٢ سوودی ل ٨٤٨ } .
 به‌هه‌رحال ئەم دیارده‌ی - دیارده‌ی تیکه‌لاوی به‌یت و وشه‌وه میسر اع و هاوشپوه‌ی
 غه‌زه‌له‌کان - ده‌مانگه‌یه‌نیته‌وه گو‌مانه‌ی که ره‌نگه ئەم دوو یا سیّ غه‌زه‌له هه‌ریه‌ک غه‌زه‌ل
 بن و له‌ئه‌نجامی زۆر دووری نو‌سخه‌کان له‌یه‌کتیریسه‌وه کرانه‌وه دوو یاسیّ غه‌زه‌ل یابه‌یتی
 جیاوازو جیتگۆرکی، چونکه نا‌کریّ شاعیریک دوو غه‌زه‌ل یازیاتر به‌هه‌مان واتاو ده‌لاله‌ت
 وه‌ه‌مان فۆرم و به‌یت و وشه‌وه میسر اع‌وه‌ه دابینیت.

غەزەلى سەد و سى شەشەم:

بەحرى رەمەلى ھەشتى مەخبونى مەقسور
(فاعلاتن فعلاتن فعلان)

۱- دیدى ای دل کہ غم عشق دگر بار چه کرد

چون بشد دلبرو بايار وفادار چه کرد

بينيت ئەى دل کہ غەمى عشق جارېكى دېكە چى کرد، دولبەر چۆن رۆشت و چى بەيارى
وہ فادار کرد.

دگر بار: جارېک دېكە چە کرد: چى کرد چون شد: چۆن رۆشت
ئەم غەزەلەش لە فەزايەكى ھاوشېوہى غەزەلەکانى دېكەدايە، بەلام لېرەدا خواجە قوولترو
جياوازتر لەوان کار لەگەل وشەو واتاكاندا دەكات و زياتر بەناشکرا رۆدەچېتتە نېسو عېرفانەوہ.
دولبەر ھەمان ئەو دولبەرەيە کہ پېويستى بەکەس و بەھېچ نېيەو باكى نېيە لە مانەوہو
رۆشتن دلراگرتن و دلشکاندى عشقان، خواجە لای دلې خۆى شکات لەيار و لەغەمى عشق
دەكات کہ يار دەروات و عاشقان تووشى غەمى عشق دەكات.

۲- آہ از آن نرگس جادو کہ چه بازى انگيخت

آہ از آن مست کہ بامردم هشير چه کرد

واى لەو چاوہ جادوگەرہ کہ چ يارېيەكى بەرپا کرد، ئاى لەو مەستە کہ چى لەگەل خەلکى
ھۆشياردا کرد.

آہ: واى - بۆ سەرسورمانە - انگيخت: بەرپا کرد، ھەلگېرساند ھشيار: ھشيار
کەسى کہ مەست و سەرخۆش نېيە.

خواجە سەرسورمانى خۆى لە چاوى مەستى جادوگەرى يار دەردەبرېت کہ بە مەستى خۆيەو
چ کارېک بە خەلکى ھۆشيار دەكات، خواجە لەو ھەيران بوونەى خۆى و عارفەکان دەدوئ
کہ چاوى مەست و فيتنە ئەنگېزى يارى ئەزەلى دوچارىان دەكات، حافظ دەلئ: واى لەو چاوہ
مەستانەى کہ لە نېرگز دەچن و چاوبازن و خەلکى فرېو دەدەن و فروفيئەل و يارېيەك
بەريادەكەن ئاى لەو مەستە - چاوانى يار - کہ چى بەمرۆقى ھۆشيار دەكات.

۳- اشك من رنگ شفق يافت زبى مہرى يار

طالع بى شفقت بين کہ درين کار چه کرد

ئەشكى من لەبى مېھرى يارەوہ رەنگى شەفەقى وەرگرت سەيرى بەختى بى بەزەبى کہ لەم
کارەداچى کرد.

شفق: ناسۆى سورى پاش خۆرنشېن
طالع: بخت شفقت: بەزەبى

دەكرى (مەر) ماناى خۆشەويستى ياخود ھەتاو بگەيەنېت لە ماناى يەكەمياندا خواجە
مەبەستى لەبى مېھرى يارە، بەلام لەمانانى دووہمياندا خودى يارە.

ئەو دەلئ: لەتاو بى مېھرى يارەوہ فرمېسكى من وەك خويىن سور بوہ و رەنگى شەفەقى
گرتووہ، يا خود لەتاو ئاوابوونى يارەوہ (سەفەرکردنى ياخود ونبوونى لەبەرچاوم) فرمېسكى
من وەك شەفەق سور بووہ؛ واتە لە دواى رۆشتنى يار ھېندە گرياوم فرمېسك رەنگى شەفەقى
گرتووہ بووہتە خويىن، سەيرى بەختى بى بەزەبى بکە چى لەمن کردوہ.

۴- برقى از منزل لیلی بدرخشيد سحر

وہ کہ باخرمن مجنون دل افکار چه کرد

بەرەبەيان تېشكى لەمالى لەيلاوہ درەوشايەوہ واى کہ چى لە خەرمانى گېانى مەجنونى
دل بريندار کرد.

برق: تېشك بدرخشيد: درەوشايەوہ دل افگار: دل بريندار

بەرەبەيان، ئەوكاتەى كە عاشقان بەيادى مەحبوب و مەعشوقەوہ نغزۆى دەرياي يادو
زېكرن، تېشكى لەمالى يارەوہ درەوشايەوہ بەرەو عاشقان ھات و خەرمانى ئارامى و سەبرى
عاشقانى دل بريندارى ئاگرداو كارېكى واى بەسەر ھېنان کہ جيگەى گېرانەوہى نېيە.
حافظ لەيلا بەرەمزی مەحبوب و مەجنونيش بەرەمزی عاشقان دەداتە قەلەم.

۵- ساقيا جام ميم دە کہ تگارندەى غيب

نيست معلوم کہ در پردەى اسرار چه کرد

ئەى ساقى يېكى مەيم بەدرى کہ ئاشكرانىيە نووسەرى غەيب لە پەردەى نھينەكاندا
چى نووسيوہ

دە: بەدرى نگارندە: نووسەر، وینەكېش/ نېگارکېش نيست معلوم: ئاشكرانىيە
ھەيرانى خواجە لە گەردون و لەقەزاو لەچارەنووس و لەوینە جوانەکان و نووسينە
نازدارەکانى پشتمى پەردە ھەرگېز كۆتايى نايەت و تەنيا ريگا چارەش ھەلبىزاردنى مەى و
ساقىيەو خۆدانەدەست عەشقە.

نېگارکېش نووسەرى غەيب خودى پەروەردگارى جوانکارە کہ مەحالە عەقلى تەسكى ئيمە
لەکارەکانى پشتمى پەردەى ئەو تى بگات کہ چ نارېكى كېشاوہ ياخود چى نووسيوہ، خواجە

به‌دهرکی ئەم راستییەوه بەساقی دەلی جامی مەبیم بەدەری و بمخەنە دەریای عەشقه‌وه، چونکه ناشکرا نییە که نیگارکیش/ نووسەری غەیب لەپشت پەردەوه چی بو کیشاوین.

٦- آن که پر نقش زد این دایره مینائی

کس ندانست که در گردش پرگار چه کرد

ئەوکه‌سەی که ئەم بازنه مینایی شینە ی پر له نیگارکرد کهس نازانی که له سورانی پرگالدا چی کردوو.

پرنقش زد: پر له نیگار دروستی کرد، مەبەست له ئەستێره زۆره‌کانی ناسمانه که بوونه‌ته نیگاری رهنگاوره‌نگ.

دایره: بازنه، مەبەست له ناسمانه مینائی: مینایی، شین گردش: سورانه‌وه پرگار: پرگان

دیسانه‌وه هەیرانی خۆی به جوانی لەرا‌ده‌به‌ده‌وه هونەر و جوانکاری و وردی و هستاو نافه‌رینی که‌ردوون د‌ه‌دووی و که‌ ئەو (خودای جوانکار) که ئەم هەموو نیگاره جوانه‌ی له‌م ناسمانه مینایی و شینه‌دا دروست‌کرووه، کهس نازانی که‌ چۆن و به‌چ شیوه‌یه‌که دروست کردوووه چی له‌ ده‌ورانی پرگالیدا هه‌یه.

واته‌که‌س پە‌ی به‌نه‌یینه‌یه‌ خوداییه‌کان نابات.

٧- فکر عشق آتش غم دردل حافظ زدو سوخت

یار دیرینه ببیند که بایار چه کرد

بیری عەشق ناگری خەمی بە‌ردایه‌ دلێ (حافظ) و سوتاندی سه‌یری یاری دیرین بکه‌ن که‌چی له‌یاری خۆی کرد.

دیرینه: دیرین، قه‌دیمی

وه‌که هه‌میشه‌ گوتراوه‌ حافظ بو‌ رزگاری گیانی له‌حه‌یران و دووری مه‌عشوقی ئەزه‌لی رینگه‌ی عەشق و عیرفانی گرت‌به‌ر ئەو عیرفان و عەشقه‌ی که‌هه‌ر له‌ دیرینه‌وه له‌ناخیدا بوو - وه‌که هه‌موو مرۆفێک که‌ به‌ره‌می عەشقی ئیلاهییه‌ - به‌لام هه‌میشه‌ له‌نیوه‌ندی ئەو عیشقه‌دا دوچاری سوتانێک ده‌بیت که‌ له‌ هەیرانی یه‌که‌مجار سه‌خت‌تره‌.

لێره‌دا ده‌لی: بیری به‌ عەشق گه‌یشتن و به‌ ئەو (یاری ئەزه‌لی) مه‌عشوقی حه‌ق منی هینایه‌ نیو ده‌ریای بی‌ که‌ناری عەشقه‌وه، به‌لام له‌بری که‌نار ناگری غه‌می به‌ردایه‌ دلێ حافظ و سوتاندی. سه‌یرکه‌ عەشق (یاری دیرین) چی به‌یاری خۆی ده‌کات، له‌بری رزگارکردنم له‌حه‌یران سوتاندمی ئەمه‌ هه‌مان ئەو چاره‌روانیه‌ی که‌ حافظ له‌سه‌ره‌تادا له‌عەشق هه‌یبوو (که‌ عەشق

آسان نموداؤل... به‌لام دواتر گرفت دیته‌ کایه‌وه هه‌مان ئەو جیاوازییه‌یه‌ که‌ عەشقی حافظ له‌عەشقی عارفانی راسته‌قینه‌ی دیکه‌ جودا ده‌کاته‌وه، چونکه‌ خواجه‌ چاره‌روانی له‌عەشق هه‌یه‌ له‌کاتی‌که‌دا عارفه‌ گه‌وره‌کان هه‌یج جۆره‌ چاره‌روانیه‌کیان له‌عەشق نییە، به‌گوتیه‌ی د. س‌روش: (حافظ سه‌ره‌تا پیی خسته‌ ئاوه‌وه‌ سه‌ری له‌ ناگره‌وه‌ ده‌ره‌ینا، به‌لام مه‌وله‌وی پیی خسته‌ ناگره‌وه‌ وه‌ سه‌ری له‌ئاوه‌وه‌ ده‌ره‌ینا) ص ٢٢ قمار عاشقانی س‌روش.

ئەم بی‌ خسته‌ نیو ئاوه‌ی حافظه‌ که‌ پاشان دووچاری (صدمه‌) یه‌کی گه‌وره‌ی ده‌کات و تادا‌وین دلۆیه‌ فرمیسکه‌کانی پی‌ ده‌رژیت و گه‌ر له‌ هەیرانی‌شی ده‌ریان‌به‌ییت ده‌یخاته‌ نیو ناگری دورییه‌وه.

غەزەلی سەد و سی حەوتەم:

بەحرى رەمەلى هەشتى مەخبونى ئەسلەم
(فاعلاتن فعلاتن فع لن)

۱- دوستان دختر رزتوبه زمستورى کرد

شدبر محتسب وکاربه دستورى کرد

دۆستان کچی رەز تۆبەى لەخۆداپۆشین کرد، رۆیشتە لای موحتهسیب و کارهکەى یاسایی کرد.
دختر رز: کچی رەز، مەبەست لەشەرابە مستوری: خوداپۆشین، خۆشاردنهوه،
خۆحەشاردان

لەواتادا هیچ جیاوازییەکیان نییە.
بەیاساکردن یاخود بەدەستوری کردن مۆلەتتیکە که فەرمانرەواش یاساییەکان بەیاساییەکان
رەوادەکات و لەزمانی پیشوو هەلەدەوه شینیتتەوه.

خواجە باس لە نازادبوونی مەى و عەشق دەکات و هەوالتی بەدۆستان دەدات کەدەورانی
قەدەغەبونى مەى بەسەرچوو، مەى شەراب تۆبەى لە خۆحەشاردان و خۆداپۆشین کردو خۆى
دەرخستوه و رۆشتەلای فەرمانرەواش و ئەم کارى تۆبە لە خۆشاردنهوهیەى کردەکارىکی یاسایی
و مۆلەتى لەو وەرگرت.

مەبەستى بەیتەکە ئەوهیە که عەشق و مەى نازادبوو، بووشتتیکى یاسایی و مۆلەت
پێدراو. دەکرى ئەم حالەتە ناماژە بیت بەروداویکی میژوویى.

۲- آمد ازپردە بەمجلس عرقش پک کنید

تابگوید بهحریمان که چرا دورى کرد

لەپەردە دەرھات و ھاتە نێو کۆرەو، عەرەقى بسرن، تابەھاو دەرمانى بادە نۆش بلێ بۆچی
ماوہیەک دورکەوتنەوہ.

عرقشک : عەرەقى پاك کنید: بسرن چرادورى کرد: بۆچی دورکەوتەوہ.
تەواوکەرى بەیتى پیشوہو لەگەڵ دۆستاندا دەدویت و پێیان دەلێ ئەوا مەى و عەشق –
کە لەم غەزەلەدا وەک گیانەلەبەرێک تەوسیفى کردوہ – لەپەردە دەرھات و ھاتە کۆرى
عاشقانەوہ، عەرەقى بسرن، چونکە لە رێى دوررەوہ ھاتوہ باپیتان بلێ بۆچی ماوہیەکە
دورکەوتەتەوہ دورە پەریژە.

(عەرەق مەى) دەکرى عەرەقى دوورى رینگەى سەفەر بیت یاخود عەرەقى شەرمى ئەوہى کە
ماوہیەکى زۆرە لە یاران دا براوہ، بەلام واتا یەکەمیان جوانترە.

۳- مژدگانى بدە اى دل که دگر مطرب عشق

راه مستانه زدو چارهى مخمورى کرد

مژدانە بدە ئەى دل کە جارێکی دیکە موتربییى عەشق ئاوازی مەستانەى لێداو چارەى
مەخمورییى کرد.

مژدگانى: مژدانە راه: ناوا مستانه: مەستانە، جۆریکە لەئاوازی موسیقی
راه مستانه زد: ئاوازی مەستانەى لێدا وەک مەستان بەشادی موسیقای ژەند
مخمورى: سەرخۆشى، لێرەدا بەواتای دەرەى سەرى دیت.

خواجە داواى مژدانە لەدلى خۆى دەکات کە جارێکی دیکە موترب و موسیقارێکەى عەشق
نازادبووہ و بەئاوازی مەستانە یاخود بەئاوازی شادی بەخشی وەک مەست نارەحەتى و
ناخۆشى خستەلاوہ.

لەم سى بەیتەدا بەئاشکرا نەمانى دیاردەیهکى ناخۆش و بێزارکەر ھەست پێدەکریت.

۴- نەشگفت ارگل طبعم زنسبمش شکفت

مرغ شبخوان طرب ازبرگ گل سوری کرد

سەرسورھینەر نییە گەر گۆلى تەبعم لەشەمالتى ئەوہو بەشکویت چونکە بولبولی سەحەر لە
خۆشى پەرهى گۆلەوہ کەوتە نەشئە.

نەشگفت: سەرسورھینەر نییە طبع: ھەست و زەوق بشکفت: پشکویت
مرغ شبخوان: بالندەى شەخوین

برگ گل سوری: ئەوگۆلەباخەى کە گولای لى دەگیریت.

ھەستەکانى شاعیر لە شەمال و سروہى یار دەپشکویت تەبعم ئەم زمانى غەیبە زیاتر
کراوہترو پررازە ماناداتر دەبیت خواجە خۆى بەو بولبولە دەزانیت کە بەبیینى بۆنکردنى گۆلە
باخەکان چوست و چالاکترو ئاواز خوینتر دەبیت و یەک دوونیا نەشئەو نەشاد وەرەگرت و دەلێ:
سەیر نییە گەر منیش بە شەمالتى ئەو زمانم پێژیت و بکەومە شیعەرگوتن و نوسین چونکە
منیش بولبولی رووى یارم و شەوانە بۆ دەخوینم و نزاو زاریم، ھەربۆیە چالاکیی و اتاو
وشەکاتم لەسروہى ئەوہو دەپشکوین.

آنچه باخرقه‌ی زاهد می انگوری کرد

نه که به حوت ناو رهنگی به سه د ناریش ناروات شهوی که مهیی تری (میسی دونیایی) به خرقه‌ی زاهدی کرد.

هفت آب: حوت ناو، به پیی مه زهه بیی شافی شتی پیس به حوت جار شوشتن و گلاوی ده کردن پاک ده بیته وه.

نرود: ناروات انگوری: تریی

لیزه دا خواجه تانه له زاهدی دروزه کان ده کات که مهیی درنیا ده نوشن و جیاوازه له مهیی عه شقی عارفان و به سه خرقه دروزه کانیه وه په ده لی: نه و خراپه کاریانه‌ی زاهدی سو فییه دروزه کان نه که به حوت ناو به سه د جار سوتندنیش له ناگردا ناروات و کان نابیته وه وا نه گهر ریسوای زاهدیه کان دروزه کان به سه د ناگریش بسوتنیریت و هه ر پاک نابیته وه ناروات.

۶ - حافظ افتادگی از دست مده زان که حسود

عرض و مال و دل و دین درسر مغروری کرد

حافظ تهوازوم (خوبه کهم زانین) له ده دست مده چونکه نه وانیه که حسودی به توده بن نابرو و مال و دل و دینیان کرده ته قوربانیی مه غروری.

افتادگی: خوبه کهم زانین - تهوازوم از دست مده: له ده دست مده

عرضی: شهره ف، نابرو سر مغروری: هه وای مه غروری

خواجه پیی وایه که غرور و خوبه زل زانین ده بیته مایه له دستدانی نابرو و مال و دل و دین و مرؤفه خوبه کهم زانه کان هه رگیز نه م چوار پیرزوییه له ده دست نادن بویه هه میشه گروپی یه کهم حسودی به گروپی دو وه ده بن نه میش به خوی ده لی: حافظ نه م تهوازوم به فیرمده ده چونکه به له ده دستدانی نه خوبه کهم زانینه مال و دل و دین و نابروت له ده دست ده چی و وه که حسودانت لی دیت و هه ر چواریان له ریی هه و او هه وه سی غرورودا ده کیته قوربانی.

غزه لی سه د و سی و هه شته م :

به حری ره مه لی هه شتی مه خبونی نه سلهم موسبه غ
(فاعلاتن فعاتن فعاتن فم لان)

۱ - سالها دل طلب جام جم از مای کرد

وانچه خود داشت زیگانه تمنای کرد

سالانیک دل داوای جامی جه می له نیمه ده کرد، نه وهی خوی هه یبو له بیگانه‌ی داوا ده کرد.

جام جم: جامی جه مشید، جامی جیهان، جامی ناوینه نهینی و رازه کان

نه م غزه له لی خواجه یه کتیکه له غزه له زور به رزو قولله عیرفانیسه کانی نه وو هه ربویه هه روشیه کی پیوستی به لی کدانه وهی وردی عیرفانیسه هه یه سه رتا (دل) دل له زاراهوی عیرفانیدا واتای جیاوازی هه یه، دل بریتیه له نه فسی ناطقه و له مه خزنی نهینییه خوداییه کان، لای (کاشانی) دل نه و خالیه که بازنه ی بوون به سوران به ده وری نه ودا دروست بوو، کاشانی دل به سه رتا و کوتایی شته کان ده زانیت هه نه و دل به عه رشی ره همان و مه زلی قورشان و قورقان ده داته قه نه م (نه نساری) دلش کرده ته چوار په رده که یه که میان جینگه ی لیلهم و (دو وه جینگه ی نوری تیمان و سییه م سه راپه رده ی موشا هه ده ی حق و چواره میان نه زلی عه شق و خۆشه ویستی نه و چوار په رده یه تاییه تمه ندییان هه یه و خودا له هه ر په روه یه کیاندا جو ره تیروانینیکی هه یه.

(دل) نهرم و رهق ده بیته و عارف و خواناسان پییان وایه که دل به خواردنی حه لال نهرم ده بیته و به خواردنی حه رام رهق ده بیته.

عارفه کان دلی موسلمان به مولکی نیلاهی ده زانن هه ربویه کاتی خودا له قورثاندا ده فهرموی (ان الله اشتری من المؤمنین انفسهم واموالهم) باس ل دل ناکان چونکه (قلب المؤمن بین اصبعین من اصابع ارجمن یقبها کیش یشاء) (فرهنگ اصطلاحات دل) به رای عارفه کان نه فس و مائی موسلمانان و به نده کانه به لام دلی موسلمان هی خودایه دل نه و ناسوده یه که خودای جه مال لیه وه هه لدیت و ده بیته خه لوه تانه ی خۆشه ویستی نه و هه رکاتی له دونیا و شته بچوکه کان پاک بیته وه نوری خودا تیایدا جیلوه ده کات.

جام جم: له زاراهوی عیرفانیدا جام جم یاجامی جهنمان دلی عارفه له قوناغه پیشکه و تووه کانی عیرفاندا که نهینییه خوداییه کانی تییدا ناشکرا ده بیته، جامی جه م له م

بهیتهدا له دڤل له پښتاره، گهر دڤل هښستا دهرکی به نه پښتیه خوداییانه نهر د پښت نهوا جامی جهم نه پښتیه کانی دهرک کردوه.

ما: تيمه (تيمه) لهم بهیتهدا مه بهست له مرؤقی خاکييه و شه بوونه بيگانوه و بيانييهی که له دهره وهی دڤل و نه پښتیه خوداییه کانی په یوهست به دله وهیه.

دلی عارفی حافظ له قوناعه سه ره تاییه کاندای داوای دلی غه یب نین و نه پښی ناشکراکهری بهرزو بلندی قوناعه پیشکه وتوه کانی عیرفان له تيمه (مرؤقی) دهکات، له کاتیکدا شه داواکردنه زور نابه جیبه چونکه شه (جام جهم) ه له خودی خودایه و خوی هه یه تی که چی له بیگانهی داوا دهکات.

۲- گوهری کز صدف کون و مکان بیرون است

طلب از گمشدگان لب دریا می کرد

داوای شه و گوهره ره له ونبوانی که نار دهریا ده کرد که له دهره وهی سه ده فی که ون و مه کانه. صدف: سه ده ف کون: گهر دون، که ون مکان: شوین گمشدگان: ونبوان لب دریا: که نار دهریا گمشدگان لب دریا: واته شه و که سانهی که له که نار دهریا داوای نغرؤ ده بن و مه لوانی نازانن درکه یه له نهزان و بیگانهی دهره وهی کار. شه بهیته شهرح و دريژه پښده ری بهیته پیشووه (گوهر) لهم بهیتهدا هه مان (جام جم) ی بهیته پیشووه (گمشدگان لب دریا) ش (ماو بیگانه).

سدف کون مکان: مه بهست له جیهانی مادیات و گهر دونه شه و جیهانهی که شوین و مه کانی تیدایه به لام شه نه پښتی خوداییانهی که ته نیا له دلی عارفان هه رگیز له چوارچیوهی کون و مکاندا جیگه یان نایته وهه و گهر مرزاری و گهره ریش بن له سه ده فی کون و مکاندانین، حاجی قادری کوی سه بارهت به مکان و زه مان خودا ده لی:

لیل و نهار هی تویه و بی لیل نه هاری

جی و مکان هی تویه بی جی و بی مکانی

ناشکرایه که مرواری له سه ده فدایه و دهریا وانه شه زمونداره کان دتوانن په ی پی ببهن و به ئاسانی ده ستگیر نایت چ جای بگات به ونبوانی که نار دهریا شه وانهی له پیا له یه ک ئاودا ده خنکین و به ته واری بی گانهن به و مروایه ی که ته نانهت له نیو سه ده فسیشدا نییه.

خواجه بؤزیاتر رونکردنه وهی مه بهسته که ده لی: دلی من داوای شه و گوهره ره له بیگانه و ونبوانی که نار دهریا ده کرد که شه سلن له سه ده فی گهر دون و شوین به دهره، ده کری شه دو به یته

زه می عه قل بن و بیگانه به نه پښتیه خوداییه کان هه مان عه قل بیت واته دڤل ده یوسیت له ریگه ی عه قل هه و نه پښتیه بگات بی ئاگا له وهی که عه قل بیگانه یه و ونبو یه کی که نار دهریای عه شق و عیرفان و رازه کانه و هه رگیز ریگه نابات سه ر رازه کان.

۳- مشکل خویش بر پیرمغان بردم دوش

کو به تایید نظر حل معمای کرد

دوینی شه و کیشه ی خوم برده لای پیری موغان که شه به هیزی روانینی خوی مه ته له که ی (کیشه که ی) حل کرد.

خویش: خوم بر: بؤلای کو: که شه تایید: هیزه پیدان، وردی و دیقته

گهره یی پیره موغان ده دویت که دوینی شه و خواجه کیشه ی گرانی خوی که عه شق عیرفانه برده ته لای شه شه ویش به وردی روانینی و دیدی به هیزی خوی گشت کیشه کانی بؤ ورن کردوه ته وه و نه پښتیه کانی بؤ ناشکرا کردوه.

۴- دیدمش خرم و خندان قدح باده به دست

وندران آینه صدگونه تماشا می کرد

بینیم شادو خوشحال و پیکی باده به ده سه ته وه و له و ناویننه ی شه ره بده به سه د جور ته ماشای ده کرد دیدمش: بینیم خرم: شاد خندان: لیو به خه نده، خوشحال صدگونه: سه د جور

بهیته که باس له حالی پیری موغان - عارف - ده کات کاتی خواجه دوینی شه و بؤ چاره سه ری کیشه که ی چوه ته لای، ده لی: پیری موغانم له حالیکه شادی و خوشحالیدا بینی که پیکی مه یی - عه شقی - به ده سه ته وه بوو له و ناویننه ی راز بیننه ی عه شقی نیلاهییدا (مه ی) به سه د شیوه جیلوهی عه شقی نیلاهی و رازو نه پښتی ده دی.

واته: پیری موغان به هوی عه شقی نیلاهییه وه له لایه که وه شادو لیو به خه نده بوو له لایه کی دیکه شه وه سه رقالی ته ماشا - ته ماشای مه عه وه ی - کردنی جیلوهی جوانیه کانی حه ق بوو له و عه شقه دا.

که واته شه و ناویننه - جام - هی که رازه کانی تیندا نمایش ده کریت ناویننه ی عه شقی نیلاهییه و به بی شه هه رجوره هه ولتیک بی شه نجامه و گهران له داوی گهره ره دهره وهی سه ده فی که ون و مکانه.

گفت آن روز که این گنبد مینا می کرد

گوتم: حکیم که می نام جامی جیهان بینمی به تو به خشی، گوتی: نه ورژدی که نام گومه بته پیروزیی دروست ده کرد حکیم: حکمی، شاره ز، یه کیکه له ناوه پیروزه کانی خوداو لهم به یته شدا هه ربه و مانایه هاتووه.

آن روز: نه ورژدی گنبد: گومبته، مبه بست له ناسمان و گهردوونه مینا: مینای، پیروزیی شین

خواجه له درژدی گوته کانیدا ده لی: گوتم به پیری موغان که خودای حکیم که می نام جامه راز بینی به تو به خشی، نه ویش له وه لامدا وتی له ورژده وی که گهردوونی دروست ده کرد واته هه ره ورژدی له له سته وه نام دلّه عاشقه ی پی به خشیوم.

نام به یته چه ند ناماژه یه کی تاراده یه کی روونی تیندایه که به کورتی بهم شیوه یه ن:

1- خواجه رای وایه که پیری موغان خاوه نی دلّی (جامی جهان بین) عاشق و عارفه و نه وله و پله به رزو بلندی عیرفاندایه که نه یینیبه خوداییه کان له دلّیدا جیلوه بکن.

2- (داد) پیدان، نام پیدانه ناماژه یه کی روونه که عارفی و عیرفان یا خود دلّیکی راز داری عیرفانی و عاشق به هه ولّی مرؤّف نیبه به لکو به به خشین و هه گای نیلاهییه، هه ربوییه له پیری موغان ناپرسیت که که می نام دلّه غه یب نمایه به ده ست هیئا به لکو لیّی ده پرسیت که می نام دلّه غه یب نمایه یی به خشرا.

3- حکیم که خودای جوان و به رزه دلّی غه یب نما به مرؤّف ده به خشیته نه وه که سی دیکه - شیخ - یا هه رکه سیکی دیکه چونکه ته نیا حکیمه که توانای به خشینی نه و پله به رزه ی هیه.

4- هه روه ها ناماژه به جهریه تی سه ره تای گهردوون ده کاته وه که نام دلّانه له ورژدی دروست کردنی تاقی مینایی ناسمان و گهردوونه وه دابه شکران نه وه که به تازه یی.

6- بیدلی در همه احوال خدا با او بود

اونمی دیدش و ازدور « خدارا » می کرد

شه یدایه که له هه موو باریکدا خودا له گه لّی نه ودا بوو، نه و خودای که له گه لّی بوونه یه یینی و له دوره وه له ربی خوی ده کرد.

بیدل: دلّ پیدان، شه یدا و په شیو، ترسنوک و نه زان با او بود : له گه لّی نه ودا بوو

ازدور: له دوره وه خدارا: خودا خودا له ربی خوداو بوئی تری خودا

نام به یته له هه موو نه سه کانداناهاتووه بو نمونه - خانلری رشید عیوضی - له و نوسخانه شدا که هاتووه له هه ندیکاندا له بری (خدارا) (خدایا) هاتووه به هه رحال واتای به یته که دوباره یه وه مان واتای به یته یه که م دووه مه.

(بیدل) به واتای یه که می به کارهاتووه که عاشق و شه یدایه، له کاتی که خودا هه میسه له گه لّی نامه عاشقه شه یدایه ی سه ره تا ریگه ی عیرفانه دایه، به لام نه وله به ر ناپوخته یی خوی نه یه یینی و له دوره وه خودا خودای بوو، واته نه وکه خودا له ره گی ملی لیسی نزیکتربوو له دور بوئی ده گه ریا.

7- این همه شعبده ی خویش که می کرد اینجا

سامری پیش عصا و ید بیضا می کرد

نام هه مووه جاده ی خوی که سامری ده یکرد له به رده م گوچان و ده ستی دره وشاوه دا ده یکرد.

شعبده : جادو، فریوکاری عصا: گوچانه که ی حه زره تی موسا ید: ده ست بیضا: دره وشاوه، تیشکده ره

عصاو ید بیضا: دو معجزه گه ره که ی حه زره تی موسایه که کاتی گوچانه که ی فریادا ده بوه مارو کاتی ده ستیشی ده خسته ژیربالی و ده ری ده یئا یه وه ده ره شایه وه.

له چیرۆکی حه زره تی موساو جادو بازه کانداناه و روون بوویه وه که ماره که ی حه زره تی موسا جادونییه و هه رچی جادوش هیه یوچه لیده کاته وه، هه ربوییه ئیدی پاش نه و روداوه گیلیه تیه کی گه ره بوو که که سیک دیسانه وه جادوبازی بکات و بیه وی خه لکی فریویدات - نه لّیه ت له و گیلتر به نی ئیسرائیل بوون که باوه ریان پیّی ده کردو په ندیان له و هه موو روداوو تاقیکردنه وه خوداییانه وه وه نه رده رگرت - سامری جادوبازی کاتی هیئنده گیل بوو که له به رده م نه و ته جروه یه دا ده هات جادوبازی ده کرد.

نام به یته باس له دوباره کردنه وه ی نه زمونی گیلانه ی سامری ده کات له لایه ن که سیکه وه سودی و هه ندی به ربزی دیکه نه وکه سه به (عه قل) ده دنه قه لّهم و ته نانه ت له بری (خویش) ی میسراعی یه که م (عقل) ی هیئاوه { ج ۲ ل ۷۸۰ } به لام هندیکی دیکه (وه ک هروی) نام که سه به (بیدل) ی به یته ییشوو ده زانیت، به لام نه وه ی راستی بیت به یته که سه ره به خوییه و به هه ر که سیکی وک سامری ده گو تریت که له ناماده یی نه زمونیک ی پیشوودا هه مان هه له دوباره بکاته وه.

جرمش این بود که اسرار هویدا می کرد

گوتی: ئهویاره‌ی که سهری دار به‌هوییه‌وه به‌ریزبوو تاوانی ئه‌مه‌بوو که نه‌یینه‌کانی ناشکرا ده‌کرد.

جرم: تاوان هویدا کردن: ناشکرا کردن

له‌نیو عارفاندا ئه‌ویارو دۆست - هی که له‌دار دارو سهری دار به‌هوی له‌داردانی ئه‌وه‌وه به‌ریزو به‌رز بوو ته‌نیا عارفی گه‌وره‌ی نیوه‌ی دووه‌می سه‌ده‌ی سییه‌مه‌وه سه‌ه‌رتای سه‌ده‌ی چواره‌مه‌ی کۆچی (حسین کوری مه‌نسوری حه‌للاج)ه.

حەللاج له (۳۰۹)ی کۆچیدا به‌فه‌رمانی خه‌لیفه‌ی عه‌باسی (مقتدر) له‌داردراو له‌هه‌ندی سەرچاوه‌دا هاتوو که پاش له‌داردانی پارچه‌چاره‌کراو پاشان سووتینراو خۆله‌میسه‌کشی درا به‌ناوی دیجله‌دا.

یه‌کی له‌هۆکاره‌ گرنگه‌کانی له‌داردانی حەللاج ئه‌وه‌بوو که گوته‌کانی ده‌بووه‌ مایه‌ی هاندانی خه‌لکی ره‌مه‌کی و هه‌زار له‌ده‌سه‌لاتداران ئه‌وه‌ ده‌سه‌لاتدارانه‌ی که نالتونیان کردبووه خودایه‌ک و ده‌یانپه‌رست.

به‌سه‌رهاتی هه‌زه‌تی موسا کاریگه‌رییه‌کی زۆر زۆری له‌سه‌ر حەللاج هه‌بوو، له‌گه‌ڵ ئه‌وه‌شدا که حەللاج له‌عارفه‌کانی ئه‌هلی مه‌ستی و سه‌که‌ه.

له‌میژووی ئیسلامیدا ره‌نگه‌ که‌مه‌تر که‌سیک هه‌بیته‌ی هه‌یله‌ی حەللاج به‌ئه‌فسانه‌ نه‌که‌رابیته‌ ئیدی چ له‌لایه‌ک دۆسته‌کانییه‌وه یاخود له‌لایه‌ن دۆزمنه‌کانیه‌وه بیته‌ ئه‌مه‌ به‌ئه‌فسانه‌ کردنه‌ی حەللاج له‌سه‌رده‌می خۆشیدا هه‌بووه‌ چونکه‌ ئه‌و خۆی له‌یه‌کی له‌نامه‌کانیدا ده‌لی من نه‌ئو فریشته‌یه‌م دۆسته‌کام وینه‌یان کیشاوم، نه‌ئو شه‌یتانه‌شم دۆزمنه‌کام وینه‌یان کیشاوم.

وه‌ک گوتم حەللاج زۆر له‌ژێر کاریگه‌ری به‌سه‌رهاتی هه‌زه‌تی موسادا بووه‌ و منبۆی (طواسین) کتیبه‌که‌ به‌ناوبانگه‌کشی هه‌ر له‌سه‌ه‌رتای ئه‌وه‌ سووره‌تانه‌وه‌ و ده‌گه‌راوه‌ که به‌زۆری باسی هه‌زه‌تی موسا ده‌که‌ن و ره‌نگه‌ گه‌ر ئه‌وه‌ به‌سه‌رهاته‌ش نه‌بوایه‌ بیری حەللاج به‌م شیوه‌یه‌ی ئیستای نه‌ده‌بوو چونکه‌ (انا الحق) حەللاج ته‌واو جیاوازه‌ له‌ حلول یا اتحادیا هتد حەللاج پیی وابوو کاتی خۆدا له‌سه‌رزاری دره‌ختیه‌که‌وه قسه‌ له‌گه‌ڵ هه‌زه‌تی موسادا ده‌کات و دره‌ختیه‌ک هه‌لده‌بۆریت تالییه‌وه‌ بیته‌ زمان وه‌ک خۆدا له‌ سووره‌تی (القصص)دا که به‌ گمس ده‌ست پیته‌کات - ده‌فه‌رمویته‌: (فَلَمَّا أَتَاهَا نُودِيَ مِنْ شَاطِئِ الْوَادِ الْأَيْمَنِ فِي الْبُقْعَةِ الْمُبَارَكَةِ مِنَ الشَّجَرَةِ أَنْ يَا مُوسَى إِنِّي أَنَا اللَّهُ رَبُّ الْعَالَمِينَ) ۳۰۱.

خودا گه‌ر له‌دره‌ختیه‌که‌وه (انا الله) بلیت چۆن له‌ مرۆقتیکی وه‌ک ئه‌میشه‌وه (انا الحق) نالیت. حەللاج پیی وابوو که ئه‌وه‌زاتی حه‌قه‌ و جودی ئه‌م داگیر ده‌کات و هه‌میشه‌ پیی ده‌توايه‌وه ئه‌و (انا الحق) ی به‌گوتی خۆی نه‌ده‌زانی به‌لکو به‌گوتی خۆدا ده‌زانی کاتی حەللاج خۆی له‌ (طواسین)دا ده‌فه‌رموی: (نمونه‌ی من، وه‌ک نمونه‌ی ئه‌وه‌داریه‌.. مه‌به‌ستی له‌ هه‌مان ئه‌و (شجره‌یه) که خۆدا لییه‌وه له‌گه‌ڵ موسادا قسه‌ی کرد، عارفه‌کان ئه‌م انا الحق گوتنه‌ی حەللاج به‌گه‌وره‌ترین توحیدو یه‌کتاپه‌رستی ده‌زانن، چونکه‌ پێیان وایه‌ که کاتی که‌سیک ده‌لی من خۆدا تاخانه‌ ده‌په‌رستم، دان به‌خۆیی و خوداداده‌نیته‌ به‌لام که حەللاج (انا الحق) ده‌لیته‌ ته‌نیا بووی ئه‌م ده‌سه‌لمینی نه‌وه‌ک هه‌ی دیکه‌، لیته‌دا ئه‌م ته‌نیا دان به‌بوونی خودادا ده‌نیته‌ و جگه‌ له‌ ئه‌وه‌موشتی به‌عه‌ده‌م ده‌زانیت.

عارفه‌کان سه‌باره‌ت به‌داردانی حەللاج پێیان وایه‌ که ئه‌وه‌داری به‌رزوپیرو زکرده‌وه و چوونه‌ سه‌ر داریش مه‌رجیه‌که‌ بۆ بونه‌ (سه‌رداری) هه‌روه‌ک عارفیکی گه‌وره‌ی وه‌ک مه‌حوی ده‌لی:

له‌ ئولکه‌ی عیشقدا بی چوونه‌ سه‌ردار به‌ ئاسانی مه‌زانه‌ چوونه‌ سه‌ردار

به‌ هه‌رحال حەللاج به‌ له‌داردانی هه‌ینده‌ی تر گه‌وره‌تر بوو، ئه‌و له‌ بنه‌رتدا خه‌لکی بیضای فارسه‌ و قوتابی جونه‌ید و ابوالحسین نوری و سه‌هلی توسه‌تری و عمرو بن عثمان مکی بووه‌ و ماوه‌یه‌ک له‌ توسه‌تر و له‌ به‌سه‌ره‌ و له‌ به‌غداد و له‌ مه‌که‌که‌ ژیاوه‌ و دوجار حه‌جی کردوووه‌ و ماوه‌یه‌کی زۆر له‌ ده‌روبه‌ری به‌یتدا ده‌مایه‌وه‌، پیاییکی پر ته‌قوا نوێژبووه‌ پاش ئه‌وه‌ی ماوه‌یه‌کی زۆر له‌ زیندانا عه‌زاب و نازاردرا و هه‌له‌هات و گه‌رایه‌وه‌ ده‌سیسه‌ی دۆزمنانی و به‌تۆمه‌تی کافربوون و زه‌ندیقی و هتدو له‌سه‌ر ده‌ستی (حامدی کوری عه‌باس) و له‌سه‌ره‌می خه‌لیفه‌ ئه‌و سه‌رده‌مه‌ (مقتدر) و له‌سالی (۳۰۹) ی کۆچیدا له‌داردرا.

حافظ جگه‌ له‌وه‌ی که‌پییوايه‌ سهری دار به‌وه‌ی که ئه‌وییاوه‌ به‌ریزه‌ی بی گوناه‌ و تاوانه‌ی تیچوه‌ له‌داردراوه‌ موشه‌ره‌ف و به‌ریز بووه‌، دان به‌ بی تاوانی حەللاجدا ده‌نی و له‌هه‌مان کاتیشدا له‌سه‌ر زاری پیری موغان ده‌لی: ته‌نیا تاوانی ئه‌وه‌ بووکه‌ نه‌یینه‌کانی عه‌شقی ئیلاهی ناشکرا ده‌کرد، که ئه‌م تاوانه‌ لای عارفه‌کان گه‌وره‌ترین تاوانه‌وه‌ ئه‌وان پێیان وایه‌ که ناشکراکردنی نه‌یینه‌ی عیرفان و رازه‌ خوداییه‌کان ده‌بیته‌ مایه‌ی غه‌ره‌تی ئیلاهی و له‌سه‌ر زاری (ابوبکری شبلی نقل کراوه‌ که له‌خۆدا بانگی ئیلاهی له‌ قیامه‌تدا گوێ لێ بووه‌ که بۆیه‌ ئه‌مه‌ری پیکرد چونکه‌ نه‌یینه‌ی ئیهمی لای بیگانه‌ (غیر) درکاند) ته‌ذکره‌ الاولیاء {به‌ نقل از حافظ نامه‌ خرمشاهی ج ۱ ۵۷۱} هه‌روه‌ها عارفه‌کان پێیان وایه‌ که ناشکراکردنی رازه‌ خوداییه‌کان کوفه‌.

دیگران هم بکنند آنچه مسیحا می کرد

گەر له بهخششی روح القدس دوباره یارمهتی بدات، کهسانی دیکهش دهتوانن شهوه بکهن که چهزهرهتی مهسیح دهبکرد.

فیض: بهخشش، عهتا روح القدس: جویرهئیل مدد: هاوکاری، یارمهتی بیتگومان چهزهرهتی مهسیح هرچی کهراماتی ههبوو بههاوکاری روح القدس یا خودای عزوجل نهنجامی دهداو بهبی شهوهی که لهناسماندا پیی دهبهخشر له مردوزیندوکردنهوه و هتد نهیدهتوانی هیچ کات و گهر شهوه بهخششهی روح القدس دیسانهوه هاوکاری و یارمهتی کهرمه بفرمویت خهلکانی تریش دهتوانن وهک چهزهرهتی مهسیح کهراماتی ههبی. شهوه بهیتهدان بهدوو حهقیقهتدا دهنیت، یهکه میان کهرامات له مرۆقهوه نییهو بهههول بهدهست نایت بهلکو بهخششیکی خوداییه دووهم شهوه کهراماته کوتایی نایهت و پهییوست نییه بهکهسیکهوه.

۱۰- گفتمش سلسله زلف بتان ازبی چیست

گفت حافظ گلهای از دل شیدامی کرد

پییم گوت: زنجیری زولفی بوتان بوچییه گوتی حافظ گلهیی له دلئی شهیدا دهکرد گفتمش: پییم گوت ازبی چیست: بوچییه کله: گلهیی دهکری شهوهکهسهی که حافظ قسهی له گهلدا دهکات ههمان پیری موغان بیست یاخود یارییت خواجه دهلی: پییم گوت: مه بهست لهم زنجیره ی پرچی یارنه - مه عشوقانی وهک بت - چییهو بوچی ناماده کراوه له وهلامدا گوتی حافظ گلهیی له دلئی شهیداو شییتی ههبوو، شهوه زنجیره بو شهوهیه که دلئی شهیدای خواجهی پیی زنجیر کریت، واته زنجیری پرچی یاران بۆرامکردنی دلئی عاشقانه.

غزهلی سه د و سی و نوبه م :

به حری موجته سی ههشتی مهخبونی شهسه می موسبه غ (مفاعلهن فعلاتن مفاعلهن فع لان)

۱- بهسر جام جم آنکه نظر توانی کرد

که خاک میکده کحل بصر توانی کرد

کاتی دهتوانی سهیری نهیینی جامی جهم بکهیت که خاکی مهبخانه بکهیته کلی چاوانت. سر: سر، نهیینی نظرتوانی کرد: دهتوانی ته ماشا بکهیت. خواجه له غزهلی پییشودا له گرنگی جامی جهم و غهیب بین دواوه، لیسه دا مه رجیک بو شهوه کهسانه داده نیت که دهتوانن ببه خاوهنی دلئی عارف، شهوه دهلی شهوکاته دهتوانی پهی به نهیینی جامی جهم بهیته یاخودهک جامی نهیینی بین بیت که ریژی خاکی مهبخانه بگریت و وهک کل و سورمه له چاوی بکهیت.

واته مرۆقه بهعشق و عیرفان بهپله بهرزو بلندهکانی عشق دهگات.

دیسانهوه شهوه غزه له شه فزایه کی عیرفانی ههیه.

۲- مباش بی می و مطرب که زیر طاق سپهر

به این ترانه غم از دل بدرتوانی کرد

بی می و موترب مه به چونکه له ژیر شهوه گومبه تهی ناسماندا بهم گۆرانیه دهتوانی غه م له دل ده رکیت.

سپهر: ناسمان، گهردون، فهلهک به این: بهم

ترانه: ناواز گۆرانی، سودی دهلی ترانه زاراوهی باده نوشانهو بهوه قولته دهوتریت که له کاتی تیگردنی مهیدا دیت.

بدرکردن: ده رکردن.

وهک هه می شه حافظ عشق و موترب بهمایه ی نارامی و هوزی شهوه دونیایه ده زانییت و نامۆزگاریمان دهکات و دهلی: بی می و موترب مه به، له ژیاندا بهبی عشقی حهقیقی مهژی چونکه لهم دونیایه ییداو له ژیر شهوه گومبه ته شینهی ناسماندا ته نیا شهوه ئاوا ی عشقه (مه ی و مه تریب) ه که غه م له دل ده رده کات و مرۆقه خو شحال ده کات.

۳- گل مراد توانگه نقاب بگشاید

که خدمش چونسیم سحر توانی کرد

گولئی موراد - ناوات - ی تۆ ئەو کاتە پەر دە لەرووی لادەدات کە وەک سروەدی بەیانی
بتوانی خزمەتی بکەیت.

مراد: موراد - ناوات و نارەزوو

نقاب نگشاید: پەردە لەرووی هەلەدەداتەوه، بەهینانی گول واتە دەپشکوی.

بۆگەیشتن بەهەر ناوات و نارەزوو هەیک پێویستە مرۆڤ هەولێ جەدی و بەردەوام بەدات.

دەکرێ بلێن فەلسەفە ی ئەم بەیتە ئەم دێرە سەرۆهیه، خواجە دەلی: گولئی ناوات کاتی
دەپشکوی کە وەک سروەدی بەیانی بتوانی خزمەتی بکەیت واتە تۆش دەبیت لەپیتناو پشکوونی
خونجە ی ناواتتدا وەک سروەدی بەیانیان زوو هەلگەیت و بەدیارییهوه شەوئخونی بکیشی.

۴- گدائی درمیخانه طرفه اکسیر یست

گراین عمل بکنی خاک زر توانی کرد

سوالکەری دەرگای مەبەخانە ئکسیریکی سەرسورەهینەرە گەر ئەم کارە بکەیت دەتوانی خاک
بکەیتە زیر.

طرفه: سەرسورەهینەر داهینانی تازەو ئافراندن اکسیر: ئەو جەوهرەدی کە خاک دەکاتە زیر
خواجە سوالکەری و گەدایی بەردەرگای مەبەخانە ی عەشقی حەقیقی بەکیمییا دەزانیت
ئەو کیمیایە کە شتەکان لەخاکەوه دەکاتە زیرو بەنرخیان دەکات، ئەو گەرۆدی مەبەخانە ی
عەشق دەداتەروو، هەر وەک لەبەیتەکانی پێشوو دا جەختیان لەسەر دەکاتەوه، لێرەشدا دەلی:
بچوکی نێومەبەخانە ی عەشقی کیمیایەوه جەوهری گۆرینی روحو گەر بتوانی لەنیو میخانە ی
عەشقا بەردەوام بیت خاک دەکەیتە زیرو بەناوات دەگەیت.

۵- به عزم مرحله ی عشق پیش نه قدمی

کەسودها کنی اراین سفر توانی کرد

بەنیازی قۆناغی پێشکەوتوو ی عەشقهوه هەنگاوی هەلگرە، گەرتوانی ئەم سەردەفەرە
بکەیت قازانجی زۆر دەکەیت

بەعزم: بەنیازی، بەنامانجی پیش نه قدمی: هەنگاوی هەلگرە، برۆ ار: ئەگەر
خواجە زۆر سادە دەلیت: بەنامانجی گەیشتن بەقۆناغ و مەزلێ عەشق لەورینگەدا هەنگاو
هەلگرە چونکە گەر ئەم سەفەری عەشقه بکەیت سوودی زۆر دەست دەکەوت.

۶- بیاکه چاره ی زوق حضورو نظم امور

به فیض بخشنی اهل نظر توانی کرد

بزانە کە دەتوانی چارە ی چێژی جزوو ریکخستنی امور بەفەیز بەخشی ئەهلی نەزەر بکەیت

بیا: بزانه، ناگاداربه
چاره: چاره، تدبیر
زوق: نارەزوو و
چێژ، داوا
حضور: نامادەیی دل
فیض بخش: خاوەن فەیز

اهل نظر: ئەهلی بەسیرت، عارفان

خواجە پێیوایە کە مرۆڤ بە هاوکاری و فەزی عارفان و ئەهلی بەسیرت دەتوانی چارە ی
نارەزووی نامادەیی دل و ریکخستنی کاروباری دنیایی بکات و هەردووکیان بەدەست بەینێ
بۆیە گۆیگرۆ خۆینەر لی ناگادار دەکاتەوه هەربەو ناوازهوه دەلی: ناگادار بە بزانه کە بەفەیزو
رینوینی عارفان و ئەهلی دل دەتوانی نامادەیی دل و سروەتیک - مەعنەوه ی - پێکەوه بنهتی.

۷- جمال یار ندارد نقاب و پرده ولی

غبار ره بنشان تانظر توانی کرد.

جوانی یاروو بەندو پەردە ی نیبە بەلام غوباری رینگە تابتوانی تەماشابکەیت.

ره: رینگە بنشان: بنیشیتە، بخریتە.

جوانی و حەقیقەتی یاری حەق خۆی لە خۆیدا پەردە ی لەسەر نیبەو روبەندی بەروودانە دراوه
ئەوه ی کە رینگە لە بەردەم نیبە ی عاشق و مرۆڤدا تەنیا غوباری رینگەیه کە ناهیلێ جوانی
ئەوبینینی خواجە دەلی: ئەو تۆزو غوبارە برینە تابتوانی سەر کەیت.

(غوبار) بە کۆسپ و تەگەرەکانی رینگە ی تەریقەت دراوه تە قەلەم، خواجە خۆی لە
غەزەلێکی دیکەدا لە مەسەلە ی شەهۆدی حەقدا جارێکی دیکە بەروونتر ئەم پەردەو بینین و
غوبارە ی هیناوه کە دەلی:

حجاب چهره جامی شود غبارتنم

خوشادمی که ازین چهره پرده برفکنم

بەرای بەندە ئەم غوباری رینگە ی هەمان جەستە ی مرۆڤە کە بوەتە رینگەر لە نیوان حەق و
مرۆڤدا لێرەشدا مەبەستی لەکوشتنی مەعنەویاتی جەستەیه کە تا جەمالی حەق دەرکەوتیت و
جیلو بکات.

لای عازفەکان مەرچی جیلوه ی معشوق توانەوه ی زات و (من) یەتی عاشقه ئەم
(من) هەمیشە کە خواجە زۆرجار بەغوبار ناوی دەبات و پیتی وایە تا بمینیت جیلوه ی
حەق دەست نادات.

۸- توکز سرای طبیعت نمی روی برون

کجا به کوی طریقت گذر توانی کرد

تۆکەله سنوری سروشتی نازەلی دەرناچیت چۆن دەتوانی بەکۆلانی تەریقەتدا تێپەریت

سرا: خانوو، سنور طبیعت: مادیات و وابسته مادیه‌کان، د. خرمشاهی نوسیه‌یتی که تبعیعت لای حافظ و له‌دیددی عارفه‌کانه‌وه شته مادیه‌کانی سروشت و زانستی سروشتی نییه به‌لکو گشت شه هه‌سته سوک و زمانه‌ی مرّقه که جه‌سته داویان ده‌کات، شه‌وده‌لی: بریتیه له کومه‌له میزاجی که مه‌جازو روکاری ژیان و غه‌ریزه ناژه‌لیه‌کان و بی‌ئاگایی دونیایی و داب و نه‌ریت و (خواردن و خه‌وو توره‌یی شه‌هوه‌ت و ناژاوه‌گیری و نه‌زانی و زولمه‌ت) ج ۱ ل ۵۷۵ خرمشاهی.

لای عارفه‌کان هه‌رگیز جوانیه‌کانی عه‌شق نایه‌ته نیو شه‌نوره دیاریکراوه‌ی تبعیعتی و بوونی به‌سه‌ریه‌وه هه‌روه‌ک د. خرمشاهی له (سنائی)یه‌وه نه‌قلی کرده‌وه ده‌لی: (نه‌زه‌ری پاک‌ی ئیلاهی هه‌رگیز دانابه‌زیتته نیو فاحیشه سه‌رای تبعیعت‌ه‌وه) { ج ۱ ل ۵۷۵ خرمشاهی } .
خواجه‌ش لی‌رده‌ا شه‌مرایه به‌جزریکی دیکه ده‌خاته روو، ده‌کری شه‌مه‌بیته جوابی بو سو‌فیه ساویلکه‌یه‌ک که‌هیشتا گیروده‌ی سه‌رای تبعیعت‌ه، ده‌لی تو که له‌سنوری دیاریکراوی غه‌ریزه ناژه‌لیه‌کان (تبعیعت) ناچیتته ده‌روه ناتوانی به‌نیو ریگی ته‌ریقه‌ت و عیرفاندا تییه‌ریت.
واته عیرفان پاک‌ی و گه‌وره‌بوونی ده‌ویت، شه‌ودیه‌ویت که به‌ر له هه‌نگاونان له جه‌سته‌ی دون داب‌ریت شه‌گه‌رنا توانای هه‌نگاونانت ناب‌ی.

۹- دلا زنور هدایت گر آگهی بابی

چوشمخ خنده زنان ترک سرتوانی کرد

شه‌ی دل گه‌ر له‌نوری دریایست، تیبه‌گه‌یت، ده‌توانی وه‌ک موم به‌خنده‌وه سه‌رت داب‌نیی.
آگهی یای: تی به‌گه‌یت، ناگاداریست خنده‌زان: لیو به‌خنده‌ ترسک سرکردن: سه‌ردا، سه‌رکردنه‌فیدا.

له‌جیاتی هیدایه‌ت، ریاضت (له شرحه‌که‌ی د. هروی) دا هاتوه که له‌هه‌ردوو باره‌که‌دا واتا که له‌یه‌که‌ی یه‌وه نزیکه به‌لام (هدایه‌ت) له بری خواجه‌وه نزیک‌تره تا (ریاضت) که‌دان به‌هه‌وه‌لی مرّقددا ده‌نیت بو به‌ده‌سته‌تینانی پله‌ی به‌رزی عیرفانی.

خواجه لی‌رده‌ا دل‌ی خوی و دل‌ی هه‌موو مرّقه‌کان له‌وراستییبه ناگادار ده‌کاته‌وه که شه‌گه‌ر بیت و له‌نوری هیدایه‌تی ئیلاهی ناگاداریست و له‌په‌ریشکی شه‌و نوره‌مان به‌رکه‌ویت شه‌وا به‌خنده‌وه شادییه‌وه به‌ره‌و گیان فیداکردن و سه‌رکردنه‌ قوربانی ده‌چین، له‌سه‌رچاوه‌کاندا هاتوره که‌کاتی حه‌لاجیان له‌داردا خنده‌یه‌کی که‌وته سه‌ر لیوان، د. هروری پیی وایه که ره‌نگه به‌خنده‌وه سه‌رفیداکردن ناماژه‌یه‌کی به‌خنده‌ی حه‌للاج له‌کاتی سه‌رپه‌نیدا تی‌داب‌یت { ج ۱

ل ۶۱۵} بیگومان په‌یوه‌ندی له‌نیوان موم و سه‌رفیداکردن له خنده‌دایه، خنده‌ی مومیش شه‌وجولان و له‌رزانه‌یه‌تی که‌له‌کاتی به‌لاداچوونی دایا کزه‌یه‌کی زورکه‌مدا ده‌یکات.

۱۰- ولی توتالب معشوق و جام می خواهی

طمع مدار که کار دگر توانی کرد

به‌لام تو تالیبی یاروییکی مه‌یت بویت، به‌ته‌مامه‌به بتوانی کاریکی دیکه به‌کیت.
طمع دار: به‌ته‌مابه، به‌هیوامه‌به

له‌راستیدا جیگی شه‌مه‌بیته له‌سه‌رچاوه جیاوازه‌کاندا جیاوازی هه‌یه — هه‌رچه‌نده پیوسته شه‌وه‌ش بلین که جیگی زوری به‌بیته‌کان جیاوازیان هه‌یه ته‌نانه‌ت له‌وشه و زاراوه‌کانیشدا جیاوازی هه‌یه — هه‌رویه به‌گورینی جیگی شه‌مه‌بیته له (۱۰) وه بو (۹) شه‌وا گورانیکی ته‌واو به‌سه‌ر چه‌مک و مفهومی به‌بیته‌که‌وه ته‌نانه‌ت غه‌زه‌له‌که‌شدا دیت چونکه نا‌کریت شه‌مه‌بیته به‌سه‌ره‌به‌خویی لیکدریتته‌وه، له‌به‌ره‌وه‌ی که به (وی - به‌لام) ده‌ست پینده‌کات و رسته‌ی پاش به‌لامیش ته‌واوکه‌رو رافه‌که‌ری رسته‌یه‌کی لیکدراوه شه‌گه‌ر به‌م شیوه‌ه‌ش لیکی بده‌ینه‌وه‌وه له‌م ریزه‌نده‌یه‌شدا بیت شه‌وا ده‌بیت (تو) دل‌ی خودی خواجه بیت چونکه دیالوگی به‌یتی پوتیشوو له‌گه‌ل دل‌دایه، هه‌ره‌مه‌ش واتای لیوی یاروییکی مه‌ی دونیایی ده‌بن، به‌لام به‌نده پیم وایه که ناتوانریت شه‌وگرفته چاره‌سه‌ر بکریت و شوینی راسته‌قینه‌ی به‌بیته‌که‌ ب‌دو‌زرتته‌وه، هه‌رویه وه‌ک به‌ییتیکی سه‌ره‌خو رافه‌ی ده‌که‌ین و خواجه پیی وایه که که‌سبک گه‌ر مه‌شغو‌لی لیوی یارو پیکی مه‌ی بیت یاخود نا‌واته‌خوازی عه‌شق و جیلوه‌ی یاریت نابیت به‌هیوا بیت بتوانی هه‌یچ کاریکی دیکه به‌کات.

۱۱- گر این نصیحت شاهانه بشنوی حافظ

به شاهرا حقیقت گذرتوانی کرد

گه‌ر گو‌ی بو شه‌مه‌نسیحه‌ته شایانه رادپیری حافظ ده‌توانی به‌شاریگی حه‌قیقه‌تدا گوزه‌ر به‌کیت.
نصیحت: نه‌سیحه‌ت، ناموزگاری شاهانه: شایانه، گرانبه‌هاو شیاو شاهراه: شاری حقیقت: راستی، حه‌قیقه‌تی گه‌یشتن به‌حق که‌دوا مه‌نزل‌ی عیرفان و ته‌ریقه‌ته خواجه به‌خوی ده‌نیت که شه‌گه‌ر بیت و شه‌مه‌ ناموزگاریه گرانبه‌هایه بیستی و به‌گو‌ی به‌کیت شه‌وا بیگومان ده‌توانی به‌حقیقه‌ت به‌گه‌یت و به‌نیو شاری حه‌قیقه‌تدا گوزه‌ر به‌کیت.
دیسانه‌وه شه‌مه‌بیته ناماژه‌ی به‌نسیحه‌ت و ناموزگاریک داوه که له‌به‌ر تیکه‌لاوی به‌بیته‌کان ناتوانری به‌دل‌نیا‌یه‌وه به‌نجه‌ی له‌سه‌ر داب‌نریت، ده‌کری ته‌واوی ناموزگاریه‌کانی غه‌زه‌له‌که بیت یاخود په‌کیی له‌به‌بیته‌کان بیت.

غەزەلی سەد و چەلم :

بەحرى موجتەسى ھەشتى مەخبونى ئەسلەمى مۇسبەغ
(مفاعىلن فاعلن مفاعىلن فم لان)

۱- چە مستىست ندانم رو بە ما آورد

كەبۇد ساقى واين بادە ازكجا آورد

نازائم چ مەستىيەكە كە رووى لەئىمە كرد، ساقى كى بوو، ئەم شەرابەى لەكوى ھىنا
ندانم: نازائم آورد: ھىنا، ھاورد رووى لە ئىمە كرد، ئىمەى گرتەو
كە: كى

خواجە لەومەستىيە دەدوئىت كەرووى تىكردووو ھىرەت و سەرسورمانى خۆى بەرامبەر بە
بەھىزى و كاريگەرى ئەو دەردەبەرىت و بەتەواوى لەناديارەوہ بو ھاووو نازانى ساقى كىيەو
ئەم شەرابى لەكويە ھىناوہ.

بىگومان مەستى (سكەر) لای عارف و سۆفياھەكان نازادبوونە لە كۆت و بەندە ديارو
ناديارەكان و چوئەو نىو ھەقە (مەستى - سكەر) رەوتىكى عىرفانى / سۆفياھەرىيەو لە
بەرامبەر رەوتى (ھۆشيارى/ صحو) دادانرئىت، رەوتى ھۆشيارى / صحو رەوتى سۆفياھە
زاهىدەكانە وەك شىخ جونەيدى بەغداد بەلام رەوتى سكەر/ مەستى كەشكاندى كۆتەكانى
رەوتى عارفە گەورەو دانستەكانى دونىاي ئىسلامەوہك شىخ بايەزىدى بەسظامى و
ئەبۇلەھسەن خرقانى و ئەبوسەيدى ئەبوالخىر و حسين بن مەنسورى ھەللاج و ئەبۇ الحسين نورى
و جلال الدين مەولەوى و خواجە حافظى شىرازى {خرمشاھى ج ۱۷۰۷ بەنقل از، احمد على
بھانى - فرھنگ شەار حافظ ص ۱۷۷}.

خواجە لەم بەيتەدا نازانئىت ھۆكارى مەستىيەكەى كىيەو چۆنە، مەستىيەكە بەتەواوى
ماناى زرگاربوونە لە كۆت و بەندەكان.

۲- چەراھ مى زند اى مطرب مقام شناس

كە درميان غزل قول آشنا آورد

چ ناوازيك لى دەدات ئەم مۆسقىقارە مەقامناسە كە لەنىو ئاھەنگەكەدا مەقامىكى
ناشناى ناسراو/ باوى گوت.

راھ : ناواز چەراھەمى زند: چ ناوازيك لى دەدات، چ ناوازيك دەژەنى
مقام شناس: مەقام ناس

مۆسقىقارە، لىزانى بواری مەقام و مۆسقىقا دەكرى (مقام) لىرەدا مەقامى تەرىقەت و
سۆفياھەرى بيت؟.

غزل و قول: ھەردووکیان زاراوہى مۆسقىقین بەقسەى سۆدى (غەزەل) گۆرانىەكە بەمۆسقىقارە
دەگوتريت و ناوازو نەغمەى تەواوہ بەلام (قول) نەغمەى گۆرانى نىيەو دەكرى (موال/ مقام)
بيت كە لەنىو گۆرانىدا دەگوتريت.

خواجە لە گەورەبى و شارەزايى ئەو گۆرانىيە مۆسقىقارە (مطرب) دەدوئىت كە لەنىو
گۆرانى و مۆسقىقارەيدا جارجارە (قول) تىك دەلئىت كەلای ھەمووان ناسراوہ.
وہك گوتم دەكرى (مەقام ناس) مەقامناسى تەرىقەت بيت واتە ئەو موترييەى
كە مەقامەكانى سۆفياھەرى بەچاكي شارەزايە.

۳- تونيز بادە بەچنگك آرو راھ صحراگير

كەمرغ نغمە سرا سازخوش نوا آورد

تۆش مەى بەدەست بەيئەو بىبابان بگرە بەر چونكە بالئەدى نەغمە خوئىن سازى خۆش
ناواز دەھيئە.

بەچنگك آر: بەدەست بەيئە راھ صحراگير: ريگەى بىبابان بگرە
نغمە سرا: نغمە خوئىن ساز: سازخوش نوا: خۆش ناواز، دەنگ خۆش
ئەم بەيتە لەرووى بەيتى پيشودئىت و دەلى كاتى ناوازژەنى شارەزا ناوازيكى خۆش لى
دەدات، تۆش ھەرورەھا عەشق بەدەست بەيئەو ريگەى دەشت و بىبابان بگرەبەر چونكە لەوى
بولبولى نەغمەخوئىن بەدەنگى خۆشى سازىكى خۆشى لىدەدات.

۴- رسيدن گل و نسرين بەخبرو خوبى باد

بنفشه شادوكس آمد سمن صفا آورد

گەيشتنى گول و نەسرین بەخبرو خۆشى بيت، ونەوشەو شادو پەسند ھات و ياسەمەن
سەفاى ھىنا.

گل: گولى سور بەخبرو خوبى باد: بەخبرو خۆشى بيت كس: پەسەند
سمن: ياسەمەن، ياسەمىن

بەيتەكە باسى لەخۆشى بەھراو سەوزەگياو ھاتنى گول و نەسرین و ونەوشە دەكات.

۵- صبا بەخوش خبرى ھدھد سليمان است

كە مژدەى طرب ازگلشن سبا آورد

سرە لەھيئانى ھەوالى خۆشدا ھود ھودكەى سولەپانە، چونكە مژدەى خۆشى لەگولشەنى
سەباوہ ھىنا.

به خوش خبری: هه‌والتی خۆش هیڤنه‌ری سبا : بای سه‌با

لیڤه‌دا حافظ په‌یوه‌ندی نیتوان سره‌وه هوه‌ده‌ده‌که‌ی سوله‌یمان ده‌کات که هه‌ردو‌کیان هه‌والتی خۆشیان هیڤناوه، هوه‌ده‌ده‌که‌ی حه‌زهرتی سوله‌یمان هه‌والتی به‌لقیسی بۆ‌حه‌زهرت هیڤناو سه‌باش که‌بای خۆشی وشادییه‌وه مژده‌ی زه‌وق و شادی هیڤناوه بۆ‌شاعیر.

۶- دلا چوڤنچه شکایت زکار بسته مکن

که باد صبح نسیم گره‌گشا آورد

ئه‌ی دل وەك خونچه به‌و شکات له‌کاری گری خواردو مه‌که چونکه بای به‌یان سره‌وی گری‌که‌ره‌وه‌ی هیڤنا

کاربسته: کاری نه‌کراوه و ناره‌حەت گره‌گشا: گری‌که‌ره‌وه

بی‌گومان خونچه داخراوه و په‌ره‌کانی چون به‌نیو به‌کتریداو هیچ گله‌یییه‌کیشی له‌م داخراوییه‌ نییه‌ چونکه سه‌ره‌نجامی ده‌زانیت، خواجه‌ش به‌دلی خۆی ده‌لی گله‌یی له‌کاره ناره‌حەت و نالۆزه‌کان مه‌که چونکه شه‌مالتی به‌ره‌به‌یان سره‌ویه‌کی هیڤنا که هه‌موو گری کوپه‌یه‌که ده‌کاته‌وه واته وەك خونچه به‌ چونکه سره‌وی به‌یان که‌لای یاره‌وه هاتوه چاره‌ی هه‌موو ئالۆزییه‌کانی پیڤه.

۷- علاج ضعف دل ما کرشمه‌ی ساقیست

بر آر سرکه طیبب آمدو دوا آورد

چاره‌ی لاوازی دلی ئیمه‌ خه‌مزه‌ی شاقییه، سه‌رده‌به‌پینه که پزیشک هات و ده‌وای هیڤنا

کرشمه: خه‌مزه، ناز برارسر: سه‌رده‌به‌پینه

دوا: ده‌وا، ده‌رمان

خواجه له‌م غه‌زه‌له‌شدا یره له‌شادی و کرانه‌وه‌ه هه‌رچی ناداتی هه‌یه به‌په‌له‌و خیرا دینه‌جی، له‌ میسراعی یه‌که‌مدا به‌خۆی ده‌لی چاره‌ی لاوازی دلی ئیمه‌ خه‌مزه‌و نازی ساقییه، له‌ میسراعی دووه‌مدا خیرا ساقی دیت و هه‌ربۆیه‌ دیسانه‌وه به‌خۆی ده‌لی سه‌رده‌به‌پینه چونکه پزیشک به‌ده‌رمانه‌وه هات واته ساقی به‌نازه‌وه هات.

۸- مرید پیرمغانم زمن مرنج ای شیخ

چرا که وعده توکردی و اوبجا آورد

موریدی پیری موغانم ئه‌ی شیخ لیم مه‌ره‌نجی چونکه تۆ به‌لینتداو ئه‌ویه‌جیتی هیڤنا.

مرنج مه‌ره‌نجی، زویر مه‌به‌ چراکه: چونکه و‌عه‌ده‌ کردن: به‌لین دان

بجا آوردن: به‌جی هیڤنان

خواجه روو له‌و شیخه‌ سه‌رزاره‌کییه‌ی که به‌لینی حه‌قیقه‌تی داوه‌و به‌جیتی نه‌هیڤناوه ده‌کات و پیڤی ده‌لی: من نابمه‌ موریدی تۆ هه‌ر چه‌نده تۆ له‌ رواله‌تدا شیخیت و خه‌لکی به‌شیخ بانگت ده‌که‌ن به‌لکو ده‌به‌ موریدی پیری موغان چونکه ئه‌وه‌به‌لینه‌ی که تۆ به‌موریدانی ده‌ده‌یت - که‌یشتن به‌دۆست - ئه‌و به‌جیتی ده‌هینیت - بۆیه لیم مه‌ره‌نجی.

لیڤه‌دا خواجه ده‌یه‌وی ئاماژه به‌وراستییه‌ بکات که مه‌رج نییه‌ ئه‌و شیخه‌ی به‌لینی که‌یشتن به‌دۆست - ی دا راست بکات و دووربیت له‌شته مادی و دونیاییکان به‌لکو مه‌رج ئه‌ویه‌ که راست بکات له‌گه‌ل ئه‌و به‌لینه‌یدا هه‌روه‌ک پیری موغان - که لای خواجه ره‌مزی رابه‌رو شیخی راستگۆیه.

۹- به‌تنگک چشمی ان ترک لشکری نازم

که حمله برمن درویش یک قبا آورد

نیازم به‌ به‌رچاوته‌نگی ئه‌و تورکه له‌شکرییه‌وه که هیرش ده‌کاته سه‌رمنی ده‌رویشی روت و ره‌جال.

تنگ چشمی: چاوانی ته‌نگی وەك بادام، به‌خیل و به‌رچاوته‌نگ و ره‌زیل.

ترک لشکری: تورکی له‌شکری، تورکی سوارچاک و شه‌رانی نازم/ بنازم: بنازم، ئافه‌رین بۆ.. جمله: هیرش یک قبا/ یک لاقبا: روت و ره‌جال، نه‌دار

خواجه خۆی ده‌کاته فیدای چاوانی بادامی یار یاخود به‌رچاوته‌نگی یار که وەك تورکان وایه‌و هیرشی ده‌کاته‌سه‌ر ده‌له‌مه‌ندو نه‌داریش و مالیان به‌تالان ده‌بات. چاوانی یار ده‌یه‌وی ته‌نانه‌ت هیرشی تالانکرانه بکاته سه‌ر ده‌رویشیکی روت و ره‌جالیش و دلی ئه‌ویش به‌ خه‌مزه‌و نازی چاوانی تالان بکات.

تورکی هیرش به‌رو به‌رچاوته‌نگی و تیڤرنه‌خۆرییان له‌کاتی تالان کردندا په‌یوه‌ندیان پیڤه‌وه هه‌یه.

۱۰- فلک غلامی حافظ کنون به طوع کند

که التجا به در دولت شما آورد

ئیتستا فه‌له‌ک به‌ویستی خۆی غولامی حافظ ده‌کات، چونکه په‌نای هیڤناوه‌ته به‌ر ده‌رگای به‌ختی تۆوه

غلامی: غولامی، خه‌مه‌تکار کنون: ئیتستا به‌ طوع: به‌ئاره‌زوو و مه‌یل، به‌ویست، به‌بی زۆرلینکردن التجا: په‌نابردن.

یار هیئنده گورهو خاوهن شهرف و مقامه که هه رکه سیک په نابباته بهرده رگای شهو و بیته خاکی سه رهی گه رهی دنیایی ده بیته بهشی و فهلهک به ناره زوی خوی ده بیته غولام و خزمه تکاری. خواجهش دهلی: ئیستا گهردوون به ناره زوی خوی خزمه تکاریم ده کات چونکه په نام بۆ بهرده رگای تۆو گه رهی تۆ هیئاوه.

بیگومان مرۆف به په نابردن بۆ قاپی حهق/ یار ده بیته سه روه ری بوون و گهردوون.

غزه لی سه د و چل و یه که م:

به حری هه زه چی هه شتی موسبه غ
(مفاعیلن مفاعیلن مفاعیلن)

۱- صباوقت سحر بوئی زلف یار می آورد

دل دیوانه ما را به نو در کارمی آورد

سروه کانی به یانی بۆنیکی له پرچی یاره وه ده هیئاو سه رله نوی دلئی دیوانه ی ئیمه ی ده خسته وه جۆش.

می آورد: ده هیئا - پیویسته ئه م کاره به (می ئاقه رد) بخوینر بیته وه چونکه گه ر (می ئاقه رد) بیته له رابردوی بهرده وامه وه ده بیته رانه بردو مانای ئه سلئی به بیته کان ده گۆریت.

به نو: سه له نوۆ، دوباره درکار می آورد: ده خسته وه جۆشی عیشق و کاری عیشق. بۆنی پرچی یار که جوانیه شاره کانی عه شقی ئه زه لیبه هه ربه یانییه ک دلئی دیوانه ی خواجه پر ده کات له جۆش و خرۆشی عه شق، واته کاتی جۆره ساردییه کی عه شق رووی له دلئی دیوانه ی ده کرد، به یانیان کاتی سروه بۆنیکی له پرچی یاره وه ده هیئا یا کاتی بۆنیکی عه شقی به سه ردا هات دیسانه وه جۆش و خرۆشی عه شق ده یگرتسه وه ساردییه کانی له یاده ده کردو سه رله نوی به تاسه وه له عه شقدا ده تویا به وه.

۲- من آن شاخ صنوبر را زباغ سینه برکندم

که هر گل کزغمش بشکفت محنت باری آورد

من شهو چله سنۆ به ره م له باخی سینه مدا هه لکه ند، چونکه هه رگولیک له خه می شه ودا ده پیشکوت مهینه تی به ره هم ده هیئا.

شاخ: چل، لق برکندم: هه لکه ند، لابرده باری آورد: به ره می ده هیئا خواجه یار به چله سنۆ به ریکی جوان ده زانیته که له دلیدا رواندویه تی و هه میشه له سینه یدا بووه به لām ئیستا ده لی هه رگولی له خه می شه و چله سنۆ به ره ی سینه مدا ده پیشکوت جگه له مهینه ت و ناخۆشی هیچی دیکه ی به ره هم نه ده هیئا، بۆیه شه و چله سنۆ به ره ی ئیودلیم هه لکه ند.

زۆر سهیره که خواجه چله سنۆ به ره ی یار له دلیدا یاله سینه یدا هه لکی شتی، له هه ندی نوسخه دا له بری (شاخ) (شکل) قزوینی (ق.م.ن.خ) هاتووه که ئه م شیوه سنۆ به رییه ده کری یاری شیوه سنۆ به ریته که هه مان مانای سه روه یه یاخود دلئی سنۆ به ره ی بیته که خواجه دلئی

خوبی مه به سته و ده لئی دلی خۆم له سینهدا هه لکه نه چونه له مهینهت و ناخۆشی هیچی بهرهم نه دههینا.

به ههرا حال هه چهنده به کارهینانی (شاخ) له نوسه کۆنه کاندایه زیاتره هه ره ویش دروستتر دیتته بهرچاو به لām بۆرزگار بیون له و رایه دژیه نیتویهیته که زیاتر (شکل) به کار دههینیت.

له راستیدا گهر خواجه مه به سته شیشی چله سنۆ به ره یاری بیته زۆر سادهیه چونکه یاری حهق مهینهتی بۆ خواجه بهرهم نههیناوه و ده کۆی خواجه چله سنۆ به ره یاره مه جازیه کان که ته نیا مهینهت ده که نه خه لاتی عاشقان له سینهدا هه لکی شیت.

هه چۆن بیت ته مه به یته جه ده لیککی جوتی و دو الیزمی ده خولقیته که ده چوون لیبی ناسان نییه و ته مهش له بیری دو الیزمه و دژی خولقاندنی حافظدا زۆر به ناسانی جیگه ده بیته وه.

۳- زبیم غارت عشقش دل پر خون رها کردم

ولی می ریخت خون و ربه بدن هنجار می آورد

له ترسی تالانی عه شقی دلی پر له خۆیم به ره لاکرد، به لām خۆینی درژاندو ریی دههینایه وه سه ره هه مان ریگه (عه شق).

بیم: ترس غارت: تالان رها کردم: به ره لām کرد، سازادم کرد بدن: به ه هنجار: ریگه، یاسا و قاعیده

خواجه له کاتیکدا ده زانیت عه شقی یار تالانکه ری دل و گیانی عاشقانه، بۆیه له کاتی هاتنی ته و عه شقه دا ده یه وی دلی لێ زگار بکات به لām دل خۆی بۆ خۆی ده چیتته وه سه ره ریگه ی عه شق و هه لئایهت خواجه ده لئی: له ترسی ته وه ی که دوو چاری عه شق بسم و ته و عه شقه دل و گیانم تالان بکات دلی خۆم به ره لاکرد تا خۆی بدزیتته وه لیبی به لām له کاتیکدا دلی پر خۆینی مهینهت دیدم خۆینی هه لده رشت ریی ده برده وه سه ره ریگه ی عه شق و ده چوویه وه نیو داوی عه شقه وه.

واته له گه ل ته وه ی دل مه دیزانی عه شق مهینه تباری دههینتی به لām وازی لێ نه دههینا، لیره دا خواجه له عه شقی حه قیقی ده وه ی که له گه ل عه زابه کانیدا دل ناتوانی وازی لێ بهینتی.

۴- فروغ ماه می دیدم زبام قصر اوروشن

که روی از شرم آن خورشید در دیوار می آورد

به ناشکرا رووناکی مانگ به سه ربانی کۆشکه که ی ته وه وه ی ده دی که له شه رمی هه تا و دا (یار) رووی له دیوار ده کرد

فروغ ماه : تیشکی مانگ، رووناکی مانگ می دیدم: ده مبینی بام: سه ربان روشن: به رۆشنی: به رۆشنی، به ناشکرا، به چاکی خورشید: هه تا و لیره دا در که یه که (یار) در دیواری می آورد: رووی له دیوار ده کرد واته شه رمه زارو حه ریان ده بوو کاتی که سیک شه رمه زار ده بیت روو له چۆ لای ده کات یاخود سه ردا ده خات.

خواجه به وینه یه کی جوان و تازه جوانی سه ر رووناکی مانگ به راورد ده کات و وه هه میشه رووناکی و تیشکی مانگ له به رامبه ر رووی نازیزیدا شه رمه زار ده کات ده لئی کاتی که تیشکی مانگ که وته سه ربانی کۆشکه که ی یار من به ناشکرا ده مدیت مانگ له جوانی و دره و شاهویی رووی یاردا رووی له دیوار ده کردو شه رمه زار ده بوو.

۵- به قول مطرب و ساقی برون رفتم گه بیگه

کزان راه گران قاصد خبر دشوار می آورد

به قسه ی موتریب و ساقی له وه خت و بیوه ختدا چومه ده ره وه، چونکه له ور ییه سه خته دا قاسید به ناره حه تی هه والی دههینا.

قول: قسه، قه ولئ موسیقی (مال) بردن رفتم: ده رچووم گه و بیگه: له وه خت و بی وه ختدا راه گران: ریی سه خت قاصد: قاسید، نامه به ر، هه والهین، په یك دشوار: به ناره حه تی په یکی هه والهین له ریگه یه کی سه خته وه که جگه له سه ختی زۆر به ناره حه تی هه والی پییدا تیده په ریت هه وال بۆ خواجه دههینیت له به ره وه خواجه ش به قسه ی موسیقازنه ی گۆرانی بیژو مه ی گیر (ساقی) عه شق، به رده وام له کاتی شیاونه شیوادا له وه خت و بیوه ختدا ده چیتته ده ره وه و چاوه ریی په یك و قاسید ده کات چونکه هه والی به وشیتویه وه به ور یگه سه خته دا بیت زۆر به هاداره . خواجه باس له سه ختی هه والی عه شقی حه قیقی ده کات که هاتنی هه والیک ناره حه تی و گرانیه کی زۆری ده ویت بۆیه له وه خت و بیوه ختدا به حالی مهستی و سه کره وه له ری ده رده چیت و هه ولئ به پیره وه چوونی په یك ده دات، به هاوکاری موتریب و ساقی که سه ره و رانی عه شق و هۆکاری مهستی عه شقی ته زه لین به رده وام له وه خت و بیوه ختدا مه ست ده م، به وه یوایه ی له دونیای به رزی ئیله امیک، هه والیکم بی بگات که کاریکی زۆر دژواره .

۶- سراسر بخشش جانان طریق لطف واحسان بود

اگر تسبیح می فرمود واگر زنار می آورد

سه راپای به خششه کانی یار بۆ ئیمه به چاکه و لوتفی خۆ بووه ته گهر فه رماتی به ته سبیح ده دا یا زوناری دههینا.

سراسر: سه رپا بخشش: به خشش تسبیح: ته زییح، ته سبیحات، مه به ست له ئیمان

زنار: زوناری مەسیحی و کافران مەبەست لە بێ ئیمانی و کوفره.

خواجە دەلی یار هەرچی بێ بەخشیوین هەمووی هەرچاکە و لوتفی خۆیەتی ئەگەر ئیمان بێت یاخود کوفرو بێ باوری عارفەکان پێیان وایە یاری حەق هەرچیە کمان بێ بەخشێ هەر خۆشەویستە و خەڵاتی پیرۆزە.

۷- عفاللە چین ابرویش اگرچه ناتوانم کرد

بەعشوه هم پیامی بەسر بیمار می آورد

سویاس بۆ چینی ئەبرۆی چونکە ئەگەرچی بێ هیژی کردم بە عیشووەش بەیامیکی بۆ بیمار دەهینا
عفاللە: خدای لێخۆش بێ، سویاس و ئافەرین ناتوانم کرد: بێ هیژی کردم
بیمار: بیمار، نەخۆش.

چینی برۆی یار خواجە نەخۆش خستووە بێ هیژی لاوازی کردووە لەهەمان کاتیشدا بەناز و عیشووی بەیامی چاکبوونەووەش پێداوە بۆیە خواجە ستایشی ئەم چینی برۆی یارە دەکات کە ئافەرە بۆی لە هەمان کاتی نۆوشی، شیفاییشی پێیە.

د. هروی لەبری (پیام) ی میسراعی دووهم (کمان) ی هیناوە، هەرچەندە لە هیچ یه کیك لهههشت نوسخه دیرینه کهی دیوانی خواجەدا نییە، بەلام بەلەبەرچا و گرتنی نەریتی که مان گرتن له ژوورسەری نەخۆشی تاگرتوودا بۆنە هیشتنی نەخۆشییە کە مانای بەیتە کە جوانتر دەکات. {بروانه ج ۱ د. هروی ۶۲۳}.

۸- عجب می داشتتم دیشب زحافظ جام و پیمانە

ولی بحثی نمی کردم که صوفی وار می آورد

دوینی شەو پێم سەیریوو کە حافظ پێک و جامی شەرابی بێ بوو، بەلام لەبەرئەوێ وەک سۆفییان دەهینا قسەیه کم نەدەکرد
عجب می داشتتم: پێم سەیریوو دیشب: دویشەو بحثی می کردم: قسەم نەدەکرد
نارەزاییم دەرئەبری

صوفی وار: وەک سۆفی، سۆفی ئاسا

سۆفیەکان چۆن شەراب دەنۆشن یاخود دەهینن، نازارتیت چونکە ئەوێ لەخودی حافظدا لەسەر شیوازی مەینۆشی سۆفیلکەکان هاتووە شاردنەووە بەدزییەووە خواردنەووەش شەرابە.

کە ئەمە ئێستەش لای حافظ جێگە رەخنەیه نەوێک ستایش بەلام لێرەدا ستایشی ئەو حالەتە کراوە چونکە دەلی دوینی شەو خواجەم بینی مەشغولێ بادەو پێک بوو، بەلام چونکە

وێک سۆفییان خەریک بوو نارەزاییم دەرئەبری، دەکری لێرەدا مەبەست لە سۆفییان ئەوسۆفییه راستگۆیانەبێت کە بەبێ درۆ خەریکی عەشقن، یاخود دوینی شەو حافظ وێک سۆفیە دلسافەکان کەتوبوووە حالی عەشقەووە چونکە درۆی نەدەکردو بێ ریاوو قەدەغەم نەدەکرد.

جبر: گرتنه‌وهی ئیسکی شکا، لاکردنه‌وه له هه‌ژار خاطر: دل، هزر کلاه: کلاو
مند: لباو کلاه مند: کلاو لباوین، مهبه‌ست له‌وه که‌سانه‌یه که کلاوی لبای له‌سه‌ر ده‌نیت.

بسا: زۆر شه‌هی: شایه‌ک

ئه‌گه‌ر (کلاه مند) به‌روانگه‌ی کۆمه‌لا‌یتیه‌وه لیک‌ده‌ینه‌وه مرۆقی روت و ره‌جائی کۆمه‌لگه
ده‌گریتیه‌وه که زۆرینه‌ی هه‌لک و جفاکن، به‌لام له‌زاراوه‌ی عاشقاندا ده‌کرۆ دلی خودی خواجه
بیت چونکه سه‌ره‌تا باس له (خاطر) ده‌کات و پاشان ئه‌م کلاوه لبایه به‌کارده‌هینی، به‌هه‌رحال
له هه‌رمانایه‌کیاندا بیت سه‌رچاوه‌ی شکست پێهینانی پاشایان و داروده‌سته‌یان.

خواجه ده‌لی دلم به‌ینه‌وه جی و دلی شکاوی من رابگره و لپی بترسه چونکه ئه‌م دل‌ه‌شکاره
که له‌رواله‌تدا ده‌سه‌لاتی نییه شکستی زۆری به‌سه‌ر پاشاو داموده‌زگا‌کاندا هیناوه هیهچ
ده‌سه‌لاتیک نییه له‌سه‌ر ئه‌م هه‌زه‌دا خۆی رابگریت.

له‌م به‌یته‌دا خواجه له‌هه‌زی دل‌شکارو مه‌زلۆمان ده‌دویت چونکه مه‌زلۆم زۆرنزیک ده‌بیتیه‌وه
له‌خوداو پێویسته مرۆق له‌ نزای مه‌زلۆم بترسیت.

۶- چه‌ناله‌ها که‌رسید از‌دلم به‌خرگه‌ ماه

چو‌یاد عارض آن ماه خرگه‌ی آورد

چه‌نده ناله‌ی زۆر له‌دله‌وه‌ه که‌یشته‌ه خه‌رمانه‌ی مانگ کاتی که‌ یادی روخساری ئه‌وه
مانگه‌ی نیو سه‌راپه‌رده کرده‌وه.

خرگه‌، خرگا، چادری گه‌وره، سه‌راپه‌رده، (خرگه‌ی مانگ) خه‌رمانه‌ی مانگه‌که به
ده‌وریدا کیشراوه.

خواجه ده‌لی: کاتی دلم یادی روخساری یاری کرده‌وه که‌وه‌ک مانگی له‌چادرکه‌یدایه دنیا‌یه‌ک
ناله‌ی له‌زارد‌رچوو که‌هینده زۆروبون که‌یشتن به‌ خه‌رمانه‌ی مانگی ئاسمان.

(یار) له‌م به‌یته‌دا یاری عه‌رفانییه‌وه ته‌نیا خه‌یالی روی جوانی دیتیه‌وه یادی خواجه وه‌گه‌رنا
خۆی له‌نیو په‌رده‌دایه.

۷-رسید رایت منصور برفلک، حافظ

که‌ التجا به‌ جناب شه‌نشهی آورد

حافظ له‌به‌رته‌وه‌ی که‌ مه‌نسور په‌نای بۆ‌جه‌نابی شه‌هانشا هینا ئالاکه‌ی که‌یشته‌ه گه‌ردوون.
رسید: که‌یشت رایت: ئالا، په‌رچه‌م منصور: شا مه‌نسوری مظفری، یاخود به‌واتای
(سه‌رخه‌ر) دیت.

شه‌نشهی: شاهه‌نشاهی، پاشای گه‌وره.

ده‌کرۆ به‌یته‌که له‌گشت رووداوه می‌ژوویه‌کان دانریت و شاهه‌نشاهی گه‌وره به‌خودی یاری
حه‌ق به‌ینه‌ قه‌له‌م و بلین کاتی هه‌ر پادشاو سه‌رخه‌ریک په‌نا بۆ زاتی حه‌ق بیتی سه‌رکه‌وتوو
په‌رۆز ده‌بیت ئالا له‌گره‌دووندا شکه‌کاوه ده‌بیت.

یاخود وه‌ک جه‌نابی د. غنی و دکت هروی روداوێکی می‌ژوویی بکه‌ینه پالپشت شامه‌نسور
که‌برازی شاشوجاعه‌وه هه‌ردووکیان لای حافظ ریزیان هه‌بووه ماوه‌یه‌ک شامه‌نسور یاخی ده‌بیت
و له‌ده‌ره‌وه‌ی شیراز ده‌بیت به‌لام ده‌روات له‌گه‌ل مامیدا ناشتی ده‌که‌ن و دیتیه‌وه ژیر ئالای
شاشوجاع، به‌م باک‌گراونده می‌ژوویییه وه‌ خواجه ده‌لی: کاتی مه‌نسور شا له‌گه‌ل شاهه‌نشای
گه‌وره (شوجاع پاشا)دا.

ناشتی کردو په‌نای بۆهینا پیی گه‌وره بو، هینده گه‌وره که‌ ئالاکه‌ی له‌گه‌ردووندا ده‌سه‌کیتیه‌وه.

غەزەلى سەد و چل و سېيەم:

بەحرى ھەزەجى شەشى ئەخرەبى مەقبوزى مەحزوف
(مفعول مفاعلن فعولن)

۱- يارم چوقدح بەدست گيرد

بازار بتان شکست گيرد

كاتى يارم پىك بگريته دەست بازارى بوتان دەشکيت
بەدست گيرد: بگريته دەست بتان: بوتان، جوانان شکست گيرد: دەشکيت
خواجە دەسقى يارى دەکات کہ هيندە جوانە گەريپک بەدستەوہ بگريته و بيتە کۆرەوہ،
بازارى تەواو جوانان دەشکيتى و گروى جوانى لەھە موويان دەباتەوہ.

۲- در پاش فتادەام بەزارى

آيابود آن کہ دست گيرد

لەبەر پييدا کەوتووم بەگريانەوہ، بليى ئەو دەستم بگريته.
درپاش: لەبەر پييدت فتادەام: کەوتووم بەزارى: بەگريانەوہ آيابود: بليى
خواجە ليژەدا پيويستى و کەمى خۆى بۆيار دەردەخات و دەيەوى بەگريانەوہ بەسەر پييدا
بکەويت تەلکە دەستى بگريته ھەرچەندە دلتيا نييە.

۳- دربحر فتادەام چو ماھى

تا يار مرا بە شست گيرد

وہک ماسى کەوتومەتە دەرياوہ تايار بەقولاب بيگريته
ماھى: ماسى شست: قولاب و تۆرى ماسيگرتن، ياخود دەست
ليژەدا خواجە تەواوى بى ھيزى و تەليسەم بوونى خۆى بۆيار دەخاتە روو بەتەواوى روح و
جەستەوہ خۆى دەخاتە داوى يارەوہ تەمەناى ئەورۆژە دەکات.

۴- ھەركس کہ بديد چشم او گفت

کو محتسبى کہ مست گيرد

ھەركەس کہ چارى ئەوى بينى، گوتى کوا موختەسيبى کہمەست بگريته.
بديد: بينى کو: کوا

چاوى يار هيندە مەستە کہ ريك لە مەستەکانى سەرەرى دەچيت و پيويستە لەلايەن
پۆليسى تاوانەوہ بگريته، ھەركەس کہ ئەم چاوە مەستەى يارى بينيووہ يەكسەر ئەومەستانەى
بيكەرەتووتەوہو گوتويەتى کوا پۆليسى کہ ئەم مەستە بگريته.

۵- خرم دل او کەھمچو حافظ

جامى ز مى الست گيرد

خۆشحال بيت دلئى ئەوکەسەى کەوہک حافظ پيکيک لە مەيى ئەلەست وەرگريته.

خرم: شاد ھمچو: ھەرۆەک، وەک الست: ئەلەست

عەشقى سەھرتاى مرؤفە لەم غەزەلە زۆر سادەو وەک دەريا قولنەدا شەپۆل دەدات، ئەو
عەشقىەى کہ ماھى خۆشحالئى و خۆشبەختى مرؤفەکانە، ئەوعەشقى ئەلەستەى کہ هيندە پاکە
عاشق لە دوورى معشوقدا دەسوتيتى و وەک ناوينسە ليى نزيك دەکاتەوہ، خواجە دەلى:
ئەوکەسەى کہ وەک من پيکيک لەم مەيەى ئەلەستە بگريته دەست شادو دلخۆشە.

غەزەلى سەد و چل و چوارەم:

بەحرى ھەزەجى ھەشتى تەواو

(مفاعيلن مفاعيلن مفاعيلن)

۱- دلم جز مہر مہرويان طريقي برنمی گيرد

زهر درمی دهم پندش ولکن درنمی گيرد

دلم جگە لە مېھرو خۆشەويستی مانگ رو خسارن رېگەيەکی دیکە ناگریتەبەر، ھەموو جۆرە نامۆزگارییەکی دەکەم، بەلام سودو کاریگەری نییە.

مەھرویان: مانگ روخساران، جوانان کە ورخساریان مانگ ناسایە برنمی گيرد: ناگریتەبەر، ھەلئابزیت

پند: نامۆزگاری درنمی گيرد: کاریگەری نابیت، نابگریتە خۆ

واتە دلم شیت و شەیدای جوانانەو جگە لە خۆشەويستی جوانان هیچ شتیکی دیکە ھەلئابزیت و ھەرچی نامۆزگارییەکی دەکەم کە ئەم خۆشەويستیە مەحالە بەگویم ناکات و سودی نییە.

۲- خدارا ای نصیحت گو حدیث از خط ساقی گو

کە نقشی درخیال ما ازین خوشترنمی گيرد

توخوا ئەم نامۆزگاری کەر لەبارەى خەتى ساقییەو قسە بکە، چونکە ھیچ خەت و نیگاری لەمە چاکتر کاریگەری خەيالی ئیمە نابیت (ھیچ خەتى لەمە چاکتر لەخەيالی ئیمەدا جیگیر نابى).

نصیحت: گو: نامۆزگاری کەر نقش نمی گيرد: کاریگەری نابیت

حافظ قسە لەگەڵ نامۆزگاری کەردا دەکات کە ئەم نامۆزگاری کەر خەيالی ئیمە تاقەت و توانای بیستنی نامۆزگاری کاری وشک نییەو ھیچ جۆرە نامۆزگارییەکی جگە لە باسی خەت و خالی ساقی کارلەمیشکی ئیمە ناکات، بۆیە توخودا ئەگەر نامۆزگاریت کردین باسی خەتى ساقی و عەشقی ئەزەلیمان بۆ بکە.

خواجە دەیهوی بلی باسی فیکە و شتە رۆتینیەکانی ناین کاریگەری لەدلى ئیمە ناکات، بەلکو باسی عەشق و عیرفانمان پێ پەسەندە.

۳- صراحی می کشم پنهان و مردم دفتر انگارند

عجب گر آتش این رزق دردفتر نمی گيرد

سوراحی شەراب دەشارمەووە خەلکی وا دەزانن دەفتەرە، سەیرە کە ناگری ئەم فریوکارییە دەفتەر ناسوتینى.

مى کشم پنهان: دەشارمەووە انگارند: وادەزانن، واگومان دەبەن، پێیان وایە

رزق: فریوکاری، فیل و دوورویی، ریاو حیلەگەری آتش نمی گيرد: ناگر ناگری.

دەکری ئەم بەیتە باس لە سۆفیە روالئەتیەکان بکات کە خواجە دەلى پێیان لەژێر خرقەکەتاندا سوراحی شەراب و خراپەکاری دەشارنەووە خەلکی وادەزانن دەفتەرو کتیبەت لە بەن ھەنگلئان ناو، بەلام سەیرەکە چۆن ئەم دوورویی و فریوکاریە نابیتە ناگرو بەریتە دەفتەرەووە ئابروتان بەریت.

لەم لیکدانەووە دوورەدا بەیتەکە مانایەکی تارادەییەکی مێژوویی و کۆمەلایەتی لەخۆدەگریت، بەلام واتایەکی دیکە بەیتەکە ئەوێە کە خواجە لە خۆی شارندنەووە عەشقی خۆی بدویت: من سوراحی (عەشقی عارفانەى خۆم) لەخەلکی دەشارمەووە ئەوان وادەزانن دەفتەری مەکتەب و مەدرەسەییە، واتە من عەشقی خۆم لەژێر روالئەتى مەدرەسەدا دەشارمەووە، بەلام پێم سەیرە کە ناگری عەشق چۆن بەرناپیتە دەفتەرو مەدرەسەکەم.

۴- من این دلق ملمع را بخواهم سوختن روزی

کە پیر می فرشانش بەجامی برنمی گيرد

رۆژی من ئەم خرقە رەنگاوەرەنگە دەسوتینم، کەپیری مەى فرۆشان بەپینکینک نایەویت (نایکریت)

دلق: خرقەى سۆفیان رەنگاوەرەنگى دوورابیت

بخواهم سوختن: دەیسوتینم (لەداھاتوودا)

خواجە بى نرخی خرقە رەنگاوەرەنگە سۆفیانەکەى خۆى دەخاتەروو، ئەو خرقەيەى کەلای عارفە گەورەکان پۆلێک ناکات.

ئەوخۆی دەلى: رۆژی ئەم خرقە رەنگاوەرەنگە دەسوتینم — واتە واز لە سۆفیگەری روالئەتى دەهینم — ئەو خرقەو سۆفیگەریەى کەلای عارفەى عاشقە راستەقینەکان بەپینکینک شەرابی عەشقی ساف نایکرن.

واتە ئەم خرقەيەى کەلای خەلک گرنگە لەعەشقی ئیلاھى حەقیقیدا ھیچ بە ھایەکی نییە.

۵- از آن روی است یاران را صفاها بامی لعلش

کە غیراز نقشی درین جوهر نمی گيرد

بۆیە یاران لەگەڵ شەرابی یاقوتینی (پیری مەیفروش)دا خۆشى و سەفایان ھەییە، چونکە جگە لەراستی ھیچ نەخشینیکی دیکە لەم گەورەھەر مەیدادا کاریگەری نابیت.

از آن روی است: بۆیە، لەو رووودە بەو ھۆیە بەو ھۆیە جوھر: مەبەست لە مەبەست
خواجە لێرەدا ھۆکاری خۆشی و شادی یاخود پەییوەندی دۆستانە شادی بەخشی یاران و
شەرابی یاقوتینی پیری مەیفەرۆش بۆ ئەو دەگێرتەووە کە مەھی جگە لە راستی ھیچی دیکە
ھەلناگریت و ھەمیشە رێکە.

واتە مەبەستی لەگەڵ دلی سادە و راستگۆیی یارانێ عارف و عاشقدا ھاوشیوەن، بۆیە
ئەوان ھەمیشە ھاوڕێی خۆشەختین.

بێگومان عاشقە عارفەکان ھەمیشە حەزیان لە رێگە روون و سادە و راستەکانی عەشقە.
ھەربۆیە لە کاتی پەیدا کردنی ئەم سادە و راستیەدا ھەرگیز لێی جودا نابنەووە.

۶- نصیحت گوی رندان را که با حکم قضا جنگ است

دلش بس تنگ می بینم مگر ساغر نمی گیرد

ئامۆژگاری دەری رەندان - کە شەر لەگەڵ بریاری قەدەردا دەکات - زۆر بەدلتەنگی دەبینم،
دەلێی پێک بە دەستەووە ناگرێ (نۆش ناکات).

باحکم قضا چنگ است: شەر لەگەڵ بریاری قەدەردا دەکات

خواجە تانە لەو ئامۆژگارییە کەرە دەدات کە لۆمەو سەرزەنشستی رەندان دەکات لەسەر
بادەنۆشی، چونکە ئەم کارە ئەم شەرکردنە لەگەڵ بریارەکانی قەدەردا و قەدەری رەندان ھەر لە
ئەزەلەو بەر یاری بادەنۆش ئەوانی داو، لەگەڵ ئەمەشدا حافظ ھەمیشە ئەو ئامۆژگارییە کەرە
بەدلتەنگ، بگرە زۆر دلتەنگ و پەست دەبینی، وەک ئەوێ کە ھەرگیز بادە نەنۆشیت لەنەپیتی
عەشق ئاگادار نەبیتەووە.

خواجە لێرەدا عەشق و پێک گرتنە دەست بە مایە شادبوون و خۆشحالی دەزانیت و
بەپێچەوانەشەو، ھەربۆیە کاتی ئامۆژگاری کەر بە پەست و دلتەنگ دەبینی دەزانی کە ئەھلی
عیرفان و عەشق نییە، کەواتە پێویستە عیرفان و عەشق شەوق و شادی و چست و چالاکی
بەمرۆف ببەخشی ئەو کە تەو زەھلی و بێ تاقەتی عەبوسی و دلتەنگی.

۷- میان گریه می خندم که چون شمع اندرین مجلس

زبان آتشینم هست لیکن در نمی گیرد

لەنیوان گریاندا پێ دەکەم، چونکە وەک مۆم لەم کۆزو مەجلیسەدا زمانی ئاگرینم ھەیە
بەلام کاریگری نییە.

میان: لەنیوان می خندم: پێدەکەم اندرین: لەناو ئەم، لەم
پەییوەندییەکانی نیوان مۆم و شاعیر لەم بەیتەدا بە جوانی خراوەتەرۆو، کە ھەردووکیان گریان
و پێکەنینیان تێکەڵاوە و ھەردووکیان لە کۆزو مەجلیسدان و زمانی ئاگرین و کاریگریان ھەیە و
کەسبش ئاگای لەسووتانیان نییە و زمانیان کاریگری لەسەر مەجلیس ناکات.

لەرزینی مۆم و توانەوێ مۆم لە خەندەو فرمیسک رژاندنی مرۆف دەچیت، خواجە دەلی
لەم کۆردا من و مۆم لەیەک دەچین، من وەک مۆم لەنیوسوتان و فرمیسک رژاندندا پێدەکەم
و زمانی ئاگرین و کاریگری شیعیری شەھیە ھەرچی لە دلتەووە دیتەدەری گەرم و
سوتینەرە، بەلام ئەم کۆزو مەجلیسە ھێندە مرۆدووە کە ئەم ھەموو گەرم گورییە من
کاریان لێ ناکات.

۸- چ خوش صید دلم کردی بنازم چشم مستت را

که کس مرغان وحشی ازین خوشتر نمی گیرد

چەندە چاک دلت راوکرد، بنازم بەچاوانی مەستتدا (قوربانی چاوی مەستت ب) کەھیچ
کەسی لەمە چاکتر بەلندە کیتی - دلتی - بۆ راوناگری.

چەخۆش: چ چاک صیددلم کردی: دلت راوکرد مرغان: بەلندە بەلندان وحشی: کیتی
خواجە باس لە ئازایەتی چاوی مەستی یار دەکات لەراوکردنی دلانی کیتییدا، دەلی دلتی
منت بەشێوێیەک رامکردو داوت کرد کەس بەلندە کیتیوشی ئاواجوان و چاک راوونەکردووە،
بنازم بەراو کەری چاوی مەستتدا.

۹- سخن در احتیاج ماو استغناى معشوق است

چه سود افسونگری ای دل چو در دلبر نمی گیرد

قسە لەسەر پێویست ئیمەو ئیستیغناى مەعشوقە، ئەی دل جادوگەری چ سودیکی ھەمی کە
کاریگری لەسەر دولبەر نییە.

احتیاج: پێویستی، نیازمەندی استغنا: مستغنی، پێویست نەبوون، بێ نیازی
افسونگری: جادوگەری

میسراعی یە کەمی بەیتە کە حەقیقەتی عیرفان و روانینی عارفانە بۆ مەشعوقی ئەزەلی،
کە ھەمیشە ئیمە پێویستیمان بەئەو ھەیە و ئیستیغنی بە ھیچ شتێک و کەسێک نییە، قسە
ئێرە سەبارەت بە پێویستی ئیمەو بێ نیازی مەعشوقە، جادوگەری و ئەفسون باھەر بەھیزیت
کاتی کار لەدولبەر نەکات و دلتی نەرم نەکات بەکەلکی چی دیت؛ واتە مەعشوق ھێندە بەرزو
دەسەلاتدارو بێ نیازی داواکاری لێ ناکات.

۱۰- من آن آئینه را روزی به دست آرم سکندر وار

اگر می گیرد این آتش زمانی ورنمی گیرد

من وهك نهسكه ندهر رۆژێ ئه و ئاوێنه یه به دهست دههینم، نه گهر ئهم ناگره كاتی بیگری و كاتی نه بیگری.

ناینه: ئاوینه مه بهست له ئاوینه که ی نهسکه ندهریه ی میسره که به سه ر مناره یه که وه دروست کرابوو ئه و ئاوینه یه سوتینه ر و بوو کاتی که شتی رۆمیه کان له نهسته مبوله وه ده هات و ده که یشته به رامبه ری ناگری تی به رده داو ده یسوتاند. {مناره اسکندریه} سفرنامه ی ناصر خسرو، به کوشش دکتر نادرزین پور ۱۳۸۲ - تهران ص ۵۴}.

سودی له شه رحه که ی خۆیدا ئهم ئاوینه یه به (پیکي پیری موعان) ده داته قه لهم و ده لیّ دواچار من ئه و ئاوینه یه ی پیکي هه یه که نهسکه ندهر به دهست دههینم. ئیدی چ مهستم بکات زه مانی یا مهستم نه کات.

واته پیکي باده نۆشم و ده به مه یخۆر ئیدی چ مهستم بم زه مانی یا نه بم.

ناگر تیبه ردانی یا خود ناگر تیبه رنه دانی هه مان مهست بوونی و مهست نه بوونی خواجه یه که له عه شقدا واته ئه ووان به و ده داده نین که از له سوفیه تی رواله تی دههینیت و رووده کاته عیرفانی حه قیقی و ئهم دله عارفه به دهست دههینتی و ده بیته عاشق ئیدی ئه و عه شقه بیسوتینتی یا خود نه یسوتینتی.

۱۱- خدارا رحمی ای منعم که درویش سرکویت

دری دیگر نمی داند رهی دیگر نمی گیرد

له رای خودا ئه ی دهسه لاتدار ره جمی بکه، چونکه دهرویشی سه رکوچه ی تو ده رگایه کی دیکه نازانی ریگه یه کی دیکه ناگریتته بهر.

منعم: دهسه لاتدار، دهوله مه ند ره ی: ریبه کی

خواجه داوا له دهسه لاتداره خۆشه ویستیه که ی خۆی ده کات که ره جمی به دهرویشانی سه رکوچه ی خۆی بکات، چونکه ئه و دهرویشانه توانای رۆشت و به جیه یشتن و ئه و کوژلان و به رده گرایان نیبه و هه میشه چاویان له دهستی ئه وه.

۱۲- بدین شعرتر شیرین زشاهنشمه عجب درام

که سرتا پای حافظ را چرا در زر نمی گیرد

به م شیعره ته روشیرینه پیم سهیره که چۆن شاهه نشا سه رایای حافظ له زیر ناگریت.

شعرتر: شیعری ته ر و پاراو سرتاپا: سرتاپا - له سه رتاپی درزرگرفتن: له زیر گرتن

جه نابی د. هروی و خرمشاهی له خوالیخۆشبوو (د. قاسم غنی) بیان نقل کردوه که ئهم غه زه له ستایشی شاشوجاع ده کات و مه بهست له شاهه نشا خودی شاه شوجاعه. {د. هروی ج ۱ ۶۳۴ خرمشاهی ج ۱ ۵۸۶}.

غزه‌لی سه‌د و چل و پینجه‌م:

به‌حری ره‌مه‌لی هه‌شتی مه‌خبونی ته‌سلم
(فاعلاتن فاعلاتن فعلاتن فع لن)

۱- ساقی ارباده ازین دست به‌جام اندازد

عارفان را همه در شرب مدام اندازد

ته‌گه‌رساقی به‌م شیویه باده بکاته پیکه‌وه هه‌موو عارفان ده‌خاته باده‌نۆشی به‌رده‌وامه‌وه.
ار: ته‌گه‌ر باده: شه‌راب ازین دست: به‌م شیویه: هه‌روه‌ها به‌واتای (به‌م ده‌سته) ش‌دیت
اندازد: له‌بنچینه‌دا به‌واتای خست و هه‌ل‌دان دیت - به‌لام له‌م میسرعه‌دا واتای
تی‌کردن ده‌گه‌یه‌نیت.

شرب مدام: خواردنه‌وه‌ی به‌رده‌وام، یا به‌واتای خودی شه‌راب دیت، چونکه (مدام و مادحه)
به‌شه‌راب ده‌گوت‌ریت (اندازد) میسرعی دووه‌م به‌واتای ده‌خاته سه‌رقال‌کردن دیت.
خواجه له‌م غه‌زه‌له‌داو له‌فه‌زایه‌کی عیرفانی رازی نامیزدا له‌په‌یوه‌ندی نیوان عه‌شق و عارف
و عارفان و عارفان و غه‌ریبه‌کان ده‌دویت.

ساقی لای خواجه واسطه و هۆکاری عه‌شق، یا خودی مه‌عشوقی ته‌زه‌لی و لی‌رده‌دا باس
سه‌نجراکیش عه‌شق و جیلوه‌کانی مه‌عشوقه ده‌کات و ده‌لی: گه‌ر ساقی به‌م شیویه عیشق بجاته
حاله‌کانه‌وه‌و به‌خۆشه‌ویستی پریان بکات عارفان هه‌موویان به‌رده‌وام له‌حالدا ده‌بن و هه‌رگیز
له‌حالی عیشق و مه‌ستی ده‌رنایه‌ن.

۲- ورچنین زیرخم زلف نه‌د دانه‌ی خال

ای بسامرغ خردرا که به‌دام اندازد

وه‌ته‌گه‌ر به‌م شیویه له‌ژیر قه‌فی پرچیدا دانی خال دابنی، ته‌ی چه‌نده بالنده‌ی زۆری عه‌قل
ده‌خاته داوه‌ه.

ور: وه‌گه‌ر نه‌د: دابنی دانه: دانی نیوداو ای بسا: ته‌ی چه‌نده زۆر
مرغ‌خرد: بالنده‌ی عه‌قل به‌دام اندازد: ده‌خاته نیوداوه‌ه
هیشتا له‌سه‌نجراکیشی ساقی ده‌دویت که ساقی له‌م غازه‌له‌دا خودی مه‌عشوقی ته‌زه‌لییه -
و ده‌لی: ته‌گه‌ر یار به‌م شیویه له‌ژیر لولی و شکاوی پرچیدا داوی خال دابنی، دنیا‌یه‌ک بالنده‌ی
عه‌قل ده‌خاته داوی خۆیه‌وه.

واته عاقلان عاشقی نه‌پینه‌کانی معشوقی ته‌زه‌لی ده‌بن و به‌عه‌قلیش په‌ی به‌ جوانی ته‌و
مه‌عشوقه ده‌بردیت و وه‌ک عارفان ده‌بنه عاشق.

۳- ای خوشادولت آن مست که درپای حریف

سر و درستار نداند که کدام اندازد

خۆشی به‌ به‌ختی ته‌و مه‌سته‌ی که له‌ که‌ناری هاوپی‌که‌که‌یدا (هی‌نده مه‌ست ده‌بی) نازانی
سه‌رو می‌زهره کامیان هه‌ل‌دات.

ای خوشا: خۆش به‌حالی دولت: به‌خت، طالع حریف: هاوپی‌ک

دستار: ده‌سته‌سر، ته‌ویاره‌چه‌یی له‌سه‌ر ده‌به‌ستری وه‌ک: می‌زهره، عه‌مامه، مشک، جامانه
دستار انداختن: ده‌سته‌سه‌ر هه‌ل‌دان (می‌زهره هه‌ل‌دان) دا‌بونه‌ریتی حالی سو‌فییان له‌کاتی
سه‌ماع و وه‌جددا یا‌کاتی حال‌گرتندا و ابو که (ئیزه) ده‌سته‌سریاخره‌که‌یان له‌به‌ردا‌که‌نن یا
له‌سه‌ر بکه‌نه‌وه‌و وه‌ک یاری هه‌لی بدن که‌سه‌ی که ده‌یا‌نخاته حاله‌وه.

خواجه له‌م به‌یته‌دا له‌گه‌ره‌یی حال و مه‌ستی کاتی حال‌گرتنی ده‌رویشان ده‌دویت ته‌و
حالی که‌ده‌رویش ته‌واوی مادیات له‌بیرده‌کات و به‌مه‌عشوقی ته‌زه‌لییه‌وه په‌یوه‌ست ده‌بیت.
خواجه ته‌م حال و مه‌ستییه‌ی حال‌گرتنه به‌به‌ختیکی زۆرچاک ده‌زانیت و ده‌لی: خۆزگه‌م
به‌به‌ختی ته‌ومه‌سته عارفه‌ی که‌له‌کاتی حال‌داو پی له‌په‌نای هاو‌پیشه‌و هاوشانه‌کانی خۆیدا
هی‌نده مه‌ست ده‌بی و هی‌نده جه‌زه‌و حال‌ده‌یگری که‌ ته‌سله‌ن نازانی سه‌ری وه‌ک دیاری
به‌خشیت یا‌می‌زهره‌و ده‌سته‌سری سه‌ری به‌راستی ته‌م ده‌رویش یا عارفه به‌ختیکی زۆرچاکی
هه‌یه‌و به‌عه‌شقی ته‌زه‌لی مه‌عشوقی ته‌زه‌لی هی‌نده مه‌ست ده‌بیت که سه‌رومی‌زهره‌ی خۆی
روون ده‌کات و ماده‌ی لاسفر ده‌بیت.

۴- زاهد خام که انکار می و جام کند

پخته گردد چو نظر برمی خام اندازد

زاهدی نا‌پوخته که باوه‌ری به‌مه‌ی و پی‌ک نییه، کاتی سه‌یری مه‌ی خۆش نه‌بوو بکات
پوخته ده‌بی.

خام: نا‌پوخته، بی ته‌زمون و هه‌رزه پخته گردد: پوخته‌و گه‌وره ده‌بیت،
ته‌زمون‌دارده‌بی.

می خام: مه‌یی خۆش نه‌بوو، یا نه‌ره‌س، که له‌به‌رامبه‌ر مه‌یی پوخته به‌ته‌واوی خۆش‌بوو
دیت و ده‌گوت‌ریت شه‌رابی خام په‌سه‌ندتره.

زاهید له بنچینه دا که سینه که له بهر خوداو له ترسی نه واز له دنیاو خوشییه کانی دنیا دهیته، به لأم وه گوتان لای حافظ زاهید روخساریی دزیوه و ره مزی فروپیل و بی نه زمونییه لیرده هوی ته م بی نه زمونییه زاهید بۆ نه وه ده گپیتسه وه که له مانای حه قیقی عه شقی ئیلاهی تینه گه بشته وه دان به و عه شقه دا نانیت و ریگری لی ده کات، خوگر بیت و نه و زاهیده ناپوخته و هه رزیه یه له عه شق تی بگات و بیته نیودا وه کانی عه شقه وه نه وایه کسه ر پوخته و نه زموندار ده بیته.

به گوته ی خوئی ده لیت: نه و زاهید هه رزیه ی که مه ی و پینک (عه شقی حه قیقی) به ناره و ده زانیت و ریگری ده کات گه لایه ک به لای مه یی نه ره سدا بکاته وه - واته گه ر له عیشتی سه ره تایی حه قیقی تی بگات - ئیدی پوخته ده بیته و له و هه رزیه یه ده ره ده چیت.

۵- روز در کسب هنر کوش که می خوردن

روز دل چون آینه در زنگ ظلام انداز

روژ هه ولئی به ده سه ته ی نانی هونه ر (مه عریفه) بده له روژ باده مه نو شه، چونکه مه ی خوارنده وهی روژ دلی وهک ناوینه ده خاته نیوژه نگی تاریکییه وه.

کسب: به ده سه ته ی نان
هنر: ماریفهت، ته واری زانست و ماریفهتی سه ره ده م
کوش: تیبکوشه، هه ولبده
زنگ: ژهنگ
ظلام: تاریکی
ناوینه له ناسن دروست ده کراو ئیستاش ناوینه ی چوارچپوه ناسنن هه یه - نه و ناوینه یه به هوی شیوه ژهنگی ده گرت و ده بووا هه لگه ر دیت تا پاک بیته وه.

لیرده خواجه کاتی مه ی خوارنده وه عه شق دیاری ده کات که بیگومان روژ نیه، نه و ده لئی: روژ هه ولئی به ده سه ته ی نانی زانست و ماریفهت و نه خلاق بده و نه که ی له روژدا خه ریکیی حال و مه ی بیت، چونکه ته م حال و مه ی نو شیییه ی روژ وهک ژهنگ وایه بو دل و دو چاری تاریکی ده کات.

ته م به یته نامازه ی رونی نه وه یه که حافظ هه مووکاتی به کاتی حال و عه شق نازانیت و نایه وی ژیان به ته واری بیته حالی سوئی و ده رویشان نه وله به یته ی خواره وه دا کاتی حال و باده نو شیییش دیاری ده کات.

۶- آن زمان می صبح فروغ است که شب

گرد خرگاه افق پرده ی شام اندازد

نه و کاته کاتی مه یی پاک و رووناکه که شه و به ده وری چادری ناسو دا په رده ی ئیواره هه لدا ت.

آن زمان: نه و کاته صبح فروغ: به یانی رو شنی، به یانی روناک، لیرده سیفه تی (مه ی) یه گرد: به ده وری خرگاه: چادر افق: ناسو شام: ئیواره، شه و له به یته ی پیشو دا باده نو شی و عه شقی عیرفانی له روژدا قه ده غه کرد و لیرده ده لئی کاتی حال و باده نو شی و عه شقی عارفانه نه و کاته ی که شه و په رده ی تاریکی ئیواره به ده وری ناسو دا هه لدا ت.

واته له کوئی ته م دوو به یته دا خواجه روژ به کاتی زانست و مه عریفه و شه ویش به کاتی حال و مهستی و عه شق ده زانیت و نابی مرو ف هپج کامیان له یاد بکات یا خود له یه کینکیاندا زیاده ره وی بکات.

ته م بو چونه ی حافظ ره و ت و مه زه بی نه و له عه شقدا له عارفه کانی دیکه جودا ده کاته وه و هه رگیز نایخاته نه و حال ته وه که مهستی به رده وام وای لی بکات گوته و رازه کانی عه شق لای بیگانه و نه غیار بدرکیته ی.

۷- باده بامحتسب شهر ننوشی زنهار

بخورد بادهات و سنگ به جام اندازد

له گه ل مو حته سیبسی شاردا باده نه نو شی، چونکه شه رابه که ت ده خواته وه به رد ده گریته وه پیکه که ت.

نوشی: نه نو شی زنهار: نامان
سنگ اندازد: به ردی لی ده دات.
له م به یته دا خواجه یه کینکی دیکه له پایه کانی باده نو شی عه شق ده خاته روو که شه ویش باده نو شییه له گه ل بیگانه و نه غیرادا که مو حته سیبسی شار یه کی له ره مزه کانی شه غیاره، چونکه نه و بیگانه یه شه رابه که ت فرده کات و یاشان پینکه که تان ده شکینتی.
واته له گه ل شه غیاردا حال و عه شق مه که، چونکه نه و راسته له روال ته دا وهک سو ده کات، به لأم هه ولئی له ناو بردن و ریسوا کردنی نه و حال ده دات.

۸- حافظا سرزکله گوشه خورشید برار

بخت ارقرعه بدان ماه تمام ندازد

حافظ سه ر له گو شه ی کلاوی هه تا وه ده ده ربه یته گه ربه خت له قورعه دا بکه ویتته سه ر نه ومانگی چوارده یه.

کله: کلاو برار: ده ربه یته
ماه تمام: مانگی ته و او، مانگی پر، مانگی چوارده
درکه یه له بار حافظ به خوئی ده لئی که مایه ی بلندی و گه وره بوون ته نیا یه ک شته شه ویش

به دهستههینانی شه یاره جهمالهیه یاخود رهزآمهندی شهومعهشوقه شهزهلیبیه بهمهش هینده گهوره دهبیت کهسهرت له ههتاری بهرز گیردهبیت و سههرلهکلاری شهوهوه دهردههینتی. واته گهر بهخت یاوهرت بیت و بهشه یارهت بگهیت که لهجوانیدا مانگی چواردهیه، زور گهوره و بهریزو حورمهت دهبیت.

غزهلی سهد و چل و شهشه م :

بهحری ههزهجی ههشتی تهواو
(مفاعیلن مفاعیلن مفاعیلن)

۱- دمی باغم بسر بردن جهان یسکر نمی ارزد

بهمی بفروشی دلِق ما کزین بهتر نمی ارزد

ساتی لهگلّ خهمدای بهسهر بردن ههمووجیهان ناکات (ناهینتی)، خرّقهی نیّمه بفروشه و بیده بهمهی که لهمهباشتر ناکات.

دمی: ساتیک بسر بردن: بهسهبریدن، گوزه راندن یسکر: ههموو، سهرانسه، تهواو نمی ارزد: ناکات، ناهینتی، بههای نییه دلِق: خرّقه کزین بهتر: لهمه باشتر، لهمه چاکتر، لهمه زیاتر.

خواجه لهم غهزهلهدا عهشق و شتهکانی دیکه‌ی وهک زوهدو ههلسوکوهت و رهفتاره رواله‌تیبه ناینیه‌کان بهراورد دهکات و بههاتی ههموویان له‌ناست بههای عهشق و عیرفاندا دههینتیته خوارهوه.

لیّره‌دا دوو مهسه‌لی گرنگ دهخاته روو که یه‌که‌میان بههای دونیایه بهخه‌م و خه‌فه‌ته‌وه که شه‌ویپی وایه هه‌موو دونیاو جیهان نابیتته شه‌وهی که ته‌نیا ده‌میک خه‌مبار بیت! دووه‌میان بههای خرّقه که‌ره‌مزی سوّفیگه‌ری رواله‌تیبه و بههای مه‌ی که‌ره‌مزی عهشق و عیرفانه دهخاته روو، یه‌که‌میان له‌پیناو شه دیکه‌یاندا ده‌کاته قوریانی.

شه ده‌لی: سه‌راسه‌ری دونیا به‌های شه‌وهی نییه که ساتیک خه‌مبار بیت، هه‌ری‌یه شه خرّقه‌یه‌ی نیّمه بفروشه و بیده به‌مه‌ی باخه‌می خوّمانی پی بره‌وینینه‌وه، چونکه له‌مه چاکتریش ناهینتی.

۲- به‌کوی می فروشانش به‌ختمی برنمی گیرند

زهی سجاده تقوی که‌یک ساغر نمی ارزد

له‌کولانی مه‌ی فروشاندا به‌پیکتیک نایانه‌ویت، ماشه‌لا به‌رمالی ته‌قوایه که‌به‌های پیکتیک نییه (که‌پیکتیک ناکات).

به‌کوی: له‌کولانی برنی گیرند: هه‌لی ناگرنه‌وه، نایانه‌ویت زهی: ماشه‌لا لیّره‌داتانوت لیّدانه سجاده: به‌رمال، شوینی نویت له‌سه‌رکردن به‌رده‌نویت ساغر: پیاله، پیک به‌رمالی و به‌رده‌نویتی ته‌قوا که لای حافظ یه‌کیکه له‌ره‌مزه رواله‌تیسه‌کانی ناین لای مه‌ی‌فروشان و عاشقان و عارفان به‌های شه‌وه‌نده نییه که یه‌که‌جار پیکتیک عهشق هه‌لبده‌ن،

هه‌ربۆیه گهر بېتته نیو کۆرو کۆلانی شهوان (مه‌یفرۆشان) کهس به‌پێکێکی شه‌راب هه‌لی ناگرێته‌وه‌و نایه‌وێت.

له‌میسراعی دووه‌مدا خواجه تانه له‌و به‌رماله‌ی ته‌قوايه ده‌دا - که‌مه‌به‌ستی له‌ته‌قواي درۆزنانه‌و ته‌لوکه‌بازی زاهیدو سوڤیلکه‌کانه - که‌به‌های پێکێکی نییه.

۳- رقیب سهرزنده‌باکرد کزاین باب رخ برتاب

چه افتاد این سرما را که خاک در نمی‌ارزد

رقیب سه‌رزنده‌نشستی کردم و گوتی له‌م ده‌رگایه روت وه‌رگیره (برۆ) ئەم سه‌ره‌ی تێمه چی به‌سه‌ره‌اتوه که‌به‌های خاکی به‌رده‌رگاشی نییه.

رقیب: چاودێر، پاسه‌وان، له‌شبعری کلاسیکیدا به‌به‌ردو یا چه‌ند که‌س عاشقی هه‌مان مه‌عشوق بین ره‌قیبسی یه‌کترن، به‌لام د. خرمشاهی ده‌لی ره‌قیب له‌ حافظ و به‌ر له‌ئه‌ویشدا به‌م واتایه نییه، به‌لکو به‌واتای پاسه‌وان و چاودێرو ئیزعاج که‌ر (مولازم) دیت. (ل ۵۹۴ ج ۱ حافظ نامه).

رخ برتاب: رو وه‌رگیره مه‌به‌ست له‌وه‌یه که برۆ به‌جێ به‌یله.

چه افتاد این سرما را: چ به‌سه‌ر ئەم سه‌ره‌ی تێمه‌دا هاتوه.

مولازم و ره‌قیبسی حافظ داوای لێده‌کات که به‌رده‌رگای مه‌عشوق به‌جێ به‌یله و بروات، ئەمه ئیدی سه‌ری خۆیی و خاکی به‌رده‌رگای مه‌عشوق به‌روارد ده‌کات و ده‌لی: ئەبێ چی به‌سه‌ر سه‌ری تێمه‌دا هاتبی که به‌های خاکی به‌رده‌رگای مه‌عشوقیشی نییه و له‌به‌ر ده‌رگای ئەو ده‌ری ده‌که‌ن.

۴- شکوه تاج سلطانی که بیم جان درو درج است

کلاهی دلکش است اما به‌ترک سرنمی‌ارزد

شکۆی تاجی سوڵتانی که‌ترسی گیانی تێدایه کلاوێکی (پله‌یه‌کی) سه‌رنجراکێشه، به‌لام به‌های له‌ده‌ستدانی سه‌ری نییه.

شکوه: شکۆ سلطانی: پاشایه‌تی، سوڵتانی بیم: ترس درو درجست: له‌ودایه، تیايدایه. دلکش: سه‌رنجراکێش، دلگه‌ش

ترک: خوده یاجۆریک له‌کلاوکه وه‌ک خوده بێت و زیاتر سه‌ریازه‌کان له‌سه‌ری بکه‌ن، له‌ده‌ستدان.

(ترک) به‌م دوو واتایه‌ی سه‌ره‌وه لێلی دروست ده‌کات و واتای به‌یته‌که ده‌گۆریت، به‌لام به‌گومانی زۆرینه‌ی رافه‌کاران له‌به‌رئه‌وه‌ی حافظ له‌شوینی دیکه‌دا (ترک سر)ی به‌له‌ده‌ستدانی

سه‌ر هیناوه واتای دووه‌می (ترک) واته له‌ده‌ستدان ره‌چاوکراوه، له‌واتای یه‌که‌مدا (ترک سر) ده‌بێ پاراستنی سه‌ر بێت واته گه‌رچی کلاوی پاشایه‌تی تاج و شکۆیه‌کی سه‌رنجراکێشه، به‌لام به‌های خوده‌یه‌کی نییه که سه‌ر بپارێزێت.

به‌لام به‌واتای دووه‌م (له‌ده‌ستدانی سه‌ر) رافه‌و شرۆڤه‌ی به‌یته‌که به‌م شیوه‌یه:

بێگومان سه‌رده‌می حافظ سه‌رده‌می گوشت و گوشتاری سوڵتان و پاشاکان بووه له‌پێناو کلاو تاجی پاشایه‌تی دا هه‌ربۆیه تاجی پاشایه‌تی له‌سه‌رنان خۆی له‌خۆیدا هه‌نگاوێک بوو به‌ره‌و ترس و مه‌رگ، بۆیه (حافظ) یش ده‌لی: راسته شکۆی تاجی پاشایه‌تی به‌تیبینی ئەوه که ترسی تێدا شاردراره‌ته‌وه‌و هاورێیه له‌گه‌ل ترسییدا کلاوێکی (پله‌یه‌کی) سه‌رنجراکێشه و دل بوو خۆی راده‌کێشی، به‌لام ئەم کلاوه به‌های له‌ده‌ستدانی سه‌ری نییه و پارێزگاری کردن له‌گیانی خۆی له‌ تاجی پاشایه‌تی باشته.

۵- بس آسان می نمود اول غم دریا به‌بوی سود

غلط گفتم که این طوفان به‌صدو گوهر نمی‌ارزد

سه‌ره‌تا به‌ئومیدی سودو قازانجه‌وه غه‌م و ترسی ده‌ریا ئاسان ده‌هاته به‌رچاو، به‌لام هه‌له‌م کرد، چونکه ئەم تۆفانه به‌سه‌د گه‌وه‌ریش ناگر دیت.

می نمود: ده‌هاته به‌رچاو، ده‌رده‌که‌وت به‌بوی سود: به‌ئومیدی قازانجه‌وه غلط گفتم: هه‌له‌م کرد، هه‌له‌م گوت نمی‌ارزد: ناگر دیت.

وه‌ک هه‌میشه خواجه سه‌رسورماوی و ترساوی خۆی له‌ده‌ریای عه‌شق و غه‌می ده‌ریای عه‌شق ده‌خاتهروو ئەو سه‌ره‌تا که هاته نیو ئەم ده‌ریایه‌وه به‌ئومیدی هیوای سودو قازانجه‌وه پێی تی‌ناو ترسه‌کانی پشتگۆی خست، به‌لام هه‌رخۆی دان به‌وه‌دا ده‌نی که هه‌له‌بووه و ترسی تۆفانی ده‌ریای عه‌شق هینده قورسه که به‌سه‌روه‌ت و سامانی دونیا ناگر دیت؛ واته ده‌ریای عیشق ترسناکه‌و، هینده ترسناکه له‌وه‌ی که به‌قازانج و سووده‌کانی (یاقوت و گه‌وه‌ره‌کانی) ناوی دلخۆش بێت.

له‌هه‌ولێ به‌می‌زوو بیکردنی ئەم غه‌زه‌له‌دا و به‌تایبه‌تی ئەم به‌یته‌دا نووسراوه‌که که: ده‌لین شام مه‌حمود والی دکن (هند) حافظی بوو ئەوی بانگه‌پشت کردوه سه‌ره‌تا حافظ رازی بووه - که ده‌بوو به‌نیو ده‌ریادا سه‌فه‌ره بکات - به‌لام پاشان که ناره‌حه‌تییه‌کانی رینگه‌ی ده‌ریای بېرده‌که‌وێته‌وه ئەم غه‌زه‌له‌ بۆشا مه‌حمود ده‌نوسیت و ناروات ج ۱ ل ۵۹۳ خرمشاهی به‌هه‌رحال جه‌نابی د. غنی ئەم رووداوو به‌سه‌ره‌اته به‌ئه‌فسانه ده‌زانیت.

٦- ترا آن به که روی خود زشتاقان بیوشانی

که شادی جهانگیری غم لشکر نمی ارزد

بۆتۆ وا چاکتره که رووی خۆله موشتاقان بیۆشی، چونکه شادی جیهانگیری به های غمی لهشکری نییه.

ترا آن به: بۆتۆ واچاکه مشتاقان: موشتاقان، عاشقان بیوشانی: بیۆشی جهانگیری: جیهانگیری، دهسه لاتی جیهان گرتنه دست

خواجه به مەعشوق دەلی کەوا چاکتره تۆ رووی خۆت لەعاشقان و موشتاقانی رووت بشاریتەوه، چونکه گەر نهیشاریتەوه عاشقت هینده زۆر دەبیته که هه موو دونیا داگیرده کەن و ئەوکاته غمی ریکخستن و پاراستنی ئەولهشکره بی شومارهی عاشقان لەده وروبهرت لهوه زیاتره که لهشادی و خۆشی جیهانگیریه که تدا دهیچیۆی.

واته مرۆڤ گەر نادیار بیته و بهرجهسه و بهناوبانگ نه بیته ناسوده تر دژی تا بهناو بانگ بیته، چونکه هه میسه له خەمی ناوبانگه که یادیه و ئەوشادیه نامینی.

یاخود مەبهستی لهوه یه که یار به بی جیلوه گەری ئەم هه موو عاشقهی هه یه گەر جیلوه گەری بکات ئەوا دونیا پر ده بی له عاشق.

٧- چو حافظ درقناعت کوش واز دینای دون بگذر

که یک جومنت دونان به صد من زرنمی ارزد

وهک حافظ رازی و قانع به وه واز له دینای دون بهینه، چونکه سه صد مەنی زیریشت هه بی ئەوه ناهینی که زهرهیی مەنتی ههچ و پوچه کان هه لگری.

درقناعت کوش: قانع به، رازی به دون: سوک و ههچ و پوچ، نزم، دنیایی جو: زۆر که م، زهرهیی به یک جومنی ارزد: بی به هابون، بی قیمةت بوون

من: مەن، یهک من سی کیلویه، به یه که ی پیوانه به رامبه ر سی کیلویه. زر: زیر، نالتون مرۆڤ هه رچی هه یه ئەوه نده ناهینی که به بهشی خۆی رازی بیته، چونکه گوتراوه قەناعەت که نزیکه / که نچیکه که هه رگیز کۆتایی نایهت، مرۆڤ کاتی ئەم قەناعەتە ی نه بوو، ئەوا مەنتی هه موو که سیکی سوک هه لده گری تا دهوله مەند ببی که ئەم دهوله مەندییه لای حافظ ههچ به هه یه کی نییه.

ئەو چاک دەزانی که بی قەناعەتی چاوشۆری و سهردانه واندنی سوک و ههچ و پوچانی دونیایی تیدایه، بۆیه ده لی: وهک حافظ قانع به شوین دینای ههچ و پوچ و سوک مە که وه، چونکه لهویدا مەنتی سوک و ههچ و پوچه کان هه لده گری و گەر ئەمه شت کرد - مەنتەت هه لگرتن - سه صد مەن نالتونیش هه بی پولی ناهینی.

غەزەلی سەد و چل و حەوتەم :

به حری ره مەلی هه شتی مەخبونی ئەسەلم

(فاعلاتن فاعلاتن فع لن)

١- در ازل پرتو حسنت زتجلی دم زد

عشق پیدا شد و آتش به همه عالم زد

له تزه لدا که پرتەوی جوانیت باسی جیلوهی کرد، عه شق په ییدا بوو ئاگری بهردایه هه موو عالم.

ازل: ئەزەل، بی سه رتا رۆژی ئەزەل که تاییه ته به خودا وه له سنووری کات (بۆسه رتا) تیدە په ریته له بهرامبه ر (ئه به د) دا دیت که ده رچونه له سنووری کات (بۆکۆتایی).

پرتو: روناکی، تیشکی حسن: جوانی

تجلی: جیلوه کردن، خۆنیشانان دم زد: باسی کرد، قسه ی لیوه کرد پیدا شد: په ییدا بوو، دروست بوو آتش به عالم زدن: ئاگر بهردانه هه موو عالم.

ئەم غەزەلی خواجه حافظ به یه کی له غەزەله گه وره عه رفانیه کانی ئەوو تەنانەت دونیای عه رفانی نیسه مایش داد نریت و له یه کی له گه وره هری و بونیادی ترین مەسه له کانی عه رفان ده دوت که هۆکاری دروستبوونی مەخلوقات و په یوه ندی نیوان خودا و مرۆڤه له روانگی عه شقه وه.

بیگومان ئەویرسیاره که هه تا ئەمرۆ کهش وه لایمیکی ته وای نەدروته وه ئەوه یه که نایا خودا بۆچی گهردوونی دروستکرد - بهنده پیم وایه که مەحاله به عه قل ریمان له وه لایمی ئەم پرسیاره بکه ویت، زۆر دلنیاش نیم له وهی که وه لایمی یهک جاره کیمان درابیتته وه -.

ئیسستاش ده کری پرسین خودا بۆچی ئەم گهردوونه پان و بهرینهی دروست کرد، بۆچی مرۆڤی دروستکرد؟

وه لایمدانه وهی ئەم پرسیاره به هه ر لۆژیکیکی فه لسه فی و عه قلی لاوازو به ئەه نجام نه که بشتوه، به لایم وه لایمه له سه ر لۆژیکی عه شق و عه قل بینا کراوه کان تارا ده یه که به ئەه نجام گه یشتون، عارفه کان - وهک ابن عربی - هه ر له سه رتا وه گومان له دروستکردن ده کات و ئەسله ن باوه ری به وه نییه که گهردوون له عه ده موه وه خلق دروستکراییت، ئەوان پیمان وایه ئەمه له زاتی حه قی دور ده خاتوه و باوه ری به دو الیزمه ی خالق و مەخلوق وهک دو بوون نییه، عارفه کان بوون و گهردوون به جیلوهی حه ق ده زانن و هه یچی دیکه.

بینگومان ئەم جیلوهو تەجەلییە چەند جۆریکە کە ئەم جۆرە تەجەلییە سەرەوێ جیلوهی سیفاتەکانی خودایە، نەهوک جیلوهی خودی حەق، تائیسنا وەلامی پرسسیاری (بۆچی؟) نەدراروتەو، بەلکو لەو لایە نزیکی بووینەتەو کە بوون و گەردوون چییە؟ کە جیلوهی سیفاتە، هەمان پرسسارە کە سەرەوێ ئەمەیه کە ئەم جۆرە لە جیلوه گەرییە بۆچی؟ عارفەکان بنەمای ئەم جیلوه گەرییە بۆ عەشق — عەشقی ئیلاهی — دەگێرنەو و واتە عەشقی خودا بۆ جیلوه گەری و دەرکەوتن دەگێرنەو، ئەم عەشقی خودا بۆ دەرکەوتن و ناسین کەلای عارفەکان شیوێ دەگریت و فۆرمەلە دەبێت لەم فەرمودە قودسییەو وەرگیراوە کە خودا دەفەرموی: (کنت کنزا فمقی فاحببت ان اعرق فخلقت الخلق لکی اعرف) { ۱۳۷ تماشگەراز مظهری }؛ واتە خودا گەوهەرێکی شاراوێبوو حەزی کرد بناسریت، بۆیە بوون و گەردوونی دروستکرد تایناسریت (حەز) لەم فەرمودەیدا هەمان ئەو عەشقی ئیلاهییەو هێزی نیو خەلقیش ئەو هیژەیه کە عەشقی، عەشقی (بەگوتە د. مظهری) ئەو هیژە بۆزکۆتایە کە هەمیشە پێچەوانە عەقلە کە هیژێکی پارێزگار خوازه، ئەو دەلی: (هیژی عەقل هیژێکی پارێزگارە، کە فەیلەسوف زۆر پشتی پێ دەبەستی، بەپێچەوانەو هیژە کە جولاو و هەمیشە هەول دەدات لەخۆی بچیتە دەرەو و لە زاتی حەقدا جیلوه بکات یاخود لە مەخلوقاتدا کە دەیهوی بەرەو ئەو بچوێت، هەلقریت، ئەمەیه کە عارف پشت بە هیژی عەشق دەبەستی کە هیژێکی کۆتاییە نەهوک عەقل کە هیژێکی پارێزگارەو دەلی عەشق جیهانی دروستکردووە نەهوک زانست و عەقل). { ل ۱۶۰ تماشگەراز و مظهری }.

بینگومان جیلوهی ناووسیفاتەکان جیاوازه لە جیلوهی زاتی حەق چونکە ئەم جیلوهیە دوو میان مەحاله لەدونیای دی لە کات و شوێندا بێتەدی، هەلگیراوە بۆ بەهەشت کە خودا لەوی خۆی پیشانی موسلمانانی نیو بەهەشت دەدات.

عارفەکان کاتی کە بوون بە جیلوهی ناووسیفاتەکانی حەق دەزانن هەمووشتیکیان لاجوان روو لەسەر بونیادی عەشق پەییوەندیەکان دادەمەزرتین کە بەم پێیەش تەنیا جوانیەکان دەبینن و هەمووشتیکیان لاجوان دەبێت.

خواجە لەم بەیتەدا پەیدا بوونی عەشقی بە جیلوهی یەکەم جاری خواو بەستۆتەرە کە ئەم عەشقیەش ناگر بەردەداتە هەمووجیهان و هەمووجیهان گیرۆدە خۆشەویستی دەکات. ئەو دەلی:

لەرۆژی ئەزەلدا کاتی تیشکی جوانی و حوسنت ویستی تەجەلا بکات و خۆی دەربخات ئەوکاتە عیشت پەیدا بوو (هیشتا عەقل پەیدا نەبوو) سەرخە هەموو دونیای راکیشا.

د. خرمشاهی پاش شەرحێکی دوروردیژی تەجەلی و جۆرەکانی مانای بەیتە کە ی بەم شیوێ لیکداوێتەو:

لەسەرەتای بێتە کەدا (ازل) خودا کە جوانی بێ کۆتای هەیه، بەهۆی خۆشەویستی و حەزی خودی و جوانی جیلوه خوازی کە ئاویێنە دەویست و دەویست لەگەوهەری شاراوێو بەقۆناعی ناسراوی بگات، بۆیە تەجەلی زاتی کرد، لافاوی فەیزی پیرۆزیش هەموو مومکینیکی دروست کرد لەوانە عەشق پاشان بە جیلوهی دوویم عەشق پەیدا بوو؛ واتە لەبوونی نادیار مومکینی هاتە دەرەو و بوونی دەرەکی و هەسپیتیکراوی هاتەناراو بەهەموو بووندا بلاوویەو یە کەسەر خستیه نیو ناگری — عەشق — خۆیەو، بەلی جوانی بەدیپێنەر دایکی عەشقی.. { ج ۱ ل ۶۰۲ خرمشاهی }.

بە کورتی بەیتە کە باسی لەسەرەتاو دایکی عەشق دەکات لە تەواوی بووندا، خواجە جوانی و حوسنی یار بە مانای عەشق دەزانیت و کاتی ئەم لەدایکبوونی عەشقیەش بۆ ئەزەل دەگێریتەو.

۲- جلوهای کرد رخت دید ملک عشق نداشت

عین آتش شد ازین غیرت و برآدم زد

روخسارت جیلوهیەکی کردو زانی فریشتە عەشقی نییە لەغیرەتدا بووێ ناگرو بەر بوو گیانی نادەمەو

ملک: فرشته عین آتش شد: بوو ناگر بر آدم زد: بەر بوو نامدم (مرۆف)

فریشتە و تەواوی مەخلوقات دیکی جگە لە مرۆف — لەبەر ئەوەی کە عەشقیان نەبوو — خۆیان نەدایە بەر جیلوهی جەملی حەق، بەلام مرۆف لەبەر ئەوەی عەشقی هەبوو جیلوهی جەمالی حەق بوو ناگرو بەر بوو گیانی.

واتە بوونیک جیلوه گەری دەبێت ناگرو گیانی دەسوتینی کە عەشق لەزاتیدا بوونی هەبێت ئەو بوونەش تەنیا مرۆفە.

ئەم بەیتە یادخەرەوێ نایەتی — الامانە — یە کە باس لەو دەکات خودا ئەمانەتی خۆی — پەرستش و خۆشەویستی خۆی — بۆ ئاسمان و زەوی و کێوکان نمایش کرد، بەلام نەیان توانی شان بەدەنەزیری و خۆیان لە هەلگرتن پاراست و مرۆف رازی بوو بەهەلگرتنی، خودا بۆخۆی ئەم کرداری مرۆف بۆ ئەزانی و ستەمکاری مرۆف دەگێریتەو، چونکە هەلگرتنی ئەم ئەمانەتە خەتەرێکی گەورەیه ئەو نایەتە نامازە بەم رازی بوونە مرۆف دەکات نایەتی (۷۲) ی سوردەتی (الاحزاب) ه کە دەفەرموی: (أَنَا عَرْضْنَا الْأَمَانَةَ عَلَى السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ وَالْجِبَالِ فَأَبَيْنَ أَنْ يَحْمِلْنَهَا وَأَشْفَقْنَ مِنْهَا وَحَمَلَهَا الْإِنْسَانُ إِنَّهُ كَانَ ظَلُومًا جَهُولًا).

هەرچەندە گەر ئەم کارەى مەرۆف بەو بیستی خۆی ئەنجامی دابیت و پیتی رازی بوو بیست
 گەورەترین نیشانهی نەزانی مەرۆف، بەلام خواجه لەم بەیتەدا ئەم بیستە لە مەرۆف دەسه نیتەوه و
 بەتەواوی دەیداتەوه بەخالق، چونکە جیلوهی رۆوی ئەوه لەغیرەتی بی موبالاتی و نەبوونی
 عەشقی فریشتەو ئاسمانەکان دەبیستە ئاگرو بەردەبیستە گیانی مەرۆفەوه، نەوهک مەرۆف خۆی
 بەویستی خۆی بە مەرازی بیست.

۳- عقل می خواست کزان شعله چراغ افروزد

برق غیرت بدرخشیدو جهان برهم زد

عەقل دەویست کە لەو گری (عەشق) چرادا بگیرسی، هەورە بروسکەى غیرت هات و
 دونیای بەسەریه کدا تیکدا

می خواست: دەویست چراغ افروزد: چراغەلگات، چراداگیرسی، برق: هەورە
 بروسکە بدرخشید: درەوشایهوه برهم زد: تیکی دا.

خواجه هەمیشە عەقل بە نامەحرەمی دونیای عەشقی نیلاهی دەزانیت و هەرکاتی ئەم
 نامەحرەمش لەسنووری ئەو دونیایە نزیك دەبیستەوه غیرەتی عەشق دەبیست، لیرەدا قسە لەهەمان
 عەشق و سنووری عەشقه، خواجه دەلی: عەقل دەویست شتیک لە عەشق تی بگات و پەى بە
 نەینیه کانی ئەو دونیایە بەریت، بەلام هەورە بروسکەى غیرت هەر لەئەزەلهوه وا ئەو دونیایەى
 بەیه کدا شتواندوه کە عەقل پەى بەنەینیه کەى نەبات و هەمیشە لەناستیدا کلۆل بیست.
 جەوهەرى بەیتە کە ئەوهیه کە دونیای بەتایبەتی دونیای عەشق هیندە ئالۆزە کە عەقل
 تیایدا کلۆلە.

۴- مدعی خواست که آید به تماشاگاه راز

دست غیب آمدو برسینهی نامحرم زد

مودەعی ویستی بیست بو شوینی دیتنی رازو نەینى، دەستی غەیب هات و کیشای
 بەسنگی نامەحرەمدا

مدعی: بانگەشه کەر، دەکرى لیرەدا عەقل بیست، یاخود هەرمەحرەمیکی دونیای عەشق.

آید: بیست تماشاگە: شوینی تەماشاو سەیرکردن سینە: سنگ

رازەکانی عەشق و نەینیه کانی دونیای کەشف و شهود تەنیا تاییەتن بەمەحرەمەکانی
 حەرمەمسەرەى عەشقهوه جگە لەوان کەس توانای چوونە نیو ئەو حەرمەمسەرەایە نییە، بەلام
 مودەعی ویستی بچیتە نیو ئەو حەرمەمسەرەایهوه کە شوینی سەیرکردنی رازو نەینیه کان و بی
 ئاگابوون لە یاریه کانی دەستی غەیب.

خواجه دەلی: مودەعی - کە دەکرى لیرەدا هەمان عەقلى بەیتی پيشوو بیست - ویستی
 بیستە نیو حەرمەمسەرەى عەشق و شوینی سەیرکردنی نەینیه کانهوه بەلام دەستی غەیب
 کەوتە کارو کیشای بەسنگیداو بووه ریزگر لەبەردەمی ئەو نامەحرەمهدا.

۵- دیگران قرعەى قسمت هم برعیش زدند

دل غمدیدهى مابود که هم برغم زد

ئەوانى تر قورعەى بەشیان هەمووی لە خۆشى و شادیدا بوو، دلی غەمدیدهى تيمه بوو کە
 غەمی بۆدەرچوو.

دیگران: ئەوانى دیکە قرعە: قورعە، تیروپشک، بەش و پشک عیش: خۆشى
 و شادی

(دیگران) کە ئەوانى دیکە لەم لغزەدا دەکرى مەخلوقاتى جگە لە مەرۆف بن،
 دروستکراوه کانی دیکە لەبەرتەوهی ئیرادەیان نییەو بارى گرانی عەشقهوه لەغەمدایە یاخود
 دەکرى (دیگران) ئەو مەرۆفە نەزانانە بن کە ئاگیان لەنەینى و حەقیقەتەکانى نییەو باریان
 سوکەو دوورن لەدەریای پروەیشومەى عەشق هەرکامیان بیست.

خواجه ئەوانە بە بارسوک دەداتە قەلەم - هەروەک لەغەزەلى یەکەمدا لەترسى ریبوارانى
 نیتودەریای عەشق و بارسوکەکانى کە نار دەدویت - و ژیان و بەشیان خۆشییە، بەلام ژيانى
 عاشقان هەمیشە پیر لە غەم و ترسى نەگەیشتن و لەدەستدانى مەعشوقە.

۶- جان علوى هوس چاه زرخدان توداشت

دست در حلقه‌ى آن زلف خم اندر خم زد

گیانی بەرز نارەزووی چالی چەناگەى تۆى هەبوو، بۆیە دەستی خستە نیو ئەلقەى ئەو زولقە
 لول و پيشاوپيش.

علوی: بەرز چاه زرخدان: چالی چاناکە خم اندرخم: پيش لەناو پيش
 خواجه لەم بەیتەدا پەيوەندى لەنیوان چالی چەناگەو زولقى پيشاوپيش و لولدا دروست
 کردووه، دەلی بو ئەوهى گیانی بەرزم بگاتە چالی چەناگەت دەستی خستە نیو ئەلقەى زولفت
 تاوه کو شوړى بکاتەوه بۆنیو لەزەتى چالی چەناگەت.

لەزاراهى عیرفانیدا (چەناگە) جوانى و جیگەى لەزەت و چيژو وەرگرتنە لەموشاهەدو
 ئەو حالەتە روحانیه کە دەکرى عارف تیایدا چيژ وەرگریت و (چالی چەناگە) ش
 گرتەکانە، بەلام لیرەدا بەگشتى بەواتای چيژوەرگرتنەها توهو (زلف) یش نەینى و
 رازەکانى عیرفان و تەریقەتە.

خواجه دهلی: گیان ناسمان و بهرزم به هیواو ناره زووی چیژوه درگرتن بوو له ئونس و ئولفهتی
حهق، بۆیه ریگهی نهیینه کانی گرت بهرو هاته نیو ئهلقهی عیرفانه وه.

۷- حافظ آن روز طربنامهی عشق تونوشت

که قلم برسر اسباب دل خرم زد

حافظ ئه و روژه تهره بنامه ی عشقی تۆی نووسی که قه له می به سه ر ئه سبابی شادی دلئی
خۆیدا هیئا.

آن روز: ئه و روژه طرب: خوش و شادی نامه: کتیب طربنامه: کتیبی شادی
نوشت: نووسی اسباب: ئه سباب، هۆکار
خرم: شاد قلم برسر زدن: قه له م به سه ردا هیئا، زه ربی به سه ردا هیئا؛ واته
دانه دواوه ی شتیك و ره فزکردنی.

خواجه نویسه وه ی کتیبی شادی عشقی نیلاهی به ره فزکردن و زه رب به سه ر دل دا هیئا
ده به ستیته وه و پیی وایه کاتی ده توانی له نووسینه وه ی کتیبی عشقی نیلاهی بدوین که ده ست
له شادی دلئی خۆمان هه لگرین، هه ربۆیه گوتیه تی:

حافظ ئه و روژه توانی کتیبی شادی عشقی تۆ بنوو سیته وه که شادی دلئی خۆیی
خسته لاره، که کتیبی شادی عشق نویسه وه ش چوونه نیودونایی به رفراوانی عیرفانه و
عشقی نیلاهییه.

غزه لی سه د و چل و هه شته م:

به حری هه زه جی هه شتی ته واو

(مفاعیلن مفاعیلن مفاعیلن مفاعیلن)

۱- سحر چون خسرو خاور علم برکو هساران زد

به دست مرحمت یارم در امیدواران زد

به یانی کاتی پاشای روژه لات ئالای له سه رکۆساران هه لکرد، یارم به ده سستی مه رحه مه تی
له ده رگای ئومیده وارانی دا.

سحر: به یانی، چون: کاتی، که خسرو: پادشا خاور: روژه لات
کو هساران: کۆساران در زدن: له ده رگا دا

ئهم غه زه له له غه زه له ساده کانی حافظ که بییم وایه هاتنی له نوسخه دیرینه کاندای بووه ته
هۆی ئه وه ی له لایه ن ره خنه گران و ساغکه ره کانی دیوانی حافظه وه له دیوانه که ییدا نه سرتیته وه.

خسرو خاور: پادشای روژه لات، مه به ست له پادشای روژه لات هه تاوه.

غزه له که باسی له یار ده کات سیفه ته کانی یار ده خاته روو که له به یته کانی کۆتاییدا
ده بیته وه سفی پادشاکانی ئال مظفر.

لیژده ئه و ده لی که به یانی هه تاو ده رکه وت و له سه رکۆساران ئالای هه لکرد یار به ده سستی
میهره بان و مه رحه مه تی خۆی ئاوری له ئومیده واران دایه وه و له ده رگای دان.

۲- چویش صبح روشن شد که حال مهر گردون چیست

برآمد خنده ای خوش برغرور کامگاران زد

کاتی لای به یانی رونبو وه که حالی میهره نه رمی گهردوون سه باره ت به مرۆڤه چییه،
ده رها ت و به خۆ به زلزانی مرۆڤه به ختیاره کان پیکه نی و خه نده یه کی خۆی کرد.

پیش: لای برآمد: ده رها ت، هه له تات کامگاران: خۆشه ختان، هه بووان به خته وه ران
وه که هه میشه خواجه بی میهری و بی وه فایی و بی ره جی دونیا و گهردوون سه باره ت

به مرۆڤه ده خاته روو ده لی: کاتی به یانی هه تاو هه له تات و بوی رونبوویه وه که وه فاو میهری
گهردوون له گه له مرۆڤه چۆنه — چۆن پاش ماوه یه ک نابوتیان ده کات — به غروری ئه وکه سانه

پیکه نی که ئیستا به خته وه رن و میهری دونیا رووی له وانه، واته به عه قلی ئه وان پیکه نیی —
پیکه نیی کی گالته ئامیز — که دنیا تاسه ر رووی خۆشی له هیچ که سیکه نایت، بۆیه نابی دلئی

پی خۆش بکه یین و پیی مه غرور بین.

۳- تکارم دوش درمجلس بهعزم رقص چون برخاست

گره بگشود از گیسوو بردلهای یاران زد

دوینی شهو که نیگارم لهمهجلیدسا بۆسهماکردن ههستا، گریی پهلهکهی کردهوه دلی یارانی پی گریدا
 نگارم: یارم، مهعشوقم بهعزم رقص برخاستن: ههستانهوه بۆ سهما گره: گری
 بگشود: کردهوه

دوینی شهو کاتی یار ویستی ههستینهوه سهما بکات، گریی پرچهکهی کردهوه بهمهش
 گرییهکی لهدلی دۆستاندا، واته دلی دۆستان بهم ههستانهوه وه پهخشان کردنی پرچه نهسیرو
 شهیدای یاریوو، یاخود دۆستان شه ههلستانهوه یان پی ناخۆش بوو.

۴- من از رنگ صلاح آن دم بهخون بشستم دست

کهچشم باده پیمایش صلابر هوشیاران زد

من نهوکاته بهخوینی دل دهستم لهرهنگی سهلاح و تهقواشوشته کهچاوی مهستی
 (بادهنۆشی) بانگی هوشیارنی کرد.

صلاح: سهلاح و تهقوا بشستم دست: دهستم شوشته؛ واته: وازم لیهینا
 باده پیمای: بادهنۆش، مهست صبا: بانگ، داوهتکردن
 خواجه دهلی: نهوکاتهی که چاوی مهستی یار هوشیارانی داوهتکرد، بانگی دهکردم
 بۆعهشق و مهستی، ئیدی من رهنگی سهلاح و تهقوام واز لیهیناوه بهنارههتی و رهنج بهدوی
 داواکانی چاوانی مهستی یارهوه چووم.

۵- کدام آهن دلش آموخت این آئین عیاری

کز اول چون برون آمد ره شب زندهداران زد

کام دل ئاسنین شه داب و نهریتهی عهیاریهی فیرکرد که یهکهه جار که هاتهدهرهوه ریگه
 لهشهو بیداران گرت.

آهن دل: دل ئاسنین - دلرهق آئین: ری و رهسم، داب و نههریت
 عیاری: عهیاری و گوئی نهدان به هیچ دابونهریتهکی کۆمهلگه برون آمد: هاتهدهرهوه
 رهزندن: ریگهگرتن شب زندهداران: شهویداران، شه زاهیدانهی کهشهوان
 بهخهبرن و یادی خوا دهکهه.
 لهگهله شهوهشدا کهغهزهلهکه نهسراوهتهوه لهرهخنهوه جیاوازی بهیتهکان رزگارنهبووه.

لهنوسخهی فهرهیدهن میرزای تهیموریداو لهپهراوتیزی شه غهزهلهدا تیبینی شهوه دراوه که له
 ههندی نوسخهدا شه غهزهله بهقهسیده دانراوه له ۵۴۸ بهمهش ههموو یاخود زۆربهی
 مهرحهکانی قهسیدهی بهسهردا دهسهپی که سادهیی و میژوویی بوونی و وهسفی بهرحهستهو
 یهکیهتی بابهتهوه. هتد.

ههروهها لهژمارهه بهیتهکان و پیش و پاش پینکردنیشیاندا جیاوازی ههیه به جۆری که:
 له نوسخهه قهزینی و دههروی تیموری (۱۳) بهیتهوه لهنوسخهه تهیموریدا (۱۴) بهیت و
 لهنوسخهه ده عیوضی دا تهنیا (۱) بهیتهه.

سهیاری جیاوازی ژمارهه بهیتهکانیش جینگۆرکیی به بهیتی تهخهلووس کراوه له نوسخهه
 قزوینی و عیوضی و هرووی دا بهیتی نۆیهمه، بهلام له تهیموری و لیموری دا دوایین بهیتی
 غهزهلهکه / قهسیدهکهیه.

خواجه پی سهیره که چ دلرهقیک شه یارهه فیری عهیاری و شهوکوتی کردوه کهزۆر
 لهعهیارانی دیکهش پی پاکتروه لهیهکهمین دههکهوتنیدا دلی شهویدارانی بهتالان برد، واته یار
 ههربهیهکهه دههکهوتنی دلی شهو بیدارانی رفاندو نهوانی بۆلای خۆی کهمهندکیش کرد.

۶- خیال شهنسورای پخت و شدناگه دل مسکین

خداوندا نکهدارش کهبرقلب سواران زد

بهخهیالی شاسواریهوه دلی ههژارم لهناکاو رۆشت، خوداوهندا ناگات لیی بی کهئیستا
 هیرشی کردۆته سهه ناوجهرگهه دلی سواران.

شهنسواری: شاسواری پخت: کرده لیئا شد: رۆشت ناگه: لهپر،
 ناگهان، لهناکاو بهقلب سواران زد: ههلیکوتایه سهه ناوجهرگهه سوارچاکان
 خواجه لای خوداوهند نزا بۆدلی رۆشتوی خۆی دهکات که بهخهیالی بوونهسوارچاکیکی
 مهیدانهوه ناوزهنگی لههسهپهکهه داوه، بۆیه بهم خهیالهوه دهبی ئیستا لهناچهگهه
 سوارچاکاندا بیت و کیبهرکیی عهشق بکاته بۆیه دهلی: خویه بیپاریزهو ناگات لهدلی
 ههژارم بیته.

۷- درآب و رنگ رخسارش چهخون خوردیم و جان دادیم

چونقشش دست داد اول رقم بر جانسپاران زد

لهجوانکردنی (رهنگ کردنی) روخساریدا چهنارههتیتهکان کیشا، کهچی که نیگارکه تهواو
 بوو یهکهه جار خهتی بهسهه فیداکاراندا هیئا.

آب و رنگ دادن: رهنهنگکردن و جوانکردنی تابلۆ خونی خوردن و جان دادن: خوینی خواردن و گیاندانی، ئەم دەبرینه درکەیه لەهەول و ماندوووونیی زۆر لەپیتناو کاریکدا وەک لەکوردیا دەگوێری گیانم دەرچوو له گه‌لیدا.

چو: کاتی، که نقش دست داد: نیگارەکه ته‌واو بوو، ئەوهی دەپوسیت بۆی کرا، یاخود به‌واتای سەرکه‌وتن بیت

جانسپارن: فیداکاران وتم بزرچیزی زدن: خەت بەسەرشتیکدا هینان
خواجە باس لە یار/کەسێک دەکات کەهەولێ ماندوووونییکی زۆریان لەگەڵ کیشاوه، بەلام کاتی سەرکه‌وتوو پشستگویی خستون، ئەو ئەم مەبەستەیی لەزاراوهی وینە کیشاندا دەبریبوو و دەلی: گیانمان دەرچوو تا تابلۆی کارەکانیمان رەنگ کردو رازانده‌وه، بەلام کەته‌واو بوو یەکه‌مجار خەتی بەسەر ئەواناوانەدا هینا کەخۆیان فیدا کردبوو.

۸- مننڤ باخرقەهێ پشمین کجاندەر کمند آرم

زره‌مویی کەمژگانڤ ره‌خنجرگزاران زد

من به‌خرقەهێ خورییه‌وه چۆن ده‌توانم کەسێ به‌خەمه‌ که‌مه‌نده‌وه، کەموی وەک (کولله‌نەبر) وه‌ برژانگی رینگه‌ له‌ خەنجەر وه‌شینان گرتوو.

پشمین: (پشم) خورییه‌ و پەشمین هەر جل‌به‌رگی‌که‌ له‌ خوری دروست بکریت. کمند: که‌مه‌ند

آرم: به‌پشم، بیخەم زره: ئەو جلە بێ قۆله‌ ئاسنینه‌ی که‌ شمشیرنه‌یده‌بری و جاران له‌کاتی شه‌ردا له‌به‌رده‌کرا گولله‌نەبر خنجەرگزاران: خەنجەر وه‌شینان.

خواجە یار به‌و پالەوانانه‌ ده‌زانیت که‌ مووی وەک شمشیر نه‌براو یه‌وه له‌به‌ریدا یه‌و برژانگی رینگه‌ له‌پالەوانه‌ خەنجەر به‌ده‌سته‌کان ده‌گریت و ئەوانی به‌گیره‌یناوه، له‌هه‌مان کاتدا خۆشی به‌سۆفییەکی هه‌ژاری و لاوازی خیرقەهێ خۆری له‌به‌ر ده‌داته‌ قه‌لەم و ده‌لی من چۆن ده‌توانم ئەو بچمه‌ که‌مه‌نده‌وه‌که‌ ئەو هینده‌ به‌هێزو من هینده‌ لاوازم.

۹- شهنشاه مظفر فر شجاع ملک و دین منصور

که‌جود بی دریعڤ خنده‌ برابر بهاران زد

شاهه‌نشایه‌ که‌ گه‌ره‌یی و فه‌ری نال مظفری هه‌یه (مه‌نوسر) شوجاعی له‌کاری دین و سه‌لته‌نه‌تدا که‌پیاوه‌تی و که‌ره‌می بێ دریعگی گالته‌ی به‌هه‌رده‌ی به‌هاران دیت.

شاه منصور: دواین پادشای نال مظفر که‌ له‌ (۷۲۳ - ۷۹۵) له‌ فارس و کرمان و یه‌زدو و ئیسفهان و هه‌ندی به‌شی خوزستاندا حوکیمان کردوو شاه‌ مه‌نوسر که‌ له‌ (۷۵۰) ی کۆچی

مانگیدا له‌دایک‌بووه‌و برازاوای شاشو‌جعه‌و کوری مظفر بن محمد (امیر مبارزالدين) ه‌ وەک گوترا دواین پادشای نال مظفر وه‌ له‌ به‌رامبه‌ر هه‌یرشی ته‌موری له‌نگا جه‌نگاو ته‌نانه‌ت خۆی دو‌جار به‌ششیر هه‌یرشی کردۆته‌ سه‌ر ته‌مور، به‌لام دواجار به‌کوشتنی خۆیی و هه‌فتا که‌سی له‌شازاده‌کانی نال مظفر به‌فه‌رمانی ته‌موری له‌نگ له‌سالی (۷۹۵) ی کۆچی مانگی؛ واته‌ له‌ ته‌مه‌نی (۴۵) سالی‌دا زنجیره‌ی ده‌سه‌لاتی نال مظفر کۆتایی پیهات.

حافظ دووسالی پادشایه‌تی شامه‌نسوری بینه‌وه‌و زۆرخۆشی و په‌ستوو، له‌دیوانه‌که‌یدا (۹) جار به‌ ناشرکا وه‌سفی کردوو ته‌نانه‌ت خواجە هه‌یچ پاشایه‌کی دیکه‌ی وەک ئەم پادشایه‌ وه‌سف نه‌کردوو {بروانه‌ حافظ نامه‌ ج ۲ ل ۱۰۷}.

جود: چاکه‌، پیاوه‌تی، که‌ره‌م بی دریع: بێ دریع، بێ قسور
خنده‌ برابر بهاران زد: به‌هه‌وری به‌هاران پیکه‌نی، بێگومان له‌گالته‌پیکردندا؛ واته‌ هینده‌ به‌که‌ره‌م بوو له‌هه‌وری به‌هارانیش زیاتر ته‌نانه‌ت گالته‌ی به‌ویش ده‌هات.

هه‌وری به‌هاران به‌سه‌ر هه‌موو شتیکدا ده‌باریت و چاکه‌ویاوه‌تی له‌گە‌ڵ هه‌موو شتیکدا ده‌کات، به‌لام خواجە له‌م به‌یته‌شداو له‌وه‌سفی شاه‌مه‌نسوردا ده‌لی شاه‌مه‌نسوری نال مظفر که‌ نازاو پالەوانی دین و ده‌لته‌ت بوو هینده‌ خاوه‌ن چاکه‌و پیاوه‌تی بوو که‌ جودو پیاوه‌تی ئەو گالته‌ی به‌هه‌وری به‌هاران ده‌هات و له‌هه‌وری به‌هارانیش زیاتر بوو.

۱۰- از آن ساعت که جام می به‌دست او شرف شد

زمانه‌ ساغر شادی به‌یاد مگیساران زد

له‌وکاته‌وه‌ که‌ جامی مه‌ی به‌ده‌ستی ئەو پیروزیبوو (به‌ریزیبوو) زه‌مانه‌پیکه‌ی شادی به‌یادی مه‌ی خوارنه‌وه‌ هه‌لدا.

مگیساران: مه‌ینۆشان، مه‌یخۆران.

به‌یته‌که‌ وه‌سفی شامنسور ده‌کات که‌ له‌وکاته‌وه‌ ئەو پیکه‌ی مه‌ی گرته‌ده‌ست و مه‌ی به‌ده‌ستی ئەو پیروزیبوو زه‌مانه‌ش به‌یادی مه‌ینۆشانه‌وه‌پیکه‌ی گرته‌ ده‌ست و هه‌لیدا.

۱۱- نظر بر قرعەهێ توفیق و یمن دولت شاه است

به‌ده‌کام دل حافظ که‌فال به‌ختیاران زد

چارم له‌ ته‌وفیق و به‌ره‌که‌تی ده‌لته‌تی پاشایه‌، ئاره‌زووی دلی حافظ به‌جی بینه‌ که‌فالی به‌ختیارانی گرتۆته‌وه‌.

فال به‌ختیاران: فالی چاک، فالی خیر.

خواجە له‌م به‌یته‌دا داوای سەرکه‌وتن و به‌ره‌که‌تی ده‌لته‌تی پاشا ده‌خوازیت.

غەزەلی سەد و چل و نۆپەم:

بەحرى رەمەلى ھەشتى مەخبونى ئەسەلم

(فاعلاتن فاعلاتن فعلاتن فع لن)

۱- در ازل پرتو حسنت زنجلی دم زد

عشق پیداشدو آتش بەھمە عالم زد

لەتەلدا کہ پرتەوی جوانیت باسی جیلوہی کرد، عەشق پەیدابوو ناگری بەردایە ھەموو عالەم.
ازل: ئەزەل، بۆ سەرتا رۆژی ئەزەل کہ تاییبەتە بەخوداوە لەسنووری کات (بۆسەرەتا)
تیندەپەرتیت لە بەرامبەر (ئەبەد) دا دیت کہ دەرچوونە لەسنووری کات (بۆکۆتایی)

پرتو: روناکی، تیشکی حسن: جوانی

تجلی: جیلوہکردن، خۆنیشانان دم زد: باسی کرد، قسە لیۆ کرد پیداشد: پەیدابوو،
دروست بوو آتش بەعالم زدن: ناگر بەردانە ھەموو عالەم.

ئەم غەزەلی خواجە حافظ بەیەکی لە غەزەلە گەورە عیرفانیەکانی ئەو تەنانەت دونیای
عیرفانی ئیسلامیش دادەرتیت و لەیەکی لە گەوھەری و بونیادی ترین مەسەلەکانی عیرفان دەدویت
کہ ھۆکاری دروستبوونی مەخلوقات و پەیوەندی نیوان خودا و مرۆفە لەروانگە عەشقەوہ.

بێگومان ئەو پرسیارە کہ ھەتا ئەمرۆکەش وەلامیککی تەواری نەدرۆتەوہ ئەو یە کہ ئایا
خودا بۆچی گەردوونی دروستکرد - بەندە پیم وایە کہ مەحالە بەعەقل ریمان لەوہلامی ئەم
پرسیارە بکەویت، زۆر دلنیاش نیم لەوہی کہ وەلامی یە جارەکیمان درابیتەوہ -

ئێستاش دەرکری پیرسین خودا بۆچی ئەم گەردوونە پان و بەرینە دروست کرد، بۆچی
مرۆفی دروستکرد؟

وہلامدانەوہی ئەم پرسیارە بەھەر لۆژیکیککی فەلسەفی و عەقلی لاوازو بەئەنجام
نەگەیشتوہ، بەلام وەلامە لەسەر لۆژیککی عەشق و عەقل بیناکراوہکان تارادەیک بەئەنجام
گەیشتون، عارفەکان - وەک ابن عربی - ھەر لەسەرتاوە گومان لە دروستکردن دەرکات و
ئەسلەن باوہری بەوہ نیبە کہ گەردوون لە عەدەمەوہ خەلق دروستکرا بیت، ئەوان پێیان وایە
ئەمە لەزاتی حەقی دور دەخاتەوہ باوہری بە دوالیزمە خالق و مەخلوق وەک دوو یون نیبە،
عارفەکان بوون و گەردوون بە جیلوہی حەق دەزانن و ھیچی دیکە.

بێگومان ئەم جیلوہ تەجەلیبە چەند جۆریکە کہ ئەم جۆرە تەجەلیبە سەرەوہ جیلوہی
سیفاتیەکانی خودایە، نەوہک جیلوہی خودی حەق، تائیسنا وەلامی پرسیاری (بۆچی؟)

نەدراوہتەوہ، بەلکو لەوہلامە نزیک بووینەتەوہ کہ بوون و گەردوون چیبە؟ کہ جیلوہی سیفاتیە،
ھەمان پرسیارەکی سەرەوہ ئەمەبە کہ ئەم جۆرە لە جیلوہ گەریبە بۆچی؟ عارفەکان بنەمای
ئەم جیلوہ گەریبە بۆ عەشق - عەشقی ئیلاھی - دەگێرنەوہ واتە عەشقی خودا بۆ جیلوہ گەری
و دەرکەوتن دەگێرنەوہ، ئەم عەشقی خودا بۆ دەرکەوتن و ناسین کەلامی عارفەکان شیوہ
دەگرتیت و فۆرەمەلە دەبیت لەم فەرمودە قودسیەوہ وەرگراوہ کہ خودا دەفەرموی: (کنت کنزا
فمقیما فاحببت ان اعرق فخلقت الخلق لکی اعرف) { ۱۳۷ تماشگراز مظهری } واتە خودا
گەوھەریکی شاراوہبوو حەزی کرد بناسریت، بۆیە بوون و گەردوونی دروستکرد تایناسریت
(حەز) لەم فەرمودەبەدا ھەمان ئەو عەشقی ئیلاھیەبەو ھیزی نیو خەلقیش ئەو ھیزیبە بە
عەشقی، عەشقی (بەگوتەمی د. مطہری) ئەو ھیزی بۆزکۆتاکوازیبە کہ ھەمیشە پێچەوانە
عەقلە کہ ھیزیکی پارێزگار خوازە، ئەو دەلی: (ھیزی عەقل ھیزیکی پارێزگار، کہ فەیلەسوف
زۆر پشتی پی دەبەستی، بەپێچەوانەوہ ھیزی کەمی جولاوہو ھەمیشە ھەول دەدات لەخۆی بچیتە
دەرەوہ لە زاتی حەقدا جیلوہ بکات یاخود لە مەخلوقاتدا کہ دەبەوئ بەرەو ئەو بچویت،
ھەلقریت، ئەمەبە کہ عارف پشت بە ھیزی عەشق دەبەستی کہ ھیزیکی کۆتاییبە نەوہک عەقل
کہ ھیزیکی پارێزگار دەلی عەشق جیھانی دروستکردوہ نەوہک زانست و عەقل). { ل ۱۶۰
تماشاگراز و مطہری }.

بێگومان جیلوہی ناووسیفاتیەکان جیاوازە لە جیلوہی زاتی حەق، چونکہ ئەم جیلوہیە
دوہمیان مەحالە لەدونیای دی لە کات و شویندا بیتەدی، ھەلگراوہ بۆ بەھەشت کہ خودا
لەوی خۆی پێشانى موسلمانانی نیو بەھەشت دەدات.

عارفەکان کاتی کہ بوون بە جیلوہی خواو سیفاتیەکانی حەق دەزانن ھەمووشتیکیان لاجوان
وہو لەسەر بونیادی عەشق پەیوەندیەکان دادەمەزرتین کہ بەم پێبەش تەنیا جوانیەکان دەبینن
و ھەمووشتیکیان لاجوان دەبیت.

خواجە لەم بەیتەدا پەیدابوونی عەشقی بە جیلوہی یەکەم جاری خواوہ بەستۆتەوہ کہ ئەم
عەشقی شەرکەر بەردەداتە ھەمووجیھان و ھەمووجیھان گیرۆدەدی خۆشەویستی دەکات.
ئەو دەلی:

لەرۆژی ئەزەلدا کاتی تیشکی جوانی و حوسنت ویستی تەجەلا بکات و خۆی دەر بجات
ئەو کاتە عیشق پەیدابوو (ھیشتا عەقل پەیدا نەبوہ) سەرنجی ھەموو دونیای راکیشا.

د. خرمشاهی پاش شەرچیکی دوروردیژی تەجەلی و جۆرەکانی مانای بەیتەکە بەم
شیوہیە لیکداوہتەوہ:

لهسه رته تاي بيته كه دا (ازل) خودا كه جواني بي كوتاي هه يه، بههوي خوشه ويستي و ههزي خودي و جواني جيلوه خوازي كه تاويته ي دهويست و دهويست له گه وههري شاراووه به قوناغي ناسراوي بگات، بويه ته جه لي زاتي كرد، لافاري فهيزي پيروزيش هه مووو مومكينيكي دروست كرد له وانه عهشق پاشان به جيلوه ي دووهم عهشق په يدا بوو؛ واته له بووني نادباري مومكيني هاته دهره وهو بووني دهره كي و هه سپتيكراوي هاته ناراو به هه موو بووندا بلاويويه وهو يه كسه ر خستيه نيو ناگري - عهشق - خويه وه، به لي جواني به ديهينه رو داكي عهشقه.. { ج ۱ ل ۶۰۲ خرمشاهي }.

به كورتي بهيته كه باسي لهسه رته تاو داكي عهشق دهكات له ته واري بووندا، خواجه جواني و حوسني يار به ماناي عهشق ده زانيت و كاتي هم له داكي بووني عهشقه ش بو شه زهل ده گيرتته وه.

۲- جلوه‌ای کرد رخت دید ملک عشق نداشت

عين آتش شد از اين غيرت و برآدم زد

رو خسارت جيلويه كي كردو زاني فريشته عهشقي نيبه له غيرته تا بوويه ناگرو به ربووه گياني ناده مه وه.

ملك: فرشته عين آتش شد: بووه ناگر بر آدم زد: به ربووه نامدم (مرؤف)

فريشته و ته واري مه مخلوقاتي ديكيه ي جگه له مرؤف - له به رته وه ي كه عهشقيان نه بوو - خويان نه دايه بهر جيلوه ي جه ملي حهق، به لام مرؤف له به رته وه ي عهشقي هه بوو جيلوه ي جه مالي حهق بووه ناگرو به ربووه گياني.

واته بوونيك جيلوه گهري ده بيته ناگرو گياني ده سوتيني كه عهشق له زانيدا بووني هه بيته ته بوونه ش ته نيا مرؤفه.

هم بهيته ياد خه ره وه ي ثايه تي - الامانه - يه كه باس له وه دهكات خودا ته مانه تي خوي - په رستش و خوشه ويستي خوي - بو تاسمان و زهوي و كيوه كان نمايش كرد، به لام نه يانته واني شان بده نه ژيري و خويان له هه لگرتن پاراست و مرؤف رازي بوو به هه لگرتني، خودا بو خوي هم كرداره ي مرؤف بو نه زاني و سته مكار ي مرؤف ده گيرتته وه، چونكه هه لگرتني هم ته مانه ته خه ته ريكي گه وره يه شه و ثايه ته ي نامازه بهم رازي بوونه ي مرؤف دهكات ثايه تي (۷۲) ي سوره تي (الاحزاب) ه كه ده فه موي: (اِنَّا عَرَضْنَا الْاَمَانَةَ عَلَي السَّمَاوَاتِ وَالْاَرْضِ وَالْجِبَالِ فَابِيْن اُنْ يَحْمِلْنَهَا وَاَشْفَقْنَ مِنْهَا وَحَمَلَهَا الْاِنْسَانُ اِنَّهُ كَانَ ظَلُومًا جَهُولًا).

هه رچه نده گه ر هم كاره ي مرؤف به ويستي خوي شه نجامي دا بيت و يني رازي بوويته گه وره ترين نيشانه ي نه زاني مرؤفه، به لام خواجه لهم بهيته دا هم ويسته له مرؤف ده سه نيته وهو به ته واري ده يدا ته وه به خالق، چونكه جيلوه ي رووي شه وه له غيرته تي بي موبالاتي و نه بووني عهشقي فريشته و تاسمانه كان ده بيته ناگرو به رده بيته گياني مرؤفه وه، نه وهك مرؤف خوي به ويستي خوي به مه رازي بيت.

۳- عقل می خواست کزان شعله چراغ افروزد

برق غيرت بدرخشيد و جهان برهم زد

عهقل دهويست كه لهو گري (عهشق) چرادا گيرسي، ههروه ها بروسكه ي غيرته هات و دونيا ي به سه ريه كدا تي كدا

مي خواست: دهويست چراغ افروزد: چراهه لكات، چرادا گيرسي برق: هه وره بروسكه بدرخشيد: دره وشايه وه برهم زد: تيكي دا.

خواجه هه ميشه عهقل به نامه حره مي دونيا ي عهشقي ثيلاهي ده زانيت و هه ركاتي هم نامه حره مه ش له سنووري شه و دونيا يه نزيك ده بيته وه غيرته ي عهشق ده بيت، لي ره دا قسه له هه مان عهشق و سنووري عهشقه، خواجه ده لي: عهقل دهويست شتيك له عهشق تي بگات و په ي به نه ينيه كاني شه و دونيا يه به ريت، به لام هه وره بروسكه ي غيرته هه ره له شه زله وه وا شه و دونيا يه ي به يه كدا شيواندوه كه عهقل په ي به نه ينيه كه ي نه بات و هه ميشه له تاسيدا كلول بيت.

جه وههري بهيته كه شه وه يه كه دونيا و به تاييه تي دونيا ي عهشق هينده نالوزه كه عهقل تيايدا كلوله.

۴- مدعی خواست که آید به تماشاگاه راز

دست غيب آمد و برسبنه ي نامحرم زد

موده عي ويستي بيت بو شويني ديتني رازو نه يني، دهستي غهيب هات و كي شاي به سنگي نامه حره مدا

مدعي: بانگه شه كهر، ده كرى لي ره دا عهقل بيت، يا خود هه رمه حه ره ميكي دونيا ي عهشق.

آيد: بيت تماشاگه: شويني ته ماشاو سه ير كردن سينه: سنگ

رازه كاني عهشق و نه ينيه كاني دونيا ي كه شف و شهود ته نيا تاييه تن به مه حره مه كاني حه ره مه راي عهشقه وه جگه له وان كه س تواناي چوونه نيو شه حه ره مه سه رايه نيبه، به لام

موده‌عی ویستی بچیتته نیو ئەو حەرەمسەرایه‌وه که شوینی سەیرکردنی رازو نەینیه‌کان و بی ناگابوون له یاریه‌کانی دەستی غەیب.

خواجه ده‌لی: موده‌عی - که ده‌کری لێره‌دا هه‌مان عه‌ق‌لی به‌یتی پێشوو بیت - ویستی بیتته نیو حەرەمسەرای عه‌شق و شوینی سەیرکردنی نەینیه‌کانه‌وه به‌لام دەستی غەیب که‌وته‌کارو کیشای به‌سنگیداو بووه ریگر له‌به‌رده‌می ئەو نامه‌هره‌مه‌دا.

۵- دیگران قرعه‌ی قسمت هم برعیش زدند

دل غم‌دیده‌ی مابود که هم برغم زد

ئه‌وانی تر قورعه‌ی به‌شیان هه‌مووی له‌خۆشی و شادیدا بوو، دل‌ی غه‌مدیده‌ی ئیمه‌بوو که غه‌می بۆده‌رچوو.

دیگران: ئه‌وانی دیکه قرعه: قورعه، تیریشک، به‌ش و یشک عیش: خۆشی و شادی (دیگران) که ئه‌وانی دیکه‌یه له‌م لغزه‌دا ده‌کری مه‌خلوقاتی جگه له‌مرۆڤ‌بن، دروستکراوه‌کانی دیکه له‌به‌رئه‌وه‌ی ئیراده‌یان نییه‌و باری گرانی عه‌شقه‌وه‌وه له‌غه‌مدایه یاخود ده‌کری (دیگران) ئەو مرۆڤه نەزانانە بن که ناگایان له‌نهیینی و حه‌قیقه‌ته‌کانی نییه‌و باریان سوکه‌و دورن له‌ده‌ریای پرویشومه‌ی عه‌شق هه‌رکامیان بیت.

خواجه ئه‌وانه به‌بارسوک ده‌داته قه‌له‌م - هه‌روه‌ک له‌غه‌زه‌لی یه‌که‌مدا له‌ترسی ریبوارانی نیوده‌ریای عه‌شق و بارسوکه‌کانی که‌نار ده‌دویت - و ژیان و به‌شیان خۆشییه، به‌لام ژیان‌ی عاشقان هه‌میشه‌پر له‌غه‌م و ترسی نه‌گه‌یشتن و له‌ده‌ستدانی مه‌عشوقه.

۶- جان علوی هوس چاه زرخدان توداشت

دست در حلقه‌ی آن زلف خم اندر خم زد

گیانی به‌رز ئاره‌زوی چالی چه‌ناکه‌ی تۆی هه‌بوو، بۆیه ده‌ستی خسته نیو ئەلقه‌ی ئەو زولقه لول و پێچاوپێچه.

علوی: به‌رز چاه زرخدان: چالی چانه‌گه خم اندرخم: پێچ له‌ناو پێچ خواجه له‌م به‌یتهدا په‌یوه‌ندی له‌نیوان چالی چه‌ناکه‌و زولقی پێچاوپێچ و لولدا دروست کردووه، ده‌لی بۆ ئەوه‌ی گیانی به‌رزم بگاته چالی چه‌ناکه‌ت ده‌ستی خسته نیو ئەلقه‌ی زولفت تاوه‌کو شۆری بکاته‌وه بۆنیو له‌زه‌تی چالی چه‌ناکه‌ت.

له‌زاراوه‌ی عه‌رفانیدا (چه‌ناکه‌) جوانی و جیگه‌ی له‌زه‌ت و چێژ و هه‌رگرتنه له‌موشاهه‌ده‌وه ئه‌وه‌حاله‌ته روحیانه‌یه که ده‌کری عارف تیایدا چێژ و هه‌رگریت و (چالی چه‌ناکه‌)ش

گرفته‌کانه، به‌لام لێره‌دا به‌گشتی به‌واتای چێژو هه‌رگرتنه‌هاتووه (زلف)یش نەینیی و رازه‌کانی عه‌رفان و ته‌ریقه‌ته.

خواجه ده‌لی: گیان ئاسمان و به‌رزم به‌هیواو ئاره‌زوی چێژو هه‌رگرتن بوو له‌ ئونس و ئولفه‌تی حه‌ق، بۆیه ریگه‌ی نەینیه‌کانی گرته‌به‌رو هاته نیو ئەلقه‌ی عه‌رفانه‌وه.

۷- حافظ آن روز طربنامه‌ی عشق تونوشت

که‌قلم برسر اسباب دل خرم زد

حافظ ئەو رۆژه‌ ته‌ره‌بنامه‌ی عه‌شقی تۆی نووسی که قه‌له‌می به‌سه‌ر ئەسبابی شادی دل‌ی خۆیدا هیئا.

آن روز: ئه‌ورۆژه طرب: خۆش و شادی نامه: کتیب طربنامه: کتیبی شادی نوشت: نووسی اسباب: ئەسباب، هۆکار خرم: شاد قلم برسر زدن: قه‌له‌م به‌سه‌ردا هیئان؛ زه‌ری به‌سه‌ردا هیئان، واته‌ دانه‌دواوه‌ی شتیك و ره‌فزکردنی.

خواجه نویسنه‌وه‌ی کتیبی شادی عه‌شقی ئیلاهی به‌ره‌فزکردن و زه‌رب به‌سه‌ر داهینان ده‌به‌ستیتته‌وه‌و پێی وایه کاتی ده‌توانی له‌ نووسینه‌وه‌ی کتیبی عه‌شقی ئیلاهی بدوین که‌ده‌ست له‌ شادی دل‌ی خۆمان هه‌لگرین، هه‌ربۆیه گوتویه‌تی:

حافظ ئه‌ورۆژه توانی کتیبی شادی عه‌شقی تۆ بنووسیتته‌وه‌ که شادی دل‌ی خۆیی خسته‌لاوه، که کتیبی شادی عه‌شقی نویسنه‌وه‌ش چوونه نیودونایی به‌ره‌فراوانی عه‌رفانه‌وه عه‌شقی ئیلاهییه.

غەزەلى سەد و پەنجاھەم:

بەحرى ھەزەجى ھەشتى تەواو

(مفاعيلن مفاعيلن مفاعيلن مفاعيلن)

۱- سحر چون خسرو خاور علم برکو ھساران زد

بەدست مرحمت يارم در اميدواران زد

بەيانى كاتى پاشاي رۆژھەلات ئالاي لەسەر كۆساران ھەلكرد، يارم بەدەستى مەرحەمەتى لەدەرگاي ئوميدەوارانى دا.

سحر: بەيانى، چون: كاتى، كە خسرو: پادشا خاور: رۆژھەلات كۆساران: كۆساران درزن: لەدەرگادا

ئەم غەزەلە لەغەزەلە سادەكانى حافظ كە پيىم وايە ھاتنى لەنوسخە ديريىنە كاندا بوو تە ھۆى ئەوھى لەلەيەن رەخنەگران و ساغكەرەكانى ديوانى حافظەوھ لە ديوانەكەيدا نەسريىتەوھ.

خسرو خاور: پادشاي رۆژھەلات، مەبەست لە پادشاي رۆژھەلات ھەتاوھ.

غەزەلەكە باسى لە يار دەكات سيفتەتەكانى يار دەخاتەرەو كە لە بەيتەكانى كۆتاييدا دەبيىتە و ھەسفى پادشاكاني نال مظفر.

ليژەدا ئەو دەلى كە بەيانى ھەتاو دەرکەوت و لەسەر كۆساران ئالاي ھەلكرد يار بەدەستى ميھرەبان و مەرحەمەتى خۆى ئاورى لە ئوميدەواران دا بەوھ لەدەرگاي دان.

۲- چوپيش صبح روشن شد كە حال مەر گردون چيست

برآمد خندەھای خوش برغرور کامگاران زد

كاتى لاي بەيانى رونبووھە كە ھالى ميھرو نەرمى گەردوون سەبارەت بە مەرۆڤ چيىھ، دەرھات و بە خۆ بەلزوانى مەرۆڤ بەختيارەكان پيىكەنى و خەندەيەكى خۆى كرد.

پيش: لاي برآمد: دەرھات، ھەلھات كامگاران: خۆشبەختان، ھەبووان بەختەوھران

وھە ھەميشە خواجە بى ميھرى و بى وھفايى و بى رەھمى دونياو گەردوون سەبارەت بە مەرۆڤ دەخاتەرەو دەلى: كاتى بەيانى ھەتاو ھەلھات و بۆى رونبوويەوھ كە وھفاو ميھرى

گەردوون لەگەل مەرۆڤدا چۆنە - چۆن پاش ماوھيەك نابوتيان دەكات - بەغرورى ئەو كە سەنە پيىكەنى كە ئيىستا بەختەوھرن و ميھرى دونيارووى لەوانە، واتە بەعەقلى ئەوان پيىكەنى -

پيىكەنى پيىكى گالئە ناميز - كەدونيا تاسەر رووى خۆشى لە ھيچ كەسيك نابيىت، بۆيە نابى دلى پى خۆش بكەين و پيى مەغرور بين.

۳- نگارم دوش درمجلس بەعزم رقص چون برخاست

گرہ بگشود از گيسوو بردلہای ياران زد

دوينى شەو كە نىگارم لەمە جليسا بۆسە ما كەردن ھەستا، گريى پەلكەى كەردەوھ دلى يارانى پى گريدا

نگارم: يارم، مەعشوقم بە عزم رقص برخاستن: ھەستا نەوھ بۆ سەما گرہ: گري بگشود: كەردەوھ

دوينى شەو كاتى يار ويستى ھەستيتەوھ سەما بكات، گريى پرچەكەى كەردەوھ بە مەش گريى كە لەدلى دۆستاندا، واتە دلى دۆستان بەم ھەستا نەوھ وھ پەخشان كەردنى پرچە ئەسيرو

شەيداي ياربوو، ياخود دۆستان ئەم ھەستا نەوھ يان پى ناخۆش بوو.

۴- من از رنگ صلاح آن دم بەخون بشستم دست

كەچشم بادە پيمایش صلابر ھوشياران زد

من ئەو كاتە بەخوينى دل دەستم لەرەنگى سەلاح و تەقوا شوست كە چارى مەستى (بادەنۆشى) بانگى ھوشيارانى كرد.

صلاح: سەلاح و تەقوا بادە پيمای: بادەنۆش، مەست صبا: بانگ، داوەت كەردن

خواجە دەلى: ئەو كاتەى كە چاوى مەستى يار ھوشيارانى داوەت كەرد، بانگى دەكەردم بۆ ئەشق و مەستى، ئیدی من رەنگى سەلاح و تەقوام واز ليىھيتناو بەنارەحەتى و رەنج بەدوى

داواكانى چاوانى مەستى يارەوھ چووم.

۵- کدام آهن دلش آموخت اين آئين عيارى

كز اول چون برون آمد رە شب زندەداران زد

كام دل ئاسنين ئەم داب و نەريىتەى عەيارىيەى فير كەرد كە يەكەم جار كە ھاتەدەرەوھ ريىگەى لەشەو بيداران گرت.

آھن دل: دل ئاسنين - دلرەق آئين: رى و رەسەم، داب و نەريىت عيارى: عيارى و گوئى نەدان بە ھيچ داوونەريىتىكى كۆمەلگە برون آمد: ھاتەدەرەوھ

رەزدن: ريىگە گرتن شب زندەداران: شەويىداران، ئەو زاھيدانەى كە شەوان بەخەبەرن و يادى خوا دەكەن.

له گهڻ ٿو هوندا ته غهزه له گه نه سراوه ته وه له ره خنه و جياوازي بهيته کان رزگار نه بووه. له نوسخه ي فهره يدهن ميرزاي ته ميوريدا له په راويزي ټم غهزه له دا تيبيني ټوه دراوه كه له ه ندي نوسخه دا ټم غهزه له به قه سيدة دانراوه ل ٥٤٨٨ به مش هه موو ياخود زور به ي مهرجه كاني قه سيدة به سه ردا ده سه پي كه ساده يي و ميژووي بووني و وه سفي به رجه سته و به كيه تي باه ته و... هتد.

هه روه ها له ژماره ي بهيته كان و پيش و پاش پيكر دنيشياندا جياوازي هه يه به جوړي كه: له نوسخه ي قه زيني و د. هه روي تيموري (١٣) به يته و له نوسخه ي ته ميوريدا (١٤) به يت و له نوسخه ي د. عيوضي دا تنيا (١) به يته.

سه رباري جياوازي ژماره ي بهيته كانيش جيگوركي تي به به يتي ته خه لوس كراوه و له نوسخه ي قروي ني و عيوضي و هروري دا به يتي نويه مه، به لام له ته ميوري و ليموري دا دوايين به يتي غهزه له كه / قه سيدة كه يه.

خواجه پي سه يره كه چ دلره قيك ټم ياره ي فيري عه ياري و شه و كوتي كرده ووه كه زور له عه ياراني ديكه مش پي پاكتره و له يه كه مين دهر كه وتني دا دل شه و بيداراني به تالان برد، واته يار هه ربه يه كه م دهر كه وتني دل شه و بيداراني رفاندو ټواني بولاي خو ي كه مه ندي كيش كرد.

٦- خيال شهبسوراي پخت و شد ناگه دل مسكين

خداوندا نكهدارش كه بر قلب سواران زد

به خه يالي شاسوار ييه وه دل ټم هه ژارم له ناكاو روشت، خداوندا ناگات لي بي كه تيستا هير شي كرده ټه سه ر ناو جه رگه ي دل ټم سواران.

شهبسوراي: شاسوراي پخت: كرده ليډا شد: روشت ناگه: له پر، ناگه هان، له ناكاو به قلب سواران زد: هه ليكوتايه سه ر ناو جه گه ري سوارچاكان خواجه لاي خوداوه ند نزا بوډل ټي روشتووي خو ي ده كات كه به خه يالي بوونه سوارچاكي كي مه يدا نه وه ناوزه نكي له ټه سه په كه ي داوه، بزيه به م خه يال هه وه ده بي تيستا له ناو جه گه ري سوارچاكاندا بيت و كي به ركي عه شق بكاته بزيه ده ټي: خوايه بيپاري زه و ناگات له دل ټم هه ژارم بيت.

٧- درآب و رنگ رخسارش چه خون خورديم و جان داديم

چونقشش دست داد اول رقم بر جانسپاران زد

له جوان كورني (رهنگ كورني) روخساريدا چه ند ناره حه تيه كان كيشا، كه چي كه نيگاره كه ته و او بوو به كه م جار خه تي به سه ر فيداكاراندا هينا.

آب و رنگ دادن: رهنگ كردن و جوان كورني تابلو خوني خوردن و جان دادن: خويني خواردن و گيانداني، ټم دهر برينه در كه يه له هه ول و ماندو و بووني زور له پيتناو كاريكدا وه له كورديا ده گوتري گيانم دهر چو له گه ليډا.

چو: كاتي، كه نقشش دست داد: نيگاره كه ته و او بوو، ټه وه ي ده يوسيت بو ي كرا، ياخود به واتاي سه ر كه وتن بيت

جانسپاران: فيداكاران و ټم بز چيزي زدن: خه ت به سه ر شتيكدا هينان خواجه باس له يار/ كه سيك ده كات كه هه ولي ماندو و بووني كي زور يان له گه ل كيشاوه و، به لام كاتي سه ر كه وتوه پشتگويي خستو، ټه و ټم مه به سته ي له زار او ه ي ټنه كيشاندا دهر بر يوه و ده ټي: گيانمان دهر چو تا تابلوي كاره كانيمان رهنگ كردو رازانده وه، به لام كه ته و او بوو به كه مجار خه تي به سه ر ټه و ناوانه دا هينا كه خو يان فيدا كرده بوو.

٨- منش باخرقه ي پشمين كجا اندر كمند آرم

زرمويي كه مژگانش ره خنجر گزاران زد

من به خرقي خور ييه وه چون ده توانم كه سي به خه مه كه مه نده وه، كه موي وهك (كولله نه بر) ه وه برژانگي ريگه ي له خه نجه روه شينان گرتوه.

پشمين: (پشم) خور ييه و په شين هه ر جلو به رگي كه له خوري دروست بكر ييت. كمند: كه مه ند

آرم: به يټم، بيخه م زره: ټه و جله بي قو له ناسنينيه ي كه شم شير نه يده بري و جار ان له كاتي شه ردا له به رده كرا گولله نه بر خنجر گزاران: خه نجه روه شينان.

خواجه يار به و پاله وانه ده زان يت كه موي وهك شم شير نه بر او ييه و له به ريډايه و برژانگي ريگه له پاله وانه خه نجه ر به ده سته كان ده گري ت و ټه واني به گير هيناوه، له هه مان كاتدا خو شي به سو فييه كي هه ژاري و لاوازي خيرقه ي خو زري له به ر ده داته قه لټم و ده ټي من چون ده توانم ټه و خه مه كه مه نده وه كه ټه و هينده به هيزو من هينده لاوازم.

٩- شهنشاه مظفر فر شجاع ملك و دين منصور

كه جود بي دريغش خنده برابر بهاران زد

شاهه نشايه ك كه گه رهي و فه ري نال مظفري هه يه (مه نوسر) شو جاعي له كاري دين و سه لته نه تدا كه پياوه تي و كه ره مي بي دريغي كالته ي به هه روي به هاران دي ت.

شاه منصور: دوايين پادشاي نال مظفر كه له (٧٢٣ - ٧٩٥) له فارس و كرمان و يه زدو و ټيسفه هان و هه ندي به شي خوزستاندا حوكميان كرده وه شاه، مه نسور كه له (٧٥٠) ي كو چي

ئەودەلئى: كەسى كە بتوانى سەرى بختە سەرتاستانە و بەردەرگای یار و لەبەردەم ئەودا
بچەمیتەوه هیندە بەرپز دەبیت كە دەتوانى لەناسماندا هاوارى شادى و سەربلندى بەرزىكاتەوه.

۳- قَدْ خَمِيدِهِ مَا سَهْلَتَ نَمَايْدَامَا

برچشم دشمنان تیر ازین کمان توان زد

گەرچى بالای چەماوەى ئىمەت بى نرخ دیتە بەرچاو بەلام لەم کەوانەوه دەتوانى تیر
بگيریتە چاوى دوژمنان.

قد: بالا خمیده: چەماوە سەهل: ناسان و بى نرخ

خواجە بالای چەماوەى خۆى بەکەوانى تیرهاوتىشتنى بۆچاوى دوژمنان دەزانیت بەیار دەلئى
گەرچى تۆ بالای چەماوەى ئىمەى لاوازت بەلاوه كەم بەهاىبە، بەلام هەرلەم کەوانەى بالای
چەماوەى ئىمەوه دەتوانى تیر لە دوژمنان بگيردیت واتە گەرچى لاوازین بەلام تىرى چاوى
دوژمنانین و ئىمە پارێزگارىت لێدەكەین و دەتپارێزین یاخود گەرلەم پیرىبەشدا لەگەلماندا بىت
چاوى پر لە حەسادەتى دوژمنان دەتەقى.

۴- درخانقه تگنجد اسرار عشقبازی

جام می مغانه هم با مغان توان زد

نەینىبەکانى عەشقبازى لەخانەقادا ناگونجى (جیى ناییتەوه) پىكى مەبى موغانە
هەرلەگەل موغاندا دەتوانى هەلدرى.

نگنجد: ناگونجى، جیى ناییتەوه.

جامى مغانە: جامى مەبى موغانە، جامى پرى وەك جامى موغان.

سۆفیه ساویلکە و روالەتیبەکان لەخانەقادان و ناگایان لەئەسرارى عەشقى ئیلاهى نىبە و
پىویستە کارىکیش لەگەل ئەهلى خۆیدا ئەنجامدەرىت. تەرىقەت و عەشقى ئەزەلین ناگادارین
لە نەینىبەکانى عەشق، ناگایان لەعاشقان و رۆپەرەسى عەشق هەبە.

تەرىقەت و عەشقى حەقیقى ئەزەلین و رەمزى ناگادارین لە نەینىبەکانى عەشق، ناگایان لە
عاشقان و رۆپەرەسى عەشق هەبە.

خواجە هەمیشە لەم راستىبەى نىو عەشق دەدویت كە پىویستە لەگەل مەحرەماندا باس لە
عەشق و لە قۆناغەکانى و چۆزەکانى و نەینىبەکانى بکرىت.

لێرەشدا وەك هەمیشە رەفزی خانەقا دەکاتەوه وەك جیگەى ئەسرار و نەینىبەکانى عەشق و
عەشقبازى دەلئى: نەینىبەکانى عەشقبازى لە خانەقادا جییان ناییتەوه و ناکرى لەگەل

نامەحرەمانى وەك سۆفیاندا دایان بنیى بەلکو دەبى لەگەل مەحرەماندا بن هەر وەك چۆن
عەشق و جامى پرى موغانەش هەر لەگەل عاشقان و موغاندا دەتوانى بنۆشرىت.

۵- درویش را نباشد برگک سرای سلطان

مائیم و کهنه دلقي کآنش در آن توان زد

دەرویش ئارەزووى مالى سولتانی نىبە، ئىمەین و کۆنە دلقي كە ئەتوانى ناگرى تى بەردرىت.
برگ: ئارەزوو، بەرگى جارانى سۆفى و دەرویشان (برگ) لە شىعەرى خواجەدا جگە لە
ئارەزوو بە دوومانای دىكە هاتوو، كە يەكێكىيان بەرگ و پەرى گول و گىايە و دووهمیان
بەواتای تویشوو تەدارەك تواناىبە.

سرا: ما، سەرا مائیم: ئىمەین دلقي: خىرقە، دلقي

لەم بەیتەدا ئەكرى (بەرگ) بەواتای ئارەزوو یاخود بە واتای (توانا و تویشوو) بىت، خواجە
دەلئى: ئىمەى دەرویش كە تەنیا كۆنە كراسىكى خورپان هەبە كە ئەكرى ناگرى تى بەردەیت و
بىسوتىنى ئارەزووى مالى سولتانی نىبە یاخود، توانا و تویشوو چوونە مالى سولتانی نىبە.
كە دنیایەك تەدارەكى دنیایى دەویت و ئىمەش تەنیا كراسىكى كۆنەى خورپان هەبە.

۶- اهل نظر دو عالم در يك نظر ببازند

عشق است و داو اول بر نقد جان توان زد

ئەهلى نەزەر ساحبینظران هەر دوو عالەم بە نىگایەك ئەدۆزینن، عىشقه و تىايدا لە يەكەم
نۆردە ئەتوانى شەرتى نەقدى گيان بکرىت.

داو: سەرە، نۆبەت، داو لە كوردیشدا بەم واتایە یاخود نزیك لەم واتایە لە یارى منداڵاندا
هیشتا هەرماوە، بۆ نمونە لە چاوشارىكدا بە دۆراو ئەگوترى (داو) واتە سەرەى تۆبە چاو
داخەى. داو اول: سەرەى يەكەم

خواجە باسى لە پىرانی رىگەى عەشق، یاخود عاشقانى حەقیقەت هەردوو دویا ئەكەنە قوربانى
یەك بىنىنى یار و مەعشوق، هەر خۆى ئەم قوربانى كردنە بەشەرتى عىشق دەزانى و دەلئى ئىدى
عەشقه و لە نۆردەى يەكەمدا گيان دانەنرىت و شەرت لەسەر بە فیداكردنى ئەو دەكرىت.

ئەرى ئەمە قومارى عەشقه و ئەتوانى هەریەكەم جار گيان بخرىتە بانقەوه.

۷- گر دولت وصالش خواهد درى گشودن

سرها بدین تخیل بر آستان توان زد

گەر بەختى وىسالى دەرگایەك بەرووى عاشقاندا بکاتەوه، بەم خەيالەوه ئەتوانى
كۆمەلێكى زۆر سەر بخرىنە سەر بەردەرگای و بىكەینە قوربانى.

دری گشودن: دەرگایه‌ک کردنه‌وه
 بیدین تخیل: به‌م خه‌یاله‌وه.
 ئیمه‌ی عاشق گهر ته‌نیا ئومیدی کردنه‌وه‌ی دەرگایه‌کی وه‌سلی ته‌ومان واته‌ گهر ئومیدمان
 به‌ویسالا و پیگه‌شتنی ئه‌و مه‌عشوقه‌ ته‌زه‌لییه‌ هه‌بیت ته‌وا ئاماده‌ی فیداکاری و سه‌ردانه‌واندن
 زۆرین له‌به‌ر ئاستانه‌که‌یدا.

۸ - عشق و شباب و رندی مجموعه‌ی مراد است

چون جمع شد معانی، گوی بیان توان زد

عشق و لاوی و رهن‌دی ته‌واوی ویست و مراده، گهر مانا‌کانیش کۆبوونه‌وه‌ ته‌وانی له‌
 گۆی به‌یانکردن بدریت.

مجموعه‌ی: کۆمه‌له، ته‌واو، هه‌موو معانی: مانا‌کان - یاخود علم معانی

گوی بیان توان زد: له‌ گۆی به‌یانکردن و خستنه‌پوو دان، ده‌پیرین.

خواجه ده‌لی: ئاوات و ویستی هه‌ر که‌سێک عه‌شق و لاوی و رهن‌دییه، مه‌رجی کۆبوونه‌وه‌ی
 واتایه‌ لای هه‌ر که‌سی که‌ده‌توانی قسه‌که‌ریکی چاک بی‌ت.

خواجه له‌م به‌یته‌دا دو شتی زۆر گرنگ ده‌خاته‌پوو به‌که‌میان ئاواتی ساحیب‌دان که‌ عه‌شق
 و گه‌نجی و رهن‌دییه. که‌ له‌پراستیدا ئه‌م سی‌ خاله‌ له‌ هه‌ر که‌سێکدا هه‌بیت، به‌پراستی به‌ ئاوات
 که‌بیشته‌وه.

هه‌روه‌ها پیی وایه‌ کاتی مرۆف واتای هه‌بوو یاخود واتا‌کان له‌ هزریدا کۆبوونه‌وه‌ ئیدی
 قسه‌که‌ریکی زۆر چاک ده‌بی‌ت و گۆی به‌یانکردن ده‌باته‌وه‌ ئه‌و واتایانه‌ش ئه‌کری هه‌مان
 مه‌رجه‌کانی پیشه‌وه‌ بن.

۹ - شد رهزن سلامت زلف تو وین عجب نیست

گر رهزن تو باشی صد کاروان توان زد

زولفت بووه‌ ریگری سه‌لامه‌تی و ئه‌مه‌ش سه‌یر نییه، چونکه‌ گهر ته‌و ریگر بی‌ت ته‌وانی
 سه‌د کاروان تالان بکری‌ت.

رهزن: ریگر، چه‌ته سلامت: سه‌لامه‌تی وین: وه‌ئمه‌ش

تو باشی: تو بی‌ت کاروان زدن: کاروان تالانکردن.

خواجه پرچی یار به‌ تالانکه‌ری سه‌لامه‌تی ده‌زانیت و ئه‌مه‌شی پی سه‌یر نییه، چونکه‌ یار
 له‌ تالانکردنی سه‌لامه‌تیدا زۆر ئازایه‌ و گهر ئه‌و تالانکه‌ر و ریگر بی‌ت ته‌وانی سه‌د
 کاروانیش تالانکات.

سه‌لامه‌تی له‌به‌یته‌که‌دا ژیا‌نی ئارام و کۆمه‌لایه‌تی دوور له‌ کیشه‌ و ناره‌حه‌تییه‌کانی
 عه‌شقه، به‌لام نه‌ینییه‌کان یا پرچی یار که‌ نه‌ینی عه‌شقی ئه‌م خۆشگوزه‌رانییه‌ کۆمه‌لایه‌تییه‌ له‌
 عاشقان ته‌ستنیته‌ هه‌روه‌ک چۆن ریگره‌کان کاروان تالان ده‌کن.

۱۰ - حافظ به‌حق قرآن کز شید و زرق بازی

باشد که گوی عیشی در این جهان توان زد

حافظ تو حه‌قی قورئان واز له‌م فریو و ریاکارییه‌ بی‌نه، به‌لکو بتوانی له‌م جیهانه‌دا گۆی
 (عه‌یش)یک به‌یته‌وه.

به‌ حق قرآن: توحه‌قی قورئان شید: فریو، مه‌کر، فرۆفیل زرق: ریاکاری و دوورپی.

وه‌ک جاریکی دیکه‌ش واتای عیرفانی وشه‌ی (عیش)مان خسته‌پوو (عیش) له‌ زاراوه‌ی
 عیرفانیدا له‌زه‌ت و چیژی خۆگرتن و هاوده‌مییه‌ له‌گه‌ل حه‌قدا. ئه‌م چیژه‌ش له‌گه‌ل ریاکاری و
 فرۆفیلدا هه‌رگیز به‌کنارگرتنه‌وه، بۆیه‌ خواجه‌ خۆی سویند ده‌دات که‌ توحه‌قی قورئان واز له‌م
 فرۆفیل و ریاکارییه‌ به‌ینه‌ و به‌پراستی رووبکه‌ره‌ عه‌شقی ئیلاهی، چونکه‌ به‌پراستی مرۆف
 ده‌توانی له‌زه‌ت و چیژی له‌ هاوده‌می حه‌ق بی‌نی، مرۆف به‌ عه‌شقی پاکی ئیلاهی و
 دوورکه‌وتنه‌وه‌ له‌ فرۆفیل و ریاکاری ته‌وانی له‌ چیژی به‌رده‌وامدا ژیا‌ن به‌سه‌ر به‌ری‌ت.

غەزەلى سەد و پەنجا و دووهم:

بەحرى موجتەسى ھەشتى مەخبونى ئەسلەم
(مفاعىلن فعلاطن مفاعىلن فع لن)

۱ - اگر رۆم ز پى اش فتنەھا برانگیزد

ور از طلب بنشینم بە کینە برخیزد

ئەگەر برۆم بەدوایدا فیتنە و ناشوب ھەلەدەستى ئەگەر وازیشى لى بىنم دەست دەداتە رق
و کینە و ھەرزى

رۆم: برۆم زبیش: بە دوایدا

برانگیزد: ھەلەدەستى، بەرپا دەکات.

از طلب بنشینم: واز لە داوا بىنم، وازى لى بىنم برخیزد: پى ھەلەدەستى

ئەم غەزەلە کە لە لوتکەى سادىبى و ناسكى و جوانیدا نووسراوە و لە سیفەتەکانى
مەعشوقى ئەزەلى یا مەعشوقى نىو غەزەلیاتى عىراقى ئەدویت و زۆرىک لە سیفەتەکانى
دەخاتەرۆو، ئەو مەعشوقەى کە ھەمیشە بۆشاییەک لە نىوان خۆى و عاشقدا دەھیلایتەو و
ناھیلایى عاشق لەو دورایى دەورتر و نزیکتەر بکەویتەو و چىز لەم ھەلویتە وەرگریت.

واتە مەعشوق ناھیلایى عاشق لەو ماوەیە نزیکتەر بىتەو و گەر عاشق بىھەوى نزیک بىتەو
ھەلەدى و خۆى ھەشار دەدات یاخود ناشووب و فیتنە بەرپا دەکات و گەر عاشقىش بىھەوى واز لە
عەشق بەھىت و لەو ماوەیە دور کەویتەو ئەو دیسانەو رازى نایب و لى نزیک دەبىتەو. گەر
ئەم دوو ھالەتە دور کەووتەو و نزیک کەوتەو تەواو لە عەشقى ھەقدا رووبەدات ئەو ناشووب
فیتنە بەرپا دەبىت. ھەللاج لە ئەجمامى زۆر نزیک کەوتەو ھى لە مەعشوق سوتا.

خواجه لەم بەیتەدا باس لە سیفەتى پاراستنى ئەو ماوە و دورایى دەکات لەلایەن
مەعشوقەو و دەلى: گەر بەدوایدا برۆم و لى نزیک بىمەو فیتنە و ناشووب بەرپا دەکات -
و ھە عەشقى ھەللاج - ھەرۆھا گەر بىدەنگ بم و وازى لى بەبىنم دیسانەو رازى نایب و رقى
لیم دەبىتەو.

مەحوى رەھمەتى لەسەر ئەم واتایە دووبەیتى بەرزى داناوە کە دەلى:

بەدەردى خۆمەو ھەگۆشەبەك دەگرم بە بىدەنگى

بەلامادى بە خەشم و دەلى خۆنەقىش دیوارە

۲ - وگر بە رەگەزى یک دم از ھوادارى

چو گرد در پى اش اُفتم چو باد بگریزد

و ھەر بە رىبوارى يەك سات لە تاسە و ئارەزودا و ھە تۆز بە دواى كەوم و ھە با ھەلەدى.
دم: سات، لە ھەزە، ھەناسە ھوادارى: ھەز و تاسە، ئارەزوىيە گەرد: گەرد و تۆز
افتم: بکەوم بگریزد: ھەلەدىت.

دیسانەو ھە باسى لە دوور کەوتەو ھى مەعشوق خواجه دەلى گەر لەرۆوى ھەز و تاسەو
بۆتەنیا ساتىكىش و ھە گەرد و تۆز بەدواى كەوم و بە ھەوى لى نزیك بىمەو ئەو ھەكو با
ھەلەدىت و رادەكات.

۳ - وگر كنىم طلب نىم بوسە صد افسوس

زحقى دهنش چون شكر فروريزد

و ھەر داواى نىو ماچ بکەم، سەد ئەفسوس و ھە شەكر لە قوتووى دەمىو دەبىتە
خوارەو دەپرى.

نىم بوسە: نىو ماچ ھەق: قوتووى بچووكى گەنج و جەواھىر، لىرەدا و ھەسفى دەمى
بچووكى يارە.

دەن / دەھان: دەم فروريزد: دىتە خوارەو، دەپرى.

خواجه دەلى: گەر جارى داواى نىو ماچى لى بکەم ئەو ھە چۆن شەكر لە قوتوو دىتە
خوارەو لە دەمى يارەو سەد ئەفسوس شىرىنى دىتە دەرى، واتە: گەر داواى نىو ماچى لى
بکەم ئەو بەقسەى خۆش و شىرىنى دەمى سەد جار دەلى ئەفسوس کە نایب و رەفزی دەکات.
لىرەدا ھەست بە راگرتنى بۆشاییە کە دەکەینەو.

۴ - من آن فریب کە درنگس تو مى بینم

بس آبروى کە باخاک رە برآمیزد

من کە ئەو فریوکارىیە لە چاوانى تۆدا دەبىنم دەزانم کە ئابروى زۆرىک تىکەل بە خاکی
رىگە دەکات.

آبرو: ئابرو، ئاوى روو (فرمىسك) برآمیزد: تىکەلاو دەبىت.

(آب رو) بە ھەردو مانای سەرەو ئابرو، فرمىسك بە کاردىت و نایبە مایە
تىچكوونى واتاکە.

خواجه دەلى: من کە جوانى و فریوکارى چاوانى مەستى تۆ دەبىنم دەزانم ئەم چاوانە دەبە
مایە ئەو ھى کە کەسانىكى زۆر لە خستە بچن و عاشقى تۆ بن و ئابرويان تىکەلاوى خاکی

رینگه بیټ و برژیت، یاخود ئەزنام که کەسانیکى زۆر عاشقى خۆى دەکات و ناشیەلى پیت بگەن بۆیه فرمیسیکی زۆرت بۆ دەپیتن و ئاوی رویان (فرمیسیکیان) تیکەلاوی خاکی رینگه دەپیت.

۵ - فراز و شیب بیابان عشق دام بلاست

کجاست شیردلی کز بلا نپرهیزد

هەلبەز و نشیوی بیابانی عشق داوی بەلایه شیریک له کویتیه که خۆی له بەلا لانه‌دات .
فراز و شیب: هەلبەز و نشیو . دام: داو . شیر دلی: شیر دلێک، که‌سی که دلی وهک شیر وایه .

نپرهیزد: خۆی لانه‌دات .

خواجه وهک هه‌میشه عشق به خه‌ته‌رناک ده‌داته قه‌لم ئیدی ده‌ریایه‌کی ترسناک یاریگه‌یه‌ک یا بیابانیک، لیرشدا به بیابان ئەیداته قه‌لم که پره له ترس و تاقیکردنه‌وه، پیاوی ئازای ده‌ویت . هه‌ر خۆشی ده‌لی: شیردلی له کویتیه که له‌مانه نه‌ترسیت و بیابانی عشق ته‌ی بکات .

۶ - تو عمر خواه و صبوری که چرخ شعبده‌باز

هزار بازی ازین طرفه‌تر برانگیزد

تۆ ته‌من و ئاسایش داواکه، تا بزانی که فه‌له‌کی جادوگره‌ر هه‌زار فیل له‌مه سه‌یرتر ده‌کات .

عمر: ته‌من شعبده‌باز: جادوگر، فریوباز بازی: فیل طرفه‌تر : سه‌یرتر برانگیز: ده‌خاته گه‌ر .

خواجه دیسانه‌وه فرۆفیلێ چه‌رخێ چه‌پگه‌رد ده‌خاته‌پوو ده‌لی گه‌ر ته‌مه‌ن باقی بیټ یه‌ک دنیا فرۆفیلێ دیکه‌ی لی ده‌بینین و هه‌رگیز چاک نابێ .

ده‌لی: تۆ داوای ته‌مه‌نی درێژبکه و سه‌برت هه‌بێ بزانه چه‌رخێ چه‌پگه‌ردی جادووباز هه‌زار فرۆفیلێ له‌وانه‌ی ئیستای سه‌یرتر ناکات و نایبینن . واته: چه‌رخ هه‌رگیز به‌مه‌رامی مرۆف نابێ .

۷ - بر آستانه‌ی تسلیم سر بنه حافظ

که گر ستیزه کنی روزگار بستیزد

حافظ سه‌ربنی سه‌ر ئاستانه‌ی ته‌سلیم بوونه‌وه چونکه گه‌ر عینادی بکه‌یت رۆژگاریش عینادیت له‌گه‌ل ده‌کات .

سه‌ربنه: سه‌رنجه، سه‌ربنی .

ستیزه / ستیز: عینادی اینکاری (له‌م به‌یتهدا به‌م واتایه به‌کار هاتوه، کێ هه‌یه گه‌وه له رۆژگار بباته‌وه و دواچار سه‌ری ته‌سلیم بوون له‌به‌رامبه‌ریدا دانه‌نه‌وینیت .

ئهم دایه یه‌کێکه له بنه‌ماکانی جه‌برییه‌ت له ژیا‌نیدا و ئیختیاری له مرۆف ده‌ستینیته‌وه . خواجه به خۆی ده‌لی: گه‌ر عومرت درێژ بیټ فرۆفیلێ رۆژگار زۆر زیاتر ده‌بینی، هه‌ر بۆیه حافظ تۆ هاوشانی ته‌نیت و توانای کێبه‌رکیت له‌گه‌لیدانییه و گه‌ر به‌هوی عینادی بکه‌یت ته‌ویش عینادی ده‌کات و دواچار هه‌ر به‌سه‌رتدا زالدیه‌یت هه‌ر بۆیه هه‌ر له‌سه‌ره‌تاوه سه‌ری ته‌سلیم بوون دانه‌وینته و واز له عینادی به‌ینه .

غەزەلی سەدو پەنجا و سېپەم:

بەحرى موجتەسى ھەشتى مەخبونى مەحزوف
(مفاعىلن فعلاىن مفاعىلن فعلىن)

۱ - بەحسن و خلق و وفا كس بە يار ما نرسد

ترا درين سخن انكار كار ما نرسد

بە جوانى و رەوشت بەرزى و ەفا كەس بەيارى ئېمە ناگات تۆ لەم قسەيەدا انكارى كارى ئېمەت پى ناكړيټ.

حسن و خلق: جوانى و رەوشت بەرزى نرسد: ناگات سخن: قسە.

خواجە يارى خۆى بە جوانترين رەوشت و ەفادارترين دەداتە قەلەم و ئەم قسەيەشى بە بى چەند و چون دەزانىت و دلتيابە كە ھىچ كەسى شايانى ئەوە نىبە كە ئەم قسەيە بەرپەرچ بەداتەوە.

ئەو دەلى: لە جوانى و رەوشت و ەفادا كەس ناگاتە يارى ئېمە تۆ ئەى مودەعى لەم قسەيەدا شايانى بەرپەرچدانەوەى ئەم قسەيە نىت، چونكە ناگات لەم مەسەلەيە نىبە.

۲ - اگر چه حسن فروشان به جلوه آمده‌اند

كسى به حسن و ملاحىت به يار ما نرسد

ئەگەر چى جوانى فروشان دەستيان داوئە خۆ نمايش كردن، بەلەم كەس لە جوانى و خوينگەرميدا ناگاتە يارى ئېمە.

حسن فروشان: جوانان، ئەوانەى جوانى دەفروشن و خويان و خەلك بە جوانيان دەزانن.

بە جلوه آمده‌اند: خويان نمايش دەكەن ملاحىت: خوينگەرمى

جەختكردنەوہيە لەسەر جوانى يار كە ھىچ كەسى بە جوانى ئەو ناگات گەرچى جوانانيش خويان نمايش دەكەن.

۳ - به حق صحبت دبرين كه هيج محرم راز

به يار يك جهت حق گزار ما نرسد

سوئند بە حقى دۆستايەتى دېرىنە كە ھىچ مەحرەمى رازىك ناگاتە يارى رووړاست و يەكدل و حەقناسى ئېمە.

صُحبت: دۆستايەتى، ھاودەمى يەك جەت: رووړاست و پاك.

حق گزار: حەق بەجى ھىنەر، حەقناس، قەدرزان.

خواجە سوئند بە ھاودەمى و دۆستايەتى دېرىن دەخوات كە ھىچ مەحرەمى رازىك ناگاتە يارى سەرپراست و دلپاك و قەدرزاني ئەو. لەپراستيدا بەيتەكە سادەيە و بە چاكترين زانىنى يارە، بەلام (صحبىت دبرين) ئالۆزىيەك دروستدەكا ئايا دۆستايەتى لەمىژەينە ھەر دۆستايەتییەكى دېرىنەى مرۆفە ياخود ھاودەمى دېرىنەى عاشقان و مەعشوقى حەقە ؟ كە ئەمەى دوایيان زياتر شايانى سوئند پى خواردنە.

۴ - هزار نقد به بازار كائناات آرند

يكي به سكه‌ى صاحب عيار ما نرسد

ھەزار جوړ پارە بەيئەنە بازارى بوونەوہ يەكىكيان ناگات بەسكەى عەياردارى ئېمە.

نقد: پارەى رايىچ، سەرمایە كائناات: بوونەوہران، كائناات مەبەست لە (بازارى كائناات) بوونە. آرند: بەيئەن سكە: سكە، پارەى وردە كەلە كاغەز نەبيت. صاحب عيار: عياردار، بى غەش و تەزویر.

(صاحب عيار) جگە لە واتای زمانى نازناوى (قوام الدين محمد بن على صاحب عيار) ە كە وەزیری شاه شجاع بوو، وەك باپیرانى پيشەى (صاحب عيار) ی بوو كە گرنگترین كارى ديوان بوو، بەزاراوى ئەمرو وەزیری دارایی و خەزینە بوو. لەبەر ناوبانگى ھەسودان لای شاه شجاع داویان بو دەتەنى و سەرئەنجام لە سالى (۷۶۴) ی كوچى مانگيدا شاه شجاع فەرمانى كوشتنى دەرکرد.

حافظ لە چەند جىگەيەكدا وەسفى حاجى قوام دەكات، لەم بەيتەشدا (صاحب عيار) ئەم مانايەش دەبەخشى: خواجە لە وەسفى يار / قوام الدين صاحب عياردا دەلى گەر ھەزار جوړ سەرمایە و پارە بەيئەنە بازارى بوون و وجودەوہ تەنيا يەكىكيان ناگات بە سكەى عەياردارى ئېمە كە يارە ياخود ناگات بە قوام الدين صاحب عيار.

۵ - هزار نقش براي ز كلك صنع و يكي

به دلپذيرى نقش نگار ما نرسد

ھەزار ویتە لە قەلەمى دروستكردنەوہ دەنەخشيتريت يەكىكيان ناگات بە ویتەى دلپەسەندى نىگارى ئېمە.

برايذ: دپت دەرەكەووت، دەنەخشيتريت كلك: قەلەم

صنع: دروستكردنەوہ، سونع دلپذير: دلپەسەند.

دیسانہ وہ خواجہ وہ سفی یار دکات له تهواوی مه خلوقاتی دهستی قه له می دروستکردن زیاتر له دلدا دهچه سپی و په سهنده نه کری (نیگار) هم بهیته هه مان (صاحب عیار) ی بهیتی پیشوویت. خواجہ دهلی: قه له می دروستکردن هه زار وینه دروستده کات، به لام یه کیکیان دهک وینه یاری نیمه په سهنده نییه.

۶ - دریغ قافله ی عمر کانچنان رفتند

که گردشان به هوای دیار ما نرسد

نه فسوس بۆ قافلای ته من به شیهه ک رویشت که گهر دیان به ههوا ی ههوا ی نیمه ناگات. دریغ: نه فسوس کانچنان: به جۆرتیک، وا هوا: ههوا دیار: دیار، ههوار خواجہ نه فسوس بۆ قافلای ته من ده خوازیت که هینده خیرایه و نه وهنده به په له دور ده که ویتته وه که له پر گهردی شوین پیمان به نیمه ناگات و به ههوا ی شار و ههوا ی نیمه ناگات. به گشتی بهیته که نهو بره بالایه ده خاتهروو که ته من تیژپه ره و زوو ده گوزهری.

۷ - دلا ز طعن حسودان مرنج و واثق باش

که بد به خاطر امیدوار ما نرسد

نه ی دل له تانه ی حسودان مه ره نجی و دلنیا به که بهد و خراپه به دلی ئومیدواری نیمه ناگات.

طعن: تانه، ته شهر و واثق باش: دلنیا به.

خواجہ لیله دلی خۆی دلنیا ده کاته وه که دلی ئومیدووار و هیوادار هه رگیز دوو چاری خراپه و نارهتتی نابیت بویه ده بی له تانه و ته شهر ی حسودان نه ترسی، نه ره نجی.

۸ - چنان بزی که اگر خاک ره شوی، کس را

غبار خاطری از رهگذار ما نرسد

وا بزی که گهر مردی بوو یته خاکی سه ره ری، غوباری ره نجاندن له خاکی نیمه وه به هیچ ریواریک نه گات.

بزی: بزی خاک ره شوی: بیته خاکی ریگه واته: بزی.

خواجہ له بهیتی پیشووا نامۆژگاری دلی خۆی کرد که گوی به قسه ی حسودان نه دات و ئومیدووارانه ژبان به سه ره ری، لیله شدا داوا ی ژبانیکه لیله کات که به شیهه به ک بیت پاش مه رگیش نه بیته مایه ی نارهتتی و عه زاب بۆ ریواران و هیچ که سیک نه ره نجینی.

واته: ناوا بزی که پاش مه رگیش تو نه بیته مایه ی ناخۆشی له نیوان خه لکیدا.

۹ - بسوخت حافظ و ترسم که شرح غصه ی او

به سمع پادشه کامگار ما نرسد

حافظ سووتا و ته ترسم که شهرحی غه می نهو به گوئی پادشای به خته وه ری نیمه نه گات. سمع: گوئی کامگار: کامیار، به خته وه ر.

ترسی حافظ له سووتانی خۆی نییه به لکو له وهیه که هم سووتان و خه فه ته ی به گوئی پادشای به خته وه ر نه گات، لیله دا نه کری پاشا (وهک هروی نووسیویه تی) شاه شو جاع بیت، چونکه له پیشه وه باس له وه زیری نهو ده کات.

غەزەلی سەد و پەنجا و چوارەم:

بەحرى رەمەلى ھەشتى مەخبونى ئەسلەم
(فاعلاتن فعلاتن فع لن)

۱ - ھەر كە را باخط سبزت سر سودا باشد

پای ازین دایره بیرون نهد تا باشد

ھەر كەس سەرى سەوداى لەگەڵ روخسارى تازە خەتى كۆدا ھەبى، تاوھكو زیندووی پى
لەم بازنەيە ناخاتە دەرەوہ.

خط سبز: روخسارى تازە خەتداو، تازە پینگەشتوو سر سودا: سەرى سەودا، خەيال
و ویستی مامەلە پای: پى بیرون نهد: ناخاتە دەرەوہ تا باشد: تا هیچی، تا
زیندوو بیئت.

عەشق و تازەخەتى سەر روخسارى یارى ھەمیشە بە ھارى ئەو بازنەيەك كە تەنیا ریگای
چونە ژوررەویدان ھەيە و ئیدی هیچ عاشقى بە زیندووی لییان دەرناچیت. خواجەش ھەر ئەمە
دەلى: ھەر كەسى بیەوى و خەيالى مامەلەى لەگەڵ روخسارى تازە و جوانى تۆدا ھەبى و
بەنیازی عەشقبازی بیئت پى لەو دایرە و بازنەيە عەشقه یا خەتە سەوزەى روخسارت بە
زیندووی ناخاتە دەرەوہ.

۲ - من چو از خاک لحد لاله صفت برخیزم

داغ سودای توام سیر سویدا باشد

من كاتى كە لە خاكى گۆرەوہ گولالە ناسا ھەلدەستمەوہ، داغى ئارەزووى تۆ نەپىنى
(سویدایا) م دەبیئت.

لحد: گۆر لاله صفت: گولالە ناسا برخیزم: ھەلدەستمەوہ، سەوز دەبەوہ

داغ: داخ، غەم و مەراق توام: تۆم

سویدا: بچووكرەوہى رەش، خالى رەشى سەر دل كە خوینى پتوى سەر دلە لە دلدا
خالیكى رەش ھەيە و (سویدا) ی پیدەگوتریت، لای خواجە ئەو خالە لەمەراقى تاسە و
ئارەزووى وەسللى یارەوہ دوستبووہ، ئەو داغکردنەى سەر دللى خواجە بەسەر پەرەى گولالە
شەوہ ھەيە، خواجە لیژەدا بەراوردی خۆى و گولالە دەكات و دەلى: من كاتى وەك گولالە
لەسەر خاكى گۆرەكەمەوہ ھەلدەستمەوہ و سەوز دەبەوہ خالیكى رەش بەسەر دلەمەوہ دەبیئت.

ئەى یار دەزانى نەپىنى و سەرى ئەو خالە رەشەى سەردلەم چىیە؟ بىنگومان سەرەكەى داغ و
خەفەتى ھەسرەت و تاسەى تۆیە و ھىچی دىكە.

۳ - تو خود ای گوهر یكدانه كجایی آخر

كز غمت دیدەى مردم همه دریا باشد

ئاخر تۆ لەكویى ئەى كە خۆت گەوھەرى تاقانەى گرانبەھا كە لە غەمتدا دیدەى خەلكى
ھەموو بووئەتە دەریا.

گوهریكدانە: درىتم، گەوھەرى تاقانە، جۆرە مروارىیەكە كە بەتەنیا لە نىو سەدەفدا
دروستەبى واتە: لە نىو سەدەفەكەدا تەنیايەكدانە مروارى ھەيە نەوہك چەنددانە كە زۆر
گرانبەھا و بەنرخە.

خواجە بەيار دەلى ئاخر تۆ لەكویى تۆ كە خۆت تاقانەى لە جوانیدا و گەوھەرى تاقانەى
نىو سەدەفى ئەى یار تۆلەكویى كە چاوانى خەلكى لە خەمى فیراقى تۆدا ھیندە فرمىسكىان
رشتووہ وەك دەریایان لى ھاتووہ.

۴ - از بن هر مژم آب روان است بیا

اگر ت ميل لب جوی و تماشا باشد

لەبن ھەر برژانگىكدما ئاوى رەوانە وەرە گەر مەیلی كەنارى جۆگە و تەماشات ھەيە.

ازبن: لەبن لب جوی: قەراغ جۆگەلە، كەنارى جۆگە.

خواجە فرمىسكى چاوى خۆى كە بەبن برژانگەكانیدا دینە خواری و لە دوورى یار ھەرگیز
ناپەیدا دەیانبارىنى بەجۆگەلەيەكى جوان ئەداتە قەلەم و بەيار دەلى گەر حەزت لە كەنارى
جۆگەلە و تەماشای گۆگیا و گولە وەرە نىو چاوانى من.

۵ - چون دل من دمی از پرده برون آى و درای

كە دگربارە ملاقات نە پیدایا باشد

وەك دللى من ساتىك لە پەردە وەرە دەرەوہ و دەرەوہ كە رەنگە ئیدی سەردان و
مولاقات نەبیئت.

از پرده برون آى: لە پەردە وەرەدەرەوہ، دەرەوہ، دركەيەلە شەرم خستەنە كەنار.

درای: دەرەوہ ملاقات: پینشگەيشتن و سەردان حافظ بەيارى شاراوہ دەلى ساتىك شەرم
بجەرەكەنار و وەك دللى من بکە و وەرەدەرەوہ واتە چۆن دللى من شەرمى بە ھىچ شتى نایەت و
عاشقى تۆیە تۆش ساتى دەرەوہ چونكە رەنگە جارێكى دىكە ئیدی ئاوا سەردەدان و
پىنگەيشتن فەراھەم نەبیئت.

غەزەلی سەد و پەنجا و پینجەم

بەحرى رەمەلى ھەشتى مەخبونى ئەسلەم
(فاعلاتن فعلاتن فع لن)

۱ - من و انكار شراب این چه حکایت باشد

غالباً این قدرم عقل و کفایت باشد

من و رەتدانەوہى مەى ئەمەچ قەسەيە کە؟! بە زۆرى ئەوەندە عەقلم ھەيە کە کفایەت بى.
انکار: رەتدانەوہ رەفز کردن غالباً: بەزۆرى کفایت: کفایت، بەس.
خواجە دەلى: من یم و شراب رەتدەمەوہ و رەزى کەم ئەمە چ قەسەيە کى بى مانايە؟!
حەمەن من ئەوەندەش عەقلم ھەيە کە ئەم کارە نابەجیئە نە کەم.
خواجە زۆرى پى سەيرە کە رۆژگارێک مەى (رەمزی عەشقى عیرفانى و ئیلاھى)
رەفزبکاتەوہ، چونکە پى وایە ھیندە تیگەیشتووە کەنابى واز لەم عەشقە بەیتریت.

۲ - من که شبها ره تقوى زدهام با دف و چنگ

این زمان سر به ره آرم چه حکایت باشد

من شەوانیکی زۆر بە دەف و چنگ رینگەم بە تەقوا گرتووە ئیستا بێمە سەررې، چ قەسەيە کە؟!
رە تقوى زدهام: رینگەم بە تەقوا گرتووە، چنگ: جۆرى سازێکە، این زمان: ئیستا لەم
کاتەدا، سر بەرە آوردن: ھاتنە سەر رینگە، چاکبوون و روو لە تەقوا کردن.

خواجە دەلى من شەوانیکی زۆر بەرەسى عیشق بازى دەرویشان (دەف و ساز) خەریکی
عەشق بووم و بەمەش رینگەم لە تەقوا گرتووە و دار و نەدارم تالان کردووە (تەقوا لێرەدا رەمزی
دینداری سەرزارەکی و ریاپازانەى زاھیدە وشکەکانە) گەر ئیستا واز لەو عەشقم بەیستم و
دیسانەوہى بێمەوہ سەر رینگە و مل بۆ تەقوا و خۆبەچاکزانینی درۆزانە کە چ بکەم چ قەسە و
باسیکە، واتە: ھەرگیز ئەم کارەناکەم.

۳ - زاهد ار راه بەرندی نبرد معذورست

عشق کاریست که موقوف هدایت باشد

گەر زاھد ناگای لە جیھانى رەندى نىبە گوناھى نىبە، عیشق کارێکە کە پەيوەستە بە
ھیدایەتەوہ.

وہک لەم بەیتانەدا دیارە کە مەعشوق نایەوئ لەپەردە دەرکەوئیت و چاوى عاشقان بە نوری
خۆى سورمە بدات ھەرودە چۆن ناشیەوئ دلیان بە جى بهیلت و بەیکجاری بپرات ئەمەش
ھەمان سیفەتى مەعشوقى ئەزەلیبە کە دوورایبەکانى نیوان خۆى و عاشقان نابەزىتى.

۶ - ظلّ ممدودِ خم زلفِ توأمِ برسر باد

کاندرین سایه قرار دل شیدا باشد

سیبەرى درىزى پىچى زولفى تو لەسەر بى چونکە نارامى دلئ شەیدا لەم سیبەردایە.
ظل: سیبەر ممدود: درىز و فراوان برسر باد: بەسەر مەوہ بیت سایە: سیبەر
قرار: نارام.

(ظل ممدود) لە نایەتى پىرۆزى (وظل ممدود) ی نایەتى (۳۰) ی سورەتى (الواقعە)
دەفەر موى: ﴿ وظل ممدود ﴾ وەرگىراوہ کە باس لە سیبەرى موسلمانانە لە نىو بەھەشتدا.
خواجە دەلى سیبەرى فراوانى (ظل ممدود) بۆ من سیبەرى پرچى لولى یارە، واتە ئەى
یار یاخود من لە سیبەرى چرى پرچى لولى تۆدایم، چونکە دلئ شەیدام تەنیا لەم
سیبەرەدا نارام دەگریت.

بىگومان دلئ عاشقى خواجە سیبەرى جوانى و پرچى لولى مەعشوقى ئەزەلى لە سیبەرى
درەختە چرەکانى بەھەشت پى چاکترە، چونکە ئەم دلئ شەیدایەى عاشقان تەنیا بۆ خاترى
مەعشوقى حەق ئاوارەن و بە سیبەرى ئەویش لە پەناى جوانى ئەویشدا نارام دەگرن و بەھەشت
و سیبەرە چرەکانى بەبى مەعشوق نایبەتە مایەى نارامیان.

۷ - چشمت از ناز به حافظ نکند ميل آرى

سرگرانی صفت نرگس رعنا باشد

چاوانت لەپووى ناز و کەرەوہ مەیلی حافظیان نىبە، ئەرى خۆبەزلزانین سیفەتى چاوانى جوانە.
ناز: ناز و کەر نکند ميل: سەبرى ناکات، مەیلی لى نىبە سرگرانى: خۆبە گەورە
زانین، خۆبەزلزانین رعنا: جوان

نیرگز سیمبولی چاوانى جوان و مەستى یارە، خواجە ئەم چاوە جوانانە بە متکبر و
لەخۆزایى و خۆبەگەرەزان دەزانیت بەیار دەلى بۆیە چاوانت مەیلی نىمەى نىبە، چونکە
لەپووى کىرەوہیە ئەرى حتمەن وایە، چونکە چاوانت نیرگزی رەعنايە و خۆ بەگەرە زانینیش
سیفەتى ئەو نیرگزە رەعنايەيە.

راه نبرد: ریگه‌ی ده‌برده سهر، سهر لیّ دهرکردن، ناگادار نییه له، نازانی، شاره‌زا نییه. موقوف: په‌یوه‌سته، تاییه‌ته.

خواجه وهک هه‌میشه عه‌شق به فه‌یضیکی ره‌جمانی و ئیلاهی ده‌زانیت و له‌ئه‌زمون و ته‌جروبه‌ی داده‌مالیت. زاهد نیشانه‌ی ئه‌زمونییکی به‌رده‌وامی خوداناسی و به‌ندایه‌تییه، به‌لام له‌گه‌ل هه‌موو ئه‌مانه‌شدا له عه‌شق تیناگات و سهری لیّ دهرناکات، خواجه ئه‌م بیانوه بوّ ئه‌م سهر لیّ دهرنه‌کره‌ی زاهد ده‌هینیتته‌وه و ده‌لیّ: حه‌قیه‌تی سهری دهرنه‌کات، چونکه عه‌شق په‌یوه‌سته به هیدایه‌ت و فه‌یزی ره‌جمانییه‌وه که زاهد ته‌نیا ئه‌زمونی هیه‌ه و بوّ ئه‌م دونیای فراوانی عه‌شق هیدایه‌ت نه‌دراوه.

له‌م به‌یتهدا خواجه ئه‌و رایه ره‌تده‌کاته‌وه که پینان وایه عه‌شقی ئیلاهی ئیکتسابییه و له‌ ریگه‌ی ئه‌زمونوه‌وه ده‌ستده‌که‌ویت، له‌ قوولاییه‌کانی ئه‌م به‌یتهدا جه‌برییه‌تی نیجایی به‌دی ده‌کریت.

۴ - بنده‌ی پیر مغانم که ز جهلم برهاند

پیر ما هرچه کند عین ولایت باشد

به‌نده‌ی پیری مغانم که له‌ نه‌زانی زرگاری کردم، پیری نیمه هرچی بکات گه‌وره‌یی و راه‌برییه. برهاند: نه‌جاتی دام، زرگاری کردم، ولایت: خۆشه‌ویستی و گه‌وره‌یی، ده‌سه‌لات په‌یدا کردن له‌ ته‌سه‌وف و شه‌رعیشدا به‌واتای پیشه‌وایی و راه‌بری که‌سانی دیکه‌یه و پله‌یه‌که‌ ته‌نیا وه‌لییه‌کان پی‌سی ده‌گه‌ن و مه‌قامی ولایه‌ته‌ئه‌م پله‌یه‌ش پاش مه‌قامی نبوده‌ت و پیغه‌مبه‌رایه‌تییه بی‌گومان ئه‌م‌رۆ ئه‌م مه‌قامه له‌لایه‌ن نایدیۆلۆژیسته‌کانه‌وه بوّ مه‌رامی سیاسی سوودی لیّ وهرده‌گریت.

خواجه خۆی به‌ غولام و به‌نده‌ی پیری مغان ده‌زانیت، چونکه ئه‌و له‌ نه‌زانی زرگاری کردوه و ریگه‌ی عه‌شقی پیّ ناساندوه. ئه‌ریّ خواجه دل‌نیایه له‌ پیری خۆیی و پی‌سی وایه هرچی بکات له‌ گه‌وره‌یی و پی‌روزی مه‌قامی ولایت و راه‌برییه‌وه ده‌یکات و شیایوی پیشه‌وایتییه و هه‌له‌ ناکات و پی‌ویسته‌یه‌کسهر، به‌گوئی بکریت و قسه له‌ قسه‌یدا نه‌کریت.

۵ - زاهد و عجب و نماز و من و مستی و نیاز

تا تُرا خود ز میان با که عنایت باشد

زاهد و به‌خۆدانازین (له‌ خۆرازی بوون) و نویتۆ و من و مه‌ستی و نیاز تا بزانی خۆت له‌م نیوانه‌ عینایه‌ت و پشت‌گیریت بوّ کامان بیّ.

عجب: به‌خۆدانازین، مه‌غرور بوون نماز: نویتۆ

نیاز: داوا کردن و پارانه‌وه و خۆ به‌که‌م زانین عنایت: پشت‌گیری و ئاور لیدانه‌وه.

پی‌ویسته‌ به‌ر له‌ شه‌رحکردنی به‌یته‌که‌ ئه‌وه بخه‌ینه‌روو - هه‌رچه‌نده‌ ده‌بوایه له‌سه‌رتای غه‌زه‌له‌که‌وه ئه‌م روونکردنه‌وه‌مان ب‌دایه - که ئه‌م غه‌زه‌له غه‌زه‌لیکی عیرفانی ته‌واوه و باس له‌ بنه‌ماکانی عیرافان و عه‌شقی ئیلاهی و به‌راوردی ئه‌وه به‌ په‌رستشی رووکه‌شی زاهدیه‌کان، له‌م به‌یتهدا چه‌ند زاراوه‌یه‌کی هاتوه که لیکدانه‌وه‌یان پی‌ویسته.

حافظ خۆی و زاهد به‌راورد ده‌کات که هه‌ریه‌که‌یان دوو سیفه‌تیا تیدایه زاهد (عجب و نویتۆکردن) و عارف / حافظ یش (کروانه‌وه و مه‌ستی) یه‌ ئه‌و نویتۆی له‌به‌رامبه‌ر کروانه‌وه‌ی خۆیدا هیناوه و خۆپه‌سه‌ندی زاهدیش له‌ به‌رامبه‌ر مه‌ستی خۆیدا هیناوه.

عجب: خۆپه‌سه‌ندی و غرور، یه‌کیکه‌ له‌ خراپترین ئه‌و سیفه‌تانه‌ی که له‌ هه‌ر که‌سیکدا هه‌بووه ناگریکه و له‌ خه‌رمانی خوداناسی ئه‌و به‌ر ده‌بیته‌ت و خواجه زۆر جه‌خت له‌سه‌ر نه‌هینیتنی ئه‌م سیفه‌ته‌ ده‌کاته‌وه ته‌نانه‌ت له‌ناو سو‌فیه‌کاندا ده‌سته‌ی (حه‌لامه‌تییه) دروستبوون که بوّ کوشتنی ئه‌م خۆپه‌سه‌ندییه کرداری خراپان نه‌جماته‌دا ته‌وه‌کو خه‌لکی نه‌فره‌تیا لیّ بکه‌ن و لۆمه‌یان بکه‌ن بوّ ئه‌وه‌ی هه‌رگیز تووشی خۆپه‌سه‌ندی و غرور نه‌بیّ.

نویتۆ کردنیش سیمبولی رووکه‌شی ئایینه‌ نه‌وه‌ک گه‌وه‌هر و بنه‌ره‌تی، ئه‌م دوو سیفه‌ته‌ هه‌ردووکیان نینگه‌تیقین و له‌ زاهدیدا بوونیان هیه‌ه.

مستی: حاله‌تی مه‌ستی که به‌سه‌ر ری‌یوارانی ریگه‌ی ته‌ریقه‌تدا دیت و تیایدا جگه له‌ مه‌عشوق له‌ هه‌مووشتیکی دیکه‌ی بیّ ناگا ده‌بن و جیلوه‌ی مه‌عشوقیش ته‌نیا له‌م حاله‌ته‌دا ده‌بیته‌ت. لی‌ره‌دا به‌گشتی ره‌مزی دونیای عیرفانه.

نیاز: کوروزانه‌وه و داواکردن له‌ خودا، که گه‌وه‌هری ئایینه، خۆ به‌که‌م زانینه له‌ به‌رامبه‌ر زاتی حه‌قدا و هه‌میشه پارانه‌وه و ده‌ست به‌رزکردنه‌وه‌یه بوّ دهرگای حه‌ق.

لای عارفه‌کان مه‌ستی و نیاز دوو سیمبولی پۆزه‌تیقن.

عینایه‌ت: به‌ واتای پشت‌گرتن و ئاور لیدانه‌وه‌یه، عینایه‌تی ئیلاهی بوّ به‌نده‌ چاکه‌کانی ئه‌و هه‌میشه له‌کاردایه، به‌ به‌خشنده‌یی خوداوه‌ندیش ده‌گوتیت.

خواجه له‌م به‌یتهدا دونیای عیرفان به‌ مه‌ستی نیازوه له‌گه‌ل دونیای رووکه‌شی شه‌ریعه‌ت به‌ خۆپه‌سه‌ندی و نویتۆ و به‌راورد ده‌کات و له‌ خۆی ده‌پرسی که ئایا خودای گه‌وره ئاور له‌ کام جو‌ره ئاییندارییانه ئه‌داته‌وه و کامیانی به‌لاوه په‌سه‌نده، بی‌گومان خواجه لی‌ره‌دا به‌م چینییه لی‌زانانه‌وه جو‌ری دووهم (مه‌ستی و نیاز) به‌په‌سه‌ند ده‌زانیت.

حافظ ار مست بود جای شکایت باشد

دوینیی شهو لهم خهفته دا نه خه وتم که مه کتمیی دهیگوت گهر حافظ مهست بی جیگهی شکاته.

نخفتم: نه خه وتم رفیقی: هاوړپیهک

خواجه دوینیی شهو له قسهی هاوړپیهک نارپه حهت و دلنگران بووه، قسه که ش نهوه یه که هاوړپیه که ره خنه ی له مهست بوونی حافظ گرتووه و گوتوویه تی گهر مهست بی جیگهی شکات و ره خنه یه.

نه مهش لای خواجه بووه ته خهفته که هاوړپیی و ره فیقی شه م ره خنه یه ی گرتووه، واتسه ره خنه ی له عارف بوونی خواجه گرتووه.

له نمونه کانی دیکه دا له بری (رفیق) (حکیم) هاتووه و له نوسخه ی (خ - فلنی) دیرین و قه زوینی و خرشاهیدا رفیقیش هاتووه.

غزه لی سهد و په نجا و شه شه م:

به حری ره مه لی هه شتی مه خبونی شه سلمه

(فاعلاتن فاعلاتن فع لاتن فع لن)

۱ - نقد صوفی نه همه صافی بی غش باشد

ای بسا خرقة که مستوجب آتش باشد

سکه نه فده کانی سؤفی هه موویان بی غهش نین نای چهنده ها خرقة ی زور هه یه که شایانی به ناگر سووتاندن:

نقد: سکه، پول صاف: پاک، بی غهش بی غهش: بی غهش بی خیانهت مستوجب: شایان.

خواجه دیسانه وهی باس له سؤفی و غهش و خیانه ته کانی سؤفی ده کات که له ژیر خیرقه و جلویه رگی پاکیزه پیدا یهک دونیا فروفتیل و خیانه تی حه شارداوه، شه شه هوشیاریه ی داوه ته خوینهران و پیمان ده لی که نه قد و سکه کانی سؤفی که کرداره کانیه تی هه موویان پاک و بی غهش و خیانهت نین، به لکو به پیچه وانه وه زور به یان پرن له درو و ده له سه و ته زویر و ریاکاری به جوړی که زور خیرقه ی بهری سؤفیان یا خودی سؤفیان هه یه که شایانی به ناگر سووتاندن.

۲ - صوفی ما که ز ورد سحری مست شدی

شامگاهش نگران باش که سرخوش باشد

سؤفی نیمه که له ویردی به یانیناندا مهست ده سوو نیگه رانی نیوارهی به که سه ر خویش شه بیت.

ورد: ویرد و ته سبب حات شامگاه: نیواره، پاش مه غریب.

نگران باشی: نیگه رانت به، یا خود سهیر که سرخوش: سه ر خویش.

حافظ بو رایه که ی سهروه ی که پیی وایه کاره کانی سؤفی بی غهش نین یه کی له کاره شاراوه کانی شه خاته پروو، به نیمه ده لی: شه شویننه ی که هه موومان به چاکی ده زانین و سه ره رگاهان له ویرد و ته سبب حاتدا مهست ده بیت و خه ریکی زیکر و پارانه وه یه له شه و نیواره دا خه ریکی شه راب خوار دنه وه یه و سه ر خویشه.

له م به یته دا مهست بوون به زیکر و ته سبب حات و اتای پوزه تیقی عیرفانی یا خود خوا زراوی (مهستی) هینراوه، به لام (سه ر خویش) بوون به واتای نیگه تیقی و دونیایی هاتووه.

تا سیه روی شود هر که دروغش باشد

چاکه گهر سہنگی مہحہ کی ہلئساندن بیٹہ ناوہوہ تا روورہش بیٹ ہر کہ س غہشی تیدایہ .
خوش بو: چاکہ، چاک بو محک: سہنگی مہحہک تجربہ: نہ زمون، ہلئسہنگاندن
آید بہ میان: بیٹہ ناوہوہ، بیٹہ ئارا، دائری سیه روی: روورہش، ریسوا
سہنگی مہحہک: جوڑہ ہردیکہ کہ ئالتون پی تاقی دہکریٹہوہ و ئالتونی پاک لہ پیس جیا
دہکریٹہوہ و کاتی بہ ئالتونہ کہدا دہیتریت ماددہ پیسہکانی ناوی رہش ہلئدہ گہری.
خواجہ پیئی وایہ کہ کاریکی زور چاکہ و تہانہت پیویستہ کہ روژگار و نہ زمون بیٹہ
سہنگی مہحہک و مروّفہکان بدات لہ مہحہک تا ئو کہ سہی کہ پارچہی غہش و خیانہتی
تیدایہ رہش ہلئدہ گہری و رسوا بیٹ.

بیگومان ہلئسہنگاندن و نہ زمون گہورہترین سہنگی مہحہ کہ تاوہ کو مروّفی لی
بدریٹ و چاک و خراپی پی جودا بکریٹہوہ، بہ لّام لہ پیش سہردہمی خواجہ و لہو
سہردہمہ و تا نیستا و بہ دلئاییشہوہ تا روژگاریکی درپڑی دیکہش ئو سہنگی مہحہ کہ
دانانریٹ، چونکہ چہرخ سولفہ پورہر و دنیا ہیچ و پوچ پەرستہ و مہ حالئہ لہ دہستی
ئہوان دہرہیتریت تا لہ مہحہک بدرین.

۴ - ناز پرورد تنعم نبرد راه به دوست

عاشقی شیوہی رندان بلاکش باشد

بہ ناز پورہردہی نیو نیعمہت ناگات بہ دؤست، عاشقی بہ شیوہی رندان زہجہت
کیٹش دہبیٹ.
ناز پرورد: بہ ناز پورہردہ تنعم: نیعمہت راہ بردن: ریگہ بردنہوہ، گہیشتن،
بلاکش: زہجہت کیٹش.
ریگہی گہیشتن بہ دؤست ریگہیہ کی سہخت و پر لہ دہردہ سہری و زہجہتہ وک ئو
فہرموودہیہی کہ سہرورہ دہفہرمووی: بہہشت بہ نارہجتی و زہجہت دورہ دراوہ.
ریگہی دؤستیش لای خواجہ ریگہیکی پر لہ زہجہت و رنجہ و سوّفیہ بہ ناز
پورہردہکانی نیو ناز و نیعمہتی روژگار پیای ئو مہیدان و ریگہیہ نین و ریگہ نابہنہوہ سہر
دؤست و ناگہن بہ دؤست، عاشقی ئہبیٹ بہ شیوہی رندان زہجہت کیٹش بیٹ و عاشق
زہجہتہکانی ریگہی گہیشتن بہ دؤست بکیشی.

حیف باشد دل دانا کہ مشوش باشد

چہند غہمی دونیای پوچ دہخوری بادہ بنؤشہ حہیفہ دلی دانا پەریشان و مشہوہش بیٹ
دینی: دنیا دنیء: دہنیء، ہیچ و پوچ، بی نرخ مشوش: مشہوہش، پەریشان.
دیسانہوہ حافظ لہ دونیای پوچ ئہدویٹ و برمان ئہخاتہوہ کہ غہمی دونیای پوچ نہخوین،
ئیمہی دانا و عارف نابیٹ غہم بخوین بہلکو پیویستہ لہ بری غہم شہرابی عہشقی ئہزہلی
بنؤشین، چونکہ دلی دانا بہ غہم پەریشان و مشہوہش دہبیٹ.

۶ - خط ساقی گر از این گونه زند نقش بر آب

ای بسا رخ کہ به خونابه منقش باشد

گہر خہتی رووی ساقی بہم شیوہیہ رہسم لہ سہر ئاو بکات، ئای چہند رووخسار ہہیہ کہ بہ
خویناو (فرمیسکی خوینین) رہنگین دہبیٹ.
ازین گونہ: بہم شیوہیہ زند نقش بر آب: رہسم لہ سہر ئاو بکات، (نیگار لہ سہر ئاو
بکیشی)، ئہم درکہیہ کہ لہ زمانی فارسیدا ہہیہ و لہ کوردیدا دہرناکہویٹ بہ مانای لہناو
بردن و کاری بی ہودہ کردن دیت.

وہک: فرشاہی ئامازہی پیداوہ ئہم درکہیہ لیلی تیدایہ و ئہکری بہواتای زمانی بہکار
ہاتبیٹ و بہ واتای شیوہگرتنی خہتی عوزار لہ سہر رووخساری وک ناوی ساقی.

رخ: رووخسار خونابه: خویناو، فرمیسکی خوینین منقش: نیگارین

خہتی رووی ساقی کہ ہہمیشہ ئاواتی بادہنؤشانی جامی ئہزہل بووہ گہر بہم شیوہ لہ سہر
رووخساری وک ئاو روشتنی دہکہویٹ یاخود گہر خہتی رووی ساقی ئاوا بہم شیوہیہ کارہکان
بیہودہ بکات و لہناویان ہریت و خہلکی رنج بہ خہسارا بکات، ئای کہ چہندہای رووی زور
لہ بینین کہ لہ ئہنجامی زور رشتنی فرمیسکی خوینینہوہ (لہرووی خہتی رووی عوزاری ساقی)
لہ سہر روویان نیگاری جوان دروستدہبیٹ.

واتہ: ئہگہر خہتی عوزاری ساقی وابکات، عاشقان ہیندہ دہگرین فرمیسکی خوینین
دہرپژن خویناو لہ سہر روویان نیگار دروستدہکات و رووخساریان نیگارین دہبیٹ.

۷ - دلق و سجّادہی حافظ ببرد بادہ فروش

گر شراب از کف آن ساقی مہوش باشد

بادہفروشن خرّہ و بہرمالی حافظ دہبات گہر شہراب لہ دہستی ئو ساقیہ
مانگئاسایہوہ بیٹ.

دلّ: خرقه سجاده: بهرمان کف: دهست مهوش: مانگ ناسا
خواجه دلّنیایه له وهی که نه گهر بیّت و شهراپ و مهی له دهستی نهو ساقییه، مانگناسایه
وه درگرت و نوّشی بکات نهوا تهواوی شته رووکارییه کانی خوئی (خرقه و بهرمان) ه ده داته
مه یفرۆش و شهراپی پیّ ده کپرت.
واته: گهر عیرفان و عهشق له ریگهی نهو ساقی و پیره وه بیّت حافظ به تهواوی ده چپته نیو
عهشق و وا مهستی بادهی نهزه لی عهشق ده بیّت که هه مو ره مزی رووکارییه کانی ده خاته لاه.

غهزه لی سه د و په نجا و حه وته م:

به حری موجته سی هه شتی مه خبونی نه صلهم
(مفاعلهن فعلاتن مفاعلهن فع لن)

۱ - خوش است خلوت اگر یار یار من باشد

نه من بسوزم و او شمع انجمن باشد

خۆشه خه لوه ت نه گهر یار یاری من بیّت نه وه ک من بسووتیم و نهو چرای دیوه خان بیّت.
انجمن: دیوه خان، مه جلیس.

له سه رتای نه م غه زه له دا حافظ بنه مایه ک بو عاشقی (که زیاتر له عه شقی دونیاییدا خوئی
ده نوینی) داد پریتیت که نه ویش خۆشه ویستی دو سه ره یه، نهو پیی وایه خه لوه ت و ته نیایی
عه شقی خۆشه که یاریش ها و ده می نهو عه شقه بیّت نه وه ک من بسووتیم و نهو چرای دیوه خان
خه لکی بیّت و هیچ گرنگییه ک به م سووتانه نه دات، له م به یته و به یتی دو وه م دا خواجه به
ناشکرا وینه ی غیره تی عاشقمان بو ده کات که هه رگیز نایه ویت مه عشوق دوور له م بیّت و
رازی نییه مه عشوق جگه له دیوه خانی خوئی چرای هیچ دیوه خانیککی دیکه بیّت.

۲ - من آن نگین سلیمان به هیچ نستانم

که گاه گاه براو دست اهرمن باشد

من نهو نه نگوستیله یه ی سوله یمان به هیچ ناکرم که جار و بار له دهستی نه هریمه ندا بیّت
نگین: نه نگوستیله نستانم: ناکرم، ناسه م اهرمن: نه هریمن، شه یتان، دیو.
ناشکرایه که جاریک نه هریمن و دیوان نه نگوستیله یه حه زه رتی سوله یمانیان دزی و له
ده ستیان کرد و نهو نه نگوستیله یه ش هیچ هه لویتیتکی نه بوو بویه خواجه نه نگوستیله یه کی
له م جوړه به هیچ ناکریت. یاریکیش که چ له دهستی عاشق و چ له کۆری ره قیباندا بیّت
هه مان هه لویتستی هه بیّت لای خواجه وه ک نه نگوستیله کی حه زه رتی سوله یمانه و به پولیک
ناکرپ. لیږده دا حافظ یار و عه شقی ره تده کاته وه که به ته نیایی مولکی عاشق نه بیّت.

۳ - روا مدار خُدا یا که در حریم وصال

رقیب محرم و حرمان نصیب من باشد

خوایه به ره وای مه زانه که له حه ره می پیگه یشتندا ره قیب مه حره م بیّت و دووری
هیجرانیش به شی من بیّت.

روا مدار: به‌ره‌وای مه‌زانه، قه‌بوولی مه‌که، هه‌لیمه‌گره.

حریم، هه‌رم، سنووری هه‌رشتی حرمان: دووری و بی‌هشی.

خواجه لی‌ره‌دا له‌خودا ده‌پاریتته‌وه که له‌دونیای به‌یه‌کگه‌یشتنی یاردا دووچاری هیجران و دووری نه‌بی‌ت.

له‌شپوهی نزایه‌کدا ده‌پاریتته‌وه خواجه نه‌وه هه‌لنه‌گری و پینی رازی نه‌بی که ره‌قیب هه‌رمی هه‌ره‌مه‌سرای ویسالی جانان بی‌ت و بی‌هشی له‌وه‌هه‌مه‌ش نسیمی من‌بی‌ت.

۴ – هُمای گو مِغکن سایه‌ی شرف هرگز

بر آن دیار که طوطی کم از زغن باشد

بلی‌به‌بالتدهی هوما بلی‌هه‌رگیز سی‌به‌ری گه‌وره‌یی و شه‌ره‌فت به‌سه‌ر نه‌وه دیاره‌وه مه‌که که توتی له‌بالتدهی گه‌ند، خۆری (زه‌غه‌ن) کم‌به‌هاتر بی‌ت.

هما: هوما، بالتدهی هوما که ره‌مزی گه‌وره‌یی و شه‌ره‌فه و سی‌به‌ر سه‌ر هه‌ر که‌س و شوینیکه‌وه بکات به‌ریز و شه‌ره‌فمه‌ندی بکات.

مفکن: بلاومه‌که‌روه، مه‌که سایه: سی‌به‌ر بران: به‌سه‌ر نه‌وه

زغن: زه‌غه‌ن، بالتدهیه‌که له‌تیره‌ی باز که مشک و خشۆکه بچکۆله‌کان راو ده‌کات.

لی‌ره‌دا خواجه توتی به‌ره‌مزی مرۆفی چاک و قسه‌زان و خانه‌دانه‌کان داناوه و زه‌غه‌نیشی به‌هیمای مرۆفه هه‌لپه‌رست و چلکاو خۆره‌کان. به‌بالتدهی پی‌رۆز و نه‌فسانه‌یی هوما ده‌لی‌هه‌رگیز سی‌به‌ر به‌سه‌ر نه‌وه ولات و کۆمه‌لگه‌وه مه‌که – که سی‌به‌رت مایه‌ی شه‌ره‌ف و سه‌ره‌رییه – که تیایدا مرۆفه هه‌لپه‌رست و چلکاو خۆره‌کان له‌مرۆفه چاک و جدییه‌کانی گه‌وره و به‌پرتیزترن و له‌وه‌کۆمه‌لگه‌یه‌دا به‌های مرۆفه چاکه‌کان له‌زه‌غه‌له‌کان که‌متره.

۵- بیان شوق چه حاجت که حال آتش دل

توان شناخت ز سوزی که در سخن باشد

ده‌رخستنی شه‌وق و تامه‌زرۆیی چ پی‌ویسته کاتی‌ته‌وانری‌حالی ناگری دل‌له‌وه سووتانه‌وه بناسریته‌وه که له‌قسه‌دا هه‌یه.

بیان: به‌یان، ده‌رخستن، خستنه‌پوو چه‌حاجت: چ پی‌ویسته، چ حاجه‌ت توان شناخت: ته‌وانری‌بناسریت، ته‌وانری‌ده‌رکریت سوزی: سووتانی‌ک

له‌کوردده‌واریدا ده‌کوئریت قسه‌بۆنی هه‌یه، بی‌گومان قسه‌ته‌نیا نه‌وه چه‌ند هه‌رف و ده‌نگه‌نییه به‌لکو گیانیکی هه‌یه که قسه‌ناسان ده‌رکی ده‌که‌ن، خواجه‌ش پی‌ی وایه که پی‌ویست ناکات

ناره‌زوو و تامه‌زرۆیی نیو دل و ناگری دل‌به‌یان بکه‌ین، چونکه له‌سووتانی نیو قسه‌وه به‌ناسانی هه‌ستیان پی‌ده‌کریت.

۶ – هوای کوی تو از سر نمیرود آری

غریب را دل سرگشته با وطن باشد

ناره‌زووی کۆلانی تو له‌سه‌رم ده‌رناچی‌ت، نه‌ری (بی‌گومان) دلی سه‌رگه‌ردانی غه‌ریب هه‌میشه لای نیشتیمانه .

هوای: ناره‌زووی از سرنمیرود: له‌سه‌ر ده‌رناچی‌ت سرگشته: سه‌رگه‌ردان

خواجه ناره‌زوویه‌تی که به‌کۆلان و کوچه‌ی یار بگات وه‌که شه‌وه غه‌ریبه‌یه‌ی که هه‌میشه دلی سه‌رگه‌ردانی لای نیشتیمانه‌که‌یه‌تی. لی‌ره‌دا حافظ گه‌ره‌ک و کۆلانی یار به‌نیشتیمان ده‌زانیت نه‌وه نیشتیمانه‌ی که غه‌ریبه‌یه‌کان هه‌میشه به‌ئاواته‌وه‌ن رۆژی له‌رۆژان تیایدا ئارام بگرن و دلی سه‌رگه‌ردانیان هه‌میشه له‌سۆزی نه‌ودایه. خواجه عه‌شق و جیگه‌ی عه‌شقی یار به‌نیشتیمانی عاشقان ده‌زانیت.

۷ – بسان سوسن اگر ده زبان شود حافظ

چو غنچه پیش تواس مهر به دهن باشد

گه‌ر حافظ وه‌که سه‌وسه‌نیش ده‌زمانی هه‌بی‌ت له‌به‌رده‌م تو‌دا وه‌که خونچه مۆر به‌ده‌م ده‌بی‌ت. بسان: وه‌که دهن: زار، ده‌م

سوسن: گۆلی سه‌وسه‌ن، مهر: مۆر مهر به‌ده‌ن باشد: مۆری به‌ده‌مه‌وه‌بی‌ت، سه‌ر به‌مۆر بوون واته‌نه‌کرانه‌وه، لی‌ره‌شدا هه‌ر نه‌وه مانایه‌ی مه‌به‌سته که ده‌م ناکاته‌وه و قسه‌ناکات. سه‌وسه‌ن له‌شپوه‌که‌یه‌وه ده‌رده‌که‌وی که پینج په‌ره و پینج کاسه‌په‌ره‌ی درپیزی نووکتیزی هه‌یه وه‌که زمان به‌گۆلی فره‌زمان و ره‌مزی زۆر قسه‌کردن و قسه‌زانی هینراوه‌ته‌وه. خونچه‌ش به‌هۆی نه‌کرانه‌وه‌ی هیمای بی‌ده‌نگییه.

خواجه ده‌لی: گه‌ر حافظ وه‌که سه‌وسه‌ن ده‌زمانی هه‌بی‌ت و توانا و لیاقه‌ت و شایسته‌گی ته‌واوی قسه‌کردنی هه‌بی‌ت، که هاته‌به‌رده‌م تو و هه‌رمی تو له‌شه‌رم و خه‌جاله‌تدا وه‌که خونچه‌زاری ده‌به‌ستری‌ت و هیچی بۆ ناگوئری‌ت، هه‌روه‌که نه‌وه‌ی مۆری بی‌ده‌نگی له‌زاری درابیت.

غزه‌لی سهد و په‌نجا و هه‌شته‌م:

به‌حری هه‌زه‌جی شه‌شی مه‌حزوف
(مفاعیلن مفاعیلن فعولن)

۱ - خوش آمد گل، وزان خوشتر نباشد

که در دستت بجز ساغر نباشد

گول به خیر بیت، له‌وه خۆشتر نابی که له ده‌ستتدا جگه له پینک نه‌بی.

گول هات و له‌گه‌ل خۆی جوانی و سه‌فای هی‌نا، له‌م مه‌وسیم و وه‌رزی گول‌ه‌شدا هیچ شتی له‌وه چاکتر نییه که پینک بگرینه ده‌ست و شه‌راب بنۆشین. واته: له‌م مه‌وسیمی عه‌شق و جوانییه‌دا که گول‌ه‌کان جوانی مه‌عشوقی نه‌زه‌لیمان ده‌هیننه به‌رچاو هیچ له‌وه چاکتر نییه پینکی عه‌شقی نه‌زه‌لی بگرینه ده‌ست و ساتی له عه‌شقی نه‌و مه‌حبوب و جه‌ماله‌دا بسووتی‌ین و مه‌ست بین.

۲ - زمان خوشدلی دریاب و دُر یاب

که دائم در صدف گوهر نباشد

سوود له سه‌رده‌می دلخۆشی وه‌رگره و دوپ و گه‌وه‌هر به‌ده‌ست به‌یینه، چونکه هه‌میشه گه‌وه‌هر له سه‌ده‌فدا نابیت.

دریاب: سوود وه‌ر بگره، تی بگه دریاب: گه‌وه‌هر و دوپ به‌ده‌ست به‌یینه.

صدف: سه‌ده‌ف نه‌و قاوغه‌ی که مرواری تیدایه.

خواجه سه‌رده‌می دلخۆشی و شه‌وق و چالاک‌ی به گه‌وه‌هری نیو سه‌ده‌ف ده‌زانیت، بینگومان مه‌رج نییه هه‌میشه سه‌ده‌ف گه‌وه‌هری تیدا بیت، زۆر جار به‌تاله، نه‌میش له‌و راستییه به ناگایه و ده‌لی: که کاتی دلخۆشیت و له سه‌رده‌می دلخۆشی ژیاندایت سوودی لی وه‌ر بگره و گه‌وه‌هری جوانی عه‌شق و جوانی کۆبکه‌روه، چونکه مه‌رج نییه هه‌میشه سه‌ده‌فه‌کانی ژیان پر له مرواری و گه‌وه‌هری دلخۆشی بن و ره‌نگه ئیدی سه‌ده‌فی ژبانی تو خالی بیت له مرواری فرسه‌ت و چانس. ئەم دلخۆشییه کورته ده‌گه‌نه‌ی خواجه باسی ده‌کات سه‌رده‌می گول و به‌هاری کورتی جوانییه، وه‌ک له به‌یتی سییه‌مدا روونی ده‌کاته‌وه.

۳ - غنیمت دان و می خور در گلستان

که گل تا هفته‌ی دیگر نباشد

به فرسه‌تی بزانه و له گول‌زاردا مه‌ی بنۆشه، چونکه گول تا هه‌فته‌یه‌کی دیکه نامینی

غنیمت دان: به‌فرسه‌تی بزانه

سه‌رده‌می جوانی گول سه‌رده‌می پینکی کورته بۆیه شاعیر بیرمان ده‌خاته‌وه که به‌فرسه‌تی بزانی له‌م جوانییه‌دا له گول‌زار و لاله‌زاردا به‌رده‌وام خه‌ریکی عه‌شق و مه‌ستی بین چونکه ته‌مه‌نی کورتی گول ناسامان ره‌نگه تا هه‌فته‌یه‌کی دیکه نه‌مینی.

۴ - ایا پر لعل کرده جام زرین

ببخشا بر کسی کش زر نباشد

ئه‌ی نه‌و که‌سی پینکی زپینت لیوانلیو کردوه له شه‌رابی سوور بیبه‌خشه به که‌سی که زپری نییه.

ایا: ئه‌ی ببخشا: به‌خشه

خواجه به‌وه‌که‌سه که جام و پینکی زپینی پر له شه‌رابی سووری یاقوتی کردوه ده‌لی: بیده به‌وه‌زه‌ری که هیچی نییه.

ئه‌کری ئەم به‌یته هاندانی ده‌وله‌مندان بی بۆ به‌خشین یاخود تانه بی له‌وان که ئه‌ی نه‌و که‌سه‌ی ته‌ته‌وی به پینکی زپین و نیعمه‌ته‌وه بجیته نیو عه‌شقی نه‌زه‌لی و باله و شه‌رابی نه‌زه‌لی بنۆشی نه‌وه کاری تو نییه بیده به‌وه‌زه‌ری که زپری نییه، چونکه نه‌وه قه‌دری نه‌وه شه‌رابه‌ی عه‌شقی نه‌زه‌لی ده‌زانئ نه‌وه‌ک تو. چونکه حافظ ده‌وله‌مندی و عه‌شقی نه‌زه‌لی به پیچه‌وانه‌ی یه‌کتر ده‌زانئ وه‌ک: له به‌یتی (۴) غه‌زه‌لی پیشوودا نووسیویه‌تی:

ناز پرورد تنعم مبرد راه به دوست

عاشقی شیوه رندان بلاکش باشد

۵ - بیا ای شیخ و در خمخانه‌ی ما

شرابی خور که در کوثر نباشد

ئه‌ی شیخ وه‌ره و له مه‌بخانه‌که‌ی ئی‌مه‌دا شه‌رابی بخۆروه که له که‌وسه‌ردا نه‌بی.

خواجه شیخ داوه‌ت ده‌کات بۆ مه‌بخانه‌ی عه‌شقی حه‌قیقی و پیی ده‌لی وه‌ره واز له‌وه شیخایه‌تییه رووکاری و سه‌ره‌پییه به‌یینه و شه‌رابیکی وا بخۆروه که ناوی حه‌وزی که‌وسه‌ری پی ناگات.

عارفه کان به ههشت و ناز و نیعمه ته کانی زۆر به بچووک و بیسه هاتر ده زانن له عهشقی و خوشه ویستی زاتی حهق، هه بۆیه له م سۆنگه یه وه حافظیش پێی وایه که ناوی هه زوی که وه سه هه رگیز ناگات به مهستی و عهشقی عاشقان. بۆیه شیخ که له بهندی ناوی که وه سه ردا یه داوه ت ده کات بۆ عهشقی حهقیقی .

۶ - بشوی اوراق اگر همدرس مائی

که علم عشق در دفتر نباشد

په ره کان بشۆ گه ر هاوده رسی نییمه ی، چونکه زانستی عهشقی له دهفته ردا نییه .

بشوی: بشۆ ماۆی: نییمه ی

عارفه کان پێیان وایه که عهشقی و مه سه له ی عهشقی ئیلاهی له پرگه ی په ره و دهفته ره وه نییه، به لکو نورێکی ئیلاهییه و ده که ویتته وه دلی عاشقانه وه، هه ریۆیه خواجه ده لی گه ر وه ک نییمه ی ت و هاو پۆلی عاشقانی ریگه ی حه قیت، دهفته ر و مه دره سه پشتگۆی بجه و لا په ره کان بجه ره نیو ئاوه وه، چونکه دلنیا به زانستی عهشقی له و ریگه یه وه به ده ست نایه ت.

۷ - ز من بنیوش و دل در شاهی بند

که حسنش بسته ی زیور نباشد

گۆی له من بگه ر و دل به یاریک به که جوانییه که ی وابهسته ی زیو و زیو نه بیته .

بنیوش: گۆی بگه ر - بیسته نیو شهن: گۆی گرتن، بیستن، به گۆی کردن

شاهد: یار، مه عشوق

بسته: وابهسته زیور: زیو و زیو، جوانکاری

خواجه په ند و قسه یه کی به نرخ بۆ دلداران و عاشقان ده کات و ناگاداریشیان ده کاته وه که به گۆی بکه ن و پێیان ده لی: دل مه دهن به یاریک که جوانییه که ی ناسروشتی بیته و به جوانکاری بیته و خودایی نه بیته، به لکو دل به نه نه وه یاره ی که هه ر له نه زه له وه قه له می خودایی به ریکی و جوانی نه خشان دوویه تی، یا خودی نه وه یاره ی که له بوونیدا جوانی دارپژاوه .

۸ - شرابی بی خمارم بخش یارب

که با وی هیچ در دسر نباشد

خودایه شه رابی بی مه ستیم پی ببه خشه، چونکه به و شه رابه هیچ ده رده سه ری و مه ینه تییک نایه ته دی.

بی خمارم: بی مهستی، شه رابییک که سه رخۆش نه کات وی: نه و

ده رده سه ری و مه ینه تی.

شه رابییک که مرۆف مه ست نه کات و پێی سه رخۆش نه بیته ته نیا شه رابی عهشقی شه زه لی و مه حبوپی شه زه لییه، نه و شه رابه یه که له بری مهستی مرۆف بیدار نه کاته وه و ئیدی هه رچی مه ینه تی و ده ردی سه ر هه یه لێی هه لدین، خواجه ده لی خواجه عهشقی حهقیقی که شه رابییکه و سه رخۆش ناگات به م به نده یه ت لوتف به فرمو، نه و شه رابه ی که به بوونی هیچ ده رده سه ری و مه ینه تی نامینی له م به یته دا خواجه نه و رایه ده خاته روو که عهشقی ئیلاهی مایه ی نه مانی مه ینه تی و ده رده سه رییه کانی ژیا نه .

۹ - من از جان بنده ی سلطان اویسم

اگر چه یادش از چاکر نباشد

من له دل و گیانه وه به نده ی سولتانی وه سیم گه ر چی نه و یادیکه ی به نده ناکاته وه (به نده ی له یاد نییه)

از جان: به گیان، به دل و گیان سلطان اویس: مه به ست له سولتان وه یسی ایلخانییه که یه کییکه له پاشاکانی تیلخانی و (له سالی ۷۳۹ - ۷۷۶ ژیاوه) {هروی، ج ۱، ل ۶۸۱} .

چاکر: به نده، خزمه تکار

له م به یته دا حافظ مه دحی سولتان وه یس ده کات و به دل و گیان خۆی به به نده ی نه و ده زانی هه رچه نده نه و هه ر نه میش له بری نییه .

۱۰ - به تاج عالم آرایش که خورشید

چنین زینده ی افسر نباشد

به تاجی جیهان رازینه ری، خۆر ناوا سلاوی رازینه ری پاشایه تی نابێ.

به: بۆ سوینده عالم آرای: رازینه ره وه ی جیهان زیننده: رازینه ر

افسر: کلاو هه ر وه سفی سولتان وه یسه سویند به تاج و سه لته نه ته ی ده خوات که رازینه ری جیهانه که خۆریش ناوا کلاوی جوانی و رازینه ری نابێ.

۱۱ - کسی گیرد خطا بر نظم حافظ

که هیچش لطف در گوهر نباشد

که سی ره خنه له شیعی حافظ ده گریته، که هیچ پارایی و زهوقی له سروشتیدا نه بی.

گیرد خطا: ره خنه ده گریته نظم: شیعر لطف: زهوق و پارایی گوهر: گه وه ره، سروشت.

خواجه شانازی به شیعری خوځیوه دهکات و پټی وایه کهسی ره خنه‌ی لیدده‌گری که هیچ زهوق و سه‌لیقه‌یه کی نه‌بی.
 به‌گوتی د. غنی دوور نییه که تم کهسه مه‌به‌ست له سه‌لمانی ساوجی بیت که شاعیری ده‌رباری ئیلخانیه‌کان بووه.

غزه‌لی سه‌د و په‌نجا و نوځیه‌م:

به‌حری هه‌زه‌جی شه‌شی نه‌خره‌بی مه‌قبوزی مه‌حزوف
 (مفعول مفاعیلن فعولن)

۱ - گل بی رخ یار خوش نباشد

بی باده بهار خوش نباشد

گول بی رووی یار خوځ نابی، به‌هار بی باده خوځ نابی.
 خوش نباشد: خوځ نابی، په‌سه‌ند و دلگیر نابی.

خواجه له‌م غه‌زه‌له‌دا هه‌ماهه‌نگی و به‌گشت کردنی جوانی و خوځشییه‌کان وا ده‌خاته‌پوو ده‌یانیه‌ستیتته‌وه به‌جوانی جوانانه‌وه که یاره و چټوو و له‌زه‌تی چټزه‌کانه‌وه که عه‌شقه، نه‌و پیی وایه جوانی و خوځیه‌کان بی یار و بی عه‌شق مانای ته‌واویان نییه. هه‌ر له‌م فه‌لسه‌فه و بیره قوول‌ه‌ویه که تم به‌یته به‌ رووخسار ساده و به‌ ناوه‌رۆک قوول و بونیادیانه سه‌رچاوه ده‌گرن، تیمه له‌ به‌یته‌کانی پاشتردا ته‌نیا به‌یته‌کان وهرده‌گیپین، چونکه بی‌ری نو‌ی و گران له‌ به‌یته‌کاندا نین که پیوست به‌ لیکنده‌وه بکه‌ن.

۲ - طرف چمن و طواف بستان

بی لاله‌عذار خوش نباشد

که‌ناری چیمه‌ن و گه‌ران و پیاسه‌ی باخ بی گول و رووخساریک خوځ نابی.
 طرف: که‌نار، لای طواف: گه‌ران، پیاسه بستان: باغ بی: بی لاله‌عذار: گول و رووخسار، یاریک که رووخساری وه‌ک گوله.

۳ - رقصیدن سرو و حالت گل

بی صوت هزار خوش نباشد

سه‌مای سه‌رو مه‌ستی گول به بی ده‌نگی بولبول خوځ نابی.
 رقصیدن: سه‌ما کردن حالت: مه‌ستی و سه‌رخوځی هزار: بولبول

۴ - با یار شکر لب گل اندام

بی بوس و کنار خوش نباشد

له‌گه‌ل یاری شه‌کر لیوی گول نه‌ندام بووندا بی ماچ و له‌باوه‌ش گرتن خوځ نابی.
 شکر لب: شه‌کر لیو، لیو شیرین گل اندام: گولنه‌ندام، نه‌ندام وه‌ک گولا بوس، بوسه: ماچ کنار: باوه‌ش.

واته نه گهر له گهڼ یاریکی شه کر لیتیو جواندا بیت و ماچی نه کهیت و له باوهشی نه گریټ خوښ نابیت، لیږده به پټوښتی ده زانم که خوښه ی به پټیز بؤ مانا عیرفانییه کانی یار و ماچ و باوهش بگه پټیته وه که له غزه له کانی پټشوودا شهرح کراون.

۵ - باغ و گل و مل خوش است لیکن

بی صحبت یار خوش نباشد

باغ و گل و شهرباب خوښه، به لآم بی هاوړییه تی یار خوش نابی.
مل: شهرباب

۶ - هر نقش که دست عقل بندد

جز نقش نگار خوش نباشد

هر نیگار ټک که به دهستی عقل بکیشریټ جگه له نیگاری (نیگار) جوان نابی.
واته هر خه یان و نیگاری که عقل دهیکشی جگه له وینه و نیگاری یار نیدی هیچی جوان نابی.

۷ - جان نقد محقرست حافظ

از بهر نثار خوش نباشد

حافظ گیان پولیکی قه لبه بؤ قوربانی کردن چاک نییه
نقد: پاره، پول محقر: قه لب، بی به ها و نرخ از بهر: بؤ، له بری نثار: قوربانی
خواجه له به یتهدا گیانی خوی به شایانی قوربانی ریگهی یار نازانیت.

غزه لی سهد و شه سته م:

به حری هه زه جی هه شتی نه خرب

(مفعول مفاعیلن مفعول مفاعیلن)

۱ - کی شعر تر انگیزد خاطر که حزین باشد

یک نکته ازین معنی گفتیم و همین باشد

کهی شیعری ته پ و پاراو ده گوتریټ کاتی که بیر و میټشک خه مبار بیت کورته یه کمان له م باره یه وه گوت و به سه.

شعر تر: شیعری ته پ، پاراو انگیزد: ده جوړیټ، ده گوتریټ، دیت، له چاواگی (انگیختن) وه هاتوره به واتای جولاندن و هاندان خاطر: بیرومیټشک حزین: خه مبار خواجه پیی وایه گهر میټشک و خه یالی مرؤقه حزین و خه مبار بیت نه واتاویټ شیعری جوان و پاراو بنووسیت یا خود بلیت و گوتن و نووسینی شیعری پاراو وابه سته یه به میټشک و خه یالی نارام و شاده وه.

بینگومان هم رایه به ته و او ی پیچه و انه ی رای ره خنه گره نوییه کانه، چونکه شاعیره کان هه همیشه له ناره حه تی و مهینه تییه کاندای شیعره جوانه کانیان نووسیوه. جیساوازی هم رایه شی له وه دایه که خواجه مه به سستی له شیعری عیرفانییه و نه ویش دهرونی نارامی دابراو له دنیا و خه م و ناخوشییه کانی دنیا ی دهویت میسراعی دووه م ده رجونه له م بیر و باسه و ده چیتته سهر مه سه له یه کی گرنگی دیکه که عیرفان و سهره تای بوون و ټیراده و ټیختیاری مرؤقه.

له گه له نه وهی که شیعری خواجه و غزه لیات به گشتی یه کیتی بابه تی تیدا نییه، به لآم د. خرمشاهی گوتنه ی هم غزه له یه کیتی بابه تی تیدا یه و بری جه بریه تی نه و پیشانته دات.

{د. خرمشاهی، ج ۱، ل ۶۲۵}

رهنگه هم یه کیتییه بابه ته به و شیوه زور زه قهش نه بیت که جه نابی خرمشاهی باسی ده کات، به لآم به گشتی غزه له که له ناستیکی قول و واتایی به رزی نه ده بیدایه و پټوښت ده کات له سهر به یتهدا کان راوه ستین.

سیراعی یه که می هم به یتهدا نه کری به دوو شیوه بخوینریټته وه که واتا ده گوتریټ، جاری یه که م نه کری له پاش (انگیزد) راوه ستین هم مانایه ده به خشیت که خرایه پروو، به لآم گهر له پاش (خاطر) راوه ستین نه واتا مانایه کی دیکه به ده سته وه ده دات.

(که‌ی شیعی تهر بیر و می‌شک ده‌جولینتی که حزین بیت) واته له لیکدانه‌وی یه که‌مدا بیر و خه‌یال بکهره و سه‌رچاره‌ی شیعی تهره، به‌لام له لیکدانه‌وی دووه‌مدا سه‌رکاره و ده‌بیتسه کارتی‌کراوی شیعی تهر، به‌لام لیکدانه‌وی یه که‌میان راست تره.

۲ - از لعل تو گر یابم انگشتری زنهار

صد مُلک سلیمانم در زیر نگین باشد

گهر له لیوی تزوه نه‌نگوستیله‌ی په‌نام ده‌ستکه‌وی، سه‌د مولکی سوله‌یمان نه‌که‌ویته ژیر فهرانی په‌نجه‌مه‌وه.

لعل: یاقوت، لیژده‌دا مه‌به‌ست له لیوی یاقوتیه.

یابم: ده‌ستم که‌وی، به‌ده‌ست به‌ینم.

انگشتر: نه‌نگوستیله زنهار: په‌نای پیشتوانی، نه‌مان.

انگشتری زنهار: نه‌نگوستیله‌ی په‌نادان، ناماژدیه به‌و نه‌رینه‌ی که‌ کاتی پادشایان په‌نای که‌سیکیان نه‌دا نه‌نگوستیله‌یک یا تیرکیان وه‌ک نیشانه پی‌ده‌دان بۆ‌نه‌وه‌ی خه‌لکی بزنان له‌لایه‌ن پادشا یا فهرانه‌واوه‌ نه‌مان دراوه.

زیر نگین باشد: له ژیر فهراندا بیت.

خواجه به یار ده‌لی گهر له لیوی یاقوتینی تسوه نه‌نگوستیله‌ی نه‌مان و په‌نام ده‌ستده‌که‌ویته و به‌ده‌ست به‌ینم سه‌د مولکی سوله‌یمان له ژیر فهرانه‌واوی مندا ده‌بیت و مولکی من سه‌د هیئنده‌ی مولکی سوله‌یمان ده‌بیت. لیوی یاقوتینی یار لوتف و که‌ره‌می مه‌عشوقه و خواجه نه‌م لوتفه‌ی نه‌و له‌سه‌ر مولکی سوله‌یمان به‌چاکتر نه‌داته قه‌لم.

۳ - غمناک نباید بود از طعن حسود ای دل

شاید که جو وایینی خیر تو درین باشد

نه‌ی دل نابی له تانه‌ی سه‌سوود عه‌مبار بیت، چونکه‌ رهنکه‌ گهر به‌ وردی سه‌رنج بده‌یت خیری تو له‌مه‌دا بیت.

طعن: تانه، سه‌رزه‌نشست وایینی: سه‌رنج بده‌یت، به‌وردی بروانی، بروانیته‌وه.

خواجه لیژده‌دا له‌به‌رامبه‌ر تانه و سه‌رزه‌نشستی سه‌سووداندا به‌ دلی خوی ده‌لیت نه‌ی دل نابی تو له‌به‌رامبه‌ر نه‌و تانه و سه‌رزه‌نشستاندا خه‌مبار و غه‌مگین بیت، چونکه‌ رهنکه‌ گهر به‌وردی سه‌رنج له‌م کاره بده‌یت بۆت ده‌رکه‌ویته به‌رزه‌وندی تو له‌م تانه لیئانه‌ی سه‌سووداندا بیت نه‌وه‌ک پیاهه‌لدان و چاکه‌یان.

د. خرمشاهی له حافظ نامه‌دا وای بۆ‌چووه‌که‌ نه‌م به‌یته په‌یوه‌ندی به‌ نایه‌تی (وعسی ان تکروه‌ا شینا و هو خیر لکم - سوره‌ البقره ۲۱۶) ه‌وه‌ه‌یه.

۴ - هر کو نکند فهمی زین کلک خیال انگیز

نقشش به حرام ار خود صورتگر چین باشد

هه‌رکه‌سی شتی له‌م قه‌لمه‌می خه‌یال نه‌نگیزه‌ تینه‌گات بی‌زوق و که‌له‌پوته گهر خوی نیگارکیش چینیش بیت.

کلک خیال انگیز: قه‌لمه‌می خه‌یال نه‌نگیز، مه‌به‌ست له قه‌لمه‌می نافه‌رینشه که‌ نه‌م گه‌ردوونه‌ ته‌واوی مه‌خلوقاتی به‌م جوانیه و ته‌واوییه نافراندووه، یا خود مه‌به‌ست له قه‌لمه‌می پر له خه‌یالی خودی حافظه‌ نقش به‌ حرام: به‌که‌سیک ده‌گوتربیت که‌ له‌رووی جه‌سته‌ییه‌وه جوان و پیکه‌وته بیت و به‌لام له‌رووی عه‌قل و مرؤقایه‌تییه‌وه ناپوخته، که‌له‌پوت، زوق سز.

صورتگر چین: نیگارکیشی چین، کارامه و هونه‌رمه‌ندی گه‌وره بیت وه‌ک هونه‌رمه‌ندی گه‌وره‌ی چین.

خواجه گه‌وره‌یی مرؤف بۆ‌تیگه‌یشتن له قه‌لمه‌می پر جوانی و خه‌یالی نافه‌رینش ده‌گیتریته‌وه و پیی وایه هه‌رکه‌س شتی له‌و جوانیه‌ی ده‌رک نه‌کردبیت و په‌ی به‌ جوانی و سه‌رنجراکیشی نه‌م گه‌ردوون و مه‌خلوقاته نه‌بردبیت که‌له‌پوت و بی‌زوقه گهر نیگارکیشی‌کی کارامه و لیئانی وه‌ک نیگارکیشی چینیش بیت.

یاخود نه‌و که‌سه‌ی که‌ په‌ی به‌ جوانی و خه‌یال نه‌نگیزی قه‌لمه‌می من (حافظ) نه‌بردووه، ده‌به‌نگ و که‌له‌پوته.

د. هروی و مهدی معینیان له (دیوان حافظ با معنی شیوای فارسی، ل ۲۷۵ دا واتایه‌کی دیکه‌یان له {ج ۱، ل ۶۸۹} بۆ (نقشش به حرام) هیئناوه که‌ پییان وایه مانای دروستی نیگارکیشی لی‌ه‌رام بیت.

واته: که‌سی که‌ له جوانی قه‌لمه‌می نافه‌رینش تیناگات و په‌ی به‌ وردی و جوانی گه‌ردوون نابات گهر نیگارکیش چینیش بیت نیگارکیشی لی‌ه‌رام بیت، (چونکه‌ به‌ره‌می بی‌سه‌مه‌ره)، به‌لام نه‌وه‌ی راستی بیت نه‌م جوړه لیکدانه‌ویه له فره‌ه‌نگه‌کاندا بۆ‌نه‌م زاراویه نه‌هاتووه.

۵ - جام می و خون دل هر یک به کسی دادند

در دایره‌ی قسمت اوضاع چین باشد

جامی مه‌ی و خوینی دل‌یان هه‌ریه‌ک به‌که‌سی داوه‌ی نه‌ری له بازنه‌ی قسه‌مه‌دا بارودوخ به‌م شیوه‌یه‌یه.

جام می: پینکی مہی، نیشانہی لہزہت و چپڑی ژیانہ، خوشبہختی.
خون دل: خوینی دل، نارہحتی و زہمت کیشی دایرہی قسمت: بازنہی قسمت و
چارہنوس.

نہم بہیتہ لہروانگہی جہریہتی خواجہوہ سہرچاوہ دہگریت و دہلی: لہ چارہنوسی
ہہرکہسیکدا شتیکیان بۆ دیاری کردوہ و ہہندیکی پینکی مہی واتہ خوشبہختی و
خوشگوزہرانییان پیداوہ و ہہندیکی دیکہ زہمت و نارہحتی و عارہقی نیو چہوان، نہری لہ
بازنہی چارہنوس و قسمتدا ناوایہ و بہم شیوہیہ پینکہکان دابہشکراوہ ہہندیکی خوشبہختی
ہہندیکی زہمتکیشی و بہدبہختی.

بہلام ابوالحسن خمتی لاہوری لہ {شرح عرفانی غزلیای حافظ، ج ۲، ل ۱۴۹۴} دہلی: دہلی:
نہم دوانہیان ہہردوکیان داوہ، بہ کہسیک و بہم پیہہ واتہی بہیتہکہ دہیتہ: ہہر کہسیک
خوشی و ناخوشی لہ چارہنوسی نووسراوہ دایرہی قسمت ناوایہ کہ مرؤف خوشی و ناخوشی
ہہیت و ہہرگیز یہکیکیان بہ تہنیا نیہہ . لہراستیدا نہم رایہی دووہمیان زیاتر لہگہل بیری
خواجہ ریک دہکویتہوہ، چونکہ خواجہ لہ غزہلہکانی پیشوودا دنیای بہ خومیکی سہراوبن
داوہتہ قہلہم کہ دوو روسافی تیکہلاو بووہ و لیکجیا کردنہویان مہحالہ. بہلام بہیتی دوی
نہمہ زیاتر جہخت لہ واتای یہکہم دہکاتہوہ.

۶ - درکار گلاب و گل حکم ازلی این بود

کاین شاهد بازاری وان پرده نشین باشد

لہکاری گولاو و گولدا حوکی نەزەلی نەمە بوو کە نەم خو (نمای) نواندن و نەو
پەردەنشین بیت.

گلاب: گولاو شاهد بازاری: خو نواندن و خو دەرختن لہنیو کۆمەلدا پەردەنشین: بی
گومان گول جوانی نیو کۆر و کۆمەلانہ و بەردەوام خەریکی خوغمایش کردنہ و لہبەرانبہریشدا
گولاو لہ جینگہیہکدا دادنریت و خەلوہت نشین و شاراوہیہ خواجہ نەم حالہتہ بہ حوکی
نەزەلی نەداتہ قہلہم و پیی وایہ حوکی نەزەلی بیری نەمەی داوہ و نەمی کردوہتہ بەشی
گول و نەویشی کردوہتہ بەشی گولاو.

۷ - آن نیست که حافظ را رندی بشد از خاطر

کاین سابقہی پیشین تا روز پسین باشد

نہوہ نیہہ کہ حافظ رەندی لہبیر بچیتہوہ، چونکہ نەم بیریاری نەزەل تا رۆژی
قیامت بەردەوامہ .

آن نیست: نەوہ نیہہ، وانییہ، وامەزانہ بشد از خاطر: لہبیر بچیتہوہ سابقہ پیشین:
بیریاری نەزەل چارہنوسی نەزەلی روز پسین: دوا رۆژ، رۆژی قیامت.

خواجہ پیی وایہ کہ رەندی نەو بیریاریکی نەزەلییہ و لہ چارہنوسی نەودا وا بیریاردراوہ
ہہربۆیہ مہحالہ نەم بیریاری نەزەلییہ تا رۆژی قیامت ہہلوہشیتہوہ و دہلی: وامەزانہ رۆژی
حافظ رەندی لہبیر نەچیتہوہ و وازی لی دہہینی، چونکہ قەدەری نەزەلی منہ و تا قیامت
بەردەوام دہبی.

غەزەلی سەد و شەست و یەكەم:

بەحرى رەمەلى ھەشتى مەخبونى ئەسلەم
(فاعلاتن فعلاتن فع لن)

۱ - نفس بادِ صبا مُشك فشان خواهد شد

عالم پیر دگر باره جوان خواهد شد

نەفەسى باى سەبا ميسك پەرژين دەبیت جیهانی پیر دیسانەو لە دەبیتەو
مشك فشان: ميسك پەرژين، بۆنى ميسك گرتن.

عالم پیر: جیهانی پیر، مەبەست لە جیهانی وشكى پاییزه که وهك پیر و که نهفته.

دگر باره: دیسانەو، سەرلەنوێ جوان خواهد شد: لاو دەبیتەو، گەنج دەبیتەو.

خواجە باس لە ھاتنەوێ بەھار دەکات کەتیایدا سەرەو بەیان بە بۆنى گولان و ميسكى
يار بۆن دەگریت و ميسك دەپەرژینى و جیهانی پیریش سەرلەنوێ جوان دەبیتەو.

۲ - ارغوان جام عقیقى به سمن خواهد داد

چشم نرگس به شقایق نگران خواهد شد

نەرخەوان پینكى سوورى (عەقیقى - دورى) دەدات بە یاسەمین و چاوى نیرگس سەیری
گولالە دەکات .

ارغوان: درەختى نەرخەوان گولێ سوورى ھەبە جام عقیقى : پینكى سوورى یاقوتى
سمن: یاسەمین نگران: لەکاتى سەیر کردندا شەقایق: گولالە

لەبەردەوامى بەیتى یەكەم و ھاتنى بەھاردایە و باسى لە گونجان و ھەماھەنگى سروشت
دەکات کە ھەموویان پینکەو ھەماھەنگ و جوانن، بۆ نمونە نەرخەوان گولێ سوورى ئالى
یاقوتى دەگریت و بەرەو یاسەمین شۆردەبیتەو ھەرەك ئەوێ کە دەلێنى پینكى شەراب
پیشکەشى گولە یاسەمین دەکات و چاوى مەستى نیرگیش بەردەوام سەیری گولالە دەکات .

۳ - زین تناول که کشید از غم هجران بلبل

تا سراپردەى گل نعرەزنان خواهد شد

لەم ستمەى کە بولبول بە دەست غەمى دووربیبەو کیشای تا سەرپەرەى گول بە داد و
ھاوارەو دەپوات.

تناول: ستم، دەستدریژی سراپردە: سەرپەرە، خیمەى گەرە، چادرگا.

نعرەزنان: بەداد و ھاوار کردنەو.

خواهد شد: دەپوات (ھەندى جار - شد - بەواتای رویشیت دیت)

لە زستانی سارد و کرپۆدەدا کە گول ھەلدەوەرپیت ئیدی بولبول ھەمیشە لە غەمى دوورى
یاری دیرینیدا دەتلیتەو و شاعیر ئەم دوورى و خەمى ھیجرانە بەستەمیک لەگول دەزانیت.
ھەر بۆیە گول لە ئەنجامى راکیشانى ئەم زولم و ستمەى خەمى دوورى یارەو کاتى بەھار
دیت بە داد و ھاوار و ئاواز خویندنەو بەرەو چادرگە و خیمەى سولتانی گول دەپوات ئەم
ھاوار و دادەشى لە ئەنجامى ستمەى خەمى دوورى زستانی سارد و کرپۆدەو.

ئەم چەند بەیتەى سەرەو ھەموو لەوەسفى ھاتنى بەھاردا کە بۆ عارفەکان وەرزی شەوق و
شۆرى عەشق و چوونەو نیو دونیای پاکیتی و ناشایى مەعشوقە.

۴ - گر ز مسجد به خرابات شدم خُرده مگیر

مجلس وعظ درازست و زمان خواهد شد

گەر لە مزگەوتەو رویشتم بۆ مەبخانە رەخنە مەگرە، چونکە کۆرى نامۆزگارى درێژە و
کات تێدەپەرپیت.

شدم: رویشتم خُرده مگیر: رەخنە مەگرە درازست: درێژە
زمان خواهد شد: کات تێدەپەرپیت.

وہك پيشتریش باسکرا (مزگەوت) و شوین و چەمکە روکاریبەکانى ئابین لای خواجە
بەنیکەتیقى باسکراون و لە بەرامبەر ئەو وشە و چەمکانەشدا حافظ وشە و چەمكى نویتی
وەرگرتوو - ئەلبەت ئەم وەرگرتنە لە پيش حافظیشدا رەواجى ھەبوو - لای ابوالحەسەن
ختمى لاھورى مزگەوت تابلۆى جیلووى (جەمالى) و خەرابات تابلۆى جیلووى (جەلال) ی یە
کە ریبوارى رینگەى تەریقەت لەو جیلووى و دەرکەوتنەى زاتى جەلالى حەق فانى ببيت واتە
گەر مزگەوت - کە تابلۆى دەرکەوتنى جەمال - جوانیبە و مانەوێ بوونى ریبوار،
خەرابات تابلۆى دەرکەوتنى زاتى جەلالە و ئەبیتە مایەى فەنا و نەمانى بوونى ریبوار {شرح
عرفانى غزلهای حافظ - ابوالحسن عبدالرحمن لاھورى - تصحیح و تعلیقات بەاءالدین
خرمشاهى چاپ چہارم / چہار جلدی کورش منصورى ۱۳۸۱ نشر قطره تهران حسین مطيعى
لعین، ج ۳، ل ۱۵۹۵} .

بەم بيبە مزگەوت نابیتە ھۆى لە دەستدانى خود کە ئەم لە دەستدانە و فەنا بوونە دوا پلە و
دوا ئاواتى عارفەکانە، بەلام مەبخانە و خەرابات کە رەمزی عیرفانە ئەو سىفەتەى تێدايە.
خواجە بە رەقیبان دەلى: گەر لە مزگەوتەو دەرکەوتم و رویشتم بۆ مەبخانەى عەشق رەخنە

مه‌گرن و تانه و ناو و ناتۆردم مه‌خه‌نه شوین، چونکه من عاشقم و کۆپری وه‌عز و نامۆژگاری مزگه‌وتیش دوور و درێژه و کاتی زۆری ده‌وێت که منی عاشق توانای به‌سه‌ر بردنی ئه‌و هه‌موو کاته‌م نییه.

۵ - ای دل ار عشرتِ امروز به فردا فکنی

مایه‌ی نقدِ بقا را که ضَمان خواهد شد

ئه‌ی دل گهر خۆشگوزهرانی ئه‌مڕۆ بجه‌یته به‌یانی کێ زامنی (گره‌نتی دل‌نیایی) نه‌قدی مانه‌وه ده‌بیته.

ار: ئه‌گهر، ئهر

عشرت: خۆشگوزهرانی، دلشادی له زاراوه‌ی عیرفانییدا به‌واتای هاوده‌مییه له‌گه‌ل زاتی هه‌قدا به شعور و ئیدراک.

فردا: به‌یانی

فکنی: بجه‌یته، دوا بجه‌ی بقا: مانه‌وه که: کێ ضَمان: زامن، زه‌مانه‌ت، گرهنتی.

خواجه مانه‌وه و به‌قای وه‌ک ده‌ستمایه‌یه‌کی گه‌وره و گرنگ داوه‌ته قه‌لهم. ئه‌م به‌یته ته‌واوکه‌ری به‌یتی پێشوه که تیایدا مزگه‌وتی به‌ره‌و مه‌بخانه به‌جی هێشت و به‌ره‌قیبانی گوت تانه و ره‌خنه مه‌گرن، چونکه ده‌رسی مزگه‌وت درێژه و کاره‌کانی دیکه‌مان له ده‌ست ده‌دات لێره‌دا به دل ده‌لێت گهر هاوده‌می له‌گه‌ل زاتی هه‌قدا بۆ سه‌به‌ینی دوا بجه‌یت و ئه‌مڕۆ نه‌رۆیته ئیو عه‌شقی ئیلاهییه‌وه و له‌و ده‌ریا و ئاوه زوڵاله نه‌خۆیته‌وه و پاراو نه‌بیته کێ گرهنتی ئه‌وه ده‌کات که تا سه‌به‌ینی ئه‌م کاته‌ت به‌رده‌وام بیته تا جاریکی دی ئه‌و فه‌یزه ئیلاهییه‌ت به‌نسیب بیته بۆیه گوی به ره‌خنه مه‌ده و به‌دل‌نیاییه‌وه هه‌نگاو به‌ره‌و مه‌بخانه‌ی عه‌شق هه‌لگره.

۶ - ماه شعبان منه از دست قدح کابن خورشید

از نظر تا شبِ عید رمضان خواهد شد

مانگی شه‌عبان پێک له ده‌ست لامه‌به، چونکه ئه‌م هه‌تاوه تا شه‌وی جه‌زنی ره‌مه‌زان له‌به‌ر چاوان ون ده‌بی.

شعبان: مانگی شه‌عبان، مانگی پێش ره‌مه‌زان که له‌کوردیدا به (کۆله‌مانگ) - کورته مانگ) ناسراوه.

از دست منه: له ده‌ست دامه‌نی خورشید: هه‌تاو از نظر: له چاوان

خواجه زۆر جار ناماژه به‌وه ده‌کات که له مانگی ره‌مه‌زاندا به هۆی سه‌رقالی به ئه‌دا کردنی فه‌زری رۆژوه‌وه له عه‌شق و عیرفان دوور ده‌که‌وتیته‌وه. لێره‌شدا پێکی عه‌شقی به‌هه‌تاویک داوه‌ته قه‌لهم و ده‌لی له مانگی شه‌عبانی پێش ره‌مه‌زاندا به‌رده‌وام خه‌ریکی باده‌نۆشی و سه‌رقالی عه‌شق به، چونکه ئه‌و هه‌تاوی پێکی عه‌شقه له دوائیواری مانگی شه‌عباندا ون ده‌بیته و تا دوایین رۆژی ره‌مه‌زان - تا شه‌وی جه‌زنی - له پێش چاوان ده‌پرات. بۆیه ئیستا که مانگی شه‌عبانه - یاخود مانگی شه‌عبان - به فرسه‌ت بزانه و له‌ده‌ست خۆتی ده‌رمه‌که.

۷ - گل عزیزست غنیمت شمیریدش صحبت

که به باغ آمد ازین راه و ازان خواهد شد

گول نازیزه هاوده‌می ئه‌و به‌غه‌نیمه‌ت بزنان، چونکه له‌م ریگه‌وه هاته ئیو باغه‌وه و له‌ویانه‌وه ده‌رده‌چیت (ته‌مه‌ن کورته).

غنیمت: غه‌نیمه‌ت، ده‌ستکه‌وت شمیریدش: بده‌نه قه‌لهم، بزنان

خواجه گول به شتیکی خۆشه‌ویست و نازیز ده‌زانیت، نازیزیک که ته‌مه‌نیکی کورته هه‌یه و هه‌ر ئه‌لێی له‌م ده‌رگاوه دیت و له‌ویانه‌وه ده‌چیتته ده‌روه بۆیه پیمان ده‌لێت، هاوده‌می و هاوڕییه‌تی گول - له‌و ته‌مه‌نی کورته‌دا - به ده‌ستکه‌وت بزنان و له‌ده‌ست خۆتانی ده‌رمه‌که‌ن و چێژ له‌هاوڕییه‌تی کورته گول بینن، چونکه هه‌رکه له‌م ریگه‌وه هاته ئیو باغه‌وه له‌وی دیکه‌یانه‌وه ده‌چیتته ده‌روه و ئاوا ده‌بی.

له میسراعی یه‌که‌مدا (ش) ی جیناوی لکاوی که‌سی سییه‌می تاک جینگۆرکی ی پینکراوه و له ئه‌سلدا به‌م شیوه‌یه‌یه:

غنیمت شمیرید صحبتش: هاوڕییه‌تی به ده‌ستکه‌وت بزنان.

۸ - مطربا مجلس انس است غزل خوان و سرود

چند گوئی که چنین رفت و چنان خواهد شد

ئه‌ی موتریب مه‌جلیسی هاوده‌مییه غه‌زهل بلێ و سرود بخوینه چه‌نده باسی رابردوو (تاوا تیپه‌ری) و داها‌توو (تاوا ده‌بی) ده‌که‌یت.

مطرب: ناگادارکه‌روه‌یه له جیهانی ئیلاهی - پیری ته‌ریقه‌ت - شیخ و سه‌ردار (انس) یش چێژ وه‌رگرنتی ناوه‌رۆکییه له هاوده‌می له‌گه‌ل زاتی هه‌قدا. خواجه به شیخ و موتریب که ناگای له برادوو و داها‌توو هه‌یه ده‌لی: ئیستا ئیمه له لوتکه‌ی حال و شه‌وقی و شورداین مزگه‌وتمان به‌جی هیشته‌وه و ها‌تووینه‌ته جزوری تو، تو‌ش به هۆکاره‌کانی عه‌شق که غه‌زهل و سرودن، غه‌زه‌لیکمان له عاله‌می ره‌بانی و سرودێکی گیانیمان بۆ بلێ تا بچینه‌وه ئیو دنیای پر شه‌وق و

شوری عهشق و هیئنده باسی رابردوو و داهاتوو مان بۆ مەکه، چونکه ئیمه‌ی تازه عارف پتویستمان به ئیستا ههیه و رابردوو و داهاتوو له دنیای عهشقمان داده‌پریت.

۹ - حافظ از بهر تو آمد سوی اقلیم وجود

قدمی نه به وداعش که روان خواهد شد

حافظ له بهر خاتری تو هاته هه‌ریمی بوونه‌وه، بۆ مالتاواپی هه‌نگاوێ هه‌لگره که ده‌گوزهری و ده‌روات (ده‌مری).

از بهر تو: له بهر خاتری تو، له بهر تو اقلیم وجود: هه‌ریمی بوون

قدمی نه: هه‌نگاوێ هه‌لگره به وداعش: بۆ مالتاواپی پێکردن

دوان: رویشتن، لێره‌دا مه‌به‌ست له مردن یا فه‌نابوونه.

(تو) لهم به‌یته‌دا نه‌کری خودی مه‌عشوقی نه‌زه‌لی بیته و هه‌ریمی بوونیش هه‌مان بوونی مرۆقه و له بهر خاتری یار یادخه‌ره‌وه‌ی په‌یمانی دێزینه‌ی (ئه‌له‌ستی) مرۆقه، به‌لام گه‌ر (تو) مه‌به‌ست له‌موتربیت بیت - که ئه‌م لێکدانه‌وه‌یه زیاتر روویه‌کی رواله‌تی عارفانه و سو‌فییانه‌ی هه‌یه - ئه‌وا هه‌ریمی بوون مه‌قامی مه‌یخانه و ته‌ریقه‌ته.

لهم لێکدانه‌وه‌یه دا حافظ له کاتی‌کدا که له هه‌ریمی مه‌قاماتی ته‌ریقه‌تدا خه‌ریکه ده‌چیتته نێو جه‌زه و حاله‌وه و به‌ره‌وه فه‌نابوونی وجودی خۆی ده‌چیت به شیخ (موتربیت) ده‌لی: حافظ له بهر تو مزگه‌وتی به‌جی هیشته و هاته ئه‌م هه‌ریمه‌وه و ئیستاشی به‌ره‌وه فه‌نابوون ده‌چیت ده‌ی به‌رله‌وه‌ی به مه‌قامی فه‌نا بگات له خه‌لوه‌ته هه‌نگاوێک بنی و مالتاواپی لی بکه.

ئه‌کری خواجه که ئه‌م لێکدانه‌وه‌یه له‌گه‌ڵ نێگه‌رانی به‌رده‌وامی ئه‌ودا زیاتر ده‌گونجی - به مه‌عشوقی حه‌ق - ئه‌و مه‌عشوقه‌ی که له دیداری بی شه‌سه‌م لهم دنیایه‌دا و هه‌میشه به‌ ئاواتی جیلویه‌کی ئه‌وه‌وه‌یه - ده‌لێت: من له بهر خاتری تو و هاوده‌می تو هاتمه نێو هه‌ریمی بوونه‌وه و په‌یمانی خۆم به‌جی گه‌یاند و په‌یره‌ویم له عه‌شق کرد ئه‌وا ئه‌مرۆ ئیدی ئه‌م بوونه به‌جی ده‌هیلیم و تو هه‌ر نه‌هاتی وه‌ره و مالتاواپییه‌کم لی بکه. ئه‌ی مه‌عشوق گه‌ر بۆ مالتاواپی یه‌کجاره‌کیشم ده‌ره‌کویت هه‌ر خۆش‌حالم. ئه‌م واتایه به‌ته‌واوی له‌وه‌سه‌فه قووله‌ی مه‌حوی ده‌چی که ده‌لی:

دلّم دهرهات و تو ههر دهرنههاتی

نههاتی ههر نههاتی ههر نههاتی

به‌لام خواجه هه‌میشه هه‌ولده‌دات به سو‌ز و عاتیفه‌ دلّی مه‌عشوق نه‌رم بکات بیته سه‌ر جیگه‌ی فه‌نابوون یا مه‌رگی ته‌نانه‌ته سه‌رگۆره‌که‌شی.

لێره‌شدا هه‌مان هه‌ولده‌دات که‌من بۆ خاتری تو هاتم ده‌تۆش بۆ مالتاواپی وه‌ره ئاخ‌ر من نه‌مرم و فه‌نا ئه‌م.

غه‌زه‌لی سه‌د و شه‌ست و دووهم:

به‌حری هه‌زه‌جی هه‌شتی ته‌واو

(مفاعیلن مفاعیلن مفاعیلن مفاعیلن)

۱ - مرا مهر سیه چشمان زسر بیرون نخواهد شد

قضای آسمان است این و دیگرگون نخواهد شد

من میهری چاوپه‌شام له‌سه‌ر ده‌رناچیت ئه‌مه قه‌ده‌ری ئاسمانه و ناگۆریت

مه‌ر: عه‌شق سیه چشمان: چاوپه‌شان بیرون نخواهد شد: ده‌رناچیت

دیگر گون نخواهد شد: ناگۆریت

(چاوپه‌شان) مه‌عشوق و مه‌حوب و یاری دنیایین و لای عارفه‌کانیش ئه‌م حاله‌ته زۆر ئاسایی به‌دی ده‌کریت که باسی عه‌شقی مه‌جازی بکه‌ن. د. خرمنشاهی پیتی وایه گه‌ر گومان له‌وه هه‌بیت که یاری حافظ چاوپه‌ش بیت ئه‌وا گومان له‌وه نییه که خواجه عه‌شقی چاوپه‌شانه. {حافظ نامه، ج ۱، ل ۶۳۴} عارفه‌کان ئه‌م حاله‌تی عه‌شق بوونه به ئاسایی ده‌زانن، ته‌نانه‌ته له روانگه‌ی جه‌برییه‌ته‌وه سه‌یری ده‌که‌ن و به‌قه‌ده‌ری ئیلاهی ده‌زانن که هه‌ر له سه‌ره‌تاوه له چاره‌مان نووسراوه. ئه‌کری ئه‌م دانه پال قه‌ده‌ره خۆدزینه‌وه بیته له‌وه پرسیاره زۆرانه‌ی که په‌قیبان به‌رده‌وام ده‌یانکه‌ن. خواجه شاره‌زایانه ده‌لی من عه‌شقی چاوپه‌شام له‌ دل ده‌رناچیت و ته‌وش قه‌ده‌ری ئیلاهییه و ئه‌م قه‌ده‌ره‌ش گۆرانی به‌سه‌ردا نایه‌ته.

۲ - رقیب آزارها فرمود و جای آشتی نگذاشت

مگر آه سحرخیزان سوی گردون نخواهد شد

ره‌قیب ئازاری زۆری دام و بواری بۆ ناشتی نه‌هیشته‌وه، مه‌گه‌ر ئاهی شه‌و بی‌داران به‌ره‌و ئاسمان به‌رز نابیتته‌وه.

فرمود: ئه‌نجامدا (فرمودن) به‌سی واتای (فه‌رموون - گوته‌ن به‌رپه‌زه‌وه)، (فه‌رمان دان)، (ئه‌نجامدان) له شیعی حافظدا به‌کار هینراوه.

نگذاشت: نه‌هیشته‌وه سحرخیزان: شه‌و بی‌داران گردون: ئاسمان

ره‌قیبی دپوسیفه‌ته ئازاری زۆری عاشقان ده‌دات هیئنده که ئیدی بواریک بۆ ناشتی و ناشتبوونه‌وه ناهیلێته‌وه خواجه له شیوه‌ی پرسیاردا ده‌لی: مه‌گه‌ر ئاه و ئاله‌ی شه‌و بی‌داران به‌رز نابیتته‌وه بۆ ئاسمان و ناچیتته گه‌ردنی ئه‌و ره‌قیبه و نزایه‌کی بۆ ناکه‌ویتته کار. یا ئه‌لی ئاه و ئاله‌ی شه‌و بی‌داران کاریگه‌ری نییه و ره‌قیب به‌رده‌وام ده‌بیت.

۳ - مرا روز ازل کاری بجز رندی نغرموند

هر آن قسمت که آنجا رفت ازان افزون نخواهد شد

روژی نه زل بۆ من جگه له رهندي هيچ کارتيکیان بۆ بریارنه داوم هه ره شهی که لهوی بریاری له سه ره نهدی ئیدی بۆ زیاد ناکریت.

نغرموند: بریاریان نه داوه افزون: زیاد افزون نخواهد شد: زیاد ناییت

خواجه پیی وایه له روژی نه زلدا جگه له رهندي (رووخساری مهلامهت و ناوهوهی ساغ و سهلامهت) هیچی دیکه یان بۆ بریارنه داوه و ئەم بریاردانهش قهدهری ئەمه و هیچ شتیکی دیکه بۆ زیاد و کم ناکریت. ئەم بهیته هه مان واتای بهیتی یه که مه که باوهپی برپاوه و کۆتاییه به قهدهر و بهشی دانراو نه گۆر و فهرمودهی (رفعت الاقلام و جفت الصحف) قهله مه کان هه لگیراون و په ره کان وشکبونه وه.

لای ئەم هه ره له یه کهم روژه وه بریاره کان دهرچوون و کۆتاییان هاتووه و هه رگیز گۆرانیان به سه ردا نایهت.

۴ - خدا را محتسب ما را به فریاد دف و نی بخش

که ساز شرع ازین افسانه بی قانون نخواهد شد

ئهی موخته سیب بۆ خاتری خوا ئیبه به خشه به هاواری دهف و نهی که یاسای شه ره له م رووداوه بی قانون ناییت.

خدا را: بۆ خاتری خودا، له رای خودا محتسب: مه تموری ریگری له خراپه فریاد: هاوار، ناله بخش: به خشه، به دهست ساز: ساز، یاسا و نیزام و پیکهاته افسانه: چیرۆک، لیته ده به مانای روودا و هاتووه قانون: قانون و یاسا و شه ره ئامیری مۆسیقای قانون.

خواجه داوا له محتسب دهکات که ئیبهی عاشق و عارف به هاواری دهف و نهی - که ره مزی عیرفانی و عه شقی ئیلاهی - به خشه و ریگه بده که ئیبه مه شغولی ئەم عه شقه ی خۆمان بین و به مونکه ره و خراپه مه یده ره قه له م، چونکه یاسا و پیکهاته ی شه ره به م مه سه له یه تیکنناچیت و له بناغه نایهت و هیچ زه ره ریگی لی ناکه ویت.

به کورتی خواجه داوا له مه تموری نه هی له خراپه دهکات که ریگه له عه شق و عاشقی نه گریت، چونکه ئەم عه شق و عاشقیه زیانی بۆ ئاین و شه ره نیبه.

۵ - شراب لعل و جای امن و یار مهربان ساقی

دلا کی به شود کارت اگر اکنون نخواهد شد

شه رابی یاقوتین و جیگه ی ئەمن و ئاسایش و ساقی یاری میبه ره بانه، ئەهی دل که ی کاروبارت چاک ده ییت گه ئیستا نه ییت.

لای لاهوری، شه راب، خۆشه ویستی زاتیبه له مه یخانه ی مه حبوبدا و جای امن: مه یخانه و خه لوه یخانه ی مورشید و ساقی خودی مورشیدی زه مانه {شه رح عرفانی غزه ای حافظ، ج ۲، ۱۵۳۹} خواجه به دلی خۆی ده لییت ئیستا که هه مو مه رح و هۆکاره کان له بارن بۆ شه وه ی که خۆشه خت بیست و بچیته نیو دونه یای پاکی عه شقه وه گه ئیستا کارت چاکتر نه ییت و نه توانی خۆشه خت بیست ئەهی که ده بیست واته ئیدی بواری ناییت بۆ خۆشه خت بوون. خواجه لیته ردا هانی دلی ده دات که ته واری هۆکاره کان له بارن بۆ عه شق ده ی هه نگاو بنی بۆ نیو دونه یای حال و مه قامه کان.

۶ - مجال من همین باشد که پنهان مهر او ورزم

کنار و بوس و آغوشن چه گویم چون نخواهد شد

بواری من ته نیا ئەمه نده یه که به دزیبه وه عاشقی ئەوم، چی له باره ی پیکه وه بوون و ماچ و باوه شیبه وه بلیم چونکه ناکریت (بواری نیبه).

په نهان: به شاراو یی، به دزیبه وه مه رورزیدن: عاشق بوون کنار: پیکه وه بوون بوس / بوسه: ماچ آغوش: باوه ش

ره قیبان له گشت لایه که وه له بۆسه ی نازاردانی عاشقانان هه ره بۆیه خواجه ی عاشق ده لیی به م حاله وه من ته نیا بواری ئەوه یه که به دزیبه وه و به په نهان عاشقی ئەوم و عه شقبازی له گه لدا بکه م و ناکرئ باسی پیکه وه بوون و ماچ و باوه شی یار بکه م. گه ر یار حه قیقی بیست و مه به ست زاتی حه ق بیست (کنار و بوس و آغوش) که مائی (قرب و وصل و اتحاد) ن واته: له کاتیکیدا که من ته نیا له په نهاندا ئەتوانم له عه شقی ئەودا بژیم و عاشقی بم چون ئەتوانم له نزیککی و وه سل و اتحاد له گه ل یاردا بدویم.

لیته ردا خواجه ده سه ته و سانی عاشقان ده خاته ره رو له باسکردنی حال و مه قاماتی عیرفانیدا.

۷ - مشوی ای دیده نقش غم ز لوح سینهی حافظ

که زخم تیغ دلدارست و رنگ خون نخواهد شد

ئهی دیده نه خشی خه م له سه ره په ره ی سنگی حافظ مه شو، چونکه ئەم نه خشه برینی تیغی دلداره و رهنگی خوینیش ناروات.

مشوی: مه شو نقش: جیگه، نه قشی لوح: په ره - له وح نخواهد شد: ناروات.

یار همیشه بی نیاز و موسته غنیه له عاشق، ئەم بێنیازییهی یار شمشیریکی تیژ و برینیکی گه‌وره‌ی کردۆته‌وه دلی حافظه‌وه، خواجه به چاوانی ده‌لێت: ئە‌ی چاوانم به فرمیسک هه‌ولێ شوشتنی نه‌خشی خه‌می بی نیازی یارمه‌ده له‌سه‌ر دلم، چونکه برینی شمشیری دلداره و ره‌نگی خوینه واته خوینه له‌سه‌ر دلم و خوینیش به ئاو ناروات بۆیه کاریکی بێهه‌ده ئە‌که‌یت و هه‌یج به‌ره‌مه‌یکی نابیت. له‌واتایه‌کی قولتدا: خه‌می یار به‌فرمیسکی چاوان ناروات و هه‌رگیز فرمیسک خه‌می قوولی یار له‌بیر عاشق ناباته‌وه.

غزه‌لی سه‌د و شه‌ست و سیه‌م:

به‌حری ره‌مه‌لی هه‌شتی مه‌خبونی ئە‌سه‌لم
(فاعلاتن فاعلاتن فع لن)

۱ - روز هجران و شب فرقت یار آخر شد

زدم این فال و گذشت اختر و کار آخر شد

روژی دوری و شه‌وی دا‌بران له‌یار دوابی هات ئە‌م فاله‌م گرت‌ه‌وه و ئە‌ستیره‌ی به‌خت هینای و کار دوابی هات.
اختر: ئە‌ستیره گذشت اختر: واته ئە‌ستیره‌ی به‌خت له‌یه‌کی له‌پله‌کانی ناوچه‌ی برجه‌کان تیپه‌ری و به‌خت هاو‌ریه.

ئه‌گه‌ر بیت و زا‌راوه‌کانی ئە‌م غه‌زه‌له‌ به‌واتای عی‌رفانی لێ‌کبه‌دینه‌وه ئە‌وا له‌ ئاستیکی به‌ری عی‌رفانیدا‌یه، به‌لام نا‌کری لایه‌نه می‌ژوویی و مرۆیی و کۆمه‌لایه‌تییه کاریگه‌ره‌کانی سه‌رده‌می خواجه‌ش پشتگو‌یی بجه‌ین، چونکه بمانه‌وی یا نه‌مانه‌وی رووداوه بی شومار و دلته‌زین و دلخۆشکه‌ره‌کانی سه‌رده‌می خواجه کاریگه‌رییه‌کی به‌رچاویان به‌سه‌ر شیعره‌کانیه‌وه هه‌یه - گه‌ر به‌ شیوه‌یه‌کی شاراوه‌ش بیت- له‌ نێو لێ‌کۆله‌ران و شرۆفه‌که‌رانی غه‌زه‌له‌کانی خواجه دا د. قاسم غنی و زرین کوب و د. حسین علی هروی زیاتر بایه‌خیان به‌م لایه‌نه می‌ژوویییه داوه و زۆرجار با‌ک‌گراوندی می‌ژویی غه‌زه‌له‌کان ده‌خه‌نه‌روو که‌له‌گه‌ل ناوه‌رۆکی غه‌زه‌له‌که‌دا به‌ ته‌واوی یه‌کده‌گرێته‌وه - هه‌ر چه‌نده که‌ هه‌شتا سرکی غه‌زه‌له‌که‌ بواریک بۆ جو‌ره شرۆفه‌کانی دیکه‌ش ده‌هه‌ڵێته‌وه -.

د. خرمشاهی له (د. غنی) یه‌وه نقلی کردووه که خوالیخۆشبوو ئە‌گه‌ری ئە‌وه داده‌نی که ئە‌م غه‌زه‌له بۆ له‌ناو چوونی حکومه‌تی سته‌مکاری میر پیر حسین له‌ شیراز و سه‌رکه‌وتنی شا شیخ ابواسحاقه به‌سه‌ریدا نووسراوه و تایبه‌ته به‌ رووداوه‌کانی سالی (۷۴۳هـ) یه‌وه. د. غنی، تاریخ عصر حافظ له‌ خرمشاهی، ج ۱ ل ۶۳۷ و ده‌گرێاره. به‌ هه‌رحال ناتوانرێت ته‌واوی به‌یته‌کانی غه‌زه‌له‌کانی حافظ بخریته نێو چوارچێوه‌یه‌که‌وه، چونکه یه‌کیته‌ی باه‌تیان تیدا نییه، به‌لام ئە‌م رایه بۆ به‌یتیک یاخود چه‌ند به‌یتیک راسته.

باوه‌ر هینان به‌ با‌ک‌گراوند بوونی ئە‌م رووداو و راستییه می‌ژووییانه به‌ر به‌ستن له‌ ریگه‌ی شه‌رحیکی ته‌واو عارفانه‌ی غه‌زه‌له‌کانی خواجه‌دا، هه‌ر بۆیه هه‌ر شرۆفه و راقه‌یه‌کی یه‌ک جه‌مسهری بۆ غه‌زه‌له‌کانی خواجه ناته‌واوه و که‌م و کو‌ریی تیدا‌یه.

سهرنجراکیتشی خواجه و غهزه له کانی له وهدایه - که رهنگه نهیننی نه مری خواجه و غهزه له کانی بیته - که نه گهر بیته و میژوو پشتگویی بجهین مانایه کی مرۆبی بیسنووری بهرز ددهن به دهسته وه.

خواجه له بهیته دا باس له به سهر چوونی دووری و داپران له یارده کات و هه له هاتنی تهستیره ی بهخت و ناوابوونی تهستیره نه گبه تییه، گهر لایه نه میژوو بییه که ی ته م بهیته له بهرچاو بگریه مبهست له یار شاه شیخ ابواسحاقه، به لام له باکراوندی کی فراوانی مرۆبییه وه یار یاری عیرفانی و مه جازی و ته واری خۆشه ویسته دیار و نادیاره کانی مرۆشه. ته م ته واری بوونی داپرانه لای خواجه بهختی کی گهره و خالی کی چاکه وه که خه لاتی کی پیته ددهیت و جهخت له ته واری بوونی خهفته تی دووری یار ده کاته وه.

۲ - آن همه ناز و تنعم که خزان می فرمود

عاقبت در قدم باد بهار آخر شد

تهو هه موو ناز و خۆبهشت زانینه ی (فیزه ی) که پاییز ده یکرد سهرته نجام له گه له هه نگاهی شه مائی به هاردا دوابی هات.

تنعم: به ناز و نیعمه ت ژیان، له بهیته که دا مه بهست له فیز و نازه. خزان: خهزان مه بهست له وه رزی پاییزه که وه رزی خهزانه عاقبت: دواجار، سهرته نجام آخر شد: دوابی هات خواجه دیسان باس له کوتایی هاتنی ناز و فیزی وه رزی خهزان ده کات که وه رزی به ره م و سه مهره و پیته وایه که به هار زیاتر شایانی نازه نه وه که پاییز و ههر به هاتنی به هار تهو نازانه ی پاییز دوابیان دیت. گهر له دوو قوناغی جیاوازی میژوویش بدویت تهو سوو ککردنی قوناغی یه که م و بهرز نرخاندنی قوناغی دووه مه.

۳ - شکر ایزد که به اقبال کله گوشه ی گل

نخوت باد دی و شوکت خار آخر شد

سوپاس بۆ خوا که به به ره که تهی سلاری گوشه ی گوله وه غروری بای مانگی ده ی و شه و که تهی درک دوابی هات.

ایزد: یه زدان نخوت: غرور دی: مانگی ده ی یه کتیکه له مانگه کانی سالنامه ی ئیرانی که پیته ده گوتریت کۆچی هه تاوی و تهوتری له سهر ده می عومهری خه یامه وه دانراوه، سهره تاوی سالی کۆچی هه تاوی له ۳ / ۲۱ سالی زایینی دایه و هه مان ری که وتهی سالی کوردی هه یه، له دوازه مانگی (ناوی مانگه ئیرانییه کان) پینکدین.

که ریشه ی تاقیستانیان هه یه و زۆربه ی مانگه کان چه مکی نایینی له خۆ ده گرن (باسی زه ردهشت و تاقیستا و شهرحی ناوی مانگه کان... ژیار) باسی شهرحی ناوی مانگه کان ژیار - باسی ته وه ی که ئیستا ۱۳۸۳ یه.

له م بهیته شدا خواجه باس له تپیه رینی ناخۆشی و هاتنی خۆشی ده کات هاتنی ته م خۆشییه ش به به ره که تهی گوله وه یه ناشکرایه گول هه میسه له به هاردا دیت و بای ساردی مانگی (ده ی) درکیش هه میسه له وه رزی خهزان و سهرمادان، له شهرحه عیرفانییه کاندای گول به مورشید و شیخی حافظ لی کدراوه ته وه و گوایه مورشیدی حافظ ناوی (کلرنگ) بووه { شرح عرفانی غزلهای حافظ لاهوری، ج ۲، ل ۱۲۲۸} واتای شیعه ره که ش ده بیته: به به ره که تهی شیخ سهرده می نارچه تهی و دووری له یاری هه ق دوابی هات، به لام ته م رایه جگه له گریمانه یه که هه یچی دیکه نییه و له سهرچاوه باوه ری پیکراوه کاندای جهخت له سهر ته وه ده کرتیه وه که خواجه هه یچ مورشید و شیخ و ته نانه ت مه زه هب و ته ریه ته تیکیشی نه بووه و شیعه ره کانی خواجه ش گه واهی ته م راستییه نه دن.

۴ - صبح امید که بد معتکف پرده ی غیب

گو برون آی که کار شب تار آخر شد

بلی به سپیده تومید که له په رده ی نادیاریدا گوشه گیر بوو وه ره ده رده چونکه کاری شه وی تاریک دوابی هات.

معتکف: گوشه گیر بدون ای: وه ره ده رده شب تار: شه وی تاریک خواجه ده لی به سپیده ی پر له تومید بلین که له گوشه گیری و نیو په رده ی نادیاری بیته ده رده، چونکه سهرده می شه وی نا تومیدی دوابی هات و ئیستا سهرده می تومیده (هه مان واتای بهیته کانی پیشووه که باسی به سهر چوونی نه هاتی ده کات).

۵ - آن پریشانی شبهای دراز و غم دل

همه درسایه ی گیسوی نگار آخر شد

تهو په ریشانییه ی شه وانی دریز و خه می دل هه موو له سایه ی پرچی یاردا دوابی هات. پریشانی: نیگه رانی، په ریشانی سایه: سایه، سیبه ر، په نا لای خواجه سیبه ری پرچی یار مایه ی دوابی هاتنی ته واری نارچه تهی و نیگه رانی و خه مه کانی ریواره و لی ره دا جهخت له سهر ته م راستییه ده کاته وه و ده لی: تهو نیگه رانییه ی شه وانی دریزی دووری و غوربه ت و خه مانه ی دل هه موویان له سایه ی پرچی یار (ره زامه ندی ته ودا) دوابی هات.

۶ - باورم نیست ز بد عهدی ایام هنوز

قصه غصه که در دولت یار آخر شد

له بی په یمانی و هیچ و پوچی رۆژگاره وه هیشتا باوهر ناکهه که چیرۆکی خهفته تم له بهر ده کات و ئیقبالی یار دوابی هاتوو. باورم نیست: باوهر ناکهه ایام: رۆژگار، دنیا قصه غصه: چیرۆکی خهفته، چیرۆکی خه.

خواجه دیسانه وه گومانی هه میسهیی خۆی له دنیا دوباره ده کاته وه و هه ره ته ترسی که نهو هیچ و پوچ و بی په یمانه فیلیکی لی بکات و خۆشبه ختی به دهسته اتوو له ده دست بداته وه. ئیستا که نار هه تتی و چیرۆکی خهفته تی به بهر ده کاتی یار دوابی هاتوو هیشتا هه ره دل هراوکی و ترسی دوابی نایه ت و ناتوانی باوهر به خۆی بهینی که دنیا دهسته ردار بی ت و بهیلتی که نهو چیرۆکه دوابی هاتوو، خواجه خۆی دهلی: له بی په یمانی و وه عده خلاف و هیچ و پوچی رۆژگاره وه یه که هیشتا باوهر ناکهه به بهر که تی یار و وه سل و ژوانی یار چیرۆکی خهفته تم دوابی هاتوو.

له راستیدا نه مه حه قیقه تی کیسه رکی نیوان دنیا و عاشقانی ریگه ی حقه و تا دوا چرکه کانی ته مه ن بهر ده وام ده بی ت و ناکری مرۆف له نیوه ریگه دا ئیدی له گه یشتن دلنیا بیته وه و پیوسته تاکوتایی هاتنی ته مه ن له هه ول و زۆرانبا زیدا بی ت له گه ل دنیا ی بی وه فادا، چونکه نهو تا دوا چرکه له که میندایه بو مرۆف بو نه وه ی له ناوامان بهریت. نه م بهر ده وامییه له ناییندا به (استقامت) دراوته قه له م و خودای گه وره ش داوای عیباده ت له مرۆف ده کات تا دوا چرکه ی ته مه ن که مه رگه (وا عبد ربك حتى یأتیک الیقین) خواجه ش نه م راستییه ده زانی که دنیا دهسته ردار ناییت و هه ولتی خهفته پیدانی مرۆف ده دات بۆیه له م قوناغهی وه سلنی ئیستاشیدا هیشتا دلنیا نییه له دوابی هاتنی چیرۆکی خهفته تی به ده دست دنیا وه.

۷ - ساقیا لطف نمودی قدحت پُر می باد

که به تدبیر تو تشویش خمار آخر شد

نه ی ساقی چاکه ت کرد، پینکت پر له مه ی بی ت، چونکه به ته کبیری تو په ریشانی مهستی دوابی هات.

لطف نمودی: لوتفت کرد، چاکه ت کرد تدبیر: ته کبیر له راستیدا نه م وشه یه (تگبیر) هه مان (تدبیر) ه که یه، به لام له کوردیدا گۆرانی فۆنۆلۆژی به سه ردا هاتوو و به واتای ری کخستن و نامۆژگاری و ریوشوینی گونجان دانان بو کاریک دیت. تشویش: په شیوی

خواجه سوپاسی ساقی ده کات که نامۆژگاری و ته گبیره کانی بوونه ته مایه ی ری کخستنه وه و نه هیشتنی په شیوی مهستی.

۸ - در شمار ارچه نیاورد کسی حافظ را

شکر کآن محنت بی حد و شمار آخر شد

گه ر چی که س حساب بو حافظ ناکات (که س باسی حافظ ناکات) سوپاس بو خوا که نهو مهینه ته بی سنوور و بی شوماره دوابی هات.

نیاورد: ناهینتی بی حد و شمار: بی حه د و حیساب بی سنوور و بی شومار.

خواجه گه رچی دۆستان منیان هه ره له بیر نه بوو له کاتی نار هه تیدا، به لام من شوکری خوا ته که م که نهو نار هه تتی و مهینه تییه بی حه د و حیسابه دوابی هات. ته کری (محنت) عیرفانی یاخود میژوویی بی ت.

غەزەلی شەست و چوارەم:

بەحرى موجتەسى ھەشتى مەخبونى ئەسلىم
(مفاعىلن مفاعىلن مفاعىلن فع لن)

۱- ستارەى بدرخشىد و ماھ مەجلىس شد

دل رەمىدەى ما را رەفىق و مونس شد

ئەستىرەيەك درەوشايەو و بوو مانگى (گولئى) مەجلىس و بوو رەفىق و ھاودەمى دلئى
وئىلى ئىمە.

ستارە: ئەستىرە بدرخشىد: درەوشايەو رەمىدە: راكردوو، ھەلاتوو، وئىل.

لە سەرەتاي شەرحى ئەم غەزەلەدا پىويستە نامازە بەو بەكەين كە ئەم غەزەلە لە ستايش
و مەدحى كەسىكدا نووسراو و تەواوى سەرچاوەكانىش كۆكن لەسەر ستايش ئامىزى ئەم
غەزەلە، بەلام لە كەسى ستايش كراودا جىواوزىيان ھەيە، سەرچاوە مېژووويەكان باس
لەو دەكەن كە ئەم غەزەلە لە ستايش و مەدحى شا شوجاعدا نووسراو، بەلام سەرچاوە
غىرفانى و ئايىنيەكان ئەوكەسە بە پىغەمبەر - د.خ - دەدەنە قەلەم.

بەلگەى ئەودى كە ئەم ستايشكراو شا شوجاع بىت ئەويە كەلە بەيئەكەدا ناوئىناوى
(ابوالفوارس)ى دراوتە پال كە ئەم ناوئىناو بو شا شوجاع بەكار دەھات، بەلام لە بەيئى دووھەدا
باسى لە نەچوونە مەكتەب و نەخوئىندەواى ئەو زاتە دەكات و ئەم سىفەتەنەش سىفاتی
پىغەمبەر - د.خ - بەھەر حال ھەردوو بۆچوونە كە بەلگەى رازىكەريان بەدەستەوويە، بەلام
لەھەمانكاتدا بەلگەى رەھا و يەكلاكەرەوھىيان پى نىيە بۆ رەتكردنەووى بۆچوونى بەرامبەر.

خواجه لەوھەسفى ئەوزاتەدا دلئى: ئەستىرەيەك درەوشايەو و بوو دەمراست و گورەى كۆر
و مەجلىس كەسىك كە وەك ئەستىرە جوان و پرشنگدار بوو بوو گورەى مەجلىس و بوو
رەفىق و ھاودەمى دلئى وئىل و ھەلاتوو ئىمەش، واتە نارامى و خۆشبەختى بە ئىمە بەخشى
وەك چۆن رەفىق و ھاودەم نارامى بە مەژۆ دەبەخشى.

۲ - نكار من كە بە مەكتەب نرفت خط نوشت

بە غمزه مسئلە آموز صد مدرس شد

يارى من كە نەچوونە مەكتەب و ھىچى نەنووسى (تواناى نووسىنى نەبوو) بەخەمزە
مەسەلەى فېرى سەد مامۆستا دەكرد.

مەكتەب: مەكتەب، قوتابخانە   مسئلە آموز: فېركەرى مەسەلە، ھەلكەرى مەسەلە
مدرس: مامۆستا.

مەبەست لە (نگار) كە ستايشكراو كەيە كە لىرەدا بەلگەى تەواو ئەويە كە زاتى
پىغەمبەر (د.خ) لەسەر بىت، چونكە ئەو نەچوونە مەكتەب و نەخوئىندەوار بوو، شا شوجاع
پىاويكى خوئىندەوار و مەكتەبى بوو.

خواجه لىرەدا لە گورەيى ئەوزاتە ئەدوى كە لەگەل ئەودى نەچوونە مەكتەب و ئەسەلەن
خوئىندەوارىش نەبوو، كەچى ھەر بەتەيلەى چا مەسەلەى بۆ سەد مامۆستاي كارامە ھەلدەكات
و فېرى دەكردن، لە قورئانى پىرۆزدا چەندىن جار نامازە (امى - نەخوئىندەوار) بوونى
پىغەمبەر - د.خ - كراو وەك: ئايەتى ۱۵۷-۱۵۸ ى الاعراف لە ھەمانكاتدا لە سەرچاوەكاندا
نامازە بەو كراو كە شا شوجاع چووتە قوتابخانە و قوتايىيەكى زۆر زىرەك بوو، د. خرمشاهى
لە زارى محمود كىبى مېژوونووسى ئال مظفر لە ل ۸۱ ى مېژوووى ئال مظفر ھو وەرپىگرتوو و
نووسىويەتى لە بارەووى شا شوجاع دلئى: ((لەتەمەنى ھوت سالىدا دەستىكرد بە خوئىندن لە
سالى ۷۴۲ دا كە نۆ ساڻ بوو قورئانى پىرۆزى لەبەر كرد....)) {خرمشاهى، ج ۲، ل ۸۸۶} .
ھەربۆيە بەدلتايىيەو ستايشكراوى ئەم بەيئە و رەنگە غەزەلەكەش پىغەمبەر بىت نەوھەك
شا شوجاع ھەرچەندە شا شوجاعىش وەك مندالانى دىكە زۆر نەچووتە قوتابخانە!؟

۳ - بە بوى او دل بيمار عاشقان چو صبا

فداى عارض نسرین و چشم نرگس شد

بە ئومىدى ئەوھو دلئى بيمارى عاشقان وەك سەرە خۆى كرده فیدای گۆناى نەسرین و
چاوانى نىرگز

(ئەو) ھەزرتى (مەھەد) ۵ - د.خ - كە روخسارى وەك گولئى نەسرین و چاوانى وەك نىرگز
روت و جوانن دلئى بيمارى عاشقانى ئەو ھەزرتە كە نەسرین و نىرگز - يا ھەر جوانى و
گولئىكى دىكە ئەيىن - جوانى ئەويان بىر دەكەوئىتەو و وەك سەرە خۆيان دەكەنە فیدا و
قوربانى ئەو جوانىيەنى كە لە جوانى ئەو زاتە ئەچن.

۴ - بە صدر مصطبہ ام مى نشاند اكنون دوست

گداى شہر نگہ كن كه مير مجلس شد

دۆست ئىستا من لەسەر تەخت دادەنىشى سەيرى گەداى شار بکە كە چۆن بووتە
مىرى مەجلىس.

مصطبه: سه کۆ، تهخت له زاراوهی عیرفانییدا مهقامی (محبت)ه. میر مجلس: میری مهجلیس جۆریکه له لیپرسراوی له میواندا و یه کیتکه له پلهوپایه کانی سهردهمی دهربارهی سهلجوقیهکان، سهروکی دیوانی تهشریفات و میوانداری و لهو جۆریه، یا خود سهروکی دهستهی رازاندنهوهی سفره و خوان و میز و دانانی شەراب، ساقی.

خواجه گەدا و سوالکهری شار بهخۆی دهلیت و دهلی له سایهی دۆستی (ستایشکراوه وه) ئیستا منی سوالکهری شارا لهسه سهکو و تهختی میری مهجلیس دانیشتووم و بوومه ته میری مهجلیس یا خود لهرووی عیرفانییهوه: له سایهی دۆستهوه ئیستا من له مهقامی محبت دام و زۆر جیوازم له رابردوی خۆم وهك: ههزهرتی عومهر دهیفرموو: (کنا اذلاء فاعزنا الله بالاسلام).

۵ - طرب سرای محبت کنون شود معمور

که طاق ابروی یار منن مهندس شد

ئیستا ئیدی تهره بهسهراي خۆشهویستی ناوهدان ئه بیتهوه چونکه تاقی برۆی یار بۆته ئەندازیاری .

طرب سرا: مائی شادی و خوشی.

طرب سراب محبت: لانهی شادی خۆشهویستی درکهیه له دلای عاشق.

کاتی برۆی یار ئه بیته ناوهدانکه رهوهی دلکان ئیدی خواجه دلنایه که دلای ئه مپیش که لانهی عشق و موحیبه ته ناوهدان ده بیتهوه.

یار لهم بهیتهدا ئه کری خودی زاتی حهق بیست و عهشقی ئه و یاخود شاه شوجاع یا پیغه مبهه - د.خ - خواجه دهلی: مادام تاقی برۆی یار بووته ئەندازیاری ناوهدانکه رهوهی دلان و تیلهیه کی چاوی تیپریون ئیدی دلای پر عهشقی من به و تیلهی چاوه ناوهدان ئه بیتهوه.

۶ - لب از ترشح می پاک کن برای خدا

که خاطر م به هزاران گنه موسوس شد

له رای خوا لیوم له مهی پاککهرهوه، چونکه خهیاڵ و بیرم وهسهوهی هزاران گناه دهکات. موسوس شد: وهس وهسه دهکات، تووشی وهسهوهسه ده بیست.

ئه کری (ترشح می) لیردها به واتای خۆشهویستی خود و خۆشهویستی بیست، خواجه داوا له یار دهکات که لهم خۆویستییه پاکم کهرهوه، چونکه ئه بیته مایهی وهسهوهی هزاران گناه، بهم پییه بیست خواجه خۆویستی به هۆکاری وهسهوهی گناه دهزانیست خۆ له خود دامالین

به ریگه ی رزگار بوون لهم گوناوه و وهسهوهسهانه دهزانیست بۆیه داوا دهکات یار ئه م خودپه سهندییهی لی دامالیت.

۷ - کرشمه ی تو شرابی به عارفان پیمود

که علم بیخبر افتاد و عقل بیحس شد

ناز و خه مزه ی تو شهرا بیکی به عارفان نۆشی که زانست بی خه بهر و عهقل بی ناگابوو.

شراب پیمودن: شهرا ب نۆشین، شهرا ب پی نۆشین بیحس: بی ناگا

ناز و خه مزه ی چاوانی یار که جلیوه ی یاره وا عارفانی مهست کرد و شهرا بی پی نۆشکردن که بی عیلم و عهقل بوون و ههردووکیان له دهستدا. یا خود لهواتایه کی بهرترتی عیرفانییدا عهشقی جلیوه ی تو هینده بهرزه کاتی عاشقان به و ناسته دهگن ئیدی عیلم و عهقل بی ناگا دهبن و توانای ئه و جیلوه و مهستییهی عهشقیان نامینی.

۸ - خیال آب خضر بست و جام سکندر

به جرعه نوشی سلطان ابوالفوارس شد

خه یالی ناوی خدری ده کرد و پیکه که ی ئه سهکهندهر بۆیه بووه پیکنۆشی مهجلیسی سولتان ابوالفوارس.

خیال بست: خه یالی کرد، ته مهنای کرد، خوازیاری بوو.

آب خضر: ناوی خدر، ناوی حهیات، ناوی نه مری.

جام سکندر: پیکی ئه سهکهندهر، ئه و پیکه که نه پییه کانی تیدا دهرده کهوت.

جرعه نوش: پیکنۆش

ابوالفوارس: نازناوی شا شوجاع، نازی نازیان، شاسوار.

ئهم بهیته ئاماژهیه کی دیار و دهستنیشانکراوه بۆ ستایشی شا شوجاع، چونکه (ابوالفوارس) نازناویکی زۆر بهرچاو و دیاری ئه و پادشایهیه. ئهم ئاماژهیه له شرۆفه عیرفانییه کانییدا باسکراوه، بهلام گومانی ئه وهش کراوه که ئه کری ئهم نازناوه بۆ زاتی پیغه مبهه ریش - د.خ - به کار بهینریت.

خواجه لهم بهیتهدا باس له وه دهکات که ئه و - خودی شاعیر - به هیوای به دهسته یانی ناوی حهیات و پیکی نهینی دیارخه ی ئه سهکهندهر بوو، بۆیه چوه کۆری باده نۆشی سولتان (ابوالفوارس) وه واته کۆری باده نۆشی سولتان هینده مه زنه ده بیته مایه ی به دهسته یانی ناوی حهیات و جامی ئه سهکهندهر - که ئهم دوو سیغه ته ی دوایی له سیغه تی کۆری عاشقانه عارفانه کانه.

قبول دولتیان کیمیای این مس شد

شیعری من وهك زير بهرز و بههادره، ئهري رهزانهندي خاوهن بهختان بووه کیمیای
ئهم مسه .

زر: زير وجود: بهرير و بههادر، خوشهويستي دلان، جيگهي پهسهندي هممووان.
نظم: شيعر

دولتيان: خاوهن بهختان، بهخت ياران کيميا: کيميا ئه ماددهبيهي که مس نهکاته زير
مس: مس درکهي له شيعري خوي.

خواجه دان بهوه داده نيته که شيعره کاني ئه م ئيستا لاي هممو که سيک وهك زير بههادر و
سه رنجراکيشي و ئه م شيعرانهش له ئه سلدا وهك مس بوون. هوي بوونه زيري ئه م شيعرانه ئه وه
بووه که ياراني بهختيار خاوهن طالع و بهختي چاک رهزانهندييان له سه ر نواندووه و به دلتيان
بووه، ئه م به دل بوونه بووته کيميا و مسي شيعره کاني خواجهي به زير گوريوه .

به گشتي خواجه چاکي و بههاداري شيعره کاني بو رهزانهندي پاکان و چاکان ده گيريهته وه .
له ههندي نوسخه دا له بري دولتيان - دولت او - هاتووه و ليره دا رهزانهندي چاکان له
رهزانهندي ئه ودا قهتيس کراوه ته وه که (ئه و) يش به پيي بهيته کاني پيشوو يا خودي هه زره تي
- د.خ - يا شا شو جاع.

۱۰ - ز راه ميکده ياران عنان بگردانيد

چرا که حافظ ازین راه رفت و مفلس شد

ياران روو له ريگهي مه يخانه وه رگيرن، چونکه حافظ به م ريگه يه دا رويشت و موفليس بوو.

عنان: ههوسار، ره شو بگردانيد: وه رگيران

خواجه عهشق و دونيای عهشق بهو دونيايه ئه داته قه لئم که جگه له عهشق هيچي ديکهي
تي دا نييه و مرؤف گهر به ئوميدی دهستکه وتی دونيايي و دوارؤژی (به ههشت و نيعمه ته کاني)
برواته نيئو دونياي عهشقه وه کاريکي بي نه نجام ده کات، چونکه عارفه کان عهشق به سووتان و
به قومارتيکي (مهولانا) دؤراو و له دهستداني دارونه دار ده زانن. بويه خواجه ئه لي ئه ي ئه وه
دؤستانه ي که هه زتان له دهستکه وته و به هيوای ئه وه ن برؤنه مه يخانه ي عهشقه وه تا
دهستکه وتی دونيايي و دوارؤژيتان دهستکه ويته ههوساري ئه سپه کانتان راکيشن و بگه رپينه وه،
چونکه عهشق هه موو شته کانتان لي دهسه نيته وه و موفليستان ده کات و حافظ ئه زمووني هه يه
و به م ريگه يه دا رويشتووه و موفليس بووه .

له راستيدا ئه م بهيته زهنگي ناگادار کردنه وه يه بو ئه وه که سانه ي که ده يانه وي بو خاتري
دهستکه وت عاشق بين و ناماده يي خو ونکردن و خو دانه ده ست و سووتانيان تي دان ييه .
سه عدی گوته ني: اگر از دوست چشمت برنعمت دوست - گهر چاوت له نيعمه تي دؤسته
تو دريند خويشي نه دريند دوست - تو به خه مي خوته وه ي نه له خه مي دؤستا .

غەزەلى سەد و شەست و پىنچەم:

بەحرى موجتەسى ھەشتى مەخبونى مەحزوف

(مفاعىلن مفاعىلن فعلن)

۱ - گداخت جان كە شود كار دل تمام و نشد

بسوختيم درين آرزوى خام و نشد

گيان توایه‌وه تا كارى (مورادى) دل بېتە بەرھەم و نەھات، لەم ئارەزووە ناپوختە‌یەدا سوتایین و بەدى نەھات.

گداخت: توایه‌وه، بووہ ئاو شود كار دل تمام: بە ئاوات گەیشتنى دل نشد: نەبوو خواجە لەم غەزەلەدا بەگشتى باس لە ھەولتى زۆرى دل یا خوۆى دەكات كە بە ھىچ مەبەستىك ناگات و بەرھەمى نابىت. لېرەدا دەلېت: گيان ھىندە رەنج و مەینەتى كېشا توایه‌وه و بوو بە ئاو، كەچى بەمەبەستى بە ئاوات گەیشتنى دل و ھاتنەدىيى موارد. دل ھەر بە ئاوات نەگەیشت، ئېمە سوتایین لەم ئارەزووە ناپوختە و كالدەدا - بە ئاوات گەیشتنى دل - و كە چى بە دى نەھات.

لاھورى لەشەرھە عىرافانىيەكەدا (كار دل) {مەعرىفەى شەھودى عەيانى، ج ۲، ۱۴۹۰} يە ئەم مەعرىفەش بە عەقلكارى و استدلال دېتەدى، كە ئەم جوۆرە بوچوونەش لای عارفەكان ناپەسەندە. واتە گيان توایه‌وه تا لەرېگەى ئىستىدللالەوه بەموراد بگات كە نەگەیشت و ئەم روانگەيەش بە ئارەزوى خا و ناکامل ئەداتە قەلم.

۲ - فغان كە در طلب گنج نامەى مقصود

شدم خراب جهانى ز غم تمام و نشد

ئەفسوس كەلە ھەولتى بەدەستەپىنانى گەنجنامەى موارد دا ھىندەم خەم خوارد رىسواى عالەم بووم و كەچى پەيدام نەكرد.

در طلب: لە ھەولتى بەدەستەپىنانى.

گنج نامە: گەنج نامە، ئەو پارچە كاغەزەى يا ھەرشتى كە پاش شاردنەھوى گەنج و گەوھەرەكانى رېوشوینى دۆزىنەھوى خەزىنەى تىدا دەنووسرا و ياخود نىشانە دەكرا، رېنمايى دۆزىنەھوى خەزىنە.

مقصود: موارد، ئاوات خراب جهانى: رىسواى عالم

جاران خەزىنە و گەنجیان لە وێرانەكاندا دەشاردەوه لە شتىكدا ناماژەيەكیان دادەنا بو ئەھوى كاتى ھەلگرتنەھوى رى بەرنەھوى سەر شوینەكەى، بېگومان بەبى ئەم گەنجنامەيە گەران بە دواى خەزىنەدا كارىكى بېھودەيە و تارادەيەك رىسوايە. خواجە ئەفسوس ئەخوات كە بەداخەوه من ھىندە بە دواى بەدەستەپىنانى ئەو نىشانەيەى شوینى خەزىنەى (موراد - مەقصود)دا گەرام لە غەمدا رىسواى عالەم بووم و كەچى دەستىشم نەكەوت و پەيدام نەكرد.

۳ - دريغ و درد كە در جست و جوى گنج حضور

بسى شدم بە گدائى بر كرام و نشد

دریغ و درد كە لە ھەولتى بەدەستەپىنانى گەنجى جزوردا زۆر بەگەدایى چووومە بەردەرگای گەرۆكەن و دەستەم نەكەوت.

در جستوجوى/ در طلب: لە ھەولتى بەدەستەپىنانى كرام: كۆى كەرىم، گەرۆه و بەخشتەندەكان.

خواجە لېرەدا دەللى دريغ دەرد بو بەدەستەپىنانى خەزىنەى جزور كە نامادەبى قەلبىيە لای مەعشوقى حق و دل كەندن و دەست شوشتنە لە دۇنيا و ماددىيات ەك سواكەر لە دەرگای زۆرىك لە گەرۆه و بەخشتەندەكانم داوه، بەلام لای ئەوانىش دەستەم نەكوتووه.

لە لىكەندەھوى (حضور) دا كە واھىنەنە لە دۇنيا و زەرق و برىقەكانى وا دەردەكەويت كە خواجە ستایشى ئەم زاراوہيە بكات و ئەسەف بو بەدەست نەھىنانى بخوات و (گرام)يش گەرۆكەكانى تەرىقەت بەداتە قەلم. بەلام لاھور ئەم بەیتە بەو شىوہيە لىكەدەداتەوه كە دريغ و دەرد بو بەدەستەپىنانى گەنجى جزور لەرېگەى عەقلەوه لە دەرگای زۆرىك لە گەرۆه و ناودارەكانى دۇنيای عەقلم دا، بەلام بى بەرھەم بوو.

۴ - بە لابه گفت شىبى مير مجلس تو شوم

شدم بەرغبىت خویشش كمين غلام و نشد

بە زمانلووسى وتى شەويك ئەبەمە مېرى مەجلىسى تۆ بە ئارەزوى خۆم بو كەمترين غولام و نەھات / نەبوو.

لايه: زمانلووسى، فريو، پارانەھوى كمين: كەمترين، بچووكترين.

يار بەناز و زمانلووسى خۆيەھوى گوتى شەويك دېم و دەبەمە مېرى مەجلىسى تۆ من لە خۆشى ئەم پەيمانەى ئەوہوى بە ويست و ئىرادەى خۆم بوومە كەمترين و بچووكترين غولام و نۆكەرى و كەچى پەيمانەكەى نەبردە سەر و نەھات.

(لابه) دوومانای جیاواز له یه کتری ههیه که جگه له زمانلووسی (پارانهوه) یه واته به پارانهوه و داواکردن گوتی شهوی ئه به میری مه جلیست.

۵ - پیام داد که خواهم نشست با رندان

بشد به رندی و دردی کشیم نام و نشد

ههوالی نارد (ناگاداری کردینهوه) له گهله رنداندا داده نیشم (ده به هاو دهه)، ئیمه به رندی باده نۆشی ناویانگمان ده رکرد و که چی نه وهات.

په پیام داد: ههوالی نارد، ناگاداری کردنهوه دردی کشی: باده نۆشی

خواجه دهلی یار ههوالی نارد که له گهله رندان باده نۆشدا ده به هاو دهه ئیمه له خۆشی ئه ههواله وه بوینه رهند و باده نۆش و تا ئه و سنورهی که ناویانگمان به رندی و باده نۆشی دره کرد که چی یار نه هات و له قسهی خۆی په شیمان بووه وه.

۶ - رواست در بر اگر میطبد کبوتر دل

که دید در ره خود تاب و پیچ دام و نشد

ره وایه گهر کۆتری دل بی نارام و بی قهراره، چونکه له ریگهی خۆیدا نه لقهی داوی بیینی و نه پرۆیشت.

رواست: ره وایه، شایانه میطبد: نیگه رانه تاب و پیچ دام: نه لقهی داو

خواجه دلی خۆی به کۆتر نه داته قه له م و ئه م کۆتری دله نه لقه و پیچ و لولوی زولقی یاری بیینیوه و خۆی نه خستۆته نیو نه لقهی پرچی یاره وه و له عه شقی ئه و خۆی شار دۆته وه و ئیستا له قه فسهی سینهدا نیگه رانه، بۆیه ئیستا شایانیه تی و ره وایه که ئیستا نیگه رانه و لیده دات.

۷ - در آن هوس که به مستی ببوسم آن لب لعل

چه خون که در دلم افتاد همچو جام و نشد

به و ناره زووهی که به مهستی ئه و لیوه یاقوتینه ماچکه م وه ک پینک چه ندیک خویین که واته (رژایه) دلم و که چی نه شبوو.

در آن هوس: به ناره زووی، به و ئومیدهی.

خویین رژانه دل وه ک پینک جگه له مانا سه رزاره کییه که ی به واتای ناره حه تی و نیگه رانی.

خواجه دهلی: به ئومیدهی ئه وهی که به لکو به لیکای یار بگه م و له لیوی یاقوتی به هره مه ندبیم چه نده نیگه ران بووم و زه همه تم کیشا که چی بۆم مه یسه ر نه بووم.

له راستیدا بۆچوونیکه عیرفانی له م غه زه له دا جه ختی له سه ر کراوه ته وه که نه ویش سه رکه وتوو نه بوونی مرۆقه له تهی کردنی قۆناغه کانی عیرفان و گه یشتن به حه قیقه تدا به بی

رینمایی و یارمه تی که سیک له م به ییتانهی پيششودا خواجه جه خت له وه ده کاته وه که من به ته نیا هه ولی به ده سته یینانی ئه م گه نجم داوه و سه رکه وتوو نه بووم، بۆیه کرۆک و گه وه هری بیره که ی له م به یتهی داها تودا ده خاته پروو.

۸ - به کوی عشق منه بی دلیل راه قدم

که من به خویش نمودم صد اهتمام و نشد

بی دلیل (را بهر) پی مه خه کۆلانی عه شق، چونکه من له لایه ن خۆمه وه هه ولما ده که چی سه که وتوو نه بووم.

منه: مه نی، مه خه دلیل: را بهر، پيشه وا قدم: پی

به خویش: خۆم، له لایه ن خۆمه وه اهتمام: هه ول، کۆشش

خواجه رینمایی ریواران و ئه و که سانه ده کات که ده یانه ویت له ریگهی عه قله وه به مه عشوق بگه ن و ده لی من له م ریگه وه - به هاو کاره عه قل - هه ولی زۆرم دا و نه متوانی بگه مه مه به ست و ریگهی عه شقی ئیلاهی به بی هاو کاره را بهر و ده لیل نابیت و کاری عه قل نییه هه ربۆیه تۆ به بی ده لیل و را بهر پی مه خه ره نیو کۆلانی عه شقه وه، چونکه شکست ده هیینی.

۹ - هزار جیله برانگیخت حافظ از سر فکر

در آن هوس که شود آن نگار رام و نشد

حافظ به ئومیدهی ئه وهی که ئه و یاره رام بکات له رووی هزره وه هه زار فروفیللی دروستکرد و که چی نه ییتوانی و سه رکه وتوو نه بووم.

برانگیخت: دروستیکرد، سازیکرد.

له ریگهی فکر و عه قله وه هه رگیز عاشق به نیگار (مه عشوق) ناگات خواجه ئه م راستییه ده لیت: ده لی من له ریگهی فکره وه هه زار فروفیللم دروستکرد تابه لکو یار والی بکه م رام بییت که چی سه رکه وتوو نه بووم.

به گشتی غه زه له که باس له ره تکردنه وهی عه قل ده کات له مه سه له عیرفانییه کان و عه قل به ریگه یه کی ناته واو بن به ست ده زانیت بۆ گه یشتنه مه عشوق و دوا جار جگه له ریسوایی و نیگه رانی و عه زاب کیشان و بی ئاکامی و گه دایی و... هتد هیچی دیکه نابیتته به شی تاقیکه ره وانی.

غەزەلى سەد و شەست و شەشەم:

بەحرى رەمەلى ھەشتى مەحزوف (فاعلاتن فاعلاتن فاعلاتن فاعلن)

۱ - يارى اندركس نىمى ياران را چه شد

دوستى كى آخر آمد دوستداران را چه شد

دۆستايەتى (ھاودەردى) لەكەسدا نابىنم ياران چىيان لىھات، دۆستى كەى كۆتايى ھات
دۆستان چىيان لىھات.

يار: دۆستايەتى، ھاوخەمى و ھاودەردى چەشد: چىيان بەسەرھات، چوونە كوئ.

ئەم غەزەلەى خواجه باس لە ئەمانى رىپورەسى خۆشەويستى و ونبوونى خۆشەويستى و
خۆشەويستان دەكات، ئەم غەزەلە پاش بەسەر چوونى سەردەمىكى كەش و پىر لە دۆستى و
ھاوخەمى نووسراوە، كە رەخنەگر و رافەكاران پىيان وايە رەنگە لە سەردەمى شىخ ابو ئىسحاق
بدويت، ياخود ەك لە شەرھە عىرفانىيەكاندا ھاتووہ لەسەردەمى يارانى پىغەمبەر بدويت.
ھەرچۆن بىت غەزەلەكە ئەسەفنىكى قولە بۆسەردەمىكى بەسەرچوو كە پر بووہ لە تەبابى و
خۆشەويستى.

خواجه دەلى: يارى و دۆستايەتى لەكەسدا بە دى ناكەم ناخۆ چى بەسەر ياران ھاتووہ و
ياران بۆ كوئ رۆيشتوون، دۆستايەتى كەى كۆتايى ھاتووہ و چى بەسەر دۆستاندا ھاتووہ.

۲ - آب حيوان تيره گون شد خضر فرخ پى كجاست

گل بگشت از رنگ خود باد بهاران را چه شد

ئاوى ھەيات لىل بوو، خدرى قەدەم موبارەك لە كوئىيە، گول رەنگى خۆى لە دەستدا باى
بەھاران چى لىھات.

آب حيوان: ئاوى ھەيات، تىرە گون: رەش، لىل فرخ پى: قەدەم موبارەك.

بگشت از رنگ خود: رەنگى خۆى لە دەستدا، كالىبووہوہ.

بەگوئەرى ئەفسانە ئىينىيەكان ئاوى ھەيات كە ئاوى نەمىيە و زولال و پاكە و
سەرچاوەكەى لە تارىكييەوہى، تەنيا خدرى زىندە (خضر) ئەزانى سەرچاوەكەى لە كوئىدايە و
لاى ئەو دەستدەكەويت، خواجه بە پشت بەستن بەم ئەفسانە ئىينىيە دەلىت: ئاوى ھەيات و
نەمى لىل بوو، خدرى پى و قەدەم موبارەك لە كوئىيە تا چارەسەرى بكات بۆمان، گول

لەئەنجامى بى مېھرى و زولمى رۆژگارەوہ كالىبوئەوہ و رەنگى خۆى لە دەستداوہ، باى بەھاران
چى لىھات تاوہكو بە شەنى خۆى رەنگى ئال بە گول بەداتەوہ.

تەواى وشەكانى بەيتەكە دركەن لە واتاي دىكەى كۆمەلايەتى، يا كۆمەلايەتى عىرفانى
(بەيوەندىيە كۆمەلايەتييەكانى عارفان) و باس لە ونبوونى بەھا جوانەكان دەكەن.

۳ - كسى نىمى گويد كه يارى داشت حق دوستى

حق شناسان را چه حال افتاد، ياران را چه شد

كەس نالىت دۆستايەتى ھەقى خۆشەويستى و موحىبەتى ھەبوو، ھەق ناسان چىيان بەسەر
ھات و ياران چىيان لىھات.

داشت: ھەبوو ھەق شناسان: ھەق ناسان چە حال افتاد: چە حالىكيان بەسەر ھات،
كەوتنە چە حالىكەوہ.

لەسەردەمە جوړاو جوړەكاندا ھاوخەمى و دۆستايەتى، بەردەوام بەھايەكى بەرزى
كۆمەلايەتى و ئىينى بوو، بەلام بەھۆى مادىياتى دونيا و سەرقال بوونى مرؤف بە
بەرژەوندىيەكانىوہ رۆژ بەرۆژ ئەم بەھايە بەرەو لەناوچوون و توانوہ رۆيشتووہ و دەروات.

خواجه لەكاتىكدا ئەم گرنگىيە دەزانىت دەلىت: كەس نالىت ھاوخەمى و دۆستايەتى ەك
بەھايەك مافى ئەوہى ھەبوو كە خۆشان بويت، ئەم بەھايە بەتەواى پشەتگوى خراوہ، بلىنى
ھەق ناسان چىيان بەسەر ھاتبىت ئاوا كەس باسى دۆستايەتى ناكات و ياران چىيان لى
قەومايىت. لىرەدا خواجه كال بوونەوہى دۆستايەتى بۆ ئەمانى يارانى ھەق ناس دەگىرپتەوہ.

۴ - شہر ياران بود و خاک مهربانان اين ديار

مهربانى كى سر آمد شہرياران را چه شد

ئەم ديارە شارى ياران و خاكى مېھرەبانان بوو، مېھرەبانى كەى كۆتايى ھاتووہ، شەھرياران
چىيان لىھات.

ديار: ديار، سەرزەوى، شوين، سرامد: كۆتايى ھات، دوايى ھات، شەھرياران: پادشايمان.
خواجه باسى ديارى خۆى (ياخود ديارى ئىسلام) دەكات و دەلىت: ئەم ديارە سەردەمى
ياران و مېھرەبان و خۆشەويستانى تىدا دەزىا بەلام ئىستا ئەوانەى تىدانەماوہ، مېھرەبانى كەى
دوايى ھاتو و پادشا بەرپزەكانى ئەم ديارە چىيان لىھات.

(شەھرياران) يەكەم و (شەھرياران) دووہم. بە پىي رەنوسى فارسى (ھاو پىست) ن و رەگەز
دۆزى ياران لەئىواندايە بەلام بە پىي رەنوسى كوردى لىكدى جودا دەبنەوہ چونكە

(شهریاران)ی یه کهم (شهری یاران)ه و دووم یان (شهریاران = پادشایان)ه و ره گهز دۆزی ناته واریان له نیواندا ههیه.

۵ - لعلی از کان مروّت برنیامد سالهاست

تابش خورشید و سعی باد و باران را چه شد

سالهایه یاقوتیک له کانی مهردایه تی (پیاوه تی) دهرنه هاتوه، رووناکی خۆر و کاریگه ری با و باران چیبیان لیتهات.

کان: کان مروّت: مهردایه تی، پیاوه تی برنیامد: دهرنه هات، نه هاته به ره هم سالهاست: سالانیکه، سالهایه تابش: تیشک، رووناکی سعی: ههول لیردها به واتای کاریگه ری هاتوه.

به برای پیشینه کان (له عمل / یاقوت = به ردی گرانبه ها) به هوی کاریگه ری تیشک و خۆر و با و باران و گۆزانه سروشتیه کانه وه دروستده بوو. واته هه مان به ردی ناسایی له ژیر کاریگه ری بارودوخیکی سروشتی گونجاودا به یاقوت ده گۆزان.

خواجه ده لی: سالهایه له کانی پیاوه تی و مهردایه تیدا یاقوتیک دهرنه هینراوه - کۆمه لگه پیاوی به ره هم نه هیناوه - رووناکی خۆر و کاریگه ری با و باران چیبیان به سه ره هاتوه. مه هدی معینان رووناکی خۆری به (مه عریفه) و کاریگه ری با و بارانی به (ره جهت) لیکداوه ته وه {معینان، ل ۲۸۷}.

۶ - گوی توفیق و کرامت در میان افکنده اند

کس به میدان در نمی آید سواران را چه شد

گۆی توفیق و کهرامه تیان له مهیداندا داناهه، کهس نایه ته مهیدانه وه سواران چیبیان لیتهاتوه.

گوی: گۆی توفیق و کرامت: سه ره که وتن و گه وره یی.

افکنده اند: داناهه، به جی هیشته وه له یاری گۆ و مهیداندا، گۆ له مهیداندا یه و سواره کان به چه و گه نایان ههولتی بردنی نه دن، به لام ئیستا گۆی سه ره که وتن و کهرامه ت و گه وره ییان له مهیدانی ژیاندا داناهه که چی کهس نایه ته مهیدانه وه بیبات - له ترسا یا خود له بهر بی به هابوونی نه وه به هاجوانانه - سواران چیبیان به سه ره هاتوه.

خواجه له م به یته دا جهخت له سه ره نه وه ده کاته وه له مهیدانی ژیبانی ئیستادا کهس له ههولتی بردنی گۆی توفیق و پیاوه تیدا نییه و خه لک نایه ته مهیدانی کیبه رکپوه له سه ره به هاجوانه کۆمه لایه تی و مرۆبیه کان، سواران چیبیان به سه ره هاتوه .

۷ - صد هزاران گل شکفت و بانگ مرغی برخواست

عندلیبان را چه پیش آمد هزاران را چه شد

سه ده هزار گۆل پشکوت و سه دای بالنده دیک نه هاته گۆی، عه نده لیبان چیبیان به سه ره هات و هه زاران چوونه کۆی.

برخواست: بهرز نه بوویه وه عندلیب: بولبول هه زار: بالنده دیکه بیجوکه که لاسایی دهنگی بولبول ده کاته وه، یان دهنگی بالنده کانی دیکه، بولبول (هه زاردستان)یشی پی ده گوتریت. له نیوان (هه زاران)ی یه کهم و (هه زاران)ی دووه مده ره گهز دۆزی ته واه هه یه، چونکه (هزار) به واتای هه زار و بولبول یا لاسایی که ره وه ی بولبولیش دیت.

خواجه به زمانی سیمبولیک ده لیت هه ل و مه رجی زۆره اتنه ئارا که چی کهس سوودی لیوه رنه گرت، ته نانه ت سه ده هه زاران - ژماره یه کی زۆر زۆر - گۆل پشکوتن (فرسه ت هاتنه ئارا) که چی سه ده ا و دهنگی بالنده یه که بهرز نه بووه وه و نه هاتنه گۆی (کهس سوودی لیوه رنه گرتن و به ده میانه وه نه چون) بولبولان و هه زاردستانه کان چیبیان به سه ره هات. واته: زه مینه له بار بوو بو نه وه ی به ها جوانه کان به ده ست به یینینه وه که چی کهس خۆی ناکاته خاوه نیان.

۸ - زهره سازی خوش نمی سازد مگر عودش بسوخت

کس ندارد ذوق مستی میگساران را چه شد

زۆره سازی خۆش لینهادات نه لیتی عوده که ی سووتاهه کهس زهوقی مهستی نییه، باده نۆشان چیبیان به سه ره هات.

زهره: نه ستیره ی زهره که به ئاواز ژهنه ی گهردوون ناسراوه، خواوه ندی به زم و مؤسیقا ساز: ساز نمی سازد: ناژهنیت، لی نادات عود: عود میگساران: باده نۆشان عود سووتاندن ره سمیک بووه که مؤسیقاژهن و گۆرانیبیژان له کاتی تۆبه کردندا نه نجامیان داوه. خواجه ده لی ته نانه ت ناهید - زهره ش که خواوه ندی مؤسیقا و ئاواز ژهنی گهردوونه ساز لی نادات نه لیتی تۆبه ی کردوه عوده ی سووتاندوه، کهس زهوقی مهستی و عه شقی نه ماوه باده نۆشان عاشقانی هه ق چیبیان لیتهات.

گه ره یته کانی دیکه له گیرده بوونی کۆمه لگه دابن و باسیان له ونبوونی به ها کۆمه لایه تی و مرۆبیه کان کردیبت، نه م دوو به یته ی دوابی زیاتر له گیرده بوونی عاشقان و ونبوونی چیژ و زهوقی عارفه کان ده کات.

غەزەلی سەدو شەست و حەوتەم:

بەحرى مەنسوخی هەشتى مەتوى مەوقوفى مەكشوف

مفتعلن فاعلان مفتعلن فاعلان

۱- زاهدِ خلوت نشین دوش بە میخانه شد

از سر پیمان برفت با سر پیمان شد

زاهیدی خەلوتە نشین دوینی شەو رۆزیشت بۆ مەبغانە، پەیمانە کەى شکاند و رووی کردە پیکى شەراب.

از سر پیمان برفت: پەیمانی شکاند، لەسەر پەیمانە کەى نەمایەووە با: لێرەدا بە واتای (بر) هاتوووە پەیمانە: پێک

لە زۆریک لە نوسخەکانی دیوانی (حافظ) دا ئەم غەزەلە بە (حافظ) دەستیپێدەکات و لەبری (زاهد) (حافظ) هاتوووە، بەلام لە نووسخەى (قزوینی / غنی) دا (زاهد) هاتوووە لە هەندى نوسخەشدا (حافظ مسجد نشین) یا (واعظ مسجد نشین) هاتوووە. بەهەر حال و اتاكان زۆر لێکدییەووە دوور نین بەلام گەر (حافظ) تەخەلوصی خودی شاعیر بێت، هەرگیز غەزەلی خواجە بە تەخەلوصی خۆی هەستی پێ نەکردوووە گەر (حافظ قورئان) یش بێت ئەوا ئەم بەکارهێنانە لای خواجە زۆر بەکەمى بەکار هاتوووە پەيوەندییەکی تۆکمەى لەگەڵ خەلوتە نشینیدا نییە. بۆیە (زاهد) کە رەمزی دینداری شەریعەتییە و لەبەرامبەر عارفدا هاتوووە بە خەلوتە و چلەکێشى ناسراووە و پەیمانی بەستوووە مونکەرەت - شەراب خۆرى - نەکات. شیواترین کەسە کە ئەم وصفانە دەیگرێتەووە و پەیمان دەشکێنى و مەبغانە دەگرێتە بەر.

بەهەر حال، خواجە دەلێت دوینی شەو زاهیدی چلەکێشى خەلوتە نشین و ریگەى عیرفان و مەبغانەى عشقی گرتەبەر و پەیمانە کەى شکاند - پەیمانی نەخواردنەووەى شەراب - و چوووە سەر پەیمانە و پێکەکان و دەستیکرد بە شەراب خواردنەووە.

بەرای ابوالحسن لاهوری ئەم غەزەلە لە مەولانا جلال الدین و شەمسى تەبەریزى ئەدووت کە مەولانا سەرەتا زاهید و مەلایەکی گەورەى شارى قونیه / رۆم بوو، بەلام پاش رۆیشتنى شەمسى تەبەریزى و پرسیارە گەورە کەى کە لێى کرد و گوتى: (پێغەمبەر ﷺ گەورەترە یا ئەبا یەزیدى بەسقامى) کاتى (پێغەمبەر ﷺ دەفەرموی: ((ماعرناک حق معرفتک))، بەلام ئەبا یەزید دەلى: ((سبحانى اما اعظم شانى وانا سلطان السلاطين))، بەلام پاش ئەو پرسیارە بەیە کجاری گۆرا و

لاهورى لە شەرحە کەیدا (زۆهره) ی بە مورشید و پیره کانی تەریقەت داووتە قەلەم و دەلى ئەوانیش لە ئیرشاد کەوتوون و ئەلى زامانیان سووتاووە و کەس زەوقى مەستى و تەریقەتى نییە بادەنۆشانى راستەقینە چیمان لێهات.

لەم سەردەمەدا کە خواجە باسى لێو دەکات نەووە هەر بەها کۆمەلایەتى و مرۆییەکان بەلکو بەها عیرفانییەکانیش دوچارى ئافەت و بەلا هاتوون.

۹- حافظ اسرار الہی کس نمی داند خموش

از که می پرسى که دور روزگاران را چه شد

حافظ کەس ئەسرارى ئیلاهی نازانیت بى دەنگ بە، لە کى ئەپرسی لە دەوری رۆژگاران چی لێهات.

خواجە پێى وایە کە دەوری زەمانە و پێشەت و رووداوەکان دەچیتە خانەى ئەسرارى ئیلاهییەووە، کەس نازانیت چۆن و بۆچی بەو شیوێ بوو و دەبیت. بۆیە ئەم راستییە دەلى بەخۆشى دەلێت کەس ئەسرارى ئیلاهی نازانیت بى دەنگ بە و قسە مەکە تۆ لە دەوری رۆژگار لە کى ئەپرسی، چونکە کەس نازانیت.

رینگه‌ی عیرفان و عه‌شقی حقیقی/مه‌بخانه‌ی گرتنه‌ی بهر و وازی له زوهد و مه‌لایه‌تی هینا. {پروانه
پله پله تا ملاقات خدا - زرین کوب} و {لاهوری، ج ۲، ل ۱۲۵۱}.

به‌نده پیم و نیبه که خواجه له مه‌ولانا جلال‌الدینی بدریت چونکه خواجه له ژیر
کاریگه‌ری مه‌ولانا نه‌بووه و په‌یوه‌ندییه‌کی نزدیکش له‌نیوان جوړی عه‌شقی حافظ و مه‌ولانادا
نیبه و شوینی ژیانیشیان ژور لیکدی دوور بووه هه‌رچه‌نده سه‌رده‌میان نزیکه له‌یه‌که‌وه.

لیږده‌دا حافظ باس له شکاندنی په‌مانی زاهد ده‌کات که نه‌مه‌ه خو‌ی له خو‌یدا - لای
حافظ - جوړنه‌ت و گه‌وره‌ییه بو زاهد که واز له خه‌لوه‌ت نشینی زاهدانه به‌نیست و روو
بکاته عه‌شقی نیلاهی.

۲ - شاهد عهدِ شباب آمده بودش به خواب

باز به پیرانه سر عاشق و دیوانه شد

یاری سه‌رده‌می لای هاتبووه خه‌ونی دووباره به پیری عاشق و دیوانه بوو .

شاهد: یار، مه‌حبوب آمد بودش بخواب: هاتبووه خه‌ونی پیرانه سر: سه‌رده‌می پیری
باس له زاهدی خه‌لوه‌ت نشین و گو‌شه‌گیر ده‌کات که دوینی شه و له‌پر رینگه‌ی مه‌بخانه و
عه‌شقی گرتنه‌ی بهر و ده‌لی: دوینی شه و مه‌حبوب و یاری سه‌رده‌می لای یاخود سه‌رده‌می لای
وه‌ک یار و خو‌شه‌ویستیک هاتبووه خه‌وی و به‌مه‌ش له پیریدا وه‌ک لای دووباره عاشق و
دیوانه‌ی یار بووه‌وه. واته پاش نه‌وه‌ی یاری له خه‌ودابینی دیوانه و عاشق بووه‌وه.

۳ - صوفی مجلس که دی جام و قدح می شکست

دوش به یک جرعه می عاقل و فرزانه شد

سو‌فی مه‌جلس که دوینی جام و پیکي ته‌شکاند ته‌مشه‌وی رابردو به‌یه‌ک قوم مه‌ی عاقل بوو.
فرزانه: عاقل

جیگه‌ی ناماژه پیدانه له ساغکردنه‌وه له‌م غه‌زه‌له‌دا جی‌اوازی له نیوان نوسخه‌کاندا به‌دی
ته‌کریت له‌م به‌یته‌دا له هه‌ندیک نوسخه‌دا وه‌ک د. هروی و عیوضی و مهدی معینیان... له بری
(مجلس) (مجنون) هاتووه هه‌روه‌ها له‌بری (دوش) میسراعی دوه‌میش (زود) یاخود (باز) هاتووه.
له‌شه‌رحه‌که‌ی د. هروی (زود) و له نوسخه‌ی قزوینی، خانلری، خرمشاهی (باز) هاتووه.

به‌نده پیم وایه که په‌یوه‌ندییه‌کی واتایی/ زه‌مانی له‌نیوان (دی/دوش) دا هه‌ییه و له
و‌شه‌کانی دیکه په‌سه‌ندتره، جگه له‌مه‌ش (باز) دووباره‌کردنه‌وه‌ی سه‌ره‌تای میسراعی دوه‌می
به‌یتی پیشوو و له‌رووی جوانکارییه‌وه له‌گه‌ل حافظ یه‌ک ناگریتته‌وه و له (عیوضی) شدا که‌له‌سه‌ر

نوسخه یه‌که‌مینه‌کانی چاره‌کی یه‌که‌می سه‌ده‌ی نو‌ییم - واته نزیکه‌ی سی سا‌ل پاش مه‌رگی
حافظ - ساغکراوه‌ته‌وه، له کو‌ی هه‌شت نوسخه له (۷) نوسخه‌یاندا (دوش) هاتووه.

(دوش) نه‌م شه‌وی رابردو، خواجه ده‌لیت سو‌فی مه‌جلسی زیکر و زوهد که تا دوینی
خه‌ریکی پیکي عه‌شقی شکاندن بوو، واته: باوه‌ری به عه‌شقی عارفانه نه‌بوو، هیرشی ده‌کرده
سه‌ری و ته‌نیا له‌رووی سه‌رزاری روا‌له‌تییه‌وه سو‌فی ریکپوش و بانگه‌شه‌که‌ری کو‌ر و مه‌جلس
بوو، نه‌م شه‌وی رابردو (دوی شه‌وه) به‌ته‌نیا قومیک مه‌ی (عه‌شقی حه‌قیقی نیلاهی) عاقل
بوو، هوشی هاتووه سه‌رخویی وازی له سو‌فیگه‌ری دروژنانه هینا و رینگه‌ی عه‌شقی حه‌قیقی
نیلاهی گرتنه‌بهر.

۴ - مغبچه‌ای می گذشت راهزن دین و دل

در پی آن آشنا از همه بیگانه شد

موغبه‌چه‌یه‌ک تیده‌په‌ری که تالانکه‌ری دین و دل بوو، به دوی نه‌و ناشنایه‌دا له هه‌مووان
بووه بیگانه.

مغبه‌چه : موغبه‌چه، مندالی موغان، له زماندا نه‌و منداله جوان و ناسکانه‌ی که له
مه‌بخانه‌کاندا شاگردن و به‌زو‌ری مندالی موغه‌کان بوون که جاران نه‌وان خاوه‌ن مه‌بخانه بوون،
به‌لام له زاروا‌دی نه‌ده‌بی و عیرفانیدا ره‌مزه بو مورشیدی کامل.

راهزن: تالانکه‌ری دربی: به‌دوی

(دین و دل) له‌م به‌یته‌دا نایبنداری عامیانه و دل‌ی ناعارفه، خواجه ده‌لیت کاتی شه‌و
موغبه‌چه‌یه تیده‌په‌ری شه‌و مورشیده کامله‌ی که نایبنداری ها‌که‌زایی و دل‌ی مردوو، تالان
ده‌کات و به‌بایان ته‌دات تیده‌په‌ریت زاهدی تازه بیدار بووه‌وه به‌مه‌ی عه‌شقی نیلاهی و
شوینی ده‌کوت و مه‌فتونی شه‌و ناشنایه‌ ده‌بوو که هه‌موانی لا ده‌بووه بیگانه و دل‌ی له هه‌موو
شیتیک هه‌لده‌که‌نرا و به دوی مورشید ده‌کوت.

۵ - آتش رخسار گل خرمن بلبل بسوخت

چهره‌ی خندان شمع آفت پروانه شد

ناگری رووخساری گول خه‌رمانی بولبولی سووتاند، چیره‌ی خه‌نده‌ی باری (شاد) ی مؤم بووه
به‌لا و نافه‌تی گیانی په‌روانه.

خندان: خه‌نده‌بار، شاد و رووخوش

له‌م به‌یته‌دا (گول و مؤم) هه‌مان موغبه‌چه و (بولبول و په‌روانه) ش هه‌مان زاهدی
خه‌له‌وه‌تنشینی به‌یتی پیشوون. خواجه ده‌لیت: رووخساری جوانی وه‌ک ناگری سووری موغبه‌چه

— مورشید — خەرمانی زوهدی زاھیدی خەلۆت نشینی سووتاند و دیسانەووە رووخسار و چێھەری شاد و لیو بەخەندەشی — کە خەندەدی مۆم لای حافظ ئەو لەرزینەیی رووناکییەکیەتی کە لە ئەنجامی جوولەیی هەواوە ئەلەرزیت - بوو بەلای گیانی و بە ئومێدی لەرزینی تیشکەکەیی خۆی لێ نزیك کردەووە سووتاندی.

۶ — گریه‌ی شام و سحر شکرکە ضایع نگشت

قطرە‌ی باران ما گوهر یكدانه شد

سوپاس بۆ خودا کە گریانی ئیسواری بەیانی بەفیڕۆ نەچوو، دلۆپە بارانی ئیمە بوو گەوهەری بی وینە.

ضایع نگشت: بەفیڕۆ نەچوو.

گوهر یكدانه شد: بوو دوو و گەوهەری بی وینە بۆ گەوهەری گرانبەها.

دێرینه‌کان لەو باوەرەدا بوون دلۆپە باران ئەکەوتیەتی نێو زاری سەدەفەووە و پاش داخرانی ئیدی پەرورەدە دەبیت و دەگۆریت بۆ گەوهەر و دور.

خواجە شوکری خودا دەکات کە گریان و پارانەووی ئیسواری و بەیانیانی (ئیمە) عارفان بەفیڕۆ نەچوو و دلۆپە بارانەکیان بوو گەوهەری گرانبەها، ئەکری لێرەدا دلۆپەباران (زاھیدی خەلۆت‌نشین) بیت کە پێشتر دلۆپە بارانیکی زیاتر نەبوو، بەلام هەر ئەوێ کە وازی لە زوهدی روالەتی و سەرزاری هینا و هاتە نێو عەشقی حەقیقییەووە و قوولبوووە بوو گەورەهەری گرانبەها و بی وینە.

(عارف) بەم بێیە بیت عارفەکان هەمیشە لە نزا و دوای ئەوێ بوون کە خودا نووری عەشقی حەقیقی خۆی بختە دلێ ئەو زاھیدە خەلۆت‌نشینەووە والی بکات کە واز لە سۆفییایەتی روالەتی بھێنێ. ئەم نزا و پارانەوویە لای پیغەمبەرە (ﷺ) خوداش هەبوو کە ئەیفەرموو: ((خودایە ئیسلام بەیەکیک لە عومەرەکان بەھێز و عیزەت بکە)).

۷ — نرگس ساقی بخواند آیت افسونگری

حلقه‌ی اوراد ما مجلس افسانه شد

نیرگزی ساقی ئایەتی جادووگەری خۆتند و ئەلقەیی زیكری ئیمە بوو کۆری ئەفسانە.

نرگس ساقی: چاوانی ساقی و لە زاراوە عیرفانیدا نووری زات یا درکەییە لە جەمال لەگەڵ ئەمەلی مەعشوقدا.

افسونگری: جادووگەری حلقەیی اوراد: کۆری زیكری، ئەلقەیی زیكری.

ساقی لێرەدا هەمان مەعشوق کاملاً یاخود خورشیدی کاملە و خواجە پیتی وایە کە جەمال و جوانی ئەو یا نووری ئەو وەک ئەوێ کە ئایەتی جادووگەری خۆتندبێ بەکسەر ئەلقەیی زیكری ئیمە بەتال کردەووە و کردینە چیرۆکی ئەفسانەیی بەر ئاگردان.

ئەکری ئەم قسانە لە سەرزاری زاھیدی خەلۆت‌نشینەووە کرابن پاش ئەوێ کە هاتووەتە نێو عیرفان و عەشقی حەقیقییەووە.

۸ — منزل حافظ کنون بارگه پادشاست

دل بر دلدار رفت جان بر جانانه شد

هەواری حافظ ئیستا لە بارەگای پادشا داھە دل بۆ لای دلدار و گیان بۆ لای جانا (یار) رویشت.

منزل: هەوار، مال بارگە: بارەگا بر: بۆلای

پیش ئەوێ لە واتای بەیتەکە بدوین، پینووستە ئەو بەلێن کە ئەم دوایەیتەش لەنوسخەکاندا جیاوازی بەرچاو لە ساغکردنەویدا بەرچاو دەکەوتیت لە هەندێ نوسخەدا لە بری (منزل) (مجلس) و لەبری (بارگە) (بزمگە) و لەبری (سوی) (برپی) هاتووە، بەلام ئەم جیاوازییانە لە پرووی واتاوە گۆرانکاریی دروستنەکردووە.

پاش ئەوێ کە زاھیدی خەلۆت‌نشین لە خەوی غرور و روالەت‌بازی بەتاگا هاتەووە و هاتە نێو عەشقی حەقیقییەووە ئیدی بوو گەوهەری بی وینە و گەورە بوو، تا ئەو ئاستەیی کە ئیستا ئیدی مائی ئەویا مەزلێ ئەو (حافظ مەبەست لە زاھیدی خەلۆت‌نشین بەیتی یەکەم) — ئەم واتایە کاتی دروستە کە یەکییتی بابەت لە غەزەلەکەدا لەبەر چاوی بگرتن، بەلام ئەگەر یەکییتی بابەت فەرامۆش بکەین ئەوا خواجە لێرەدا مەبەستی خۆیەتی ئەوێ کە زاھیدی خەلۆت‌نشین — لەبارەگای پادشای حەقدا یە بە یە کجاری لەحەقدا فەنا بوو لاھوری لە شەرحی ئەم چوونە نێو بارەگای پادشایەووە گوته‌ی النوری نەقل کردووە کە دەلی: ((ان الله عبداً یا کلون بالله، و یشربون بالله، و یجلسون بالله و یقولون بالله)) { لاھوری، ج ۲، ل ۱۲۵۶ } واتە ((خودا کۆمەلێک لە بەندەیی هەییە کە بەخودا دەخۆن و دەخۆنەووە و دادەنیشن دەلێن)) ئەمەش یادەیتەردەووی ئەم فەرموودەیی پێرۆزیە کە پیغەمبەر ﷺ دەفەرمووت: ((ما زال عبدي يتقرب الي بالنوافل حتى...))

پاش چوونە نێو ئەم بارەگای پادشایەشەووە دل‌بەرە و دلدار (مورشیدی کامل) و گیانی بەرەو یاری حەقیقی — زاتی حەقی — دەروات و بە تەواوی نغزۆی دەریای فراوانی عەشقی حەقیقی دەبیت.

غزه‌لی سهد و شه‌ست و هه‌شته‌م:

به‌حری موزاریعی هه‌شتی نه‌خره‌ب

(مفعول فاعلاتن مفعول فاعلاتن)

۱ - دوش از جناب آصف پیک بشارت آمد

کز حضرت سلیمان عشرت اشارت آمد

دوینی شه‌و له‌جه‌نابی ناسه‌فه‌وه‌ په‌یکی موژده‌هات، له‌لایهن‌ه‌زه‌رتی سوله‌یمان‌ه‌وه‌ ره‌زامه‌ندی له‌سهر‌عه‌یش و شادی هاتووه‌.

آصف: وه‌ک پیتشر روونمان کرده‌وه‌ ناسه‌فی به‌رخیا وه‌زیری هه‌زه‌رتی سوله‌یمان‌ه‌وه‌ و له‌غه‌زه‌لیاتی خواجه‌دا ره‌مزی وه‌زیری عاقل و چاکه‌خوازه‌.

جناب: جه‌ناب، ده‌رگا و ناستانه بشارت: موژده

عشرت: زه‌وق و شادی، هاوده‌می و پیکه‌وه‌ بوون، له‌زاراوه‌ی عیرفانیدا چیژی ئونسه‌ (هاوده‌می) له‌گه‌ل زاتی هه‌قدا.

خواجه‌له‌م غه‌زه‌له‌دا موژده‌ی پیکه‌وه‌بوون و شه‌وق و شادی ده‌دات که له‌لایهن‌سولتانی گه‌وره‌وه‌ (سوله‌یمان) وه‌ره‌ریگه‌ی پیندراوه‌ و دوینی شه‌و نامه‌به‌ر یا قاسید له‌لایهن‌ه‌زه‌زیری گه‌وره‌ (ناسه‌ف) وه‌ موژده‌ی هیناوه‌ و موژده‌که‌ش ریپندان و مؤله‌ت پیدانی عه‌یش و شادی و پیکه‌وه‌ بوونه‌.

گه‌ر له‌روانگه‌ی میژووییه‌وه‌ لیکبدریتته‌وه‌ نه‌کری‌ئامازه‌ به‌سه‌رده‌میکی میژوویی بی‌ت به‌تایبه‌تی سه‌رده‌می شا شو‌جاع و وه‌زیر قوام‌الدین محمد صاحب‌عیار، له‌م لیکدانه‌وه‌یه‌دا مه‌به‌ست له‌ (سوله‌یمان) شا شو‌جاع و مه‌به‌ست له‌ (ناسه‌ف) یش حاجی قه‌وامی صاحب‌عیاری وه‌زیری شه‌وه‌ و (عشرت) یش زه‌وق و پیکه‌وه‌ بوونی خو‌شگوزه‌رانه‌کانه‌، به‌لام شه‌وه‌ی راستی بی‌ت شه‌م غه‌زه‌له‌مانایه‌کی ده‌ستنی‌شان‌کراوی میژوویی هه‌لناگری‌ت و پیویسته‌به‌باک‌گراوه‌ندی عیرفانیانه‌وه‌ لیکبدریتته‌وه‌.

له‌لیکدانه‌وه‌ی عیرفانیدا (عشرت) چیژی هاوده‌مییه‌له‌گه‌ل هه‌قدا و قاسید نامه‌به‌ری عیرفانی یا جویره‌ئیل و سلیمان خودی سولتانی هه‌قه‌. که دوینی شه‌و بانگه‌وازی رۆحانی هات که موژده‌بی‌ت که هه‌زه‌رتی هه‌ق مؤله‌تی هاوده‌می داوه‌. ﴿ قُلْ يَا عِبَادِيَ الَّذِينَ أَسْرَفُوا عَلَىٰ أَنفُسِهِمْ لَا تَقْنَطُوا مِن رَّحْمَةِ اللَّهِ إِنَّ اللَّهَ يَغْفِرُ الذُّنُوبَ جَمِيعًا إِنَّهُ هُوَ الْغَفُورُ الرَّحِيمُ ﴾ سوره‌ الزمر/ ۵۳ - له‌م لیکدانه‌وه‌یدا (عشرت) ره‌جمه‌ته‌.

۲ - خاک وجود ما را از آب باده گل کن

۴۰۹

ویران سرای دل را گاه عمارت آمد

به‌ئاوی باده (شه‌راب) خاکی وجودی نیمه‌بکه‌به‌قور، کاتی شه‌وه‌هاتووه‌ ویرانه‌ی دل ناوه‌دان بکریته‌وه‌.

گل: قور، قوراو گل کن: بکه‌به‌قور ویران سرا: که‌لاوه‌ گاه: کاتی، وه‌ختی عمارت: ناوه‌دان کرده‌وه‌

پاش شه‌وه‌ی جه‌سته‌ی مرۆف‌له‌قور دروستکرا و وشک‌کرایه‌وه‌ بووه‌به‌گل / خاک، مه‌به‌ستی خواجه‌ش له‌خاکی وجودی نیمه‌جه‌سته‌ی خاکی نیمه‌یاخود سروشتی وشک و خاکی نیمه‌ی مرۆقه‌. ئاری باده و شه‌راییش له‌زاراوه‌ی عیرفانیدا عه‌شق و موحیبه‌تی زاتی هه‌قه‌.

خواجه‌دلی خو‌ی به‌ویرانه‌یک ده‌زانیت و له‌هه‌مان‌کاتیشدا ده‌زانیت که پیویسته‌شه‌و ویرانه‌یه‌ ناوه‌دان بیته‌وه‌ و بگه‌ کاتیشی هاتووه‌ بزیه‌ریگه‌ی ناوه‌دان‌کرده‌وه‌ی دل ده‌خاته‌پروو، شه‌و به‌مورشید یاخود به‌زاتی هه‌ق - مه‌حوبوب - ده‌لپت: وجودی وشکی خاکی نیمه‌ - که له‌شه‌نجامی دووریمان له‌عه‌شق خو‌ته‌وه‌ وشکبوته‌وه‌ - به‌شه‌رابی عه‌شقی خودایی بکه‌ره‌وه‌به‌قور و جاریکی دیکه‌ته‌ری بکه‌ره‌وه‌، چونکه‌کاتی شه‌وه‌هاتووه‌ سه‌رله‌نوی به‌عه‌شق ویرانه‌ی دل‌مان ناوه‌دان بکه‌ینه‌وه‌.

۳ - عییم بیوش زنه‌ار ای خره‌قی می آلود

کان پاک پاکدامن به‌ر زیارت آمد

ها شه‌ی خره‌قی له‌مه‌ی هه‌لکیشراو عه‌ییم داپۆشه‌، چونکه‌شه‌و پاکه‌بی‌گونا‌هه‌بۆ سه‌ردانی من هاتووه‌بۆ ئیره‌.

بیوش: داپۆشه‌، بشاره‌وه‌ زنه‌ار: لی‌رده‌ا بۆ جه‌خت‌کرده‌وه‌یه‌، ها

می آلود: له‌مه‌ی هه‌لکیشراو خره‌قی عاشقه‌هه‌قیقیه‌کان

پاکدامن: بی‌گونا‌ه‌، شه‌وه‌ی که داوینی به‌گونا‌ه‌ئالوده‌نه‌بووه‌.

به‌ر زیارت: بۆ سه‌ردان.

خواجه‌داوا له‌خیرقه‌و جبه‌ی هه‌لکیشراو له‌مه‌ی (عه‌شقی هه‌قیقی) ده‌کات که عه‌یبه‌کانی داپۆشیت - شه‌وه‌ی عه‌یبه‌نه‌ی له‌شه‌نجامی غرور و رواله‌ت بازیه‌وه‌ دو‌جاری بووه‌ - چونکه‌شه‌مرۆ یاری پاکیزه‌ و پاکتر به‌په‌ره‌گول بۆ سه‌ردانی شه‌و دیت. واته‌ی شه‌ی جبه‌ی له‌مه‌ی هه‌لکیشراومان له‌کاتی وه‌سلی مه‌عشو‌قدا عه‌یبه‌کام داپۆشیت. جبه‌ی له‌مه‌ی هه‌لکیشراو له‌رواله‌تدا خو‌ی عه‌یبه‌ئیدی چون شه‌توانی عه‌یبه‌پۆش بی‌ت، به‌لام شه‌م و اتا قوولانه‌ جوانیه‌کانی شیعی‌ی حافظه‌.

۴۱۰

حرفیست از هزاران کاندر عبارت آمد

نهم شهرحه بی کۆتاییه که له جوانی یاردا گوتویانه، قسهیه که له هزاران قسه کهله نیو دهربرین (ی مه دحی نه ودا) هاتووه.

بی نهایت: بی کۆتا، بی پایان حرف: قسه کاندر / که انداز: کهله نیو عبارت: دهربرین، عیباره

خواجه دهلی: نهم شهرحه بی کۆتا و دوایی نه هاتووه که تا نیستا له نیو ته واری کتیبه کاندا - به دریزیایی میژوو - دهربارهی جوانی و خوینشیرینی یار کراوه و به دریژ نهم هم موو قسهیهی له سهر نووسراوه، ته نیا قسهیه کن له نیو هزاران قسهی دیکه که له نیو دهربرین و دهسته واژهی شهرحی جوانی یاردا هاتوون.

واته: جوانی و خوین شیرنی یار هیئنده بهرز و بی کۆتایی، ههرچی مه دح و ستایشه که تا نیستا کراون وه ک قسهیه کی نیو هزاران قسهوان و مه دح و ستایش جوانی یار ههرگیز دوایی نایهت.

خه تمی لاهوری پیی وایه که نهو ستایش کراوه (پیغه مبهه - د.خ - ه) { لاهوری، ج ۲، ۱۰۸۰ } و هرویش بهیه کی له پادشاکانی - که رنگه شا شوجاع بییت - نه داته قه له م { هروی، ج ۲، ۷۱۹ }.

۵ - امروز جای هرکس پیدا شود ز خوبان

کآن ماه مجلس افروز اندر صدارت آمد

نه مرۆ پله و شوینی ههر کهس له جوانان و پاکان دهستنیشان ده بییت، چونکه نهو مانگه مه مجلس رووناککهره ویه هاته سه روی مه جلسیه وه.

جای: جیگه ی، له م بهیته دا به واتای پله و پایه هاتووه.

پیدا شود: دهستنیشان ده بییت، دیاری ده کریت.

مجلس افروز: مه مجلس رووناککهره وه صدارت: سه روو، پیتشه وه، میری مه مجلس

خواجه دهلی: نه مرۆ که یاری وه ک مانگی رووناککهره وه و رووناکی به خشی مه مجلس هاتووه و بوو ده میری مه مجلس و له سه رووی مه جلسیه وه دانیشتوووه جیگه و پله و پایه ی چاکان و جوانان دیاری ده بییت و له جیگه ی شیاوی خزیدا داده نرین.

گهر مه بهست له یار پیغه مبهه - د.خ - بیته مه بهست له مه مجلس، مه جلسی پیغه مبهه رانه که بی شک نهو زاته میری نهو مه جلسیه یه و گهره ی پیغه مبهه رانه - د.خ - .

همّت نگر که موری با این حقارت آمد

بروانه هیمهت و لیپرانی، میرووله یه که بهم لاوازییه وه هاته سه ر ته ختی سوله یمان که تاجه که ی (هیئنده بلنده) میعراجی هه تاوه.

جم: جه مشید، جم، لیتره دا مه بهست له هه زه رته ی سوله یمانه .

معراج: له زماندا میعراج به واتای په یژه / پی پلیکانه دیت و له زاراوهدا مه بهست له بلندی بوونه وه ی هه زه رته ی مه مه د - د.خ - بو ناسمانه کان و بو لیکای خوا، میعراج دوو قوناع بو له راستیدا (اسرا و معراج) بوو، (اسرا: واته شه وره ی که نه م شه وره و بییه ش قوناعی یه که می گه شته که بوو له مه ککه وه به ره و قودس و بیته المقدس و پاشان قوناعی دوو م (معراج) بلند بوونه بوو له (بیته المقدس) وه بو ناسمانه کان و بو لیکای خوا، نه م سه فه ره جهسته و رۆحانییه ی هه زه رته ی مه مه د - د.خ - له قورنانی پیروژ و له سه ره تای سوره تی (الاسری) به ناشکرا باسی لیوه کراوه و ده فه رموویت: ﴿سُبْحَانَ الَّذِي أَسْرَى بِعَبْدِهِ لَيْلًا مِنَ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ إِلَى الْمَسْجِدِ الْأَقْصَى الَّذِي بَارَكْنَا حَوْلَهُ لِنُرِيَهُ مِنَ آيَاتِنَا إِنَّهُ هُوَ السَّمِيعُ الْبَصِيرُ﴾ سوره الإسرا و نایه تی (۱).

ههرچه نده له قورنانی پیروژدا ته واری سه فه ره که باس نه کراوه، به لام له فه رموو ده و ژیاننامه ی هه زه رته دا به دریژی لهو سه فه ره داوه ههر له میعراجیشدا نوژی فه رز بووه له سه ر موسلمانان و (ته حیات) ی نوژی دیالوگی ناسمانی نیوان هه زه رت و زاتی حه قه (الله).

مه وله ی تاوگۆزی شاعیری گهره ی کورد ته نیا لهو دوو دیره بهرز هیدا له م میعراج و رووداوه کانی داوه و ده لی:

رتی چند هزار سال، ته ی چند حیجبات

زاتی حه ق که لام سوئال جه وابات

چوو بوو دی بیستی که یار دریاوه

هاته وه حه لقه ههر نه له ریاوه

هه م: هیمهت و لیپران، هه وال و کۆشش، بی گومان هیمهت له عیرفاندا واتای دیکه ی هه یه، به لام له م بهیته دا مه بهست له واتای زمانیهه .

حقارت: بی هیژی و لاوازی.

خواجه لیتره دا داستانیکی به نمونه هیئاوه ته وه بو شهرحی هیمهت و لیپران و ده لی، ته خته که ی هه زه رته ی سوله یمان که هیئنده بهرز بوو سه ری له ناسمان بوو به شیوه یه که وه ک میعراج وا بوو بو هه تاو - هیئنده بلند بوو - که چی میرووله یه ک، چونکه هیمهت ی هه بوو - بهو

هه موو لاوازی و بچووکییه وه چوو سه ته خته که ی و قسه ی له گه له حه زه ته سوله یماندا کرد چیرۆکی قسه کردنی میرووله له گه له حه زه ته سوله یماندا - د.خ-، بریتیییه له وه ی که کاتی حه زه ته سوله یمان و سوپاکه ی هاتنه (وادی النمل) وه سه رۆکی میروولان رویش بۆ لای سوله یمان تا وه کو سوپاکه ی نه یانیشی لیت و پانیان نه که نه وه نه م چیرۆکه له سوره ته (النمل) دا باسکراوه.

له شه رحی (هروی) دا گفتوگۆی نیوان حه زه ته سوله یمان و میرووله به م شیوه یی سه ره وه باسکراوه - مه سه له ی به پلپلشانه وه ی میرووله کان- به لام له ته فسیری (کشف الاسرار) دا گفتوگۆیه کی دیکه ی نیوان - حه زه ته سوله یمان و میرووله ده گپیتسه وه که زیاته ر هیمه ته میرووله ده خاته پروو.

له راستیدا هیمه ته میرووله جگه له خۆگه یاندن به ته ختی سوله یمان، جورته کردنیه ته که نه وه قسه راسته وخۆیا نه به سه رداری جیهان بلێ. پروانه شه رحی به یته (شه ش) ی غه زه لی (۸۹). خواجه لیره دا مه به سته له م چیرۆکه نه وه یه که هه ره کهس و لیرهانی هه بیته به ناوات و ویستی خۆی ده گات به تاییه ته گه یشتن به یاری عیرفانی. هه رچه نده بێ هیز و لاوازی به بیته - نه م رایه شه به ته واوی پیچه وانه ی مه شه به ی جه برییانه ی حافظ - زۆرینه ی عارفه کانیش نه م (هیمه ته) ه رته ده که نه وه ته نانه ت خواجه عبدا لله انصاری همت به زیاده ده زانیته و ده لێ: نزیکه (قرب) ی تۆ چرای وه جد داده گیرسی، هیمه ته من زیاده یه { خواجه رشید ابوالفضل میبیدی، گزیده ی کشف الاسرار و وعدة الابرار ل ۲۶ }.

۷ - از چشم شوخش ای دل ایمان خودنگه دار

کآن جادوی کمانکش بر عزم غارت آمد

ئه ی دل ئیمانی خۆت له چاوانی شوخی بیاریزه، چونکه نه جادوو گه ره که وان به ده سته به مه به سته تالانی هاتوو.

چشم شوخ: چاوی شوخ، چاوی بی باک، چاوی جه سور نکه دار: بیاریزه کمانکش: که وان کیشکهر، که وان به ده ست، برۆ که وانیه. برعزم: به مه به سته، بۆ غارت: تالانی خواجه ده لیت چاوانی بی باکی یار جادوو گه ریکی که وان به ده سته و (به تیری برژانگ و که وان برۆه) بۆ تالانی ناین و دینی دلداران هاتوو بۆیه ئه ی دل ئیمانی خۆت بیاریزه تا چاوانی جادوو گه ری تیرهاویژی یار تالانی نه کات.

لاهوری گوته نی نه و (پیغه مبه ر - د.خ -) ه به چاوانی بی باکییه وه ئیمانی راست و درۆزانه لیکدی جودا ده کاته وه ئیمانه درۆزانه کان تالان ده کا. { لاهوری، ج ۲، ل ۱۰۸۲ }.

۸ - آلوده ای تو حافظ فیضی ز شاه درخواه

۴۱۳

کآن عنصر سماحت بهر طهارت آمد

حافظ تۆ گونا بهاری داوا ی فه یزیک بکه له پاشا، چونکه نه ره گه زی لیبوردیه بۆ پاککردنه وه ی گونا بهاران هاتوو.

آلوده ای: گونا بهاری، داوین به گونا نا لالوده ی. درخواه: داوا بکه، داخوازی بکه. سماحت: لیبوردیه ی طهارت: پاکبوونه وه.

خواجه به خۆی ده لیت که داوینت به گونا نا لالوده یه و داوا ی فه یز و چاکه یه که له پادشای حه ق بکه تا وه کو شه فاعه ته بۆ بکات و پاک ببیته وه، چونکه نه ره گه زی لیبوردیه هه ره له نه سلدا بۆ نه وه ی هاتوو که خه لکی پاک بکاته وه له گونا هان.

نه کری (شاه) له م به یته دا زاتی حه ق یا پیغه مبه ر - د.خ - بیته.

۹ - دریاست مجلس او دریا ب وقت و در یاب

هان ای زیان کنشیده وقت تجارت آمد

کۆر و مه جلیسی نه وه ده ریایه، سوود له کات وه رگه وه مرواری کۆکه ره وه، نه ی زیان پیکه وتوو (زه ره کردوو) کاتی بازرگانی هاتوو.

دریاب وقت: سوود له کات وه رگه، قه دری کات بزانه. در یاب: مرواری کۆکه ره وه، بدۆزه ره وه.

هان: بۆ ناگادار کردنه وه یه و، جه ختکردنه وه. زیانی کشیده: زیان پیکه وتوو، زه ره کردوو.

خواجه کۆر و مه جلیسی نه وه یاره (پیغه مبه ر - مه عشوق) به ده ریایه کی پر له مرواری ده زانیته و گونا بهاری به یته پیشو به (زیان پیکه وتوو) ده زانیته له ژیا نی رابردودا و پیی ده لێ:

ئه ی گونا بهاری زه ره کردوو له ژیا نی رابردودا، کۆر و مه جلیسی نه وه یاره وه که ده ریایه کی پر له دور و مروارییه، ئیستا که هیشتا کات ماوه و دونیا یه کاتی بازرگانی و تیجاره ته و به فرسه ته بزانه و قه دری کات بگه ره و له ده ریای کۆری نه وه مرواری هاوده می و عشق کۆبکه ره وه.

غەزەلى سەد و شەست و نۆبەم:

بەحرى ھەزەجى شەشى ئەخرەبى مەقبوزى مەحزوف
(مفعول مفاعلن فعولن)

۱ - عشق تو نہال حیرت آمد

وصل تو کمال حیرت آمد

عەشقى تۆ نەمامى سەرسامى و ھەسللى تۆ كەمالى سەرسامىيە.

نہال: نەمام حیرت: سەرسامى، ھەيرانى بوون

(حیرت) لە زماندا بەواتای خو و نكردن و سەرلەشێوانە لە شتێكدا، بەلام لە زاراوی عیرفانیدا كۆمەلێك پێناسەى بۆ كراوە و شەرحێكى تارا دەیهك تەواویشى بۆ كراوە.

عاشقەكان كاتى لە (طلب)ى مەعشوقەو بە مەزلگای (عەشق) و دواتر (مەرفت) و (توحید) دەگەن، بەتەواوى سەرسام دەبن و دوچارى ھەيران بوون دین و بەر لە (فنا) پى دەخەنە مەزل یا قوتاغى (حیرت) دەو.

حیرت چوونە نێو مەعشوق و گەشتنە بە حەقیقەت، بەلام بە بى دەركردنى ئەو حەقیقەتە ئەم دەرك كەردنەش دەبیتە مایەى سەرسامى. لە (فرھنگ اصطلاحات) دا ھاتووە حیرت ھالەتێكە كە لەكاتى وردبوونەو دا بەسەر ریبواراندا دیت و دەبیتە پەردە لە نێوان ئەوان و حەقیقەتەكاندا. لای عارفەكان حیرت دوو جۆرى چاك و خراب (محمودە و مذموم - ستایشكراو و بیزراوى) ھەيە. شىخ عبدالغفور لارى لە پەراوێزى (نفحات انس) دا نووسىويەتى ((حیرت دوو بەشە (ستایشكراو و بیزراو) جۆرى يەكەم (چاك) ئەو سەرسامبوونەيە كە ریبوار لەكاتى موشاھەدە دا دوچارى دەبیت، بەلام جۆرى دووھم (خراب) ئەو ھەيە كە لە نەزانىيەو (گومرايى) سەرسام دەبیت)). { لاھورى، ج ۲، ل ۱۴۱۹ }.

عارفان بەھۆى (نەپتەيە غەيبىيەكانەو) تا زیاتر مەعریفەيان زیاتر بكات سەرسام تر و تا زیاتر عاشق تر بن سەرسام تر دەبن، شىخ جونەيد (حەقیقەتى مەعریفەيە بە سەرسامى) دەزانیت و امیر محقق دەلى: (نازىزى من) عەشق ھەمووى حیرت و ھەيرانىيە. { لاھورى، ج ۲، ل ۱۴۲۰ }.

(حیرت) سەرسامى يەكێكە لە قوتاغەكانى تەى كردنى رىگەى عیرفان و گەشتن بە خودا - مەعشوق - (شىخ فريدالدين عطارى نیشاپورى) عارفى گەورەى سەدەى ھەوتەم، ھەوت (وادى) یا قوتاغى بۆ عیرفانى داناو كە ئەوانیش (طلب، عشق، مەرفت، استغناء، توحید،

حیرت، فنا) شىخ عطار پى وایە كە ریبوار لە دۆلى (حیرت) دا ھەك خو و نكردوويەك وایە و نازانى لە كویدايە و ھەرچى پرسىارىكى ھەك: (فانیت یا باقى، مەستى یا مەست نیت...) وەلامى ئەو سەرسامى و نازانە و دەلێت: ئەسلەن ھىچ نازانم، نازانم خووم و ئەوكیین، عاشقم بەلام نازانم لەسەر چىم... { تاریخ عرفان و عارفان ایرانى - از بايزيد تا نور علیشاہ گنابادى، ل ۲۶۷ }.

{ عبدالرفیع حقیقت (رفیع)، چاپ سوم ۱۳۷۵، انتشارات كوشش، تهرآن }

خودى نووسەرى كتیبى (تاریخ عرفان و عارفان ایران) یش (۷) مەزلگەى تەيكدردنى رىگە جیادەكاتەو كە (طلب، عشق، مەرفت، توحید، حیرت، فنا) ن و سەبارەت بە (حیرت) دەلێت: لەمەزلگەى شەشەمدا (حیرت) دیت، عەقل سەرسام دەبیت لەو بەشەى بە دل ئەدریت.

بە مەزلگە ششم (حیرت) آید نصیب دل كە گردد عقل حیران

(سەرسامى) لای ھەندىك لە عارفەكان مایەى جۆرىك لە خەم و پەژارەيە و لای عارفىكى گەورەى ھەك خواجە عبدالله انصارى مایەى شادى و لەزەتە. ئەو دەلى ((تیلەھى، ھەموان لەسەرسامیدا خەمگین و پەژموردە و من شادم)) { فرھنگ اصطلاحات و تعبیرات عرفانى ذیل كلمە حیرت }.

بەھەر حال عەشقى زاتى حەق تابە كەمال ئەگات - كە مەھالە بەكەمال بەگات - چونكە مەعشوق ھەر رۆژێك بە جۆرىك جیلووە دەكات مایەى سەرسامى و ھەيرانى بوونى عارفەكانە، كە ئەم سەرسام بوونە - ھەك گوتمان - گەر لە مەعریفە و دەركى جەمالەو بەت چاك و گەر لە نەزانى و گومرايەو بەت خراپە.

خواجە لەم غەزەلە دا باس لە (حیرت) سەرسامى عارفەكان یاخود - خودى شاعیر - دەكات لە بەیتى يەكەمدا دەلێت: عەشقى تۆ سەرەتا نەمانى سەرسامى لەمندا ناشت و پىگەیاندا - كە لاھورى ئەم جۆرە لەسەرسامى بە جۆرى (مذمومە) ئەداتە قەلەم، بەلام ھەسل و دیدارى تۆ - تۆلپوونەو لە عەشق و عیرفانیدا - ئەم سەرسامىيە گەیاندا تۆرێك و كاملى كرد، لاھورى ئەم جۆرەیان بە (محمودە) ئەداتە قەلەم. واتە: سەرەتای عەشقت من لەنەزانىيەو سەرسام بووم، بەلام لە قوتاغەكانى دیکەدا سەرسامى من گۆرا بۆ سەرسامىيەكى كاملى و عارفانە.

۲ - بس غرقەى حال وصل كآخر

ھم برسر حال حیرت آمد

زۆرن ئەوانەى كە نغزۆى حالى ھەسل بوون و دواجار كەوتوونەتە نێو سەرسامىيەو.

خواجه لیتره دا پیتی وایه که دواجار زۆریه‌ی عاشقان دوچاری سهرسامی ده‌بن و ئەم سهرسامییە حالیکه که هه‌لهاتن لێی مه‌حاله، ئەو ده‌لی زۆرن ئەوانه‌ی که به‌ برۆای خو نغزو و غه‌رقی وه‌سلی دولبه‌رن و گه‌یشتون به‌و، که‌چی دواجار دوچاری سهرسامی بوون.

۳ - نه وصل بماند و نه واصل

آنجا که خیال حیرت آمد

کاتی (له‌و شوینه‌دا) که خه‌یالی سهرسامی دیت نه‌وه‌سل ده‌مینی و نه‌عاشقی به‌ویسا گه‌یشتوو.

وصل: دیدار، به‌یه‌که گه‌یشتن، وه‌سل واصل: به‌ ویسالی یار گه‌یشتوو، عاشق خواجه ئەو بی‌ ناگایه‌ی عارف ده‌خاته‌روو که‌له‌کاتی قۆناعی سهرسامی (حیرت) دا به‌سه‌ریدا دیت، ناخر عاشق له (حیرت) دا نازانیت خۆی له کویدایه و کیه و یار له کویدایه و کیه، بۆیه خواجه ده‌لی که حیرت هات عاشق له خۆیی و له مه‌عشوقیشی بی‌ ناگا ده‌بیت.

شیخ عطار سه‌باره‌ت به‌م بی‌ ناگا بوونه ده‌لیت:

گوید اصلا من ندانم چیز من

وان ندانم هم ندانم نیزمن

عاشقم اما ندانم برکیم

نه مسلمانم نه کافر، پس چیم؟

لکین از عشقم ندارم آگهی

هم دلی پر عشق دارم، هم تُهی

عاشقی سهرسام بوو، ئەلی من ئەسله‌ن هیچ نازانم، عاشقم به‌لام نازانم له‌سه‌ر چیم، نه موسلمانم نه کافر، ئیدی چیم؟ من له‌عاشقی خۆم بی‌ ناگام هه‌م دلی پر‌عاشقم هیه و هه‌م خالی.

۴ - یک دل بنما که در ره او

بر چهره نه خال حیرت آمد

دئیکم پیشانده که له‌رێگه‌ی (عاشقی) ئەودا، خالی حیرت به‌سه‌ر رووخسارییه‌وه نه‌بیت.

بنما: پیشانده

خواجه دلنیا به‌له‌وه‌ی که ته‌واوی عاشقانی رێگه‌ی حه‌ق دوچاری حیرت هاتوون و ده‌بن و بۆیه بۆ جه‌ختکردنه‌وه ده‌لی: عارفیکم نیشانده که دوچاری سهرسامی نه‌بووبیت و خالی سهرسامی و حیرت به‌ رووخسارییه‌وه نه‌بیت.

۵ - از هر طرفی که گوش کردم

آواز سؤال حیرت آمد

له‌هه‌ر لایه‌که‌وه گویم گرت، ده‌نگی سؤالی (داواکردنی) حیرت هات.

گوش کردم: گویم گرت، گویم هه‌لخست آواز: ناواز، ده‌نگ سؤال: پرسیار، داوا کردن وه‌ک خواجه عبدالله زۆریک له‌ عارفه‌کان چیژ له (سهرسامی) وه‌رده‌گرن و له‌ خودا داوا ده‌که‌ن که زیاتر سهرسامیان بکات، ته‌نانه‌ت له‌سه‌رچاوه‌ی عیرفانییه‌کاندا فه‌رمووده‌یه‌کی پیغه‌مبه‌ر (ﷺ) قسه‌ کراوه که ده‌فه‌رموویت: (رب زدنی فیک تحیرا) واته: (خودایه زیاتر سهرسامم بکه له‌ خۆت).

حافزیش ده‌لیت: له‌هه‌ر لایه‌که‌وه گویم هه‌لخست و له‌نێو هه‌ر کۆر و کۆمه‌لێکی عارفاندا گویم گرت هه‌ر ده‌نگی (رب زدنی فیک غیرا) نی که‌وته به‌رگووی و عارفه‌کان داوا (حیرت) ی زیاتریان ده‌کرد. یاخود له‌هه‌موولایه‌که‌وه سه‌دا و ده‌نگی سهرسامی به‌رز ده‌بووه‌وه.

۶ - سر تا قدم وجود حافظ

در عشق نهال حیرت آمد

سه‌رتاپیی وجودی حافظ له‌عه‌شقددا وه‌ک نه‌مامی حیرت ده‌رکه‌وت.

سرتا قدم: سه‌رتا پی، سه‌ریا، هه‌موو

خواجه باس به‌ خۆی ده‌کات که له‌عه‌شقددا یه‌کپارچه سهرسامی و حیره‌ته، بێگومان یه‌کێک له‌ ره‌گه‌ز و بونیاده سه‌رکییه‌کان عه‌شقی حافظ مانه‌وه‌یه‌تی له‌ مه‌نزلی حیره‌ت و سه‌رسامیدا، چونکه ئەو به‌رده‌وام له‌ سه‌رسامیدا ماوه‌ته‌وه و به‌ فه‌نا نه‌گه‌یشتوو، هه‌ر بۆیه عه‌شق لای خواجه ده‌ریایه‌کی ترسناک و رێگایه‌کی بی‌ کۆتایی و سه‌رسامییه له‌سه‌رسامیدا - لێره‌شدا جه‌خت له‌سه‌ر ئەمه‌ ده‌کاته‌وه که عه‌شقی حافظ یه‌کپارچه سهرسامی و حیره‌ته و سه‌راپای بوونی خواجه له‌عه‌شقددا نه‌وه‌مامی حیره‌ته.

ئهو خاله‌ی که شایانی ناماژه پیدانه، خۆدزینه‌وه‌ی هه‌ندیک له‌ راقه‌کاران و لیکۆله‌رانی فارسه - به‌تاییه‌تی هاوسه‌رده‌مه‌کانی - له‌ سه‌رح و له‌سه‌ر نووسینی ئەم غه‌زه‌له، بۆ نمونه لیکۆله‌ر و حافظ ناسیتی که‌وره‌ی وه‌ک د. به‌هاالدین خرمشاهی که - حافظ نامه - که‌ی وه‌ک سه‌رچاوه‌یه‌کی سه‌ره‌کی سوودی لێوه‌ده‌گریت و (شه‌رحی، زاراوه و که‌سایه‌تی و شۆینه‌کان و چه‌مه‌که سه‌ره‌کی و به‌یته دژواره‌کانی) حافظ به‌هیچ شێوه‌یه‌که ناماژه‌ی به‌م غه‌زه‌له نه‌داوه و ته‌نانه‌ت زاراوه‌ی (حیره‌ت)یشی شه‌رح نه‌کردوه‌وه.

ههروهها د. هرويش خۆي له شهرحی تهفسیری ئەم غەزەله بەدوور گرتوو و خۆی گوتهنی (بهواتای لهفزی بهیتهکان) اکتفای کردوو تهنا ته گومان له واتا و جوانی غەزەله که دهکات. له کاتی کدا ئەم غەزەله لهپووی واتا و بنهمای عیرفانییهوه بهیهکی له غەزەله بونیادی و قووله عیرفانییهکانی خواجه شهدریته قهلهم و له تهواوی نوسخه دیرینه رهسهنهکانیشدا هاتوو.

غەزەلی سه د و حه فتایه م:

به حری ره مهلی هه شتی مه خبونی ئەسهلم
(فاعلاتن فاعلاتن فع لاتن فع لن)

۱ - در نمازم خم ابروی تو به یاد آمد

حالتی رفت که محراب به فریاد آمد

له نوێژدا کهوانه ی برۆی تو بیره کهوته وه، حاله تیکم به سه ردا هات که میحراب هاواری لی بهرزبووه.

به یاد آمد: هاته وه یادم حالتی رفت: تووشی حاله تی بووم، حاله تیکم به سه ردا هات به فریاد آمد: هاواری لی بهرزبووه وه، کهوته هاوار کردن.

خواجه دهلی له نوێژدا کاتی کهوانی برۆی یارم کهوته وه یاد، که برۆی یار جیلوهی جه مالی مه عشوقه و لای شیخ جه مالی شیرازی ئاماژه به (قاب قوسین) ئەمیش مه قامی (واحدیت) ه که پینجه م نهزلگی عیرفانییه و نیشتمانی ره سه نی مرۆقه (پیش هاتنه سه ر زهوی). {لاهوری، ج ۲، ل ۱۰۸۶} حاله تیکم به سه ردا هات - حاله تی غوربه ت و هه ست به دووری یار - که میحراب دهلی به حاله سووتا و کهوته هاوار - یاخود د. هروی گوتهنی له سه رسامیدا که چۆن له نوێژدا برۆی یارم بیره کهوته وه هاوار. {هروی، ج ۲، ل ۷۲۴}

۲ - از من اکنون طمع صبر و دل و هوش مدار

کان تحمل که تو دیدی همه بر باد آمد

ئێستا ئیدی چاوه پێی سه بر و دل و هۆش مه که، چونکه شه و خۆگرییهی پێشوو که تو بینیت هه موو به رباد بوو.

برباد آمد: به رباد بوو، به باچوو.

خواجه ئێستا کهوتوو ته بیری کهوانی برۆی یار - قاب قوسین - و نیشتمانی ره سه ن ئیدی سه بر و دل و هۆشی نه ماوه و خۆراگری و تهحه ممولی به رباد بوو بۆیه دهلی ئێستا ئیتر به ئومیدی سه بر و خۆگری و دل و عه قل و هۆش مه به له من، چونکه شه و تهحه ممولی جارن هه مبهو هه مووی فه وتاوه.

۳ - باده صافی شد و مرغان چمن مست شدند

موسم عاشقی و کار به بنیاد آمد

شه راب بی خله (ساف) و بالنده کانی گولزار مه ست بوون، مه وسمی عاشقی و کاری به نه رتهی هاتوو.

صافی شد: ساف بوو، بئ خه لته بوو، ساف بوونی شه راب یا به مانای بی خه لته بوونه یاخود به واتای خۆشبوون و جۆش و خرۆشی شه رابه. مرغان چمن: بالته کانی گولزار، مه به ست به م بالته هاوړپییانی ریگهی ته ریقه ت و عه شقی. به بنیاد: به نه ساس، پیچه وانهی بی نه ساسه، واته گرنګ و بنچینه بی. له کاتیګدا که عاشقی و کاری به بنیاد و پیکه وه هاتوون مه به ست له کاری بنچینه بی و بنه رته هی هه مان عاشقییه.

خواجه ده لئ: نیستا که شه راب و عه شق جۆشی سهند و هاوړپییانی ته ریقه ت مهستی عه شقن کاتی نه وه هاتووه خه ریکی کاری گرنګ و بنه رته عاشقی بین تا به لکو به و هویسه وه که می له نازاری غوربه ت و دوری نیشتمانی ره سه مان که م کهینه وه و که می (قرب) مان به نسیب بیته.

٤ – بوی بهبود ز اوضاع جهان میشنوم

شادی آورد گل و باد صبا شاد آمد

هه ست به بونی چاک بوونه وه ده که م له باردوخی جیهان، گول شادی هیئا و نه سیمی به بیان به شادییه وه هات. بهبود: چاکبوونه وه، چاکتر بوون. میشنوم: ههستی پیده که م، له راستیدا (میشنوم) به واتای -گویم لییه- به لام له زمانی فارسیدا بۆ بۆنکردنیش به کار دیت. لیره دا به واتای بۆن ده که م هاتووه. آورد: هیئا

خواجه ده لئ: که له بارودوخی جیهان ورد ده به وه هه سته که م به ره و چاکتر بوون ده چیت، هه ر نه مه شه ده لیلی نه وه ی که گول شادی هیئا و سروهی به یانیش به شادییه وه هات. یاخود نه کری به پیچه وانه بیته کاتی که گول شادی هیئا و سروهش به شادییه وه هات ئیدی مه و سیمی به ره و چاکتر بوونی بارودوخی دنیا یه.

له راستیدا نه م به یته دریتژ کردنه وه ی واتای به یته دووه مه که سه رده م و مه و سیمی عاشقییه، به م عاشقییه ش شادی نه که و یته دلان و جیهانه وه.

٥ – ای عروس هنر بخت شکایت منمای

حجله ی حسن بیارای که داماد آمد

نه ی بووکی هونه ر شکات له به خت مه که، ژووری جوانی برازینه وه، چونکه زاوا دیت. شکایت معنای: شکات مه که، گله یی مه که.

حجله: نه و ژووره ی که بۆ بووک و زاوا ده رازینه رته وه بیارای: برازینه ره وه داماد: زاوا

له هه ندی نوسخه دا له بری (هنر) (چمن) هاتووه. لیره دا خواجه هونه ر به بووکیک ده زانیت و پیته ده لیت: روژی رزگاری و خۆشه ختی تۆ ژۆر نزیکه و (بارودوخی جیهان به ره و چاکبوونه وه نه چی) له بری نه وه ی گله یی و شکات له به ختی ره شی خۆت بکه یته هه سته خۆت و ژووره تاییه ته که ت برازینه ره وه، چونکه زاوا خه ریکه له ریوه ده گاته جی.

گه ر (چمن) بیته بووکی چیمه ن گول و زاواش سروهی به هاره. هه رچۆن بیته به یته که مژده ی خۆشه ختی ده دات.

٦ – دلغریبان نباتی همه زیور بستند

دلبر ماست که با حسن خداداد آمد

دولبه ری رووه کی هه موو خۆیان رازاندووه ته وه (به خشل) ته نیا دولبه ری ئیمه یه که به جوانی سروشتییه وه هاتووه.

دلغریبان نباتی: دره خت و گیا و دلبه ره کان. زیور: خشل و زپر، رازینه ره وه زیور بستند: خۆیان رازاندووه ته وه.

حسن خداداد: جوانی سروشتی (خداداد) به واتای سروشتی دیت واته نه وه ی خوا به خشیویه تی. خواجه وه سفی دولبه ر ده کات که به حوسن و جوانی سروشتییه وه هاتووه ته نیو باغ و گو ی جوانی له هه موو دره خت و گیاکیان برده ته وه له کاتیګدا که خۆشیان رازاندووه ته وه.

٧ – زیر بارند درختان که تعلق دارند

ای خوشا سرو که از بار غم آزاد آمد

نه و دره ختانه ی که وابه سته بیان هه یه میوه ده گرن و به ردارن – هه میشه له ژیر باردان، خۆش به حالئ دار سه رو که له باری غم نازاده.

زیر بارند: له ژیر باردان.

تعلق: وابه سته، له عیرفاندا به وابه سته بی به دنیا و چیژ و له زه ته کانی دنیا ده گوتريت، که پیویسته عارف له م وابه سته یه رزگار بیته. آزاد: تجرد که پیچه وانهی (تعلق) ه.

خواجه نه و که سانه ی که وابه سته بیان به دنیا و ماددیاته وه هه یه هه میشه به بارگران و بارقورسی ده زانیت و وه نه وایه که هه میشه له ژیر باردا بن، به لام له به رامبه ر نه م ده سته یه دا عارف و نازاده کان هه ن که وه (دار سه رو) ن و هه رگیز له خه می دنیا و چیژه

دونیاییه کاندانین و موجه‌رهدن. خواجه لیژدهدا حالی عارفان به خۆش ده‌زانیت و پینی وایه که دونیا غمه و نه‌وان له غم رزگاریان بووه.

۸ - مُطْرِبُ از گفته‌ی حافظ غزلی نغز بخوان

تا بگریم که ز عهد طربم یاد آمد

ئه‌ی موترب له گوته‌ی حافظ غزه‌لیکی خۆش بلی تا بگرییم چونکه سه‌رده‌می شادیم هاته‌وه یاد.

نغز: خۆش، سه‌رنج‌اکیش بگریم: بگرییم

عهد طرب: سه‌رده‌می شادی، بیگومان لیژدهدا هه‌مان (خم ابروی میسراعی یه‌که‌می غه‌زه‌له‌که‌یه که مه‌به‌ست له نیشتیمانی ره‌سه‌نی مرۆڤ و سه‌رده‌می (قرب) نزیکییه له مه‌عشوقی حه‌ق.

خواجه به مورشید (موترب) ده‌لی یه‌کی له غه‌زه‌له سه‌رنج‌اکیشه‌کانی حافظ به‌سرود بۆم بلی تا مه‌ست بم و بگرییم، چونکه سه‌رده‌می (قالب قوسین) و مه‌قامی (قرب) ی نه‌زه‌لم بیر هاته‌وه.

له شه‌رحه میژوویی و نه‌ده‌بییه‌کاندا (عهد طرب) به‌سه‌رده‌می لای و شادی دنیایی لیک‌دراوه‌ته‌وه. {د.ه‌روی، ج ۲، ل ۷۲۶ / مهدی معنیان، ل ۲۹۳} ته‌له‌به‌ته رواله‌تی به‌یته‌که ئه‌م واتایه هه‌لده‌گریت.

غه‌زه‌لی سه‌د و حه‌فتا و یه‌که‌م:

به‌حری ره‌مه‌لی هه‌شتی مه‌خبونی ته‌سه‌لم

(فاعلاتن فاعلاتن فعلاتن فع لن)

۱ - مژدی ای دل که دگر باد صبا باز آمد

هدهد خوش خبر از طرف صبا باز آمد

موژده ای دل که جاریکی دیکه سروهی به‌یان هاته‌وه، هوده‌ودی خۆش مژده له‌لای سه‌باوه هاته‌وه.

دگر: لیژدهدا به‌واتای جاریکی دیکه، دووباره دیت.

هدهد: هوده‌ود، په‌پوسوله‌یانه، په‌یام هیئ و قاسیدی هه‌زه‌تی سوله‌یمان بسو له لایه‌ن به‌لقیسی شازنی شاری (سبا) هوه.

خوش خبر: خۆش موژده، که‌سی که هه‌میشه خه‌به‌ر و هه‌والی خۆش ده‌هینی.

سبا: سبا، شاری به‌لقیس باز آمد : هاته‌وه

میسراعی دووه‌می به‌یته‌که ناماژه‌یه به‌چیرۆکی هه‌زه‌تی سوله‌یمان و ونسوونی هوده‌ود و هیئانی هه‌والی شاری (سبا) و شازنه‌که‌ی و چۆنیه‌تی ژبانیان که له سوره‌تی (نمل) دا هاتوو و ده‌فه‌رمووی: ﴿وَتَفَقَّدَ الطَّيْرَ فَقَالَ مَا لِيَ لَا أَرَى الْهُدُودَ أَمْ كَانَتْ مِنَ الْغَائِبِينَ﴾ سوره‌ النمل، نایه‌تی (۲۰).

خواجه لیژدهدا له خۆشی و کرانه‌وه‌ی دل و ئارام بوونیک ته‌ده‌ویت که دووباره به‌سه‌ریدا هاتوو، به‌گشتی سروهی به‌یان په‌یامه‌ینه‌ری لای یاره و لیژده‌شدا جاریکی دیکه هه‌لی کردووته‌وه و په‌پوسوله‌یانه‌ی خۆش مژده‌ش له‌لای سه‌باوه به‌هه‌والی خۆشه‌وه گه‌راوته‌وه.

(باد صبا) جگه له‌وه‌ی بۆنی یار و هه‌والی یار ده‌هینی، به (نفحات رحمانی) یش دراوته‌وه قه‌لم واته: ئه‌ی دل موژده بیته ره‌حه‌تی دلشادی و خۆشه‌ختی هه‌لیکرد و مه‌عشوقی حه‌ق ناوری لی‌داینه‌وه.

۲ - بركش ای مرغ سحر نغمه‌ی داودی باز

که سلیمان گل از باد هوا باز آمد

ئه‌ی بولبول ناوازی داودی بخوینه‌ره‌وه که سولتانی گولان به‌بای هوا هاته‌وه.

برکش: ده‌برینه، بخوینه، بلی.

نغمه‌ی داودی: ناوازی داودی، ناوازی وهك حه‌زه‌رتی داود (د.خ)، چونكه حه‌زه‌رتی داود ده‌نگی زۆر خوشبووه، واته ناوازیك كه وهك هی حه‌زه‌رتی داود خوش بیته. سلیمان گل: گولێ وهك ته‌ختی سوله‌یمان، مه‌به‌ست له گولێ باغ كه له گه‌وره‌یی و جوانیدا به ته‌ختی حه‌زه‌رتی سوله‌یمان دراوه‌ته‌وه قه‌له‌م و له‌سه‌ر پشتی هه‌واش هاته‌وه. وهك گوتمان خواجه له‌م غه‌زه‌له‌دا له خۆشی دل ته‌دوویت، لی‌رده‌دا به‌رده‌وام ده‌بیته و ده‌لی ته‌ی بولبول (مه‌به‌ست له دل) وهك داود به ده‌نگی خۆش ناوازیك بلی، چونكه سه‌ره‌له‌نوێ شای گولان (یار) و ته‌خته‌كه‌ی حه‌زه‌رتی سوله‌یمان به‌سه‌ر په‌رشتی باوه هاته‌وه.

۳ - لاله بوی می نوشین بشنید از دم صبح

داغ دل بود به امید دوا باز آمد

لاله له ده‌می به‌یانیدا بۆنی مه‌یی به تامی کرد، داغ له‌سه‌ر دلی بوو به ئومیدی دوا هاته‌وه. نوشین: به‌تام، له‌زه‌ت به‌خش، شیرین. بوی شنیدن: بۆنکردن. از دم صبح: له‌ده‌می به‌یانیدا. داغدل: داغ به‌سه‌ر دلێه‌وه بوو، حه‌سه‌رت بار دوا: دوا، ده‌رمان

لاله كه گولانه‌یه و خالێکی ره‌ش تی‌دایه، لای شاعیران ته‌م خاله‌ به‌داخی حه‌سه‌رت ته‌ده‌نه قه‌له‌م، لی‌رده‌دا ته‌كری لاله (هه‌مان دلی به‌یتی یه‌كه‌م بیته) و ده‌لی: له كاتی‌كدا كه به‌هار نه‌بوو، كه شه‌رابی عه‌شق نه‌بووه، كه له زه‌مان و سه‌رده‌می (قبض) دا بوو، حه‌سه‌رتی دووری و دل‌گرانی به‌سه‌ر دل‌ه‌وه هه‌بوو، هه‌ر بۆیه كاتی به‌ده‌می به‌یاندا بۆنی شه‌رابی له‌زه‌ته‌بخشی عه‌شقی حه‌قی کرد به ئومیدی ده‌رمانی ته‌و (قبض) و داخی حه‌سه‌رت‌ه‌وه هاته‌وه.

۴ - عارفی کو که کند فهم زبان سوسن

تا ببرد که چرا رفت و چرا باز آمد

عارفیک له کویدیا كه له زمانی سه‌وسه‌ن تی‌ بگات، تا لیبی په‌رسیته كه بۆچی رۆیشت و بۆچی هاته‌وه.

سوسن: گولێ سۆسه‌نه به گولێ زماندار یا ده‌ زمان به‌ناوبانگه.

رفت و آمد: رۆیشتن و هاتن، لی‌رده‌دا مه‌به‌ست له هه‌له‌وه‌رینی پاییز و دووباره سه‌وز بوونه‌وه‌ی به‌هاره.

خواجه ده‌لی: عارفیک له‌کویدیا كه له زمانی سه‌وسه‌ن (دلی من) تی‌بگات تا بزانی رازی رۆیشتن و هه‌له‌وه‌رینی پاییز و هاتنه‌وه و دووباره سه‌وز بوونه‌وه‌ی به‌هار چیبه.

بهم پییبه خواجه عارفی به‌و كه‌سه‌ه‌ داناهه كه له رازی دل و زمانی سه‌وسه‌ن تی‌ده‌گات، به‌لام لی‌رده‌دا عارفی ده‌ست ناكه‌ویت كه ته‌م رازه‌ی بۆ شه‌رح كات.

۵ - مردمی کرد و کرم بخت خدا داده به من

کآن بُت سنگدل از راه وفا باز آمد

به‌ختی (خودا داو) كه‌ره‌م و پیاوه‌تی به‌رامبه‌ر من کرد، كه ته‌و یاره‌ دل‌ه‌قه‌ له‌پرووی وه‌فاوه هاته‌وه. (له ریگه‌ی وه‌فاوه هاته‌وه).

مردمی: پیاوه‌تی خدا داده: خودا داو ته‌و به‌ش و قیسه‌مه‌ته (به‌خته‌ی كه خودا ته‌بیه‌خشیته. از راه وفا: له رپی وه‌فاداریه‌وه، له‌ریگه‌ی وه‌فاداریه‌وه.

خواجه ده‌لی: به‌خت و قیسه‌مه‌تی خودایی یاخود قه‌ده‌ری خودایی پیاوه‌تی و گه‌وره‌یی به‌رامبه‌ر من نواند، چونكه وایکرد كه یار له‌پرووی وه‌فاوه دیسانه‌وه هاته‌وه.

لی‌رده‌دا حافظ سوپاسی به‌خت ده‌كات (قه‌ده‌ر و قیسه‌مه‌ت) كه چاکی هیتناوه و یاری ته‌زه‌لی رووی جوانی له حافظ کردۆته‌وه.

۶ - چشم من در ره این قافلای بس آب کشید

تا به گوش دلم آواز درآ باز آمد

چاوانی من له ریگه‌ی ته‌و کاروانه‌دا فرمی‌سکی زۆری ریشت تا ناواز و ده‌نگی زه‌نگی کاروانچیان گه‌یشه‌وه گویی دل‌م.

آب کشیدن: ناو هه‌له‌گۆزین له بیر، لی‌رده‌دا مه‌به‌ست له فرمی‌سکی زۆر رژاندنه. درا: زه‌نگی وشتری کاروان.

بینگومان ئیستای ته‌م غه‌زه‌له‌دا شاعیر له خۆشییه‌کی ته‌واو دایه، لی‌رده‌دا ده‌لی ته‌م خۆشی و وه‌سه‌له‌ی به‌ناسانی ده‌ستنه‌که‌وتوه، کاتی كه یار لی‌ره نه‌بوو چاری من له رپی ته‌و کاروانه‌ی كه یاری تی‌دابوو زۆر گریا و زۆر فرمی‌سکی ریشت، تا ته‌و کاره‌ی گوی دل‌م له ده‌نگی زه‌نگی وشتری کاروانچیبه‌کان بووه‌هاته‌وه. واته: تا یارم هاته‌وه من له ریگه‌یدا فرمی‌سکم ریشت.

۷ - گر چه حافظ در رنجش زد و پیمان بشکست

لطف او بین که به صلح از درما باز آمد

ته‌گه‌رچی حافظ ره‌نجا و په‌یمانی شکاند، سه‌یری لوتفی ته‌و بکه كه به ناشتییه‌وه له ده‌رگای ئیتمه‌وه هاته‌وه.

در رنجش زد: له ده‌رگای ره‌نجانیدا، واته: ره‌نجا.

خواجه باس له كهه مهوسه له بى خۆى دهكات كه له كاتى (قبض) و ديار نه بوونى ياردا ره نجاوه و په يمانى عه شقى شكاندوه، به لام سه بارى ته ره نجان و په يمان شكاندنهى ته (عاشق) مه عشوق هه به لوتف و خو شه ويستى زياتره خۆى بو ناشت كردنه وهى عاشقان د پته وه. ليته دا حافظ عه شق و لوتفى يار - مه عشوقى هه - ده خاته پروو و ده لى: سه بى لوتف و عه شقى يار بكه گه رچى من په يمانى عه شقم شكاند و دلى ره نجا كه چى نه بو ناشت كردنه وه هاته وه بو لام و له ده رگاوه خۆى كرد به ژوردا.

غه زه لى سه د و حه فتا و دووهم:

به حرى موجه سى هه شتى مه خبونى ته سلهم
(مفاعلهن فعلاهن مفاعلهن فع لن)

۱ - صبا به ته نيت پير مى فروش آمد

كه موسم طرب و عيش و ناز و نوش آمد

سروه بو پير زبايى پيرى مه يفرۆش هات تا مژه دهى بداتى مهوسيمى ته رهب و خو شى و ناز و نوش هات.

ته نيت: پير زبايى، موباره ك بايى.

تهم غه زه له ش باس له خو شى و شاد بيه كى عيرفانى حافظ دهكات و لهم به يته دا ده لى: سه با يا خود سروه هات موباره ك بايى له پيرى ته ريقه ت و عاشقى ريگه ي هه ق بكات و موژدهى بداتى كه سه ردهم و مهوسيمى شادى خو شى و عيش و نوشى هات.

بيگومان هه ريه ك له طرب و عيش واتاى عيرفانى خزانيان هه يه و پيشتر ليتيان دواوين.

۳ - هوا مسيح نفس گشت و باد نافه گشاي

درخت سبز شد و مرغ در خروش آمد

هه وا وهك هه ناسه ي مهسيحى ليتيات و با گريكه ره وه، چونكه خوى حه زه تى مهسيح مردووى زيندوو ده كرد وه.

گشت: بووه نافه گشاي: گري نافه كه ره وه

درخروش آمد: كه وته خرۆش، دهستى كرد به خو يندن و نالاندن.

موژده كه ي كه سروه ي به يان به پيرى ته ريقه تى ده دات هه به رده وامه و ده لى: هه وا وهك نه فه سى مهسيحى لى هاتوو و مردوو زيندوو ده كاته وه و باش گريى خونچه ده كاته وه، دره خت سهوز بووه و بالنده كان كه وتوونه ته جو ش و خرۆش و دهستيان كردوو به خو يندن.

۳- تنور لاله چنان بر فروخت باد بهار

كه غنچه عرق عرق گشت و گل به جوش آمد

باى به هار وا ته نورى لاله ي داگيرساند كه خونچه ي نغزى عاره ق بوو، گول هاته جو ش .

تنور: ته نور

برفروخت / برافروخت: داگيرسايا، داگيرساند (ليته دا به تپه ر به كار هاتوو) تهم كار له فارسيدا تپه ر و تپه په ريش.

غرق عرق گشت: نغری عاروق بوو، شه لالی عارق بوو.

به جوش آمد: هاته جوش.

بای به هار شهوق و شور و گهرم و گوری وای دا به گولاله (وهك تهوهی كه تنوره كهی گهرم كردیبت) له شه رما خونجهی گولاله باخ شه لالی عاروق بوو، گولیش هاته جوش و كولان.

د. هروی پی پی وایه كه شه بهیته ناماژه به گولاله گرتن (هروی، ج ۲، ل ۷۳۱) خواجه لیژدها باسی سه رنجرا کیشی گولاله ده کات له نیو گولاله کانی دیکه دا.

۴ - به گوش هوش نیوش از من و به عشرت گوش

که این سخن سحر از هاتغم به گوش آمد

به گویی عهقل گویی له من بگره و ههولئی خوشبهختی بده، چونکه سه هه فریشته شه م قسه بهی گه یانده گویم.

نیوش: گوینگره له (نیوشیدن) وه هاتوه كه به واتای (گوینگرتن) دیت و نیستنا به کارهینانی زور كه مه.

به عشرت گوش: ههولئی خوشبهختی و شادی بده.

هاتف: فریشته ی پیام هیته ر، جویره ئیل.

(عشرت) كه به واتای زیانی خوش و شاده له عیرفاندا عهشقی ئیلاهییه، خواجه لیژدها داوا ده کات كه به گوی شه بگه ن یا خود به وردی گوینگرن و له ههولئی عهشقی حه قدا بن، چونکه به ره به یان فریشته ی غه بی پی پیامهیننه ر (عارفه مان پروایان به ئیلهامی خودایی هه یه، كه جیاوازه له وهی) شه قسه بهی دا به گویی مندا.

۵ - ز مرغ صبح ندانم که سوسن آزاد

چه گوش کرد که با ده زبان خموش آمد

نازائم (سه وه سنی سپی) چی له بولبول بیست وا به ده زمانه وه بیدهنگ بوو.

مرغ صبح: (بالنده ی سه هه ر) مه به ست له بولبوله.

سوسن آزاد: ده گوتریت كه گولاله سه وه سن سپی و شینی هه یه گه لا کانی وهك زمان وان كه ده گه لان، بویه پی پی ده گوتریت ده زمان، به وه سه وه نانه ی كه رهنگیان سپییه ده گوتریت سه وه سنی نازاد.

خموش آمد بی دهنگ بوو، بیدهنگی هه لیژارد.

خواجه عارفی به سه وه سن داوه ته قه له م، چونکه عارفیش زور نهینی ده زانیت و هیچیش نادر کینی، لیژدها ده لی: نازائم بولبول - عاشقی شه ویدار - چی نهینییه کی عهشقی به عارف

گوت وا به بوونی ده زمانه وه بیدهنگ بوو، واتای شه بهیته نزیکه له م گوته بی شیخ جونه یده وه كه ده لی: (من عرف الله كل لسانه - هه ر كه س خودای ناسی زمانی لال ده بی).

۶ - ز فکر تفرقه بازای تا شوی مجموع

به حکم آن که چو شد اهرمن سروش آمد

واز له فکری (تفرقه) بیته تا (مجموع) بیته، چونکه کاتی كه شه هریمه ن رویش فریشته (سروش) دیت.

تفرقه و جه مع/ یا جمع و تفرته: دوو زاروه ی عیرفانین كه هه ر یه كه یان پیچه وانه ی شه وی دیکه یانه، (جمع) بریتییه له حالیک كه تیایدا به نده ی ریبار به نا و یادی خوا و عهشقی شه و نارام بیته و جگه له و ناسووده و بی باك بیته، (تهفرقه) شه بریتییه له حالیک كه تیایدا دلی به نده به هوی وابه سته بی به کاروباری جزرا و جزر بلا و و په را گه نده ده بیته، بی ناگا ده بیته له جیهانی غه یب { نوخوان بزم دلان حاشیه، ... }.

مه رج نییه (تهفرقه) ته نیا له وابه سته بی دلی ریبار وه به کاروباری دونیاییه وه بیته ساروه، لای هجویری (تفرقه) مکاسب و جمع مواهب) ه واته شه وه ی له ریگه ی هه ول و مواهیده وه بیته دی تهفرقه یه و شه وه ش عینایه ت و هیدا یه تی ئیلاهی بیته جه معه. { خرمشاهی، ج ۱، ل ۶۵۳ }.

تهفرقه مانه وه یه له شه فعالدا و جه مع گه یشتنه به سیفاتی حق، جه مع یه کلا کردنه وه یه بز حق و تهفرقه مانه وه یه له دوو ریانه کاندا. له لایه کی دیکه وه تهفرقه دانانه به مه خلوقدا و جه مع سه رقا لبونه به حه قه وه سفر کردنی خه لقه.

بازای: بگه پیوه، وازیته اهرمن، شهیتان، دیو سروش: فریشته، سروش

خواجه لیژدها به ریباری ته ریقه ت ده لی واز له حاله تی تهفرقه بهینه و برز نیو (جمع) و بگه به قوناغی سیفات، چونکه کاتی كه شه هریمه ن رویش پاشان فریشته دیت.

به م پییه بیته خواجه ته فریقه ی شه هریمه ن و جه معی به فریشته داوه ته قه له م و شه دوانه پیکه وه کونابنه وه.

۷ - چه جای صحبت نامحرم است مجلس انس

سر پیاله بیوشان که خرقه پوش آمد

مه جلیسی هاوده می (انس) که ی جیگه ی نامه حره مه، سه ری پیاله ی شه راب بگره، چونکه سو فی خرقه پوش هات.

بیوشان: بگره، پیوشه خرقه پوش: خرقه پوش، مه به ست له سو فی ریاکاره.

خواجه پیتی وایه که کۆر و مهجلیس هاوده می نونس که چۆژی عه شقی ئیلاهییه جیگه ی نامه حره م و هاوړپیه تی نامه حره مان نییه، ئیستا نامه حره میک هاتووه ته ئیو کۆره که وه سوژی ریاکاری ره می خرغه پۆشه، بۆیه خواجه ده لئی، پیکه کان بشارنه وه (عه شق)، چونکه نابی نامه حره میکی وه ک سوژی ریاکار به م مه حره مه بزانیته.

۸ - ز خانقاه به میخانه می رود حافظ

مگر ز مستی زهد ریا به هوش آمد

حافظ له خانه قاوه بۆ مه یخانه ده پروات ئه لئی له مهستی زوهدی ریاکاری به هوش هاتووه. مگر: لیره دا (مگر) به واتای ئه لئی هاتووه. خواجه زوهد و ریاکاری ره می زاهدان به سه رخۆش ده داته قه لّم که هۆشیان له سه ر خۆیان نییه. ده لئی ئیستا که حافظ واز له خانه قا (که ره می سو فیه گه ری ره می ریاکارانه یه) هیناوه و بهر و مه یخانه (ره می عه شق و خۆشه ویستی ئیلاهییه) ده پروات، له بهر ئه وه یه که له مهستی زوهدی ریاکارانه به هۆشی هاتووه وه و تیگه یشتووه که حقیقه تی عه شق لای ریاکاره کان نییه به لکو لای عارفه عاشقه کانه.

غهزه لی سه د و حه فتا و سپیه م:

به حری ره مه لی هه شتی مه خبونی ئه سلهم

(فاعلاتن فاعلاتن فع لن)

۱ - سحر م دولت بیدار به بالین آمد

گفت برخیز که آن خسرو شیرین آمد

سه حهر به ختی بیدار هاته سه ر جیگه م (هاته خه وم) گوتی ههسته ئه و پاشا شیرینه هات. دولت بیدار: به ختی بیدار، پیچه وانه ی به ختی خه والوده. بالین: نوین، جیگه ی خه وتن، ئه کری مه به ست له خه ون بینین بیته. برخیز: ههسته خسرو: پاشا (خه سه ره که ناوی پادشای ئیرانی - خه سه روی په روپز - یسه به لām لیره دا به گشتی بۆ پادشا به کارهاتووه.) سپیده و سه حه رکاتی خواجه له خه ودا بووه به خت یاوه ری بووه و هاتووه سه رجیگه ی و پیتی گوتووه ههسته ئه و پادشا شیرینه فتار و شیرینه که لām ههسته. له شه رحه میژووییه کاندای ئه و (خسرو شیرین) به شا شو جاع لیک دراوه ته وه، به لām لاهوری له شه رحه عیرفانییه که یدا ئه و پادشایه به زاتی حه ق (خودا) ئه داته قه لّم و نموونه یه کی خه و بینینی (خاسانی خودا) ی به زاتی حه قه وه هیناوه ته وه. هه ره ها نووسیویه تی له (قوت القلوب) دا هاتووه که (خاسانی ئومه ت حه ق ته عالا له دونیادا به چاوی گیان ده بینن ئه وه ش له خه ودا یاخود له - مراقبه - دا) { لاهوری، ج ۲، ل ۱۳۲۰ }.

۲ - قدحی درکش و سرخوش به نماشا بخرام

تا ببینی که نگارت به چه آیین آمد

پیکه هه لده و به سه ر خۆشی بۆ ته ماشا بچو لئی، تا ببینی که نیگارت به چ شیوازی هاتووه. درکش: هه لده، بنۆشه آیین: شیواز، نارایش و خۆرازانده وه. به ختی بیدار وه سفی هاتنه که ی یار ده کات بۆ خواجه، پیتی ده لئی: پیکه کی شه رابی عه شقی ئیلاهی هه لده تا مهستی عه شقی ئه و بیته و پاشان به مهستی برۆ بۆ ته ماشا تا ببینی یارت به چ شکۆ و گه وره ییه که وه هاتووه - یاخود تا بزانی یارت به چ جوانی و رازاوه ییه که وه هاتووه -.

۳ - مژدگانی بده ای خلوتی نافه گشای

که ز صحرای ختن آهوی مشکین آمد

مژده بوو ئه ی خه لوه ت نشینی گری که ره وه، چونکه له بیابانی خۆته نه وه ناسکی میسکی هات.

مژده گانی: مژده

خلوتی: که سی که له خه لوه تدايه، خه لوه تشين، گۆشه گير، دابراو جگه له خودا.

آهوی مشکين: جۆره ناسکيکی تاييه ته که ميسکي لي دهرده هيتريت.

خواجه خه لوه تي و خه لوه تشيني به مایه ی کردنه وهی گریسی ناخه کان و بلاو کردنه وهی ميسکه (گۆشه نشيني به کليلیکی ده رگاگانی جوانی ده زانیت) لیردها بهو گۆشه نشينه ده لی مژده بده که له بیابانی خۆته نه وه (نیشتمانی ناسکان که ميسکيان لی دهرده هيتريت) ناسکی ميسکی هات که لیردها ناسکی ميسکبار ده رمانی یار و پاشای بهیته کانی پيشووه.

۴ - گریه آبی به رخ سوختگان باز آورد

نالە فریادرس عاشق مسکین آمد

گریان ناویکی هینایه وه به رووی سووتاواندا، ناله به فریای عاشقی هه ژار گه یشت.

آبی: ناویکی، ئابروویه کی باز آورد: هینایه وه فریادرس: فریادرس

خواجه لیردها دوو ده ستمایه ی گه وهی عاشقان و دل سووتاوانی حه ق ده خاته روو که نه وانیش (گریان و ناله ن).

(آب) به دوو واتا دیت که یه که میان (ناوه)، و لیردها مانای ميسراعی یه که م ده بیته: گریان و فرمیسیکی چاو ته راییه کی هینایه وه به رووی سووتاواندا وه کورد ده لی: فرمیسیکی چاو نه بوایه ناگری دل م نه یسووتاندم، به لام واتای دووم آب - ئابرووه که لیردها واتای بهیته که قولتر ده بیته وه: گریان ئابرووی دایه وه به سووتاوان و عاشقی ریگی حه ق و ناله ش بووه فریادرس و رزگاری که ری عاشقی هه ژار.

واته: عاشق و سووتاوان گریان و ناله ئابروو فریادره سیانه.

۵ - مرغ دل باز هوادار کمان ابروئیست ای کبوتر نگران باش که شاهین آمد

مه لی دل دیسانه وه مه یلی له برۆکه وانیه که، نه ی کۆتر ناگاداره که شاهین هاتووه.

هوادار: حه زی، هه وادار نگران باش: ناگادار به، نیگه ران به

شاهین: شهین، بالنده ییکی راوکه ر، له تیره ی باز که کۆتر راوده کات.

که یار هاتووه و به جوانی و جه مالی خۆیه وه جیلوه ده کات، ئیدی مه لی دل خواجه نارزه رووی یاریکی جوانی برۆکه وانیه که وتووته وه سه ر. له م نارزه روو که وتنه سه ره ی دل وه خواجه حه قیقه تی عه شق نه خاته روو که عاشق ته سیر و دیل نه کات و مه عشوق تیایدا شاهین و عاشق کۆتریکی بی ده سه لات بۆیه نه ی دل (کۆتری بی ده سه لات له به رده م عه شقی نه ودا) ناگاداره یا نیگه رانه، چونکه شاهینی عه شقی هات و داوت نه کات و گرفتاری عه شقت

نه کات واته نه ی دل کاتی یار به م هه موو جوانیه وه جیلوه بکات بیگومان نه تختاه زنجیری عه شقه وه و راوت (شکارت) نه کا.

۶ - ساقیا می بده و غم مخور از دشمن و دوست

که به کام دل ما آن بشد و این آمد

نه ی ساقی مهیم بده ری له قسه ی دوژمن و دۆست خه م مه خۆ، چونکه به کامی دل ئیمه نه و رویش و نه م هات.

به کام دل ما: به کامی دل ئیمه، به نارزه رووی دل ئیمه بشد: رویش

خواجه لیردها به ساقی ده لی مه یی خۆشه ویستی و عه شقم بده ری له قسه ی دوژمنی سه خت که ره قیب و نه فسی شهیتانه و دووری قسه ی دۆستانه ی دۆست خه م مه خۆ، چونکه کاره که له نارزه رووی دل ئیمه لی هات و نه و (دوژمن) رویش و نه م (دۆست) هات.

له نیوان دوژمن و دۆست، نه و و نه مدا پیچان و کرانه وه ری (لفا و نشری مرتب) هه یه.

۷ - رسم بد عهدی ایام چو دید ابر بهار

گریه اش بر سمن و سنبل و نسرين آمد

کاتی هه وری به هار په پمانی روژگاری بینی به سه ر یاسه مه ن و سونبل و نه سریندا گریا.

چو: که، کاتی

نه م بهیته باس له بی په پمانی نه ریت و ره سمی روژگار و زه مانه نه کات، ته نانه ت کاتی که هه وری به هار گوئه کان ناو نه دات لای خواجه گریانی نه وه بو گوئه کان، چونکه هه وری به هار نه ریت و یاسای بی په پمانی روژگاری بی نیوه که ته وای گولان سیس ده کات و هه لده وه ری نی بۆیه به سه ر یاسه مین و سونبول و نه سریندا ده گریه ت.

۸ - چون صبا گفته ی حافظ بشنید از بلبل

عنبر افشان به نماشای ریاحین آمد

کاتی سه ره گوته ی حافظ له بولبول بیست، عه نه به ر پرژین بو ته ماشای ریحانه کان هات.

عنبر افشان: ميسک و عه نه به ریژین ریاحین: کو ی ریحانه، هه ر گوئیکی بوخۆش

واته کاتی بای سه با گوئی له ناوازی بولبول گرت که شهیره کانی حافظی به کول ده گوته وه، هینده شه وق و شور گرتی له کاتی که عه نه به ری ده پرژان (له خۆشی و فیدا کردندا) هاته گوژار و چه مه ن بو ته ماشای گول و گوژار و ریحانه بوخۆشه کان.

غزه‌لی سه‌د و حه‌فتا و چواره‌م:

موجته‌سی هه‌شتی مه‌خبونی نه‌سه‌لم
(مفاعیلن فعلاطن مفاعیلن فع لن)

۱ - نه هرکه چهره برافروخت دلبری داند

نه هرکه آینه سازد سکندری داند

وانییه که هه‌ر که‌س رووخساری رازانده‌وه دول‌به‌ری بزانیته و هه‌رکه‌سیش ناوینه‌ی دروستکرد نه‌سه‌کنده‌ر بیته.

برافروخت: رازانده‌وه و مکیاچ کردنی رووخسار آینه سازد: ناوینه دروستبکات. سکندری: نه‌سه‌کنده‌ری، گه‌وره‌یی نه‌سه‌کنده‌ری و پادشایه‌تی، نه‌گوتری که نه‌سه‌کنده‌ر سو یه‌که‌مین جار ناوینه‌ی دروستکردوه.

خواجه لهم غزه‌له‌دا جی‌وازییه‌کی قول و بونیادی له نیوان روالته و ناوی شته‌کان و حه‌قیقه‌ت و ناوه‌رۆکی شته‌کاندا داده‌نیته و له یه‌کتریان جودا ده‌کاته‌وه.

خواجه پیی وایه مه‌رج نییه نه‌وه که‌سه‌ی که مکیاچ بکات و رووخساری خۆی پرازینیته‌وه و بزانی دول‌به‌ری و یاری و عه‌شق یانی چی و مه‌رجیش نییه نه‌وه که‌سه‌ی که ناوینه‌ی دروستکرد نییدی وه‌ک نه‌سه‌کنده‌ر بیته گه‌وره و سه‌رداری دونیا و ناوبانگی گه‌وره‌یی ده‌رکات.

کورد گوته‌نی: هه‌رچی سمیلی سوور بوو هه‌مزه تاغا نییه.

واته. رووخساری شته‌کان حه‌قیقه‌تی نه‌وان نین و مه‌رج نییه که له رووخساردا هاروشپوه‌ی گه‌وره‌کان بوویته له حه‌قیقه‌تشدا بیته نه‌وان.

۲ - نه هرکسی که کله کج نهاد و تند نشست

کلاه داری و آیین سروری داند

مه‌رج نییه هه‌ر که‌سی که کلاوی لار دانا و ریک دانیشتیت، ریسو‌ه‌سی کلاوداری و سه‌روه‌ری بزانیته.

کله کج نهادن: کلاو لار دانا، خۆ به‌گه‌وره ده‌رخستن.

تند نشست: ریک و ره‌سمی و مر و مۆچ دانیشت، خۆ به‌گه‌وره زانین و مه‌غرورانه.

کلاوداری: گه‌وره‌یی، کلاوداری

کاتی که‌سیک ببینین وه‌ک گه‌وره و سه‌روه‌ره‌کان هه‌لسوکه‌وتی ده‌کرد و کلاوی لار دانا و ره‌سمیانه دا نه‌نیشت (له نه‌مپۆدا قاتی له‌به‌ر نه‌کردو به‌غرور و کیبه‌روه له‌سه‌ر کورسی

دانه‌نیشت) نییدی مه‌رج نییه وه‌ک نه‌وان دابونه‌ریتی گه‌وره‌یی و سه‌روه‌ی بزانیته. واته: به‌ هه‌لسوکه‌وتی گه‌وره‌کان دل و ده‌روون و ناخ گه‌وره ناویته.

۳ - تو بندگی چو گدایان به شرط مزد مکن

که دوست خود روش بنده‌پروری داند

تۆ وه‌ک سوالکه‌ران به مه‌رجی هه‌قه‌ده‌ست به‌ندایه‌تی مه‌که، چونکه دۆست خۆی شیوازی به‌نده په‌روه‌ری ده‌زانیته.

مزد: هه‌قه‌ده‌ست

بنده پروری: راگرتنی به‌نده و پاداشت دانه‌وه‌ی.

لهم به‌یته‌دا جی‌وازی نیوان به‌ندایه‌تی کردنی عارفانه و زاهدانه یا عه‌وامانه ده‌خاته‌پروو، بیگومان خه‌لکی عه‌وام له‌به‌رخاتری پاداشتی خودا به‌هه‌شت یا خود له ترسی سزا به‌ندایه‌تی ده‌که‌ن و نه‌م جۆره به‌ندایه‌تییه‌ش به (به‌ندایه‌تی به‌رژه‌وه‌ندی خوازانه) دراوته قه‌له‌م، که هه‌میشه چاوی له هه‌قه‌ده‌ست و پاداشته، به‌لام عارفه‌کان له‌وه رووه‌وه خوا ده‌په‌رستت که خوا شایانی په‌ره‌ستنه و عاشقی نه‌ون نه‌وه‌ک له‌به‌ر خۆشی به‌هه‌شت یا له ترسی جهه‌م. معصوم علی شیرازی له کتیبی (طرائق) دا نووسیویه‌تی: عارف که‌سیکه که بتوانی حه‌ق له‌وه رووه‌وه نه‌نجام نه‌دات که نه‌وه به‌شایانی په‌رستن ده‌زانیته نه‌وه‌ک به‌ تومیدی پاداشت و ترسی سزا {عطاءالله تدین، ل ۵۷۰}.

خواجه نه‌م جۆره به‌ندایه‌تییه به‌رژه‌وه‌ندیخوازانه به به‌ندایه‌تی سوالکه‌رانه ده‌زانیته که به‌رده‌وام چاویان له ده‌ستی خه‌لکی و ده‌ستیان پانکردۆته‌وه، دیسانه‌وه خواجه پیی وایه گه‌ر به هیوای پاداشتیش هیشتا پیویست به‌وه ناکات وه‌ک سوالکه‌ران هه‌میشه داوا بکه‌یت، چونکه نه‌وه (که‌ریه) و خۆی جوانتر ده‌زانی چون پاداشتی به‌نده‌کانی بداته‌وه، وه‌ک نه‌وه ده‌شته‌کییه‌ی له پیغه‌مه‌بر ﷺ ی پرسی له داوێژدا کی حه‌شرمان ده‌کات، حه‌زه‌رتیش فه‌رمووی: خوا، ده‌شته‌کییه‌که وتی هه‌ر خوا خۆی. پیغه‌مه‌بر ﷺ فه‌رمووی به‌لئ خوا خۆی. ده‌شته‌کییه‌که گوتی: ده‌ نیتر خه‌مم نییه، چونکه خوا به‌خشنده و که‌ریه کاتی به‌شمان نه‌دات دریغی ناکات.

بۆیه حافظ ده‌لی: تۆ وه‌ک سوالکه‌ران به‌شه‌رتی حه‌قه‌ده‌ست و کری به‌ندایه‌تی خوامه‌که، چونکه نه‌وه دۆستی خۆی چاکتر ده‌زانی چون به‌نده رازی بکات، وه‌ک ده‌گوتری که‌سی که له به‌هه‌شتدا که‌مترین مولکی هه‌یه، مولکه‌که‌ی هینده‌ی زه‌وی و ئاسمانه.

٤ - غلام همت آن رند عافیت سوزم

که در گداصفتی کیمیاگری داند

غولامی هیمه تی نهو رنده خوئی سوتینه رهم که له گه دادا سیفه تی کیمیاگری ده زانیت. عافیت: خوئی و نارامی ژیان، ره فاهییت. عافیت سوز: نهو که سهی خوئی و نارامی خوئی وه لا ده نی. گداصفتی: گه دا سیفه تی، ساده بی و خو به کهم زانین، قه ناعه ت کردن به کهم. کیمیاگری: کیمیاگری، زانستی مس به زیتر کردن.

خواجه خوئی به غولام و کویله هیمه ت و گه وره بی نهو رنده عارفه ده زانیت که ژیانی خوئی خوئی ده سووتینیت و دیتته نیو عه شقی حه قیقییه وه، له گه ل نه وهی که هه موو شتیکی له ده ست بیت و له کیمیاگریدا که مرۆقه ساده و بی نرخه کان به ره و بلندی و گه وره بی رۆح به رز ده کاته وه که چی به ساده بی و قه ناعه تی به کهم هه یه و سیفه تی گه ایا نه (که لیتره دا وه سفکراوه) په پیره وه دکات.

٥ - وفا و عهد نکو باشد ار بیاموزی

و گر نه هر که تو بینی ستمگری داند

نه گهر په یمان دروستی فیربی چاکه، گهر نا هه رکهس که تو ده بینی ستمگری نه زانیت. وفای عهد: دروستی په یمان، به جیه بنانی په یمان و وه عد له کاتی خویدا.

نکو باشد: چاکه بیاموزی: فیربی

خواجه فیرب بوونی شتی چاک و فه زیله ت به گه وره بی ده زانیت نه وه که لایه نه شه په نگیزییه کانی مرۆقه لیتره دا (له سهه په یمان و وه عد مانه وه) به نمونه ده هینیتته وه و له به رامبهه ر ستمگری و بی په یمانیدا وای ده نیت و ده لئی تو گهر یه که میان فیرب بی چاکه نه گهر نا دوومیان فیرب بوونی ناوی هه ر کهس بین ناسانه که بیته ستمکار و ستمگری فیرب بی، به لام سه خته که په یمان و وه فای وه عد دان فیرب بی.

لاهوری نه م په یمانه به (بلی) رۆحه کان ده زانن که په وره دگاری خویان سه مانند.

له زورتیک له نوسخه کاند (وفا و عهد) هاتوره له م شیوه یه دا (وه فا و په یمان) به چاک ده زانی.

٦ - بباختم دل دیوانه و ندانستم

که آدمی بچه ای شیوهی پری داند

دلئی دیوانه م دۆراند و نه مزانی که به چکه مرۆقیک رهفتاری پهری ده زانیت.

بباختم: دۆراند، به ختم کرد ندانستم: نه مزانی آدمی بچه: به چکه مرۆقه، مندالی مرۆقه.

شیوه: رهفتار، شیوهی دلپاندن پری: پهری خواجه ده لئی: وه که دیوانه و شیت دل م دۆراند و دام به (رند) یا خود شیخ نه مزانی که مرۆقیش (به گوتهی لاهوری هه مان - رند عافیت سوز - ی به یتی چواره م) وه که پهری شیوهی دلپاندن ده زانیت.

واته: نه مده زانی که مرۆقیش وه که پهری دل داده کیشی، که چی دلئی دیوانه م له پای مرۆقیکدا (شیخیکدا) دۆراند.

٧ - هزار نکتهی باریکتر ز موی اینجاست

نه هر که سر بتراشد قلندری داند

هزار نکتهی له موو باریکتر لیتره دایه، مه رج نییه هه رکهس سه ری خوئی تاشی قه له نده ری بزانیته.

(نوکتهی باریکتر له موو) واته نوکته یه که پر بیت له مه عنای جوان.

بتراشد: بتاشی.

قلندری: قه له نده ری، ده وریشی سادهی گوئی به دونیانه ده ر، ده وریشی مال به کۆل.

قه له نده ری تا قمیکه رهوتی (مه لامه تیه ن، مه لامه تیه کان رهوتیکه سو فیگه ری بایه که پییان وایه پیوسته مرۆقه عیباده تی خوئی به شاریتته وه و کاری نه شیوا یان ده کرد بو نه وهی دو چاری ریا نه بن. به لام قه له نده ری بیه کان به پیچه وانهی ته وای مه لامه تیه کان وه پابه ند نه بوون به شاردنه ری نه پینی و عیباده ته وه و گوئیان پی نه ته دا و له عیباده تیش جگه له فه رزه کان زیاتریان ته نجام نه ته دا و جگه له پاکیتی و سه فای دلئی خویان بیریان له هیهج شتیکی و هیهج که سی نه ته کرده وه و تاشینی مووی سه ر و دم و چاو ته نانه ت برۆش له تاییه تمه ندییه کانی نه م تا قمیه {استاد د. رجائی، ل ٤٤٣، عطاء الله قه له نده ری} به واتای پاک و روو له خوایی و گوئی به دنیا نه دانه، له دائره المعارف اسلامیدا هاتوه: ته ریه ته تی قه له نده ری بو - قه له نده ری یوسف - عربی اندلسی - ده گیزیتته وه، دامه زرتیه رانی له سالی ٦١٠ هجری له دیمه شق بوون، شیخ جه ماله دین ساوه بی نه م ته ریه ته تی بر دۆته میسر.

قه له نده ری بیه کان به چوار تیغ لیدان ناسراون، چونکه مووی سه ر و ریش و سمیل و برۆشیان ده تاشی {بروانه عطاء الله تدین ل ٤٤١ - ٤٥٠}

د. خرمشاهی له (حافظ نامه) دا نووسیویه تی مهسه له ی سهر چوار تیغ لیندان (سهر و ریش و سمیل و برز) تاشین بؤ شیخ جه ماله دین ساوهیی ده گه ریته وه، که جارنیکیان له میسر دا ژینکی جوان — زلیخا ناسا — داوای کاری خرابی لیده کات، شیخیش داوای نه ده بخانه ده کات و لهوی بؤ شه وهی له بهر چاوی ژنه که بکه ویت سهر و ریش و سمیل و برز نه تاشیت و به مهش لای ژنه که ناشیرین ده بیت و له داوی شهیتان و کاری خراب زنگاری ده بیت {خرمشاهی حافظ نامه، ج ۱، ۶۵۸}

قه له نده ریبه کان مروقی دل پاکي نزيك له خوا بوون و به پلهی بهرزی عیرفانی گه یشتوون، خواجهش ده لی و نهوان له بهر سهر تاشین، (روالته تی دهره و بیان) گه وره نه بوون، به لکو له بهر ناخ و پاکي دل بیان بوو، بویه هه زار نوکته ی جوانی له مو باریکتر له م (سهر تاشینه دا هه یه) و مهرج نیبه شه وهی سهر و ریشی تاشی بیته قه له نده و فیتری قه له نده ری بیت.

۸ — مدار نقطه ی بینش ز خال تست مرا

که قدر گوهر یکدانه جوهری داند

مه داری خالی (سۆمای) چاوانی من خالی تویه، چونکه گه وهه رفروژش قه دری گه وهه ری بی وینه ده زانی.

مدار: مه دار هیلای سوورانه وه به دهری شتی کدا، لی ره دا مه به ست له گرنگی پیدانه. نقطه ی بینش: سۆمای چاوا، گلینه ی چاوا. جوهری: گه وهه رفروژش، شه که سه ی که کاری (گه وهه ر ناسین و فرۆشتن) یه تی و شاره زا به تیایدا.

خواجه ده لی: سۆمای چاوی من بهر ده وام له دهری خالی تو ده سوړی و ته و اف ده کات، واته چاوانم ته نیا له خالی تویه و ته نیا بیر له خالی ره شی تو ده که مه وه، بیگومان شه له دهره سوړانه بی هوده نیبه و خالی تو گه وهه ره و چاوی منیش گه وهه ر ناس و ریز و قه دری گه وهه ریش هه لای گه وهه ر ناسه یا خود قه دری زیر لای زیر نگره.

۹ — به قد و چهره هر آن کس که شاه خوبان شد

جهان بگیرد اگر دادگستری داند

هه شه که سه ی که به به ژن و رووخسار بووه پاشای جوانان، گه ر دادپه روه ری بزانیته جیهان ده گریته.

جهان بگیرد: جیهان ده گریته، ده بیته پادشای جیهان. دادگستری: دادپه روه ری خواجه پیی وایه گه شه که سه ی به رووخسار و شیوه پادشای جوانانه توژی دادپه روه ری بزانیته دلی عاشقان راگریته دنیا ده گریته و ده بیته پادشای جیهان و ناوبانگ دهره کات.

لی ره دا خواجه بؤ بوونه پادشا بؤ بوونه پادشا و سهر ده می جیهان عه دل و دادپه روه ری به مهرج ده گریته.

۱۰ — ز شعر دلکش حافظ کسی بود آگاه

که لطف طبع و سخن گفتن دری داند

که سه ی له شیعی سهرنجراکیشی حافظ تیده گات، که سروشتی نه رم و قسه کردنی (ده ری) بزانیته.

دلکش: سهرنجراکیش، دلکش بود آگاه: تیده گات

لطف طبع: سروشتی نه رم و زهوقی سه لیم و دروست سخن گفتن: قسه کردن دری: ده ری، قوناغی کی میژووی زمانی فارسییه، له پیش هاتنی نیسلامدا زمانی جفاک و خه لکی بوو، به لام پاش نیسلام بووه زمانی ره می (ده رباره — کۆشکی پادشایان) و زمانی نو سین و نه ده ب و تا نیستاش — به هه ندیک گۆرانی که مه وه — زمانی نو سینی ره می و خویندنه. شیعی حافظ به فارسیی ده ری نووسراوه. ده ری له (ده رباره — کۆشکی پادشایان) وه هاتووه، چونکه سهره تا له ویتوه گه شه ی کردووه.

خواجه لی ره دا ده لی که سه ی له شیعی سهرنجراکیشی و دلرپینی حافظ ده گات که هه م زهوقی دروست و سه لیم بیت و هه م قسه کردنی فارسی و ده ریش بزانیته.

به‌حری ره‌معلی هه‌شتی مه‌خبونی مه‌قسور
(فاعلاتن فعلاتن فعلان)

۱- هر که شد محرم دل در حرم یار بماند

وانکه این کار ندانست در انکار بماند

هر کهس بووه مه‌حرمی دل، له حهره‌می یاردا ده‌مینیتته‌وه و شه‌وه‌ش که شه‌م کاره‌ی نه‌زانی له (انکار- بی باوه‌ری و دژایه‌تی کردنی) دا ده‌مینیتته‌وه.

محرم دل: مه‌حرمی دل ندانست: نه‌یزانی انکار: تینکار، نکۆلی کردن شه‌م به‌یتته دوو خالی گرنگی تیدایه یه‌که‌میان بوونه مه‌رحه‌می دل و رازه که مه‌رجی عیرفانه و هر کهس توانی بییتته مه‌حرمی دل و نه‌ینی ناشکرا نه‌کرد شه‌وا له مه‌حرمه‌ماتی یار ده‌مینیتته‌وه و فه‌یزی ئیلاهی به‌رده‌وام ده‌بیت، به‌لام هر کهس شه‌م مه‌حرمه‌مییه نه‌زانیت و رازه‌کان نه‌پاریزیت له‌و حهره‌مه ده‌رده‌که‌ویت و له بی باوه‌ری و نکۆلی کردندا ده‌مینیتته‌وه.

خالی دوووم بریتیه له‌وه‌ی که هرکس نه‌زانیت بچیتته نیو عیرفانه‌وه نکۆلی ده‌کات و تینکاری ده‌کات و بروای پیتی نابیت، چونکه هرکه‌سیتک شتیک نه‌زانیت نکۆلی ده‌کات وه‌ک د. خرمشاهی ده‌لی: شه‌م میسرعه‌ی دوووم شه‌م فه‌رمووده‌یه‌مان بیرده‌خاته‌وه (الناس اعداء...) واته مروّقه دوژمنی شه‌وشته‌ن که نایزان. {حافظ نامه، ج ۱، ل ۶۶۱}.

۲- اگر از پرده برون شد دل ما عیب مکن

شکر ایزد که نه در پرده‌ی پندار بماند

شه‌گه‌ر دلی نیمه له پرده هاته ده‌روه (په‌رده‌ی له‌سه‌ر راده‌کان هه‌لدرایه‌وه) ره‌خنه‌ی لی مه‌گره، سوپاس بۆ خودا که له په‌رده‌ی گومان و وه‌هدما نه‌مایه‌وه.

از پرده برون شد: له پرده هاته ده‌روه، په‌رده دراندن، به‌واتای فاش کردنی راز و نه‌ینی و له ده‌ست دانی سه‌بر و ته‌حه‌موله له شارده‌نوه‌ی رازی ئیلاهییدا.

عیب مکن: ره‌خنه مه‌گره، عه‌بی مه‌گره.

ایزد: یه‌زدان، خودا پندار: گومان، وه‌هم

خواجه له به‌یتی یه‌که‌مدا (مه‌حرمی راز) بوون به مه‌رجی مانه‌وه له دونیای عیرفان و حهره‌مسره‌ای عه‌شقا شه‌داته قه‌له‌م، به‌لام لی‌رده‌دا به سؤفیه بانگه‌شه‌که‌ره‌کان ده‌لیت شه‌گه‌ر سه‌برم نه‌ما و دلّم په‌رده‌دپری کرد و راز و نه‌ینییه‌کانی عه‌شقی خسته‌روو، ره‌خنه‌ی لی

مه‌گره، چونکه شه‌م فاشکردنه چاکتره له‌وه‌ی که وه‌ک سؤفیه‌کان له په‌رده‌ی وه‌هم و گوماندا بی‌نیتته‌وه له دواي نه‌نایه‌تدا بیت، بۆیه ده‌لی: شه‌ی سؤفیلکه شه‌گر دلّم له بی نارامیدا رازی عه‌شقی درکاند ره‌خنه‌ی لی مه‌گره، چونکه سوپاس بۆ خودا که له نیو په‌رده‌ی وه‌همی شه‌نایه‌تدا نه‌ماوه‌ته‌وه.

۳- صوفیان واستندند از گروهی همه رخت

دلّی ما بود که در خانه‌ی خمار بماند

سؤفیان هه‌موو به‌رگ و پۆشاکیان که له بارمته‌ی (مه‌ی) دا دانا‌بوو وه‌ریان گرتته‌وه، ته‌نیا خرقه‌ی نیمه بوو که له‌مالی مه‌یفرۆشدا مایه‌وه.

واستندند: وه‌ریان‌گرتته‌وه گروه: بارمته، ره‌هن رخت: به‌رگ و پۆشاک

خواجه ده‌لی: نیمه هه‌موومان جل و به‌رگی سؤفیه‌مان له‌بارمته‌ی عه‌شق (مه‌ی) دا دانا و عه‌شمان پی‌کری، به‌لام سؤفیه‌کان هه‌موویان شته‌کانیان پی‌چاکتر بوو (بۆیه به‌رگه ره‌سمیه‌کانی سؤفیه‌گری رواله‌تیان وه‌رگرتته‌وه و عه‌شقی ئیلاهییان نه‌ویست) ته‌نیا نیمه‌ی رهندان بووین که عه‌شمان پی‌چاکتر بوو بۆیه به‌رگی (خرقه‌ی) سؤفیه‌یه‌تیمان هر له‌مالی مه‌یفرۆش له‌بارمته‌ی مه‌ی / عه‌شقا مایه‌وه.

شه‌کری شه‌م به‌یتته په‌یوه‌ندی به به‌یتی پیشوو هه‌بیت و ماناکه‌ی به‌م شپوه‌یه ده‌بیت، نیمه هه‌موومان له‌مالی مه‌یفرۆش جلوه‌رگمان له بارمته‌ی شه‌رابدا دانا‌بوو، سؤفیه‌کان زۆرزان بوون به‌رگه‌کانیان وه‌رگرتته‌وه و ئابروویان نه‌چوو، به‌لام نیمه وه‌رمان نه‌گرتته‌وه و ناشکرا بووین.

۴- داشتم دلّی و صد عیب نهان میپوشید

خرقه رهن می و مطرب شد و زَنار بماند

خیرقه‌یه‌کم هه‌بوو سه‌ده عه‌یبی داده‌پۆشی خیرقه‌م دا مه‌ی و موترب و زونار مایه‌وه.

داشتم: هه‌موو دلّی: خیرقه‌یه‌ک نهان میپوشید: ده‌شارده‌وه، داده‌پۆشی

زنار: پشتوینی مه‌سیحی و زه‌رده‌شتیه‌کان.

خواجه ده‌لی: کاتی که سؤفیه‌کی ره‌سمی بووم و گرنگیم به لایه‌نی رواله‌تی و سه‌رزاره‌کی عیرفان شه‌دا، کۆنه خیرقه‌یه‌کم هه‌بوو وه‌ک سؤفیه‌کانی دیکه - که دنیاه‌ک عه‌یبی منی شه‌شارده‌وه، به‌لام که بوومه عارفی ته‌واو (رهند) خیرقه‌م له بارمته‌ی عه‌شق و موتربیدا (ره‌مزی عه‌شقی حه‌قیقین) دانا و (زنار) به‌گوته‌ی سؤفیه‌کان عه‌یبه‌کام - ده‌رکه‌وت، به‌لام له حه‌قیقه‌تی شه‌یره‌که‌دا شه‌ویه که رواله‌تی عیرفانم کرده قوربانی حه‌قیقه‌تی عیرفان و اوزم له ره‌سمیاتی وشک هینا.

۵ - خرقه پوشان دگر مست گذشتند و گذشت

قصه ماست که در هر سربازار بماند

خرقه پوشانی دیکه مهست بوون و تیپه‌ری، ته‌نیا چیرۆکی ئیمه‌یه که له هه‌ر سه‌ربازارێکدا مایه‌وه.

خرقه پوشان: سوڤییان، خرقه پوشان مست گذشتند: مهست بوون، به‌مهستی روژیشن. گذشت: تیپه‌ری، کهس باسیان ناکات.

خواجه ده‌لی: سوڤییه‌کانی دیکه‌ش هه‌ر مهست بوون کهچی کهس باسیان ناکات و ته‌نیا چیرۆکی مهستی ئیمه بووه‌ته بنیشته خوڤه‌ی سه‌رزاران و له هه‌ر بازارێکدا باس ده‌کریت و ده‌گپرتیه‌وه.

له زۆریک له نوسخه‌کاندا میسراعی یه‌که‌م (مختسب شیخ شد و فسق خودا زیاد برد) هاتوه که هه‌مان واتای هه‌یه، واته: (موخته‌سیب بووه شیخ و فیسق و فجوری خۆی له‌یاد برده‌وه).

۶ - هر می لعل کزان دست بلورین ستدیم

آب حسرت شد و در چشم گه‌ربار بماند

هه‌ر (مه‌ی) یه‌کی سووری ئالمان له‌وه‌سته بلورینه‌وه‌رگرتی، بووه ئاری حسره‌ت و له‌چاوانی فرمیسکبار (ئه‌شکبارماندا) مایه‌وه.

ستدیم: وه‌رگرت گه‌ربار: ئه‌شکبار، فرمیسکی وه‌ک گه‌وه‌هر (بار) خواجه لی‌رده‌ا حسره‌تی دووری له‌ وه‌سل و عه‌شقی یار ده‌رده‌پریت و ده‌لی: هه‌ر پیکه شه‌رابیکی عه‌شقمان له‌وه‌سته بلورینه‌ی یاری هه‌قه‌وه‌وه‌رگرتی و مه‌ستی عه‌شق و وه‌سلی بووین دوا‌یی له‌ خه‌فه‌تی به‌رده‌وام نه‌بوونیدا بووته ئاری حسره‌ت و به‌چاوانی فرمیسکباردا ماوه‌ته‌وه.

۷ - جز دل من که ز ازل تا به ابد عاشق رفت

جاودان کس نشنیدم که درکار بماند

جگه له‌ دلی من که له‌ نه‌زه‌له‌وه‌ه تا نه‌به‌د به‌عاشقی ریگه‌ی ته‌ی کرد (مایه‌وه) نه‌مانیست هه‌یج که‌سیک به‌وشیوه‌یه به‌رده‌وام بی‌ت.

نشنیدم: نه‌مانیست که درکارماند: له‌سه‌ر کاره‌که (عه‌شق) به‌رده‌وام بی‌ت. خواجه لی‌رده‌ا له‌لایه‌که‌وه وه‌سفی دلی خۆی ده‌کات که له‌ نه‌زه‌له‌وه‌ه تا نه‌به‌دوه له‌سه‌ر عه‌شقی یار ماوه‌ته‌وه له‌ کاتی‌کدا که‌سی دیکه به‌رده‌وام نه‌بووه له‌لایه‌کی دیکه‌وه ئه‌یه‌ویتی ئه‌م یه‌کلابونه‌وه‌یه (اخلاص)ه بۆ یار بخاته‌روو.

له‌راستیدا ئه‌م غه‌زه‌له‌یه‌کێکه له‌وه‌غه‌زله‌لانه‌ی که جیاوازی له‌ ساغکردنه‌وه‌یدا به‌رچاو ده‌که‌ویتی جیاوازییه‌که‌ش له‌ سی خالدا‌یه.

۱ - گوڤانی (ته‌رتیبی) به‌یه‌ته‌کان و پپش و پاش که‌وتنیان بۆ نمونه - به‌یتی چواره‌م - له‌ هه‌ندی نوسخه‌دا - وه‌ک عیوضی - پینجه‌مه‌وه له‌ هه‌ندی نوسخه‌دا نۆیه‌مه وه‌ک - قزوینی، ...

هه‌روه‌ها هه‌ندی‌ک به‌یتی دیکه‌ش جینگۆرکیان پیکراوه:

وه‌ک ناما‌ژه‌مان پیداه له‌به‌ر نه‌وه‌ی له‌ غه‌زه‌لدا - یه‌کیتی باب‌ه‌ت - نییه و به‌یه‌ته‌کان زغیره‌ناسا نین که نه‌گه‌ر هاتوو ریزه‌ندیان تیکبجیت بی‌ته هۆی تیکچوون یا گوڤانی واتای گشتی له‌به‌ر نه‌وه ئه‌م گوڤانه له‌ ریزکردندا زیاتر پابه‌ندی سه‌لیقه و پشت به‌ستن به‌ نوسخه‌ دپینه‌کان ده‌بی‌ت.

۲ - جیاوازی میسراعی ته‌واو وه‌ک میسراعی یه‌که‌می به‌یتی (ه).

۳ - جیاوازی له‌ ناستی وشه‌دا، که له‌ شوینی خۆیاندا ناما‌ژه به‌ هه‌ندیکیان ده‌که‌ین.

له‌هه‌ندی‌ک نوسخه‌دا له‌بری (دل من) (دل‌م) هاتوه و له‌بری (که) (کو) هاتوه.

۸ - گشت بیمار که چون چشم تو گردد نرگس

شبهوی او نشدش حاصل و بیمار بماند

گو‌لی نیرگز خۆی نه‌خۆش خست تا وه‌ک چاوانی تۆی لی‌ بی‌ت (مه‌ست بی‌ت) وه‌ک ته‌وی لی‌ نه‌هات و به‌بیماری مایه‌وه.

گشت بیمار: نه‌خۆش که‌وت چون چشم تو گردد: وه‌ک چاوی تۆی لی‌ بی‌.

نشدش حاصل: به‌ ده‌ستی نه‌هیتنا، بۆی حاصل نه‌بوو.

خواجه لی‌رده‌ا ده‌یه‌وی جوانی و مه‌ستی چاوی یار له‌ مه‌ستی نیرگز جوانتر بخاته‌روو، ده‌لی نیرگز که‌ چاوی مه‌ستی تۆی بی‌نی خۆی نه‌خۆش خست تا وه‌ک چاوانی تۆ مه‌ست و جوان بی‌ت که‌چی وه‌ک چاوی تۆی لی‌ نه‌هات و - هه‌ر چاوی تۆ جوانتر بوو - به‌ نه‌خۆشی و بیماری مایه‌وه.

وه‌ک ته‌و شیعره کوردییی که‌هسه‌ن زیره‌کی نه‌مر به‌ مه‌قام ده‌لیت:

مانگی چواره‌ه بۆیه‌ دا‌یم به‌رز ته‌بی و ته‌شنیته‌وه

چونکه جوانی خۆی له‌ رووی تۆ ته‌بینیته‌وه

۹ - از صدای سخن عشق ندیدم خوشتر

یادگاری که درین گنبد دَوّار بماند

یادگارییه کی خوشترم له سه‌دای قسه‌ی عشق نه‌دیوه که له‌م گومبه‌ته سوپراوه (ناسمان) دا مابیتته‌وه.

صدا: سه‌دا یادگاری: یادگارییه‌ک گنبد: گومبه‌ته دوار: سوپراوه مه‌به‌ست له (گنبد دوار) ناسمان و گهردوونه.

بینگومان ژبانی ژیر نه‌م ناسمانه و نیو نه‌م گومبه‌ته‌ی گهردوونه یادگاری بی شو‌ماری تیدا تومار ده‌کریت، به‌لام خواجه ده‌لی من هیچ سه‌دایه‌کم نه‌دیوه که ده‌ک یادگاری مابیتته‌وه جگه له سه‌دای قسه و باسی عشق و عاشقی.

۱۰ - بر جمال تو چنان صوت چین حیران شد

که حدیثش همه جا بر در و دیوار بماند

له جوانی تودا نیگاری چین واسه‌رسام بوو، که ده‌نگوباسی له هه‌مووشوینیکدا به‌سه‌ر ده‌رو دیواره‌وه مایه‌وه. صورت چین: نیگاری چینی، وینه‌کیشانی شیوازی چینی، وینه‌ی زور جوان (چونکه چین به نیگارکیشی به‌ناوبانگ بوو).

حیران شد: سه‌رسام بوو حدیث: ده‌نگوباس

بردرودیوار: به‌سه‌ر ده‌روودیواره‌وه {واته: ده‌نگی دایه‌وه و به‌سه‌ر هه‌موو شوینیکه‌وه مایه‌وه}. خواجه باسی له حیره‌تی خه‌لک ده‌کات له جوانی و جه‌مائی حق، ته‌نانه‌ت ده‌لی: وینه‌ی چینی که ره‌مزی جوانییه له وینه و نیگاردای به شیوه‌یه‌ک له جوانیتدا مه‌ست و حیران بوو که بووه ده‌نگوباس و له هه‌موو شوینیکدا ده‌نگی دایه‌وه و به‌سه‌ر ده‌روودیواره‌وه مایه‌وه.

۱۱ - به‌تماشاگه زلفش دل حافظ روزی

شد که باز آید و جاوید گرفتار بماند

روژتیک دلّی حافظ رویشت بو ته‌ماشاگه‌ی (ته‌ماشا کردنی) زولقی که بگه‌ریتته‌وه، به‌لام له‌وی وا گرفتار بوو بو هه‌میشه مایه‌وه.

ته‌ماشاگه: شوینی ته‌ماشا شد: رویشت باز آید: بگه‌ریتته‌وه.

جاوید: (لیرده‌ا به‌واتای) به‌رده‌وامی، بو هه‌میشه.

خواجه ده‌لی که باسی زولقی توم بیست و قسه‌ی سه‌دای راز و نهیینه عشق و جوانی رومی تو و سه‌رنجراکیشی پرچ و گیسوی توم بیست دلّم مه‌فتونی تو بوو، روژتیک دلّم بریاریدا که

برواته حزور و سه‌یری پرچت بکات و بگه‌ریتته‌وه (واته بو هه‌میشه نه‌سیری عشقت نه‌بی)،

به‌لام که رویشت تیدی نه‌گه‌رپایه‌وه و بو هه‌میشه له داوی پرچی تودا مایه‌وه.

واته به‌نیاز نه‌بووم بو هه‌میشه له عشقتدا بینه‌مه‌وه، به‌لام که گرفتاری عشقت بووم بو هه‌میشه مامه‌وه.

غەزەلى سەد و حەفتا و شەشەم:

بەحرى موجتەسى ھەشتى مەخبونى ئەسلەمى موسبەغ
(مفاعىلن فعلا تىن مفاعىلن فع لان)

۱ - رسيد مژده كه ايام غم نخواهد ماند

چنان نماند و چنين نيز هم نخواهد ماند

مژده هات كه رۆژگارى خەم دوايى دىت، ئەرى ھەروەك چۆن شادى بەردەوام بوو،
غەمىش نامىنت.

نخواهد ماند: نامىنت (لە داھاتوودا) ئىمە لە زمانى كوردیدا رىژەى داھاتوومان نىيە،
بەلام لە فارسیدا ئەم رىژەىە لە (خواه + چىناو + قەدى فرمان) دروستدەبىت، لەم نمونەىەدا
نەرىيە و (ن) نەرى چووتە سەر (خواه).

(چنان) ئاوا، لىرەدا مەبەست لە شادىيە و (چنين) يش مەبەست لە غەمە.

(نيز) و (هم) ھەردووکیان بەواتای (يش) كوردی دىن ھەندىك لە لىكۆلەران پىيان وايە
یەكىکیان زیادە، بەلام بەكارھىتانی لە فارسیدا ئاسايیە و بۆ جەختکردنەوہیە.

ئەكرى لىرەدا مەبەست لە (غم) قبض و لە (شادى) بسطى عارفانەبىت. خواجە ئىستاكە
لە حالەتى قبض - يا دلگىران و نارەھەتى دوورى و فىراق داىە - بەوہ دلخۆشە ياخود ئىلھام
و مژدەى شادى بەوہ دلخۆشى كوردوہ كه رۆژگارى غەم - قبض - كورتە و دواجار كۆتايى پى
دىت، ھەروەك چۆن رۆژگارى شادىش كورت بوو. بۆيە دىسانەوہ جەخت دەكاتەوہ كه رۆژگارى
غەمىش كورت دەبى.

۲ - من ارچه در نظر يار خاكسار شدم

رقيب نيز چنين محترم نخواهد ماند

گەرچى لە پىش چاوى يار كەوتم (زەبون بووم) رقيبىش ئاوا بە بەرپىزى نامىنتەوہ.

درنظر يار: لە پىش چاوى يار، لەروانگەى يارەوہ.

خاكسار: سووك و بى نرخ، وەك خاك، لەبەرچاوكەوتن.

خواجە دەلى گەرچى من بەھۆى ھەلە و گوناھىكەوہ لەبەرچاوى يار كەوتووم دوچارى غەم
(قبض) بوومەتەوہ، بەلام رەقيبىش كه خودى قبض و غەمە رۆژى لای يار بىرپىز و سووك
دەبىت و نامىنتەوہ.

۳ - چو پردهدار به شمشير مى زند همەرا

كسى مقیم حريم حرم نخواهد ماند

كاتى (چونكه) دەرگەوانى ھەردەم بە شمشىرى لە ھەموان دەدا كەس لە ھوشەى ھەردەمى
ياردا نامىنتەوہ.

پردهدار: دەرگاوان، ئەو مچىتوہى پەردەى ھەردەم ھەلەدەداتەوہ و لەبەر دەرگا وەستا.

حريم: لە رووبەرى مال يا ھوشەى مال مقیم نخواهد ماند: نامىنتەوہ.

ژيانى عارف بەردەوام لە (قەبض و بەسٹ) داىە و تا لە دونیادايە ھىچ کامیان
بەردەوام نابن، ھەربۆيە عارفەكان ھەرگىز بە دلئىيى ناگەن، گەر (پەردەدار) دەرگاوان
قەدەر و برىارى (قەبض) بىت و نەھىلئىت كەس بەبەردەوامى لە وەسلئى مەحبوبىدا
بىنتەوہ ئەوا (بەسٹ) بەردەوام نابىت، لىرەدا خواجە ئەم حەقىقەتەى ژيانى عارفان
(ھاتووچۆى نىوان قبض (بەسٹ) دەخاتەروو، دەلى: كه قەدەر و پەردەدارى غەيب ھەموان
بەشمشىرى قەبض دەرکات و دوچارىان بکات دلئىابە كەس بە بەردەوامى لە وەسلئى يار و
مەحبوبىدا ناتوانى بىنتەوہ تەنەت ناتوانىت لە چواردەورى مالەكەشدا نىشتەجى ببىت
چ جاى بگات بە ھەردەمى وەسل.

۴ - چه جاى شكر و شكایت ز نقش نيك و بد است

كه بر صحيفه‌ى هستى رقم نخواهد ماند

كاتى كەلەسەر پەردەى ژيان نىشانەىەك نامىنت، ئىدى شىبارى ئەوہ نىيە كە لە شوكرى
رۆلى چاك و شكات لە رۆلى خراب بكەين.

نيك و بد: چاك و خراب صحيفه‌ى هستى: پەردەى بوون، پەردەى ژيان

رقم: نىشانە، خەت نووسراو.

مادام ھەمووشتىك لەناو دەچىت ھىچ نىشانەىەك و نووسراوىك لەسەر لاپەردەى بووندا
نامىنتەوہ و بەھىلاكدا دەچىت ئىدى شىبارى ئەوہ نىيە خۇمان گرفتارى قسەى چاك و خرابى
خەلكى بكەين ھەرخەرىكى سوپاس و ستايىش يا شكات و گلەيى كردن بىن. ھەموو شتىك لە
نىو دەچىت واتاى ئايەتى ﴿كُلُّ مَنْ عَلَيْهَا فَانٍ﴾ (۲۶) وَيَبْقَى وَجْهٌ رَبِّكَ ذُو الْجَلَالِ وَالْإِكْرَامِ
(۲۷) ﴿سورة الرحمن، ئايەتى (۲۶ - ۲۷)، ياخود (كل شيء هالك الا وجهه) ئايەتى ۸۸
سورەتى قصص.

۵ - سرود مجلس جمشید گفته‌اند این بود

که جام باده بیاور که جم نخواهد ماند

ئه‌لین له کۆری جه‌مشیدا سرود هه‌بووه ئه‌مه بووه، بێکی باده بهینه، چونکه جه‌مشید (جه‌م) نامینیتته‌وه.

جم / جمشید: جه‌م کورت‌کراوه‌ی جه‌مشیده و یه‌کیکه له پادشایانی زنجیره‌ی پیشدادیه‌کان و ئاقیستا ناوی هاتوه.

بیاور: بهینه

خواجه ده‌یه‌وێت لێره‌دا زیاتر جه‌خت له واتای بهیتی پیشوو بکاته‌وه و ده‌لێت: ئه‌لین گوايه له کۆر و مه‌جلیس جه‌مشیدی پادشای پیشدادیه‌کاندا سرودێک گوتراوه مانا و ناوه‌رۆکه‌که‌ی ئه‌مه بووه، دنیا بۆ که‌س نییه و جه‌مشیدیش له‌ناو ده‌جێت که‌وا بێ پێکی باده و شه‌رابی عه‌شق بهینه.

۶ - توانگرا دل درویش خود به‌دست آور

که مخزن زر و گنج درم نخواهد ماند

ئه‌ی به‌توانا دلێ درویش و بێ نه‌وای خۆت به‌ده‌ست بهینه، چونکه مه‌خزنی زێر و گه‌نجی دره‌م نامینیتته‌وه.

توانگر: به‌توانا، ده‌سه‌لاتدار توانگرا: ئه‌ی به‌توانا

درویش خود: ده‌رویشی خۆت، مه‌به‌ست له‌و بینه‌وا و نه‌دارانه‌یه‌ که‌ به‌ده‌رووبه‌رتدان و پێوستیان به‌تۆیه.

به‌ده‌ست آور: به‌ده‌ست بهینه، رازییان بکه.

درم: دره‌م و پاره

خواجه روو له ده‌سه‌لاتدار و به‌توانا‌کان ده‌کات و ده‌لێ: دلێ بینه‌وا و نه‌داره‌کانی ده‌رووبه‌رتان رابگرن و دلێان مه‌ره‌نجین، چونکه هه‌ر ئه‌وه ده‌مینیتته‌وه و هه‌رچی پاره و پول و ماده‌ هه‌یه هه‌مووی ته‌واو ده‌بێت و مه‌خزنی زێر و گه‌نجینه‌ی دره‌م و دینار نامینیتته‌وه و تیا ده‌چی.

۷ - غنیمتی شمر ای شمع وصل پروانه

که این معامله تا صبحدم نخواهد ماند

ئه‌ی مۆم وه‌سلێ په‌روانه به‌ده‌ستکه‌وت بزانه، چونکه ئه‌م مامه‌له‌یه‌ تا به‌ره‌به‌یان زیاتر به‌رده‌وام نابیت.

صبحدم: به‌یان

خواجه به‌مه‌عشوقان ده‌لێت، وه‌سلێ عاشقان به‌ده‌ستکه‌وت بزانه (لێره‌دا مۆم به‌ نمونه‌ی مه‌عشوق و په‌روانه‌ش به‌ نمونه‌ی عاشق ده‌هینیتته‌وه)، چونکه ئه‌م مامه‌له‌ی عه‌شق و عاشقایه‌تییه‌ ماوه‌یه‌کی کورته و هه‌تا هه‌تایه‌ به‌رده‌وام نابیت، به‌یتکه‌ ئاماژه‌یه‌ به‌ کورتی ماوه‌ی وه‌سل و دیداری عه‌شق.

۸ - بدین رواق زبرجد نوشته‌اند به زر

که جز نکوبی اهل کرم نخواهد ماند

به‌سه‌ر ئه‌م هه‌یوانه نیلییه‌ی ناسمانه‌وه به‌ زێر نوسیویانه، که جگه له چاکه‌ی ئه‌هلی که‌ره‌م و پیاوه‌تی هه‌یج نامینیتته‌وه.

بدین: به‌سه‌ر ئه‌م رواق: هه‌یوان، تاق

زبرجد: جوژه زومپوتیکه که ره‌نگی سه‌وزی مه‌یله‌و زه‌رده.

رواق زبر جد: مه‌به‌ست له ناسمانی نیلییه. نیکویی: چاکه‌کاری.

خواجه ده‌لێ: به‌سه‌ر ناسمانه‌وه به‌ ئاوی زێر (واته له‌به‌ر گرنگی گوته‌که) نووسیویانه: جگه له چاکه‌کاری و پیاوه‌تی مرۆفی چاک و جوامیره‌کان هه‌یجی دیکه نامینیتته‌وه و هه‌موو شتی له‌ناو ده‌جیت.

واته: ده‌وران ده‌وله‌ت له‌ ده‌ست ئه‌سپینی و ته‌نیا ناوی چاک تاسه‌ر ئه‌مینێ.

۹ - ز مهربانی جانان طمع مبر حافظ

که نقش جور و نشان ستم نخواهد ماند

حافظ له میه‌ره‌بانی یار بێ ئومید مه‌به، چونکه پاشماوه‌ی جه‌ور و نیشانه‌ی ستم نامینیتته‌وه. طمع مبر: بێ ئومید مه‌به.

جور: جه‌ور، زولم.

خواجه لێره‌دا باوه‌ری ته‌واوی خۆی به‌ کۆتایی هاتنی نا‌ره‌حه‌تی و زولم و ستمه‌ و ئه‌مه‌ش به‌ میه‌ره‌بانی یار (خالق) ته‌داته قه‌له‌م، به‌ خۆی و خه‌لکی ده‌لێ: خودا میه‌ره‌بانه و له میه‌ره‌بانی ئه‌و بێ ئومید مه‌بن، چونکه به‌ گه‌وره‌یی ئه‌و زولم و ستم دوا‌ی دیت و نامینیتته‌وه.

مسراعی یه‌که‌م له نایه‌تی ﴿لَا تَقْنَطُوا مِنْ رَحْمَةِ اللَّهِ﴾ الزمر نایه‌تی (۳۹)، وه‌رگه‌راوه و هه‌مان واتای هه‌یه.

ئه‌کری مه‌به‌ست له (نقش جورنشان ستم) میسراعی دووه‌م (قبض) بیت و لێره‌دا باس له ته‌واو بوونی قه‌بض بیت.

غەزەلى سەد و حەفتا و حەفتەم:

بەحرى رەمەلى ھەشتى مەخبونى ئەسلەمى مۇسبەغ
(فاعلاتن فعلاتن فع لان)

۱ - حسبِ حالى نونوشتى و شد ايامى چند

محررى كو كه فرستم به تو پيغامى چند

شەرحى ھالىكت نەنووسى چەند رۆژىك تىپەرى، مەھرەمىك كوا چەند پەيامىك بۆتۆ بىنېرم.
حسبِ حالى: شەرحى حال، حال و نەحوال.
شد ايامى چند: چەند رۆژى تىپەرى.
فرستم: بىنېرم.

و ھەك بلىي مارهيه كه خواجه لهيار دورره و ئاگايان له حالى يه كترى نيبه، نه شو حال و
و ھەزى خۆى بۆ ناردوو و نە ھەمىش كەسىكى مەھرەمى دەست ئەكەوئت كە چەند پەيامىك
بۆ يار بىنېرئت.

دەلى: چەند رۆژىك تىپەرى و حال و نەحوالى خۆتت بۆ نەناردم و منىش مەھرەمىك
دەست ناكەوئت كە چەند پەيامىك بۆ بىنېرم.

۲ - ما به آن مقصدِ عالی نتوانيم رسيد

هم مگر پيش نهد لطف شما گامى چند

ئىمە ناتوانىن بەو پايەبەرزە بگەين، مەگەر لوتفى تۆ چەند ھەنگاوتىك بىتە پىشەوھ.

مقصد: پلەو پايە، نتوانيم رسيد: ناتوانين بگەين

پيش نهد: بىتە پىشەوھ گامى چند: چەند ھەنگاوتىك

يەكئىك لەو پەيامانەى كە خواجه بۆ مەعشوقى ئەنېرئت، ئەم مانابەرزە عىرفانىيە، كەبە
يار دەلئت: پلە و مەقامى تۆ ھىندە بەرز و بلندە ئىمە ھەرگىز بە ھەول و كۆشش و رىيازەت
ناتوانين پىي بگەين و ھەرگىز پىي ناگەين مەگەر ئەوھى كە لوتفى تۆ چەند ھەنگاوتىك لە ئىمە
بىتە پىشەوھ و بە مەرحەمەت و لوتفى خۆت بتوانين بە پلەى (قرب) بگەين.

۳ - چون مى از خم به سبو رفت و گل افكند نقاب

فرصت عيش نگهدار و بزنى جامى چند

كاتى مەى لە (كوپەلەوھى) خۆمەوھ كرايە گۆزە و گول پەردەى لەروو لادا (پشكوت)، بۆ
خۆشگوزەرانى بەفرسەتى بزانه و چەند پىكى ھەلدە.

خم: كوپەلەى گەورەى شەرابە و (سبو)ش گۆزەى بچوكتەرە كە شەراب لە (خم) خانەوھ بە
(سبو) دەبردئتە مەيخانە و لېرەدا مەبەست لەوادەى مەينۆش و بەھارە.

گل افكند نقاب: گول پەردەى لەروو لادا، پشكوت.

فرصت نگهدار: بەفرسەتى بزانه بزنى جامى چند: چەند پىكى ھەلدە

خواجه دەلى: كاتى كە وەختى عەيش و شادى عەشقە و بارودۆخ لەبارە بۆ عەشق
بەفرسەتى بزانه و پىكى عەشقى حەقىقى ھەلدە، كە مەى لە كوپەلەوھ ئەكرئتە گۆزە و گول
دەپشكوت و بارودۆخ لەبارە بۆ عەشق و مەينۆشئىن تۆش بەفرسەتى بزانه و چەند پىكىكى
عەشقى حەق ھەلدە.

۴ - قند آميخته با گل نه علاج دل ماست

بوسه‌ای چند برآمیز به دشنامی چند

دەرمانى شەكرى تىكەلاوى گول چارەى دلئى ئىمە نىيە، چەند ماچىك تىكەلاوى چەند
جنىوتىك بگەوھ بماندەيە.
آميخته: تىكەلاو.

دەرمانى (شەكر و گول) جۆرە دەرمانىكە كە چارەى دل ئەكات و بۆ بەھىز كردنى دل بەسوودە.
برآمیز: تىكەلاو بگە دشنامى چند: چەند جنىوتىك.

خواجه لېرەدا دەلى: چارەى دلئى ئىمە دەرمانى گول و شەكر نىيە بەلكو چەند ماچىكى
لئوى يارە با بەجنىو و قسەى ناشىرىنئىشەوھ بىت، ياخود لەبرى تىكەلاو كردنى شەكر و گول
چەند ماچ و جنىوتىك تىكەلاو بگە و بماندەيە.

ھەررەك لە (لاھورى) دا ھاتووھ لە عىرفاندا (ماچ) جەزبە و (جنىو) سەرزەنشت و پەرورەدە
كردنى مەعشوقن، بەم واتايە مەبەستى خواجه لەوھى كە جەزبە و سەرزەنشت تىكەلاو بگە تا
پەرورەدەين و لەنئوان (خوف و رجا) دا چارەسەر بكرئين.

۵ - زاهد از كوچه رندان به سلامت بگذر

تا خراب نكند صحبت بدنامى چند

زاھىد، لە كۆلانئى رەندانەوھ بەسەلامەتى تىپەرە، تا ھاودەمى چەند بە ناوتىك پىاو (وئىران)
خراپت نەكات.

بەسلامت بگذر: بەسلامەتى دەرچوو / تى پەرى.

خراب: بەدناو، پىاو خراب، رىسوا.

بینگومان زاهد همیشه له ههولنی پاراستنی ئابروو و سهلامهتی رووکاری و روانهتی خویدایه و ئیستا پیتی کهوتووته کولانی رهندان که گوئی به ئابرووی روانهتی نادهن، بویه خواجه پیتی دهلی: چهند رهندیک (که لای خه لکی عهوام بهدناون و ناخیان پاکه) پیاو خراب و بهدناو و ریسوای نهکات.

(خراب) بهمانای مهستیش دیت و ئەم مهستییه شه مهستی عهشقی ئیلاهییه، له مانایه دا خواجه زاهد بهشیاری ئەو مهستییه نازانیت بویه پیتی دهلی بهسهلامهتی دهچوو تا هاوده می رهندان مهستی عهشقی ئیلاهییت نهکات = (بهلام لیکدانهوهی یه کهم که دیسانهوه توانجه بۆ زاهد شیواتر و نزیکتره له بهیته کهوه).

۶ - عیب می جمله چو گفتی هنرش نیز بگو

نفی حکمت مکن از بهر دل عامی چند

(ئهی زاهد) که تهواری خرابییه کانی (مه) ت گوت چاکییه کانیشی بلئی، له بهر خاتری دلی چهند عهوامی نهفی حیکهت مه که.

جمله: تهواری، هه موو از بهر: له بهر خاتری عامی: عهوام، ره مه کی دیاره زاهد هه خرابییه کانی مهی / عهشقی بۆ خه لکی باس دهکات، بویه خواجه دهلی: تهواری عیب و خرابییه کانی مهی / عهشقت باسکرد دهباسی چاکیشی بکه، چونکه حیکهت وایه که باسی شتیکت کرد باسی چاکه و خرابی بکهیت، بهلام تۆ له بهر خاتری دلی چهند نهزان و عهوامیک حیکهتیش وه لاده نیتی.

له قورنانی پیرۆزدا که باسی (مه) دهکات له گه ل خرابه زۆره کانی باسی هه ندی چاکه ی دهکات که دهفرموویت: ﴿يَسْأَلُونَكَ عَنِ الْخَمْرِ وَالْمَيْسِرِ قُلْ فِيهِمَا إِثْمٌ كَبِيرٌ وَمَنْفَعٌ لِلنَّاسِ وَإِثْمُهُمَا أَكْبَرُ مِنْ نَفْعِهِمَا وَيَسْأَلُونَكَ مَاذَا يُنْفِقُونَ قُلِ الْعَفْوَ كَذَلِكَ يُبَيِّنُ اللَّهُ لَكُمْ الْآيَاتِ لَعَلَّكُمْ تَتَفَكَّرُونَ﴾ سورة البقره، نایه تی (۲۱۹).

۷ - ای گدایان خرابات خدا یار شماست

چشم انعام مدارید ز انعامی چند

ئهی گه دایانی خرابات خوا یار و هاوده می ئیوهیه، چاوتان له بهخششی چهند (نازه ل ناسا) یه که نه بییت.

گدایان خرابات: سولکه رانی مه یخانه، ئەو هه ژار و نه دارانهی که له عهشقی خودا ده ژین.

یار: هاو دهم و یار، هاوکار و پشتیوان

چشم مدارید: چاوتان لپی نه بییت.

انعام: بهخشش و چاکه.

انعام: چوارپی، نازه ل.

خواجه کهسانی نازه ل ناسای له نایه تی: ﴿أُولَئِكَ كَالْأَنْعَامِ بَلْ هُمْ أَضَلُّ أُولَئِكَ هُمُ الْغَافِلُونَ﴾ سورة الأعراف، نایه تی (۱۷۹) وەرگرتوه واته: نهوانه ی وهک چوارپی و نازه ل وان و ته نانهت خراب تریشن، ئەو به هه ژار و فهقیرانی رینگه ی عهشقی حهق دهلی چاوتان له چاکه ی مرۆقی سووک و خرابه وه نه بی که وهک نازه لان ههست و سوژیان نییه و چاکه نازان، چونکه ئیوه خوا پشت و هاوکار تانه و پیوستنان به وان نییه.

۸ - پیر میخانه چه خوش گفت به دُردی کش خویش

که مگو حال دل سوخته با خامی چند

پیری مه یخانه چهند جوانی گوت به مه یخۆشی خۆی، حالی دلی سووتاو به چهند خامیک مه لی.

دردی کش: مه ینۆش. خویش: خۆی.

خام: که سی ناپوخته و هه رزه.

پیری مه یخانه پیر و مورشیدی ته ریکهت و (مه ینۆش) یش مورید و ریبوارانه و نامۆزگارییه کی جوان و گه وره ی کردوون و پیتی گوتوون: حالی دلی سووتاوی عاشقان و ته حوالی عهشقی ئیلاهی لای هه رزه و ناپوخته کان باس مه کهن، ئە کرۆ مه بهست له (خام) زاهد و انعام (نازه لیه کان) ی به یته کانی پیشووبن.

بینگومان نه درکاندن رازه کانی عهشقی ئیلاهی لای ناهه له کان یه کی که له مه رجه کانی عارف و ناییت ئەو رازانه لای نامه حه رم بدرکی نیت.

۹ - حافظ از شوق رخ مهر فروغ تو بسوخت

کامگارا نظری کن سوی ناکامی چند

حافظ له تاسه ی رووخساری وهک رۆژگار رووناکی تۆوه سووتا، ئەی خۆشبهخت لایه ک به لای موشتاقه به مراد نه گیشته وه کانه وه بکه.

مهر فروغ: وهک رۆژ رووناک کامگار: خۆشبهخت، بهخته وهر، خاوه ن بهختی چاک

نظری کن: لایه ک بکه ره وه

خواجه به یاری حهق دهلی حافظ له تاو دووری تاسه ی وه سل و دیداری رووخساری وهک خۆر رووناکی تۆوه سووتا، تۆش ئەی بهخته وهر و (خاوه ن بهختی چاک) لایه ک به لای ئەم سووتاوه به مورد نه گه یشتوانه ی خۆته وه بکه ره وه.

به حرى موزاربعى هه شتى نه خرهبى مه كفونى مه قسور
(مفعول فاعلات مفاعيل فاعلان)

۱ - اى پستهى تو خنده زده بر حدیث قند

مشتاقم از برای خدا يك شکر بخند

نهى نهو كه سهى كه ده مى وهك فستق بچووكت به قسهى شهكر (شهكر له هه مو شتى شيرينتره) پيكه نيوه، موشتاق بو خاترى خوا هينده ماوهى ماچيك پي بكنه.
پسته: فستق، له نه ده بياتى فارسيدا بو وه سفى ده مى بچووك به كار ديت، ليتره دا دركويه له دم.

خنده زده: پيكه نيوه، گالتهى پي هاتوره.

حدیث قند: قسهى شهكر، نه بي قسهى شهكر و چيروكى شهكر نه مه بي شهكر له هه موو شتيك شيرينتره.

از برای خدا: له راي خوا، بو خاترى خوا.

شكر: شهكر ليتره دا به واتاى ماچ هاتوره، واته: هيندهى ماچيك، كه ميك.

بخند: پي بكنه.

خواجه وه سفى ده مى بچووكى يار دهكات و به فستقهى نه داته قه له م و ده لي هينده شيرينه گالتهى به شيرينى شهكر ديت، نيمه موشتاقي خنده يه كى نه وده م و ليويه ب بو خاترى خوا يا له راي خوا هيندهى شهكر (كه ليتره دا دركويه له ماچ) يك يا خود هيندهى ماوهى ماچيك پي بكنه تا دل مان سوكنايى بيت.

نه م غه زله له له پرووى ساغكر دنه وه وه يه كيكه له وه غه زه لانهى كه جياوازى له نيوان نوسخه كاندا به دى ده كريت و له هه ندی نوسخه دا سى به يت و له هه ندی نوسخه دا هه شت و له هه ندی نوسخه دا ههوت به يته.

هه روه ها به يته كانيش پاش و پيش خراون و له هه ندی وشه شدا جياوازى سه ره كى هه يه.

نيمه ليتره دا چاوپوشى له باسكردنى جياوازيه كانى ده كه مين و پشت به ساغكر دنه وهى (عيوضى) ده به ستين.

۲ - خواهى كه بر نخيزدات از دیده رود خون

دل در وفای صحبت رود کسان میند

گه ر ده ته وييت رووبارى خويين له چاوت هه لنه ستيت، دل مه به سته به وه فای هاوده مى كورى خه لكييه وه.

برخيزه د: هه لنه ستى (بو رووبار)، نه يه ت. رود خون: رووبارى خويين.

(رودى دووهم به واتاى فهرزهد و كور يا مندا ل ديت.

كسان: كه سان، خه لكى.

دل مېند: دل مه به سته، به توميد مه به.

مندا ل و فهرزهدى خه لكى مه به ستهى مرؤفه و مرؤفيش وه فای نييه، نهو ده لي: گه ر نه ته وييت له بهر خه م و خه فته هينده نه گريه يت تا فرميسكى خويين له چاوت وه وهك رووبار هه لنه ستى و نه روات نهوا دل مه به سته به وه فای خه لكى و مندا لي خه لكييه وه، چونكه بي وه فایى نهوان دوچارى خه م و خه فته ت نهكات.

۳ - طوبى ز قامت تو نيارد كه دم زند

زين قصه بگذرم كه سخن مى شود بلند

(توبا) ناويريت باسى به رامبه رى له گه ل به زنى تودا بكات، واز له م باسه ده هيتم، چونكه قسه دريژ ته بيته وه (ناو زور نه كيشى).

طوبى: دره ختى توبا كه له به هه شتدا يه و يه كيكه له دره خته كانى به هه شت، زور به رز و گه ورديه و گوتراوه كه هه ر گه لايه كى سي به رى بو كه سيك هه يه ...

نيارد: ناويريت بگذرم: واز ده هيتم بلند: دريژ

خواجه ده لي دره ختى توبا هه رگيز ناويريت باسى نه وه بكات كه شان له شانى به زنى ريك و به رزى تو بدات، نه م قسه يه - جوانى تو دره ختى توبا و به هه شت - هه ويريكه و ناوى زور ده كيشى بويه وازى لي ده هيتم و باسى ناكه م.

۴ - ار طيره مينمائي و گر طعنه ميزنى

ما نيستيم معتقد شيخ خود پسند

نه گه ر تو ره ده بيت و گه ر تانه م لي نه ده يت نيمه باوه رمان به شيخي خويه سه ند نييه

طيره: تو ره يى، په شيوى طيره مينمايى: تو ره يى ده نوئينى.

مانيسستم معتقد: باوه رمان پي نييه. خودپه سه ند: خويه سه ند، خو به شت زان.

خواجه به رامبه ر به ره خنه گران و سو فيه ره سميه كان ده لي، گه ر تو ره بيت و تانه مان

لي بده يت و هه رچى به رامبه رمان بكه يت نيمه (ره ندان) باوه رمان به شيخي نييه كه خويه سه ند بيت.

آن را که دل نگشت گرفتار این کمند

نه و که سہی که دلی گرفتاری ثم که مہندہ نہ بی کہی لہ پەرشان حالی من ناگادار نہ بی (تی نہ گا).

آشفنگی حال: پەرشانی حال نگشت: نہ بوو کمند: کہ مہند

ثم بہیتہ تہواو کہری بہیتی پیشوہ و کہ مہند دواي فرۆفیلی شیخی خۆپہسەند بہیتی پیوہ و خواجہ دەلی: کہ سی کہ گرفتاری دواي فرۆفیلی شیخ نہ بوو بیت لہ پەرشانی حالی من سہارەت بہ شیخ تیناگات.

۶ - بازار شوق گرم شد آن سرو قد کجاست

تاجان خود بر آتش رویش کنم سپند

بازاری شوق و تاسہ گرم بوو، ئەو بەژن سەرۆہ لہ کوئیہ تاگیانی خۆم وەک (سپەند، اسفند) بکہم ناگری رووخساری دا.

سپند: گیایہ کہ (تەکرۆ وەک بوخورد بیت) کہ تەکریتہ سەرناگر، بەلام بۆ لہ چاوە نہ چوون خواجہ لہ دوی یار تەگەریت تا گیانی خۆی وەک (اسفند بکاتہ قوربانی و بیخاتہ نیو رووخساری وەک ناگری تا لہ چاوە نہ چیت و نازاری پی نہ گات، چونکہ بازاری شوق و تاسہ بۆ یاری بەژن بلند زۆر گەرم بوہ.

جینگە ناماژہ پیدانہ (سروقد) ی میسراعی یە کہم بہ دوو شیوہی دیکہ ہاتوہ کہ (شع قد) لہ خانلری - عیوض و (شع رخ) لہ قدس - ہروی کہ لہ راستیدا و لہ روالہ تدا و ا دەر دە کہ ویت کہ (شع قد) لہ پرووی واتاوە کہ می نہ شاز دەر دکە ویت، چونکہ بەژنی وەک مۆم بۆ بەژن بەرزی یار دەست نادات.

۸ - حافظ چو ترک غمزہی ترکان نمی کنی

دانی کجاست جای تو خوارزم یا خجند

حافظ ئیستا کہ واز لہ خەمزە ی جوانان ناہینی، ئەزانی شویت کویہ، خوارزم یا خوجەندہ. ترک نمیکنی: وازی لی ناہینی ترکان: تورکان، جوانان. خوارزم و خجند: دوو شاری تورکستان، کہ تورکی جوانی زۆر تیداہ. خواجہ بہ خۆی دەلی، ئیستا کہ ناتوانی واز لہ ناز و خەمزە ی جوانانی تورک بہیتی دەبی برۆیت لہ یەکی لہ شارەکانی تورکستان (خوارزم یا خوجەند) بژیت. واتە تۆ کہ توانای وازہینانت نییہ لہ ناز و کریشمە ی جوانان و یاران پیویستہ برۆیتہ شوینی ژبانی ئەوان.

بەحری رەمەلی ہەشتی مەخبونی تەسلەمی موسبەغ

(فاعلاتن فاعلاتن فع لان)

۱ - دوش وقت سحر از غصہ نجاتم دادند

وندر آن ظلمت شب آب حیاتم دادند

دوینی شەو (ئەم شەوی رابردوو) کاتی سەحەر لہ خەفەت رزگاریان کردم و لہو تاریکی شەو دەا ناوی نەمریان پی دام.

غصہ: خەفەت، غەم نجاتم دادند: رزگاریان کردم

وندر: لہو، لہ نیو ظلمت: تاریکی

ئەم غەزەلہ بەگوتە ی رەخنەگران و لیکۆلە وەرانی دیوانی حافظ یەکیک لہ چوار بەرزترین غەزەلی عیرفانی حافظہ کہ (دوش دیدم کہ ملایک) و (در ازل پرتو حسنت) و (سألها دل طلب جام جم از ما میکردن).

خواجہ وەک ہەمیشہ وەک زەمەنی سەرفرازی لہ بەرەبەیان و سەحەر تەدویت، چونکہ ئەو ہەمیشہ بەرەبەیان بہ زەمەنی رزگاری لہ خەم و خەفەت و پەیوہندیہ نەفسانی و دنیاییەکان تەداتە قەلەم. لیرەشدا دەلی ئەم شەوی رابردوو کاتی سپیدە لہ خەم و خەفەتی نەفسانی و پەیوہندیہ دنیاییەکان (خەزە دنیاییەکان) رزگاریان کردم و لہو تاریکە شەو دەا ناوی نەمریان (لہ دەستی خەزەتی خدرەوہ پیدام) کہ ناوی رزگار بوونہ لہ خەفەت و چوونہ نیو دنیای بالای عەشق و عیرفان.

خەمی لاہوری لہ شەرہ عیرفانییہ کہی خۆیدا چیرۆکینک تەکاتە باکراوندی ئەم بہیتە، کورتە ی چیرۆکە کہی لاہوری تەوہیکە (شاخ نبات) ژنیکی جوانی شیراز بوہ و ہەموان بہ ناواتوہ بوون بە دیداری بگەن، یەکی لہ وانەش حافظ بوہ و پاش دۆعا و نزا کردن حافظ بە دیداری تەگات و ئەو شەوہ بە چۆرێک خەوی لی تەکە ویت کہ بۆسەحەر خەبەری ناہیتتەوہ و کاتی سەحەر لہ خەو دا خەزەتی خدر بہ دەستی موبارەکی پەرداخینک ناوی حەیاتی تەداتی و کہ خواجہ تەبخراتەوہ لہ خەم و خەفەتی خەزەتی دیداری شاخ نبات رزگاری دەبیت و بەیہ کجاری دلی یە کلا دەبیتتەوہ بۆ عەشقی نیلاہی. {ختمی لاہوری، ج ۲، ل ۱۱۹۸ - ۱۱۹۹}.

ئەم گوتانە ی لاہوری گەرچی پیویستیان بہ بەلگە ی میژوویی ہەیہ، بەلام لہ گەل مەشرەبی حافظدا تارادەہیک یە کدە گریتتەوہ، چونکہ حافظ لہو دەستەہ لہ عارفان کہ پروایان بہ عەشقی

دونیایی و جیلوه جوانه‌کانی حَقق هه‌یه له دنیادا که‌شایانی چۆن لای بینی‌ن - بی‌گومان ئەم چۆن‌بینینه‌ش له‌لایه‌نی مەعنه‌وییه‌وه نه‌وه‌ک له‌پرووی نه‌فسانی و ماددییه‌وه - ئەم دەسته‌یه که (غەزالی و شیخ اوحد الدینی کرمانی و شیخ محی الدینی عراقی) له گه‌وره و به‌ناوبانگه‌کانن له جوانییه دنیاییه‌کان سه‌یری جوانی حەقیان کردووه و به‌دو‌نیابه‌په‌یوه‌ست نه‌بوون {لاهوری ج ۲ ل ۸۰۰}، به‌لام شایانی گوته‌نه ئەم غەزه‌له باس له جوانییه دنیاییه‌کان ناکات به‌لکو (گه‌ر ئەم چیرۆکه راست بیته) به خه‌فته و غه‌میان ده‌زانیت.

۲ - بیخود از شعشعی پرتو ذاتم کردند

باده از جام تجلی صفاتم دادند

له رووناکی پرته‌وی زاتدا بی هۆشیان کردم و له جامی ته‌جلی سیفاتیش شه‌رایان پیدام. بیخود: بی ناگا، بی هۆش. شعشعه: رووناکی، تیشک. تجلی: جیلوه کردن، خو‌ده‌رخستن. تجلی صفات: جیلوه کردن سیفات. جیلوه کردن زاتی حەق واته: ده‌رکه‌وتن و جیلوه کردن له دلی عازفاندا، خودی جیلوه کردن که به‌واتای ده‌رکه‌وتن بیته جه‌مه‌لیکی گه‌وره له فه‌لسه‌فه و که‌لامی ئیسلامی و عیرافانیدا دروست‌کردووه، زۆرینه‌ی عارفه‌کان بروایان به جیلوه‌کردنی ئیلاهی هه‌یه، به‌لام جیلوه‌کردن به سی‌به‌شه‌وه:

۱ - جیلوه‌ی زاتی حەق، ۲ - جیلوه‌ی سیفات، ۳ - جیلوه‌ی افعال.

شوین و کات و توانای جیلوه‌ی زاتی حەقیان نییه و له‌گه‌ل جیلوه‌کردنیدا فه‌نا ده‌بن بۆیه گوتراوه که جیلوه زات فه‌نا بوون یاخود (استتار) و شاردنه‌وی (خلق) ده‌هینیت و ئەم حاله‌ته‌ش له قورئاندا به (صعقا) ناوبراوه هه‌روه‌ک هه‌زه‌تی موسا داوای جیلوه‌کردنی ذات ده‌کات، به‌لام خوای گه‌وره پێی ده‌فه‌رمووت تۆ توانای دیتنی منت نییه، به‌لام سه‌یری کی‌وی طور بکه ئە‌گه‌ر له جیی خۆیدا به‌رگه‌ی گرت ئە‌وا ده‌بینی، که خوا بۆ کی‌وی طور جیلوه‌ی کرد، کی‌وه‌که شی بووه‌وه و موساش دو‌چاری (صعق) واته: بی هۆشی هات. وه‌ک ده‌فه‌رمووت: ﴿وَلَمَّا جَاءَ مُوسَىٰ لِمِيقَاتِنَا وَكَلَّمَهُ رَبُّهُ قَالَ رَبِّ أَرِنِي أَنظُرْ إِلَيْكَ قَالَ لَن نَرَاكَ وَلَكِن نَنْظُرُ إِلَىٰ الْجَبَلِ فَإِنِ اسْتَقَرَّ مَكَانَهُ فَسَوْفَ تَرَانِي فَلَمَّا تَجَلَّىٰ رَبُّهُ لِجَبَلٍ جَعَلَهُ دَكًّا وَخَرَّ مُوسَىٰ سُجَّدًا فَلَمَّا أَفَاقَ قَالَ سُبْحَانَكَ تُبْتُ إِلَيْكَ وَأَنَا أَوَّلُ الْمُؤْمِنِينَ ﴿﴿ سورة‌تی الأعراف، نایه‌تی (۱۴۳). هه‌ندیک له عارفه‌کان پێیان وایه جیلوه‌ی زاتی حەق ئیمکانی نییه، چونکه له کاتی‌کدا ده‌بیته که جومله خه‌لق بشاریته‌وه.

جۆری دووه‌می جیلوه که جیلوه‌ی سیفاته بریتییه له ده‌رکه‌وتن و جیلوه‌کردنی یه‌کی یا چه‌ند سیفه‌تیکی خودا له مرۆفدا و ئەم جۆره ئیمکانی هه‌یه. بۆ نمونه گه‌ر به سیفه‌تی جه‌لال جیلوه بکات گه‌وره‌یی و به‌پێزی مه‌عشوق دێته‌کایه‌وه، وه‌ک ده‌فه‌رمووت: ﴿إِذَا تَجَلَّىٰ اللَّهُ لَشَيْءٍ خَشَعُ لَهُ﴾ و گه‌ر له جمال جیلوه بکات خۆش و نه‌رمی و هاوده‌می دێته‌ناراوه. له جیلوه‌ی سیفاتدا سیفاتی خه‌لق له سیفاتی خودا دا ده‌شاریته‌وه نه‌وه‌ک زاتیان وه‌ک له جۆری یه‌که‌مدا.

جۆری سێیه‌می جیلوه کردنیش که جیلوه‌ی ته‌فعاله‌تیایدا کرداره‌کانی مرۆف جیگیر ده‌بیته. یه‌که‌مین جیلوه لای مرۆف جیلوه‌ی ته‌فعال و پاشان سیفات و پاشان ذاته، له جیلوه‌ی ته‌فعالدا کرداره‌کانی خه‌لق جیگیر ده‌بیته و له سیفاتدا کردار و سیفاتی خه‌لق ده‌شارداریته‌وه و له جیلوه‌ی زاتیشدا کردار و سیفات و زاتی مرۆف ده‌شاریته‌وه و فانی ده‌بیته.

جیلوه‌ی ئیلاهی له‌ناکاو دیت و په‌یوه‌سته به بلن‌دبوونه‌وه‌ی رۆحی مرۆقه‌وه هه‌روه‌ک هه‌ندیک له گه‌وره‌کانی ته‌ریقه‌ت گوتوویانه: جیلوه به‌بی ناگایی دیت، به‌لام بۆ سه‌ر دلی به ناگا دیت.

بۆ ئەم زانیارییانه بروانه ئەم سه‌رچاوانه‌ی خواره‌وه:

- د. سجادی، فرهنگ اصطلاحات و تعبیرات عرفانی.

- عطاء‌الله، تدین جلوه‌های تصوف و عرفان در ایران و جهان.

- د. خرمشاهی، حافظ نامه، ج ۱، ل ۵۹۸.

پاش ئەوه‌ی سه‌حه‌ری و شه‌وی رابردو خواجه‌یان له خه‌فته و خەم ده‌ره‌یناوه، له پرته‌وی زاتی حەق بی هۆش بووه.

واته: له جیلوه‌ی حەق شارامه‌وه (وه‌ک هه‌زه‌تی موسا بی هۆش بوو) یاخود لیته‌دا به‌واتای بی هۆش بوونه له دنیا و (غیبت) ه، ده‌لی: شه‌وی رابردو دوا‌ی ئەوه‌ی له تیشکی زاتی حەقدا بی هۆش بووم جیلوه‌ی سیفاتی هاته سه‌ر دل. یان له شه‌رابی جیلوه‌ی سیفات شه‌رایان پیدام. عارفه‌کان بروایان وایه که پێویسته مرۆف به پله‌یه‌ک له پاکبوونه‌وه بگات تا به پله‌ی جیلوه‌ی سیفاتی حەق وه‌ک گوتمان بگات، له‌م به‌یته‌دا میسرایی یه‌که‌م له‌م به‌رزبوونه‌وه‌یه نه‌دووت.

۳ - چه مبارک سحری بود و چه فرخنده شبی

آن شب قدر که این تازه براتم دادند

چ به‌ره‌به‌یانیکی موباره‌ک و شه‌ویکی پیروژ بوو ئەو شه‌وی قه‌دره‌ی که ئەم سه‌نهد و قه‌واله‌ تازه‌یان پیدام.

فرخنده: پیروژ - موباره‌ک

برات: سه‌نهد، قه‌واله، (به‌رات) ناماژده به شه‌وی به‌رات که شه‌وی (۱۴ - ۱۵) ی مانگی شه‌عبانه، خه‌لک وایه که خوا - له شه‌وه‌دا برپاری رزق و رۆزی دهرته‌کات و هه‌ر له شه‌وه‌دا له موسلمانان و تۆیه‌کاران خۆش ده‌بیت.

هه‌روه‌ها (برات) به‌واتای (براءة الذمه) دیت که نووسراویکه له‌لایه‌ن کاربه‌ده‌ستانه‌وه به‌وه که‌سانه ده‌دریت که باج و خه‌راجیان له‌سه‌ر نه‌ما‌بیت.

خواجه باس له موباره‌کی و پیرۆزی شه‌وه‌هه‌ر و شه‌وه‌هه‌ر ده‌کات که تیایدا له کۆت و دادی دونیا رزگاری بووه و ده‌لیت شه‌وه‌هه‌ر و شه‌وه‌هه‌ر چه‌ند پیرۆز و موباره‌ک بوو که وه‌ک شه‌وی قه‌در سه‌نه‌دی رزگاری و لی خۆشبوونیان پیدام.

د. خرمشاهی په‌یوه‌ندی نیوان شه‌وی قه‌در و شه‌وی به‌رات له‌م به‌یته‌دا بۆ شه‌وه‌هه‌ر مووده‌یه ده‌گیریتته‌وه که له (عکرمه) وه‌رگیراوه‌ته‌وه و شه‌وی قه‌در به‌ به‌رات ده‌زانیت یاخود شه‌وه‌هه‌ر گوته‌یه‌ی که - ابوالفتح - له (تفسیر ابوالفتح) دا هیناویه‌تی و ده‌لی: ابوالضحی له عبدالله‌ی کوری عه‌باسه‌وه‌هه‌ر گیراوه‌ته‌وه که گوتوو‌یه‌تی خوی گه‌وره‌هه‌ر که‌که‌کان له شه‌وی به‌راتدا ده‌رده‌کات و له‌شه‌وی قه‌دردا به‌ فریشته‌کانی ده‌سپیریت) {حافظ نامه، ج ۱، ل ۶۷۲}.

۴ - بعد ازین روی من و آینه‌ی وصف جمال

که در آنجا خبر از جلوه‌ی ذاتم دادند

دوای شه‌مه‌ئیدی رووی من و ناوینه‌ی وه‌سفی جمال (جوانی) له‌ویدا هه‌والی جیلوه‌ی زاتیان پیدام.

بعد ازین: دوای شه‌مه.

(رووی من و ناوینه‌ی وه‌سفی جه‌مال) واته: رووی من هه‌میشه له‌و ناوینه‌یه ده‌بیت که وه‌سفی جوانی مه‌عشوقی کردوو و جوانی شه‌وی تیادا دهرکه‌وتوو.

خواجه پیی وایه که له ناوینه‌ی وه‌سفی مه‌عشوقدا هه‌والی جیلوه‌ی زاتیان پیداو، شه‌وه‌هه‌ر ناوینه‌یه‌ش شه‌کرۆ دلی مورشیدی کامل یاخود جیهان و مه‌خلوقات بیت که به جیلوه‌ی حه‌ق شه‌دریته‌هه‌ر.

له به‌یتی دووه‌مدا و له قۆناغ و جۆره‌کانی جیلوه‌کردندا جیلوه‌ی کردار و جیلوه‌ی سیفات و جیلوه‌ی زاتمان باسکرد، لیته‌دا خواجه له دوو جیلوه‌ی دووه‌م ده‌دویت که جیلوه‌ی سیفات و زاتن و ده‌لی له جیلوه‌ی سیفاتدا که قۆناغیکی پیش جیلوه‌ی زاته هه‌والی جیلوه‌ی زاتمان پیی ده‌ده‌ن، بۆیه له‌مه‌ودوا من به‌رده‌وام چاو له جیلوه‌ی سیفات یاخود ناوینه‌ی جوانی مه‌عشوق - مورشید یا مه‌خلوقات - ناتروکینم و هه‌میشه چاوم لییه‌تی.

سیفات هه‌میشه رینماییکه‌ریکه بۆ گه‌یشتن به‌ زات. شیخ جونه‌یدی به‌غدادی ده‌لی: (سیفاتی شه‌وه‌هه‌ر رینماییکه‌ری زاتی شه‌وه‌هه‌ر و زاتی شه‌وه‌هه‌ر رووناکه‌ره‌وه‌ی زاتی شه‌وه‌هه‌ر) {لاهوری، ج ۱، ل ۱۲۰۱} هه‌ربۆیه زۆریک له عارف و خواناسان رسته‌ی (عرفت الله باله) یا (عرفت ربی بربی)یان دووباره کردۆته‌وه.

۵ - من اگر کامروا گشتم و خوشدل چه عجب

مستحق بودم و اینها به زکاتم دادند

من شه‌گه‌ر خۆشبه‌خت و شاد بووم چه‌جه‌به، چونکه موسته‌هه‌ق بووم و شه‌مانه‌یان وه‌ک زه‌کات پیدام.

کامروا: خۆشبه‌خت، (به‌ ناوات گه‌یشتوو) گشتم: بووم خوشدل: دلخۆش، شاد مستحق بودم: موسته‌هه‌ق بووم، حه‌قم بوو، پیم ده‌شیا زکات: زه‌کات خواجه ده‌لی من که خۆشبه‌خت و دلشاد بووم و خه‌فه‌تم نه‌ما هیچ جینگه‌ی سه‌رسوپمان نییه، چونکه موسته‌هه‌ق بووم و زه‌کاتم پیده‌شیا و شه‌مانه‌یان (خۆشبه‌ختی و شادی) وه‌ک زه‌کات پیدام.

له شه‌رحی موسته‌هه‌ق بووندا به‌ زۆری شه‌وه‌هه‌ر گوتراوه که قوناغه‌کانی سیر و سلوکم بریوه و شیاری شه‌وه‌هه‌ر پله و مه‌قامه‌ بووم، به‌لام له‌راستیدا موسته‌هه‌ق به‌زه‌کات له بی هیچی و نه‌داریدا پیی ده‌دریت شه‌وه‌هه‌ر له برین قۆناغه‌دا بلۆکه له عیشقدا سووتام و خوداش شه‌م لوتفه‌ی له‌گه‌ل کردم و خۆم به‌ده‌ستم نه‌هیناوه.

۶ - هاتف آن روز به من مژده‌ی این دولت داد

که بدان جور و جفا صبر و ثباتم دادند

هاتف شه‌وه‌هه‌ر رۆژه مژده‌ی شه‌م خۆشبه‌ختییه‌ی پیدام، که له‌به‌رامبه‌ر شه‌وه‌هه‌ر و جه‌فا (یه‌ی مه‌عشوقدا) نارامی و خۆراگریان پیدام.

ثبات: خۆراگری

(هاتف) یا فریشته‌ی په‌یامه‌ینه‌ری غه‌یب هه‌ر شه‌وه‌هه‌ر رۆژه شه‌م مژده‌یه‌ی پیدام که له به‌رامبه‌ر جه‌ور و جه‌فا و زۆلم و سته‌می مه‌عشوقدا نارامی و خۆراگریان پیی به‌خشیه‌وه و توانای هه‌لگرتنی باری گرانی عه‌شقم هه‌یه.

اجر صبریست کزان شاخ نبات دارند

نم هم مو ههنگوین و شه کره که له قسم ده پرژی، هه قدهستی سه بریکه که لهو (شاخ نبات) لقه داره پییان داوم.

شهد: ههنگوین، شیرین میریزد: ده پرژی، ده رزی.

شاخ نبات: لقه دار، مه بهست له قه له مه که یه تی - یا خود شه و ژنه یه که له بهیتی یه که مدا ناماژ هه مان پیکرد، واته: بویه حافظ ناوا گه وره و قسه شیرین بووه و شیرنی و شه کر له شیعه رکانی ده رژی ت و سه رنجرا کیشن شه وه پاداشتی شه و سه بر و نارامیییه یان داوه ته وه که له بهرام بهر قه له مه که یدا هه یبووه و به په له شتی نه نووسیوه (نم و اتایه رواله تی به یته که یه) یا خود پاداشت و هه قدهستی شه و سه بره یه که له بهرام بهر دونیا و جوانیییه کانی دونیادا هه مبووه.

﴿وَلَنْبَلُوْنَكُمْ بِشَيْءٍ مِّنَ الْخَوْفِ وَالْجُوعِ وَنَقْصٍ مِّنَ الْأَمْوَالِ وَالْأَنْفُسِ وَالثَّمَرَاتِ وَبَشِّرِ الصَّابِرِينَ﴾ سورة البقرة، نایه تی (۱۵۵).

﴿سَلَامٌ عَلَيْكُمْ بِمَا صَبَرْتُمْ فَنِعْمَ عُقْبَى الدَّارِ﴾ سورة الرعد، نایه تی (۲۴).

﴿وَإِنْ عَاقَبْتُمْ فَعَاقِبُوا بِمِثْلِ مَا عُوقِبْتُمْ بِهِ وَلَئِن صَبَرْتُمْ لَهُوَ خَيْرٌ لِلصَّابِرِينَ﴾ سورة النحل،

نایه تی (۱۲۶).

﴿وَاصْبِرْ فَإِنَّ اللَّهَ لَا يُضِيعُ أَجْرَ الْمُحْسِنِينَ﴾ سورة هود، نایه تی (۱۱۵).

﴿وَاصْبِرْ نَفْسَكَ مَعَ الَّذِينَ يَدْعُونَ رَبَّهُمْ بِالْغَدَاةِ وَالْعَشِيِّ يُرِيدُونَ وَجْهَهُ وَلَا تَعْدُ عَيْنَاكَ عَنْهُمْ تُرِيدُ زِينَةَ الْحَيَاةِ الدُّنْيَا وَلَا تُطِعْ مَنْ أَغْفَلْنَا قَلْبَهُ عَن ذِكْرِنَا وَاتَّبَعَ هَوَاهُ وَكَانَ أَمْرُهُ فُرُطًا﴾ سورة الكهف، نایه تی (۲۸).

سه بر و نارامگرتن: سه بر و شه یه کی قورثانییه و له قورثاندا سه بر و موشته قاتی نزیکه ی سده جار به کار هاتووه و خوی گه وره زورجار داوا له پیغه مبه و پرواداران ده کات که سه بر بگرن که نم سه بر کرده شه پاداشتی خوی ده بیست، ته نانه ت سه بر به واتای نستقامه ت و به رده و امی له سه ر ثایینی خودا هاتووه و خودا به به نده کانی ده سه رموویت: ﴿سَلَامٌ عَلَيْكُمْ بِمَا صَبَرْتُمْ فَنِعْمَ عُقْبَى الدَّارِ﴾ سورة الرعد، نایه تی (۲۴).

سه بر چه نیدین جوژی هه یه له وانه شه سه برگرتن له سه ر موسیبه ت و ناره حه تی که له ترس و برسیتی و که می پاره و به ربووم خوی ده بیینیته وه (البقرة، ۱۵۵) هه روه ها

سه برگرتن له سه ر خوژی نیعمه ته کان که نم جوژی دووه مه یان زور ناره حه ته و سه برگرتن له سه ر موسیبه ت ئاسانتره .

لای عارفه کان سه بر پله و پایه یه کی زور به رزی هه یه و یه کی که له مه قامه کانی ته ریه ت و مه قامی پیئجه می حه ت مه قامی (تویه، وهرع، زوه د، نه قر، سه بر، ته وه کول، فه نا).

د. خرمشاهی سه باره ت به سه ختترینی جوژی سه بر له ئیمام قشریه وه ده گپرتنه وه ...

(علي عبدالله بصري) نه لئ پیاوئیک چووه لای نه بو به کری شبلی و پیی گوت کام سه بر گرتنه ناره حه تره بو نارامگرتن، گوتی سه بر له خودادا (الصبر فی الله) گوتی نه خیر گوتی سه بر بو خودا (الصبر لله) گوتی نه خیر، گوتی سه بر له گه ل خودا (الصبر مع الله) گوتی نه خیر، شبلی وتی که وایه چییه؟ کابرا گوتی سه بر له خودا (الصبر عن الله) شبلی هاواری لی به رزبووه وه خه ریک بو گیانی ده رچیت (الترجمه رساله قشریه، ل ۲۸۱) {حافظ نامه، ج ۱، ل ۶۷۵}.

سه بر گرتن له خودا و له گه ل خودا و له بهر خودا بو خودا هه ریه که جوژیکن، به لام لای عارفه کان سه بر له گه ل خودا ته حه موم کردنی رازی عه شق گه وره ترین جوژی سه بره .

(هما نواب) له کتیبی (شعله های عرفان) که کتیبیکی ساده یی له سه ر عیرفان - مه قامی سه بری له عیرفاندا کردو به (۹) قوناغه وه، یه کی که له قوناغانه دا سه بر گرتنه له بهرام بهر پاراستنی نه یینی و نه سراری عه شقدا و فاش نه کردنیان که شه کری خواجه له کاتی باسکردنی سه بردا چاوئیکی له م جوژه سه بره بیست {شعله های عرفان - هما نواب / بهار ۱۳۶۸ - چاپ اول، ل ۱۹۰}.

۸ - همت حافظ و انفاس سحرخیزان بود

که زبند غم ایام نجاتم دادند

هیمه تی حافظ و دوعای نفوسی شه و بیداران بو، که له کۆت و به نندی غه می روژگار رزگاریان کردم.

انفاس: دوعا و نفوس سحرخیزان: شه و بیداران

خواجه رزگار بوونی له کۆت و به نندی غه می رووخساری خه فه تی روژگار و چوونه نیسو دونیای بلندی و روچ بو دوو هوکار ده گپرتنه وه که یه که میان ئیراد و هیمه تی خوی و دووه م دوعا و نزای پیاوچاکان و شه و بیداران.

غەزەلى سەد و ھەشتايەم:

بەحرى رەمەلى ھەشتى مەخبونى مەقسور (فاعلاتن فعلاتن فعلان)

۱ - دوش دیدم کہ ملائک در میخانه زدند

گل آدم بسرشتند و بە پیمانە زدند

شەوی رابردوو (دوینی شەو) بینیم کہ فریشتەکان لە دەرگای مەیخانەیان دا و گلی نەدەمیان خۆشکرد و بە پیکەو (بە عەشقەو) دروستیانکرد.

ملائک: فریشتەکان درمیخانه زدند: لە دەرگای مەیخانەیان دا، ھاتنە مەیخانە گل: گل! آدم: ھەزەرتی ئادەم - د.خ -

بسرشتند: خۆشەیان کرد، شیلایان، تیکەلاویان کرد، گرتیانەو، دروستیانکرد.

ئەم غەزەلەى حافظ یەکیکە - ھەگەزەلە پێشوو - یەکیکە لەو غەزەلە عێرفانیانەى گە لەرۆوی وشە و سەرزاری و روالەتیەو ھەمووان دان بە عێرفانی غەزەلە کەدا دەنێن. غەزەلە کە تارادەییەکی زۆر یەکیکتی بابەتی تێدایە - بە پێچەوانەى زۆرینەى غەزەلەکانی دیکەى خواجە - باس لەسەرەتای دروستبوونی مرۆف دەکات لەلایەن خودای گەرەو.

بێگومان رای باوی ئایینەکان سەبارەت بە دروستکردنی مرۆف لەلایەن خوداوە بەم شێوە کە خودا نمونەى جەستەى مرۆفی لە گل و قورپ دنیا وەرگرتوو و پاشان شیلایەتی و جەستەى دروستکردوو و دواتر لەگیانی خۆی تێکردوو.

چۆنیەتی دروستکردنی مرۆف و وردەکارییەکانی لە قورئانی پیرۆزدا باس نەکراوە تەنیا ئەوەندە نەبیت کە خودا ئادەمی لە قور، گل دروستکردوو و لە رۆحی خۆی تێکردوو و پاشان چیرۆک و گفتوگۆی نێوان خودا و فریشتەکان و کێنوشی ریزی ئەوان بۆ ئادەم و یاخی بوونی شەیتان و دەرکردنیان لە بەھشت و دەستپێکردنی ژبانی دنیا.

گەر سەیری تەفسیرەکانی قورئان و رای زانا و لیکۆلەرە ئایینی و تەنانەت ناایینەکانیش بەدین کۆتایی نەھاتووہ راو بۆچوونی - ھەندێ جار سەرسور ھینەر - لەسەر چۆنیەتی دروستبوونی مرۆف دەخنەروو.

عارفەکان لەکاتی باسکردنی خەلقدا زیاتر جەخت لەسەر ئەو چەمکانە دەکەنەوہ کە عەشقی خودا بۆ مرۆف دەخاتەروو پەلەى مرۆفیک لای خودا و رۆحی پیرۆز بەرزەکاتەوہ. بۆ

نمونه لەتەفسیری کشف الاسرار دا ھاتووہ: (کە ئادەمیان لەسەر تەختیک دانا کە ھەوت سەد پایەى ھەبوو دووری نێوان ھەرپایە یەک ھەوت سەد ساڵ رینگە بوو، فەرمان درا کە ئەى جویرەئیل و میکائیل ئیوہ سەرۆکی فریشتەکان ئەم تەختەى ئادەم ھەلگرن و بە ئاسمانەکاندا بێگێن تا شەرەف و پەلە و پایەى ئەو بزائن و ئەوان کە گوتیان: (اتجعل فیھا من یفسد فیھا) ئەو کاتە عەرشەکەى ئادەمیان لەبەرەمبەر عەرشی خودا دانا و فەرمان درا لەلایەن خواوەندەوہ - کە ئەى فریشتەکان ئیوہ بپۆن بۆ لای عەرشەکەى ئادەم و کێنوش بۆ ئادەم بەن، فریشتەکان ھاتن و سەیری ئادەمیان کرد و ھەموویان لە جوانی ئەودا مەست بوون) {کشف الاسرارمیبدی، ل ۳۱} .

ھەر لە کشف الاسراردا ئەم فەرموودەى ھینراوەتەوہ کە - خلق الله على صورته - واتە خودا ئادەمی لەسەر شێوەى خۆى دروستکردووہ و (نفخت فيه من روحى) لە رۆحی خۆشى بەشیداوہ.

لە جەختکردنەوہ لە جوانی مرۆف دا عارفەکان دەلێن خودا چل پۆژ ئادەمی دانا تا بەجوانترین شێوە و احسن تقویم - (حسن صورکم) دەرکەوتت و ھەر گەردیکی بە گۆلیکەوہ شیلە و بۆخۆش کرد.

لەرستیدا مەبەستى لەم ھەموو زیدەرزەییەى عارفەکان لە چۆنیەتی دروستکردنی ئادەمدا ئەوہیە کە بۆچوونی خۆیان سەبارەت بە عەشقی خودا بە عەشقی بۆ مرۆف و خۆشەویستی مرۆف لای خودا تۆکمە بکەن.

مەیخانە لە زاراوہى عێرفانیدا جیھانى لاھوت و عەشقە، دوینی شەویش واتای نەپینى و تاریکی رازەکان دەگەییەتت و خواجە لەکاتی باسکردن لە رازەکانی زۆرجار پشت بەم (دوشی) دەبەستت.

خواجە ھیندە نزیک باسی دروستبوونی مرۆف دەکات کە ئەسلەن ئەلئینی ئەم شەوی رابردووہ و فریشتەکان خۆیان رازەکانیان بۆ ھیناوە. لەم بەیتەدا ئەو ھیندە باس لە رەگەزى عەشق دەکات لە مرۆفدا لە خودی چۆنیەتی دروستبوون نادووتت و دەلتی: شەوی رابردوو بینیم فریشتەکان ھاتنە مەیخانە و گلی ئادەمیان بەشەرەبەوہ شیلە و خۆشەیان کرد و ئادەمیان لى دروستکرد. بێگومان مەیخانە شوینی عەشقی ئیلاھى و شەرەبیش عەشقی ئیلاھییە، خواجە بەم موفردانەوہ ئەو دەلتی کە شەوی خەلقکردنی مرۆف بەرلەوہى رۆحی بەبەردا بکەن ئادەم و ئادەمییان بە عەشقی ئیلاھییەوہ شیلە و عەشقی ئیلاھى بەشیکە لە گیانی مرۆف و لینی جودا ناکریتەوہ.

با من راهنشین بادهی مستانه ز دند

دانیشتوانی حهره می نادیار و پاکیتی مهله کوت، له گه ل منی سهره پری نشیندا بادهیه کی مهستانه یان هه لدا.

ساکنان: دانیشتوان ستر: شاروهیی، داپوشراوی و نادیاری عفاف: پاکیتی راهنشین: سهره پری نشین، هه ژار و بی ما ل و سهرپا.

مه به ست له دانیشتوانی جیهانی بالا و مه له کوتی نه علا که پاک و شاراوهیه فریشته پاکه کانی خودایه، خواجه باس له شهوی رابردوو ده کات و ده لی: فریشته کانی خوا له گه ل منی مرۆقی هه ژاری بی ما ل و سهرپه نادا که وه ک سوا لگه ریکی سهره پیم - به هوی ئه سپیرییه وه له جه ستهدا - وه ک مهستان پیکی شه رابی عه شقیان هه لدا. لیره دا دوو مه به ست هه ست پینده کریت. یه که میان: فریشته کانی عاله می مه له کوتی نه علا که بهرز و پیروز بوون له بهر خاتری منی مرۆق که له بهندی جه ستهدام و هه ژار و فه قیری سهره پیم هاتنه خواروه بو سهرزه وی. دووه میان: فریشته کانیش پیکی عه شقیان هه لدا چونکه ده یانزانی مایه ی سهر به رزی من و خۆشه ویستی من لای خودا هه ر نه و شه رابی عه شق و عاشقییه یه.

نه کری مه به ست ساکنان حرم ستر عنان سیفاتی ئیلاهی بن که هاتونه ته نیو مرۆقه وه و باده ی مه ستانه ی عاشقانه یان له گه لدا نۆشیووه.

۳ - آسمان بار امانت نتوانست کشید

قرعه ی کار به نام من دیوانه ز دند

ناسمان نه ییتوانی باری نه مانه ت راکیشی بۆیه ناوی منی دیوانه یان له تیروپشکدا راکیشا. نتوانست کشید: نه ییتوانی راکیشی، نه ییتوانی بهرگه ی بگری.

(نه مانه ت) له به یته که دا ئاماژه یه به نه مانه تی ئیلاهی که جینشینی خودایه له سه ر زه وی و بینینی رۆلی مرۆیی و عه قل و ئیختیار و پاداشت و سزایه). به یته که وه رگێرانیکی شیعرییانه ی زۆر ناسکی نایه تی (۷۲) ی سوره تی (الاحزاب) ه، که تیایدا باس له سه ره تانی (نه مانه ت) ده کات و خودا ده فه رموویت ئیمه نه مانه تمان بو ناسمان و زه وی و کیوه کان خسته پروو که هه لی گرن، به لام ناتوانایی خۆیانیان ده رخست و خۆیانیان لی ده رباز کرد و مرۆق هه لیگرت، به راستی مرۆق زۆر زالم و زۆر نه زان بوو - وه ک ده فه رموویت: ﴿إِنَّا عَرَضْنَا الْأَمَانَةَ عَلَى السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ وَالْجِبَالِ فَأَبَيْنَ أَنْ يَحْمِلْنَهَا وَأَشْفَقْنَ مِنْهَا وَحَمَلَهَا الْإِنْسَانُ إِنَّهُ كَانَ ظَلُومًا جَهُولًا﴾ سورة الأحزاب، الآية (۷۲). له م نایه ته دا هۆکاری رازی بوونی مرۆق

به هه لگرتنی باری نه مانه تی ئیلاهی که عارفه کان به باری عه شقی ئیلاهی نه ده نه قه له م هه ردوو هۆکاری (زالمی و نه زانی) ن. عارفه کان زالمی به زالمی مرۆق به رامبه ر به نه فسی خۆی و نه زانیشی به نه زانی به رامبه ر به شته کانی ده ره وه ی خۆی (به رژه وه ندیییه کان) نه ده نه قه له م واته مرۆق له دوا به ندی خۆی و به رژه وه ندیییه کانی ده رچوو بوو بۆیه توانی نه مانه تی عه شقی ئیلاهی قه بوو لیکات. ئه م نه مانه ته ش بوونه مه حره می سیفات و نه سمائی ئیلاهییه، به گوته ی فه یله سووفه کان (بو خودایه کی بچووکه).

به راستی مرۆق دیوانه بوو کاتی که باری نه مانه تی عه شق و بوونه مه حره می نه سماء و سیفاتی ئیلاهی رازی بوو، دیوانه یه که ته نیا مه عشوق ده بینیت و جگه له مه عشوق هه یج نانسیت و نه زانه به هه موو شته کانی ده ره وه ی نه و. چه نده گه وره بوو ئه م دیوانه یه که به عه شق نه و باره ی هه لگرت که کیو و ناسمان و زه وی توانای هه لگرتنیان نه بوو.

له ژیر روونکی ئه م به یته وه له م نایه ته دا ئاماژه به سی خالی گرنگ ده که م له راقه ی نایه ته که دا که تا ئیستا له ته فسیری ره سمیه کان - مه لاکانی - ئیمه دا نه گو تراوه.

۱ - لای ئیمه نه مانه ت به خوا په رستی دراوه ته قه له م، به لام له ته فسیر - نامه مه ئلوفه کانی دا - نه مانه ت به کۆی نه سماء و سیفات لیکدراوه ته وه که له مرۆقدا هه یه، جگه له مه له خودی نایه ته که دا باس له وه ده کریت که مرۆق رازی بوو به هه لگرتنی - بیگومان مرۆقیش ئیماندار و بی ئیمانیشه، به لام به هره ی مرۆیی خوا وه ندیان تیدا یه.

۲ - سموات و اراضی و جبال به خودی ناسمان و زه وی و کیوه کان لیکدراوه ته وه و گو تراوه که ناسمان و زه وی و کیوه کان رازی نه بوون و خۆیان دزییه وه، به لام محمد پارسا - که لاهوری له شه رحه (لاهوری، ج، ۱، ل ۱۱۸۰) عیرفانییه که یدا نقلی کردوه ده لی مه به ست له جه به روت و مه له کوتی نیو ناسمان و کیو زه وییه که هه بوون و به هره ی عه شقیان نییه.

۳ - له ته فسیره رسمیه کانی ئیمه دا لۆمه ی مرۆق ده کریت و زالم و جاهلی ده دریتته پال و ده گو تر ی بۆیه رازی بوو، چونکه زالم بوو - لغتاً - واته: نه یده زانی شته کان له شوینی نه سلی خۆیان دابنی و هه رووه ها نه زان و جاهیلش بوو، به لام له ته فسیره عیرفانییه کاندایه دوو زاراوه و وه سفه به گه وه یی مرۆق لیکدراوه ته وه.

راسته نه و باری نه مانه تی مرۆق هه لیگرت زۆر قورس بوو، به لام کاتی مرۆق عاشق بوو به ئومیدی رووخساری مه عشوقه وه ته واوی کیوه کانیش له سه ر شانی سووک ده بن، شاعیری که ده لی:

آن بار که از بردن آن عرش ابا کرد

با قوت تو حامل آن بار توان برد

{به نقل از لاهوری، ج ۱، ل ۱۱۸۱}

واته: ئەو بارەى که عەرش خۆى لەبەردنى پاراست، بەهێز و قووەتى تۆ (یار - خودا) ئەتوانى هەلگیریت.

بەهەر حال کورتەى بەیتە که دەبیتە، ناسمان و زەوى کێوەکان یا مەخلوقات و مەلە کوتى نێو ناسمان و زەوى و کێوەکان خۆیان لە هەلگرتنى بارى ئەمانەتى خودایى (عەشق یا سیفات و ئەسماء) دزیبەوه و نەیانتوانى هەلگیرن، بۆیە منى دێوانەیان بۆ ئەم پەلە و مەقامە هەلبژاردوو لە قورعەدا دەریان هێنام.

٤ - جنك هفتاد و دو ملت همه را عذر بنه

چون ندیدند حقیقت ره افسانه زدن

عوزر و بیانوو بۆ جەنگی هەفتا و دوو میلیهت (فیرقه) بەهێنەرەوه، چونکه ریگه‌ی حەقیقەتیان نەدی بە ریگه‌ی ئەفسانەدا رویشتن ناوازی ئەفسانە بازی یان لێدا).
جنگ: جەنگ، جیاوژی و کێبەرکی.

هفتاد و دو ملت: حەفتا و دوو میلیهت یا تایفە، ناماژەپە بە فەرموودەى پیرۆزى پێغەمبەر (ﷺ) که دەفەرمووی: (افترت الیهود علی احدی و سبعین فرقه، و تفرقت النصارى علی اثنین و سبعین فرقه، و تفرقت امت علی ثلاث و سبعین فرقه).

لە تەفسیرە رسمییەکان و دەقە جیاوازه‌کانى فەرموودە‌کەدا، لەم حەفتا و سێ فرقه‌پە و میلیهتە تەنیا میلیهتێکیان سەرفراز دەبیت و حەفتا و دوو هەکه‌ی دیکە گومراھ دەبن.
بەهەر حال لە کتێبە میژوویی و ئیسلامییەکاندا ناوی تەواوی حەفتا و دوو فرقه گومراکه و میلیهتە سەرفرازەکەش که (ئەهلئى سووننه و جەماعه) یە نووسراوه.

عذرینە: عوزریان بۆ بەهێنەرەوه نەدید از: نەیانبینى حقیقت: راستى، حەق
ره افسانه زدن: ناوازی ئەفسانەیان لێدا، شوپین ئەفسانە نەکەوتن و دەستیان دایە ئەفسانە بازی.

خواجە دەزانیت که حەفتا و دوو فرقه‌کەى ئومەتى ئیسلامى بەرپێگه‌ى حەقیقەتەدا نەرۆیشتوون و خەریکی خەیاڵ و ئەفسانە سازى بوون، بەلام دەلێ تۆ هێندە لە جیاوازی و خیلاف و جەنگ و جەدەله‌کانى نێوانیان مەدوێ و عوزریان بۆ بەهێنەرەوه، چونکه ئەوان بەرپێگه‌ى حەقدا نەرۆیشتن یاخود راستتر ریگه‌ى حەقیان نەدی و خەریکی ئەفسانەى بوون.

کرۆکی مانای بەیتە که لەو دەایە که عوزر بۆ جەنگ و جیاوازییەکی ئەوانى دیکە بەهێنەرەوه.

٥ - شکر ایزد که میان من و او صلح افتاد

حوربان رقص کنان ساغر شکرانه زدند

شوگری خودا (یەزدان) که لە نێوان من و ئەودا ناشتی بەرپا بوو، خۆرییەکان بە سەماکردنەوه پێکی شوکرانەیان هەلدا.

صلح افتاد: ناشتی بەرپا بوو رقص کنان: بە دەم سەماکردنەوه

ساغر شکرانه: پێکی شوکرانه، بێگومان لەکاتی ناشتبوونەوه‌دا مەجلیسێکی خۆشی و شادی رێکدەخریت و پێکەلدانی شوکرانه و سوپاسگوزاری ناماژەپە بەو مەجلیسی ناشتیە.
خواجە سوپاس خودا (یەزدان) دەکات کە لە نێوان حافظ و ئەو (یاری حەق - خودا) دا ناشتی و سولج بەرپا بوو، ناشتبوونەوه، واتە: پاش ئەو‌ی که باری ئەمانەتى هەلگرت و بەتەواوی تریکبووتەوه لەخودا، لەم کاتەدا خۆرییەکان - سیفاتى بلند و بەرز که لێرەدا بە خۆری ناویان دەبات - لەو کۆری ناشتیەدا لە خۆشی و لە سوپاسگوزاریدا پێکی بەدەى شوکرانەیان هەلدا.

ئەم بەیتە لە نوسخە جیاوازه‌کاندا بەشێوه‌ی جیاوازی ساغراوەتەوه بۆ نمونە لەبری (ایزد) - (آترا) هاتوو لەبری (حوربان) (صوفیان / قدیسان) هاتوو.

٦ - آتش آن نیست که بر شعله‌ی او خندد شمع

آتش آن است که در خرمن پروانه زدند

ناگر ئەوه نییە که مۆم بە گرە‌کەى پێدە‌کەنیت، ناگری راستى ئەو‌پە که لە خەرمانى پەروانەیان بەردا.

حافظ لێرەدا جیاوازی لە نێوان ناگری ماددى و ناگری حەقیقیدا دەکات که عەشقه و دەلی:
ناگری حەقیقى ئەو ناگرە نییە که مۆم - کاتى دادە‌گیرسیت و دەله‌رزى ئەم لەرزینە بە پێکەنین ئەداتە قەلەم - بەگر و تیشته‌کەى داگیرسیت پێکەنیت، ناگری حەقیقى ئەو ناگری عەشقى ئەزەلییەپە که لە خەرمانى پەروانە - مەرۆق - یان بەردا و بەجاریک سووتاندی.

٧ - کس چو حافظ نکشید از رخ اندیشه نقاب

تا سر زلف سخن را به قلم شانه زدند

کەس وەك حافظ رووبەندى لە رووخسارى هەزر هەلئراوەتەوه (لەو کاتەوه که بەقەلەم سەرى زولفى قسەیان داھێناوم).

نکشید: هەلئى نەدایەوه - لای ئەدا. اندیشه: هزر، فکر. شانه زدند: شانەیان کرد.

میسراعه کانی بهیته که له پرووی واتاوه پێش و پاسی خراوه، خواجه له وهسفی شیعرى خوێ و کهشفکردنی واتاکاندا دهلی لهوکاتهوه که خه لکی قه له میان کردووه ته شانه و سه ری زولفی قسه ی پێ شانه ده کهن – واته: به قه له م نهوازش قسه ده کریت و ده نووسریتته وه و فیکر هزر باس ده کریت – کهس وه ک حافظ نهیتوانیوه په رده ی سه ری رووخساری هزری لابدات – واته: گه وه ره نادیاره کانی مه عریفه و هزر بخته پروو.

له راستیدا ژماره ی بهیته کانی ئه م شیعه له هه ندی نوسخه دا (٨) بهیت و له هه ندی نوسخه ی دیکه دا (٩) بهیته، به لام له بهر شه وه ی له نوسخه با وه پیتکرا وه و جیگه ی متمانه کاند (٧) بهیت هاتبوو و ئیمهش ته نیا جهوت بهیتمان نوسیییه وه.

کتیبە چاپکراوەکانی دەزگای موکریانی لە ساڵی ۲۰۰۶

- ۱- دەروازەکانی کۆمەڵناسی ، ن: مەنوحیەر موحسنى ، و: کۆمەڵێک وەرگێڕ
- ۲- میژوویتی هزری عەرەبى ئىسلامى ، ن: محەمەد ئارکۆن ، و: نەرىمان تالیب
- ۳- گۆلبێزێک لە چێرۆکەکانى سادقى هیدایەت سادقى هیدایەت ، و: عەلى نانه‌وازادە
- ۴- چەند ویتستگەیه‌کى ئەدەبى و فیکرى ، و: ئازاد بەرزنجى
- ۵- خواوەند و پالەوانەکانى گرێکلاند ، ن: ئىرىک ئىرىکسۆن ، و: تەها ئەمین هەلەدنى
- ۶- حەکیمانە ، ن: پاولۆ کۆبیلۆ ، و: یوسف محەمەد/کارا فاتىح
- ۷- یەکەمین سەرچاوەکانى هونەرى مۆدێرن ، ن: ه. و. جەنسن ، و: سەپوان سەعیدیان
- ۸- چەند دۆکیۆمێنتى نۆڤدەهۆلتى لەبارەى مافەکانى مرۆفەوه ، و: قادر وریا
- ۹- دیجەلەى هزرم ، ن: د. مارف خەزەندار
- ۱۰- ئایین و دەولەت و بیا دەکردنى شەریعەت ، ن: د. محەمەد عابد جابرى ، و: فوئاد سدیق
- ۱۱- فەلسەفەى ئەخلاقى و کۆمەڵایەتى ئوگوستین ، ن: د. عەلى زەیعور ، و: سنوور عەبدوللا
- ۱۲- گۆرستانى غەریبان ، ن: ئىبراهىمى یونسى ، و: غەریب پشدهرى
- ۱۳- فیهى ما فیهى ، ن: مەولەوى ، و: عەلى نانه‌وازادە
- ۱۴- گۆلستان ، ن: سەعدى ، و: عەلى نانه‌وازادە
- ۱۵- ئایدىای قانون ، ن: دنيس لويد ، و: ناسۆ کەرىم ...
- ۱۶- مرۆف و ئایینه‌کان ، ن: میشیل مالریب ، و: هیوا مەلا عەلى سوورەدیى
- ۱۷- پەروردەو پێگەیاندى منداڵ ، ن: ئا. مکارنکو ، و: مستەفا غەفور
- ۱۸- القباىل الکوردیه ، ن: ویلیام ایغلتنون ، و: د. احمد محمود خلیل
- ۱۹- گەریان ل دیف بەتەوه‌رى ، ن: لورد ئاوووبۆرى ، و: جگەرسۆز پیندرۆیى
- ۲۰- تەنگزەکانى تیرۆرىزم ، ن: کۆمەڵێک نووسەر ، و: هیمن غەنى و مەروان کاکل
- ۲۱- دوا وەسوسەى کریست ، ن: گازانتزاکى ، و: کەرىم دەشتى
- ۲۲- گوتارى تیرۆرىزم ، ن: کۆمەڵێک نووسەر ، و: کۆمەڵێک وەرگێڕ

- ۲۳- ژان ، ن: مارگاریت دوراس ، و: رەسۆل سوئتانى
- ۲۴- تیرۆرىزم وەك تاوانىكى رېكخراو ، ن: گارى پوتەر/ مايكل ليمەن ، و: ئەبەبەكر مەجیدى
- ۲۵- چەند لایەنەى واتاسازى ، ن: كوروش سەفەوى ، و: دلێر سادق كانەبى
- ۲۶- هەموو هەقیانە ، ن: مەنۆچەهرى كەرىم ، و: زادە غەریب پشدهرى
- ۲۷- كاتى نیچە گریا ، ن: ئىرفین دى یالوم ، و: دلشاد هیوا
- ۲۸- ژانى ژینگە ، ن: سەدرەدین نۆرەدین
- ۲۹- عاشقانە ، ن: پاولۆ کۆبیلۆ ، و: کارا فاتىح / یوسف محمد
- ۳۰- کۆمەڵگای کراوه و دوژمنەکانى (بەرگی یەكەم) ، ن: كارل پوپەر ، و: ئیدریس شیخ شەرەف
- ۳۱- کۆمەڵگای کراوه و دوژمنەکانى (بەرگی دووهم) ، ن: كارل پوپەر ، و: ئیدریس شیخ شەرەف
- ۳۲- ميسیۆ برايم و گۆلەکانى ناو قورعانه‌کەى ، ن: ئىرىک ئىمانوئیل شمیت ، و: سەلاح گادانى
- ۳۳- خطوة علي الطريق الي البيت الكوردي الكبير د. حسين بدیوى
- ۳۴- آلیە العلاقة بين المعارضة والسلطة في الاسلام د. كاوه محمود شاکر
- ۳۵- جمالیات الطبيعة في كردستان العراق د. محمد عارف
- ۳۶- کورد و جینۆساید و ئیبادەکردن هەزار عزیز سورمى
- ۳۷- پڕۆدۆن جۆرج گۆرفیچ ئارام ئەمین
- ۳۸- مینۆرسکی و کورد ئەنۆهرى سوئتانى
- ۳۹- کورد و سەلجوقییه‌کان د. نیشتمان بەشیر ئیدریس عەبدوللا
- ۴۰- دە پۆمانى گەورەى جیهان
- ۴۱- لەدەهۆلتەى دەسەلاتەوه تا دەهۆلتەى عەقڵ سىروان زەندى
- ۴۲- ئیبن خەلدون و کۆمەڵناسى مۆدێرن زىرەك رحمان و...
- ۴۳- ئەوئایدىیانەى دەستیان بەسەر جیهاندا گرت گۆران سەباح
- ۴۴- کورد لەئەرشىفى روسیاو سۆفیه‌تدا د. ئەفراسیاو هەورامى
- ۴۵- قوتابخانە ئەدیبەکان حەمەکەرىم عارف
- ۴۶- عاریفانە پاولۆ کۆبیلۆ گارا فاتح و ...
- ۴۷- زمان، هزرو کۆلتور چەند نووسەرێک رحیم سورخى
- ۴۹- توێژینه‌وهى تیۆرى ئەدەبى راجیڕ ویتستەر عەبدولخاق یەعقوبى
- ۵۰- ماکیفیلى بىرى رېنسانس رامین جەهانبەگلو مولى ئىروانى
- ۵۱- راپەرىنى کوردان پ.م.ا. حەسرەتیان جەلال دەباغ

۵۲- جیڳای بهتالی سلوچ مهحمود دهولته نابادی

۵۳- سهرکهوتنی بی سنوور به ۲۰ رۆژ نانتونی رابینز هاموون

۵۴- واتاسازی کلۆد جیرمان و ... د. یوسف شهریف سعید

۵۵- ههوالئوسی مؤدیرن

کتیبه چاپکراوهکانی دهزگای موکریانی له سالی ۲۰۰۷

۱- ریبازه ئهدهبیبیهکان، د. هیمددادی حوسین

۲- زمان، وهرگپران، پپوهندییهکولتووورییهکان، حسین یعقوبی، و: اسماعیل زارعی

۳- رابهی رۆژنامه‌نووس له‌جیهانی سییه‌مدا، ئه‌لیپرت ل. هستر و وای لان ج. تو، و:

حه‌سه‌ن عه‌بولکه‌ریم

۴- سیاسه‌ت و حکومه‌ت له‌ئهوروپا، احمد نقیب زاده، علی میهر پهرور

۵- سه‌ره‌ئدان و به‌رده‌وامی حزبه‌سیاسیه‌کان له‌ئهوروپا، حوجه‌توللا ئه‌یوبی، و: نازاد

وه‌ئده‌ به‌گی

۶- پپشه‌وای رابوون، هاشم سه‌لیمی، و: ره‌سوول سوئتانی

۷- نه‌ینی سه‌رکه‌وتن له‌بازاره‌کانی کاردا، و: کیهان نیا، و: ئه‌ده‌م ئه‌مین

۸- پپشه‌کیه‌ک بۆکۆمه‌ئناسی سیاسی، د. احمد نقیب زاده، و: مه‌سعود ره‌واندووست

۹- شاره‌وانی و کارگیری و دیموکراسی، سه‌ردار شه‌ریف سندي

۱۰- ده‌روازه‌کانی کۆمه‌ئناسی

۱۱- کۆمه‌ئناسی گشتی

۱۲- پیکهاته‌ی نه‌ته‌وه‌یی